

Arbeidshefte – til modulen «Ansvarsgrunnlag»

Bilansvar (s. 2)

- Bilansvarloven
- *Konteiner* (HR-2016-2560-A)
- *Bagasjeluke* (Rt. 2015 s. 1017)
- *Tankbil* (Rt. 2012 s. 233)
- *Politiflukt* (Rt. 2003 s. 557)
- *Lastelem* (Rt. 1986 s. 1293)
- Kjelland: «Erstatningsrett – en lærebok» (bokutdrag): bal. §§ 4 og 8

Yrkesskadeansvar (s. 51)

- Yrkesskedeforsikringsloven
- Folketrygdloven kap. 13 om yrkesskader (utdrag)
- Forskrift 11.3.1997 nr. 219 og 220 (listesykdommer)
- *Hyggetur med jobben I* (Rt. 2004 s. 487) + *Hyggetur med jobben II* (Rt. 2014 s. 513)
- *Kuldeskade* (Rt. 2011 s. 368)
- «2009-trilogien»: *Danselærer* (Rt.2009/1626), *Myggstikk* (Rt.2009/1619), *Matforgift.* (Rt.2009/1485)
- *Bolteløft* (Rt. 2008 s. 1646) og Doms-/tolkningsnotat (Kjelland 2008)
- *Pall* (Rt. 2007 s. 882)
- *Skygge* (Rt. 2005 s. 1757)
- *Passiv Røyk II* (Rt. 2005 s. 495)
- *Elektriker I* (Rt. 2000 s. 220) + *Elektriker II* (Rt. 2000 s. 1028)
- Kjelland: «Yrkesskadetrygd og særfordeler», bokutdrag fra *Velferdsrett I* (2017; Kjønsstad, Syse og Kjelland)
- Kjelland: «Arbeidsulykkesbegrepet i yrkesskedeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a). Skyggekjennelsen (Rt. 2005 s. 1757)», *Nytt i privatretten* nr. 4 2006
- Kjelland: «Personskade. Årsaksbegrepet i folketrygdloven § 5-25. Eide (Rt-2006-735)», *Nytt i privatretten* nr. 4 2006

Pasientskadeansvar (s. 175)

- Pasientskadeloven
- *Urininkontinens* (HR-2017-2270-A)
- *Informasjonssvikt* (HR-2017-687-A)
- *Sarkom* (Rt. 2008 s. 218)
- Syse: *Kommentarer til passkl. § 2, Pasientskaderett* (red. Syse, Kjelland og Jørstad (2011))

Enkelte andre ansvarsgrunnlag (s. 215)

- Kjellands kompendium i erstatningsrett (2017); culpaansvar, ulovestet objektivt ansvar og arbeidsgiveransvar
- Skadeserstatningsloven, herunder *Mobbe* (Rt. 2012 s. 146) + *Hårføner* (HR-2017-1977-A)
- Barns erstatningsansvar etter skl. § 1-1, herunder *Sykkel* (Rt. 2003 s. 433)
- Jernbaneansvar, herunder lovteksten; *Nationaltheatret stasjon* (HR-2016-1464-A), *Togklatrer* (Rt. 2015 s. 606), *Helsfyr stasjon* (RG 2008 s. 1089, jåbansvl. § 9)
- *Rideulykke* (HR-2018-403-A); Ansvar for dyr etter skl. § 1-5 og om aksept av risiko
- Voldsoffererstatning

Bilansvar

Lov om ansvar for skade som motorvogner gjer (bilansvarslova)

Dato	LOV-1961-02-03
Departement	Justis- og beredskapsdepartementet
Sist endret	LOV-2015-12-18-124 fra 01.03.2018, LOV-2017-12-19-117 fra 01.01.2018
Publisert	ISBN 82-504-1138-2
Ikrafttredelse	01.06.1961
Rettsområde	Erstatnings- og forsikringsrett ► Ansvarsforsikringer Erstatnings- og forsikringsrett ► Skadeserstatning Transport og kommunikasjoner ► Veitrafikk
Kortittel	Bilansvarslova – bal

Overskriften endra med lov 15 juni 2001 nr. 61 (korttittel tilføyd) (ikr. 16 juni 2001, etter res. 15 juni 2001 nr. 691). – Jf. lov 18 juni 1965 nr. 4, ftrl. § 23-7 og res. 21 des 1990 nr. 1035.

Kapitel I. Kva lova gjeld. Definisjon.

§ 1. (*kva lova gjeld*).

Denne lova gjeld skadebot for skade som motorvogner gjer på folk eller eige og likeins trygding mot slik skade.

§ 2. (*skade som ikkje går inn under lova*).

Reglane i lova gjeld ikkje tilfelle då skaden

- a) kjem av at motorvogna vert nytta til anna enn køyredning, eller
- b) er gjord medan vogna er forsvarleg fråsegsett utanfor gate, veg eller annan stad der ålmenta kan ferdast, eller
- c) er gjord medan vogna er med i motorvognrenn som vert halde på avstengde stader i samhøve med serleg politiløyve, eller
- d) er atomskade som går inn under lov om atomenergivirksomhet, kapittel III om erstatning og forsikring.

Gjer ei uregistert motorvogn skade og vogna ikkje skulle vore registrert eller ha kjennemerke etter vegtrafikklova, går tilfellet inn under lova berre når skaden er gjord på gate, veg eller annan stad der ålmenta kan ferdast eller skaden kjem av at vogna er brukt der. Departementet kan fastsetja at alle eller sume slag uregistrerte motorvogner skal ha med lovleg trygdeprov når dei vert køyrde eller fråsegsette på slik stad som er nemnd i fyrste punktum.

0 Endra med lov 12 mai 1972 nr. 28.

§ 3. (*kva det er meint med motorvogn*).

Med motorvogn er i denne lova meint køyretøy som vert drive med motor og er laga eller esla til å køyrast på bakken, såleis og trådbuss (trolleybuss), men ikkje køyretøy som går på skjener.

Eit luftfartøy eller luftputefartøy er ikkje motorvogn, og det er heller ikkje køyretøy som er så laga at det einast kan styrast av folk til fots.

Tilhengjar og anna vedheng til ei motorvogn vert rekna for ein part av vogna når dei vert køyrde i samband med vogna eller er fest til henne i anna høve. Gjer eller får ein tilhengjar skade i andre tilfelle, vert han halden for serskild motorvogn såframt han er registrert etter vegtrafikklova eller skal vera registrert eller ha eigne kjennemerke.

Kongen kan fastsetja at inkje eller berre sumt av lova skal gjelda for serskilt nemnde motorvogner når han meiner at vognene sjølve eller bruken av dei, er til serleg liten fare i vegferdsla. Reglane i § 8 om samanstyrt og anna gjeld likevel skade som råker slik vogn eller folk eller gods i henne.

0 Endra med lov 25 mai 1973 nr. 26.

Kapitel II. Skadebot som trafikktrygdaren skal svara.

§ 4. (grunnlaget for skadebot).

Gjer ei motorvogn skade, har skadelidaren krav på skadebot hjå det trygdelaget som vogna er trygda i etter kapitel IV, endå om ingen er skuld i skaden. Oppreising for ikkje økonomisk skade fell likevel berre inn under trygdelaget sitt ansvar når skadevaldaren fyller vilkåra for ansvar etter lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning § 3-5.

0 Endra med lov 5 juni 2009 nr. 34 (ikr. 1 juli 2009 iflg. res. 5 juni 2009 nr. 597).

§ 5. (skade som ikkje kan krevjast bøtt).

Ingen kan krevja skadebot etter lova her for:

- a) Skade på motorvogna sjølv med tilhøyrsløse, og heller ikkje for skade på gods som vert ført med vogna, frårekna gangklede og andre vanlege eigne bruksting som folk har på seg eller med seg på køyreturen som ferdagods og som vert skadde i samband med at folk eller ei vogn får skade,
- b) skade som nokon får på godset sitt medan han køyrer motorvogna eller tilhengjaren eller anna vedheng til dei, frårekna gangklede og andre vanlege eigne bruksting som folk har på seg eller med seg på køyreturen som ferdagods og som vert skadde i samband med at folk eller ei vogn får skade,
- c) skade på hund som går laus, når ikkje anten eigaren eller brukaren åt vogna eller nokon som er med i henne, er skuld i skaden eller av andre grunnar har ansvar etter vanlege skadebotreglar.

0 Endra med lover 25 mai 1973 nr. 26, 21 juni 1985 nr. 81, 27 nov 1992 nr. 113 (ikr. 1 jan 1994).

§ 6. (korleis skadebota vert fastsett).

Skadebota vert fastsett etter vanlege skadebotreglar når ikkje anna er sagt.

Attåt skadebot skal det og svarast rente etter lov om renter ved forsinket betaling m.m. § 3. Melding om skaden til trygdelaget vert rekna som påkrav, jf. likevel skadeserstatningsloven § 3-2 a ellefte ledd om renter ved inntektstaperstatning til barn.

0 Endra med lover 25 mai 1973 nr. 26, 17 des 1976 nr. 100, 5 juni 2009 nr. 34 (ikr. 1 juli 2009 iflg. res. 5 juni 2009 nr. 597), 18 des 2015 nr. 124 (ikr. 1 mars 2018 iflg. res. 16 feb 2018 nr. 235).

§ 7. (når skadelidaren har medverka til skaden).

Har skadelidaren medverka til skaden med vilje eller i aktløyse, kan retten minka skadebotkravet eller lata det falla heilt bort, så nær som når skadelidaren kan leggjast berre lite til last. Avgjerda skal retta seg etter åtferda på kvar side og tilhøva elles.

Gjer ei motorvogn skade medan ho står still og skaden ikkje vert gjord medan vogna vert sett i gang eller stogga, kan retten minka skadebotkravet eller lata det falla heilt bort, jamvel når skadelidaren kan leggjast berre lite til last.

Skadelidaren kan ikkje få skadebot utan at særlege grunnar er for det, dersom han av fri vilje køyrde eller let seg køyre i den vogna som gjorde skaden endå han visste at vogna var fråvend rette innehavaren med brotsverk.

Skadeliden vognfører som køyrde den vogna som gjorde skaden, kan ikkje få skadebot utan at særlege grunnar er for det dersom han visste eller måtte vita at

- a) vogna vart nytta i samband med eit brotsverk, eller

b) han var påverka av alkohol eller andre rusande eller døyvande råder. Særregelen her gjeld likevel ikkje i den mon ein må leggja til grunn at skaden ville ha skjedd jamvel om vognføraren ikkje hadde vore påverka som nemnd. Hadde vognføraren større alkoholkonsentrasjon i blodet enn 0,5 promille eller ei alkoholmengd i kroppen som kan føre til så stor alkoholkonsentrasjon i blodet, eller større alkoholkonsentrasjon i utandingslufta enn 0,25 milligram per liter luft, vert han i alle tilfelle rekna for påverka av alkohol i høve til regelen her.

0 Endra med lover 21 juni 1985 nr. 81, 27 nov 1992 nr. 113 (ikr. 1 jan 1994), 22 sep 2000 nr. 79 (ikr. 1 jan 2001 iflg. res. 22 sep 2000 nr. 959), 15 juni 2001 nr. 61 (ikr. 16 juni 2001 iflg. res. 15 juni 2001 nr. 691).

§ 8. (samanstøyt og anna).

Skade som ei motorvogn gjer på ei anna motorvogn eller ei skjenegangsvogn eller på folk eller gods i slike vogner, går inn under trafikktrygdinga åt vogna berre når skaden kjem av

- a) at eigaren, brukaren eller køyraren eller nokon annan som var med i vogna, ikkje bar seg forsvarleg åt, eller
- b) at vogna ikkje var i orden eller svikta, eller
- c) at vogna elles vart køyrd, fråsegsett eller handsama slik at ho kom i strid med gjeldande trafikkreglar.

Var det på skadelidar-sida òg, slike omstende som er nemnde i fyrste leden, avgjer retten om det skal svarast skadebot etter fyrste leden og då kor stor summen skal vera. Avgjerda skal retta seg etter åtferda på kvar side og tilhøva elles.

0 Endra med lov 21 juni 1985 nr. 81.

§ 9. (ansvarsgrense ved skade på gods)

Når gods vert skadd, kan skadebota vera opptil 10.000.000 kroner for det som vert skadd i same hending. Var det meir enn ei vogn som gjorde skaden, hefter dei som har ansvaret for kvar vogn, for heile summen.

Er skaden på gods større enn 10.000.000 kroner og meir enn ein har lide skade, vert summen bytt mellom dei etter storleiken på kvart skadebotkrav. Krav om skadebot må setjast fram til trygdeverket eller, om så er, staten eller den kommunen eller kommunale institusjonen som det gjeld, jf § 16, seinast ein månad etter skaden vart gjord. Skadelidar som set fram kravet sitt etter den tid og etter at skadebota til andre skadelidarar er utreidd, kan krevja sitt berre av det som står att av ansvarssummen (trygdesummen).

Attåt skadebot som er nemnd i paragrafen her, skal det svarast rente etter § 6 og sakskostnad.

Departementet kan gje føresegner om indeksregulering av summane som er nemnde i fyrste og andre leden.

0 Endra med lover 25 mai 1973 nr. 26, 17 des 1976 nr. 100, 21 juni 1985 nr. 81, 8 juni 2007 nr. 19 (ikr. 11 juni 2007, men sjå note 1 nedenfor og endringslovas del II). Jf. EØS-avtalen vedlegg IX nr. 8 (dir 2009/103 art. 9).

§ 10. (motorvogn som ikkje er trygda eller ikkje kjend).

Når ei motorvogn som skulle vore trygda, men ikkje er det, gjer skade på folk eller gods, skal dei trygdelaga som er godkjende eller registrerte etter § 17 bokstav a, bera skaden i lag, som om vogna hadde vore lovleg trygda hjå dei. Dette gjeld likevel ikkje om skadelidaren av fri vilje har teke plass i motorvogna som gjorde skaden endå skadelidaren visste at ho ikkje var lovleg trygda.

Har ei motorvogn gjort skade på folk eller gods, men ingen veit å seia kva for vogn det var, skal dei trygdelaga som er godkjende eller registrerte etter § 17 bokstav a, bera skaden i lag som om vogna hadde vore lovleg trygda hjå dei. For gods gjeld dette likevel berre når det ved hendinga også er gjort meir enn uvesentleg skade på person. I vurderinga av om det er gjort meir enn uvesentleg skade på person, skal det leggjast vekt på kor stor og varig skaden er. Regelen i første punktum i leden her gjeld tilsvarende for skade på fast eigedom og dyr med unntak for lause hundar.

0 Endra med lover 25 mai 1973 nr. 26, 27 nov 1992 nr. 113 (ikr. 1 jan 1994), 26 mars 1999 nr. 16, 15 juni 2001 nr. 61 (ikr. 16 juni 2001 iflg. res. 15 juni 2001 nr. 691), 8 juni 2007 nr. 19 (ikr. 11 juni 2007). Jf. EØS-avtalen vedlegg IX nr. 8 (dir 2009/103 art. 10).

Kapitel III. Eige ansvar. Attsøkjingsrett.

§ 11. (ansvar for eigar, brukar, m.m.).

Når den som eig eller brukar ei motorvogn eller er med i vogna, har ansvar etter vanlege skadebotreglar for skade som går inn under lova her, kan retten minka kravet etter regelen om lemping i lov 13 juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning § 5-2.

Reglane i § 8 om korleis ansvaret for skade etter samanstyrt og anna skal bytast, gjeld dei som er nemnde i fyrste leden òg, når ein slik har ansvaret for skaden.

Trafikktrygdaren (eller den som er ansvarleg etter § 16) skal bera all skadebot i samsvar med reglane i kapitel II så langt han ikkje kan søkja utlegget att hjå den ansvarlege.

0 Endra med lover 25 mai 1973 nr. 26, 21 juni 1985 nr. 81.

§ 12. (attsøkjingsrett for trygdaren)

Den summen som ein trygdar lyt reide ut for ei trygda motorvogn etter lova her, kan han krevje att hjå den som eig eller bruker vogna eller var med i henne og som

- a) gjorde skaden med vilje eller i grov aktløyse, eller
- b) hadde teke rådvelde over vogna med brotsverk eller medverka til at vogna vart brukt endå han visste at ho var fråvend rette innehavaren med brotsverk, eller
- c) sjølv hadde valda at han var påverka av alkohol eller andre rusande eller døyvande råder medan han køyrde vogna og gjorde skade, eller medverka til at vogna vart brukt endå han visste eller måtte vita at vognføraren var påverka. Dette kravet fell bort i den mon ein må leggja til grunn at skaden ville ha skjedd jamvel om vognføraren ikkje hadde vore påverka som nemnd. Regelen i § 7 fjerde leden bokstav b tredje punktumet gjeld tilsvarande.

Ingen kan trygde seg mot attsøkjingskrav etter paragrafen her. Avtale om det gjeld ikkje.

Ein trygdar kan ikkje seia frå seg attsøkjingsrett som han har etter paragrafen her. Atterhald om slik attsøkjingsrett i større omfang enn det er sagt her i lova, gjeld ikkje utan det er samhøveleg med reglane i trygdeavtalelova. Atterhald om slik attsøkjingsrett av de ein ansvarleg har gjort skaden i aktløyse, gjeld berre i dei tilfelle aktløysa er grov. Retten kan minka attsøkjingskravet etter regelen om lemping i lov 13 juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning § 5-2.

0 Endra med lover 21 juni 1985 nr. 81, 27 nov 1992 nr. 113 (ikr. 1 jan 1994), 22 sep 2000 nr. 79 (ikr. 1 jan 2001 iflg. res. 22 sep 2000 nr. 959), 15 juni 2001 nr. 61 (ikr. 16 juni 2001 iflg. res. 15 juni 2001 nr. 691).

§ 13. (attsøkjingsrett når motorvogna skulle vore trygda, men ikkje er det).

Dei trygdelaga som har reidd ut skadebot etter § 10 fyrste leden, kan søkja utlegget att, anten nokon er ansvarleg for skaden etter vanlege skadebotreglar eller ikkje, hjå den som forsømde å trygda motorvogna, eller hjå den som køyrde henne då skaden vart gjort, endå han visste eller måtte vita at vogna ikkje var lovleg trygda. Kjem det til å verka urimeleg i fall heile kravet lyt svarast, og åtferda er orsakande, kan retten minka kravet.

Har nokon annan ansvaret for skade som ei motorvogn gjer, gjeld reglane i § 12 på tilsvarande måte.

§ 14. (Oppheva med lov 21 juni 1985 nr. 81.)

0 Oppheva med lov 21 juni 1985 nr. 81.

Kapitel IV. Trafikktrygding.

§ 15. *(motorvogner skal vera trygda).*

Motorvogn som er registrert eller skulle vore registrert eller ha kjennemerke etter vegtrafikklova, skal eigaren trafikktrygda for all skade som går inn under kapitel II. Er ei vogn ikkje trygda så som nemnt i fyrste punktum, og eigaren eller innehavaren let vogna verta brukt, faren med eller fråsegsett på slik vis at det kan koma opp skadebotkrav etter denna lova, skal eigar eller innehavar eller den som brukar eller køyrer vogna såleis, trafikktrygda henne.

§ 16. *(kven som ikkje treng om å trygda seg).*

Motorvogn som høyrer den norske staten til, treng ikkje vera trygda etter denne lova.

Når departementet samtykkjer, treng heller ikkje motorvogn som høyrer ein framand stat eller ein mellomfolkeleg samskipnad til, vera trygda etter denne lova.

I serhøve kan departementet jamvel samtykkja i at ein kommune eller ein kommunal institusjon let vera å trygda sine motorvogner etter denne lova, anten sume slag motorvogner eller alle slag.

Når ei motorvogn er utrygda etter denne paragrafen, og vogna gjer skade, har staten, eller den kommunen eller den kommunale institusjonen det gjeld, same ansvaret som ein trygdar har etter lovleg trygding og, om inkje anna er avtala, same rett som ein trygdar, til å søkja sine utlegg att hjå andre ansvarlege.

§ 17. *(føresegner om trygding mv.)*

Departementet kan gje nærare føresegner om trafikktrygding, m a om

- a) godkjenning eller registrering av trygdela,
- b) krav til trygdela, trygdeavtalar m v,
- c) plikt for trygdela til å vera medlem i ein samskipnad av trygdela (Trafikkforsikringsforeningen) og om samskipnadens verksemd,
- d) i kva grad trygding skal gjelda skade som motorvogn gjer i utlandet, og om utreiing av skadebot for slik skade,
- e) trygding for utanlandske motorvogner som vert nytta her i riket mellomlands,
- f) utreiing av skadebot etter § 10, og om korleis slik skadebot skal bytast på trygdela,
- g) at motorvogn som ikkje skal trygdast, skal reknast som utrygda etter reglane i bilansvarslova § 10, og om attsøkjingsrett for dei trygdela som har reidd ut skadebot for slik skade,
- h) trygding for motorvogner som blir ført inn til riket utan å vere registrert her.

Departementet kan vidare gje nærare føresegner om oppretting og drift av informasjonssenter og erstatningsorgan i samsvar med dei plikter staten har påtatt seg gjennom EØS-avtalen. I den utstrekning departementet finn det tenleg, kan ein leggje oppgåver i samband med dette til Trafikkforsikringsforeningen.

0 Endra med lover 27 nov 1992 nr. 113 (ikr. 1 jan 1994), 21 juni 2002 nr. 41 (ikr. 1 jan 2003), 8 juni 2007 nr. 19 (ikr. 11 juni 2007).

§ 17 a. (gebyr til Trafikksforsikringsforeningen)

Om ei motorvogn ikkje er trygda etter § 15 fyste punktum, skal eigaren betale eit gebyr til Trafikksforsikringsforeningen. Ved eigarskifte skal den nye eigaren betale gebyr sjølv om trygda frå den tidlegare eigaren gjeld etter forsikringsavtaleloven § 7-2.

Trafikksforsikringsforeningen kan etter søknad ettergi gebyret heilt eller delvis dersom brot på plikta til å tinga trafikkskygging må reknast som unnskuldeleg som følgje av tilhøve utanfor den ansvarlege sin kontroll.

Gebyret skal svare til den høgste premie for trafikkskygging i Noreg med eit tillegg som departementet kan fastsetje ved forskrift.

Trafikksforsikringsforeningen illegg og krev inn gebyret.

Forvaltningsloven gjeld ikkje for avgjerd om gebyr.

Departementet kan gje nærare føresegnar om fastsetjing og gjennomføring av gebyr, under dette om sakshandsaming, varigheita og storleiken på gebyret, om rett til å klage på avgjerd i sak om gebyr eller om ettergiving av gebyr.

0 Føyd til med lov 19 des 2017 nr. 117 (ikr. 1 jan 2018).

§ 18. (innsøking av trygdepremi og eigen vågnadssum).

Premi for trafikkskygging etter denne lova kan søkjast inn med pantning.

Det same gjeld gebyr etter § 17 a og eigen vågnadssum i samsvar med offentleg godkjende trygdevilkår.

0 Endra med lover 25 mai 1973 nr. 26, 19 des 2017 nr. 117 (ikr. 1 jan 2018).

§ 19. (når ein trygdeavtale held opp å gjelda og ymist anna; samhøve med trygdeavtalelova).

Om ein trygdeavtale held opp å gjelda, skal Trafikksforsikringsforeningen gi melding til motorvognregisteret om dette. Kjennemerke kan utan vidare varsel dragast inn etter nærare føresegnar gitt av departementet. I føresegnene kan departementet og fastsetja at kjennemerke som er dregne inn, ikkje skal leverast ut att før det er betalt ei særleg avgift.

Trygdaren skal i betalingsvarsel eller oppseiing til trygdetingaren gjera han kjend med kva fylgje det kan få etter første leden i paragrafen her eller etter § 20 første leden bokstav a og b om han ikkje betalar eller leverar inn kjennemerke og vognkort av eige tiltak.

Trygdaren er ansvarleg for alle fylgjer av ei skadehending som ber til i trygdetida, såleis og for dei som kjem til syne etter at trygdetida er ute.

Reglane i forsikringsavtalelova del A (skadeforsikringsdelen) og del C (alminnelige bestemmelse) gjeld for trafikkskygging etter denne lova, så framt ikkje anna er sagt her i lova, eller går fram av samanhengen. Mellom trygdar og trygdetingar skal ei trafikkskygging haldast for ansvarstrygging endå om trygdetingaren sjølv ikkje er ansvarleg. Reglane om foraldring i forsikringsavtalelova § 8-5 og § 8-6 første, andre og fjerde leden gjeld ikkje om skadebot eller attsøkjingskrav etter denne lova.

0 Endra med lover 25 mai 1973 nr. 26, 17 des 1976 nr. 100, 16 juni 1989 nr. 69, 26 juni 1998 nr. 46 (ikr. 1 okt 1998 iflg. res. 26 juni 1998 nr. 600), 19 des 2017 nr. 117 (ikr. 1 jan 2018).

Kapitel V. Straffer. Administrative sanksjonar. Kva tid lova tek til å gjelda og om brigde i andre lover.

0 Overskriften endra med lov 21 juni 2002 nr. 41 (ikr. 1 jan 2003).

§ 20. (straffer).

Om nokon

- a. brukar eller køyrer ei motorvogn endå han veit eller må vita at vogna ikkje er lovleg trygda, eller
- b. let vera å retta seg etter påbod om trygdeprov, gjevne med heimel i § 2 andre leden, vert han straffa med bot.

0 Endra med lover 25 mai 1973 nr. 26, 19 juni 2015 nr. 65 (ikr. 1 okt 2015), 19 des 2017 nr. 117 (ikr. 1 jan 2018).

§ 21. (administrative sanksjonar).

Kongen utpeiker eit eller fleire organ som skal sjå til at trygdslag, skadebehandlingsrepresentantar, informasjonssenter og erstatningsorgan oppfyller sine plikter etter lover og forskrifter som gjennomfører direktiv 2000/26/EF.

Organet skal ha kompetanse til å gi pålegg om retting ved brot på lover og forskrifter nemnt i første ledd. Dersom pålegg etter første punktum ikkje blir oppfylt, kan organet fastsetje at dei personar eller den institusjonen som skal oppfylle pålegget, skal betale dagleg løpande mulkt til forholdet er retta. Pålegget om mulkt er tvangsgrunnlag for utlegg. Kongen kan fastsetje nærare føresegner i forskrift.

0 Føyd til med lov 21 juni 2002 nr. 41 (ikr. 1 jan 2003).

§ 22. (kva tid lova tek til å gjelda).

Kongen fastset kva tid lova skal taka til å gjelda.

— — —

0 Endra med lov 21 juni 2002 nr. 41 (ikr. 1 jan 2003), endra paragrafnummer frå § 21.

Konteiner (HR-2016-2560-A)

Instans	Norges Høyesterett – Dom
Dato	2016-12-16
Publisert	HR-2016-2560-A
Stikkord	Erstatningsrett. Bilansvar. Losse- og lasteunntaket.
Sammendrag	En mann ble skadet da han skled og falt ned fra taket på en konteiner som han hadde lastet opp på en kranbil. Høyesterett kom til at skaden ikke var omfattet av det objektive bilansvaret etter bilansvarsloven § 4. Det var egenskapene ved lasten som var den umiddelbare årsaksfaktoren, ikke realisering av det farekompleks som er lovgrunnen for motorvognansvaret. Skaden lå da godt innenfor det såkalte losse- og lasteunntaket. Lastebilens forsikringsselskap ble frifunnet. (Rt-sammendrag)

Saksgang	Finansklagenemnda Person FinKN-2013-609 – Oslo tingrett TOSLO-2014-193911 – Borgarting lagmannsrett LB-2015-128189 – Høyesterett HR-2016-2560-A, (sak nr. 2016/1156), sivil sak, anke over dom.
Parter	If Skadeforsikring NUF (advokat Gjermund Ihler – til prøve) mot A (advokat Tom Sørum).
Forfatter	Dommerne Arntzen, Utgård, Bergsjø og Bergh og justitiarius Øie.
Sist oppdatert	2016-12-20

-
- (1) Dommer **Arntzen**: Saken gjelder spørsmålet om skade etter fall fra en konteiner som sto på lasteplanet til en kranbil, omfattes av forsikringsselskapets ansvar etter bilansvarsloven § 4.
 - (2) A skadet seg da han 1. april 2012 falt ned fra en konteiner som var lastet opp på en kranbil. Han hadde leid kranbilen privat og skulle frakte konteineren til en kamerat. Konteineren var en boks med tak – opprinnelig en telesentral – og var 2,47 meter høy. Den hadde stått ute en stund og hadde en del løssnø på taket.
 - (3) A løftet konteineren opp på lasteplanet ved bruk av bilens kran og kjettinger festet på toppen av konteineren. Han klatret deretter opp på konteinertaket og løsnet kjettingene, slik at kranen kunne legges ned i transportstilling før kjøring. Da han skulle ned igjen, skled han på konteinertaket og falt mellom kranbilens styrhus og konteineren og videre ned på bakken. Den totale fallhøyden var ca. 3,6 meter. I fallet fikk han ikke tak i kjettingen han hadde planlagt å holde seg fast i under nedstigningen. A fikk tre brudd i ryggen under fallet.
 - (4) Kranbilen var forsikret i If Skadeforsikring NUF, og A krevde erstatning fra forsikringsselskapet. Selskapet erkjente ikke ansvar for skaden.
 - (5) A brakte saken inn for Finansklagenemnda Person, som i uttalelse 20. desember 2013 [FinKN-2013-609] ga forsikringsselskapet medhold, under dissens 3-2.
 - (6) A reiste sak for Oslo tingrett med krav om fastsettelsesdom for forsikringsselskapets ansvar. Oslo tingrett kom til at skaden måtte anses som en lasteskade som ikke faller inn under bilansvarsloven § 4. Tingretten avsa 2. juni 2015 dom [TOSLO-2014-193911] med slik domsslutning:
«1. If Skadeforsikring NUF frifinnes.
2. A dømmes til å betale If Skadeforsikring NUF kr 37.500 -kronertrettisvytusenfemhundre – i erstatning for sakskostnader, innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.»
 - (7) A anket tingrettens dom til Borgarting lagmannsrett. Lagmannsretten la vekt på «helheten i hendelsesforløpet» og kom til at skaden omfattes av bilansvarsloven § 4. Lagmannsretten avsa 2. mai 2016 dom [LB-2015-128189] med slik domsslutning:
«1. If Skadeforsikring NUF er erstatningsansvarlig for de skadene A ble påført 1. april 2012.
2. I saksomkostninger for tingretten betaler If Skadeforsikring NUF 231 250 – tohundreogtrettientusentohundreogfemti – kroner til A senest to uker etter forkynnelsen av denne dommen.
3. I saksomkostninger for lagmannsretten betaler If Skadeforsikring NUF 148 765 – etthundreogfortiåttetusensjuhundreogsekstifem – kroner til A senest to uker etter forkynnelsen av denne dommen.»

- (8) If Skadeforsikring NUF har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen.
- (9) Den ankende part, **If Skadeforsikring NUF**, har i korte trekk anført:
- (10) Skaden omfattes ikke av det objektive bilansvaret i bilansvarsloven § 4. Det er ikke tilstrekkelig nær årsakssammenheng mellom motorvognens skadepotensial og skaden.
- (11) Skaden skjedde dessuten i forbindelse med lasting. Av forarbeidene følger det at laste- og losseskader som hovedregel faller utenfor bilansvaret, mens skader under av- og påstigning i utgangpunktet omfattes. Dette skillet er fulgt opp i rettspraksis. Rettspraksis om skader ved av- og påstigning er mindre relevant i vår sak.
- (12) Ved lasting og lossing kan ansvar likevel inntre der skaden er en naturlig realisasjon av bilens fareegenskaper eller skyldes bilens egne innretninger. Det er ikke tilfellet her fordi kranbilen bare hadde en underordnet betydning. Verken kranen eller andre deler av bilen var årsak til skaden, og det var ingen svikt ved bilens tekniske utstyr. Faremomentet var knyttet til kontainerens overflate og høyde, som sammen med at A skled, var det avgjørende for skaden. Kontaineren var ikke en del av bilen. Faren ville ha vært den samme om kontaineren hadde stått på bakken.
- (13) If Skadeforsikring NUF har lagt ned slik påstand:
«Tingrettens dom, punkt 1 stadfestes.»
- (14) Ankemotparten, **A**, har i korte trekk anført:
- (15) Skaden omfattes av bilansvarsloven § 4. Ansvar er vidt og er trukket langt i rettspraksis.
- (16) Det bør ikke legges for stor vekt på uttalelsene i forarbeidene, som er skrevet med tanke på førerskader. Skaden oppstod heller ikke under selve lastingen, men etter at denne var avsluttet. Unntaket for laste- og losseskader er uansett snevert. Det gjelder ikke når skaden skyldes bilens tekniske utstyr og oppstår i forbindelse med transport, eller når bilens utforming og bruk øker risikoen for skade. Det må gjøres en helhetlig vurdering av hendelsen.
- (17) Skaden er voldt ved en naturlig realisering av det farekomplekset som er lovgrunnen for bilansvaret, og kranbilen er en så vesentlig del av skadeforløpet at det er naturlig å knytte ansvar til den. As skade oppstod i tilknytning til transport og bruk av bilens kran. Det var på grunn av kranen at A måtte opp på konteinertaket for å ta av kjettingene. Bilens høyde økte også risikoen for skade.
- (18) A har lagt ned slik påstand:
«1. Anken forkastes.
2. If Skadeforsikring NUF dømmes til å betale A sine saksomkostninger for Høyesterett.»
- (19) **Jeg er kommet til** at anken må tas til følge.
- (20) Bilansvarsloven § 4 første ledd første punktum har følgende ordlyd:
«Gjer ei motorvogn skade, har skadelidaren krav på skadebot hjå det trygdelaget som vogna er trygda i etter kapitel IV, endå om ingen er skuld i skaden.»

- (21) Det følger av denne bestemmelsen at motorvognens forsikringsselskap har et objektivt ansvar for skade som motorvognen «gjer». Hva som ligger i dette kravet, er blant annet behandlet i Rt-2012-233 (tankbildommen). Etter en utførlig gjennomgang av bestemmelsens forarbeider og av sentral rettspraksis, heter det i avsnitt 40:
- «Samtidig krever loven at motorvognen 'gjer' skaden – noe som innebærer at det som allerede nevnt, også i disse sakene gjelder et årsakskrav. Selv om en skade for så vidt har tilknytning til motorvognens direkte bruk, omfattes den ikke utelukkende av den grunn av motorvognansvaret. Det generelle årsakskravet som ble oppstilt i Rt-1992-64 – at den aktuelle årsaksfaktoren må ha 'vært så vidt vesentlig i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den' – må også gjelde i disse tilfellene. Også reservasjoner i forarbeidene viser at det må foretas en konkret vurdering. Dette illustreres for det første av utsagnet om at det vil være 'vegledende' om skaden er en naturlig realisering av det farekompleks som er lovgrunnen for ansvaret. Videre kan det vises til at ved omtalen av bl.a. skader ved av- og påstigning uttales det at 'i prinsippet' skal også slike skader omfattes.»
- (22) Førstvoterende viser her både til det alminnelige erstatningsrettslige årsakskravet og til årsakskravet slik dette er presisert og eksemplifisert i bilansvarslovens forarbeider. Som jeg kommer tilbake til, er en slik tilnærming i tråd med Høyesteretts øvrige praksis i tilknytning til bilansvarsloven § 4.
- (23) Et hovedspørsmål i vår sak er om skaden faller utenfor bilansvarslovens anvendelsesområde fordi den eventuelt oppsto i tilknytning til lasting. Før jeg går inn på forarbeidenes omtale av det såkalte laste- og losseunntaket og tilhørende rettspraksis, vil jeg kort se nærmere på noen generelle uttalelser i forarbeidene som viser at motorvognansvaret er ment å være vidt.
- (24) Forarbeidenes veiledende synspunkt omtalt i avsnittet jeg nettopp siterte, er hentet fra NUT 1957:1 Innstilling om revisjon av reglene om motorvognansvaret fra Motorvognansvarkomiteen av 1951 (Motorvognansvarkomiteens innstilling). På side 58 i innstillingen er lovgrunnen for motorvognansvaret eksemplifisert ved «særlig den risiko som er knytt til motorvognens fart, tyngde, lettbevegelighet, motor, signaler og teknisk utstyr for øvrig». Jeg oppfatter skader oppstått i tilknytning til disse risikofaktorene for å ligge i bilansvarslovens kjerneområde.
- (25) At det objektive ansvaret likevel ikke er begrenset til slike typiske trafikkskader, kommer til uttrykk i fortsettelsen på samme side, hvor det heter:
- «Bestemmelsen er imidlertid ikke uten videre begrenset til egentlige trafikkskader. Den omfatter i prinsippet også bl.a. skade noen lir ved å bli klemt i en vogndør, slått av en vogndør som åpnes, opprevet eller oppskåret av utstyr i vognen, ved å snuble inne i vognen eller i stigbrett, og annen skade under av- eller påstigning ...»
- (26) I merknadene til bilansvarsloven § 4 nøyer departementet seg med å vise til Motorvognansvarkomiteens omtale av vilkår for og unntak fra erstatningsplikten, jf. Ot.prp.nr.24 (1959–1960) side 44.
- (27) Med utgangspunkt i komiteinnstillingens anvisninger for de ulike typetilfellene, ila Høyesterett i tankbildommen ansvar for skade oppstått under nedstigning fra førerhuset på en tankbil, og i Rt-2015-1017 (bagasjelukedommen) ansvar for skade oppstått under lukking av en bagasjeluke.
- (28) I Motorvognansvarkomiteens innstilling avgrenses det objektive ansvaret mot skade som oppstår under bruk av motorvognen til annet enn kjøretøy. I tilknytning til denne avgrensningen står det følgende på side 59-60:
- «Synspunktet kan muligens også være til vegledning når det er spørsmål om å dekke skade oppstått som følge av lasting av eller lossing fra en stillestående lastebil. Resultatet vil her

kunne bero på hvordan skaden voldes og på om den rammer en utaforstående trafikant eller en medhjelper. Men komiteen har gått ut fra at slike skader som hovedregel faller utenfor trafikkkforsikringen, såfremt ikke skaden skyldes motorvognens egne innretninger (kran, bevegelig lasteplan, lastelem m.v.) eller dens plassering i trafikken.»

- (29) Forarbeidene gir altså uttrykk for at skade oppstått som følge av lasting av eller lossing fra en stillestående lastebil som hovedregel faller utenfor bilansvaret. Det oppstilles likevel unntak for skader som skyldes motorvognens egne innretninger eller dens plassering i trafikken.
- (30) Høyesterett har behandlet rekkevidden av bilansvaret ved lasting eller lossing i flere dommer.
- (31) I Rt-1980-1061 (acrylballdommen) ble ansvar ilagt for skade oppstått under lasting av acrylballer med en truck, men da under henvisning til at skaden ble utløst av at truckens egenskaper som kjøretøy ble tatt i bruk under lasteoperasjonen. På side 1066 vises det til at «[d]e egenskaper ved trucken som var avgjørende, var dens fremdriftsmaskineri, bevegelighet og tyngde, dvs. egenskaper som er en del av det farekompleks som er grunnlaget for motorvognansvaret, jfr. Innstilling fra Motorvognansvarskomiteen av 1951 side 58».
- (32) Dommen som ligger nærmest opp til saksforholdet i vår sak, er inntatt i Rt-1986-1293 (lastelemdommen). Sjøføren ble her påført skade under opplasting av en framontert lastelem på bilens lasteplan. Høyesteretts begrunnelse for ikke å idømme ansvar er inntatt på side 1295-1296 og lyder slik:
- «Uhellet skjedde under opplasting av bilens lastelem. Som det fremgår på side 59-60 i innstillingen fra Motorvognansvarskomiteen av 1951, skal skader som oppstår som følge av lasting eller lossing av en stillestående lastebil, som hovedregel falle utenfor trafikkkforsikringen. Saken gjelder riktignok lasting av tilbehør til vedkommende bil med sikte på senere montering. Jeg kan imidlertid ikke finne at dette kan spille noen avgjørende rolle for ansvarsspørsmålet.
- Ved avgrensingen av dekningen etter trafikkkforsikringen må det legges stor vekt på de veiledende uttalelser som fremgår på side 58 spalte 1 i Motorvognansvarskomiteens innstilling. Her heter det at erstatningsplikten 'omfatter enhver skade som har en noenlunde naturlig sammenheng med en motorvogns tilstand, egenskaper eller andre forhold'. Det uttales videre at det vil 'være et vegledende synspunkt om skaden er voldt ved en naturlig realisering av det farekompleks som er lovgrunnen for motorvognansvaret, nemlig særlig den risiko som er knytt til motorvognens fart, tyngde, lettbevegelighet, motor, signaler og teknisk utstyr for øvrig'.
- Uhellet kan ikke ses som utslag av den risiko som trafikkkforsikringen, etter de foran refererte uttalelser fra forarbeidene, tar sikte på å dekke. Den fare som realiserte seg, atskill seg ikke fra den som ville ha foreligget ved opplastingen av enhver annen gjenstand med tilsvarende tyngde og form. Situasjonen var for så vidt ikke noe annerledes enn den normale ved en lasteoperasjon. Den oppståtte skade dekkes derfor etter min mening ikke av trafikkkforsikringen.»
- (33) Høyesterett la altså stor vekt på uttalelsene i forarbeidene som jeg tidligere har sitert, og understreket at skader som oppstår som en følge av lasting eller lossing, som hovedregel faller utenfor motorvognansvaret.
- (34) Jeg går så over til å behandle spørsmålet om laste- og losseunntaket kommer til anvendelse i vår sak.
- (35) Det er på det rene at det ikke dreier seg om en trafikkskade forårsaket av motorvognens egne innretninger eller av dens plassering i trafikken. Skaden skjedde i tilknytning til at kontaineren ble

lastet opp på kranbilen for videre transport. Den utløsende skadeårsaken var at A skled da han befant seg på konteinertaket etter å ha tatt av heisekjettingene. Det var egenskapene ved lasten – takets overflate var etter det opplyste dekket av løssnø – som utgjorde den umiddelbare årsaksfaktoren. At A under det påfølgende fallet ble påført flere brudd i ryggen, skyldtes først og fremst kontainerens høyde, selv om egenskaper ved kranbilen også kan ha hatt betydning for den skaden som oppsto.

- (36) A har anført at det må foretas en mer helhetlig tilnærming. Ved vurderingen mener han det blant annet må sees hen til at uhellet skjedde da kranbilen ble klargjort for transport, og til at behovet for å bestige konteinertaket hadde sammenheng med kranbilens egenskaper. Jeg er ikke enig i denne tilnærmingen.
- (37) Den omstendighet at håndtering av last – i dette tilfellet kontaineren – foretas i tilknytning til en motorvogntransport, innebærer ikke at skaden av den grunn skjer ved en naturlig realisering av det farekompleks som er lovgrunnen for motorvognansvaret. Som allerede nevnt, var det egenskapene ved kontaineren som utløste fallet, og som dessuten var av avgjørende betydning for det videre skadeforløpet. Det kan da vanskelig sies at kranbilen var så vidt vesentlig i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den. Etter mitt syn ligger skaden tvert imot godt innenfor det såkalte laste- og losseunntaket. If Skadeforsikring NUF er følgelig ikke ansvarlig for skaden.
- (38) Anken fører etter dette frem. Forsikringsselskapet har på grunn av sakens prinsipielle sider ikke krevd erstatning for sakskostnader for noen instans.
- (39) Jeg stemmer for denne

dom:

Tingrettens dom, domsslutningen punkt 1, stadfestes.

- (40) Dommar **Utgård**: Eg er i det hovudsaklege og i resultatet einig med førstvoterande.
- (41) Dommer **Bergsjø**: Likeså.
- (42) Dommer **Bergh**: Likeså.
- (43) Justitiarius **Øie**: Likeså.
- (44) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

Tingrettens dom, domsslutningen punkt 1, stadfestes.

Bagasjeluke (Rt. 2015 s. 1017)

Instans	Norges Høyesterett – Dom.
Dato	2015-09-16
Publisert	HR-2015-1895-A – Rt-2015-1017
Stikkord	(Bagasjelukedommen) Erstatningsrett. Bilansvar.
Sammendrag	En bilpassasjer som hadde gått ut av bilen under stans, ble truffet i hodet og skadet da føreren av bilen slo den åpne bakluka igjen. Høyesterett fant det klart at årsakskravet i bilansvarsloven § 4 var tilfredsstilt, og kom også under henvisning til uttalelser i forarbeider og rettspraksis til at skaden var en naturlig konsekvens av bilens direkte bruk til transportformål, slik at også kravet til at motorvognen har «gjort» skaden, var tilfredsstilt. Høyesterett kom i likhet med lagmannsretten til at bilens trafikkforsikringselskap var erstatningsansvarlig.
Saksgang	Oslo tingrett TOSLO-2013-173082 – Borgarting lagmannsrett LB-2014-100038 – Høyesterett HR-2015-1895-A, (sak nr. 2015/582), sivil sak, anke over dom.
Parter	Codan Forsikring (advokat Jørgen Brendryen – til prøve) mot A (advokat Faruk Resulovic – til prøve).
Forfatter	Noer, Utgård, Indreberg, Kallerud og Matningsdal.
Sist oppdatert	2016-12-19

-
- (1) Dommer **Noer**: Saken gjelder spørsmålet om en hodeskade forårsaket ved lukking av bagasjeluka på en stasjonsvogn, er omfattet av bilansvaret, jf. bilansvarsloven § 4.
 - (2) Skaden skjedde den 28. juli 2009. Skadelidte, A, hadde sittet på med moren i hennes bil, og de hadde stoppet bilen for å ta en pause. Bilen var en Volkswagen Golf stasjonsvogn 1998-modell. A gikk bak bilen og tok ut sko fra bagasjerommet. Hun bøyd seg ned bak bilen for å skifte sko, mens bagasjeluka sto åpen. Etter hvert kom moren ned langs siden av bilen. Hun var ikke klar over at datteren sto bak bilen, og slo igjen bakluka med én hånd, samtidig som A reiste seg opp. Bakluka traff A i hodet, og hun ble skadet.
 - (3) A krevde erstatning fra Codan Forsikring, hvor morens bil var forsikret. Selskapet avslo kravet, og anførte at skaden lå utenfor bilansvarets dekningsområde.
 - (4) A tok saken inn for Finansklagenemnda Person, som i avgjørelse av 8. februar 2013 [FINKN-2013-74] enstemmig kom til at skaden var omfattet av bilansvaret.

- (5) Codan aksepterte imidlertid ikke avgjørelsen. A reiste dermed sak for Oslo tingrett med krav om fastsettelsesdom for at Codan var erstatningsansvarlig. Oslo tingrett ga forsikringsselskapet medhold, og avsa 3. mars 2014 dom [TOSLO-2013-173082] med slik domsslutning:
- «Codan Forsikring AS frifinnes.»
- (6) Forsikringsselskapet krevde ikke sakskostnader fra A.
- (7) A anket dommen direkte til Høyesterett, men det ble ikke gitt tillatelse til direkte anke. Saken ble deretter behandlet av Borgarting lagmannsrett, som 26. januar 2015 avsa dom [LB-2014-100038] med slik slutning:
- «1. Codan Forsikring er erstatningsansvarlig for de skader A ble påført 18. juli 2009.
2. I sakskostnader for lagmannsretten betaler Codan Forsikring 103 089,25 – etthundreogtretusenogåttini25/100 – kroner til A innen to uker fra forkynnelsen av dommen.»
- (8) Codan Forsikring har anket dommen inn for Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen.
- (9) Den ankende part, *Codan Forsikring*, har i korte trekk gjort gjeldende:
- (10) Utgangspunktet er at skader voldt av parkerte biler ikke dekkes, med mindre skaden skyldes et aktivt forhold på bilens side eller feil, svikt eller uregelmessighet. Spørsmålet er om skaden har en rimelig tilknytning til bilen og realiserer særlige faremomenter ved kjøretøyet. Et viktig moment er om risikoen overstiger det som er normal risiko ved bruk av bil.
- (11) Forarbeidene skiller mellom skader voldt når noen går inn i eller ut av en bil, og skader voldt under lasting eller lossing. Bare det første omfattes i utgangspunktet av bilansvaret. I vår sak er det ikke naturlig å karakterisere skaden som en av- eller påstigningsskade.
- (12) Skal det knyttes ansvar til skade gjort av parkert bil, kreves noe mer enn når skaden voldes under kjøring. I saken her skyldes skaden ikke bilens fart, bevegelighet eller tyngde, og heller ikke feil, svikt eller uregelmessighet. Det er heller ikke utvist skyld, og en bagasjeluke utgjør ingen særlig risiko. Kravet er da ikke dekket under bilforsikringen.
- (13) Codan Forsikring har lagt ned slik påstand:
- «1. Codan forsikring frifinnes.
2. Codan forsikring tilkjennes sakens omkostninger for lagmannsretten og Høyesterett.»
- (14) Ankemotparten, A, har i korte trekk gjort gjeldende:
- (15) Årsakskravet er oppfylt, idet bruken av bilen er et så vidt vesentlig element i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den. Forarbeidene og praksis viser at kriteriet skade som motorvogn «gjer», skal tolkes vidt. Det omfatter tilfeller hvor skaden har en naturlig sammenheng med bruken av bilen, og hvor skaden er utslag av typiske fareegenskaper ved kjøretøyet.
- (16) Både forarbeidene og praksis viser at skader forårsaket i forbindelse med av- eller påstigning omfattes av bilansvaret. Dette omfatter også skader hvor bilen klargjøres før og etter kjøring.
- (17) Skade forårsaket av en bagasjeluke må sidestilles med skader påført av en bildør. Uansett vil bagasjeluka måtte anses som teknisk utstyr på bilen som har en særlig risiko knyttet til seg. Skaden er en naturlig konsekvens av motorvognens direkte bruk til transportformål, og faller derfor inn under bilansvaret.

- (18) A har lagt ned slik påstand:
«1. Anken forkastes.
2. A tilkjennes sakens omkostninger for Høyesterett.»
- (19) **Mitt syn på saken**
- (20) Jeg har kommet til at skaden omfattes av bilansvaret og at anken derfor må forkastes.
- (21) Bilansvarslova § 4 første punktum slår fast at bilforsikringsselskapet blir ansvarlig for tap som følge av skade som motorvogna *gjør*. Bestemmelsen lyder slik:
«Gjer ei motorvogn skade, har skadelidaren krav på skadebot hjå det trygdelaget som vogna er trygda i etter kapitel IV, endå om ingen er skuld i skaden.»
- (22) Rekkevidden av bestemmelsen er behandlet av Høyesterett i Rt-2012-233 (tankbil-dommen), hvor det er gjort utførlig rede for forarbeider og rettspraksis av betydning for tolkningen. Førstvoterende konkluderer slik i avsnitt 32:
«Min oppsummering så langt er at 'gjer' oppstiller et årsakskrav samtidig som forarbeidene viser at man tok sikte på å gi bestemmelsen et vidt anvendelsesområde.»
- (23) Om selve årsakskravet heter det i avsnitt 40 at det ikke er tilstrekkelig at skaden har tilknytning til motorvognens direkte bruk. I tillegg må de generelle krav til årsakssammenheng være oppfylt:
«Det generelle årsakskravet som ble oppstilt i Rt-1992-64 – at den aktuelle årsaksfaktoren må ha 'vært så vidt vesentlig i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den' – må også gjelde i disse tilfellene.»
- (24) Av forarbeidene til bestemmelsen går det fram at skade som fører eller passasjer har forårsaket i sammenheng med kjøretøyets bruk, anses som skade gjort av bilen selv, jf. Ot.prp.nr.24 (1959-60) side 39.
- (25) I vår sak skjedde skaden, som nevnt, ved at fører av bilen lukket bakluka på stasjonsvogna og traff A som akkurat da reiste seg opp etter å ha sittet bøyd bak bilen. Skaden skyldtes dermed et samspill mellom førers handling og bagasjelukas egenskaper. Etter mitt syn er det ikke tvilsomt at det generelle årsakskravet er oppfylt.
- (26) Det neste spørsmålet er om skaden har tilstrekkelig tilknytning til bruken av bilen.
- (27) Det går fram av forarbeidene at bilansvaret var ment å omfatte alle skader som ei motorvogn gjør, men med to unntak.
- (28) For det første skulle forsikringen i utgangspunktet bare omfatte skader forårsaket av bilen *brukt som kjøretøy*. Skader som skyldtes at bilen ble nyttet «til annet formål enn som kjøretøy» skulle være unntatt, jf. Motorvognansvarskomiteens innstilling NUT 1957:1 side 59, jf. Ot.prp.nr.24 (1959-60) side 44.
- (29) Ansaret omfatter dermed først og fremst de typiske trafikkskadene. I forarbeidene er det presisert at også skader av noe mer indirekte art skulle være omfattet, blant annet klemskader eller skader påført under av- eller påstigning fra bil, jf. NUT 1957:1 side 58, sitert i tankbildommen avsnitt 23, hvor det heter:

«Den [bestemmelsen] omfatter i prinsippet også bl.a. skade noen lir ved å bli klempt i en vogndør, slått av en vogndør som åpnes, opprevet eller oppskåret av utstyr i vognen, ved å snuble inne i vognen eller i stigbrett, og annen skade under av- eller påstigning (kfr. RG-1951-844 hvor skade som følge av feiltrinn ble ansett inadekvat).»

- (30) Det andre unntaket gjaldt for *biler som sto parkert*. I følge lovkomiteen skulle ansvar for skade skjedd ved sammenstøt med parkert bil bare kunne tenkes i tre tilfeller: Enten hvis føreren, vogneieren eller noen som hadde fulgt med som passasjer hadde forårsaket skaden ved uforsvarlighet, for eksempel ved å åpne bildøra innenfra eller tenne langlys. Eller dersom det var mangel eller svikt ved kjøretøyet som forårsaket skaden, eller skaden skyldtes at motorvognen var plassert i strid med gjeldende trafikkregler, jf. NUT 1957:1 side 67.
- (31) Utvalgets forslag om en særregel for parkerte biler ble imidlertid ikke fulgt opp. Departementet viste til at det uansett var krav om at skaden var *voldt* av motorkjøretøyet. Og når skaden er voldt mens bilen står stille «vil det i mange tilfelle falle unaturlig å tale om skadevolding i lovens forstand, dersom skaden verken kan tilskrives noe aktivt forhold på kjøretøyets side eller noen feil, svikt eller uregelmessighet ved kjøretøyet eller dettes anbringelse eller behandling», jf. Ot.prp.nr.24 (1959-60) side 44.
- (32) De nærmere grensene for når skade voldt av parkert bil vil være omfattet av bilansvaret, er klargjort i rettspraksis, jf. gjennomgangen i tankbil-dommen avsnitt 33 følgende. I avsnitt 39 konkluderer førstvoterende slik:
- «Eksempelet i forarbeidene om skade som oppstår som følge av at man blir klempt av en bildør, viser at man ikke tok sikte på å begrense ansvaret til skader som er typiske for bilbruk. Et fall, som i det foreliggende tilfellet, kan like gjerne skje fra en ordinær stige, og klemming i dører kan like gjerne skje i en bygning. De konkrete eksemplene tilsier kort sagt at man tok sikte på at alle skader som kan oppstå som en naturlig konsekvens av motorvognens direkte bruk til transportformål etter omstendighetene skulle omfattes, men at man på den annen side som utgangspunkt ville unnta skader ved lasting og lossing. Dette viser at ansvaret ikke er begrenset til skader hvor den særskilte risikoen som motorvognansvaret tar sikte på å dekke har realisert seg, slik Gjensidige har anført.»
- (33) Det er på det rene at skaden i vår sak ikke skyldes noen feil, svikt eller uregelmessighet ved kjøretøyet. Skaden er utslag av vanlig bruk av bilen tilknyttet transportformål. Om situasjonen har mest likhetstrekk med av- eller påstigning eller lasting eller lossing av bilen, som er trukket fram som eksempler i forarbeidene på situasjoner som skal behandles ulikt, er etter mitt syn av mindre betydning her. Ingen av disse beskrivelsene treffer situasjonen i vår sak. Avgjørende for meg er likheten mellom vårt skadetilfelle og situasjoner hvor det utvilsomt foreligger ansvar.
- (34) Dette gjelder for de såkalte klemskadene, hvor noen får hånd eller fot i klem når bildører åpnes eller lukkes. Også skader oppstått som følge av at noen i bilen åpner en dør uten å se seg for, og døra treffer en forbipasserende fotgjenger eller syklist, har likhetstrekk. Begge skadetyper er uttrykkelig nevnt i forarbeidene som eksempel på forhold som dekkes av bilansvaret, jf. mitt tidligere sitat fra NUT 1957:1.
- (35) Jeg kan ikke se at det er noen særlig forskjell på disse skadetyperne, og den man står overfor i vår sak. I begge tilfellene skjer skaden ved åpning/lukking av bilens dører. Selv om det vanligvis er i forbindelse med at noen går inn i eller ut av bilen at slike skader inntreffer, og selv om dette er mer typisk enn hendelsen i vår sak, kan jeg ikke se at det er avgjørende reelle grunner til at tilfellene skal behandles ulikt.

- (36) I samtlige situasjoner er det etter mitt syn snakk om en «skade som har noenlunde naturlig sammenheng med en motorvogns tilstand, egenskaper eller andre forhold», jf. NUT 1957:1 side 58.
- (37) Borgarting lagmannsrett viste i sin avgjørelse til at Finansklagenemnda Person også kom til at skaden var omfattet av bilansvaret, men at det dreide seg om et grensetilfelle:
- «Lagmannsretten ser også hen til at Finansklagenemnda Person, som behandler en rekke bilansvarssaker, kom til at man var innenfor anvendelsesområdet til bilansvarslova § 4 første punktum. Nemnda fant at 'skadehendelsen ligger i ytterkanten av det som det er naturlig å si at en motorvogn 'gjør', noe lagmannsretten er enig i. Etter lagmannsrettens mening er imidlertid bruken av bilen i dette tilfellet så vidt vesentlig i årsaksbildet at det samlet sett er naturlig å knytte ansvar til den.»
- (38) Jeg er enig i dette. Etter mitt syn må det legges til grunn at skaden her er en naturlig konsekvens av bilens direkte bruk til transportformål, slik dette er omtalt i forarbeidene.
- (39) Det kan nok være, slik ankemotparten har anført, at det over tid har vært en viss utvikling i motorvognansvaret. Det tar jeg ikke stilling til. Men slik rettsstillingen er fastlagt gjennom tankbildommen, må det etter mitt syn trekkes den slutning at motorvogna har *gjort* skaden som A ble påført ved lukking av bakdøra.
- (40) Anken må etter dette forkastes. I tråd med hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd må Codan Forsikring dekke sakskostnader for Høyesterett for A. Det er krevd 184 062 kroner, og kravet tas til følge.
- (41) Jeg stemmer for denne
- dom:
1. Anken forkastes.
 2. I sakskostnader for Høyesterett betaler Codan Forsikring til A 184 062 – etthundreogåttifiretusenogsekstito – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.
- (42) Dommar **Utgård**: Eg er i det hovudsaklege og i resultatet einig med førstvoterande.
- (43) Dommer **Indreberg**: Likeså.
- (44) Dommer **Kallerud**: Likeså.
- (45) Dommer **Matningsdal**: Likeså.
- (46) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne
- dom:
1. Anken forkastes.
 2. I sakskostnader for Høyesterett betaler Codan Forsikring til A 184 062 – etthundreogåttifiretusenogsekstito – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

Tankbil (Rt. 2012 s. 233)

Instans	Norges Høyesterett – Dom.
Dato	2012-02-14
Publisert	HR-2012-326-A – Rt-2012-233
Stikkord	(Tankbildommen) Forsikringsrett. Motorvognansvaret.
Sammendrag	Ved avstigning fra en tankbil mistet sjåføren festet, falt ned ca 1,5 meter og fikk en varig skade i skulderen. Spørsmålet i saken var om dette var en skade som var omfattet ansvaret etter bilansvarsloven § 4, jf. dens ordlyd «Gjer ei motorvogn skade ...». Høyesterett vurderte lovens forarbeider og rettspraksis og viste til at vilkåret «gjer» inneholder et årsakskrav. I denne saken var den dominerende årsaksfaktoren tankbilens utforming og høyde. Det var ikke grunnlag for noen bebreidelse av sjåførens opptreden. Høyesterett kom til at skaden var omfattet av ansvaret og forkastet forsikringsselskapets anke.
Saksgang	Sør-Trøndelag tingrett TSTRO-2010-55846 – Frostating lagmannsrett LF-2010-185962 – Høyesterett HR-2012-326-A, (sak nr. 2011/1641), sivil sak, anke over dom.
Parter	Gjensidige Forsikring ASA (advokat Bård Iversen) mot A (advokat Hasse Benberg – til prøve).
Forfatter	Matningsdal, Stabel, Noer, Webster, Gjølstad.

-
- (1) Dommer **Matningsdal**: Saken gjelder spørsmålet om en skade som en tankbilsjåfør ble påført da han mistet fotfestet ved avstigning fra tankbilen omfattes av motorvognansvaret etter bilansvarsloven § 4.
 - (2) A hadde den 16. februar 2005 ca. kl 15.00 kjørt en tankbil fra returlageret på Tines anlegg på Tunga i Trondheim til en parkeringsplass for slike biler på området. Etter å ha stanset tankbilen og satt på parkeringsbremsen, reiste han seg inne i førerhuset, åpnet døren og steg ut av bilen med ryggen vendt mot døråpningen. Dette var i henhold til normal fremgangsmåte ved avstigning fra slike biler. Han tok tak i et håndtak som var montert på dørens høyre side sett utenfra. Under nedstigningen fra det øverste av tre stigtrinn, forsvant imidlertid bena under ham slik at han ble hengende i håndbøylen etter begge hendene. A kjente straks et rykk i høyre arm og fikk sterke smerter i høyre skulder. Han mistet taket og falt ned på bakken ved siden av tankbilen.
 - (3) Årsaken til fallet er ikke klarlagt, men det skyldtes sannsynligvis at han skled eller av andre grunner mistet fotfestet. Høyden fra øverste stigtrinn ned til bakken var 132 cm, det var 153 cm fra gulvet i førerhuset ned til bakken og 180 cm fra nederste del av håndbøylen. Dørkarmen var noe høyere enn gulvet slik at A måtte løfte føttene over dørkarmen og ned på det øverste trinnet.

- (4) Partene er enige om at A ble påført en varig skulderskade. Den medisinske invaliditeten er satt til 10 %, og skaden har medført at han er 100 % yrkesmessig ufør. Skaden oppfyller kriteriene for yrkesskade og omfattes av lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring § 11 første ledd bokstav a. Etter lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler § 6-3 første ledd kan imidlertid sikrede ved tap som dekkes av flere forsikringer velge hvilke forsikringer han vil bruke, inntil han har fått den erstatningen han har krav på. A har etter dette fremmet krav mot tankbilens forsikringsselskap, Gjensidige Forsikring ASA, heretter stort sett betegnet Gjensidige, med krav om erstatning etter bilansvarsloven § 4, idet han antar at han dermed vil oppnå en bedre dekning. Årsaken til det går jeg ikke inn på.
- (5) Gjensidige har ikke erkjent ansvar for skaden etter bilansvarsloven. A reiste dermed sak for Sør-Trøndelag tingrett med påstand om fastsettelsesdom for selskapets ansvar. Tingretten avsa 16. september 2010 dom med slik domsslutning:
- «1. Gjensidige Forsikring ASA frifinnes.
 2. Hver av partene dekker egne sakskostnader.»
- (6) A anket dommen til Frostating lagmannsrett som den 23. juni 2011 avsa dom (LF-2010-185962) med slik domsslutning:
- «1. Gjensidige Forsikring ASA er ansvarlig etter bilansvarslova for skaden A ble påført den 16. februar 2005.
 2. I sakskostnader for tingretten og lagmannsretten betaler Gjensidige Forsikring ASA til A 117 221,25 – etthundreogsyttentusentohundreogtjueen 25/100 – kroner, innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.»
- (7) Gjensidige har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. I anken angis det at det «hefter feil ved så vel rettsanvendelsen som bevisbedømmelsen». For Høyesterett var imidlertid partene enige om hvilket faktum som skal legges til grunn. Anken gjelder dermed i realiteten utelukkende lagmannsrettens rettsanvendelse.
- (8) Den ankende part, *Gjensidige Forsikring ASA*, har i korte trekk anført:
- (9) Motorvognansvaret omfatter skader som motorvognen «gjer», jf. bilansvarsloven § 4. Den aktuelle skaden faller utenfor lovens dekningsfelt, idet den ikke skyldes en realisering av det farekomplekset som utgjør grunnlaget for ansvaret.
- (10) Forarbeidene viser riktignok at lovgiveren tok sikte på en vid grense for motorvognansvaret, og at det skulle fange opp alle naturlige skadefølger av bruk. Ansvarets kjerne er – som Motorvognansvarkomiteen av 1951 uttaler i NUT-1957-1 side 58 – at det veiledende synspunktet er om «skaden er voldt ved en naturlig realisering av det farekompleks som er lovgrunnen for motorvognansvaret, nemlig særlig den risiko som er knytt til motorvognens fart, tyngde, lettbevegelse, motor, signaler og tekniske utstyr for øvrig». Den faktiske årsakssammenheng må dermed bygge på en årsaksevne som er relevant for motorvognansvaret, og at det er denne som realiserer seg i skaden.
- (11) Høyesteretts dommer i Rt-1980-1061 og Rt-1986-1293 er illustrerende for at ansvar forutsetter at skaden må skyldes en realisering av motorvognens farekompleks. I den første saken hadde en truck forårsaket at noen acrylbatter ble satt i bevegelse og skadet en mann som befant seg i nærheten. Når denne skaden ble omfattet, ble det begrunnet i truckens fremdriftsmaskineri og bevegelse. I den andre saken hadde en sjåfør blitt skadet da en lastelem skulle lastes opp på lastebilens lasteplan. Bilen stod dermed for så vidt sentralt i årsaksbildet ved at skaden skjedde i tilknytning til et transportoppdrag.

Skaden var likevel ikke omfattet, idet hendelsen skyldtes en fare som lå utenfor det farekomplekset som utgjør lovgrunnen for motorvognansvaret.

- (12) For fallskader under arbeidsoperasjoner på høye biler er det vist til at Motorvognansvarkomiteen på side 59-60 uttaler at ansvaret som hovedregel ikke omfatter skader ved lasting og lossing av lastebil. Fall fra høye lastebiler mv. ved lasting og lossing har dermed i underrettspraksis ikke blitt ansett å omfattes av ansvaret, idet bilens funksjon som motorvogn ikke har vært regnet som årsak til skaden. Lasteplanets høyde over bakken har heller ikke blitt tillagt relevans.
- (13) For skader ved av- og påstigning, som denne saken gjelder, anføres det at selv om slike tilfeller omtales i forarbeidene som eksempel på tilfeller hvor ansvar vil kunne være aktuelt, må det også for disse skadene kreves at den særskilte risikoen som motorvognansvaret tar sikte på å dekke, er realisert. Det er dermed ikke tilstrekkelig at skaden skjedde i tilknytning til tankbilens bruk. Hadde derimot årsaken vært en teknisk feil ved stigtrinnene eller at de var utformet på en farefull måte, kunne løsningen ha blitt motsatt.
- (14) Gjensidige Forsikring ASA har nedlagt slik påstand:
«1. Gjensidige Forsikring ASA frifinnes.
2. Gjensidige Forsikring ASA tilkjennes saksomkostninger for samtlige instanser.»
- (15) Ankemotparten, A, har i korte trekk anført:
- (16) Både lovens forarbeider og rettspraksis viser at motorvognansvaret har et omfattende dekningsfelt og omfatter alle skader som har en noenlunde naturlig sammenheng med motorvognens tilstand, egenskaper eller andre forhold. Ved den konkrete vurderingen er et veiledende synspunkt om skaden er voldt ved en naturlig realisering av det farekomplekset som er lovgrunnen for ansvaret.
- (17) Kriteriet «gjer» forutsetter ikke noen aktivitet i språklig forstand. Både forarbeidene og rettspraksis viser at ansvaret ikke er begrenset til de egentlige trafikkskadene, og det fremgår uttrykkelig av forarbeidene at også skader ved av- og påstigning skal omfattes. Det avgjørende er om skaden skjer i tilknytning til bruken av motorvognen – noe som er tilfellet i denne saken, idet A ble skadet da han skulle parkere tankbilen etter dagens bruk. Feil ved bilens innretninger – i dette tilfellet stigtrinnene – kreves ikke.
- (18) Det bestrides at lovgiveren, som anført av Gjensidige, har oppstilt noe tilleggskrav for at skader ved av- og påstigning skal omfattes.
- (19) A har nedlagt slik påstand:
«1. Anken forkastes.
2. Gjensidige Forsikring ASA dømmes til å betale sakens kostnader til det offentlige.»
- (20) **Jeg er kommet til** at anken må forkastes.
- (21) Bilansvarsloven § 4 første ledd første punktum har følgende ordlyd:
«Gjer ei motorvogn skade, har skadelidaren krav på skadebot hjå det trygdelaget som vogna er trygda i etter kapitel IV, endå om ingen er skuld i skaden.»
- (22) Det følger av denne bestemmelsen at motorvognens forsikringsselskap har et objektivt ansvar for skader som motorvognen «gjer». Denne bestemmelsen avløste ansvarsbestemmelsen i lov 20. februar 1926 nr. 2 um motorvogner § 30 som sammenholdt med § 31 påla motorvognens eier et objektivt ansvar dersom «bruken» av motorvogn «gjer» skade på folk eller gods.

- (23) Bilansvarsloven ble forberedt av Motorvognansvarkomiteen av 1951 som fremla sin innstilling som NUT-1957-1. Bortsett fra at det ble foreslått innført et objektivt ansvar for forsikringsselskapet, mens det tidligere var tale om et objektivt ansvar for motorvogneieren, uttales det på side 58 at bestemmelsen svarte «stort sett til motorvognlovens § 30 første ledd». Deretter uttales det:
- «Regelen om den objektive erstatningsplikt omfatter enhver skade som har en noenlunde naturlig sammenheng med en motorvogns tilstand, egenskaper eller andre forhold, såframt skaden ikke er voldt ved at motorvognen brukes til annet formål enn som kjøretøy. Står motorvognen parkert i skadeøyeblikket, gjelder imidlertid særregelen i utkastets § 5.
- Når man skal avgrense trafikksforsikringens dekningsområde, må man ha for øye at en snever grense kan være i strid ikke bare med det utsatte publikums interesser, men også med motorvognfolkets interesse i sikring mot det personlige ansvar som følger av alminnelige erstatningsregler. Stort sett bør dekningsområdet søkes gjort så vidt at trafikksforsikringen dekker alle praktiske skader som det ikke er naturlig å henvise til dekning på annen måte, særlig annen forsikring eller trygd.
- Ved bedømmelsen av om en skade er voldt av motorvogn, vil det være et vegledende synspunkt om skaden er voldt ved en naturlig realisering av det farekompleks som er lovgrunnen for motorvognansvaret, nemlig særlig den risiko som er knytt til motorvognens fart, tyngde, lettbevegelighet, motor, signaler og teknisk utstyr for øvrig. Den objektive erstatningsplikt omfatter først og fremst trafikkskader. Det mest praktiske er direkte skade på fotgjengere, kjøretøyer og andre medtrafikanter. ...
- Bestemmelsen er imidlertid ikke uten videre begrenset til egentlige trafikkskader. Den omfatter i prinsippet også bl.a. skade noen lir ved å bli klempt i en vogndør, slått av en vogndør som åpnes, opprevet eller oppskåret av utstyr i vognen, ved å snuble inne i vognen eller i stigbrett, og annen skade under av- eller påstigning (kfr. RG-1951-844 hvor skade som følge av feiltrinn ble ansett inadekvat). Sto vognen parkert m.v. i skadeøyeblikket, gjelder dog som nevnt særregelen i utkastets § 5.»
- (24) Deretter drøftes det om man skulle oppstille som «positivt vilkår for erstatningsplikt etter utkastet at motorvognen skal være brukt som kjøretøy (eller trafikkmiddel)». Konklusjonen ble imidlertid at det ikke burde oppstilles et slikt positivt vilkår:
- «Den norske komite er imidlertid blitt stående ved at den adekvate uttrykksmåte ikke er å sette slike positive vilkår for lovens virkefelt, men å begrense lovens omfang negativt ved å unnta bruk til annet formål enn som kjøretøy og dessuten gjøre ytterligere unntak i parkeringstilfelle, hvor særlige omsyn gjør seg gjeldende. Den nærmere avgrensing av motorvognansvarets og trafikksforsikringens ramme må i alle høve overlates til rettspraksis, og lovteksten bør ikke angi en så snever ramme at domstolene hindres i en naturlig utfylling.»
- (25) I lovutkastet § 1 nr. 1 andre punktum foreslo komiteen derimot en bestemmelse om at loven ikke skulle gjelde «når skaden voldes ved at motorvognen brukes til annet formål enn som kjøretøy». I tilknytning til dette forslaget uttales det i innstillingen side 59-60:
- «Synspunktet at ansvaret ikke gjelder motorvognens bruk som annet enn kjøretøy, utelukker skade voldt av visse slags motorvogner (traktorer og andre lokomobiler) ved å brukes til kraft- eller arbeidsmaskin eller som drivverk for stillestående anlegg (så som treskeverk, kappsag m.v.) og ikke som kjøretøy. Likeså faller skade som f.eks. grabben på en gravemaskin volder ved graving, utafor motorvognansvaret ..., men derimot ikke skade som maskinen volder under bruk som kjøretøy eller ved å skippe vegtrafikken uten å være i annen bruk.
- Synspunktet kan muligens også være til vegledning når det er spørsmål om å dekke skade oppstått som følge av lasting av eller lossing fra en stillestående lastebil. Resultatet vil her kunne bero på hvordan skaden voldes, og på om den rammer en utenforstående trafikan

eller en medhjelper. Men komiteen har gått ut fra at slike skader som hovedregel faller utafor trafikforsikringen, såfremt ikke skaden skyldes motorvognens egne innretninger (kran, bevegelig lasteplan, lastelem mv.) eller dens plassering i trafikken. Utkastet gir ikke – likeså lite som den gjeldende norske lovbestemmelse – noen anvisning på adekvans som et ytterligere erstatningsvilkår. Det er heller ikke meningen at erstatningsplikten skal begrenses til skader som er en påreknelig følge av den enkelte motorvogns forhold eller bruk ... Men likevel må det i samsvar med alminnelige rettsgrunnsetninger settes en eller annen grense i den fysiske – og psykiske – årsaksrekke som motorvognens bruk eller tilstand utløser. Erstatningsplikten bør ikke omfatte skadefølger som er uten noen naturlig eller rimelig årsakssammenheng med motorvognens tilstand, egenskaper eller andre forhold ...»

- (26) Som det fremgår av sitatene foran, foreslo komiteen som § 5 nr. 1 en særregel om parkert motorvogn som hadde følgende ordlyd:
- «Volder motorvogn skade mens den står stille og uten at skaden skjer i tilslutning til vognens stansing eller igangsetting, kan erstatning bare kreves når skaden skyldes forhold som nevnt i § 4 nr. 1 bokstav a-c.»
- (27) Utkastet § 4 nr. 1 bokstav a til c, som det vises til her, hadde følgende ordlyd:
- «Volder motorvogn skade på annen motorvogn eller på skinnegangvogn, eller på folk eller gods i noen slik vogn, gjelder erstatningsplikten fra den førstnevnte vogns side bare når skaden skyldes
- a) uforsvarlig forhold hos eier, bruker eller fører av denne vogn eller hos noen person som følger med i vognen, eller
 - b) mangel eller svikt ved vognen, eller
 - c) at vognen for øvrig er blitt kjørt, anbrakt eller behandlet i strid med gjeldende trafikkregler.»
- (28) Om utkastet § 5 nr. 1 uttales det i komiteens innstilling side 64:
- «Bestemmelsen danner et naturlig supplement til hovedregelen i utkastets § 1 om objektiv erstatningsplikt for skade voldt av motorvogn. Denne regel er ikke rimelig og bør ikke ubetinget gjelde i tilfelle hvor motorvognen i skadeøyeblikket sto stille og ikke var noe aktivt ledd i trafikken, men skade likevel er oppstått, f.eks. ved at skadelidte har kjørt eller rent mot vognen eller pådratt seg skade som passasjer i vognen. Motorvognens særlige faremuligheter, iallfall de viktigste (tyngde, lettbevegelighet og hastighet), har da ikke innvirket på skaden, og det synes derfor rimelig å modifisere den ubetingete erstatningsplikt i retning av alminnelige erstatningsregler – f.eks. på samme måte som sammenstøtregelen i utkastets § 4.»
- (29) Den bestemmelsen som komiteen hadde foreslått som § 1 nr. 1 første punktum, ble i Ot.prp.nr.24 (1959-60) flyttet til § 4 første punktum. I proposisjonen side 44 uttales det:
- «Paragrafen stemmer med komiteeforslagets § 1 nr. 1 første punktum. Den fastslår trafikforsikringens objektive erstatningsplikt, uansett feil eller svikt på det skadevoldende motorkjøretøys side. Angående de nærmere vilkår og unntak vises til komitéinnstillingen s. 58-60.»
- (30) Utkastet § 1 nr. 1 andre punktum er plassert i lovens § 2 første ledd bokstav a.
- (31) Departementet kom videre til at det ikke var behov for å lovfeste noen særregel for parkert motorvogn. I den sammenheng uttales det, jf. proposisjonen side 44:
- «Departementet er enig i at en slik regel i og for seg kan være rimelig, men er ... blitt stående ved at de praktiske behov for et unntak fra den helt objektive erstatningsplikt

neppe er så sterke at de nødvendiggjør en særregel for vanlig parkering (på sted som er åpent for alminnelig ferdsel).

For det første vil det alltid være lovens vilkår for erstatningsplikt at skaden er 'voldt' av motorkjøretøyet. Selv om et parkert kjøretøy etter betingelseslæren blir årsak i logisk forstand til en skade, vil det i mange tilfelle falle unaturlig å tale om skadevolding i lovens forstand, dersom skaden verken kan tilskrives noe aktivt forhold på kjøretøyets side eller noen feil, svikt eller uregelmessighet ved kjøretøyet eller dettes anbringelse eller behandling.

For det annet vil det gjerne i større eller mindre grad bero på skadelidtes egen skyld når han blir skadd ved å komme borti et parkert motorkjøretøy, iallfall dersom skaden ikke skyldes noen feil, svikt eller uregelmessighet på kjøretøyets side. ...»

- (32) Min oppsummering så langt er at «gjer» oppstiller et årsakskrav samtidig som forarbeidene viser at man tok sikte på å gi bestemmelsen et vidt anvendelsesområde.
- (33) Høyesterett har ikke tidligere behandlet et lignende skadetilfelle. Det foreligger imidlertid flere avgjørelser hvor det er prøvd om en skade omfattes av bilansvarslovens dekningsområde. I Rt-1968-878 hadde tre anleggsarbeidere blitt drept, og flere, blant dem saksøkerne, blitt skadet da en steinblokk falt ned på den lastebilen hvor de oppholdt seg på lasteplanet. Høyesterett kom til at dette tilfellet ikke var omfattet. Førstvoterende viste til at blokken fremstod «som et helt selvstendig, tilfeldig og utenfra kommende element i årsaksrekken. Førerens forhold, bilens utstyr eller manøvrering har ikke spilt og kunne heller ikke spille noen rolle for hendelsesforløpet». Deretter oppsummerer førstvoterende sitt standpunkt slik (side 881):
«Det er et bilansvar loven regulerer. Dette må forutsette at motorvognen på en eller annen måte utgjør et virkende element i hendelsesforløpet. Her har bilen spilt en passiv rolle.»
- (34) Dette vilkåret innebærer imidlertid ikke at det kreves en aktiv skadeforvoldelse fra vedkommende motorvogns side – noe som illustreres av Rt-2003-557 hvor en politibil hadde kjørt inn i en fluktbil mens den stod stille. Saken gjaldt krav om erstatning for skade på politibilen etter sammenstøtsregelen i lovens § 8. Også § 8 inneholder kriteriet «gjer». Om dette kriteriet uttaler førstvoterende i avsnitt 30:
«Fluktbilen sto stille eller var bare i sakte bevegelse da sammenstøtet fant sted. Loven bruker uttrykket 'gjer', og det kan ut fra en språklig forståelse spørres om det i lovens kriterium ligger et krav om at det må foreligge aktiv skadeforvoldelse fra vedkommende bils side for at ansvar skal kunne pålegges. Noe slikt krav kan imidlertid ikke stilles. Det fremgår av flere andre bestemmelser i loven at også biler som er parkert, etter omstendighetene kan anses som skadevoldere i lovens forstand. ... En annen sak er at det i slike tilfeller gjerne må foreligge noe mer for at ansvar skal foreligge. I Ot.prp.nr.24 (1959-60) side 44 heter det således:
'Selv om et parkert kjøretøy etter betingelseslæren blir årsak i logisk forstand til en skade, vil det i mange tilfelle falle unaturlig å tale om skadevolding i lovens forstand, dersom skaden verken kan tilskrives noe aktivt forhold på kjøretøyets side eller noen feil, svikt eller uregelmessighet ved kjøretøyet eller dettes anbringelse eller behandling.'»
- (35) I avsnitt 33 uttales det videre:
«Ansvaret er i praksis trukket ganske langt. Som alt nevnt kan det omfatte tilfeller der den skadevoldende bil står stille. Jeg henviser videre til Rt-1980-1061, der det ble ansvar for skade voldt ved at oppstablede acrylballer raste ut etter at en gaffeltruck hadde fjernet noen baller, og Rt-1999-1312, der en stjålet hjullaster ble kjørt inn i veggen til en bankbygning med sikte på å stjele en minibanksafe. ...»

- (36) I forlengelsen av avsnitt 33 uttaler førstvoterende i avsnitt 41 at «[j]eg minner imidlertid i denne sammenheng om at ansvaret etter bilansvarsloven er trukket langt i praksis, og av og til lenger enn man kanskje ut fra en umiddelbar betraktning skulle vente». Jeg deler denne observasjonen.
- (37) Et eksempel på at Høyesterett kom til at en skade ikke var omfattet, selv om man umiddelbart kunne tro at løsningen var motsatt, er referert i Rt-1986-1293 hvor en sjåfør hadde fått knust venstre kne da han forsøkte å få en framontert lastekarm opp på bilens lasteplan. Han hadde transportert fem skytematter og hadde måttet fjerne lastekarmens baklem for å få tippet av mattene. Da han var alene, var det vanskelig å få remontert baklemmen. Meningen var dermed å ta den med på lasteplanet for å få hjelp til å få den remontert. I den sammenheng mistet han baklemmen, som veide 75 kg, på kneet. Høyesterett kom til at denne skadeforvoldelsen ikke var omfattet av bilansvarslovens dekningsområde. I den sammenheng uttaler førstvoterende (side 1295-1296):
- «Uhellet skjedde under opplasting av bilens lastelem. Som det fremgår på side 59-60 i innstillingen fra Motorvognansvarskomiteén av 1951, skal skader som oppstår som følge av lasting eller lossing av en stillestående lastebil, som hovedregel falle utenfor trafikksikringen. Saken gjelder riktignok lasting av tilbehør til vedkommende bil med sikte på senere montering. Jeg kan imidlertid ikke finne at dette kan spille noen avgjørende rolle for ansvarsspørsmålet.
- Ved avgrensingen av dekningen etter trafikksikringen må det legges stor vekt på de veiledende uttalelser som fremgår på side 58 spalte 1 i Motorvognansvarskomiteéns innstilling. Her heter det at erstatningsplikten 'omfatter enhver skade som har en noenlunde naturlig sammenheng med en motorvogns tilstand, egenskaper eller andre forhold'. Det uttales videre at det vil 'være et vegledende synspunkt om skaden er voldt ved en naturlig realisering av det farekompleks som er lovgrunnen for motorvognansvaret, nemlig særlig den risiko som er knytt til motorvognens fart, tyngde, lettbevegelighet, motor, signaler og teknisk utstyr for øvrig'.
- Uhellet kan ikke ses som utslag av den risiko som trafikksikringen, etter de foran refererte uttalelser fra forarbeidene, tar sikte på å dekke. Den fare som realiserte seg, atskiller seg ikke fra den som ville ha foreligget ved opplastingen av enhver annen gjenstand med tilsvarende tyngde og form. Situasjonen var for så vidt ikke noe annerledes enn den normale ved en lasteoperasjon. Den oppståtte skade dekkes derfor etter min mening ikke av trafikksikringen.»
- (38) Som det fremgår av sitatet, fremhever førstvoterende at det må legges «stor vekt» på de generelle uttalelsene i forarbeidene om lovens dekningsområde. Men saken viser at det også ble lagt stor vekt på den kasuistiske uttalelsen om lasting og lossing, idet det ikke er selvinnslysende at en skade som sjåføren påføres ved lasting eller lossing ikke omfattes – i alle fall ikke i et tilfelle som det foreliggende hvor opplastingen inngikk i et ikke avsluttet transportoppdrag og hvor formålet var å bringe lastebilen tilbake i sin opprinnelige tilstand. Dette viser at det også legges stor vekt på hva som konkret uttales i forarbeidene om hva som skal omfattes.
- (39) Eksempelet i forarbeidene om skade som oppstår som følge av at man blir klemt av en bildør, viser at man ikke tok sikte på å begrense ansvaret til skader som er typiske for bilbruk. Et fall, som i det foreliggende tilfellet, kan like gjerne skje fra en ordinær stige, og klemming i dører kan like gjerne skje i en bygning. De konkrete eksemplene tilsier kort sagt at man tok sikte på at alle skader som kan oppstå som en naturlig konsekvens av motorvognens direkte bruk til transportformål etter omstendighetene skulle omfattes, men at man på den annen side som utgangspunkt ville unnta skader ved lasting og lossing. Dette viser at ansvaret ikke er begrenset til skader hvor den særskilte risikoen som motorvognansvaret tar sikte på å dekke har realisert seg, slik Gjensidige har anført.
- (40) Samtidig krever loven at motorvognen «gjer» skaden – noe som innebærer at det som allerede nevnt, også i disse sakene gjelder et årsakskrav. Selv om en skade for så vidt har tilknytning til motorvognens direkte bruk, omfattes den ikke utelukkende av den grunn av motorvognansvaret. Det

generelle årsakskravet som ble oppstilt i Rt-1992-64 – at den aktuelle årsaksfaktoren må ha «vært så vidt vesentlig i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den» – må også gjelde i disse tilfellene. Også reservasjoner i forarbeidene viser at det må foretas en konkret vurdering. Dette illustreres for det første av utsagnet om at det vil være «vegledende» om skaden er en naturlig realisering av det farekompleks som er lovgrunnen for ansvaret. Videre kan det vises til at ved omtalen av bl.a. skader ved av- og påstigning uttales det at «i prinsippet» skal også slike skader omfattes.

- (41) Dette innebærer at for skade ved av- og påstigning, som denne saken gjelder, vil det på den ene side være et sentralt moment om motorvognen har en utforming eller en høyde som innebærer at det er en høyere risiko enn normalt for personskade ved av- eller påstigning. På den annen side vil den skadelidtes egen opptreden kunne stå sentralt – om vedkommende har opptrådt på en slik måte at denne opptreden fremstår som den sentrale årsaksfaktoren. Skyldes skaden forhold utenfor motorvognen, f.eks. glatt underlag, vil også dette etter omstendighetene kunne tale mot ansvar. Mellomløsninger kan også tenkes ved at ansvaret reduseres med hjemmel i lovens § 7.
- (42) Om denne saken viser jeg til følgende oppsummering i lagmannsrettens dom som også er dekkende for mitt syn:
- «I denne forbindelse peker lagmannsretten også på at lastebilens høyde og utforming klart må sies å utgjøre et faremoment i seg selv. Den normale måten å forlate en slik lastebil på, er at sjåføren etter å ha stanset kjøretøyet og slått av motoren, åpner døra og reiser seg delvis i setet, for deretter å svinge seg ut av setet og rygge ut av døråpningen. Døråpningen på den aktuelle bilen var ikke høyere enn at sjåføren måtte stå i bøyd posisjon når han forlot førerhuset, med ryggen først. Sjåføren måtte løfte bena over dørkarmen og deretter 'finne' det øverste stigtrinnet, som sjåføren normalt ikke vil se pga den stillingen han står i. Fra det øverste stigtrinnet var det som før nevnt ca halvannen meter ned til bakken. For å sikre sjåføren mot nettopp fallulykker var bilen utstyrt med ekstra håndtak montert på begge sider av døråpningen. Etter lagmannsrettens syn skyldes skaden nettopp en 'naturlig realisering' av det farekompleks lastebilens konstruksjon og fallhøyden representerte. ...»
- (43) Selv om det ikke var noen teknisk feil ved tankbilen, var altså den dominerende årsaksfaktoren i denne saken tankbilens utforming og høyde. As egen opptreden kommer helt i bakgrunnen. Jeg er etter dette kommet til at anken må forkastes.
- (44) Etter tvisteloven § 20-2 første ledd har en part som har vunnet saken som utgangspunkt krav på full erstatning for sine sakskostnader. Selv om saken gjelder et skadetilfelle som ikke tidligere har vært prøvd av Høyesterett, er det ikke grunnlag for å gjøre unntak fra denne hovedregelen for noen instans.
- (45) A har med hjemmel i rettshjelploven § 18 vært innvilget fri sakførsel for Høyesterett. Kostnadene skal dermed tilkjennes det offentlige. Advokat Benberg har oppgitt sitt salærkrav til kroner 56 656 som tilkjennes. I tillegg kommer reiseutgifter med kroner 7 712 slik at det samlede omkostningsbeløpet utgjør kroner 64 368.
- (46) Jeg stemmer for denne

dom:

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler Gjensidige Forsikring ASA til det offentlige 64 368 – sekstifiretusentrehundreogsekstiåtte – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

(47) Dommer **Stabel**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(48) Dommer **Noer**: Likeså.

(49) Dommer **Webster**: Likeså.

(50) Dommer **Gjølstad**: Likeså.

(51) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

1. Anken forkastes.

2. I sakskostnader for Høyesterett betaler Gjensidige Forsikring ASA til det offentlige 64 368 – sekstifiretusentrehundreogsekstiåtte – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

Politiflukt (Rt. 2003 s. 557)

Instans	Høyesterett - Dom.
Dato	2003-05-05
Publisert	HR-2002-1594-A - Rt-2003-557
Stikkord	Erstatningsrett. Bilansvar.
Sammendrag	En politibil hadde kjørt inn i en fluktbil mens denne sto stille, og saken gjaldt krav om å få erstattet skadene på politibilen etter bilansvarsloven § 8. Høyesterett kom til at lovens «gjer»-kriterium ikke oppstiller et krav om aktiv skadeforvoldelse fra vedkommende bils side. Selv om fluktbilen på kollisjonstidspunktet sto stille, ble sammenstøtet ansett å være en realisering av fluktbilens fareegenskaper som motorvogn. At en forsettlig handling fra politibilens sjåfør var et fremtredende trekk i årsaksbildet, utelukket heller ikke ansvar.
Saksgang	Oslo byrett Nr 00-05870 A/68 - Borgarting lagmannsrett LB-2001-1739 A/03 - Høyesterett HR-2002-1594-A, sivil sak, anke.
Parter	Staten v/Justisdepartementet (Regjeringsadvokaten v/advokat Christian H. P. Reusch - til prøve) mot Trafikksforsikringsforeningen (advokat Jan M. Haugen).
Forfatter	Zimmer, Utgård, Stang Lund, Flock, Aasland.

- (1) Kst. dommer **Zimmer**: Saken gjelder krav om erstatning i henhold til bilansvarsloven § 8 om sammenstøt, for skade på en politibil som kjørte inn i en fluktbil mens denne sto praktisk talt stille.
- (2) Under patruljekjøring den 19. august 1997 tok to polititjenestemenn opp jakt på en personbil fordi føreren unnvek fra politikontroll og - som det viste seg med rette - ble mistenkt for å være påvirket av narkotika. Under jakten brøt fluktbilen flere trafikkregler; den kjørte for fort og i gal retning i en rundkjøring, og den kolliderte nesten med en møtende bil. Lagmannsretten karakteriserer kjøringen som «helt uforsvarlig og farlig villmannskjøring». Ferden endte ved at fluktbilen kjørte inn på en gangvei. Fordi det var fotgjengere, deriblant barn, på gangveien, vurderte sjåføren av politibilen det slik at det var nødvendig å stanse fluktbilen. Dette skjedde ved at politibilen kjørte inn i fluktbilen bakfra slik at denne ble skjovet mot autovernet. Umiddelbart før sammenstøtet sto fluktbilen stille eller var i bare sakte bevegelse.
- (3) Skaden på politibilen ble taksert til kr 44.074, og avsavns godtgjørelse ble beregnet til kr 1.835, til sammen kr 45.909. Fluktbilen var ikke forsikret, og staten gjorde derfor krav gjeldende overfor Trafikksforsikringsforeningen i henhold til bilansvarsloven § 10. Foreningen erkjente ikke ansvar.
- (4) Staten reiste sak mot Trafikksforsikringsforeningen, og Oslo byrett avsa 20. mars 2001 dom med slik domsslutning:
 - «1. Trafikksforsikringsforeningen v/styrets formann frifinnes.
 2. Staten v/Justisdepartementet dømmes til å betale saksomkostninger med 24.200 - tjuefirtusentohundre - kroner med tillegg av 12% forsinkelsesrente fra forfall til betaling finner sted.»
- (5) Byretten la til grunn at fluktbilen ikke kunne anses som årsak til sammenstøtet, jf. vilkåret i bilansvarsloven § 8 om at ansvar ved sammenstøt forutsetter at en «motorvogn gjer» skade på en annen motorvogn.
- (6) Staten anket saken til Borgarting lagmannsrett, som 3. oktober 2002 avsa dom (LB-2001-1739) med slik domsslutning:
 - «1. Byrettens dom stadfestes.
 2. I saksomkostninger for lagmannsretten betaler Staten v/Justisdepartementet til Trafikksforsikringsforeningen v/styrets formann 29.960 - tjuenitusen ni hundre og seksti - kroner med tillegg av 12% årlig forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.

Oppfyllelsesfristen er 2 - to - uker fra denne doms forkynning.»
- (7) Lagmannsretten avgjorde saken i det vesentlige på samme grunnlag som byretten.
- (8) Staten har anket til Høyesterett over rettsanvendelsen. Høyesteretts kjæremålsutvalg tillot anken fremmet uten hensyn til ankegjensstandens verdi. Det er opplyst at saker av denne art gjelder et samlet beløp på ca. 1,3 millioner kroner årlig.
- (9) Saken står i samme stilling som for lagmannsretten. Jeg nevner at Trafikksforsikringsforeningen har prosessvarslet eieren av fluktbilen om at regressansvar vil bli gjort gjeldende hvis foreningen skulle tape saken mot staten.

- (10) *Den ankende part, Staten v/Justisdepartementet*, har i det vesentlige anført:
- (11) Lagmannsretten har sett for snevert på saken. Det sentrale er om fluktbilen ut fra betingelseslæren i alminnelig erstatningsrett kan anses som en ikke uvesentlig årsak til skaden. Vilkaaret i bilansvarsloven § 8 om at motorvogn «gjer» skade på en annen motorvogn, inneholder ikke begrensninger ut over dette. Vilkaaret er det samme som i lovens § 1 og § 4, og spesielt praksis knyttet til § 4 viser at ansvaret går langt. Det avgjørende er ikke om politibilen eller fluktbilen er hovedårsaken til skaden, men om fluktbilens rolle i årsaksforløpet er så uvesentlig at det må ses bort fra den.
- (12) Når fluktbilens rolle vurderes, er det for snevert å se bare på forholdene i kollisjonsøyeblikket. Kjøringen forut, som var åpenbart uforsvarlig, og den risiko som var knyttet til fluktbilens videre ferd, må trekkes inn bildet. I dette perspektivet fremstår fluktbilen som en viktig årsak til at skaden oppsto. Politiets kjøring var rettmessig, og det forelå til og med en plikt til å stoppe fluktbilen. Tilleggsvilkårene i bilansvarsloven § 8 om at skaden må skyldes uforsvarlig kjøring eller brudd på trafikkreglene, er åpenbart oppfylt.
- (13) Staten har nedlagt slik påstand:
- «1. Trafikksforsikringsforeningen dømmes til å betale staten v/Justisdepartementet 45 909,- kroner tillagt 12% rente fra 10. mars 1998 til oppgjør finner sted.
 2. Trafikksforsikringsforeningen dømmes til å betale sakens omkostninger for tingretten, lagmannsretten og Høyesterett med tillegg av rente etter forsinkelsesrenteloven fra forfall og til betaling skjer.»
- (14) *Ankemotparten, Trafikksforsikringsforeningen*, har i det vesentlige anført:
- (15) Lagmannsrettens dom er riktig i resultat og i det vesentlige i begrunnelse. Det er ikke tilstrekkelig for ansvar at det er årsakssammenheng mellom fluktbilen og skaden i henhold til betingelseslæren. I tillegg må den spesielle risiko som er knyttet til motorvogner, ha materialisert seg. Kravene er riktignok i det vesentlige de samme i § 8 som i § 1 og § 4. Men fluktbilen sto stille eller nesten stille i kollisjonsøyeblikket, og manøvreringen av politibilen og dennes bevegelser fremstår som praktisk talt enerådende som årsaksfaktor. Fluktbilens rolle er uvesentlig. Ved denne vurdering kan det ikke legges vekt på forutgående kjøring, men bare på situasjonen i og umiddelbart forut for kollisjonsøyeblikket.
- (16) Heller ikke tilleggsvilkårene i § 8 er oppfylt. Fluktbilens fører utviste ingen uaktsomhet i kollisjonsøyeblikket. Det var ikke årsakssammenheng mellom sammenstøtet og at bilen på dette tidspunktet befant seg i en situasjon som var objektivt i strid med trafikkreglene.
- (17) Ansvar i dette tilfellet vil være i strid med alminnelig retts- og språkfølelse.
- (18) Det må også tas i betraktning at staten frem til 1982 og deretter fra 1984 og frem til denne saken kom opp, ikke har reist krav om erstatning i slike saker og således har akseptert at ansvar ikke kan gjøres gjeldende. Praksis fra og med 1984 er basert på en lagmannsrettsdom som ikke ble påanket av staten. Eventuell endring av rettstilstanden bør i tilfelle skje ved lovendring.
- (19) Trafikksforsikringsforeningen har nedlagt slik påstand:
- «1. Lagmannsrettens dom stadfestes.
 2. Trafikksforsikringsforeningen tilkjennes sakens omkostninger for Høyesterett med tillegg av 12% årlig forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.»
- (20) **Jeg er kommet til** at anken må gis medhold.

- (21) Bilansvarsloven § 8 første ledd lyder slik:
- «Skade som ei motorvogn gjer på ei anna motorvogn eller ei skjenegangsvogn eller på folk eller gods i slike vogner, går inn under trafikktrygdinga åt vogna berre når skaden kjem av
- a) at eigaren, brukaren eller køyraren eller nokon annan som var med i vogna, ikkje bar seg forsvarleg åt, eller
 - b) at vogna ikkje var i orden eller svikta, eller
 - c) at vogna elles vart køyrd, fråsegsett eller handsama slik at ho kom i strid med gjeldande trafikkreglar.»
- (22) Spørsmålet i saken er om bestemmelsens vilkår er oppfylt for så vidt gjelder den skaden som politibilen ble påført. I og med at politibilens kjøring var rettmessig som nødvergehandling, er det ikke reist noe erstatningskrav mot staten - som selvforsikrer for politibilen - for skade voldt på fluktbilen. Ansvarsdeling etter bilansvarsloven § 8 annet ledd er derfor heller ikke aktuelt. Det er ingen uenighet om erstatningsbeløpets størrelse.
- (23) Sakens sentrale spørsmål er om skaden på politibilen er skade «som ei motorvogn gjer på ei anna motorvogn», altså om fluktbilen kan anses for å ha voldt skaden på politibilen. Ut fra en umiddelbar betraktning fremstår det at føreren av politibilen forsettlig kjørte inn i fluktbilen, som det dominerende trekk i årsaksforløpet. Dette utelukker imidlertid ikke at fluktbilen kan anses for å ha voldt skaden på politibilen.
- (24) Partene har hatt en noe ulik innfallsvinkel til dette spørsmålet. Staten har anført at det må avgjøres på basis av erstatningsrettens årsakslære; i lovens uttrykk «gjer» antas det ikke å ligge noen begrensning ut over dette. Trafikksforsikringsforeningen har på sin side rettet oppmerksomheten mot at det etter loven må være en motorvogn som har voldt skaden, altså at det farekompleks som motorvogner representerer, må ha materialisert seg.
- (25) Jeg ser det slik at de ulike innfallsvinklene ikke egentlig innebærer noen vesentlig ulikhet i synet på hva som er de sentrale rettslige spørsmål. Etter loven er det vilkåret «motorvogn gjer» som må være oppfylt. Dette innebærer at det må foreligge tilstrekkelig nær årsakssammenheng, og at det må være i egenskap av motorvogn i lovens forstand at fluktbilen har voldt skade på politibilen.
- (26) Formuleringen «motorvogn gjer» eller praktisk talt identiske formuleringer forekommer i flere av bilansvarslovens bestemmelser, således i § 1, § 2 annet ledd, § 4 og § 7 annet ledd. Likheten i de språklige uttrykk taler for at lovens innhold i det alt vesentlige er det samme i alle disse bestemmelsene. Jeg kan ikke se at det i det øvrige kildematerialet er noe som taler imot dette, og jeg legger det derfor til grunn. Av særlig interesse er det at praksis omkring § 4 om bilansvarets rekkevidde dermed blir relevant også ved tolkningen av § 8.
- (27) Det alminnelige årsakskravet i erstatningsretten er formulert slik av Høyesterett i Rt-1992-64 på side 69:
- «Årsakskravet mellom en handling eller unnlatelse og en skade er vanligvis oppfylt dersom skaden ikke ville ha skjedd om handlingen eller unnlatelsen tenkes borte. Handlingen eller unnlatelsen er da en nødvendig betingelse for at skaden inntreffer.»
- (28) Hvor det foreligger flere skadeårsaker, gjelder dette bare med et visst forbehold, som i samme dom på side 70 er formulert slik at handlingen eller unnlatelsen må ha vært «så vidt vesentlig i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den». Lignende formulering er inntatt i flere andre dommer, for eksempel i Rt-2001-320 på side 329.

- (29) Fluktbilens plassering i gangveien og faren for at den skulle kjøre videre var avgjørende for den beslutning som sjåføren av politibilen traff om å stoppe fluktbilen ved å kjøre inn i den. Fluktbilen inngår derfor utvilsomt i årsakskjeden frem til skaden. Og jeg kan ikke se at fluktbilen utgjorde et uvesentlig element i årsaksbildet.
- (30) Fluktbilen sto stille eller var bare i sakte bevegelse da sammenstøtet fant sted. Loven bruker uttrykket «gjer», og det kan ut fra en språklig forståelse spørres om det i lovens kriterium ligger et krav om at det må foreligge aktiv skadeforvoldelse fra vedkommende bils side for at ansvar skal kunne pålegges. Noe slikt krav kan imidlertid ikke stilles. Det fremgår av flere andre bestemmelser i loven at også biler som er parkert, etter omstendighetene kan anses som skadevoldere i lovens forstand. Jeg henviser særlig til § 7 annet ledd, som gir en særskilt bestemmelse om nedsettelse av ansvar ved skadelidtes medvirkning når en motorvogn gjør skade «medan ho står still». Videre henviser jeg til § 2 første ledd bokstav b. En annen sak er at det i slike tilfeller gjerne må foreligge noe mer for at ansvar skal foreligge. I Ot.prp.nr.24 (1959-60) side 44 heter det således:
- «Selv om et parkert kjøretøy etter betingelseslæren blir årsak i logisk forstand til en skade, vil det i mange tilfelle falle unaturlig å tale om skadevoldning i lovens forstand, dersom skaden verken kan tilskrives noe aktivt forhold på kjøretøyets side eller noen feil, svikt eller uregelmessighet ved kjøretøyet eller dettes anbringelse eller behandling.»
- (31) De begrensninger som er oppstilt her, tilsvarer omtrent tilleggsvilkårene etter bilansvarsloven § 8, som jeg kommer tilbake til, og reiser derfor ikke noe særskilt spørsmål for så vidt angår årsakskravet.
- (32) Det er videre et vilkår for ansvar etter loven at skaden er voldt av «motorvogn». I Innstilling fra Motorvognansvarskomiteen av 1951 side 58 er det uttalt om dette:
- «Ved bedømmelsen av om en skade er voldt av motorvogn, vil det være et vegledende synspunkt om skaden er voldt ved en naturlig realisering av det farekompleks som er lovgrunnen for motorvognansvaret, nemlig særlig den risiko som er knytt til motorvognens fart, tyngde, lettbevegelse, motor, signaler og teknisk utstyr for øvrig.»
- (33) Ansvar er i praksis trukket ganske langt. Som alt nevnt kan det omfatte tilfeller der den skadevoldende bil står stille. Jeg henviser videre til Rt-1980-1061, der det ble ansvar for skade voldt ved at oppstablede acrylballer raste ut etter at en gaffeltruck hadde fjernet noen baller, og Rt-1999-1312, der en stjålet hjullaster ble kjørt inn i veggen til en bankbygning med sikte på å stjele en minibanksafe. Derimot ble det ikke ansvar i Rt-1968-878, der en steinblokk falt ned fra et overheng over veien og traff en passerende bil. I denne dommen uttalte Høyesterett blant annet:
- «Det er et bilansvar loven regulerer. Dette må forutsette at motorvognen på en eller annen måte utgjør et virkende element i hendelsesforløpet. Her har bilen spilt en passiv rolle. Skaden er voldt på bilen og dens passasjerer av blokken som falt ned. Jeg kan ikke finne det rimelig og naturlig å se det inntrufne som skader voldt av bilen i lovens forstand.»
- (34) Et særegent trekk ved vår sak er at en forsettlig handling fra politibilens sjåfør er et fremtredende trekk i årsaksbildet. Det må etter min mening anses klart at det ikke generelt utelukker ansvar for en annen bil at sjåføren av den skadelidte bil har påført skaden forsettlig. Om for eksempel sjåføren forsettlig må kjøre av veien for å unngå kollisjon med en annen bil, må ansvar likevel kunne foreligge for den andre bilen. Det samme må etter omstendighetene gjelde om en sjåfør stanser en trillende førerløs bil ved å kjøre inn i den.
- (35) I vår sak oppstår spørsmålet om kombinasjonen av at fluktbilen i sammenstøtsøyeblikket sto stille eller praktisk talt stille og at føreren av politibilen forsettlig kjører inn i denne, utelukker at fluktbilen kan anses å ha voldt skaden på politibilen i bilansvarslovens forstand. Lagmannsretten har lagt til grunn at denne vurderingen må skje utelukkende ut fra situasjonen i sammenstøtsøyeblikket, altså slik at det ses bort fra fluktbilens forutgående kjøring og - så vidt jeg forstår - også den fare denne

kjøringen indikerte for mulig videre kjøring på gangveien. Lagmannsretten har ut fra denne rettsoppfatning kommet til at sammenstøtet ikke representerte noen realisering av fluktbilens fareegenskaper som motorvogn.

- (36) Etter min mening er lagmannsrettens perspektiv her for snevert. Sammenstøtet var slutten på en biljakt der fluktbilen hadde kjørt på en måte som representerte betydelig fare for andre trafikanter. Da fluktbilen kjørte inn på gangveien, var det stor risiko for at den ville fortsette sin ferd der, med mulighet for at den ville skade fotgjengere som befant seg der. Når føreren av politibilen i denne situasjonen fant det nødvendig å stanse fluktbilen ved å kjøre inn i den, står det derfor for meg som nærliggende å se det slik at den skaden som politibilen dermed ble påført, er en realisering av fluktbilens fareegenskaper som motorvogn. Jeg presiserer at jeg legger til grunn at sammenstøtet fant sted først og fremst for å hindre videre kjøring. At det forholdt seg slik, fremgår av politirapport av 19. august 1997, der det blant annet heter:
- «Det var fotgjengere på gangveien og pk. Wammer fant det nødvendig å kjøre inn i bilen bakfra slik at den ble skjøvet inn i autovernet og ikke fikk kjørt videre.»
- (37) Jeg forstår lagmannsrettens domsgrunner slik at den har akseptert dette.
- (38) Stillingen kan være en annen for eksempel hvor det ikke er noe å si på fluktbilens kjøring, men politiet kjører inn i denne for å pågripe føreren eller andre i bilen. I et slikt tilfelle vil det neppe kunne sies at fareegenskaper ved fluktbilen realiserer seg i skaden på politibilen.
- (39) For at Trafikksforsikringsforeningen skal være ansvarlig, må skaden i tillegg komme av at føreren ikke opptrådte forsvarlig eller at bilen ble kjørt i strid med trafikreglene, jf. bilansvarsloven § 8 første ledd bokstav a og c. Trafikksforsikringsforeningen har anført at bilføreren ikke opptrådte uaktsomt i sammenstøtsøyeblikket, og at det ikke er årsakssammenheng mellom skaden og det faktum at bilen befant seg på gangveien.
- (40) Også for dette spørsmålet har det betydning hvilket perspektiv som anlegges. Når jeg, som jeg har redegjort for, anser det riktig også å se hen til fluktbilens kjøring forut for sammenstøtet, er det åpenbart at dette vilkåret for ansvar er oppfylt.
- (41) Jeg kan ikke se at mitt resonnement leder til resultater i strid med bilansvarslovens system eller med alminnelig retts- og språkfølelse. Det er nok så at sammenstøtet i saken ikke er noen typisk kollisjon. Jeg minner imidlertid i denne sammenheng om at ansvaret etter bilansvarsloven er trukket langt i praksis, og av og til lenger enn man kanskje ut fra en umiddelbar betraktning skulle vente. Det kan også henvises til at sammenstøtet kan ha forebygget en mer alvorlig skade, som kunne ha påført Trafikksforsikringsforeningen et vesentlig større ansvar.
- (42) Mitt standpunkt kan nok reise visse avgrensningsspørsmål. Jeg henviser særlig til det forbeholdet som jeg har tatt for tilfeller hvor det ikke er trafikale forhold som motiverer påkjørselen. Men vanskelige grensespørsmål er uansett ikke mulig å unngå på dette rettsområdet, og jeg kan derfor ikke tillegge dette noen vesentlig betydning.
- (43) Trafikksforsikringsforeningen har gjort gjeldende at staten i lang tid ikke har reist krav om erstatning i saker av denne art, og at en byrettsdom fra 1983 og en lagmannsrettsdom fra 1984 hadde lagt samme løsning til grunn.
- (44) Når staten ikke har krevd erstatning i disse tilfellene, er det i egenskap av bileier og skadelidt og ikke som forvaltningsorgan. Statens praksis kan derfor ikke gis vekt som forvaltningspraksis. Selv om denne praksis må ha vært fulgt i et betydelig antall saker over årene, kan den etter min mening ikke skyve til side den løsning som følger av en riktig forståelse av loven. Staten bør ha adgang til å få

prøvet rettsspørsmålet etter en fornyet overveielse. Lovendring fremstår også som lite hensiktsmessig for et spørsmål som dette.

- (45) Anken har etter dette ført frem. Saken gjelder imidlertid et tvilsomt rettsspørsmål, og spørsmålet er kommet opp etter at staten har omvurdert sin tidligere praksis. På denne bakgrunn er jeg kommet til at staten ikke bør tilkjennes saksomkostninger for noen instans, jf. tvistemålsloven § 180 annet ledd, jf. § 172 annet ledd.
- (46) Jeg stemmer for denne dom:
1. Trafikkkforsikringsforeningen dømmes til å betale staten v/Justisdepartementet 45.909 - førtifemtusennihundreogni - kroner innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse, med tillegg av forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum, for tiden 12 - tolv - prosent årlig rente, fra 10. mars 1998 til betaling skjer.
 2. Saksomkostninger tilkjennes ikke.
- (47) Dommar **Utgård**: Eg er i det hovudsaklege og i resultatet einig med førstvoterande.
- (48) Dommer **Stang Lund**: Likeså.
- (49) Dommer **Flock**: Likeså.
- (50) Dommer **Aasland**: Likeså.
- (51) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

1. Trafikkkforsikringsforeningen dømmes til å betale staten v/Justisdepartementet 45.909 - førtifemtusennihundreogni - kroner innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse, med tillegg av forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum, for tiden 12 - tolv - prosent årlig rente, fra 10. mars 1998 til betaling skjer.
2. Saksomkostninger tilkjennes ikke.

Lastelem (Rt. 1986 s. 1293)

Instans	Høyesterett - dom
Dato	1986-12-05
Publisert	Rt-1986-1293
Stikkord	(Lastelemdommen) Erstatningsrett. Bilansvarsloven av 3. februar 1961, § 1 og § 4.
Sammendrag	En sjåfør ble skadet da han skulle forsøke å få en framontert lastelem opp på bilens lasteplan. Meningen var å ta den med på lasteplanet for å få hjelp til å få den montert på igjen. Opplastingen av lemmen falt utenfor trafikksforsikringens område slik som normalt ved lasting og lossing.
Saksgang	Dom 5. desember 1986 i l.nr. 179 B/1986
Parter	Ole Brenna (advokat E. M. Forberg - til prøve) mot Forenede Skadeforsikring A/S (advokat Jon Lyng).
Forfatter	Christiansen, Langvand, Sinding-Larsen, Halvorsen og justitiarius Sandene.

Kst. dommer, lagmann Christiansen: Den 22. november 1979 fikk Ole Brenna knust venstre kne i forbindelse med avlesning ved Tanum kirke i Bærum av 5 skytematter fra en lastebil han kjørte. For å få mattene til å gli av det opptippede lasteplan måtte han fjerne lastekarmens baklem, en såkalt strølem som var hengslet i overkant og veide omkring 75 kg. Han var alene under transportoppdraget, og regnet med at det ville være vanskelig å få lemmen montert på igjen uten hjelp av andre. Han bestemte seg derfor for å ta lemmen med på lasteplanet. Under forsøket på å skyve lemmen opp på lasteplanet, som da var i normalstilling, gled han og fikk lemmen over venstre ben. Han er blitt betydelig invalidisert som følge av ulykken. Latsebilens trafikksforsikringsselskap, Forenede Skadeforsikring A/S, motsatte seg å betale erstatning til Brenna under henvisning til at skaden lå utenfor selskapets ansvar etter [bilansvarsloven av 3. februar 1961](#).

Brenna reiste i mars 1983 sak mot selskapet ved Trondheim byrett med påstand om erstatning begrenset oppad til 500000 kroner. Under hovedforhandlingen innskrenket Brenna seg til å nedlegge fastsettelsespåstand om at han hadde rett til erstatning, idet tapets størrelse ennå ikke var på det rene. Byretten avsa dom i saken 30. september 1983 med slik domsslutning:

«Ole Brenna kjennes berettiget til full erstatning fra Forenede Skadeforsikring A/S for den skade han ble påført ved ulykke 22. november 1979.

Forenede Skadeforsikring A/S betaler innen 14 - fjorten - dager fra dommens forkynnelse kr. 15920,- - femtentusennihundreogtjue - kroner i saksomkostninger til Ole Brenna.»

Byrettens dom ble av selskapet påanket til Frostating lagmannsrett. Lagmannsretten, som var satt med to domsmenn, avsa 9. august 1984 dom med slik domsslutning:

- «1. Forenede Skadeforsikring A/S frifinnes.
2. Hver part bærer sine saksomkostninger for byrett og lagmannsrett.»

Dommen er avsagt under dissens, idet de to domsmenn stemte for å stadfeste byrettens avgjørelse.

Sakens faktiske bakgrunn for øvrig og partenes anførsler for de tidligere instanser fremgår av byrettens og lagmannsrettens dommer.

Brenna har påanket lagmannsrettens dom til Høyesterett, idet han mener at rettens flertall har tatt feil når det er kommet til at ulykken faller utenfor bilansvarslovens ramme etter loven [§ 1](#) og [§ 4](#). Til bruk for Høyesterett er det avholdt bevisopptak ved Asker og Bærum herredsrett med partsforklaring fra Brenna. Saken står for Høyesterett i det vesentlige i samme stilling som for lagmannsretten.

Når det gjelder sakens faktiske side, har den ankende part for Høyesterett gjort gjeldende at det er uklart om uhellet ble utløst ved at han gled fordi det var glatt på bakken, eller om han først mistet kontrollen over lemmen og av denne grunn mistet fotfestet. Det er etter hans mening holdepunkter for å anta at det siste var tilfellet. Lemmen kunne lett gli fordi det var liten friksjon mellom den og bakkanten av lasteplanet, og vibrasjoner fra motoren, som stod på, kan ha medvirket til uhellet. Han hadde godt feste for føttene. Det er imidlertid uten avgjørende betydning for utfallet hvilket årsaksforhold som legges til grunn på dette punkt.

Den lovforståelse som lagmannsretten har bygd på, er etter den ankende parts oppfatning i strid med en naturlig forståelse av [bilansvarsloven § 1](#) og [§ 4](#) på bakgrunn av ordlyden, rettspraksis og forarbeidene. Resultatet er urimelig og virker støtende på den alminnelige rettsfølelse.

Opplastingen av lemmen lar seg ikke sammenligne med en opplasting for transport. Avgjørende er at uhellet skjedde under håndteringen av nødvendig tilbehør til bilen, som av uforutsette grunner hadde måttet frakobles. Opplastingen var påkrevet for å bringe kjøretøyet tilbake i sin rette stand, og kan rettslig sett ikke stille seg annerledes enn om uhellet hadde skjedd under selve monteringen av lemmen, hvilket åpenbart ville ha falt inn under loven som en naturlig del av behandlingen av kjøretøyet.

Den ankende part viser til at det av forarbeidene til bilansvarsloven av 1961 fremgår at det i forhold til den tidligere rettstilstand var tilsiktet å gi loven en vid anvendelse både når det gjelder kretsen av personer som skal beskyttes, og på annen måte. Rettspraksis som gjelder den tidligere rettstilstand, er derfor av mindre interesse. I innstillingen fra Motorvognansvarkomitéen av 1951 er det på side 58 uttalt at enhver skade som har en «noenlunde naturlig sammenheng» med bilens egenskaper m.v., skal erstattes. Videre er blant annet nevnt at skader som følge av at deler av bilen faller av eller ved at noen blir klempt i en vogndør, skal omfattes av ansvaret etter loven. Etter Brennans oppfatning er situasjonen i den foreliggende sak sammenlignbar med disse eksempler.

Han hevder at det foreligger en adekvat erstatningsrettslig årsakssammenheng.

Den ankende part har nedlagt slik påstand:

- «1. Ole Brenna kjennes berettiget til full erstatning av Forenede Skadeforsikring A/S for den skade han ble påført ved trafikkulykke 22. november 1979.
2. Ole Brenna tilkjennes hos Forenede Skadeforsikring A/S saksomkostninger for alle retter.»

Ankemotparten - forsikringsselskapet - har i hovedsak anført følgende:

Side 1295

Det resultat lagmannsrettens flertall er kommet til, kan underbygges ut fra tre argumentasjonslinjer. For det første gjøres gjeldende at hovedårsaken til ulykken var at Brenna gled, og ikke gjaldt forhold som hadde tilknytning til motorvognen. For det annet må ansvar utelukkes fordi ulykken ikke innebærer en naturlig realisering av det farekompleks motorvognen representerer, jfr. side 58 i Motorvognansvarkomitéens innstilling. Som et tredje og subsidiært grunnlag anfører selskapet at skaden er for fjern og upåregnelig, og ikke har realisert seg på en måte som står i naturlig sammenheng med en normal bruk av bilen.

Selskapet bestrider at skaden skyldes at Brenna tapte kontrollen over lemmen blant annet på grunn av motorvibrasjoner, og av denne grunn mistet fotfestet. Dette er en helt ny forklaring som først er fremkommet under bevisopptaket for Høyesterett. Tidligere under saken har det vært uomtvistet at uhellet ble utløst ved at Brenna gled på den isdekte marken.

Avgjørende er at skaden ikke er et utslag av den risiko som står i sammenheng med lastebilen eller dens tilbehør. En frakoblet lastelem kan riktignok innebære en fare på grunn av sin tyngde. Dette gjelder imidlertid en hvilken som helst annen tilsvarende gjenstand som skal lastes opp på bilen. Det har en selvstendig betydning at skaden er voldt av en frakoblet del, jfr. avgjørelsen i [Rt-1933-365](#), som har interesse også ved anvendelsen av bilansvarsloven av 1961.

Ankemotparten har nedlagt slik påstand:

«1. Lagmannsrettens dom stadfestes.

2. Forenede Skadeforsikring A/S tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett.»

Jeg er kommet til samme resultat som lagmannsrettens flertall, og kan langt på vei tiltre de synspunkter som flertallet har bygd sin avgjørelse på.

Innledningsvis bemerker jeg at det for meg ikke har vært nødvendig å ta stilling til om den umiddelbare årsak til uhellet var at lemmen begynte å gli og rev Brenna med seg, eller om han mistet fotfestet fordi det var glatt på marken.

Etter [bilansvarsloven § 1](#) og [§ 4](#) gjelder selskapets ansvar skade som motorvogn «gjer». Selv med en liberal fortolkning av loven, finner jeg at ordlyden vanskelig kan gi plass for ansvar i et tilfelle som det foreliggende.

Uhellet skjedde under opplasting av bilens lastelem. Som det fremgår på side 59-60 i innstillingen fra Motorvognansvarskomiteén av 1951, skal skader som oppstår som følge av lasting eller lossing av en stillestående lastebil, som hovedregel falle utenfor trafikksforsikringen. Saken gjelder riktignok lasting av tilbehør til vedkommende bil med sikte på senere montering. Jeg kan imidlertid ikke finne at dette kan spille noen avgjørende rolle for ansvarsspørsmålet.

Ved avgrensingen av dekningen etter trafikksforsikringen må det legges stor vekt på de veiledende uttalelser som fremgår på side 58 spalte 1 i Motorvognansvarskomiteéns innstilling. Her heter det at erstatningsplikten «omfatter enhver skade som har en noenlunde naturlig sammenheng med en motorvogns tilstand, egenskaper eller andre forhold». Det uttales

Side 1296

videre at det vil «være et vegledende synspunkt om skaden er voldt ved en naturlig realisering av det farekompleks som er lovgrunnen for motorvognansvaret, nemlig særlig den risiko som er knytt til motorvognens fart, tyngde, lettbevegelighet, motor, signaler og teknisk utstyr for øvrig».

Uhellet kan ikke ses som utslag av den risiko som trafikksforsikringen, etter de foran refererte uttalelser fra forarbeidene, tar sikte på å dekke. Den fare som realiserte seg, atskiller seg ikke fra den som ville ha foreligget ved opplastingen av enhver annen gjenstand med tilsvarende tyngde og form. Situasjonen var for så vidt ikke noe annerledes enn den normale ved en lasteoperasjon. Den oppståtte skade dekkes derfor etter min mening ikke av trafikksforsikringen.

Anken har vært forgjeves. Saken gjelder imidlertid en prinsipiell avgrensing av ansvaret etter bilansvarsloven på et punkt som ikke tidligere er prøvd av Høyesterett. Hver av partene bør derfor bære sine saksomkostninger.

Jeg stemmer for denne

dom:

Lagmannsrettens dom stadfestes.

Saksomkostninger tilkjennes ikke.

Dommer Langvand: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

Dommerne Sinding-Larsen, Halvorsen og justitiarius Sandene: Likeså.

Av lagmannsrettens dom (lagdommerne Hans Flock, Nils Daae Rogstad og sorenskriver Bård Olav Røsæg): - - -

Den 22. november 1979 skjedde det en ulykke ved Tanum kirke i Bærum, hvor den 47 år gamle Ole Brenna befant seg med lastebil på transportoppdrag. Brenna var alene på bilen og det var ingen vitner til ulykken. Brenna har i en fremlagt skrivelse dat. 12. mars 1982 gitt en detaljert forklaring av uhellet. Han har under ankeforhandlingen henholdt seg til skrivelsen likesom han også på en forevist modell av lastebil med tipp har demonstrert for retten hvorledes uhellet skjedde. Det er i nevnte skrivelse opplyst:

«Lastebilen har 60 cm høye lemmer med påmontert strølem bak. Jeg hadde 5 stk. store skytematter som jeg skulle tippe av på en plass ved Tanum kirke. Mattene er på 3m x 4m. Mattene ville ikke skli ut gjennom strølemmen. Jeg måtte derfor slippe tippet ned igjen, gå opp på bilen, koble ut hengslingen på lemmen og la den bli med mattene ned på bakken. Dette har jeg også gjort før i forbindelse med tipping av stor stein.

Jeg har også satt den på alene, men siden den er så stor og tung, og jeg hadde avtale med en bensinstasjon om å vaske bilen etterpå, mente jeg det var enklest bare å få lemmen opp på bilen og få hjelp til å montere den der - men kom ikke så langt. Dette ble gjort for å prøve å unngå en ulykke.

Det var i forbindelse med å reise opp lemmen på høykant for å få skjøvet den inn på lasteplanet (for senere montering) at jeg skle og falt og fikk lemmen over benet.»

Side 1297

Det er videre opplyst at angjeldende baklem, som er av jern, er ca 2,40 m lang, ca 0,60 m høy og at den veier ca 75 kg. Det var delvis is på bakken. Brenna fikk lemmen over venstre ben. Han knuste bl.a. kneet og ble betydelig invalidisert. Det er mellom partene enighet om at det foran angitte hendelsesforløp blir å legge til grunn ved vurdering av ansvarsforholdet. - - -

Lagmannsretten er under dissens kommet til et annet resultat enn byretten.

Det sentrale område for ansvaret etter bilansvarsloven er trafikkskadene, hvor det tidligere objektive ansvaret i motorvognloven av 1926 og det nåværende ansvar for trafikksikringsselskapet uavhengig av skyld, er begrunnet i den særlige risiko som er knyttet til bilens fart, tyngde o.s.v.

Etter loven ordlyd, sammenholdt med lovforarbeider og senere rettspraksis, er det imidlertid helt på det rene at bilansvaret går ut over trafikkskadene. Loven nøyer seg i [§ 1](#) og [§ 4](#) med å knytte ansvaret til skade som motorvogn «gjør», dog slik at visse skadetilfeller er positivt unntatt i § 2. Det er ikke hevdet at skaden i nærværende sak faller direkte under § 2, noe lagmannsretten er enig i. Men bestemmelsen vil likevel kunne ha betydning ved fastsettelsen av grensene for det ansvar som faller inn under loven [§ 4](#).

Det særegne i saken er at det er tale om en personskaade påført ved lossing/lasting og at den skadevoldende gjenstand var en del av bilen og som for anledningen var atskilt fra kjøretøyet.

Skade som voldes ved lasting av eller lossing fra en stillestående lastebil, vil etter lovens forarbeider (se 59/60 i Innstilling fra motorvognkomiteén av 1961) kunne falle inn under ansvaret. Om dette heter det:

«Resultatet vil her kunne bero på hvordan skaden voldes og om den rammer en utaførstående trafikant eller en medhjelper. Men komiteén har gått ut fra at slike skader som hovedregel faller utafør trafikksikringen, såfremt ikke skaden skyldes motorvognens egne innretninger (kran, bevegelig lasteplan, lastelem m.v.) eller dens plassering i trafikken.»

Når det gjelder spørsmålet om i hvilken utstrekning skade voldt av en del som er uavhengig og atskilt fra motorvognen skal falle inn under loven ansvarsområde, nevnes i innstillingen på 58 at skade voldt ved at et hjul løsner eller en del av et vognclass faller av under kjøring må dekkes. Dette må også gjelde hvis skaden inntreffer en tid senere ved at noen kjører på de ting som blir liggende igjen. På den annen side nevnes i tilknytning til en dom i [Rt-1933-365](#), hvor eksplosjon fra en hjulfelg med slange som ble pumpet opp på et verksted og som var fjernet fra bilen, ikke gikk under ansvaret etter motorvognloven av 1926, at dette resultat kunne begrunnes med at «skaden ikke skyldtes motorvognen, men at en uavhengig og atskilt del av vognen var sjølvstendig skadeårsak». (s. 59).

Det kan ikke sees at det i rettspraksis var vært oppe til avgjørelse tilfeller som kan sammenlignes med den ulykke som Brenna var utsatt for.

Lagmannsretten legger til grunn at skade voldt ved åpning eller lukking av baklemmen i forbindelse med lasting eller lossing normalt vil falle inn under loven ansvar. En tenkelig skademulighet i den forbindelse vil vel være at fingre kommer i klem.

På den annen side vil skade som en baklem volder etter at den er framontert bilen og lagt på bakken, vanskelig kunne falle inn under loven ansvarsområde, jfr. den foran nevnte dom fra 1933. Man vil her ikke naturlig kunne tale om at det er «motorvogn» som gjør skade. Dette må gjelde uansett om lemmen volder skade fordi den blir liggende slik at kjøretøyer kjører på den eller f.eks. folk snubler i den eller om den påfører andre skade ved forsøk på flytting, løfting etc.

Side 1298

Saken vil her, som tidligere nevnt, kunne stille seg annerledes såfremt lemmen ved et uhell var falt av under fart. Den risiko for skade som derved oppstår, vil være nært knyttet til den generelle risiko for skade som er forbundet med biltrafikk, og som er den direkte bakgrunn for det ansvar som bilansvarsloven statuerer.

Det særegne i denne sak er således at lemmen volder skade i forbindelse med at den blir forsøkt lagt opp på lasteplanet på den bil som den i forveien hadde vært påmontert. Dermed er på en måte kontakten med motorvognen på ny etablert.

Hadde tilsvarende ulykke skjedd i forbindelse med at lemmen ble lastet opp på en annen lastebil, må det være på det rene at skaden ikke hadde falt inn under loven, hverken i forhold til trafikksforsikringen til vedkommende lastebil eller til Brennans bil. Når det gjelder forholdet til vedkommende lastebils trafikksforsikring, ville skaden måtte sees på som en regulær skade påført under lasting av stillestående bil, hvor bilens egne innretninger ikke hadde innvirket på hendelsesforløpet, og hvor det således ikke naturlig vil kunne sies at det er bilen som «gjer» skaden.

Det er ikke nødvendig for lagmannsretten å ta standpunkt til om et tilsvarende uhell hadde gått inn under loven såfremt det hadde skjedd i forbindelse med at baklemmen, etter å ha vært frammontert bilen i forbindelse med lossing/lasting, påny ble forsøkt påmontert bilen. Ulykken skjedde som nevnt ved at lemmen ble forsøkt lastet på bilen. Hadde tilsvarende skjedd under pålasting av andre kolli, synes det på det rene at ansvaret ikke hadde falt inn under loven.

Som nevnt innledningsvis under lagmannsrettens bemerkninger er det helt på det rene at bilansvaret går ut over trafikkskadene. Ut fra loven formulering, «Gjer ei motorvogn skade», og den bakenforliggende begrunnelse for bilansvaret i det hele, må det imidlertid i det enkelte skadetilfelle trekkes grenser for ansvarets omfang.

I den foreliggende konkrete situasjon finner ikke *lagmannsrettens flertall - lagdommerne Flock og Rogstad samt sorenskriver Røsæg* - at det er nok til å fastslå ansvar at den lemmen som umiddelbart voldt skaden, var en løsgjort bestanddel av vognens påmonterte karmar. Ulykken skjedde ved at Brenna under manøvreringen med å reise lemmen på høykant for å få skjøvet den inn på lasteplanet, falt og fikk lemmen over benet. Uansett om begivenhetsrekken nok opprinnelig kan sies å være utløst av bilens bruk til lasteoppdrag og avlastingen av skytemattene, så er man i dette tilfelle etter flertallets mening ved selve ulykken og den årsaksrekke som direkte ledet til skadeforvoldelsen, utenfor det området som dekkes av bilansvaret etter lov, rettspraksis og naturlig og rimelig forståelse. Det forhold at det antagelig var naturlig for Brenna å legge lemmen på lasteplanet istedet for å forsøke å montere den på bilen, og at lemmen ved sin tyngde og størrelse også i denne situasjon representerte et visst faremoment, kan ikke føre ulykken inn under loven ansvarsområde så lenge en skade av denne art ikke kan sies å være et utslag av de særlige skadevoldende egenskaper som en motorvogn og dens forskjellige innretninger har, og som er begrunnelsen for loven ordning. - - -

Morten Kjelland

ERSTATNINGSRETT

– en lærebok

Universitetsforlaget

et annet ansvarsregime som overtar skadereguleringen. Det kan for eksempel skje hvis en bil frakter radioaktivt avfall og påfører skade, jf. atomenergiloven § 21. Etter bal. § 2 andre ledd oppstilles det en særskilt regulering for skader voldt av bil som enten ikke er registrert eller som feilaktig har blitt registrert. For at slike skader skal omfattes av bilansvarsloven, må skaden ha skjedd «på gate, veg eller annen stad der ålmenta kan ferdast eller skaden kjem av at vogna er brukt der».

Ved presiseringen av unntakene i bal. § 2 må det utvises varsomhet med utvidende tolkninger, fordi det kan komme i konflikt med beskyttelsesinteressene. Dette ble understreket i Motorvognansvarkomitéens innstilling fra 1957 (kalt «NUT 1957: 1») s. 58, som senere er gitt tilslutning i rettspraksis som *Vinsje* (Rt. 1965 s. 451). Som et overordnet synspunkt fremholdt Høyesterett at en for snever grense for trafikksikringens dekningsområde kan stride mot både publikums og motorfolkets interesse, og at «dekningsområdet bør søkes 'gjort så vidt at trafikksikringen dekker alle praktiske skader som det ikke er naturlig å henvise til dekning på annen måte, særlig ved annen forsikring eller trygd'» (s. 453). Dette er også blitt fremhevet i juridisk teori (se bl.a. Hagstrøm og Stenvik 2015 s. 284).

6.3.3.2 Motorvognbegrepet, bal. § 3

En grunnleggende forutsetning for å omfattes av bilansvarsloven er at skaden er voldt av «motorvogn». Begrepet går som en «rød tråd» gjennom loven, og er definert i bal. § 3. Bestemmelsens første ledd angir at motorvogn omfatter «køretøy som vert drive med motor og er laga eller esla til å køyrast på bakken, såleis og trådbuss (trolleybuss), men ikkje køretøy som går på skjener». Bilansvarsloven gjelder dermed for alle typer personbiler, lastebiler, busser, traktorer, anleggsmaskiner, motorsykler og mopeder. Det kreves ikke at motoren er i gang, og det er heller ikke noe krav om at motoren kan startes. En bil som er stablet opp på klosser for vinteren, og som begynner å skli under vårsmeltingen, omfattes også av ansvaret (NUT 1957: 1 s. 59). Basert på analogi er det derfor antatt at også en bil med ødelagt motor er inkludert i lovens «motorvogn»-begrep (Nygaard 1990 s. 64).

Skader voldt med tilhenger er regulert i bal. § 3 andre ledd, om ulike typer «vedheng» til en motorvogn. Dette omfatter i utgangspunktet alt som henger etter en motorvogn, jf. kjøretøyforskriften 4. oktober 1994 nr. 918 § 2-5 nr. 5 sin definisjon av tilhenger. Også campingtilhenger omfattes. Det kreves ikke at det som henger etter gjør det fordi føreren har ønsket det. Et utilsiktet vedheng i form av en snørekjører på ski eller en kompressor som har blitt hengt på (uten at føreren vet det), er derfor også omfattet (sml. Engstrøm, Andresen og Bryn 2005 s. 29). Når tilhenger eller annet vedheng har medført skade, er det trekkvognens trafikksikrer som må svare erstatning.

Særskilte spørsmål kan oppstå dersom mindre anleggsmaskiner volder skade. Som eksempel nevnes motordrevne snøfresere eller plenklippere. Utgangspunktet er at slike innretninger anses som inkludert i bilansvarslovens virkeområde dersom de har en maksimalhastighet på over 10 km/t. Dette fremgår av forskrift 14. april 1961 nr. 3000, gitt med hjemmel i bal. § 3 fjerde ledd. Forskriften anviser at bilansvarsloven «ikkje skal gjelda for motorvogner som er byggt for største køyrefart 10

et annet ansvarsregime som overtar skadereguleringen. Det kan for eksempel skje hvis en bil frakter radioaktivt avfall og påfører skade, jf. atomenergiloven § 21. Etter bal. § 2 andre ledd oppstilles det en særskilt regulering for skader voldt av bil som enten ikke er registrert eller som feilaktig har blitt registrert. For at slike skader skal omfattes av bilansvarsloven, må skaden ha skjedd «på gate, veg eller annen stad der ålmenta kan ferdast eller skaden kjem av at vogna er brukt der».

Ved presiseringen av unntakene i bal. § 2 må det utvises varsomhet med utvidende tolkninger, fordi det kan komme i konflikt med beskyttelsesinteressene. Dette ble understreket i Motorvognansvarkomitéens innstilling fra 1957 (kalt «NUT 1957: 1») s. 58, som senere er gitt tilslutning i rettspraksis som *Vinsje* (Rt. 1965 s. 451). Som et overordnet synspunkt fremholdt Høyesterett at en for snever grense for trafikksikringens dekningsområde kan stride mot både publikums og motorfolkets interesse, og at «dekningsområdet bør søkes 'gjort så vidt at trafikksikringen dekker alle praktiske skader som det ikke er naturlig å henvise til dekning på annen måte, særlig ved annen forsikring eller trygd'» (s. 453). Dette er også blitt fremhevet i juridisk teori (se bl.a. Hagstrøm og Stenvik 2015 s. 284).

6.3.3.2 Motorvognbegrepet, bal. § 3

En grunnleggende forutsetning for å omfattes av bilansvarsloven er at skaden er voldt av «motorvogn». Begrepet går som en «rød tråd» gjennom loven, og er definert i bal. § 3. Bestemmelsens første ledd angir at motorvogn omfatter «køretøy som vert drive med motor og er laga eller esla til å køyrast på bakken, såleis og trådbuss (trolleybuss), men ikkje køretøy som går på skjener». Bilansvarsloven gjelder dermed for alle typer personbiler, lastebiler, busser, traktorer, anleggsmaskiner, motorsykler og mopeder. Det kreves ikke at motoren er i gang, og det er heller ikke noe krav om at motoren kan startes. En bil som er stablet opp på klosser for vinteren, og som begynner å skli under vårmeltingen, omfattes også av ansvaret (NUT 1957: 1 s. 59). Basert på analogi er det derfor antatt at også en bil med ødelagt motor er inkludert i lovens «motorvogn»-begrep (Nygaard 1990 s. 64).

Skader voldt med tilhenger er regulert i bal. § 3 andre ledd, om ulike typer «vedheng» til en motorvogn. Dette omfatter i utgangspunktet alt som henger etter en motorvogn, jf. kjøretøyforskriften 4. oktober 1994 nr. 918 § 2-5 nr. 5 sin definisjon av tilhenger. Også campingtilhenger omfattes. Det kreves ikke at det som henger etter gjør det fordi føreren har ønsket det. Et utilsiktet vedheng i form av en snørekjører på ski eller en kompressor som har blitt hengt på (uten at føreren vet det), er derfor også omfattet (sml. Engstrøm, Andresen og Bryn 2005 s. 29). Når tilhenger eller annet vedheng har medført skade, er det trekkvognens trafikksikrer som må svare erstatning.

Særskilte spørsmål kan oppstå dersom mindre anleggsmaskiner volder skade. Som eksempel nevnes motordrevne snøfresere eller plenklippere. Utgangspunktet er at slike innretninger anses som inkludert i bilansvarslovens virkeområde dersom de har en maksimalhastighet på over 10 km/t. Dette fremgår av forskrift 14. april 1961 nr. 3000, gitt med hjemmel i bal. § 3 fjerde ledd. Forskriften anviser at bilansvarsloven «ikkje skal gjelda for motorvogner som er bygd for største køyrefart 10

at «gjer»-kriteriet ikke var innfridd, til forskjell fra lagmannsretten. Høyesterett kom til samme resultat som lagmannsretten. Innledningsvis ble det konstatert at «[s]kaden skyldtes dermed et samspill mellom førers handling og bagasjelukas egenskaper» og at «det ikke [er] tvilsomt at det *generelle årsakskravet* er oppfylt» (avsnitt 25). Det sentrale spørsmålet i saken var derfor «om skaden har *tilstrekkelig tilknytning* til bruken av bilen» (avsnitt 26). I vurderingen ble det lagt vekt på følgende (avsnitt 33–36):

«... Avgjørende for meg er [1A] likheten mellom vårt skadetilfelle og situasjoner hvor det utvilsomt foreligger ansvar. Dette gjelder for de såkalte klemskadene, hvor noen får hånd eller fot i klem når bildører åpnes eller lukkes. Også skader oppstått som følge av at noen i bilen åpner en dør uten å se seg for, og dørå treffer en forbi passerende fotgjenger eller syklist, har likhetstrekk. Begge skadetyper er uttrykkelig nevnt i forarbeidene som eksempel på forhold som dekkes av bilansvaret, jf. mitt tidligere sitat fra NUT 1957: 1. [1B] Jeg kan ikke se at det er noen særlig forskjell på disse skadetyper, og den man står overfor i vår sak. I begge tilfellene skjer skaden ved åpning/lukking av bilens dører. Selv om det vanligvis er i forbindelse med at noen går inn i eller ut av bilen at slike skader inntreffer, og selv om dette er [2] mer typisk enn hendelsen i vår sak, kan jeg ikke se at det er avgjørende reelle grunner til at tilfellene skal behandles ulikt. [1C] I samtlige situasjoner er det etter mitt syn snakk om en 'skade som har noenlunde naturlig sammenheng med en motorvogns tilstand, egenskaper eller andre forhold', jf. NUT 1957: 1 side 58.»

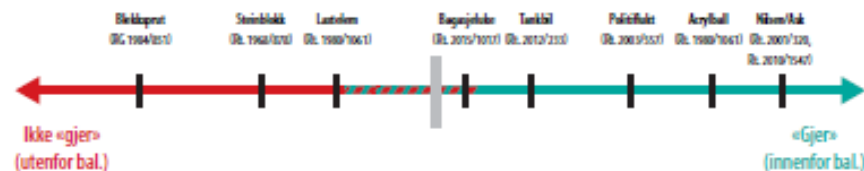
[1A, 1B og 1C] Som en «rød tråd» i argumentasjonen er sammenlikningen førstvoterende gjør mellom nærværende skadehendelse (hodeskaden etter lukkingen av bakluken) og de skadehendelsene som allerede er avklart at omfattes av bilansvarsloven (gjennom forarbeider og rettspraksis). Sammenlikningen går her stort sett ut på å påvise likhetstrekk, og argumentasjonen blir dermed i skadelidtes favør.

I likhet med Tankbildommen vektlegges de spesifikke uttalelsene i forarbeidene. Der er klemskader og døråpningsskader uttrykkelig angitt som dekket under loven, og de faktiske likhetene med baklukeskaden blir da et ytterligere argument for bilansvar ved slike skader.

[2] Førstvoterende peker også på visse forskjeller i saksforholdene. Klemskader og åpnings-/lukkeskader er mer typiske for bilbruk enn baklukeskader, men uten at dette ble avgjørende. Nedtoningen av om skaden er typisk, samsvarer godt med Tankbildommen. Det som talte for at de rettslig sett hadde større likheter enn forskjeller, var at samtlige situasjoner var utslag av bilens farlige egenskaper som kjøretøy, se [1C].

Høyesterett fant at årsakskravet i bal. § 4 var oppfylt, og at skaden var en naturlig konsekvens av bilens direkte bruk til transportformål. Utfallet ble dermed at «gjer»-kriteriet var oppfylt, og trafikksikreren måtte være ansvarlig.

Deloppsummering: Analysen av rettspraksis gir grunnlag for noen samtlende betraktninger, som skal gjøres ved hjelp av figur 11. Den gir en visualisering av «gjer»-kriteriet. Til venstre har jeg tatt inn situasjoner som er klart utenfor kriteriet, mens situasjoner som er klart innenfor «gjer»-kriteriet, er vist til høyre. Grensetilfeller er vist i midten, se det skraverte feltet.

Figur 11. «Gjer»-kriteriets kjerneområde, yttergrense og randzone

I de fleste sakene er det ingen tvil om skaden omfattes av bilansvaret. Det kan være at skaden overhodet ikke har noe med kjøretøyets farlige egenskaper som sådan å gjøre, slik at man er i yttergrensen av «gjer»-kriteriet. Skaden kan for eksempel skyldes kun skadelidtes eget hendelige uhell ved bruk av en løs festeanordning som ikke har noe med bilen å gjøre, som i *Blekksprut* (RG 1984 s. 851), eller rene naturbegivenheter som i *Steinblokk* (Rt. 1968 s. 878). *Lastelem* (Rt. 1986 s. 1293) bekrefter at lastings- og lossingsskader i utgangspunktet er unntatt, men det åpnes for unntak i spesielle tilfeller (må da plasseres på høyre side av skillelinjen). I den andre enden har man kjerneområdet for «gjer»-kriteriet, som omfatter blant annet kollisjoner som i *Ask* (Rt. 2010 s. 1547), eller utforkjøring og andre singelulykker som i *Nilsen* (Rt. 2001 s. 320). Også *Acryball* (Rt. 1980 s. 1061) er temmelig klart innenfor «gjer»-kriteriet, og dette ville nok blitt vurdert som enda mer opplagt i dag ut fra Høyesteretts presiseringer av «gjer»-kriteriet i nyere høyesterettsavgjørelser.

I figuren har jeg plassert inn tre andre dommer, ut fra et skjønn av hvor nær grensen for «gjer»-kriteriet de befinner seg. I *Politifluk* (Rt. 2003 s. 557) sto den skadevoldende bilen stille eller tilnærmet stille i skadeøyeblikket, men Høyesterett presiserte at skadehendelsen måtte ses i et noe videre tidsperspektiv. Dommen klargjorde også at det må trekkes en grense, som ved skader uten sammenheng med trafikale forhold (avsnitt 42). Hendelsen kan da komme på andre siden av skillelinjen, slik at man er utenfor bilansvarsloven. *Tankbil* (Rt. 2012 s. 233) har etter mitt syn preg av å være et grensetilfelle, idet avstigningsskaden skyldtes en realisering av egenskaper som ikke ligger i kjernen av de hensynene som bærer bilansvaret. Fallskader kan pådras i mange sammenhenger som ikke har noe med motorvogners farlige egenskaper som kjøretøy å gjøre, men her var det tankbilens særskilte høyde og utforming som gjorde at årsakskravet likevel var oppfylt. I *Bagasjeluke* (Rt. 2015 s. 1017) hadde bilen en svært passiv rolle, og bilens farlige egenskaper som sådan trer enda mer i bakgrunnen enn i *Politifluk* dommen og *Tankbil* dommen. Av interesse for den systematiske plasseringen av dommen er det at lagmannsretten karakteriserte den som «et grensetilfelle», mens Finansklagenemnda hadde uttalt at den «ligger i ytterkanten av det som det er naturlig å si at en motorvogn «gjer» (avsnitt 37). Førstvoterende viste til disse uttalelsene, for så å tilføye: «Jeg er enig i dette» (avsnitt 38). I en deloppsummering av linjer i rettspraksis som gjøres her, har det også interesse at førstvoterende i *Bagasjeluke* dommen avsluttet med følgende:

«Det kan nok være, slik ankemotparten har anført, at det over tid har vært en viss utvikling i motorvognansvaret. Det tar jeg ikke stilling til» (avsnitt 39).

Skal man forsøke å samle de presiseringene som er gitt i den beskrevne høyesterettspraksisen, kan det sterkt forkortet gjøres slik: Det *kreves* at skaden er en naturlig konsekvens av motorvognens direkte bruk til transportformål, noe som innebærer at alle skader da kan omfattes med mindre de er særskilt unntatt slik som lastings- og lossingsskader (men det åpnes for å gjøre unntak). Videre kreves det årsakssammenheng mellom skaden og bilbruken, og det er det alminnelige årsakskravet som gjelder, og som ligger innbakt i «gjer»-kriteriet. Det kreves *ikke* at skaden er typisk for bilbruk, og det er *ikke* et absolutt krav at skaden skyldes realisering av bilens farlige egenskaper som kjøretøy (fart, lettbevegelighet, tyngde mv.), men dette er et viktig moment i den konkrete årsaksvurderingen.

I tillegg til de innholdsmessige presiseringene som kan utledes, har Høyesterett gitt sentrale uttalelser om metodebruken. En form for «metodeanvisning» finnes i *Tankbil* (Rt. 2012 s. 233). Her ble det lagt særlig stor vekt på de konkrete (kasuistiske) uttalelsene i forarbeidene som oppregner hvilke skader som skal dekkes under bilansvaret, og hvilke skader som faller utenfor dekningsområdet. Jeg presiserer at dette ikke er et enerådende moment, men kommer i tillegg til de mer generelle årsaksreglene. Førstvoterende poengterte at det i tidligere rettspraksis er «lagt stor vekt på den kasuistiske uttalelsen om lasting og lossing», og at «det ... legges stor vekt på hva som konkret uttales i forarbeidene om hva som skal omfattes» (avsnitt 38). Ut fra dette er det interessant å se nærmere på hvilke skadesituasjoner – som etter forarbeidene – er angitt å være innenfor og utenfor bilansvarsloven, se tabell 5.

Tabell 5. Bilansvarslovens dekningsområde for konkrete skadesituasjoner

Skadesituasjon	Argumentasjon/synspunkt	Referanse
Klemskader	I prinsippet omfattet	NUT: 1 s. 58
Lastings- og lossingsskader	Hovedregel: unntatt. Men: snevert unntak	NUT: 1 s. 59–60
Tauings- og skyveskader	I prinsippet omfattet	NUT: 1 s. 58
Hester som skremmes	I prinsippet omfattet	NUT: 1 s. 58
Skader pga. blinding	I prinsippet omfattet	NUT: 1 s. 58
Steinsprutskader	I prinsippet omfattet	NUT: 1 s. 58
Skader pga. hjul som løsner	I prinsippet omfattet	NUT: 1 s. 58
Skader pga. vognlass som faller av	I prinsippet omfattet	NUT: 1 s. 58
Indirekte forgiftning (over tid)	Ikke omfattet	NUT: 1 s. 58
Brannskade	I prinsippet omfattet, men se bal. § 2 b	NUT: 1 s. 58
Skader ved bråstans	I prinsippet omfattet	NUT: 1 s. 60
Illebefinnende	Ikke omfattet	NUT: 1 s. 60
Skader ved avhopping i nød/redning	I prinsippet omfattet	NUT: 1 s. 60

av saksofonen kunne kreve reparasjonsutgiftene dekket over trafikksikringen. Nemnda besvarte dette med nei, og uttalte at «saksofonen ikke kan anses som en slik vanlig bruksting som går inn under unntakene i bilansvarsloven § 5 a ...».

Bal. § 5 bokstav b unntar fra dekning skader som føreren får på egne eiendeler mens han kjører bilen (eller annen motorvogn). Det samme gjelder skader på tilhenger eller «anna vedheng». Se til illustrasjon *Lastetipp* (Rt. 1965 s. 519), om erstatningskrav fra etterlatte etter at en lastebilfører ble klemt i hjel mellom rammen og tippen på bilen. Førstvoterende uttalte at meningen med bal. § 5 bokstav b «har vært at trafikksikringen ikke skal dekke skade som motorvognen volder sin egen fører» (s. 521). Denne presiseringen fulgte opp forarbeidsuttalelsene i NUT 1957: 1 (s. 50 f. og 61) og Ot.prp. nr. 24 for 1959–60 (s. 38–39 og 48). For slike skader må eieren sikre seg på annen måte, for eksempel ved å tegne transportforsikring. Derimot plikter trafikksikringen å dekke skader på «vanlege eigne bruksting» som er med på kjøreturen, og som ble skadet i forbindelse med skader på personer eller selve motorvognen. Dette unntaket fra unntaket har samme innhold som etter bokstav a.

Etter bal. § 5 bokstav c kan det ikke kreves erstatning av trafikksikreren for «skade på hund som går laus». Forutsetningen for å pålegge trafikksikreren ansvar er at eieren eller brukeren er ansvarlig for hundeskaden etter culperegelen eller andre alminnelige erstatningsregler. Dermed blir trafikksikringen her fungerende som en ansvarsforsikring, som verner den uaktsomme skadevolderen mot å bli personlig ansvarlig. Regelen var ny med 1926-loven. Ved 1961-revisjonen valgte lovgiveren å opprettholde unntaket (NUT 1957: 1 s. 62). Hvis bilen skader en hund som går i bånd, er ikke vilkåret om «går laus» oppfylt. Hundeeierens krav på erstatning må da vurderes etter den objektive regelen i bal. § 4.

6.3.6 Særregelen om kollisjoner i bal. § 8

Oversikt: Ved kollisjoner er ansvaret særskilt regulert i bal. § 8. Bestemmelsen omhandler ansvarsdeling ved kollisjoner mellom motorvogner. Regelen gjelder også for kollisjoner mellom sporvogn og motorvogn. I fortsettelsen brukes også her kortformen «bil», med mindre det er særlig grunn til å spesifisere typen kjøretøy eller innretning.

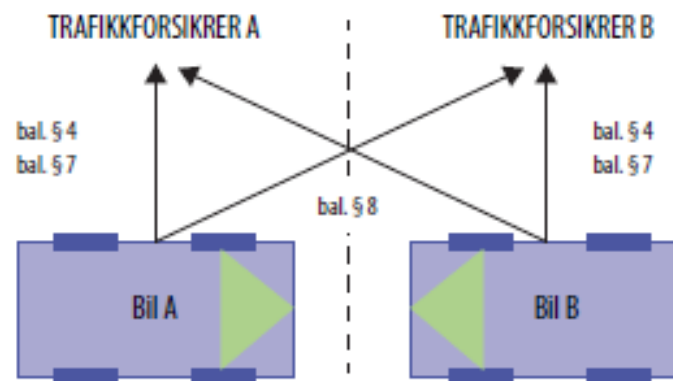
Bal. § 8 har som mål å fordele ansvaret mellom trafikksikringsselskapene, noe bestemmelsen gjør ved å knytte ansvaret til førerfeil, teknisk svikt eller brudd på trafikkreglene. Hvis det foreligger et slikt forhold kun hos den ene parten i kollisjonen, må erstatningsansvaret bæres av dennes trafikksikring. Foreligger det derimot slike forhold på begge sidene, blir ansvaret fordelt ut fra atferden på hver side og forholdene for øvrig, jf. bal. § 8 andre ledd.

Bal. § 8 første ledd er bygd opp med enkelte fellesvilkår i første del av bestemmelsen, som etterfølges av tre bokstaver som inneholder tilleggsvilkår for ulike typesituasjoner. Jeg ser først på fellesvilkårene.

Kollisjonsregelen gir rett til erstatning for skader som bilen forårsaker «ei anna motorvogn eller ei skjenegangsvogn eller på folk eller gods i slike vogner», jf.

bal. § 8 første ledd. Utenfor bal. § 8 faller skader på den ansvarlige bilen og på personer og ting i denne; slike skader må vurderes etter hovedregelen i bal. § 4. Konsekvensen er at personskader blir dekket fullt ut, til forskjell fra tingsskader på den ansvarlige bilen og ting i den. Slike tingsskader er unntatt fra dekning etter bal. § 5, se punkt 6.3.5.

Bal. § 8 er *eksklusiv på sitt område*. Det vil si at bal. § 8 første ledd anvendes i stedet for ansvarsgrunnlagsregelen i bal. § 4, og at bal. § 8 andre ledd anvendes i stedet for medvirkningsregelen i bal. § 7. Dette skal forklares nærmere med støtte i figur 12.

Figur 12. Forholdet mellom bal. §§ 4, 7 og 8

Figur 12 er inspirert av skissen i «Bilansvaret» (Engstrøm, Bryn og Andresen 2005 s. 127), og viser en situasjon der bil A og bil B har kollidert og står overfor en ansvarsfordeling. Fører og passasjer kan alltid rette krav mot egen trafikksikring etter bal. § 4, som da anvendes i forholdet mellom «egen» trafikksikrer og skadelidte. Ved medvirkning fra skadelidtes side kan vedkommende måtte tåle avkortning etter bal. § 7 (utdypes i kapittel 13). Skadelidt fører/passasjer i bil A holder seg da til sin trafikksikrer A, mens skadelidt fører/passasjer i bil B holder seg til sin trafikksikrer B. Dette kan være samme eller forskjellige forsikringsselskap, alt etter hvor bileieren/bilbrukeren selv har valgt å tegne forsikring. Bal. §§ 4 og 7 hører sammen som en slags «enhet», og må holdes atskilt fra «§ 8»-systemet: Det regulerer ikke forholdet til eget selskap, men forholdet til motpartens selskap. Dette er vist ved de skrå pilene som krysser «kollisjonsstreken». Bal. § 8 er derfor plassert i midten, for å markere at den gjelder på begge sidene.

I fortsettelsen skal jeg utdype de tre typesituasjonene som er regulert i bal. § 8 første ledd. Et fellesvilkår for bokstavene a, b og c er at «skaden kjem av» et av de forholdene som er oppregnet i de tre alternative bestemmelsene i første ledd. Det vil si at det må være *årsakssammenheng* mellom forholdet og skaden. Dette må i utgangspunktet oppfattes som en henvisning til det alminnelige årsakskravet. Det vil si at det kreves faktisk årsakssammenheng etter betingelseslæren, slik at skaden

ikke ville skjedd uten feilen. I tillegg gjelder uvesentlighetslæren og adekvanslæren, hvilket innebærer at feilen ikke må fremstå som en så uvesentlig årsaksfaktor at det ikke er rimelig å knytte ansvar til den (uvesentlighetskriteriet), og at skaden må være en adekvat følge av feilen (adekvanskriteriet). Hvis bilen har kjørt uten baklys, og dermed omfattes av bokstav c-regelen fordi dette er i strid med trafikkreglene, må det i tillegg avgjøres om mangelen på lys sto i erstatningsrettslig årsakssammenheng med ulykken/skaden. Det kan for eksempel være at vedkommende ble truffet i fronten av en bil i motgående kjørefelt, slik at ulykken ville skjedd selv om baklysene hadde virket. Hadde bilen derimot blitt påkjørt bakfra, kunne feilen lettere stå i faktisk årsakssammenheng med lysmangelen – og da ville spørsmålet kunne bli om feilens årsaksbidrag var så vesentlig at det er naturlig å knytte ansvar til den. Jeg presiserer at årsaksvurderingen også etter bal. § 8 må skje konkret fra sak til sak. Årsakskravets mange sider blir nærmere behandlet i kapittel 8 og 9.

Bokstav a-regelen om uforsvarlighet hos én av sidene: Bestemmelsen anviser at trafikksikreren til bilen er ansvarlig når skaden skyldes «at eieren, brukeren eller føreren eller noen annen som var med i vognen, ikke har seg forsvarlig åt». Systemet i loven kan forklares med et eksempel: Bil A og bil B kolliderer som følge av at bil A ikke overholder vikeplikten. Forsikringsselskapet til bil A blir ansvarlig etter bal. § 8 første ledd bokstav c for skaden på bil B og for personskader og reisegods som befant seg i bilen. I tillegg blir forsikringsselskapet til A ansvarlig etter bal. § 4 for skader på person i bil A. For skade på bil A og reisegods i denne bilen blir ingen av forsikringsselskapene ansvarlig. For trafikksikreren til bil A følger dette av unntakene i bal. § 5, og for trafikksikreren til bil B av at ansvarsvilkårene i bal. § 8 ikke er oppfylt.

Reguleringen må anses som relativt komplisert. Det har sammenheng med at den forutsetter en hovedregel som ikke selv er formulert i lovteksten, nemlig at bokstav a-unntaket kommer til anvendelse når det er utvist skyld på minst én av sidene. Et eksempel er en kollisjon mellom to biler hvor den ene av sjåførene har kjørt uforsvarlig. Bilansvarsloven må oppfattes slik at den henviser til den alminnelige culpanormen, se kapittel 4.

Bokstav b-regelen om teknisk svikt mv.: Bestemmelsen anviser at trafikksikreren til bilen er ansvarlig når skaden skyldes at «vognen ikke var i orden eller svikta». Denne regelen gjelder alle typer funksjonssvikt som er årsak til skaden. Det er imidlertid ikke påkrevd å finne frem til hva funksjonssvikten skyldes, og det er derfor rettslig likegyldig om funksjonsbristen kommer av manglende vedlikehold, fabrikkasjonsfeil eller noe annet. Det er nok å påvise at bilen ikke har fungert normalt, for eksempel som følge av brann, dekkeeksplosjon eller bremsesvikt.

Bokstav c-regelen om brudd på trafikkreglene: Bestemmelsen går ut på at trafikksikreren til bilen er ansvarlig når skaden skyldes at «vognen eller vart kjørd, fråsegsett eller handsama slik at ho kom i strid med gjeldande trafikkreglar». Bestemmelsen regulerer ansvarsforholdet når skaden er forårsaket av brudd på

trafikkreglene. Dette er trolig den mest praktiske av de tre alternative reglene i bal. § 8 første ledd. For å anvende bokstav c-regelen må det påvises et objektivt brudd på vegtrafikkloven eller trafikkforskriften, og at trafikkregelbruddet var årsak til ulykken/skaden. Som eksempler nevnes at skade er voldt ved at bilen har holdt for kort avstand til bilen foran og derfor har kjørt inn i denne, eller at bilen har kommet over i feil kjørefelt og resultert i kollisjonen. Årsakskravet er som nevnt angitt ved uttrykket «skaden kjem av» innledningsvis i bal. § 8 første ledd.

Bal. § 8 andre ledd om feil på begge sider: Foreligger det feil på begge sider, er regelen at «retten [avgjer] om det skal svarast skadebot etter fyrste leden og då kor stor summen skal vera», se bestemmelsens første punktum. Det må foretas en helhetsvurdering, der avgjørelsen skal «retta seg etter åtferda på kvar side og tilhøva elles», se bestemmelsens andre punktum. Hvis skylden er omtrent like stor på hver side, vil utfallet normalt bli at man faller tilbake på hovedregelen om at trafikkforsikreren for hver bil bærer sin skade. Dette illustreres av *Rundkjøring* (FinKN 2015/272), hvor en bobil og en personbil kolliderte i forbindelse med feltskifte inn mot en rundkjøring. Begge hadde brutt vikeplikten og nemnda kunne «vanskelig ... se at den ene parten er mer å bebreide enn den andre». Det ble foretatt en 50/50-prosentfordeling av ansvaret. Se også *Scooter* (FinKN 2015/223).

Praksis viser forskjellige ansvarsfordelinger, alt etter det konkrete saksforholdet. I *Sodeffjed* (Rt. 1975 s. 534) ble en motorsyklist hundre prosent medisinsk invalid og helt ervervsufør etter kollisjon med en bil. Bilen hadde nettopp kjørt ut på E18 og bilføreren overholdt ikke påbudet om full stopp. Motorsyklisten på sin side holdt en hastighet på ca. 120 km/t. Ansvaret fordelt med en halvpart på hver etter bal. § 8 andre ledd idet begge hadde opptrådt med graverende uforsiktighet. *Usken* (Rt. 1974 s. 1243) gjaldt også sammenstøt mellom motorsykel og bil, men her var bilføreren mer å bebreide enn motorsyklisten. Ansvaret ble fordelt med 3/4 på bilførerens trafikkforsikrer og 1/4 på motorsyklistens trafikkforsikrer. I *Moen* (Rt. 1969 s. 806) ble selskapet til mopedisten ansvarlig for 1/3, mens bilselskapet måtte svare 2/3. Skaden skjedde da føreren av bilen foretok en uforsvarlig forbikjøring av en buss i et veikryss.

Ved at bal. § 8 andre ledd legger opp til en skyldfordeling der det også ses på «skadelidtes» bidrag, er bestemmelsen ment å gi en uttømmende regulering av ansvarsforholdet, se forklaringen til figur 12 foran. Det vil si at man i kollisjonstilfellene, hvor bal. § 8 anvendes, ikke skal foreta en etterfølgende vurdering av skadelidtes medvirkning etter bal. § 7. Denne bestemmelsen kommer ikke til anvendelse når skadelidte fremmer krav mot trafikkforsikreren til den andre bilen. Denne tolkningen er lagt til grunn også i annen teori (bl.a. Lødrup 2009 s. 239 og Engstrøm 2005 s. 13).

Yrkesskade- ansvar

Lov om yrkesskadeforsikring [yrkesskadeforsikringsloven]

Dato	LOV-1989-06-16-65
Departement	Justis- og beredskapsdepartementet
Sist endret	LOV-2016-08-12-77 fra 01.07.2017
Publisert	ISBN 82-504-1493-4
Ikrafttredelse	01.01.1990
Rettsområde	Erstatnings- og forsikringsrett ► Person- og pasientskadeerstatning Erstatnings- og forsikringsrett ► Skadeserstatning
Korttittel	Yrkesskadeforsikringsloven – yforsl

Se også ftrl. kap. 13.

Kapittel 1. Lovens virkeområde, definisjoner.

§ 1. Lovens virkeområde.

Loven gjelder ved personskade påført arbeidstakere hos arbeidsgivere i riket.

Kongen kan gi nærmere regler om virkeområdet, herunder om lovens anvendelse på

- norske arbeidsgivere i utlandet,
- utenlandske arbeidsgivere i Norge,
- arbeidstakere på skip, boreplattformer o.l.

§ 2. Definisjoner.

I loven menes med

- arbeidsgiver: det offentlige og enhver annen som i eller utenfor ervervsvirksomhet har noen i sin tjeneste,
- arbeidstaker: enhver som gjør arbeid eller utfører verv i arbeidsgiverens tjeneste, herunder ombudsmann i offentlig virksomhet, tjenesteppliktige i Forsvaret og andre under pålagt tjenestegjøring for det offentlige, samt innsatte, pasienter e.l. som deltar i arbeidsvirksomhet i kriminalomsorgens anstalter, i helseinstitusjoner e.l.

0 Endret ved lov 20 juni 2003 nr. 45 (ikr. 1 juli 2003 iflg. res. 20 juni 2003 nr. 712), 12 aug 2016 nr. 77 (ikr. 1 juli 2017 iflg. res. 16 juni 2017 nr. 778).

Kapittel 2. Yrkesskadeforsikring.

§ 3. *Plikt til å tegne yrkesskadeforsikring.*

Arbeidsgivere plikter å tegne forsikring (yrkesskadeforsikring) til dekning av yrkesskade og yrkessykdom som nevnt i kapittel 3. Yrkesskadeforsikringen skal gi rett til full erstatning uten hensyn til om noen har skyld i skaden.

Staten er unntatt fra forsikringsplikten. Departementet kan samtykke i at kommuner eller fylkeskommuner unnlater å tegne yrkesskadeforsikring.

Arbeidstakere i staten eller i en kommune eller fylkeskommune som er unntatt fra forsikringsplikten, kan kreve erstatning for skade som nevnt i kapittel 3 direkte av arbeidsgiveren.

§ 4. *Nærmere om yrkesskadeforsikringen.*

Yrkesskadeforsikring skal tegnes i et forsikringsselskap eller i en forsikringspool av solidarisk ansvarlige forsikringsselskaper. Forsikringsgivere må godkjennes av Kongen. Kravet om godkjenning gjelder ikke for forsikringsgivere som har hovedsete i en annen stat som omfattes av Det europeiske økonomiske samarbeidsområde, og som er godkjent i sitt hjemland. Forsikringsvilkårene må meddeles Kongen før de anvendes.

Forsikringsvilkårene og annen nødvendig informasjon om forsikringsforholdet må foreligge på norsk. Forsikringsgivere skal motta og besvare henvendelser fra arbeidstakere om erstatning etter loven, på norsk. Arbeidstakeren kan kreve at erstatning etter loven utbetales i norsk valuta.

Yrkesskadeforsikringen skal i forholdet mellom forsikringsgiveren og forsikringstakeren anses som en ansvarsforsikring, selv om forsikringstakeren selv ikke er ansvarlig for de skader som dekkes av loven.

Forsikringsgivere som tilbyr forsikring etter loven, må være tilsluttet en forening av slike forsikringsgivere (Yrkesskadeforsikringsforeningen). Foreningen skal ha vedtekter som er godkjent av Kongen.

0 Endret ved lov 24 juni 1994 nr. 40 (ikr. 1 juli 1994).

§ 5. *Direkte krav mot forsikringsgiveren, hvilken forsikringsgiver som svarer.*

Yrkesskadeforsikringen gjelder direkte til fordel for skadelidte.

Forsikringsgiveren til den arbeidsgiver som skadelidte har når skaden eller sykdommen blir konstatert, er ansvarlig for å utbetale erstatning etter loven. Dette gjelder selv om skaden må anses forårsaket mens arbeidstakeren var i tjeneste hos en annen arbeidsgiver. En skade anses konstatert på det første tidspunkt da skadelidte enten

- a) døde av skaden eller sykdommen uten å ha søkt legehjelp,
- b) første gang søkte legehjelp for skaden eller sykdommen, eller
- c) første gang meldte krav til forsikringsgiveren på grunn av skaden eller sykdommen.

Dersom arbeidstakeren ikke lenger er i arbeid, svarer forsikringsgiveren til arbeidstakerens siste arbeidsgiver.

§ 6. *Opphør av en forsikringsavtale.*

Opphører en forsikringsavtale å gjelde svarer forsikringsgiveren likevel inntil ny forsikringsavtale trer i kraft. Forsikringsgiverens ansvar faller likevel bort senest fire måneder etter opphøret av avtalen.

Forsikringsgiveren skal i betalingsvarsel eller oppsigelse gjøre arbeidsgiveren kjent med de følger som manglende forsikring kan ha.

§ 7. Manglende forsikring.

Dersom ingen forsikringsgiver er ansvarlig etter §§ 5 eller 6, svarer de forsikringsgivere som tilbyr yrkesskadeforsikring etter loven, i fellesskap for arbeidstakerens tap. Forsikringsgiverne er solidarisk ansvarlige. Kongen kan gi nærmere regler om fordelingen av skadesummen mellom dem.

0 Endret ved lov 24 juni 1994 nr. 40 (ikr. 1 juli 1994 iflg. res. 1 juli 1994 nr. 534).

§ 8. Personlig ansvar, regress.

Arbeidsgiveren hefter ikke overfor arbeidstakeren for krav etter loven. Arbeidstakeren kan likevel kreve erstatning etter alminnelige erstatningsregler for skader eller sykdommer som ikke går inn under loven.

Forsikringsgiveren kan kreve regress hos en arbeidsgiver som forsettlig har voldt skaden eller sykdommen. Regressadgangen omfatter også refusjon til folketrygden. Når forsikringsgiverne i fellesskap har utbetalt erstatning etter reglene i § 7, kan de kreve regress hos den uforsikrede arbeidsgiveren uten hensyn til skyld.

Kan arbeidstakeren etter alminnelige erstatningsregler kreve at en tredjeperson erstatter tap som omfattes av loven, inntretr forsikringsgiveren i arbeidstakerens rett overfor denne tredjepersonen.

0 Endret ved lov 21 des 1990 nr. 80.

§ 9. Registreringsplikt, innsynsrett.

Forsikringsgiverne skal registrere krav som følge av yrkesskade og yrkessykdom. Offentlige myndigheter, arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjoner kan kreve innsyn i registeret for bruk i skadeforebyggende arbeid. Kongen kan gi nærmere regler om registreringen, herunder om at opplysninger av personlig karakter ikke skal registreres, og om taushetsplikt overfor andre enn dem som etter annet punktum har innsynsrett.

Kapittel 3. Skader som skal dekkes av yrkesskadeforsikringen, erstatningens størrelse m.m.

§ 10. Dekningsområdet.

Yrkesskadeforsikringen skal, med de unntak som følger av § 11, dekke skader og sykdommer som arbeidstakere påføres i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden.

§ 11. Skader og sykdommer som skal dekkes av forsikringen.

Yrkesskadeforsikringen skal dekke

- a) skade og sykdom forårsaket av arbeidsulykke (yrkesskade),
- b) Skade og sykdom som i medhold av folketrygdloven § 13-4 er likestilt med yrkesskade.
- c) annen skade og sykdom, dersom denne skyldes påvirkning fra skadelige stoffer eller arbeidsprosesser.

Skade og sykdom som nevnt i første ledd bokstav b skal anses forårsaket i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden, hvis ikke forsikringsgiveren kan bevise at dette åpenbart ikke er tilfellet.

Ved vurderingen av om en skade eller sykdom gir rett til dekning, skal det ses bort fra arbeidstakerens særlige mottakelighet for skaden eller sykdommen, hvis ikke den særlige mottakeligheten må anses som den helt overveiende årsak.

0 Endret ved lov 28 feb 1997 nr. 19 (ikr. 1 mai 1997).

§ 12. Tap som omfattes.

Yrkesskadeforsikringen skal dekke lidt tap, tap i framtidig erverv og utgifter som skaden antas å påføre skadelidte i framtiden. Hvis skadelidte har fått varig og betydelig skade av medisinsk art, skal det gis særskilt ménerstatning. Loven gjelder ikke oppreisning for skade av ikke-økonomisk art etter skadeserstatningsloven av 13. juni 1969 nr. 26 § 3-5.

Yrkesskadeforsikringen skal ved dødsfall gi erstatning til dem som arbeidstakeren helt eller delvis forsørget. Skadeserstatningsloven av 13. juni 1969 nr. 26 § 3-4 første ledd annet punktum gjelder tilsvarende.

§ 13. Erstatningsutmåling.

Skadeserstatningsloven av 13. juni 1969 nr. 26 kap. 3 gjelder så langt ikke annet er bestemt i eller i medhold av denne lov.

Kongen kan gi regler om utmålingen av erstatning etter loven.

§ 14. Medvirkning.

Erstatningen kan settes ned eller falle bort dersom arbeidstakeren forsettlig eller grovt uaktsomt har medvirket til skaden. Dette skal likevel ikke innskrenke etterlattes rett til erstatning. Skadeserstatningsloven § 5-1 gjelder tilsvarende så langt den passer.

§ 15. Foreldelse.

Arbeidstakerens krav mot forsikringsgiveren etter loven foreldes etter tre år. Fristen begynner å løpe ved utløpet av det kalenderår da arbeidstakeren fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om det forhold som begrunner kravet.

Foreldelsesfristene i forsikringsavtaleloven og foreldelsesloven av 18. mai 1979 nr. 18 § 9 gjelder ikke. For øvrig gjelder reglene i foreldelsesloven så langt de passer.

Krav som er meldt til selskapet før foreldelsesfristen er utløpt, foreldes tidligst seks måneder etter at arbeidstakeren har fått særskilt skriftlig melding om at foreldelse vil bli påberopt. Lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler § 20-3 gjelder tilsvarende. Meldingen må angi hvordan foreldelse avbrytes. Foreldelsesfristen forlenges ikke etter bestemmelsen her dersom det er gått mer enn 10 år fra kravet ble meldt til selskapet.

0 Endret ved lover 26 juni 1998 nr. 46 (ikr. 1 okt 1998 iflg. res. 26 juni 1998 nr. 600), 21 des 2001 nr. 117 (ikr. 1 jan 2002 iflg. res. 21 des 2001 nr. 1475).

Kapittel 4. Ufravikelighet, saksbehandling, forholdet til andre lover, straff.

§ 16. Ufravikelighet.

Avtaler som begrenser arbeidstakeres rettigheter etter loven er ugyldige.

§ 17. Fullmakt til å gi saksbehandlingsregler.

Kongen kan gi regler om behandling og avgjørelse av tvister mellom forsikringsgiveren, forsikringstakeren og/eller skadelidte, herunder om opprettelse av en yrkesskadenemnd og om frist for søksmål om nemndas avgjørelse.

§ 18. *Forholdet til andre lover.*

Forsikringsavtaleloven gjelder for yrkesskadeforsikringen dersom ikke annet er bestemt i eller i medhold av loven her eller går fram av sammenhengen.

§ 19. *Straff.*

Ved forsettlig eller uaktsom overtredelse av § 3 straffes arbeidsgiveren eller den som i arbeidsgiverens sted leder virksomheten, med bøter eller fengsel inntil 3 måneder.

0 Endret ved lov 20 juli 1991 nr. 66.

Kapittel 5. Ikrafttredelse og overgangsregler.

§ 20. *Ikrafttredelse.*

Loven trer ikraft fra den tid Kongen bestemmer.

§ 21. *Overgangsregler.*

Loven gjelder ikke for skader eller sykdommer som er konstatert før lovens ikrafttredelse.

Lov om folketrygd (folketrygdloven)

Dato	LOV-1997-02-28-19
Departement	Arbeids- og sosialdepartementet
Sist endret	LOV-2017-12-19-122 fra 01.04.2018
Publisert	Avd I 1997 Nr. 5
Ikrafttredelse	01.05.1997
Rettsområde	Pensjons- og trygderett
Rettet	16.02.2017 (§ 21-12 første ledd)

Del IV. Ytelser ved sykdom m.m.

Kapittel 13. Yrkesskadedekning

0 Endret ved lov 6 juni 1997 nr. 36.

Bestemmelser om

- formål står i § 13-1
- særfordeler ved yrkesskade står i § 13-2
- hva som menes med yrkesskade og yrkessykdom står i §§ 13-3 og 13-4
- skadetidspunktet står i § 13-5
- hvilke persongrupper som er yrkesskadedekket, og når de er dekket, står i §§ 13-6 til 13-13
- melding om yrkesskade står i § 13-14
- forholdet til krigspensjonslovgivningen står i § 13-15
- forholdet til loven om yrkesskadetrygd og de tidligere lovene om ulykkestrygd står i § 13-16
- menerstatning ved yrkesskade står i § 13-17.

§ 13-1. *Formål*

Formålet med folketrygdens yrkesskadedekning er å gi særfordeler utover folketrygdens ordinære stønadssystem.

§ 13-2. *Særfordeler ved yrkesskade*

Den som blir rammet av en yrkesskade eller likestilt yrkessykdom som går inn under dette kapitlet, har rett til ytelser etter særskilte bestemmelser.

Bestemmelser om

- beregning av pensjoner ved yrkesskade står i § 3-30
- stønad ved helsetjenester står i § 5-25
- grunnstønad og hjelpestønad står i § 6-9
- stønad ved gravferd står i § 7-5
- sykepengeser står i § 8-55
- arbeidsavklaringspengeser står i § 11-26
- uføretrygd står i § 12-17
- menerstatning ved yrkesskade står i § 13-17
- pensjon til gjenlevende ektefelle står i § 17-12
- barnepensjon står i § 18-11
- alderspensjon står i § 19-20.

Et felles lokalt kontor i arbeids- og velferdsforvaltningen kan bare godkjenne en skade eller sykdom som yrkesskade i forhold til de særytelser som kontoret kan innvilge.

0 Endret ved lover 6 juni 1997 nr. 36, 15 juni 2001 nr. 90, 20 juni 2003 nr. 55 (ikr. 1 jan 2004), 16 juni 2006 nr. 20 (ikr. 1 juli 2006 iflg. res. 16 juni 2006 nr. 631), 19 des 2008 nr. 106 (ikr. 1 mars 2010 iflg. res. 19 feb 2010 nr. 189), 25 nov 2011 nr. 43, 20 juni 2014 nr. 24 (ikr. 1 jan 2015 iflg. res. 20 juni 2014 nr. 799).

§ 13-3. Yrkesskade

Med yrkesskade menes en personskade, en sykdom eller et dødsfall som skyldes en arbeidsulykke som skjer mens medlemmet er yrkesskadedekket, se §§ 13-6 til 13-13.

Som arbeidsulykke regnes en plutselig eller uventet ytre hending som medlemmet har vært utsatt for i arbeidet. Som arbeidsulykke regnes også en konkret tidsbegrenset ytre hending som medfører en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid.

Belastningslidelser som over tid har utviklet seg i muskel-/skjelett-systemet, regnes ikke som yrkesskade. Det samme gjelder lidelser som har utviklet seg som følge av psykiske påkjenninger eller belastninger over tid.

Som personskade regnes også skade på protese og støttebandasje.

§ 13-4. Yrkessykdommer som likestilles med yrkesskade

Visse yrkessykdommer som skyldes påvirkning i arbeid, klimasykdommer og epidemiske sykdommer skal likestilles med yrkesskade. Departementet gir forskrifter om hvilke sykdommer som skal likestilles med yrkesskade.

Sykdom som angitt i forskriftene skal godkjennes som yrkesskade dersom

- a) sykdomsbildet er karakteristisk og i samsvar med det som den aktuelle påvirkningen kan framkalle,
- b) vedkommende i tid og konsentrasjon har vært utsatt for den aktuelle påvirkningen i en slik grad at det er en rimelig sammenheng mellom påvirkningen og det aktuelle sykdomsbildet,
- c) symptomene har oppstått i rimelig tid etter påvirkningen, og
- d) det ikke er mer sannsynlig at en annen sykdom eller påvirkning er årsak til symptomene.

Det er et vilkår at påvirkningen som nevnt i bokstav b har skjedd mens vedkommende var yrkesskadedekket, se §§ 13-6 til 13-13.

§ 13-5. Skadetidspunktet

Skadetidspunktet er det tidspunktet da en arbeidsulykke skjedde.

For en yrkessykdom settes skadetidspunktet til første besøk hos lege som fører til at sykdommen blir konstatert. Dersom den skadelige påvirkningen er opphørt når sykdommen blir konstatert, fastsettes skadetidspunktet til den siste dagen vedkommende var under skadelig påvirkning i arbeidet.

§ 13-6. Arbeidstakere

Arbeidstakere (§ 1-8) som er medlemmer i trygden, er yrkesskadedekket.

Yrkesskadedekningen gjelder for yrkesskader som oppstår mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden.

For arbeidstakere på skip på 100 bruttoregistertonn eller mer regnes hele det tidsrommet de er om bord som arbeidstid. Det samme gjelder for arbeidstakere som oppholder seg på anlegg eller innretninger i oljevirksomheten til havs.

På reise til og fra arbeidsstedet gjelder yrkesskadedekningen dersom transporten skjer i arbeidsgiverens regi, eller er av en slik karakter at den medfører vesentlig økt risiko for skade. Departementet gir forskrifter med nærmere bestemmelser.

0 Endret ved lover 6 juni 1997 nr. 36, 30 mars 2001 nr. 10 (ikr. 1 jan 2001, se dens III om overgangsregler).

...

§ 13-14. Melding av yrkesskade

Arbeidsgivere, rektorer, forlegningssjefer og andre i tilsvarende stilling plikter snarest å sende skademelding til Arbeids- og velferdsetaten når en arbeidstaker, elev, student, tjenestepliktig i Forsvaret osv. blir påført en skade eller sykdom som kan gi rett til yrkesskadedekning.

Dersom en person som nevnt i første ledd ikke gir slik melding, kan medlemmet selv melde skaden. Medlemmer som er frilansere eller selvstendig næringsdrivende, må selv melde skaden.

Kreftregisteret kan uten hinder av taushetsplikt sende melding til Arbeids- og velferdsdirektoratet om sykdomstilfeller som det er grunn til å tro vesentlig er yrkesbetinget.

Det er et vilkår for rett til yrkesskadedekning at yrkesskaden er meldt til Arbeids- og velferdsetaten innen ett år etter at arbeidsulykken skjedde. En yrkessykdom må være meldt innen ett år etter at medlemmet eller den meldepliktige ble klar over årsaken til sykdommen.

Selv om skademelding ikke er gitt innen meldefristen, kan det gjøres unntak fra fristen når det er klart at forholdet er en yrkesskade og det foreligger særlige grunner til at melding ikke er gitt i rett tid.

Bestemmelsene i § 22-13 om frist for framsetting av krav gjelder også når det er gjort unntak fra meldefristen.

0 Endret ved lover 6 juni 1997 nr. 36, 16 juni 2006 nr. 20 (ikr. 1 juli 2006 iflg. res. 16 juni 2006 nr. 631), 12 aug 2016 nr. 77 (ikr. 1 juli 2017 iflg. res. 16 juni 2017 nr. 778).

§ 13-17. Menerstatning ved yrkesskade

Et medlem som ved en yrkesskade blir påført varig og betydelig skadefølge av medisinsk art, har rett til en årlig menerstatning som løper så lenge vedkommende lever.

Menerstatningen beregnes på grunnlag av skadens medisinske art og størrelse etter forskrifter og graderingsnormer som fastsettes av departementet.

Høyeste årlige menerstatning skal være tre firedeler av grunnbeløpet.

Dersom den skadde ønsker det, skal kapitalverdien av menerstatningen utbetales som et engangsbeløp. Engangsbeløpet fastsettes på grunnlag av grunnbeløpet på virkningstidspunktet.

0 Endret ved lov 6 juni 1997 nr. 36.

Forskrift om sykdommer og forgiftninger m.v. som skal likestilles med yrkesskade

Dato	FOR-1997-03-11-219
Departement	Arbeids- og sosialdepartementet
Avd/dir	Trygdeavd.
Publisert	Avd I 1997 541
Ikrafttredelse	01.05.1997
Gjelder for	Norge
Hjemmel	LOV-1997-02-28-19-§13-4
Rettet	01.02.2018 (struktur i tabell)
Korttittel	Forskrift om sykdommer og forgiftninger

Hjemmel: Fastsatt av Sosial- og helsedepartementet (nå Arbeids- og sosialdepartementet) 11. mars 1997 med hjemmel i lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd § 13-4 første ledd.

Rettelser: 01.02.2018 (struktur i tabell).

§ 1. De sykdommer og forgiftninger som er nevnt i listen i § 2, og som rammer arbeidere som er beskjeftiget i næringsgrener eller industri som er nevnt i listen, skal likestilles med yrkesskade, med mindre det foreligger annen sykdom eller påvirkning som gir et mer nærliggende eller sannsynlig grunnlag for de aktuelle symptomer.

Listen er ikke uttømmende, og må ses i sammenheng med forskrift om yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer som skal likestilles med yrkesskade, gitt av Sosial- og helsedepartementet den 11. mars 1997 med hjemmel i folketrygdloven § 13-4 første ledd.

§ 2. Liste over sykdommer og forgiftninger, og tilsvarende virksomheter og arbeidsprosesser:

Sykdommer og forgiftninger:	Tilsvarende virksomheter og arbeidsprosesser:
Forgiftning med bly, dets legeringer eller forbindelser, og direkte følger av slik forgiftning.	Behandling av blyholdige ertser, herunder blyslag i zinkverk.
	Støping av gammel zink og bly til blokker.
	Tilvirkning av varer av støpt bly eller blylegeringer.
	Beskjeftigelse i de polygrafiske industrier.
	Tilvirkning av blyforbindelser.
	Tilvirkning og reparasjon av elektriske akkumulatorer.
	Tilberedning og bruk av blyholdig emalje.
	Polering ved hjelp av blyspån eller blyholdig tinnaske.

	Malerarbeider som fører med seg tilberedning eller bruk av glassur, kitt eller farge som inneholder blyfargestoff.
Forgiftning ved kvikksølv, dets amalgamer og forbindelser, og de direkte følger av slik forgiftning.	Behandling av kvikksølvvertser.
	Tilvirkning av kvikksølvsammensetninger.
	Tilvirkning av måle- eller laboratorieapparater.
	Tilberedning av råmaterialer for hatte-industrien.
	Forgyelling med bruk av varme.
	Bruk av kvikksølvluftpumper ved tilvirkningen av glødelamper.
	Tilvirkning av tennfenghetter av knallkvikksølv.
Miltbrandsmitte.	Arbeid med miltbrandsyke dyr.
	Behandling av dyrekropper eller deler av sådanne, herunder huder, klover og horn.
	Lasting og lossing eller transport av varer.
Silikose med eller uten lungetuberkulose, for så vidt silikosen er en vesentlig årsak til arbeidsudyktighet eller død.	Virksomheter eller prosesser som i lov eller forskrifter er ansett for å medføre silikoserisiko.
Forgiftning med fosfor eller dets forbindelser og direkte følger av slik forgiftning.	Alle prosesser som står i forbindelse med produksjon, utskilling eller nyttiggjørelse av fosfor eller dets forbindelser.
Forgiftning med arsenikk eller dets forbindelser og direkte følger av denne forgiftning.	Alle prosesser som står i forbindelse med produksjon, utskilling eller nyttiggjørelse av arsenikk eller dets forbindelser.
Forgiftning med bensol, dets homologer, nitro- og amidoderivater og direkte følger av slik forgiftning.	Alle prosesser som står i forbindelse med produksjon, utskilling eller nyttiggjørelse av bensol, dets homologer eller nitro- og amidoderivater.
Forgiftning med halogen- kullvannstoffer av den aliphatiske rekke.	Alle prosesser som står i forbindelse med produksjon, utskilling eller nyttiggjørelse av halogen- kullvannstoffer av den aliphatiske rekke, fastsatt i lov eller forskrifter.
Patologiske manifestasjoner framkalt av a) radium og andre radioaktive substanser, b) røntgenstråler.	Alle prosesser som fører med seg at en utsettes for virkninger av radium, radioaktive substanser eller røntgenstråler.
Primære hudepitheliomer.	Alle prosesser som står i forbindelse med bruk av tjære, bek, asfalt, mineralolje, parafin eller forbindelser, produkter eller rester av disse substanser.

§ 3. Forskriften trer i kraft den 1. mai 1997.

Forskrift om yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer som skal likestilles med yrkesskade.

Dato	FOR-1997-03-11-220
Departement	Arbeids- og sosialdepartementet
Avd/dir	Trygdeavd.
Publisert	Avd I 1997 544
Ikrafttredelse	01.05.1997
Sist endret	FOR-1997-07-28-902
Gjelder for	Norge
Hjemmel	LOV-1997-02-28-19-§13-4
Korttittel	Yrkessykdomsforskriften

Fastsatt av Sosial- og helsedepartementet 11. mars 1997 med hjemmel i lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd § 13-4 første ledd. Endret 28 juli 1997 nr. 902.

§ 1. *Yrkessykdommer som skal likestilles med yrkesskade*

- A) Sykdommer som skyldes forgiftning eller annen kjemisk påvirkning.
- B) Allergiske og idiosynkratiske hud- og lungesykdommer.
- C) Sykdommer som skyldes strålingsenergi.
- D) Nedsatt hørsel som skyldes larm fra maskiner, verktøy, prosesser og annet.
- E) Lungesykdommer som skyldes påvirkning av finfordelte stoffer.
- F) Sykdommer i armer og hender, herunder vasospastisk syndrom i hendene, samt nevropatier, når sykdommen er framkalt av vibrasjoner overført fra vibrerende maskiner, pressluftverktøy, bankehammere o.l.
- G) Sykdommer som skyldes endringer i barometertrykket under visse arbeidsforhold som hos dykkere, flygere og andre. Herunder medregnes også skader på sentralnervesystemet. Videre medregnes sykdom som skyldes forholdene under opphold i trykkammer.
- H) Sykdommer som skyldes smitte
 - 1. under arbeid i laboratorium hvor en arbeider med vedkommende smittestoff.
 - 2. under arbeid på lege- eller tannlegekontor, sosialkontor, i medisinske institusjoner, sosiale institusjoner og utekontakter, barneheim, aldersheim o.l. eller ved annen yrkesutøvelse der virksomheten skjer i miljøer med særskilt sykdoms- eller smittefare. Følgende sykdommer omfattes:
 - a) tuberkulose,
 - b) poliomyelitt med lammelser,
 - c) difteri,
 - d) tyfoidfeber,
 - e) paratyfus A,
 - f) smittsom gulsott,

- g) mononucleosis infectiosa,
 - h) andre smittsomme sykdommer når den yrkesskadde har fått komplikasjon fra hjernen og/eller ryggmargen, hjertet, nyrer eller ledd,
 - i) serum-hepatitt og sykdommer med liknende infeksjonsmåte, herunder AIDS og HIV-smitte,
 - j) paratyfus B, andre salmonelloser og dysenteri når sykdommen etterfølges av en langvarig eller konstant smittebærertilstand.
 - k) smitte med meticillinresistente gule stafylokokker (MRSA).
3. under arbeid med dyr eller planter som lider av en infeksjon framkalt av vedkommende smittestoff, eller under arbeid med dyre- eller planteprodukter som er infisert av smittestoffet.
- I) Sykdommer etter vaksinasjon som har samband med yrket.

0 Endret ved forskrift 28 juli 1997 nr. 902.

§ 2. Klimasykdommer og epidemiske sykdommer som skal likestilles med yrkesskade

- A) Følger av kulde og lav temperatur under arbeid i ishavsstrøk.
- B) Følger av sterk varme og sol under arbeid i tropiske eller subtropiske strøk.
- C) Karantenesykdommer
 - cholera asiatica (kolera)
 - febris flava (gul feber)
 - pestis (pest)
 - variola (kopper).
- D) Malaria.

§ 3. Ikrafttredelse

Forskriften trer i kraft den 1. mai 1997.

Hyggetur med jobben I (Rt. 2004 s. 487)

Instans	Norges Høyesterett - Dom.
Dato	2004-03-17
Publisert	HR-2004-556-A - Rt-2004-487
Stikkord	(Gravøldommen) Forsikringsrett. Yrkesskadeserstatning.
Sammendrag	I forbindelse med en sosial utflukt for ansatte i et forsikringsselskap ble en av de ansatte påført skade i korsryggen samt nedsatt bevegelighet. Etter en konkret vurdering kom Høyesterett til at vilkårene for yrkesskadeserstatning i folketrygdloven § 13-6 annet ledd ikke var oppfylt.
Saksgang	Eidsivating lagmannsrett - Høyesterett HR-2004-556-A, (sak nr. 2003/1466), sivil sak, anke.
Parter	A (advokat Stein Chr. Hexeberg - til prøve) mot Staten v/Rikstrygdeverket (Regjeringsadvokaten v/advokat Fanny Platou Amble).
Forfatter	Rieber-Mohn, Gussgard, Matningsdal, Skoghøy, Dolva.

-
- (1) Dommer **Rieber-Mohn**: Saken gjelder spørsmålet om en skade som arbeidstaker fikk under en sosial utflukt i arbeidsgivers regi, kan godkjennes som yrkesskade etter folketrygdlovens § 13-6 annet ledd.
 - (2) A, født 0.0.1956, var på skadetidspunktet 16. april 1999 ansatt som kunderådgiver i Gjensidige NOR Forsikring, avdeling --- Romerike. Avdelingen hadde flere lokalkontorer i regionen, og A hadde sitt hovedarbeidssted på X. I 1999 gjennomførte Gjensidige NOR Forsikring en omorganiseringsprosess, hvor en del av lokalkontorene på Romerike ble slått sammen, og nytt hovedkontor ble etablert på Lillestrøm. Omorganiseringen førte til at mange av de ansatte fikk nye arbeidssteder med til dels nye kolleger og nye overordnede. Den nye organisasjonsmodell trådte i kraft fra 1. mai 1999.
 - (3) Avdelingen -- Romerike av Gjensidige NOR Forsikring ville opphøre som følge av omorganiseringen og ønsket å markere dette med en tur for de ansatte. Det ble i den anledning sendt ut en invitasjon til «Gravøl» med ett døgn's reise til hemmelig sted. Det ble ikke gitt noen informasjon om turens innhold. Avreise skulle finne sted fredag 16. april 1999 klokken 14.00 fra X med tilbakekomst neste dag klokken 16.00.
 - (4) A ga i første omgang beskjed om at hun ikke kunne delta fordi hun ikke hadde noen til å passe sine mindreårige barn. Hun fikk da tilbakemeldinger fra kolleger og fra personalsjefen om at det var

ønskelig at hun deltok. A har selv oppfattet dette som et press, og det førte til at hun fikk ordnet barnevakt og ble med.

- (5) Turen startet som planlagt, og alle ansatte, inkludert avdelingsledelsen, var med - i alt 25 personer. Bussen kjørte nordover E6 med stans på Biri, hvor det var omvisning på Krageberg gård. Under opphold på et gammelt stabbur ble A dyttet av en kollega slik at hun mistet balansen, falt bakover på en høy dørstokk og besvimte. Da hun kom til seg selv, hadde hun store smerter i venstre side av korsryggen med utstråling ned i hoften og venstre ben. Hun klarte ikke å komme på beina og ble brakt i ambulanse til Lillehammer sykehus. Uhellet inntraff ca. klokken 15.30.
- (6) Som følge av skaden har A fått nedsatt funksjon i korsryggen og nedsatt bevegelighet. Hennes medisinske invaliditet er satt til 15%, og hun er varig ufør. Hun er tilstått uførepensjon.
- (7) A søkte 17. oktober 2000 om å få godkjent skaden som yrkesskade, da en slik godkjenning ville gi rett til særfordeler utover folketrygdens ordinære stønadssystem, jf. folketrygdlovens § 13-1 og § 13-2. Sør-Odal trygdekonto avslø søknaden 13. mars 2001. Avslaget ble av A påklaget til Fylkestyngdekontoet i Hedmark, som stadfestet det 8. august 2001.
- (8) A anket deretter fylkestyngdekontoets vedtak inn for Trygderetten, jf. folketrygdlovens § 21-12 femte ledd, som 6. september 2002 avsa kjennelse med slik slutning:
 - «1. Fylkestyngdekontoet i Hedmark sitt vedtak av 8. august 2001 stadfestes.
 2. Saksomkostninger tilkjennes ikke.»
- (9) Kjennelsen ble ikke grunngett, idet Trygderetten enstemmig fant det klart at anken ikke kunne føre frem, og at avgjørelsen ikke kunne antas å få betydning utenfor den foreliggende sak, jf. trygderettslovens § 21 tredje ledd.
- (10) Ved stevning av 24. januar 2003 brakte A lovligheten av Trygderettens kjennelse inn for lagmannsretten. Eidsivating lagmannsrett avsa 1. oktober 2003 dom med slik domsslutning:
 - «1. Staten v/Rikstrygdeverket frifinnes.
 2. A dømmes til å betale saksomkostninger til Staten v/Rikstrygdeverket med 26.800 - seksogtyvetusenåttehundre - kroner innen 2 - to - uker fra dommens forkynning.»
- (11) En samlet lagmannsrett la til grunn at det er «situasjonens tilknytning til arbeidsgivers interesser som er det sentrale vurderingsmoment i saken ...». I spørsmålet om turen skjedde i arbeidsgivers interesse delte lagmannsretten seg. Flertallet mente at turen ikke skjedde i arbeidsgivers interesse, og at Trygderettens kjennelse bygget på en riktig lovforståelse. Mindretallet la til grunn at turen skjedde i arbeidsgiverens interesse og kom etter en helhetsvurdering «under noe tvil» til at A var yrkesskadedekket da skaden inntraff.
- (12) A har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen. For Høyesterett er det fremlagt ett nytt dokument og spørsmålsskrift med skriftlige svar fra ankende part, en kollega av henne, daglig leder i den tidligere avdeling -- Romerike av Gjensidige NOR Forsikring, og markedssjef ved avdelingen, som også var ankende parts nærmeste overordnede. Saken synes på noen punkter bedre opplyst for Høyesterett enn for de tidligere instanser.
- (13) *Den ankende part - A - har i hovedtrekk gjort gjeldende:*
- (14) Lagmannsrettens mindretall har kommet til et riktig resultat. Utflukten var i arbeidsgivers interesse, og dette moment må være av sentral betydning. Den var en markering av en avsluttet omorganiseringsprosess og tok dessuten sikte på å binde arbeidstakerne og ledelsen til hverandre og

ytterligere forbedre arbeidsmiljøet. Fra ledelsen ble det lagt betydelig press på ankende part for at hun skulle delta - det var viktig at flest mulig var med. Hun visste dessuten ikke at turen var uten faglige innslag. Det er et moment av betydning at reisen startet i arbeidstiden, som varte til klokken 16.00 hver dag, og dessuten at selve uhellet skjedde før den ordinære arbeidstiden var slutt, altså på et tidspunkt da ankende part mottok lønn. Utflukten var fullt ut arrangert av arbeidsgiveren, som også dekket alle utgiftene ved denne. Derved hadde også arbeidsgiveren kontroll over risikomomentene ved turen, i motsetning til situasjonen ved vanlige reiser mellom hjem og arbeidssted, jf. Rt-2000-220 og Rt-2000-1028.

- (15) Etter en helhetsvurdering av særlig disse momenter må de såkalte bedriftsvilkårene i folketrygdlovens § 13-6 annet ledd være oppfylt. Da uhellet skjedde, var ankende part i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden - slik disse kumulative vilkår er forstått i trygderettspraksis og i Forsikringsskadenemndas praksis etter § 10 i yrkesskedeforsikringsloven, som har samme formulering av vilkårene, og som skal forstås på samme måte som folketrygdlovens § 13-6 annet ledd. Når det spesielt gjelder vilkåret om at skaden må ha skjedd «på arbeidsstedet», så forflyttes dette etter arbeidsgivers bestemmelse i et tilfelle som det foreliggende.
- (16) Uhell under rent sosiale arrangementer er etter omstendighetene også dekket av trygden etter lov og praksis i Danmark og Sverige.
- (17) Den ankende part har lagt ned slik påstand:
«1. Trygderettens kjennelse av 6. september 2002 er ugyldig.
2. A tilkjennes saksomkostninger for lagmannsretten og Høyesterett med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 fra forfall og til betaling skjer.»
- (18) *Ankemotparten - staten v/Rikstrygdeverket* - har i hovedtrekk anført:
- (19) Det dreide seg her om frivillig deltakelse på et fullt ut sosialt arrangement, betalt av arbeidsgiver for å markere avslutningen på et langvarig samarbeidsforhold. Det var ikke noe formål med «team-building» eller lignende. Vi befinner oss her utenfor det område som dekkes av yrkesskadetrygden. A var ikke «i arbeid» da uhellet inntraff. Det er en altfor fjern forbindelse mellom dette og de arbeidsoppgaver som A ordinært har. Spørsmålet om reisen var i «arbeidsgivers interesse» er et vagt og ubrukbart kriterium her. Det er tilknytningen til skadelidtes arbeid som er sentralt i henhold til Trygderettens og Forsikringsskadenemndas praksis. Det er uten betydning om reisen var planlagt og betalt av arbeidsgiver når det dreier seg om et rent sosialt arrangement, endog med det tilbakeskuende formål å markere avslutningen på et arbeidsfellesskap. Dessuten lå den skade som inntraff, innenfor dagliglivets risiko og kan bare dekkes av trygden hvis det er klart at vilkårene i § 13-6 annet ledd er oppfylt.
- (20) Dersom yrkesskadetrygdens dekningsområde skal utvides til å gjelde rene sosiale utflukter i arbeidsgivers regi, vil det få store økonomiske konsekvenser for fellesskapet. En slik utvidelse bør i tilfelle besluttes av de lovgivende myndigheter.
- (21) Ankemotparten har lagt ned slik påstand:
«Lagmannsrettens dom stadfestes.»
- (22) **Jeg er kommet til** samme resultat som lagmannsrettens flertall.
- (23) Folketrygdlovens § 13-6 annet ledd lyder slik:
«Yrkesskadedekningen gjelder for yrkesskader som oppstår mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden.»

- (24) Jeg nevner først at det er uomtvistet i saken at A har vært utsatt for en personskade som - hvis vilkårene ellers hadde vært oppfylt - måtte ha vært karakterisert som en yrkesskade, jf. folketrygdlovens § 13-3. Tvisten gjelder om skaden er oppstått mens hun var «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden» etter § 13-6 annet ledd. Det dreier seg her egentlig om tre vilkår - de såkalte bedriftsvilkårene - som alle må være oppfylt for at det skal foreligge yrkesskadedekning. Disse vilkårene kom inn i yrkesskadetrygdloven av 1958 og er blitt beholdt likelydende ved ulike lovrevisjoner senere, jf. nærmere om lovhistorien i Rt-2000-220. Yrkesskadeforsikringsloven av 16. juni 1989 nr. 65 har en likelydende formulering av vilkårene for at inntrådt skade skal dekkes av forsikringen.
- (25) Selv om vilkårene som nevnt er kumulative, vil jeg peke på at det er en sterk innbyrdes sammenheng mellom dem. Dersom det for eksempel må legges til grunn at en arbeidstaker var «i arbeid» da skaden inntraff, så følger det nærmest av seg selv at kravene om at den skal ha skjedd «på arbeidsstedet i arbeidstiden» er oppfylt. Er således arbeidstakeren utenfor sitt ordinære arbeidssted og likevel anses for å være «i arbeid», må man se det slik at arbeidsstedet er flyttet dit arbeidet foregår.
- (26) I denne sak er det naturlig å ta utgangspunkt nettopp i vilkåret om at arbeidstakeren må være «i arbeid» for å kunne bli dekket av yrkesskadetrygden. Etter langvarig trygderettspraksis kan verken dette eller de øvrige bedriftsvilkårene tas på ordet. Praksis innrømmer dekning i noe videre utstrekning enn den snevre ordlyd tilsier. Eksempelvis vil man være «i arbeid» også i hvile- og spisepauser. Bedriftslegebesøk og deltakelse i trimaktiviteter på arbeidsstedet i regi av arbeidsgiveren vil vanligvis også medføre yrkesskadedekning, mens private gjøremål normalt faller utenfor dekningen. Er man på hotellseminar eller annen faglig utflukt, er man «i arbeid». Men hvis man under et faglig begrunnet hotellopphold glir og skader seg på badet ved vanlig morgenstell, er man utenfor yrkesskadedekningen, jf. Trygderettens kjennelse i ankesak 5029/1992 (TRR-1992-5029).
- (27) Siden formuleringen av bedriftsvilkårene er noe snevrere enn hva som følger av trygderettspraksis, tok trygdlovutvalget i NOU 1990:20 opp spørsmålet om å få et bedre samsvar mellom lov og praksis, for eksempel ved å erstatte de gjeldende vilkår med uttrykket «i forbindelse med arbeidet». Men utvalget vegret seg for en slik endring, jf. innstillingen side 586 første spalte der det uttaler:
- «... Uttrykket «i forbindelse med arbeidet» vil klart kunne anses å dekke gjeldende praksis. Men denne formuleringen vil medføre mange tolkningsproblemer. Utvalget har funnet det mest hensiktsmessig å beholde betegnelsen «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden». Utvalget har lagt avgjørende vekt på at dette er en vel innarbeidet formulering som er presisert gjennom en langvarig forvaltningspraksis, en rekke rundskriv, og Trygderettens kjennelser. Utvalget er klar over at formuleringen ikke er helt dekkende, men det er vanskelig å finne en mer presis formulering, uten at den medfører materielle endringer av stønadvilkårene.»
- (28) Jeg oppfatter utvalget slik at ikke alle oppgaver som utføres i forbindelse med arbeidet, bør omfattes av yrkesskadedekningen, og at en endring som nevnt ville innebære en utvidelse i forhold til den etablerte praksis, jf. også førstvoterende i Rt-2000-220 på side 230. Også jeg ser det slik at det bør utvises forsiktighet med å tolke bedriftsvilkårene utvidende - utover det som følger av en fast trygderettspraksis og av formålet med yrkesskadedekningen, nemlig å gi kompensasjon for den særlige risiko som antas å følge av det arbeid man utfører.
- (29) Jeg går så over til å bedømme det konkrete saksforhold. Det dreier seg om en utflukt betalt av arbeidsgiveren og med det formål å markere slutten på et arbeidsfellesskap i avdelingen -- Romerike. Ut fra bevisførselen for Høyesterett kan jeg vanskelig se at arrangementet hadde nevneverdig fremtidsrettet formål. Kollegene skulle dels spres og dels få nye ledere - arbeidsfellesskapet skulle ikke videreføres som det hadde vært. Jeg tar ikke stilling til om og i tilfelle i hvilken utstrekning et sosialt arrangement begrunnet i et ønske om å bedre arbeidsmiljø og samhandling kan tenkes å gi grunnlag for yrkesskadedekning. I det foreliggende tilfellet må det være ganske klart at tiltaket

hovedsakelig var begrunnet i fortidens samarbeid, og at det var uten faglig innhold. Selv om A opplevde et press i retning av å delta, også fra sin overordnede side, må jeg legge til grunn at deltakelsen var frivillig, og at A intet risikerte ved å utebli med de personlige velferdsgrunner hun oppga.

- (30) Med støtte i lagmannsrettens dom har ankende part fremholdt at det ut fra trygderettspraksis er av sentral betydning om utflukten kan sies å ha vært i «arbeidsgivers interesse». Det er jeg ikke enig i. Trygderetten har i flere kjennelser lagt stor vekt på hvor nær tilknytningen er mellom skadesituasjonen og skadelidtes ordinære arbeidssituasjon. Jeg nevner eksempelvis ankesak 3003/91 (TRR-1991-3003), 2751/92 (TRR-1992-2751) og 3188/2000 (TRR-2000-3188). I de tilfeller hvor Trygderetten er kommet til at det foreligger yrkesskadedekning for skade påført under det man normalt vil kalle fritidsaktiviteter, er det nettopp en slik direkte eller tilstrekkelig nær sammenheng mellom aktivitetene og skadelidtes arbeidsoppgaver, se for eksempel ankesak 2876/02 (TRR-2002-2876) (selger drev gokart-kjøring med kunder).
- (31) Jeg er enig i at tilknytning og nærhet til det ordinære arbeid er det viktigste kriterium, og jeg finner det på denne bakgrunn utvilsomt at den utflukt vår sak dreier seg om, ikke kan gi grunnlag for yrkesskadedekning. Det er vanskelig å se noen aktuell forbindelse til As arbeidssituasjon - utflukten var som nevnt blottet for faglige innslag. A kan ikke sies å ha vært «i arbeid» på skadetidspunktet, og hun har derved heller ikke vært «på arbeidsstedet» under omvisningen på gården i Biri. Det kan derfor heller ikke få noen betydning at uhellet skjedde innenfor det som formelt var arbeidstid denne fredagen i april 1999.
- (32) Dersom yrkesskadedekningen uten videre skulle utvides til å gjelde denne type sosiale arrangementer, ville det være i dårlig harmoni med lovens ordlyd og forarbeider og uten dekning i trygderettspraksis. At det i Forsikringsskadenemndas praksis muligens kan finnes eksempel på at et lignende arrangement er akseptert i forhold til yrkesskadedeforsikringslovens § 10, kan jeg ikke tillegge noen vekt.
- (33) Ankemotparten har ikke påstått seg tilkjent saksomkostninger for Høyesterett. Men ved å påstå stadfestelse av lagmannsrettens dom, fastholdes at ankende part skal betale de saksomkostninger hun ble pålagt i denne dom. Jeg ser det imidlertid slik at saken har et prinsipielt tilsnitt som har gjort det ønskelig med en rettslig avklaring. Saksomkostninger bør derfor heller ikke tilkjennes for lagmannsretten.
- (34) Jeg stemmer for denne dom:
1. Lagmannsrettens dom, domsslutningens punkt 1, stadfestes.
2. Saksomkostninger for lagmannsretten tilkjennes ikke.
- (35) Dommer **Gussgard**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (36) Dommer **Matningsdal**: Likeså.
- (37) Dommer **Skoghøy**: Likeså.
- (38) Dommer **Dolva**: Likeså.
- (39) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

1. Lagmannsrettens dom, domsslutningens punkt 1, stadfestes.

2. Saksomkostninger for lagmannsretten tilkjennes ikke.

Hyggetur med jobben II (Rt. 2014 s. 513)

Instans	Norges Høyesterett – Dom.
Dato	2014-05-19
Publisert	HR-2014-997-A – Rt-2014-513
Stikkord	Trygderett. Yrkesskade. «i arbeid». Akeulykke.
Sammendrag	En arbeidstaker kom til skade ved en akeulykke i forbindelse med et faglig seminar i regi av arbeidsgiveren. Akingen var en del av seminarprogrammet. Høyesterett kom til at skaden måtte anses for å ha skjedd «i arbeid», og at skaden dermed måtte godkjennes som yrkesskade i henhold til bedriftsvilkårene i folketrygdloven § 13-6. Det ble lagt avgjørende vekt på at arbeidsgiveren forventet deltakelse i akingen, selv om deltakelse ikke var obligatorisk, og at akingen hadde som formål å styrke teambyggingen blant seminardeltakerne og å skape positivt engasjement på seminarets faglige del. Det ble også lagt vekt på at det var arbeidsgiveren som arrangerte og betalte for akingen.
Saksgang	Trygderetten TRR-2012-798 – Borgarting lagmannsrett LB-2012-174819 – Høyesterett HR-2014-997-A, (sak nr. 2014/110), sivil sak, anke over dom.
Parter	A (advokat Henrik Boehlke – til prøve) mot Staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet (Regjeringsadvokaten v/advokat Henrik Kolderup).
Forfatter	Øie, Normann, Bergsjø, Kallerud, Skoghøy.

- (1) Dommer **Øie**: Saken gjelder gyldigheten av en kjennelse av Trygderetten hvor skade pådratt ved aking i forbindelse med et faglig seminar i regi av arbeidsgiveren, ikke ble godkjent som yrkesskade.
- (2) A arbeidet i november 2010 som teamleder for saksbehandlerne ved Z' Oslo-kontor, avdelingen for salgsstøtte. Han fungerte på denne tiden også som avdelingsleder. Den 18. november 2010 ble A skadet i en akeulykke på Y i forbindelse med et faglig seminar arrangert av arbeidsgiveren.
- (3) Seminaret, som var obligatorisk, skulle etter programmet være fra 17. til 19. november 2010. Om seminaret heter det i lagmannsrettens dom:

«Ifølge programmet var det et faglig program i tidsrommet kl. 12.30-18.00 den 17. november 201[0], samt et faglig program påfølgende dag i tidsrommet kl. 09.00-17.00. Fra kl. 17.00-19.00 denne dagen var det ifølge programmet lagt opp til 'Aktiviteter', før det etter programmet skulle være 'festmiddag og dans' fra kl. 19.00 og utover kvelden. Neste dag skulle det være oppsummering kl. 10.00 før hjemreise.»
- (4) Det viste seg at programposten aktiviteter besto av aking med såkalt airboard. Også akingen ble arrangert og betalt av arbeidsgiveren. Aktiviteten var ikke obligatorisk, men arbeidsgiveren forventet at flest mulig deltok.
- (5) Om akingen uttaler lagmannsretten:

«Deltakerne på samlingen fikk på forhånd ingen beskjed om hva aktiviteten var. De ble ifølge A hentet kl. 17.00 og kjørt med buss til en bakke, hvor de fikk vite at det skulle akes. Det var imidlertid for lite snø i denne bakken, og akingen ble flyttet til en annen bakke. Bakken var dårlig opplyst, og det var ikke akt der tidligere. En representant for Y Aktiv & Skiskole, i hvis regi akingen skjedde, brukte snøscooter for å lyse opp bakken.»
- (6) Det er oppgitt at middelhastigheten på airboard ligger på rundt 50 kilometer i timen, men at hastigheten kan bli vesentlig høyere.
- (7) Ulykken inntraff under denne akingen. Lagmannsretten har lagt til grunn at A sannsynligvis kjørte inn i et tre. Han pådro seg «traumatisk hodeskade» og en skulderskade. I forbindelse med et forsikringsoppgjør er det lagt til grunn at skadene medførte en varig medisinsk invaliditetsgrad på 33 prosent.
- (8) Den 30. november 2010 fremsatte A krav om å få skadene godkjent som yrkesskade. NAV Forvaltning Oslo avslo kravet i vedtak 29. august 2011. Vedtaket ble etter klage stadfestet av NAV Klageinstans Oslo og Akershus i vedtak 28. oktober 2011.
- (9) A anket klageorganets vedtak til Trygderetten, som ved kjennelse 31. august 2012 [TRR-2012-798] stadfestet vedtaket.
- (10) Deretter brakte A saken inn for Borgarting lagmannsrett, som under noen tvil frifant staten. Lagmannsrettens dom 14. november 2013 [LB-2012-174819] har slik domsslutning:
 - «1. Staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet frifinnes.
 2. Sakskostnader tilkjennes ikke.»
- (11) A har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder primært lagmannsrettens rettsanvendelse, men retter seg også «på et mindre punkt» – som gjelder formålet med akingen – mot bevisbedømmelsen.

- (12) Saken står i det vesentlige i samme stilling for Høyesterett som for lagmannsretten.
- (13) Den ankende part – A – har i hovedtrekk gjort gjeldende:
- (14) Det springende punkt er om ulykken skjedde mens A var «i arbeid», jf. folketrygdloven § 13-6 andre ledd. Når det, som her, dreier seg om en skade inntruffet under en sosial aktivitet på et faglig seminar i regi av arbeidsgiveren, beror avgjørelsen av om ulykken skjedde i arbeid, særlig på om det er tilstrekkelig tilknytning og nærhet mellom aktiviteten og den faglige delen av seminaret, jf. særlig gravøldommen i Rt-2004-487. Dette tilknytningskravet kan være oppfylt selv om arbeidstakeren ikke hadde en rettslig plikt til å delta på aktiviteten.
- (15) Akingen må anses som en integrert del av seminarets faglige del. Aktiviteten var programfestet og hadde blant annet som formål å styrke teambyggingen blant deltakerne. Teambygging er en ønsket og akseptert del av dagens arbeidsliv. Vurderingen av hvilke aktiviteter som er egnet til å styrke teamarbeid, må være romslig. Akingen hadde videre som formål å skape positivt engasjement på seminarets faglige del.
- (16) Arbeidsgiveren hadde en sterk forventning om at alle tok del i akingen. Som arrangør og den som betalte for aktiviteten, hadde arbeidsgiveren mulighet til å kontrollere hvilken risiko deltakerne ble utsatt for. Deltakerne selv hadde små muligheter til å foreta en slik kontroll.
- (17) Samlet sett hadde aktiviteten en tilstrekkelig tilknytning og nærhet til seminarets faglige del. Trygderetten bygget dermed på feil rettsanvendelse da skaden ikke ble godkjent som yrkesskade, og Trygderettens kjennelse er ugyldig.
- (18) A har lagt ned slik påstand:
«1. Trygderettens kjennelse av 31. august 2012 i sak nr 12/00798 er ugyldig.
2. Staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet dømmes til å betale As saksomkostninger for lagmannsretten med kroner 170 425. Oppfyllelsesfristen er to uker fra forkynnelse av dommen.»
- (19) Ankemotparten – *staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet* – har i hovedtrekk gjort gjeldende:
- (20) Vurderingen av om en sosial aktivitet har en tilstrekkelig tilknytning og nærhet til arbeidet, jf. gravøldommen i Rt-2004-487, må ta utgangspunkt i arbeidstakerens daglige arbeid. Men hvis aktiviteten har skjedd på et faglig seminar, kan man også vurdere om aktiviteten har en tilstrekkelig tilknytning og nærhet til seminarets faglige del. Som utgangspunkt kan tilknytningskravet ikke anses for å være oppfylt dersom aktiviteten ikke var obligatorisk.
- (21) Skal As skade anses for å omfattes av yrkesskadedekningen, må vilkåret «i arbeid» tolkes utvidende. Deltakelsen i aktiviteten var ikke obligatorisk, aktiviteten var av sosial art, og akingen innebar en stor risiko som var uten enhver sammenheng med As normale arbeidssituasjon.
- (22) Slik utvidende tolkning kan bare skje dersom det følger av fast trygderettspraksis og formålet med yrkesskadedekningen, jf. gravøldommen avsnitt 28. Trygderettspraksis spriker. Heller ikke formålsbetraktninger tilsier at skaden er omfattet av yrkesskadedekningen. Yrkesskadetrygden skal først og fremst dekke skader som er forårsaket av en særlig risiko ved den skadelidtes ordinære arbeid. Utvidende tolkning kan dermed ikke skje. En eventuell utvidelse av dekningsområdet må være en lovgiveroppgave.
- (23) Trygderettens kjennelse bygger etter dette på riktig rettsanvendelse og er ikke ugyldig.

- (24) Staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet har lagt ned slik påstand:
«Anken forkastes.»
- (25) **Mitt syn på saken**
- (26) Jeg er kommet til at anken fører frem.
- (27) Det er uomtvistet at A har vært utsatt for en skade som – dersom de såkalte bedriftsvilkårene er oppfylt – er en yrkesskade, jf. folketrygdloven § 13-3. Bedriftsvilkårene er nedfelt i § 13-6, hvor det heter at yrkesskadedekningen gjelder for yrkesskader som oppstår «mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden».
- (28) Som fremhevet blant annet i den såkalte gravøldommen i Rt-2004-487 avsnitt 24 til 26, har de tre kumulative vilkårene en sterk innbyrdes sammenheng. Når skaden har skjedd utenfor arbeidsstedet, blir det i praksis i stor grad foretatt en samlet vurdering med hovedvekt på vilkåret «i arbeid». Dersom dette vilkåret er oppfylt, vil arbeidsstedet anses for å være midlertidig flyttet.
- (29) Generelle regler om yrkesskadetrygd ble innført ved yrkesskadetrygdloven 1958. Formålet var å «erstatte skader som skyldes arbeidet eller den spesielle risiko det medfører», se Ot.prp.nr.35 (1957–1958) side 25. Den underliggende begrunnelsen må blant annet ha vært at arbeidstakere som utsettes for risiko de bare i liten grad selv kan kontrollere, bør holdes skadesløse dersom risikoen gir seg utslag i skade, se tilsvarende for yrkesskadeforsikringen i Ot.prp.nr.44 (1988–1989) side 40. Selv om lovgrunnlaget for yrkesskadetrygden har skiftet flere ganger siden, er formålet fortsatt det samme, jf. blant annet Rt-2000-1028 på side 1033 og gravøldommen avsnitt 28. Ingen av disse rettskildene har uttalelser som tilsier at formålet bare er å erstatte skader som skyldes det ordinære, daglige arbeidet.
- (30) I forarbeidene til den någjeldende folketrygdloven tas det utgangspunkt i at en arbeidstaker er yrkesskadedekket «under utøvelse av arbeid for sin arbeidsgiver i det arbeid han har i henhold til instruks eller arbeidsordre», se NOU 1990:20 side 583. Men det presiseres samme sted at denne hovedregelen ikke praktiseres strengt. Videre uttales det at begrepet arbeid også omfatter «gjøremål som har tilknytning til det ordinære arbeidet», for eksempel hvilepauser, vanlige trimaktiviteter og lunsjpauser på arbeidsstedet. Det avgrenses mot skader under aktiviteter som arbeidstakeren utfører «hovedsakelig i egen interesse».
- (31) På side 586 i utredningen vurderte utvalget om bedriftsvilkårene burde omformuleres for bedre å gi uttrykk for gjeldende rett. Utvalget fant imidlertid at de beste grunner talte for å benytte den innarbeidede formuleringen, selv om «formuleringen ikke er helt dekkende». I gravøldommen er utvalgets uttalelser på dette punkt oppfattet slik at ikke alle oppgaver som utføres i forbindelse med arbeidet, bør omfattes av yrkesskadedekningen, se avsnitt 28.
- (32) Jeg er ikke kjent med noen uttalelse i forarbeidene som mer direkte tar sikte på den situasjonen vår sak gjelder.
- (33) Av rettspraksis har særlig gravøldommen interesse. Dommen gjaldt en arbeidstaker som ble skadet i forbindelse med en sosial utflukt i arbeidsgivers regi for å markere slutten på et arbeidsfellesskap i en avdeling som skulle legges ned etter omorganisering.
- (34) Det fremheves i avsnitt 28 i dommen at det bør «utvises forsiktighet med å tolke bedriftsvilkårene utvidende – utover det som følger av en fast trygderettspraksis og av formålet med yrkesskadedekningen». Førstvoterende uttaler i avsnitt 31, jf. avsnitt 30 med tilslutning fra de øvrige dommerne at det viktigste kriterium ved vurderingen av om skade som er påført under det man

normalt vil kalle fritidsaktiviteter, er påført i arbeid, er «tilknytning og nærhet» mellom aktiviteten og «det ordinære arbeid».

- (35) Høyesterett fant det utvilsomt at utflukten ikke ga grunnlag for yrkesskadedekning, se avsnitt 31. Særlig fremhever førstvoterende at utflukten var «blottet for faglige innslag». Han viser også til at utflukten ikke hadde nevneverdig fremtidsrettet formål, men hovedsakelig var begrunnet i fortidens samarbeid, se avsnitt 29. Førstvoterende understreker at han ikke tar stilling til «i hvilken utstrekning et sosialt arrangement begrunnet i et ønske om å bedre arbeidsmiljø og samhandling kan tenkes å gi grunnlag for yrkesskadedekning».
- (36) Jeg nevner også den såkalte pågripelsesdommen i Rt-2006-1129. Selv om den gjaldt en annen problemstilling, har den uttalelser av interesse for vår sak. I avsnitt 29 heter det:
«Ankemotparten har gjort gjeldende at det følger av ordlyden at det må foreligge en tilstrekkelig tilknytning mellom skaden og vedkommendes arbeidsoppgaver. Lovteksten alene gir etter mitt syn ikke grunnlag for å stille et slikt krav. Det ligger ikke noe mer i ordlyden enn at skadelidte må ha vært i arbeid da skaden oppsto. Jeg er selvfølgelig enig med ankemotparten i at det er en sammenheng mellom bestemmelsene i § 13-3 annet ledd og § 13-6 annet ledd. Men jeg kan likevel ikke se at denne sammenhengen tilsier at det i kriteriet 'i arbeid' i § 13-6 annet ledd skal innfortolkes en slik begrensning som lagmannsretten har oppstilt. Jeg bemerker at henvisningen til 'i arbeidet' i § 13-3 må antas å gjelde alle de tre vilkårene som er nevnt i § 13-6 annet ledd. Den omstendighet at yrkesskadedekningen, som fremhevet av ankemotparten, i § 13-8 og § 13-10 er gitt et større anvendelsesområde for noen grupper, gir etter min mening heller ikke grunnlag for å innfortolke i kriteriet 'i arbeid' et krav om at skaden må være knyttet til den skadelidtes arbeidsoppgaver.»
- (37) Som også fremhevet i gravøldommen avsnitt 26, innrømmes yrkesskadedekning etter langvarig trygderettspraksis i noe videre utstrekning enn ordlyden tilsier. For det spørsmål vår sak gjelder, foreligger det imidlertid ingen innarbeidet trygderettspraksis. Men det må kunne anses som fast praksis at skader som har skjedd under fritidsaktiviteter eller sosiale aktiviteter, etter omstendighetene kan omfattes av yrkesskadedekningen. Jeg nøyer meg her med å vise til TRR-2005-2329, TRR-2006-3999, TRR-2010-1333, TRR-2012-1198, TRR-2012-2107 og TRR-2013-480. I alle disse sakene skjedde aktiviteten som ledd i teambygging eller for å styrke arbeidsmiljøet. Mitt inntrykk er for øvrig at Trygderetten i de senere år i større grad enn tidligere har godtatt at slike aktiviteter har skjedd «i arbeid». Om betydningen av Trygderettens praksis viser jeg til Rt-2005-1757 avsnitt 45.
- (38) Etter mitt syn kan disse rettskildene sammenfattes slik:
- (39) Begrepet «i arbeid» er ikke skarpt avgrenset og er ikke helt dekkende for hva som omfattes. Kjernen i begrepet er utførelse av arbeidstakerens ordinære arbeidsoppgaver. Men blir en arbeidstaker utsatt for en ulykke på arbeidsstedet, stilles det ikke noe krav om at ulykken har tilknytning til utføringen av arbeidsoppgavene – arbeidstakeren vil da som den store hovedregel være yrkesskadedekket. Kriteriet «i arbeid» har derfor først og fremst betydning når ulykken skjer utenfor arbeidsstedet.
- (40) Det ligger ikke i begrepet ordinære arbeidsoppgaver at oppgaven må utføres daglig; også oppgaver som utføres fra tid til annen, vil omfattes hvis de utføres innenfor rammen av arbeidstakerens oppgaver. I det moderne arbeidsliv ligger det for mange arbeidstakere innenfor det ordinære arbeidet at man fra tid til annen drar på faglige seminarer utenfor det vanlige arbeidsstedet. Skader som skjer under den faglige delen av et slikt seminar, vil oppfylle bedriftsvilkårene.
- (41) I tillegg til ordinære arbeidsoppgaver omfattes gjøremål som har nær tilknytning til det ordinære arbeidet.

- (42) På den annen side dekkes ikke alle aktiviteter som utføres i forbindelse med arbeidet. For eksempel dekkes vanligvis ikke skader som inntreffer under rent sosiale aktiviteter eller fritidsaktiviteter i regi av arbeidsgiveren, som middag og dans på seminar, julebord eller organisert trening etter arbeidstid. Det samme gjelder skader som inntreffer dersom en seminardeltaker benytter en pause i programmet til å kjøre slalåm eller ta en joggetur.
- (43) Imidlertid er det ikke utelukket at en skade som har skjedd under en sosial aktivitet eller fritidsaktivitet, kan ha skjedd «i arbeid». Ved den nærmere vurderingen er det sentralt hvilken tilknytning og nærhet det er mellom aktiviteten og arbeidstakerens ordinære arbeid. Når aktiviteten har skjedd i tilknytning til et faglig seminar, vil avgjørelsen av om aktiviteten har skjedd «i arbeid», først og fremst bero på om aktiviteten må anses som arbeid i relasjon til det aktuelle seminaret, det vil si om aktiviteten inngikk i seminaret på en slik måte at den må sies å være arbeid.
- (44) Dersom arbeidsgiveren pålegger arbeidstakeren å delta på en bestemt aktivitet, må aktiviteten som den store hovedregel anses for å ha skjedd «i arbeid». Dette må være tilfellet selv om aktiviteten er av en slik art at arbeidstakeren arbeidsrettslig sett har adgang til å reservere seg mot å delta. Og det kan ikke uten videre være avgjørende at det gjelder en aktivitet som arbeidstakeren ikke har plikt til å utføre i henhold til instruks eller arbeidsordre. Også aktiviteter som arbeidsgiveren forventer at arbeidstakeren skal delta på, må som hovedregel være omfattet dersom tilknytningskravet for øvrig er oppfylt.
- (45) Ved vurderingen av tilknytningen og nærheten til arbeidet tilsier formålsbetraktninger at det også bør ha betydning hvorvidt aktiviteten skjer i arbeidsgiverens eller arbeidstakerens regi.
- (46) Jeg går nå over til å vurdere om akeaktiviteten som for A endte med ulykke, inngikk i seminaret på en slik måte at den må anses for å ha skjedd «i arbeid».
- (47) I utgangspunktet dreide det seg om en ren fritidsaktivitet. Men formålet var videre enn vanlig ved aktiviteter av denne art. For det første ønsket arbeidsgiveren å styrke teambyggingen blant seminardeltakerne. Som nevnt har Trygderetten i flere avgjørelser godtatt at skade som har skjedd i forbindelse med sosiale arrangementer eller fritidsaktiviteter, omfattes av yrkesskadedekningen når aktiviteten har skjedd som ledd i teambygging. Jeg er enig i at det har betydning ved vurderingen av om tilknytningskravet er oppfylt, at aktiviteten har hatt som formål å styrke teamarbeidet på en arbeidsplass. I arbeidslivet har det over tid vært en økende bevissthet om verdien av teambygging blant medarbeiderne, og det er i dag naturlig å si at tiltak for å styrke teamarbeidet har tilknytning til en arbeidstakers arbeid. Teambyggende tiltak kan være av svært ulik art. Men ikke sjelden foregår de innenfor rammen av et sosialt arrangement eller en fritidsaktivitet.
- (48) Teambyggingsformålet gjør følgelig at akingen må anses for å ha tilknytning til seminarets faglige del. Aktiviteten var imidlertid ikke lagt opp med noen spesifikke teambyggende elementer. Dette svekker tilknytningen.
- (49) Akingen hadde videre som formål å skape positivt engasjement på seminarets faglige del. Også dette bidrar etter mitt syn til å styrke tilknytningen til arbeidet. I dagens arbeidsliv er det ofte en forventning blant arbeidstakerne om at det skal skje noe på jobbseminarer utover det rent faglige. Gjør det ikke det, kan det være en risiko for at det vil kunne påvirke motivasjonen til å bidra positivt under den faglige delen. Arbeidsgivere legger ofte stor vekt på å skape et godt psykososialt arbeidsmiljø. Som nevnt har Trygderetten vektlagt at en aktivitet har arbeidsmiljømessig betydning.
- (50) Deltakelsen på seminaret var obligatorisk. Det var derimot ikke deltakelsen på akeaktiviteten, men det var forventet at man var med. For at en aktivitet av denne art skal ha tilstrekkelig positiv virkning for teambygging og positivt engasjement i seminarets faglige del, er det vanligvis en forutsetning at

flesteparten av deltakerne på seminaret også deltar i aktiviteten. Det forhold at det var forventet at man deltok, tilsier at aktiviteten inngikk i seminaret på en slik måte at det må sies å være arbeid.

- (51) I tillegg kommer at arbeidsgiveren arrangerte og betalte for aktiviteten og på denne måten hadde mulighet til å kontrollere risikoen. Arbeidstakerne hadde derimot mer begrensede muligheter til å kontrollere den nokså risikopregede aktiviteten. Yrkesskadedekningens formål – å sikre mot risiko man utsettes for i arbeid – tilsier at arbeidstakeren ikke bærer risikoen i et slikt tilfelle.
- (52) Etter mitt syn dreier det seg om et grensetilfelle, men jeg finner det ikke tvilsomt at akingen skjedde «i arbeid». Trygderetten har, som lagmannsretten, bygget på feil rettsanvendelse, og Trygderettens vedtak er dermed ugyldig.
- (53) A har vunnet saken fullt ut og bør tilkjennes sakskostnader for lagmannsretten etter hovedregelen i tvisteloven § 20-2. I sakskostnader for lagmannsretten er det krevd 170 425 kroner. Av dette utgjør 118 000 kroner advokatsalær, 22 300 kroner utlegg og 30 125 kroner merverdiavgift. Kravet tas til følge. A har fri sakførsel for Høyesterett, jf. rettshjelploven § 18, og har derfor ikke krevd å få dekket sakskostnader for Høyesterett.
- (54) Jeg stemmer for denne

dom:

1. Trygderettens kjennelse 31. august 2012 er ugyldig.
2. I sakskostnader for lagmannsretten betaler staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet til A 170 425 – etthundreogsyttitusenfirehundreogtjuefem – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

- (55) Dommer **Normann**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (56) Dommer **Bergsjø**: Likeså.
- (57) Dommer **Kallerud**: Likeså.
- (58) Dommer **Skoghøy**: Likeså.
- (59) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

1. Trygderettens kjennelse 31. august 2012 er ugyldig.
2. I sakskostnader for lagmannsretten betaler staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet til A 170 425 – etthundreogsyttitusenfirehundreogtjuefem – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

Kuldeskade (Rt. 201 s. 368)

Instans	Norges Høyesterett – Dom.
Dato	2011-03-16
Publisert	HR-2011-556-A – Rt-2011-368
Stikkord	Forsikringsrett. Yrkesskedeforsikring. Ansvarsgrunnlag.
Sammendrag	Saken gjaldt spørsmålet om det forelå ansvarsgrunnlag etter yrkesskedeforsikringsloven fordi en befalsskoleelev ble påført kuldeskade under en øvelse. Ut i fra forarbeider og rettspraksis kom Høyesterett til at yrkesskedeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav c om påvirkning fra skadelige arbeidsprosesser ikke kunne anvendes fordi øvelsen da skaden oppsto var ledd i befalskoleelevens opplæring og ikke kunne anses som en «arbeidsprosess».
Saksgang	Forsikringsskadenemnda FSN-7563 – Oslo tingrett TOSLO-2009-43250 – Borgarting lagmannsrett LB-2009-183173 – Høyesterett HR-2011-556-A, (sak nr. 2010/1790), sivil sak, anke over dom.
Parter	A (advokat Jan Kristian Matei Arhaug – til prøve) mot Staten v/Statens pensjonskasse (Regjeringsadvokaten v/advokat Kirsten Berger – til prøve).
Forfatter	Møse, Bull, Falkanger, Stabel, Tjomsland.

-
- (1) Dommer **Møse**: Saken gjelder spørsmålet om det foreligger ansvarsgrunnlag etter yrkesskedeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav c fordi en befalsskoleelev ble påført kuldeskade under en øvelse. Søksmålet er rettet mot staten, som er selvassurandør og representert ved Statens pensjonskasse – den instans som administrerer yrkesskedeforsikringen for de vernepliktige.
- (2) A avtjente førstegangstjenesten i infanteriet fra 1990 til 1991 og var så et par år i det sivile yrkesliv. Sommeren 1993 begynte han som befalsskoleelev ved Kavaleriets Øvingsavdeling på Trandum. Etter avsluttet aspirantperiode i august 1993 ble han tatt opp som befalsskoleelev ved Oppklaringslinjen. Tingretten har med tilslutning av lagmannsretten beskrevet linjens oppgaver slik:
- «Oppklaringslinjen dreiet seg om innhenting av informasjon under alle forhold, både i fred og krig. Dette kunne for eksempel innebære å ligge i baser under bakken i flere dager eller utføre spesialoppdrag i form av sabotasje eller 'raids' innenfor fiendens linjer. Elevene skulle gjøres best mulig skikket for alle tenkelige forhold og typer av oppdrag. Et sentralt element var at de skulle trenes til å kunne klare seg selv. Linjen var meget fysisk og krevende, og innebar en del patruljegang og øvelser ute i terrenget.»

- (3) I månedsskiftet september/oktober 1993 holdt oppklaringslinjen en øvelse kalt «overlevelsesuken». Under denne øvelsen fikk A kuldeskade på de tre midterste tærne på begge føttene.
- (4) Forsvarets overkommando tilkjente 10. oktober 2002 A engangserstatning med 111 900 kroner etter ordningen med engangserstatning for vernepliktige, basert på en medisinsk invaliditetsgrad på 20 prosent.
- (5) Trygdekontoret innvilget ham 21. februar 2005 løpende menerstatning i medhold av folketrygdloven kapittel 13, beregnet etter invaliditetsgruppe 1, dvs. 15-24 prosent. Vedtaket ble gitt virkning fra 1. september 2001 – tre år før hans søknad.
- (6) I brev 28. desember 2005 til Statens pensjonskasse krevde A erstatning for det tap han var påført ved at han hadde fått menerstatning fra folketrygden først fra 1. september 2001, samt for tapt arbeidsfortjeneste som følge av at han hadde måttet avbryte sin planlagte militære løpebane. Han ba også om støtte til omskolering. Statens pensjonskasse traff 23. februar 2006 vedtak om å avslå erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven.
- (7) A bragte saken inn for Forsikringsskadenemnda, som 16. desember 2008 (FSN-7563) med tre mot to stemmer konkluderte at det ikke forelå noen arbeidsulykke etter yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a. Flertallet viste til at etter nemndspraksis og Rikstrygdeverkets retningslinjer kunne forfrysning omfattes, dersom kulden inntraff plutselig og var særlig sterk, men dette var ikke tilfellet her. Mindretallet la særlig vekt på at A ikke hadde hatt mulighet til å beskytte seg mot kulden og forfrysninger, og at temperaturen under øvelsen var opplyst å ha sunket til under syv minusgrader.
- (8) Verken Statens pensjonskasse eller Forsikringsskadenemnda drøftet om § 11 første ledd bokstav c kunne anvendes, som er det spørsmål Høyesterett skal ta standpunkt til.
- (9) Deretter anla A sak for Oslo tingrett. Han påberopte seg prinsipalt § 11 første ledd bokstav a, subsidiært bokstav c. Retten avsa 22. september 2009 dom (TOSLO-2009-43250) med slik domsslutning:
 - «1. Staten v/Statens Pensjonskasse frifinnes.
 2. Hver av partene bærer egne saksomkostninger.»
- (10) Tingretten kom til at det ikke forelå noen arbeidsulykke etter § 11 første ledd bokstav a og viste blant annet til at temperaturen ikke hadde sunket til syv minusgrader, slik Forsikringsskadenemndas mindretall hadde lagt til grunn. Heller ikke bokstav c gav grunnlag for erstatning.
- (11) A anket til Borgarting lagmannsrett, som 13. september 2010 avsa dom (LB-2009-183173) med slik domsslutning:
 - «1. Anken forkastes.
 2. Saksomkostninger for lagmannsretten tilkjennes ikke.»
- (12) As anke til Høyesterett gjaldt uriktig bevisvurdering og lovanvendelse. Han anførte at både yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a og bokstav c gav grunnlag for erstatning. Ankeutvalget fremmet anken for så vidt gjaldt bokstav c. På dette punkt gjaldt anken bare lagmannsrettens lovanvendelse. Forhandlingene for Høyesterett ble begrenset til spørsmålet om det foreligger ansvarsgrunnlag, ikke en eventuell erstatningsutmåling, jf. tvisteloven § 30-14 tredje ledd.
- (13) For Høyesterett er det fremlagt en del nye dokumenter. Saken står ellers i samme stilling som for de tidligere retter.

- (14) Den ankende part, A, har i det vesentlige gjort gjeldende:
- (15) Lagmannsretten har uriktig lagt til grunn at kuldeskaden ikke faller inn under yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav c. Befalsskoleelevenes deltakelse i øvelsen var en «arbeidsprosess», som innebar betydelig risiko for skade. Ikke bare konkrete aktive eller mekaniske handlinger, men også mer generell deltakelse i en arbeidssituasjon omfattes av begrepet «arbeidsprosess». Elevene kunne ikke selv bestemme hvordan øvelsen skulle gjennomføres. De hadde manglende kontroll over situasjonen og kunne ikke beskytte seg mot kulden.
- (16) Det er i samsvar med lovgivers intensjoner at ansvar ilegges. Også Høyesterettsdommer om § 11 første ledd bokstav c, Rt-2004-261 og Rt-2008-1646, gir støtte for at det her foreligger ansvarsgrunnlag. Situasjonen ligger nær opp til kravene for erstatningsplikt etter § 11 første ledd bokstav a og b. Dette taler for at ansvarsgrunnlag foreligger etter bokstav c. Underrettspraksis og forsikringspraksis trekker i samme retning.
- (17) Det vises også til det generelle formål yrkesskadeforsikringsordningen hviler på, samt hensynet til rettferdighet, ansvarspulverisering, reparasjon og prevensjon. At A tilkjennes erstatning etter § 11 første ledd bokstav c, medfører ikke at alle frost- og kuldeskader vil bli dekket av ordningen.
- (18) A har nedlagt slik påstand:
«1. Tingrettens og lagmannsrettens dommer oppheves og hjemvises til fortsatt behandling.
2. A tilkjennes saksomkostninger for tingretten og lagmannsretten.»
- (19) Ankemotparten, *staten v/ Statens pensjonskasse*, har i det vesentlige gjort gjeldende:
- (20) Lagmannsrettens resultat er riktig. Yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav c har ikke et vidtrekkende virkefelt, men er en sikkerhetsventil for tilfelle som ligger nær opp til bokstav a og b. Dette følger både av forarbeidene og Høyesteretts praksis.
- (21) Begrepet «arbeidsprosess» viser til tekniske, kjemiske eller mekaniske arbeidsoppgaver som utføres etter en forhåndsbestemt og klart definert fremgangsmåte eller metode, og hvor den enkelte arbeidstaker har liten eller ingen innflytelse over hvordan utførelsen skal skje.
- (22) Øvelsen var ikke en slik arbeidsprosess. Arbeidsoppgaven gikk ut på å bevege seg i terrenget. Befalsskoleelevene hadde stor frihet med hensyn til hvordan utførelsen skulle skje, og om de skulle holde seg i ro eller i bevegelse. Formålet var å trene soldatenes selvstendighet. As skade oppstod ikke plutselig og ligger ikke nær opp til arbeidsulykkene etter § 11 første ledd bokstav a. Det er heller ikke treffende å likestille kuldeskader med yrkessykdommene i bokstav b.
- (23) Staten ved Statens pensjonskasse har nedlagt slik påstand:
«Anken forkastes.»
- (24) **Mitt syn på saken:**
- (25) Før jeg går inn på rekkevidden av yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav c, vil jeg redegjøre nærmere for de faktiske forhold. Lagmannsretten har i stor grad vist til tingrettens fremstilling, og partene er enige om at den – med noen presiseringer – er korrekt.
- (26) Oppklaringslinjen ved Kavaleriets Øvingsavdeling på Trandum avholdt sin øvelse – «overlevelsesuken» – fra søndag 26. til torsdag 30. september 1993. Den ble avsluttet enten torsdag 30. eller fredag 1. oktober 1993. Tingretten har beskrevet hendelsesforløpet slik:

«Den første del av øvelsen fant sted over tre dager ved Steinsjøen på grensen mellom Hurdal og Toten. A var en del av et lag som bestod av fire personer. Laget fikk i oppgave å sette opp en stasjonær base og skaffe mat, drikke og brensel selv. De hadde med seg overlevelsesutstyr i form av fiskekrok, snøre, kniv, kompassnål og sysaker. A var kledd i feltuniform, vinterundertøy, feltbukse, feltjakke, feltskjorte og ullgenser. Han hadde marsjstøvler, et par ullsokker, jegerlue, votter og overtrekksvotter.

Klimaforholdene var ikke unormale. Det var relativt varmt om dagen og kaldt om natten. Elevene fikk fyr på bålet, og hadde ingen større problemer med kulden. Mat var det imidlertid svært lite av. Den tredje dagen fikk to og to elever i oppdrag å slakte en høne. Elevene skulle deretter klare seg på egenhånd. Hver elev fikk med seg en halv høne. A har forklart at mye av natten gikk med til å sette opp bivuakk og lage hønsesuppe. Han hadde ikke ... noen plager etter de første tre dagene, selv om han var preget av matmangel og lite søvn. Han husker ikke å ha vært særlig våt på beina.

Om morgenen fjerde dagen ble elevene samlet og kjørt i buss mot leiren på Trandum. I området øst for leiren gikk øvelsen inn i sin siste del. Elevene skulle i denne del av øvelsen agere krigsfanger på flukt. Noen kilometer sørøst for Trandum ble de fratatt det aller meste av utstyret de hadde hatt ved Steinsjøen. Elevene fikk imidlertid lov til å ta med seg et provisorisk kart som de selv hadde tegnet og sydd inn i uniformen.

Det er på det rene at elevene var slitne og nedkjørte da fluktdelen av øvelsen startet. A har fortalt at han fikk nappet til seg et eple fra en komposthaug i forbindelse med at øvelsen startet. Den psykiske påkjenningen ble forsterket ved at han ikke visste hva som ventet, og når øvelsen ville ta slutt. A fryktet at han ville få ublid behandling av hundetjenesten og stormtjenesten dersom han ble oppdaget, og at han som krigsfange kunne risikere å bli utsatt for lange og belastende avhør.

Klokken 20 om kvelden fjerde dagen passerte laget hans en meldepost ved Melby gård, øst for Gardermoen. Laget fikk da ordre om å møte ved Ridebanen ved Trandum, nordøst for Gardermoen, seks timer senere. Banen befant seg en times marsj unna Melby Gård. I retning ridebanen passerte laget et vann og en åker. I dette området ble et kvinnelig medlem av laget dårlig etter å ha spist for mye rå potet. Laget diskuterte hva man skulle gjøre, og bestemte seg for å gå inn i et falleferdig hus de kom forbi. Slik A husker det, snakket han med sitt kvinnelige lagmedlem mens de satt opp mot en vegg inne i huset. Han har forklart at han i tidsperioden mellom klokken 23 og 00.30 sovnet delvis av. Han la ikke noe over seg for å beskytte mot kulden og gjorde heller ikke noe for å beskytte føttene.

A har forklart at han ikke husker hvor lenge han sov. Da han våknet for å gå videre, følte han seg veldig rar i beina. A var stiv og kald, omtåket og nummen i føttene. Han hadde problemer med å reise seg og stå oppreist. Formen ble bedre etter hvert som han begynte å gå mot ridebanen, hvor laget hans ankom klokken 2 om natten. Laget fikk da beskjed om å gå i retning nordøst mot et meldepunkt ved Risebro på Dal. Da han kom til Risebro morgenen etter, fikk han ordre om å møte på Trandum klokken 12 samme dag. Ved fotballbanen på Trandum ble han tatt til fange, før øvelsen kort tid etter ble avblåst.»

- (27) For tingretten ble det fremlagt observasjoner fra den daværende meteorologiske stasjonen på Gardermoen. Målingene viste at temperatur og værforhold under øvelsen lå innenfor normal variasjonsbredde for årstiden. Det var plussgrader om dagen. Om nettene var de kaldeste målinger like under 0, dvs. at minimumstemperaturene for de enkelte netter var mellom minus 0,4 og minus 1,6.
- (28) A merket straks etter avsluttet øvelse at noe var galt med de tre midterste tærne på føttene, og det er ikke bestridt at han ble påført en kuldeskade under øvelsen. På grunnlag av fagkyndige forklaringer under forhandlingene gav tingretten en sammenfattende beskrivelse av dette begrepet:
- «Kuldeskader er i all korthet en nedkjølingsskade som typisk inntreffer ved lufttemperaturer over 0 grader, i motsetning til frostskafer som oppstår ved temperaturer under 0 grader. Kuldeskader kan gi kroniske plager i form av smerter, stivhet og nummenhet. Plagene kan virke invalidiserende. Amputasjon er ikke et alternativ da dette

kan bidra til å forsterke plagene. De fleste kuldeskader inntreffer mellom 0 til 8 plussgrader, men kan inntreffe ved så høye temperaturer som 15 plussgrader. Ikke bare lufttemperatur er avgjørende for utvikling av kuldeskader. Andre sentrale faktorer er fuktighetseksponering på huden og bekledning. Andre medvirkende faktorer kan være mat- og væskemangel, fysiske påkjenninger, søvnangel, manglende egenomsorg, alkoholpåvirkning, bruk av nikotin, og høy luftfuktighet.»

- (29) Partene har vært noe uenige om når kuldeskaden oppstod. Mens A viste til den siste natten, mente staten at også de første tre dagene spilte inn. Jeg kan ikke se at dette er avgjørende for resultatet i saken. I likhet med lagmannsretten finner jeg det sannsynliggjort at begge tidsrom hadde betydning:
- «Lagmannsretten legger til grunn at kulde tidligere under øvelsen, samt mangel på mat, drikke og søvn og fuktighet i påkledningen var medvirkende til at skaden oppsto. Lagmannsretten legger på bakgrunn av erklæringen og forklaringen fra dr. Arvesen til grunn at nedkjølingen som medførte skaden kan ha startet før den siste natten uten at noe var merkbart i føttene. Lagmannsretten finner imidlertid på grunnlag av dr. Arvesens legeerklæring sannsynliggjort at nedkjølingen denne natten ... er av størst betydning som årsak til de primære vevsskadene. Dr. Arvesen forklarte under ankeforhandlingen at kuldeskade kan oppstå på få timer når man, som her, legger seg ned etter å ha vært i aktivitet. A har som nevnt forklart at han natten til 30. september rundt midnatt satte seg ned for å hvile og sovnet uten å beskytte føttene mot kulde.»
- (30) Det har også vært uenighet om hvorvidt A hadde kunnskaper om kuldeskader og forebyggelse av dem. I likhet med lagmannsretten legger jeg til grunn at han ikke hadde kunnskap om risikoen for at det kan oppstå temperaturbetingede skader selv om det ikke er frost, og at han derfor ikke traff særskilte tiltak for å beskytte seg mot kulde under øvelsen.
- (31) Jeg ser nå på de rettslige spørsmål. Yrkesskadeforsikringsloven § 10 fastslår at forsikringen dekker skader og sykdommer som arbeidstakere påføres «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden» med «de unntak som følger av § 11».
- (32) Ifølge § 11 første ledd bokstav a dekkes skade og sykdom forårsaket av «arbeidsulykke». Det fremgår av forarbeidene at dette begrepet skal forstås på samme måte som i folketrygdloven, jf. Rt-2005-1757 (skyggekjennelsen) og Rt-2007-882 (pallekjennelsen) avsnitt 32. I folketrygdloven § 13-3 annet ledd defineres «arbeidsulykke» slik:
- «Som arbeidsulykke regnes en plutselig eller uventet ytre hending som medlemmet har vært utsatt for i arbeidet. Som arbeidsulykke regnes også en konkret tidsbegrenset ytre hending som medfører en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid.»
- (33) Denne bestemmelsens første og annet punkt omtales gjerne som henholdsvis det «markerte» og det «avdempede» ulykkesbegrep.
- (34) Lagmannsretten fant i likhet med tingretten at hendelsen ikke var å anse som så «plutselig eller uventet» at § 13-3 annet ledd første punktum kom til anvendelse. Heller ikke kravene til det «avdempede» ulykkesbegrep i annet punktum var oppfylt. Den forholdsvis moderate nattekulden A hadde vært utsatt for, utgjorde ikke en påkjenning eller belastning som var ekstraordinær sammenlignet med det som er normalt for befalsskoleelever. Yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a om «arbeidsulykke» kom derfor ikke til anvendelse.
- (35) På dette punkt ble som nevnt As anke nektet fremmet av ankeutvalget.

- (36) Selv om yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav b ikke er påberopt som erstatningsgrunnlag i vår sak, nevner jeg at bestemmelsen fastslår at skade og sykdom som i medhold av folketrygdloven § 13-4 er likestilt med yrkesskade, dekkes av yrkesskadeforsikringen. Sosial- og helsedepartementet har vedtatt forskrift 11. mars 1997 om hvilke yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer som skal likestilles med yrkesskade. Etter forskriften § 2 A skal klimasykdommer og epidemiske sykdommer som følger av kulde og lav temperatur under arbeid i ishavsstrøk, likestilles med yrkesskade. Det samme gjelder sykdommer som følger av sterk varme og sol under arbeid i tropiske eller subtropiske strøk, jf. forskriften § 2 B. Det fremgår av bestemmelsenes forhistorie at de særlig var utformet med tanke på sjøfolk i utenriksfart, jf. blant annet side 30-31 i den utredning fra Rikstrygdeverket som lå til grunn for den tidligere lov om yrkesskadetrygd 12. desember 1958.
- (37) Ifølge § 11 første ledd bokstav c skal forsikringen dekke annen skade og sykdom, dersom denne skyldes «påvirkning fra skadelige stoffer eller arbeidsprosesser». Hovedspørsmålet i saken er hvordan dette vilkåret skal tolkes.
- (38) Fra forarbeidene nevnes først de alminnelige motiver i Ot.prp.nr.44 (1988–1989) side 56, hvor Justisdepartementet uttaler:
- «Selv om forskriften etter [folketrygdloven] § 11-4 nr 1 i prinsippet kan endres raskt, kan man i et konkret tilfelle stå overfor en sykdom som burde vært tatt med i listen, men som foreløpig ikke er det. Skadelidte bør også i disse tilfellene kunne kreve dekning under yrkesskadeforsikringen. Forutsetningen må imidlertid være at han eller hun påviser at årsaken er påvirkning på arbeidsplassen eller skadelige arbeidsprosesser, jf. utkastet § 11 første ledd bokstav c. Gjennom denne avgrensningen er det meningen å få fram at bare typiske yrkessykdommer skal gi rett til erstatning fra forsikringsgiveren. Belastningslidelsene faller utenfor, se også de spesielle merknadene til § 11 kapittel VIII.»
- (39) Også de spesielle motivene til § 11 første ledd bokstav c gir en viss veiledning. I proposisjonen side 89 heter det:
- «Bokstav c åpner for at også andre skader enn de som er nevnt i bokstav a og b kan gi rett til dekning under yrkesskadeforsikringen. Forutsetningen er at arbeidstakeren beviser at skaden eller sykdommen skyldes påvirkning fra skadelige stoffer eller arbeidsprosesser. De skadelige stoffene må befinne seg på arbeidsplassen, jf. utkastet § 10. Sykdommer som skyldes radioaktiv stråling kan f.eks. gi rett til dekning etter dette alternativet. Det samme gjelder andre sykdommer som etter sin art tilsvarer dem som gir rett til dekning etter bokstav b, men som ennå ikke er tatt med i listen etter [folketrygdloven] § 11-4 nr 1. Det er ikke meningen at belastningslidelser skal gi rett til erstatning etter bokstav c.»
- (40) Disse uttalelsene i forarbeidene tyder på at § 11 første ledd bokstav c først og fremst skulle være et supplement til listen over sykdommer som etter bokstav b er likestilt med yrkesskade. En slik forståelse er også kommet til uttrykk senere, for eksempel i et lovforslag inntatt i NOU 2004:3 Arbeidsskadeforsikring side 471, jf. også side 236-237 og 451. Lovforslaget er ikke fulgt opp.
- (41) Høyesterett har avsagt to dommer om yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav c. Den første var Rt-2004-261 (blodproppdommen) om en sveiser som var blitt arbeidsufør på grunn av en blodpropp han hadde pådratt seg i arbeidet. Denne lidelsen var ikke på listen over sykdommer som var likestilt med yrkessykdommer, og spørsmålet var om § 11 første ledd bokstav c kunne anvendes. Høyesterett fant under dissens (3-2) at sveiserens lidelse falt inn under bestemmelsen. Om bestemmelsens rekkevidde uttalte førstvoterende på vegne av flertallet i avsnitt 46:
- «Videre må det legges til grunn at bestemmelsen i § 11 første ledd bokstav c supplerer bestemmelsen i bokstav b og ikke er tilsiktet å ha et vidt anvendelsesområde. Det er ikke

slik at enhver skade eller sykdom dekkes av bokstav c, selv om det foreligger årsakssammenheng.»

- (42) Etter flertallets syn kunne ikke bare sykdommer som «etter sin art» tilsvarte listesykdommene etter bokstav b falle inn under bokstav c, men også andre sykdommer, dersom det foreligger forhold som gjør det naturlig å likestille dem med listesykdommene hensett til «lovens formål og system», jf. avsnitt 48 og 49.
- (43) På denne bakgrunn kom flertallet til at sveiserens blodpropp falt inn inn under ordlyden. Det dreide seg om «annen skade og sykdom» som ikke var dekket av bokstav a eller b, og sykdommen skyldtes påvirkning fra «skadelige arbeidsprosesser». Om dette uttales det i avsnitt 32:
«... På 1980-tallet ble sveisemetoden som ble brukt på Tangen endret fra elektrodesveising til rørtrådsveising. Dette medførte at sveiserne må være mye mer konsentrert og at de hele tiden må være mye nærmere smelteballen. I tillegg medførte dette at det ikke ble naturlige stopp i sveisearbeidet slik at sveiserne kunne bli sittende helt stille i samme vanskelige arbeidsstilling over lengre tid. I den senere tid har man gått over til mer mekanisert sveising, både ut fra effektiviseringshensyn og hensynet til arbeidernes helse. ...»
- (44) I Rt-2008-1646 (bolteløftdommen) la Høyesterett til grunn at § 11 første ledd bokstav c ikke bare supplerer bokstav b om yrkessykdom, men også bokstav a om arbeidsulykke, jf. særlig avsnitt 42. En skulderskade etter et tungt løft ble her ansett å falle inn under bestemmelsen. I avsnitt 46 og 47 heter det om tolkningen av bestemmelsen:
«Det følger av Rt-2004-261 avsnitt 46 at bokstav c ikke er tilsiktet å ha et vidt anvendelsesområde. Etter nyere trygdepraksis og avgjørelsene i Rt-2005-1757 og Rt-2007-882 kan spesielt tunge løft i seg selv gi grunnlag for yrkesskadedekning etter § 11 første ledd bokstav a. Min konklusjon blir etter dette at § 11 første ledd bokstav c klart dekker et tilfelle som det foreliggende, som ligger helt opp til hva som dekkes etter bokstav a. Merkostnadene for arbeidsgivere for å dekke skader ved spesielt tunge løft kan neppe være vesentlige.
Ved den konkrete bedømmelse tar jeg utgangspunkt i at skulderskaden er et typisk utslag av en risikofylt arbeidssituasjon under utføring av arbeidsprosesser. Løftet måtte utføres stående på en plattform med bolten i eller over hodehøyde. Det skal lite til for at slik eksponering kan føre til skade på den som løfter og hjelperen. Denne situasjon kan den enkelte arbeidstaker bare i liten grad kontrollere, og arbeidstakeren bør derfor holdes skadesløs når eksponeringen fører til skade. Arbeidsgiver vil normalt være nærmere til å bære risikoen og kan gjennom den tvungne forsikring bære de økonomiske følger. Jeg tilføyer at etter ulykken gjennomføres slike løft ved maskinell hjelp.»
- (45) På bakgrunn av forarbeidene til yrkesskedeforsikringsloven og disse to dommene kan det legges til grunn at § 11 første ledd bokstav c ikke er ment å ha et vidt anvendelsesområde. Bestemmelsen skal fungere som en sikkerhetsventil for tilfelle som ligger nær opp til hva som dekkes etter bokstav a eller b.
- (46) Staten har anført at begrepet «arbeidsprosesser» forutsetter tekniske, kjemiske eller mekaniske arbeidsoppgaver som utføres etter en forhåndsbestemt og klart definert fremgangsmåte, og der den enkelte arbeidstaker har liten eller ingen innflytelse over hvordan utførelsen skal skje. Denne forståelsen er etter mitt syn noe for snever. Eksempelvis antar jeg at også rent manuelle arbeidsoppgaver vil kunne omfattes. Videre kan det nok foreligge en «arbeidsprosess» selv om arbeidstakeren har en viss valgmulighet med hensyn til utførelsen, for eksempel fordi det er naturlig å velge en fremgangsmåte fremfor en annen.

- (47) Men når dette er sagt, er jeg enig med staten i at uttrykket «skadelige stoffer eller arbeidsprosesser» gir anvisning på en begrensning. De nevnte uttalelsene i forarbeidene, samt beskrivelsen av skadelidtes arbeidssituasjon i de to dommene jeg har nevnt, trekker i samme retning.
- (48) Det er ikke her nødvendig å gå nærmere inn på den generelle grensedragning. Den «arbeidsprosess» befalsskoleelevene eventuelt utførte, var å delta i «overlevelsesuken», som strakk seg over fire dager. Oppgaven var først og fremst å klare seg utendørs med lite utstyr over flere dager, først flere sammen, deretter hver for seg. Den fjerde dagen skulle de dessuten opptre som krigsfanger på flukt, og til slutt – som en del av dette – innen seks timer forflytte seg til et bestemmelsessted som kun var en times marsj unna.
- (49) Hva enten man vurderer overlevelsesuken som helhet eller betrakter de forskjellige stadier av den, hadde elevene betydelig frihet med hensyn til hvordan de enkelte oppgaver skulle løses. De var overlatt til seg selv, deres veivalg i terrenget og gjøremål var i liten grad spesifisert, og ingen tilstedeværende offiserer førte tilsyn med dem. Etter mitt syn er det ikke naturlig å anse en slik øvelse, som var et ledd i deres opplæring, som en «arbeidsprosess» i lovens forstand.
- (50) Siden befaleelevene var dårlig utstyrt, sultne og utmattet, var det vanskelig for dem å handle rasjonelt i øvelsens slutfase. Men det forhold at oppgavene på denne måten ble svært krevende for elevene, innebærer etter mitt syn ikke i seg selv at overlevelsesuken kan anses som en arbeidsprosess i lovens forstand. Konsekvensen ville i så fall være at skader ved de fleste fysisk og psykisk krevende arbeidsoppgaver vil omfattes av bestemmelsen, noe som ikke ville være i samsvar med forutsetningen om at bestemmelsen har en snever rekkevidde. Det ville også være vanskelig å skille ut de oppgaver – for eksempel de militære øvelser – som er så krevende at de skal anses som en arbeidsprosess i forhold til de oppgaver som faller utenfor et slikt skille.
- (51) A har anført at risikosynspunkter, ansvarspulveriseringshensyn og alminnelige rettsferdsbetraktninger taler for at hans skade faller inn under dekningen i yrkesskadeforsikringen. Men jeg kan ikke se at disse hensyn – som har generell rekkevidde – her kan slå igjennom overfor den lovforståelse som etter mitt syn følger av lovens uttrykksmåte, forarbeider og rettspraksis. Dette innebærer at hvis tilfeller som det foreliggende skal omfattes av forsikringsdekningen, må det skje ved en regelendring.
- (52) Avslutningsvis nevnes at Forsikringsskadenemnda i sin praksis etter § 11 første ledd bokstav a har lagt vekt på om kulden har inntruffet plutselig, om den har vært særlig sterk, samt skadelidtes kontroll over situasjonen. Dette er i tråd med et rundskriv utarbeidet av NAV om hvilke kuldeskader som kan gi grunnlag for erstatning. De situasjoner som har vært godtatt av nemnda, har vært langt mer belastende enn i denne sak. Som nevnt er det klarlagt at det var moderat nattekulde under overlevelsesuken. As sak kan derfor ikke sies å ligge nær opp til hva som har vært godtatt etter bokstav a.
- (53) Anken har ikke ført frem. Staten har ikke nedlagt påstand om sakskostnader for Høyesterett. For de tidligere instanser ble det ikke tilkjent sakskostnader.
- (54) Jeg stemmer for denne dom:
Anken forkastes.
- (55) Dommer **Bull**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (56) Dommer **Falkanger**: Likeså.
- (57) Dommer **Stabel**: Likeså.

(58) Dommer **Tjomsland**: Likeså.

(59) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

Anken forkastes.

Danselærer (Rt. 2009 s. 1626)

Instans	Norges Høyesterett - Dom.
Dato	2009-12-21
Publisert	HR-2009-2380-A - Rt-2009-1626
Stikkord	Trygderett. Yrkesskadedekning.
Sammendrag	En lærer ved en ungdomsskole pådro seg en bruskade i kneet mens hun instruerte i dans i en musikktime. Høyesterett kom til at skaden ikke var forvoldt ved en arbeidsulykke i samsvar med det avdempede ulykkesbegrep i folketrygdloven § 13-3 første ledd, jf. andre ledd.
Saksgang	Trygderetten TRR-2007-3854 - Eidsivating lagmannsrett LE-2008-171888 - Høyesterett HR-2009-2380-A, (sak nr. 2009/1120), sivil sak, anke over dom.
Parter	Staten v/Arbeids og velferdsdirektoratet (Regjeringsadvokaten v/advokat Kine E. Steinsvik - til prøve) mot A (advokat Tom Sørum).
Forfatter	Øie, Matheson, Indreberg, Flock, Gjølstad.

-
- (1) Dommer **Øie**: Saken gjelder krav om yrkesskadedekning. Spørsmålet er om det foreligger en arbeidsulykke etter det såkalte avdempede ulykkesbegrep i folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum.
 - (2) A er lærer ved X ungdomsskole. Vinteren 2007 underviste hun blant annet i musikk. I en musikktime 14. februar 2007 pådro hun seg en bruskade i kneet mens hun instruerte i dans. Lagmannsretten har beskrevet hendelsen som førte til skaden, slik:
«Om den konkrete skadehendelsen har A forklart at hun i forbindelse med instruksjon av dans i musikkturen stod med ryggen vendt mot guttene i klassen. Da guttene var urolige, skulle hun, samtidig som hun instruerte i dans, snu seg for å få deres oppmerksomhet. Høyre fot ble da sittende fast i gulvet, mens resten av kroppen roterte mot venstre. Hun kjente straks en kraftig smerte i høyre kne, og falt umiddelbart i bakken.»
 - (3) Årsaken til at foten «satt fast i gulvet», var friksjon mellom skosåle og gulv. Kneet fikk en vridning, og det er denne vridningen - og ikke det påfølgende fallet - som er årsaken til skaden i kneet. Det var ikke noe usædvanlig med gulvet i musikkrommet den aktuelle dagen.
 - (4) Bruskskaden gjorde det nødvendig med kirurgiske inngrep. A var 100 prosent sykemeldt fra 5. mars til 1. oktober 2007 og 50 prosent sykemeldt frem til 1. januar 2008.

- (5) NAV Y Trygd avslo ved vedtak 28. mars 2007 krav om å få skaden godkjent som yrkesskade, jf. folketrygdloven 13-3 første og andre ledd. Etter klage ble avslaget opprettholdt ved vedtak 27. juni 2007 av NAV Klage og anke Midt-Norge.
- (6) Saken ble brakt inn for Trygderetten, som ved kjennelse 9. mai 2008 (TRR-2007-3854) stadfestet vedtaket truffet av NAV Klage og anke Midt-Norge.
- (7) A tok deretter ut stevning for Eidsivating lagmannsrett med krav om at Trygderettens vedtak ble kjent ugyldig. Lagmannsretten avsa 21. april 2009 dom (LE-2008-171888) med slik domsslutning:
 - «1. Trygderettens kjennelse 9. mai 2008 er ugyldig.
 - 2. I sakskostnader for lagmannsretten betaler staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet til A 68.641,25 - sekstiåttetusensekshundreogførtien25/100 - kroner innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom.»
- (8) Lagmannsretten la til grunn at det forelå en arbeidsulykke i samsvar med det avdempede ulykkesbegrep i folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum.
- (9) Staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet har anket dommen til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen og bevisbedømmelsen. Saken står i det vesentlige i den samme stilling som for lagmannsretten.
- (10) Den ankende part - *staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet* - har i hovedtrekk anført:
- (11) Det springende punkt i saken er om kneskaden er pådratt ved en arbeidsulykke, jf. folketrygdloven § 13-3 andre ledd. Partene er enige om at de øvrige vilkår for yrkesskadegodkjenning er oppfylt, jf. § 13-3 første ledd og § 13-6.
- (12) Kravet om arbeidsulykke er et selvstendig vilkår ved siden av vilkåret om personskade; det er ikke tilstrekkelig å konstatere at det ikke dreier seg om en belastningslidelse.
- (13) Av forarbeider, rettspraksis, trygderettspraksis og juridisk teori følger at det både etter første og andre punktum i § 13-3 andre ledd kreves et ulykkesmoment. Ulykkesmomentet etter andre punktum - det avdempede ulykkesbegrep - innebærer at det må ha skjedd et avvik sammenlignet med normal utførelse av vedkommende arbeid; den trygdede må ha vært utsatt for en påkjenning eller belastning utenfor arbeidets ramme. Skyldes skaden den vanlige arbeidsbelastningen, er kravet til ulykkesmoment ikke oppfylt.
- (14) Lagmannsretten synes å ha lagt avgjørende vekt på skadens omfang ved vurderingen av om det foreligger en ulykke. Dette er feil rettsanvendelse. Vurderingen må knyttes til hendelsesforløpet i forkant av skaden, og ikke til skaden i seg selv.
- (15) Det har heller ikke betydning hvorvidt den aktuelle arbeidsoperasjonen inngår i hovedoppgavene til den trygdede, eller bare utgjør en mindre del av vedkommendes totale oppgaver. Avgjørende er om handlingen som ledet til skaden, inngikk som en del av de normale arbeidsoppgaver, jf. særlig Rt-2007-882 - den såkalte pallekjennelsen.
- (16) A ble ikke utsatt for noen ytre hendelse. Skaden skyldes heller ikke en påkjenning eller belastning som var usedvanlig for henne og som dermed lå utenfor rammene for hennes arbeid som musikk lærer. Dans er en ikke uvesentlig del av musikkfaget på vedkommende klassetrinn. Uansett er det ubestridt at danseundervisning ligger innenfor en musikk lærers alminnelige arbeidsoppgaver. Den aktuelle

bevegelsen var innenfor rammene av det normale ved danseundervisning, og det var ingen usedvanlige omstendigheter som virket inn på underlaget eller bevegelsen.

- (17) Kravet om arbeidsulykke er følgelig ikke oppfylt, og Trygderettens vedtak er gyldig.
- (18) Den ankende part har lagt ned slik påstand:
«Staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet frifinnes.»
- (19) Ankemotparten - A - har i hovedtrekk anført:
- (20) Lagmannsretten avgjorde saken etter det avdempede ulykkesbegrep, og dette er riktig, selv om det er en glidende overgang mellom de to alternativer i folketrygdloven § 13-3 andre ledd. Arbeidstakeren skal under begge alternativer gis vern mot det plutselige og uventede.
- (21) Når arbeidet - som i den foreliggende sak - ikke er utført i en vanskelig arbeidsstilling, er det sentrale spørsmål etter det avdempede ulykkesbegrep om det av andre grunner foreligger en ekstraordinær belastning.
- (22) Hva som er en slik ekstraordinær belastning, må avgjøres ut fra arbeidstakerens arbeidsoppgaver, og det må tas hensyn til om den aktuelle arbeidsoppgaven utføres ofte eller sjeldent. Jo sjeldnere oppgaven utføres, desto lettere vil det kunne inntreffe uventede avvik. Arbeidstakeren har da ofte lite kunnskap om hva som kan forventes, og vil heller ikke ha den samme innsikten i hvordan skade kan unngås som ved arbeidsoppgaver som utføres mer jevnlig.
- (23) Vurderingen må ta utgangspunkt i selve skadehendelsen, og ikke i den arbeidsoppgaven som den skadelidte utførte da skaden inntraff. Dersom det ikke dreier seg om en belastningslidelse, vil en skadehendelse normalt være ekstraordinær når den skadelidte selv ikke var forberedt på at den ville inntre.
- (24) Trygderetten har i flere saker godkjent at det foreligger en arbeidsulykke i saksforhold som er sammenlignbare med den foreliggende sak, for eksempel i ankesaker nummer TRR-1968-163, TRR-1968-138, TRR-1993-6564, TRR-2004-558, TRR-1997-2161, TRR-1993-4494 og TRR-2005-1326.
- (25) Dans var ikke en hovedoppgave for A som musikk lærer, og det kan ikke kreves at hun i stillingen må tåle så mye som for eksempel en profesjonell fotballspiller eller danser. Hun var ikke forberedt på skadehendelsen og mistet kontroll over situasjonen da foten ble sittende fast. Det at foten satte seg fast, gir hendelsen et visst ytre preg - A var i underlagets vold. Hadde hun skadet seg da hun falt, ville hun ha vært yrkesskadedekket. Det vil da være urimelig om ikke også skade som skyldes vridning av kneet, skal dekkes. A var i en noe presset situasjon, selv om situasjonen ikke var så dramatisk som i Trygderettens ankesak nummer TRR-1993-1921. Skadens omfang indikerer at det må ha vært en del krefter involvert. Hendelsen inntraff plutselig og grenser ikke mot belastningslidelsene.
- (26) Ankemotparten har lagt ned slik påstand:
1. Anken forkastes.
2. A tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett.»
- (27) **Mitt syn på saken**
- (28) Partene er enige om at A var yrkesskadedekket ved hendelsen, og at det er årsakssammenheng mellom rotasjonsbevegelsen hun foretok og kneskaden. Det springende punkt er om skaden skyldes en «arbeidsulykke», jf. folketrygdloven § 13-3 første ledd, jf. andre ledd. Bestemmelsen lyder slik:

«Med yrkesskade menes en personskade, en sykdom eller et dødsfall som skyldes en arbeidsulykke som skjer mens medlemmet er yrkesskadedekket, se §§ 13-6 til 13-13.

Som arbeidsulykke regnes en plutselig eller uventet ytre hending som medlemmet har vært utsatt for i arbeidet. Som arbeidsulykke regnes også en konkret tidsbegrenset ytre hending som medfører en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid.»

- (29) Dersom det ikke har skjedd en ulykkesartet hendelse, kreves det altså at den trygdede har vært utsatt for en påkjenning eller belastning utenfor arbeidets alminnelige ramme - det må ha skjedd et avvik fra det normale i vedkommende arbeid. Avviket kan enten bestå i at arbeidstakeren har utført oppgaver som ligger utenfor rammene for arbeidet, eller i at ordinært arbeid har blitt gjennomført på en uvanlig måte, men avviket må uansett ha medført en usedvanlig påkjenning eller belastning.
- (30) Som den ankende part har vist til, dekker yrkesskadetrygden ikke alle, men bare en nærmere angitt del av de yrkesrelaterte skader. Det er ikke bare belastningslidelser som faller utenfor ulykkesbegrepet, jf. § 13-3 tredje ledd. Begrensningen skyldes et bevisst valg som lovgiverne tok i 1958, og som siden er opprettholdt. Dette er det gjort nærmere rede for i den såkalte fotballspillerdommen i Rt-2006-1642, og jeg nøyer meg med å vise til avsnitt 28 til 31 i dommen med videre henvisninger.
- (31) Arbeids- og inkluderingsdepartementet har i høringsnotat 12. desember 2008 fremmet forslag til ny arbeidsskadeforsikringslov, som skal avløse yrkesskadereglene i folketrygdloven og yrkesskadeforsikringsloven. Blant annet er det foreslått at skader som oppstår akutt i forbindelse med løft av personer (plutselig løfteskade), skal kunne godkjennes som såkalt ulykkeskade, selv om det ikke foreligger arbeidsulykke, se side 39 til 41 i notatet. Ytterligere endringer i vilkåret om arbeidsulykke er ikke foreslått. Selv om forslaget vil innebære en viss utvidelse av arbeidsulykkebegrepet, er det altså fortsatt departementets klare ønske at en del yrkesrelaterte skader skal falle utenfor.
- (32) Det nærmere innholdet i dagens arbeidsulykkebegrep har blitt avklart gjennom flere høyesterettsavgjørelser, og jeg viser særlig til skyggekjennelsen i Rt-2005-1757, fotballspillerdommen i Rt-2006-1642 og pallekjennelsen i Rt-2007-882.
- (33) I skyggekjennelsen avsnitt 51, som gjelder det avdempede ulykkesbegrep, er det slått fast at det «i tilfeller hvor arbeidstakeren på grunn av en vanskelig arbeidsstilling eller av andre grunner er blitt utsatt for en ekstraordinær belastning eller påkjenning, ikke stilles noe tilleggskrav om ytre hending. I slike tilfeller vil den vanskelige arbeidssituasjonen eller det forhold som har ført til den ekstraordinære påkjenning eller belastning, i seg selv kunne utgjøre tilstrekkelig ulykkesmoment.»
- (34) I fotballspillerdommen avsnitt 36 er det lagt til grunn at arbeidsulykkebegrepet til en viss grad er relativt:
«Hva som må anses plutselig og uventet vil måtte bedømmes ut fra i hvilken sammenheng hendelsen finner sted. Mens det å skli, falle eller bli dyttet overende, i en rekke sammenhenger har vært ansett tilstrekkelig til å tilfredsstille lovens krav, vil slike hendelser klart nok ligge innenfor rammen for arbeidet til en profesjonell fotballspiller. Dette innebærer en form for relativisering av kravet til ulykkeshendelse. Den ordinære utførelse av arbeidet, herunder sammenstøt med motspillere, vil selv om de fører til skade, normalt ikke kunne anses som yrkesskade. Spørsmålet er hvor vesentlig avviket fra det ordinære må være for at en arbeidsulykke foreligger.»
- (35) Endelig følger det av pallekjennelsen avsnitt 40 at det ikke er noe avgjørende moment etter § 13-3 andre ledd andre punktum hvorvidt den aktuelle arbeidsoppgaven inngår i hovedarbeidsoppgavene til

arbeidstakeren. Det sentrale spørsmål er om oppgaven er en del av vedkommendes normale arbeidsoppgaver, slik at det derfor ikke lå noe ekstraordinært i at oppgaven ble utført. Heller ikke et «lite avvik fra normal arbeidsprosedyre» vil «kunne bevirke at hendelsen må betraktes som arbeidsulykke», se avsnitt 41.

- (36) Partene er uenige om hvilken vekt det kan legges på skadens art og alvorlighet. Jeg bemerker at vurderingen av om påkjenningen eller belastningen er usedvanlig, må ta utgangspunkt i hendelsens art og omstendighetene rundt denne - ikke i skadens art og omfang. Riktignok kan skaden være et bevismoment dersom hendelsesforløpet er uklart, men det er ikke tilfellet i den foreliggende sak.
- (37) Med dette som utgangspunkt går jeg over til å vurdere om den skaden A pådro seg, ble forvoldt ved en arbeidsulykke. Det skjedde ingen ulykkesartet hendelse. Spørsmålet er derfor om § 13-3 andre ledd andre punktum om det avdempede arbeidsulykkebegrep er oppfylt.
- (38) Partene er uenige om hvor stor del undervisningen i dans utgjorde av musikkfaget. Jeg finner ikke grunn til å gå nærmere inn på dette spørsmålet. Det er ikke tvilsomt - og heller ikke bestridt - at dans inngår i musikkfaget, og undervisning i dans er i alle fall ikke en aktivitet som bare skjer helt unntaksvis. Hvorvidt dans kan sies å inngå i kjernen i faget, er da ikke avgjørende. Undervisning i dans var uansett en del av As normale arbeidsoppgaver, og det lå ikke noe ekstraordinært i at denne oppgaven ble utført, jf. det jeg tidligere har gjengitt fra pallekjennelsen.
- (39) Det var ikke noe uvanlig ved måten danseundervisningen ble gjennomført på - A måtte ikke innta noen uheldig arbeidsstilling, og det skjedde heller ingen andre avvik fra det normale. At elever i ungdomsskolealder er urolige og uoppmerksomme når læreren står med ryggen til, er høyst vanlig og påregnelig, og A hadde selv full kontroll over når og hvordan uroen skulle takles. Det forelå ikke noe faremoment som tilsa at hun måtte handle spesielt raskt.
- (40) Heller ikke var det noe unormalt med gulvet i musikkrommet der undervisningen skjedde - gulvet ga ikke spesiell motstand. Jeg understreker at foten ikke satt fast i gulvet i fysisk forstand, men at A på grunn av friksjon mellom gulv og skosåle ikke fikk foten med seg da hun roterte.
- (41) Ankemotparten har vist til en rekke trygderettsavgjørelser. Det er ikke tvilsomt at fast og langvarig trygderettspraksis må tillegges stor vekt, jf. fotballspillerdommen avsnitt 34 med videre henvisninger. Jeg kan imidlertid ikke se at den dokumenterte praksis kan gi grunnlag for å anse den aktuelle skaden som forvoldt ved en arbeidsulykke. Hver sak bærer preg av en svært konkret vurdering, og ingen av de fremlagte saker er helt sammenlignbare med den foreliggende. I ankesak nummer TRR-1968-163 hadde for eksempel en fot - og muligens begge - uventet blitt sittende fast mellom noen steiner da den trygdede løftet en stein og skulle snu seg for å plassere steinen bak seg, slik at han kom i en forkjært stilling. Også i ankesak nummer TRR-1968-138 skjedde skaden i en forkjært stilling. I andre av sakene inntraff skadehendelsen fordi den trygdede gled på fuktig/glatt underlag eller snublet over en hindring.
- (42) Lagmannsretten har særlig vist til Trygderettens kjennelse i ankesak nummer TRR-2003-1737, som gjaldt en profesjonell håndballspiller som under kamp pådro seg bruskskader i kneet. I en kontringssituasjon hadde hennes motspiller i forsvar gått ut for å stoppe henne ved å støte henne i kroppen. Spilleren fikk en vridning i kneet slik at hun ikke klarte å stå på benet og falt sammen. Hendelsen ble ansett som en arbeidsulykke. Trygderetten la imidlertid vekt på at profesjonelle håndballspillere tidvis befinner seg «nær faregrensen for mer alvorlig skade, med den følge at selv små og i handlingsøyeblikket tilsynelatende ubetydelige avvik fra normal arbeidsrutine blir utslagsgivende». Risikoen for skade i forbindelse med danseundervisning på ungdomsskoletrinnet er derimot generelt lav. A var følgelig ikke i noen situasjon hvor man må godta mindre avvik fra det normale enn ellers.

- (43) Grensen mellom skader forvoldt ved arbeidsulykke og andre skader kan til tider være hårfin. Lovgiverne har imidlertid i en årrekke uttrykkelig ønsket et skille. Å godta at det forelå arbeidsulykke i den foreliggende sak ville innebære en utvidelse av arbeidsulykkesbegrepet som det etter mitt syn ikke er rettskildemessig dekning for, og som i tilfelle måtte være en lovgiveroppgave.
- (44) Det er etter dette ikke feil rettanvendelse når Trygderetten har lagt til grunn at kravet om arbeidsulykke ikke er oppfylt. Trygderettens vedtak er dermed gyldig, og staten blir å frifinne.
- (45) Staten har ikke krevd sakskostnader for noen instans.
- (46) Jeg stemmer for denne dom:
Staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet frifinnes.
- (47) Dommer **Matheson**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (48) Dommer **Indreberg**: Likeså.
- (49) Dommer **Flock**: Likeså.
- (50) Dommer **Gjølstad**: Likeså.
- (51) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

Staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet frifinnes.

Myggstikk (Rt. 2009 s. 1619)

Instans	Norges Høyesterett - Dom.
Dato	2009-12-21
Publisert	HR-2009-2379-A - Rt-2009-1619
Stikkord	Forsikringsrett. Yrkesskadeserstatning. Personskadeserstatning.
Sammendrag	En langtransportsjåfør var påført skade voldt ved streptokokk A-infeksjon som følge av et myggstikk. Høyesterett anså tilfellet å ligge innenfor rammen «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden» etter yrkesskadeserstatningsloven § 10, men etter en totalvurdering kom retten til at et myggstikk med påfølgende smitte ikke er en arbeidsulykke som kan gi grunnlag for yrkesskadeserstatning etter folketrygdloven § 13-3 annet ledd første punktum.
Saksgang	Oslo tingrett TOSLO-2007-158005 - Borgarting lagmannsrett LB-2008-111441 - Høyesterett HR-2009-2379-A, (sak nr. 2009/1040)), sivil sak, anke over dom.
Parter	A (advokat Thomas Christian Wangen) mot Yrkesskadeforsikringsforeningen (advokat Børre Lid).
Forfatter	Matheson, Indreberg, Flock, Øie, Gjølstad.

- (1) Dommer **Matheson**: Saken gjelder krav om personskadeserstatning etter yrkesskedeforsikringsloven. Spørsmålet er hvorvidt skade voldt ved streptokokk A-infeksjon som følge av et myggstikk, kan anses som forårsaket av en arbeidsulykke i lovens forstand.
- (2) A arbeidet i 2004 som langtransportsjåfør. Den 30. juli 2004 kjørte han gjennom Belgia i retning Norge med returlast fra Antwerpen. Det var varmt, og A kjørte derfor med åpent vindu. A har forklart at han denne dagen fikk et myggstikk på høyre arm som han klødde på. Noe senere på reisen følte han seg døs og slapp. Etter at kjøretøyet var lastet av i Oslo den 1. august, la han seg til å sove i bilen. A ble etter nærmere ett døgn vekket av en kamerat. Han var da i en dårlig forfatning og ble brakt til Oslo legevakt. Der ble han straks henvist til Rikshospitalet for øyeblikkelig hjelp på grunn av høy feber og hevelse i armen.
- (3) A fikk påvist streptokokk A-infeksjon og nyresvikt. Den 2. august ble han operert på grunn av mistanke om bløtdelsinfeksjon. Etter operasjonen ble han lagt i respirator og overført til Universitetssykehuset i Tromsø. Han ble tatt av respiratoren den 17. august 2004.
- (4) A har etter hendelsen fått konstatert kronisk nyresvikt som følge av infeksjonen. Han har også fått kroniske plager, som nedsatt kraft i høyre arm og i høyre ben/fot. Sensibiliteten i høyre arm er dessuten nedsatt, og han fryser lett.
- (5) Trygdekontoret i X godkjente ved vedtak 28. oktober 2004 As skader som yrkesskade. I vedtaket er skadens art beskrevet som «Insektsbitt med akutt forgiftning».
- (6) As arbeidsgiver hadde ikke tegnet lovpålagt yrkesskedeforsikring etter yrkesskedeforsikringsloven § 3. A fremmet derfor krav om yrkesskadeserstatning mot Yrkeskedeforsikringsforeningen, slik lovens § 7 jf. § 5 gir anvisning på. Foreningen mente A ikke hadde vært utsatt for noen yrkesskade og avslo kravet. A reiste deretter søksmål for Oslo tingrett, som den 20. juni 2008 avsa dom med slik domsslutning:
 - «1. Yrkesskedeforsikringsforeningen frifinnes.
 2. A dømmes til innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse å betale kr 90.000 - nittitusen - i saksomkostninger til Yrkesskedeforsikringsforeningen, i tillegg til salær til rettsoppnevnt sakkyndig kr 32.955 - kronertrettitotusennihundreogfemtifem/00.»
- (7) Tingrettens dom ble anket til Borgarting lagmannsrett, som den 20. april 2009 avsa dom med slik domsslutning:
 - «1. Anken over tingrettens dom, domsslutningen punkt 1, forkastes.
 2. Hver av partene bærer sin omkostninger for tingretten og lagmannsretten.»
- (8) A har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen og bevisvurderingen.
- (9) For Høyesterett har det vært fremlagt skriftlig forklaring fra A, samt erklæring fra professor i indremedisin og infeksjonsmedisin, Pål Aukrust, Rikshospitalet.
- (10) Det er på det rene at insektet som stakk A, ikke var bærer av den smitte som medførte infeksjonen. Ankemotparten bestrider likevel ikke at den skade som A er blitt påført, står i årsakssammenheng med dette insektsstikket ved at stikket dannet inngangsporten for smitte. Hvorvidt A ble påført stikket i arbeidstiden, er imidlertid omstridt.
- (11) Videre er partene enige om at et insektsstikk isolert sett er en «skade» i yrkesskedeforsikringsloven § 10's forstand, men uenige om hendelsen er av ulykkesartet karakter.

- (12) For det tilfellet at Høyesterett skulle komme til at det foreligger ansvar, er spørsmålet om erstatningens størrelse ikke omtvistet. For øvrig står saken i samme stilling for Høyesterett som for lagmannsretten.
- (13) Den ankende part - A - har i det vesentlige anført:
- (14) Lagmannsretten har korrekt lagt til grunn at A ble påført et insektsstikk i arbeidstiden mens han kjørte gjennom Belgia. Det må i alle fall anses som sannsynliggjort at han ble stukket en eller annen gang under gjennomføringen av transportoppdraget. Det kan for dekningen ikke spille noen rolle om stikket ble påført mens A hadde pålagt hviletid etter forskrift om kjøre- og hviletid.
- (15) A gjør gjeldende at stikket fra myggen og den påfølgende infeksjonen til sammen må bedømmes som en ulykkesartet hendelse som er dekningsmessig som «arbeidsulykke» etter yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a, jf. folketrygdloven § 13-3 annet ledd første punktum. Lagmannsrettens rettsanvendelse er derfor feil når det i dommen sies at man ved vurderingen av om det i dette tilfellet foreligger en arbeidsulykke, må se på hendelsen med myggstikket i seg selv, og ikke trekke inn den senere streptokokk A-infeksjonen og nyresvikten. Stikket fra myggen og infeksjonen gjennom smitte fra streptokokk A-bakterier, er begge nødvendige betingelser for skadeforløpet.
- (16) Synspunktet endres ikke av at Høyesterett i HR-2009-2191-A, (sak nr. 2009/880), - avsnitt 22 uttaler at påføring av smitte vanligvis mangler det ulykkesmoment som særpreger en arbeidsulykke. Det fremgår av dommens avsnitt 24 at også smitte unntaksvis vil kunne omfattes av reglene om arbeidsulykke dersom påføringen skyldes en ulykkesartet hendelse, for eksempel et sprøytestikk.
- (17) A gjør gjeldende at det ikke er holdepunkter i rettskildematerialet for en prinsipiell avgrensning mot at smitte som følge av et stikk fra et insekt, ikke er en ulykkesartet hendelse. Spørsmålet om det foreligger en ulykke vil etter As oppfatning heller ikke stå og falle med om sprøytespissen eller insektet som lager stikket og lesjonen i huden, bærer med seg smitten eller ikke, men om stikket eksponerer for adekvat skadefølge. Det er i så måte stikket som er startpunktet for en ulykkeslignende begivenhetsrekke.
- (18) Det avgjørende må være hvilken type av hendelser som arbeidstakeren kan forvente seg i vedkommende yrke. Hendelser som ligger utenfor hva som kan forventes, vil etter Rt-2006-1642 - fotballspillerdommen - kunne være dekket. A gjør gjeldende at et myggstikk med påfølgende alvorlig streptokokk A-infeksjon, ligger utenfor hva han kunne forvente under sin yrkesutøvelse.
- (19) For det tilfellet at hendelsen ikke bedømmes som plutselig og uventet etter folketrygdloven § 13-3 annet ledd første punktum, må hendelsen anses som ulykkesartet etter det avdempede ulykkesbegrepet i § 13-3 annet ledd annet punktum. Her blir konkret tidsbegrenset ytre hending som medfører påkjenning og belastning som er usedvanlig i forhold til hva som er normalt i vedkommende arbeid, likestilt med arbeidsulykke.
- (20) Når uhellet først var ute, følger skadeforløpet hos A læreboka for utviklingen av en streptokokk A-infeksjon sekundært til et infisert myggstikk. Kravene til adekvat og påregnelig årsakssammenheng mellom hendelsen og skadefølgen er derfor oppfylt. Dette gjelder selv om forløpet var sjeldent.
- (21) Den ankende part har nedlagt slik påstand:
«1. Yrkesskadeforsikringsforeningen ved styrets leder er erstatningsansvarlig etter yrkesskadeforsikringslovens § 11 første ledd a) for As nyre- og nerveskader.

2. Yrkesskadeforsikringsforeningen ved styrets leder dømmes til å erstatte A/det offentlige sakens omkostninger for tingrett, lagmannsrett og Høyesterett.»

- (22) Ankemotparten - Yrkesskadeforsikringsforeningen - har i det vesentlige anført:
- (23) Lagmannsrettens dom er korrekt.
- (24) Spørsmålet om det foreligger en arbeidsulykke må bedømmes uavhengig av at hendelsen fikk den aktuelle skadefølgen. Lagmannsretten har foretatt en riktig rettsanvendelse når den har sett på hendelsen med myggsticket i seg selv, og ikke trukket inn den senere streptokokk A-infeksjonen og nyresvikten.
- (25) Både smitten og myggsticket er ytre hendelser. Dette er imidlertid ikke tilstrekkelig til å gjøre hendelsene til arbeidsulykker i lovens forstand. Det følger av Høyesteretts avgjørelse i sak HR-2009-2191-A avsnitt 22 at smitte i seg selv mangler ulykkesmoment. Det er ut fra vanlig språkbruk heller ikke naturlig å karakterisere et insektsstikk som noen ulykkesartet hendelse.
- (26) Smitte kan etter den nevnte avgjørelsen bare være omfattet av reglene om arbeidsulykke dersom påføringen skyldes en ulykkesartet hendelse, for eksempel et sprøytstikk. Det er ikke under noen omstendighet situasjonen i saken her, der myggen ikke var bærer av smitten.
- (27) Det følger av Rt-2006-1642 avsnitt 36-37 - fotballspillerdommen - at risikoer som er et resultat av den ordinære utførelsen av arbeidet, faller utenfor yrkesskadedekningen.
- (28) Det er vanskelig å se at arbeidsgiver skal ha risikoen for skadefølgen av et myggstikk påført i arbeidstiden. For en langtransportsjåfør har et myggstikk i så måte intet med arbeidets risiko å gjøre. Et myggstikk kan ikke være uventet for en som i sin arbeidssituasjon kommer i kontakt med friluft.
- (29) Dette endres ikke av at det i Rikstrygdeverkets rundskriv til folketrygdlovens kapittel 13 heter at selv om lynnedslag, insektsstikk og hundebitt ikke er vanlige bedriftsulykker, «vil de kunne anses som arbeidsulykker i lovens forstand dersom de inntreffer i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden».
- (30) Bedømmelsen endres heller ikke av at trygdekontoret i saken her har godkjent skaden som yrkesskade etter folketrygdloven. Godkjenningen kan bare forstås i lys av at trygdekontoret feilaktig har lagt til grunn at A ble smittet av selve insektssticket.
- (31) Hendelsen er ikke av en karakter som er omfattet av det avdempede arbeidsulykkesbegrepet i folketrygdloven § 13-3 annet ledd annet punktum.
- (32) Dersom sticket og smitten likevel skulle bli bedømt som en ulykkesartet hendelse etter yrkesskadeforsikringsloven, gjør ankemotparten gjeldende at lagmannsretten har bedømt bevisene feil når den er kommet til at det er sannsynliggjort at A ble stukket av myggen mens han kjørte bilen. Det hevdes at en slik bevisvurdering er uforenlig med flere motstridende opplysninger i As forklaringer og øvrige begivenhetsnære bevis.
- (33) Under enhver omstendighet gjør Yrkesskadeforsikringsforeningen gjeldende at en langtransportsjåfør ikke er dekket av forsikringsordningen i den pliktige hviletiden av et transportoppdrag, med mindre han i denne perioden særskilt utfører oppdrag for arbeidsgiveren. Det er mer sannsynlig at A ble stukket i hviletiden enn mens han kjørte.

- (34) Yrkesskadeforsikringsforeningen gjør atter subsidiært gjeldende at det ikke foreligger adekvat årsakssammenheng mellom myggstikket og skadefølgen. Selv om skaden i henhold til spesialisterklæringen er en kjent følge når streptokokkinfeksjonens kjedereaksjon først starter, må følgene av arbeidsulykken - et myggstikk - likevel anses for å ha utviklet seg på en ekstraordinær og uventet måte. Skadefølgen er med andre ord for fjern og avledet i forhold til et myggstikk, selv om den i og for seg er kjent som et mulig utfall.
- (35) Ankemotparten har nedlagt slik påstand:
«1. Anken forkastes.
2. Yrkesskadeforsikringsforeningen tilkjennes saksomkostninger for tingrett, lagmannsrett og Høyesterett med tillegg av renter etter forsinkelsesrentelovens § 3 første ledd.»
- (36) **Mitt syn på saken**
- (37) Jeg er kommet til at anken ikke kan føre frem.
- (38) Jeg ser først på spørsmålet om det er tilstrekkelig sannsynliggjort at A ble påført stikket i arbeidstiden mens han kjørte gjennom Belgia, slik han selv har forklart.
- (39) Lagmannsretten har lagt As forklaring til grunn på dette punkt. Professor Aukrust har i sin skriftlige erklæring for Høyesterett, ut fra en gjennomgang av journalopplysningene i saken, konkludert med at «utgangspunktet for det alvorlige forløpet var etter all sannsynlighet et sekundær infisert myggstikk». Konklusjonen hans tar utgangspunkt i dr. Steinbachs operasjonsbeskrivelse fra 2. august 2004. Dr. Steinbach har der beskrevet et infisert myggstikk på baksiden av høyre overarm som kunne representere inngangsporten for den alvorlige bløtdelsinfeksjonen. Lagmannsretten viser i sin dom til denne beskrivelsen og uttaler:
«Selv om A fikk flere insektsstikk på turen, legger lagmannsretten til grunn at det var det stikket A merket, som dannet grunnlag for det videre sykdomsforløp. Lagmannsretten ser da bort fra muligheten av at A fikk stikket mens han var hjemme i Norge eller sov/hvilte på reisen, og legger til grunn hans forklaring om at han merket stikket mens han kjørte.»
- (40) Det er etter min oppfatning ingen opplysninger i saken som gir grunnlag for å sette lagmannsrettens bevisvurdering til side. Den motstrid ankemotparten mener foreligger mellom ulike skriftlige opplysninger i saken, anser jeg som nokså beskjedne. Jeg legger atskillig vekt på at lagmannsretten etter å ha hørt både As og professor Aukrusts forklaring, i lys av det øvrige bevis materialet har lagt til grunn at A - mens han kjørte - merket det stikket som dannet grunnlaget for det videre sykdomsforløp. Jeg har ikke holdepunkter for å bedømme dette på noen annen måte.
- (41) Saksforholdet ligger etter dette innenfor rammen «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden» etter yrkesskadeserstatningsloven § 10. Det er derfor ikke nødvendig for meg å ta stilling til hvorvidt en langtransportsjåfør er dekket av yrkesskadeforsikringen også når han gjennomfører pålagt hvile.
- (42) Jeg går så over til å se på spørsmålet om det foreligger en slik ulykkesartet hendelse som ansvar etter yrkesskadeforsikringsloven krever, jf. § 11 første ledd bokstav a, som fastsetter at yrkesskadelovgivningen dekker skader forårsaket av «arbeidsulykke». For bestemmelse av hva som er arbeidsulykke etter yrkesskadeforsikringsloven § 11, skal definisjonen i folketrygdloven § 13-3 annet ledd legges til grunn. Bestemmelsen lyder:
«Som arbeidsulykke regnes en plutselig og uventet ytre hending som medlemmet har vært utsatt for i arbeidet. Som arbeidsulykke regnes også en konkret tidsbegrenset ytre hending som medfører en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid.»

- (43) Den ankende part har først og fremst påberopt første punktum i denne bestemmelsen.
- (44) Spørsmålet om smitte kan kvalifisere som en ulykkesartet hendelse er nylig behandlet av Høyesterett i sak HR-2009-2191-A. Det heter i dommens avsnitt 22 at smitte normalt vil være forårsaket av en ytre hending som har inntrådt plutselig og uventet, men at:
«påføring av smitte mangler vanligvis det ulykkesmoment som særpreger en arbeidsulykke. Dette taler for at smittetilfellene i sin alminnelighet ikke omfattes av § 13-3 første ledd, jf. andre ledd første punktum.»
- (45) Førstvoterende peker i avsnitt 23 på at det ikke foreligger rettskildemateriale som peker i motsatt retning, snarere tvert imot.
- (46) Hun uttaler imidlertid at løsningen kan bli annerledes dersom selve smitten er påført ved en ulykkesartet hendelse. Om dette heter det i avsnitt 24:
«Jeg understreker at smittetilfeller unntaksvis vil kunne omfattes av reglene om arbeidsulykke dersom påføringen av smitte skyldes en ulykkesartet hendelse, for eksempel et sprøtestikk. Imidlertid foreligger det ikke et slikt ulykkesmoment i den foreliggende sak.»
- (47) Jeg forstår eksemplet i uttalelsen slik at et ulykkesmoment først og fremst vil kunne foreligge dersom sprøyten er infisert og overfører smitte. En sprøytespiss som er infisert med hepatitt C, trenger eksempelvis ut av en avfallssekk, og stikker en renholdsmedarbeider. En slik hendelse lå til grunn for Trygderettens kjennelse i sak TRR-2002-4540. Smitten ble der godkjent som yrkesskade.
- (48) Hvordan spørsmålet om ulykkesmoment stiller seg der stikket i seg selv ikke påfører smitte eller gir annen direkte skade enn selve perforeringen av huden, gir uttalelsen ikke direkte svar på.
- (49) Ved bedømmelsen av om et *insektstikk* som danner inngangsport for smitte inneholder noe ulykkesmoment, må det etter min oppfatning tas utgangspunkt i at et myggstikk som sådant er lite ulykkespreget og isolert sett knapt fører til noe som kan kalles en skade. Videre må det - etter det jeg nettopp har gjennomgått - tas utgangspunkt i at påføring av smitte som hovedregel ikke anses som arbeidsulykke. Det kan derfor bare komme på tale å bedømme hendelsen som en arbeidsulykke dersom insektstikket og smitten, kan ses under ett.
- (50) Dekning under yrkesskadeforsikringen stiller ikke krav om at ulykken har sammenheng med noen risiko ved selve arbeidet. I et grensetilfelle vil imidlertid det forhold at ulykken er yrkesrelatert, kunne være utslagsgivende for at hendelsen blir ansett som en arbeidsulykke. Det særegne ved As skade er at verken stikket eller smitten har noen tilknytning til As yrkessituasjon på annen måte enn ved at hendelsen fant sted i arbeidstiden. Ut over dette er det tale om myggstikk og smitte som personer som deltar i yrkeslivet kan bli påført hvorsomhelst og nårsomhelst, det være seg i arbeidstiden eller i fritiden. Hendelsen har derfor - selv når man ser stikket og smitten under ett - karakter av å tilhøre dagliglivets risiko. Den kan etter min oppfatning følgelig ikke få det preg av ulykkesmoment som folketrygdloven § 13-3 annet ledd første punktum krever når hendelsen i seg selv er lite ulykkespreget. Det er altså vanskelig å se at situasjonen her skal bedømmes annerledes enn om A hadde blitt stukket hjemme og smittet på arbeidsplassen.
- (51) Jeg er etter en totalvurdering kommet til at et myggstikk med påfølgende smitte ikke er noen ulykkesartet hendelse som kan gi grunnlag for yrkesskadeserstatning etter folketrygdloven § 13-3 annet ledd første punktum.
- (52) Uttalelsen i Rikstrygdeverkets rundskriv om at blant annet insektstikk vil kunne anses som arbeidsulykke, endrer ikke på dette. For det første gir uttalelsen kun uttrykk for en mulighet. For det andre kan det ikke utelukkes at et insektstikk kan skape en mer ulykkespreget situasjon, for eksempel

der det som følge av stikket oppstår momentan forgiftning, forsnevring av luftveier, allergisk sjokk eller lignende, eller der stikket medfører utforkjøring eller andre ukontrollerte bevegelser med skadefølge. Jeg behøver imidlertid ikke her ta stilling til i hvilken grad slike situasjoner vil være dekket av ulykkesbegrepet i lovens forstand.

- (53) Jeg finner ved avgjørelsen ikke å kunne legge vekt på at X trygdekontor har godkjent skaden som en yrkesskade.
- (54) Ankende part har subsidiært gjort gjeldende at stikket sammen med smitten uansett må være omfattet av det avdempede ulykkesbegrep etter folketrygdloven § 13-3 annet ledd annet punktum om særlig påkjenning. Jeg kan ikke se at dette alternativet er anvendelig i vår sak.
- (55) Ankemotparten har etter dette vunnet saken fullt ut og skal da etter hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd ha erstattet sine kostnader. Jeg er imidlertid kommet til at ankende part helt bør fritas for slikt erstatningsansvar etter lovens § 20-2 tredje ledd ettersom saken har vært av velferdsmessig betydning for ham og styrkeforholdet mellom partene tilsier slikt fritak.
- (56) Jeg stemmer for slik dom:
1. Anken forkastes.
 2. Sakskostnader tilkjennes ikke for noen instans.
- (57) Dommer **Indreberg**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (58) Dommer **Flock**: Likeså.
- (59) Dommer **Øie**: Likeså.
- (60) Dommer **Gjølstad**: Likeså.
- (61) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

1. Anken forkastes.
2. Sakskostnader tilkjennes ikke for noen instans.

Matforgiftning (Rt. 2009 s. 1485)

Instans	Norges Høyesterett – Dom.
Dato	2009-11-20
Publisert	HR-2009-2191-A – Rt-2009-1485
Stikkord	Trygderett. Yrkesskade.
Sammendrag	Saken gjaldt om reaktiv artritt som følge av matforgiftning under en tjenestereise i utlandet var yrkesskade eller likestilt yrkessykdom. Høyesterett fant at folketrygdloven § 13-3 første ledd, jf. andre ledd første punktum om arbeidsulykke ikke fikk anvendelse fordi det manglet et ulykkesmoment. Høyesteretts flertall kom imidlertid til at det var grunnlag for å anse smittepåføringen med påfølgende reaktive artritt som en yrkessykdom likestilt med yrkesskade. Smitte pådratt i geografiske områder med særskilt sykdoms- eller smittefare var omfattet av folketrygdloven § 13-4, jf. yrkessykdomsforskriften § 1 bokstav H nr. 2. Dissens 3-2.
Saksgang	Trygderetten TRR-2007-2525 – Agder lagmannsrett LA-2008-143928 – Høyesterett HR-2009-2191-A, (sak nr. 2009/880), sivil sak, anke over dom.
Parter	A (advokat Tore Lerheim – til prøve) mot Staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet (Regjeringsadvokaten v/advokat Kaare Andreas Shetelig).
Forfatter	Øie, Webster, Bårdsen, Dissens: Utgård, Tjomsland.

-
- (1) Dommer **Øie**: Saken gjelder krav om å få godkjent reaktiv artritt som følge av matforgiftning – pådratt på tjenestereise i utlandet – som yrkesskade eller likestilt yrkessykdom, jf. folketrygdloven kapittel 13.
 - (2) A har vært ansatt som utviklingsingeniør i X Technology AS siden 1995. I desember 2003 var han på pålagt tjenestereise i Saudi-Arabia og De Forente Arabiske Emirater. Da han 5. desember spiste lunsj på et hotell i Damman, ble han matforgiftet. Kort tid senere fikk han leddsmarter. Leddplagene har vedvart, og A har fått diagnosen reaktiv artritt.
 - (3) Sykdommen ble meldt som yrkesskade. Trygdekontoret avsto ved vedtak 14. april 2005 å godkjenne matforgiftningen med de senere leddplagene som yrkesskade eller yrkessykdom likestilt med yrkesskade. Etter klage er vedtaket 12. april 2007 stadfestet av NAV Klage og anke Øst.
 - (4) A anket NAVs vedtak inn for Trygderetten, som ved kjennelse 14. mars 2008 (TRR-2007-2525) stadfestet vedtaket. Trygderetten la til grunn at smitte påført ved matforgiftning ikke kan anses som en arbeidsulykke og dermed ikke kan godkjennes som yrkesskade etter folketrygdloven § 13-3. Heller ikke § 13-4, jf. yrkessykdomsforskriften § 1 bokstav H nr. 2 kunne etter Trygderettens syn komme til

anvendelse. Det aktuelle alternativet i forskriften – «ved annen yrkesutøvelse der virksomheten skjer i miljøer med særskilt sykdoms- eller smittefare» – måtte etter Trygderettens syn tolkes slik at det bare omfatter arbeid i særskilt smitteutsatte arbeidsmiljøer, og ikke arbeid i geografiske områder med særlig smittefare.

- (5) A tok ut stevning for Agder lagmannsrett, som 23. mars 2009 avsa dom med slik domsslutning:
 - «1. Staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet frifinnes.
 - 2. Saksomkostninger ilegges ikke.»
- (6) En samlet lagmannsrett fant at matforgiftningen ikke kunne betraktes som en arbeidsulykke, jf. § 13-3 andre ledd første punktum. Flertallet mente videre, som Trygderetten, at det ikke forelå yrkessykdom likestilt med yrkesskade, jf. folketrygdloven § 13-4 med forskrift og sluttet seg til Trygderettens tolkning av yrkessykdomsforskriften. En dommer fant at det forelå yrkessykdom likestilt med yrkesskade.
- (7) A har anket dommen. Anken gjelder lovtolkningen. Saken står i det alt vesentlige i samme stilling for Høyesterett som for lagmannsretten.
- (8) Den ankende part – A – har i hovedtrekk gjort gjeldende:
- (9) Matforgiftningen med den påfølgende reaktive artritt må godkjennes som yrkesskade etter folketrygdloven § 13-3 første ledd, jf. andre ledd første punktum. Inntak av infisert mat må anses som en arbeidsulykke i lovens forstand; matforgiftning er en «plutselig eller uventet ytre hending». Det er ikke holdepunkter i forarbeidene til folketrygdloven for at lovgiverne har ment å utelukke at smitte kan skje ved arbeidsulykke. Tvert imot underbygger forarbeidene at terskelen ikke er spesielt høy for å godta at det foreligger en arbeidsulykke når de øvrige vilkår for å tilstå yrkesskadedekning er oppfylt. Uttalelser i eldre forarbeider som staten viser til, kan ikke tillegges særlig vekt – regelverket har vært i utvikling og samfunnsforholdene er vesentlig endret siden de aktuelle uttalelser ble avgitt i 1910. To avgjørelser av Trygderetten – kjennelser av 8. mai 1991 og 9. februar 2007 – viser at det i konkrete tilfeller gir rimelige resultater å anse smitteoverføring for å ha skjedd ved en arbeidsulykke. Det er ikke noe prinsipielt i veien for at smittetilfellene omfattes av § 13-3 selv om de også faller inn under § 13-4 om yrkessykdommer.
- (10) Partene er enige om at de øvrige vilkår for å tilkjenne yrkesskadedekning etter § 13-3 er oppfylt.
- (11) Et alternativt grunnlag for yrkesskadedekning er folketrygdloven § 13-4, jf. yrkessykdomsforskriften § 1 bokstav H nr. 2. Sykdommen skyldes smitte under «annen yrkesutøvelse der virksomheten skjer i miljøer med særskilt sykdoms- eller smittefare». Etter As syn omfatter dette alternativet også smitte som er pådratt i geografiske områder med særlig høy sykdoms- eller smittefare. Ordlyden åpner for en slik tolkning, og det er ikke holdepunkter i forarbeidene til forskriften, rundskriv eller trygderettspraksis for at bestemmelsen er begrenset til å gjelde sykdom forårsaket av smitte som naturlig hører til arbeidsplassens smittefare, slik staten hevder. Reelle hensyn tilsier at også smitte pådratt i geografiske områder med særlig høy sykdoms- eller smittefare omfattes.
- (12) Også etter dette grunnlag er partene enige om at de øvrige vilkår for yrkesskadedekning er oppfylt.
- (13) A har lagt ned slik påstand:
 - «1. Trygderetten sin orskurd av 14. mars 2008 i sak 07/2525 er ugyldig.
 - 2. Staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet vert dømt til å betale sakskostnadene for lagmannsretten og Høgsterett.»

- (14) Ankemotparten – *staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet* - har i hovedtrekk gjort gjeldende:
- (15) Innatak av et ordinært måltid – og smitte i sin alminnelighet – mangler et ulykkesmoment og kan derfor ikke være en arbeidsulykke i lovens forstand, jf. folketrygdloven § 13-3. At sykdom inntreffer plutselig og uventet, er ikke tilstrekkelig. Da lovgiverne innførte ordningen med at visse bedriftssykdommer kunne likestilles med yrkesskader, ble det forutsatt at alminnelige, smittsomme sykdommer ikke pådras gjennom ulykke, jf. Ot.prp.nr.4 (1910) side 13 til 14. Rettstilstanden er på dette punkt videreført i dagens lovgivning, slik at uttalelsene i de gamle forarbeidene fortsatt er relevante. Den detaljerte reguleringen i yrkessykdomsforskriften § 1 bokstav H av hvilke sykdommer som likestilles med yrkesskade, underbygger også at pådragelse av smitte i seg selv ikke kan anses for å være en arbeidsulykke. Det samme gjør praksis fra Trygderetten og reelle hensyn.
- (16) Folketrygdloven § 13-4, jf. yrkessykdomsforskriften § 1 bokstav H nr. 2 gjelder bare sykdom forårsaket av smitte som naturlig hører til arbeidsplassens smittefare. Alternativet «annen yrkesutøvelse der virksomheten skjer i miljøer med særskilt sykdoms- eller smittefare» må leses i lys av at paragrafen ellers regner opp typer av arbeidsplasser. Forhistorien til forskriftsbestemmelsen må også tillegges vekt. Alternativet kom inn i forskriften for at enkelte yrkesgrupper som blir smittet med HIV/AIDS, skal være yrkesskadedekket selv om de ikke arbeider spesielt med syke mennesker, for eksempel fengselsbetjenter og politifolk. Foredraget til statsråd og et etterfølgende rundskriv viser at smittebestemmelsen i praksis er begrenset til slike arbeidsplasser med særskilt risiko for smitte. Også Trygderetten har i sin praksis avgrenset bestemmelsen på denne måte. Reelle hensyn taler imot at smitte pådratt i landområder med særskilt smittefare skal omfattes. En slik forståelse vil skape avgrensingsproblemer, og det er heller ikke rettferdig å legge vekt på hvor i verden man blir smittet.
- (17) Staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet har lagt ned slik påstand:
«1. Anken forkastes.
2. Staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet tilkjennes sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett.»
- (18) **Mitt syn på saken**
- (19) Den ankende part har anført to alternative grunnlag for yrkesskadedekning. Jeg ser først på spørsmålet om folketrygdloven § 13-3 første ledd, jf. andre ledd første punktum kommer til anvendelse. Bestemmelsen lyder slik:
«Med yrkesskade menes en personskade, en sykdom eller et dødsfall som skyldes en arbeidsulykke som skjer mens medlemmet er yrkesskadedekket, se §§ 13-6 til 13-13.
Som arbeidsulykke regnes en plutselig eller uventet ytre hending som medlemmet har vært utsatt for i arbeidet. ...»
- (20) Definisjonen i andre ledd sto ikke i den tidligere folketrygdloven, men innebærer ingen realitetsendring, se Ot.prp.nr.29 (1995–1996) side 130.
- (21) Formuleringen «en plutselig eller uventet ytre hending» må leses i lys av vilkåret om at det må foreligge en «arbeidsulykke». Det er etter alternativet i andre ledd første punktum følgelig ikke tilstrekkelig at skade, sykdom eller død skjer ved en hvilken som helst plutselig eller uventet ytre hending; hendingen må være ulykkesartet – den må innebære et ulykkesmoment, se også Kjønstad (red.), Folketrygdloven med kommentarer side 593.
- (22) Sykdommen i den foreliggende sak – reaktiv artritt – skyldes smitte som den ankende part ble påført etter å ha spist infisert mat. Slik smitte vil – som annen smitte – normalt være forårsaket av en ytre hending som har inntrådt plutselig og uventet. Men påføring av smitte mangler vanligvis det

ulykkesmoment som særpreger en arbeidsulykke. Dette taler for at smittetilfellene i sin alminnelighet ikke omfattes av § 13-3 første ledd, jf. andre ledd første punktum.

- (23) Jeg kan ikke se at det foreligger rettskildemateriale som peker i motsatt retning. Tvert imot tilsier sammenhengen med § 13-4 med forskrift, som har egne detaljert utformede regler om smitte, at påføring av smitte vanligvis ikke omfattes av § 13-3. I Trygderettens praksis er det en overvekt av avgjørelser hvor det eksplisitt eller implisitt er lagt til grunn at påføring av smitte ikke oppfyller lovens krav til arbeidsulykke.
- (24) Jeg understreker at smittetilfeller unntaksvis vil kunne omfattes av reglene om arbeidsulykke dersom påføringen av smitte skyldes en ulykkesartet hendelse, for eksempel et sprøytetikk. Imidlertid foreligger det ikke et slikt ulykkesmoment i den foreliggende sak.
- (25) Trygderetten har følgelig ikke tolket loven feil når den har funnet at påføringen av smitte ikke har skjedd ved en arbeidsulykke.
- (26) Spørsmålet er etter dette om det er grunnlag for å anse påføringen av smitte med den påfølgende reaktive artritt som yrkessykdom likestilt med yrkesskade. Folketrygdloven § 13-4 første ledd lyder slik:
- «Visse yrkessykdommer som skyldes påvirkning i arbeid, klimasykdommer og epidemiske sykdommer skal likestilles med yrkesskade. Departementet gir forskrifter om hvilke sykdommer som skal likestilles med yrkesskade.»
- (27) Nærmere regler er gitt ved forskrift 11. mars 1997 nr. 220 om yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer som skal likestilles med yrkesskade. Forskriften § 1 har overskriften «Yrkessykdommer som skal likestilles med yrkesskade». Bokstav H nr. 2 i paragrafen lyder slik:
- «Sykdommer som skyldes smitte
2. under arbeid på lege- eller tannlegekontor, sosialkontor, i medisinske institusjoner, sosiale institusjoner og utekontakter, barneheim, aldersheim o. l eller ved annen yrkesutøvelse der virksomheten skjer i miljøer med særskilt sykdoms- eller smittefare. Følgende sykdommer omfattes:
- ..
- h) andre smittsomme sykdommer når den yrkesskadde har fått komplikasjon fra hjernen og/eller ryggmargen, hjertet, nyrer eller ledd,
- ...»
- (28) Det er ubestridt at den ankende part på grunn av smittsom sykdom har fått slike komplikasjoner som er nevnt i nr. 2 bokstav h; spørsmålet er om vilkårene i innledningen til nr. 2 er oppfylt. A hører ikke til de yrkesgrupper som er nevnt i første halvdel av innledningen. Det springende punkt er om alternativet «ved annen yrkesutøvelse der virksomheten skjer i miljøer med særskilt sykdoms- eller smittefare» er oppfylt. Staten hevder at bare sykdom som er forårsaket av smitte som naturlig hører til arbeidsplassens smittefare, faller inn under dette alternativet. A gjør gjeldende at også smitte som er påført på tjenestereise til land med høy smittefare, omfattes.
- (29) Når den aktuelle formuleringen leses isolert, tilsier en naturlig språklig forståelse etter mitt syn at arbeid som foregår i geografiske områder med særskilt sykdoms- og smittefare, omfattes. «Miljøer» er et temmelig generelt og vidtgående begrep, som det språklig sett ikke er naturlig å begrense til arbeid på bestemte arbeidsplasser. Fokuseringen på typer av arbeidsplasser i første del av nr. 2 – og også ellers i bokstav H – tyder på at det særlig er smitte som naturlig hører hjemme på den trygdedes arbeidsplass, forskriften tar sikte på å regulere. Men etter mitt syn innebærer ikke dette uten videre at arbeid i geografiske områder må falle utenfor bestemmelsen. Det dreier seg om utpreget

rettighetslovgivning. En bør da utvise forsiktighet med innskrenkende tolkning uten klare holdepunkter i andre rettskilder.

- (30) Staten har anført at forskriftens forhistorie taler for at bare særlig smitte på den trygdedes arbeidsplass omfattes.
- (31) Jeg bemerker at nr. 2 opprinnelig bare rettet seg mot særlige yrker hvor man kommer i kontakt med syke personer. Tillegget om miljøer med særskilt sykdoms- eller smittefare ble tatt inn i den dagjeldende forskriften i 1988 for å inkludere andre yrkesgrupper enn ansatte i helse- og omsorgsyrker, som gjennom sitt arbeid kan komme i kontakt med personer som har HIV/AIDS – for eksempel fengselsbetjenter og politifolk. Dette kommer til uttrykk både i foredraget til den kongelige resolusjonen (statsrådssak nr. 110 3. juni 1988) og i rundskriv (R13-p13-04).
- (32) Smitte pådratt i geografiske områder med økt smittefare synes ikke å være viet særskilt oppmerksomhet verken i foredraget eller i rundskrivet. Jeg kan imidlertid ikke se at det er uttalelser i disse kildene som direkte utelukker at også slik smitte kan omfattes. Tvert imot heter det i foredraget side 5:

«Landsorganisasjonen har uttalt at alle som blir smittet i sitt arbeid, må omfattes av bestemmelsen – ikke avgrensning til virksomhet i miljøer med sykdoms- eller smittefare.

Rikstrygdeverket har til dette anført at forskriftene tradisjonelt har vært avgrenset til å omfatte visse personellgrupper, arbeidsaktiviteter eller arbeidssteder med særlig risiko for smitte. En har lagt vekt på å dekke medisinsk personell og ikke på arbeidstakere generelt. Skal alle som blir smittet i sitt arbeid være dekket, vil dokumentasjons- og bevisproblemene bli store. Ved endring av forskriftene om yrkessykdommer av 6. februar 1987 ble det under del III bestemt at dersom vilkårene ellers er oppfylt, skal en sykdom godkjennes som yrkessykdom med mindre det foreligger annen sykdom eller påvirkning som gir et mer nærliggende eller sannsynlig grunnlag for de aktuelle symptomer. Det er her forutsatt at risikoen for å bli påført den aktuelle lidelse på arbeidsplassen er større enn for befolkningen ellers.

Departementet finner ikke å kunne gå inn for at alle som blir smittet i sitt arbeid, skal være yrkesskadedekket. Dersom det ikke er større sjanse for å bli smittet på arbeidsplassen enn ellers, bør det legges annen årsaksvurdering til grunn enn ved særlig utsatte og listeførte yrker. Dette foreslås markert i forskriftene ved at ordet 'særskilt' tas inn.»

- (33) Sitatet viser at et overordnet formål med den formulering som ble valgt, var å sikre at bare personer som i sitt arbeid har større risiko for å bli smittet enn befolkningen ellers, omfattes av § 1 bokstav H nr. 2. Hvilke arbeidsoppgaver personen har, synes å ha vært mer underordnet. Man har riktignok først og fremst hatt personer som arbeider på bestemte arbeidsplasser i tankene, men foredraget gir etter mitt syn samlet sett ingen sterke holdepunkter for å begrense bestemmelsen til utelukkende å gjelde slike persongrupper. Personer som er på tjenestereise i land med særskilt risiko for sykdom eller smitte, påføres nettopp – på grunn av sitt arbeid – større risiko for sykdom eller smitte enn befolkningen ellers. Å anse denne gruppen for å være omfattet av forskriften § 1 bokstav H nr. 2 vil også være best i samsvar med yrkesskadetrygdens formål, som er å erstatte skade som skyldes selve arbeidet eller den spesielle risiko dette medfører, se blant annet Høyesteretts dom 13. november 2009 (HR-2009-2149-A).
- (34) Forskriften av 1970 er senere avløst av den någjeldende forskriften av 1997, men det har ikke skjedd noen endringer på de aktuelle punkter som tilsier at uttalelsene ikke lenger er relevante. Foredraget til statsråd kan ikke unntas fra offentlighet, jf. offentleglova § 14 andre ledd bokstav c, men er rent faktisk ikke like tilgjengelig som forarbeider til lover. Det er derfor et spørsmål hvor stor vekt uttalelsene i foredraget bør tillegges. Svaret vil etter mitt syn kunne variere ettersom det er tale om en tolkning som er til gunst eller til ugunst for den trygdede. Så lenge det er tale om uttalelser som støtter

et tolkningsresultat til gunst for den trygdede, kan jeg ikke se at det skulle være betenkelig å tillegge uttalelsene vekt. Mer betenkelig kan det være å tillegge uttalelsene avgjørende vekt til ugunst for den trygdede.

- (35) Etter mitt syn er det ikke klare holdepunkter i Trygderettens praksis for å tolke forskriften slik staten hevder.
- (36) Heller ikke kan jeg se at reelle hensyn med styrke taler for en slik tolkning. Etter mitt syn vil en ordning hvor også smitte pådratt på tjenestereise i geografiske områder med særskilt sykdoms- eller smittefare, godkjennes som yrkessykdom, neppe medføre uheldige vidtrekkende konsekvenser. Jeg peker på at det i utgangspunktet kun er nærmere opplistede smittsomme sykdommer som omfattes av nr. 2. Bare bokstav H retter seg mot smittsomme sykdommer i sin alminnelighet, og for slike sykdommer er det et tilleggsvilkår at sykdommen har ført til komplikasjoner fra hjernen og/eller ryggmargen, hjertet, nyrer eller ledd. Om risikoen for å få slike komplikasjoner ved matforgiftning er det opplyst at visse former for matforgiftning medfører at 1 til 2 prosent utvikler reaktiv artritt.
- (37) Jeg har vanskelig for å se at tolkningsresultatet vil medføre så store avgrensingsproblemer at det taler mot å omfatte smitte påført i bestemte geografiske områder. For mange smittsomme sykdommer foreligger det relativt god dokumentasjon på hvor i verden smittefaren er særlig stor. Jeg tilføyer at det også for ulike yrkesgrupper må foretas til dels skjønnsmessige vurderinger av om de i sitt arbeidsmiljø er særskilt utsatt for smitte.
- (38) Staten har anført at det vil innebære en urimelig fordel om den som er på tjenestereise, vil kunne få sykdom pådratt under reisen godkjent som yrkessykdom, mens den som pådrar seg slik sykdom på privat reise i vedkommende land, ikke er yrkesskadedekket. Men dette er i tilfelle en innvending som kan rettes mer generelt mot yrkesskadeordningen.
- (39) Min konklusjon er at det ikke foreligger tilstrekkelig sterke holdepunkter for å tolke det aktuelle alternativet i forskriften snevrere enn det en naturlig språklig forståelse gir grunnlag for. Også smitte påført i geografiske områder med særskilt sykdoms- eller smittefare må dermed anses for å omfattes av forskriften § 1 bokstav H nr. 2. Trygderettens vedtak bygger følgelig etter mitt syn på feil lovforståelse og er ugyldig.
- (40) Den ankende part har lagt ned påstand om å bli tilkjent sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett. For lagmannsretten kreves dekket 24 000 kroner i salær og 1 060 kroner i utgifter. For Høyesterett kreves dekket 50 250 kroner i salær og 524 kroner i utgifter. Påstanden tas til følge i samsvar med hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd.
- (41) Jeg stemmer for denne dom:
1. Trygderettens kjennelse 14. mars 2008 er ugyldig.
2. I sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett betaler staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet til A 75 834 – syttifemtusenåttehundreogtrettifire – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.
- (42) Dommar **Utgård**: Når det gjeld spørsmålet om folketrygdlova § 13-3 første ledd, jf. andre ledd gir krav på yrkesskadetrygd, er eg i det hovudsaklege einig med førstvoterande. Derimot er eg komen til eit anna resultat enn henne når det gjeld spørsmålet om A har krav på yrkesskadetrygd med grunnlag i folketrygdlova § 13-4, jf. forskrift 11. mars 1997 nr. 220 § 1 bokstav H nr. 2. Eg legg til grunn at vilkåra elles i folketrygdlova § 13-4 er oppfylte, slik at utfallet i saka er avhengig av korleis forkrifta skal forståast.

- (43) Ordlyden i folketrygdlova § 13-4 gir ikkje direkte svar på spørsmålet. Det er likevel grunn til å peike på at ordninga i folketrygdlova kapittel 13 gjeld yrkesskadedekning og at § 13-4 gjeld yrkessjukdommar, der alternativet i saka er «yrkessykdommer som skyldes påvirkning i arbeid». Forskrifta må lesast i lys av dette.
- (44) Eg går då over til å sjå på forståinga av forskrifta, og eg startar med å sjå på ordlyden i § 1 bokstav H nr. 2, som er attgjeven av førstvoterande. Spørsmålet er om smitten skjedde «i miljøer med særskilt sykdoms- eller smittefare». For min del meiner eg at samanhengen med dei alternativa som er konkret nemnde, så som arbeid ved lege- og tannlegekontor, i sosiale institusjonar og utekontaktar, tilseier at det er dei særskilte arbeidsmiljøa visse yrkesgrupper arbeider i, som det blir sikta til. Og i tillegg til dei konkret nemnde gruppene, er det andre yrkesgrupper der verksemda skjer i tilsvarende arbeidsmiljø som blir verna. Etter mitt syn fell det tilhøvet at det generelt er høg smitterisiko i eit land eller i eit område utanfor ei naturleg språkleg forståing av dette alternativet.
- (45) Etter mitt syn viser også historikken for forskrifta at det er tale om sjukdoms- eller smittefare grunna visse arbeidsmiljø som blir omfatta, og at det ikkje er tale reint generelt om at visse geografiske område i seg sjølv blir omfatta.
- (46) Gjeldande forskrift er ei videreføring av ei forskrift fastsett ved kongeleg resolusjon 11. desember 1970 med heimel i dågjeldande folketrygdlov § 11-4 nr. 1 tredje ledd. Føresegna i § 1 bokstav H nr. 2 hadde den gongen følgjande ordlyd:
«Sykdommer som skyldes smitte
...
2. under arbeid i medisinske institusjoner, barneheim, aldersheim o.l. eller under yrkesmessig inspeksjon, pleie eller transport av syke når det gjelder følgende sykdommer:
... »
- (47) Rikstrygdeverket tok i brev 8. oktober 1986 til Sosialdepartementet opp spørsmålet om endring av forskrifta på nokre punkt. Eitt av desse gjaldt reglane om sjukdommar som kom av smitte. Dels galt dette generelt å føre sjukdommen AIDS og smitte av HIV virus inn på lista over dei sjukdommane som gjekk inn under § 1 bokstav H nr. 2, jf. den nærare opprekninga av kva som gjekk under dette nummeret. Og i videreføring av dette tok Rikstrygdeverket også opp spørsmålet om kva som skulle gå inn under § 1 bokstav H nr. 2. Det vart vist til at det var fleire, dels ganske nye, yrkesgrupper som var i faresona for smitte med HIV-viruset sjølv om desse yrkesgruppene ikkje primært rettar aktiviteten mot sjuke eller smitta. Dette gjaldt såleis tilsette i fengselsvesenet, politiet og sosialetaten som mellom anna kjem «i kontakt med narkotikamiljøer». Rikstrygdeverket gjekk inn for ei viss utviding av dei direkte nemnde yrkesgruppene, og meinte at avgrensinga til inspeksjon, pleie eller transport «kan synes å være for snever i dag». Vidare vart det uttala at det «... for andre yrkesgrupper enn helsepersonell ... fortsatt [bør] være en klar avgrensning til virksomhet i miljøer med sykdoms- eller smittefare». Bokstav H nr. 2 burde då gjelde opprekna grupper av helsepersonell og dessutan «ved annen yrkesutøvelse der virksomheten skjer i miljøer med sykdoms- eller smittfare».
- (48) Landsorganisasjonen uttala seg til Sosialdepartementet i brev 11. mars 1987. Etter Landsorganisasjonen si meining burde alle som blir smitta i arbeidet sitt, bli omfatta av føresegna.
- (49) Rikstrygdeverket kom i brev til Sosialdepartementet 29. oktober 1987 med merknader til Landsorganisasjonen sitt brev. Det vart uttala at forslaget innebar ei prinsipiell utviding i høve til gjeldande føresegner, og at dokumentasjons- og bevisproblema kunne bli store etter ei slik utviding. Rikstrygdeverket forklara også sitt framlegg:
«Slik forskriftstilføyelsen er formulert, forutsetter den at risikoen for å bli påført den aktuelle lidelse på arbeidsplassen er større enn den risiko befolkningen ellers har for å bli påført lidelsen. Dersom det ikke er større sjanse for å bli smittet på arbeidsplassen enn hvor man ellers oppholder seg, bør det legges en annen årsaksvurdering til grunn idet det da vil

være naturlig at det positivt dokumenteres eller sannsynliggjøres at smitten faktisk stammer fra personer på arbeidsplassen.»

- (50) Rikstrygdeverket gjorde framlegg om å ta inn ordet «særskilt» i siste del av innleiinga til bokstav H nr. 2, slik at ordlyden her skulle femne om «annen yrkesutøvelse der virksomheten skjer i miljøer med særskilt sykdoms- eller smittefare».
- (51) Forskrifta vart deretter endra ved kongeleg resolusjon 27. mai 1988, og fekk då den utforminga som står i gjeldande forskrift til folketrygdlova av 1997. Førstvoterande har sitert den relevante delen av statsrådsforedraget frå 1988. Eg nemner her berre at departementet tok til følgje eit framlegg frå Landsorganisasjonen om at fleire yrkesgrupper skulle nemnast i opprekninga innleiingsvis i bokstav H nr. 2.
- (52) Denne gjennomgangen viser at forskrifta § 1 bokstav H nr. 2 slik ho lydde i 1970, tok sikte på smitte på arbeidsplassen. Endringa i 1988 skulle føre nokre nye grupper med yrkesmessig nærkontakt med smitemiljø inn under gruppa, såleis tilsette i politiet og i fengselsvesenet. I tillegg skulle tilsette mellom anna i ambulansenesta gå inn under det skjønnsmessige andre hovudalternativet i bokstav H nr. 2. Det er ikkje noko teikn på at det for desse sjukdommane skulle vere eit vidare verkeområde enn til smitte med følgjande sjukdom som følgje av spesiell yrkesrisiko. Såleis avviste Rikstrygdeverket forslaget frå Landsorganisasjonen om at alle som vart smitta i arbeidet, skulle bli omfatta. Og det går fram av Rikstrygdeverket sine merknader at føremålet var å sikre dei som hadde større smitterisiko på arbeidsplassen enn det som er situasjonen i samfunnet elles. Ordet «særskilt» kom inn nettopp for å sikre dette. Eg kan ikkje sjå at dei generelle utsegnene i statsrådsforedraget, som førstvoterande har gitt att, kan tale for at forskrifta på dette punktet skal tolkast på ein annan måte.
- (53) Det vil etter mitt syn oppstå særlege bevisproblem dersom ein fører ein del sjukdommar, opplista under bokstav H, inn under det særskilte vernet for yrkessjukdommar likestilte med yrkesskade. Om så blir gjort, vil det – når nokon først er smitta av ein sjukdom som finst i området – som utgangspunkt vere dekning, med mindre det er meir sannsynleg at ein annan sjukdom eller påverknad er årsak til skadane, jf. folketrygdlova § 13-4 andre ledd bokstav d. Så lenge smitten er å finne i lik grad på arbeidsstaden og i samfunnet elles, vil det såleis i praksis vanskeleg kunne nektast dekning for utslag av den aktuelle typen av smitte. At slik dekning ikkje har vore meint å skulle givast, går fram av det eg nett siterte frå Rikstrygdeverket sitt brev 29. oktober 1987.
- (54) For min del meiner eg også at det vil kunne gi store avgrensingsproblem om område i utlandet skal kunne gi dekning ved visse typar smitte, og andre ikkje. Eg nøyer meg med å uttale at det neppe er enkelt i praksis å fastslå kvar og når det er slik smittefare at det – for mange ulike typar smitte – er «særskilt sykdoms- og smittefare». I all hovudsak er det derimot greit å fastslå kva yrkesgrupper som går inn under forskrifta slik eg forstår denne, sjølv om det naturlegvis heller ikkje då kan unngåast å måtte ta standpunkt til grensetilfelle.
- (55) Slik eg forstår forskrifta, omfattar bokstav H nr. 2 altså den som under utøvinga av yrket har ein større smitterisiko enn det som elles er tilfelle. Dette gir etter mitt syn ei funksjonell avgrensing. Under arbeidet med forskrifta vart det uttrykkeleg avvist at alle som blir smitta i yrket, skal vere verna. Det kan naturlegvis diskuterast om det er rimeleg eller ikkje, men det er eit politisk avvegingsspørsmål. På same måte må det etter mitt syn vere eit politisk avvegingsspørsmål om arbeidstakarar som arbeider i land med meir smitte enn det vi normalt har i vårt land, skal vere dekte.
- (56) Eg er såleis komen til at anken ikkje fører fram.
- (57) Dommer **Webster**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Øie.

- (58) Dommer **Bårdsen**: Likeså.
- (59) Dommer **Tjomsland**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med annenvoterende, dommer Utgård.
- (60) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

- 1. Trygderettens kjennelse 14. mars 2008 er ugyldig.*
- 2. I sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett betaler staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet til A 75 834 – syttifemtusenåttehundreogtrettifire – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.*

Bolteløft (Rt. 2008 s. 1646)

Instans	Norges Høyesterett - Dom.
Dato	2008-11-27
Publisert	HR-2008-2053-A - Rt-2008-1646
Stikkord	(Bolteløfte-dommen, bolteløftdommen) Trygderett. Yrkesskedeforsikring. Erstatningsrett.
Sammendrag	En mann hadde etter et tungt løft i arbeid fått skulderskade som hadde medført økonomisk tap. Høyesterett fant at yrkesskedeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav c må forstås som en supplerings av bokstav a om yrkesskade og bokstav b om likestilt skade og sykdom. Skulderskaden var et typisk utslag av en risikofylt arbeidssituasjon under utførelse av arbeidsprosesser og arbeidsgiver er den nærmeste til å bære risikoen for slike skader.
Saksgang	Asker og Bærum tingrett TAHER-2006-188481 - Borgarting lagmannsrett LB-2007-177112 - Høyesterett HR-2008-2053-A, (sak nr. 2008/1099), sivil sak, anke over dom.
Parter	If Skadeforsikring NUF (advokat Truls Nygård - til prøve) mot A (advokat Elisabeth S. Grannes).
Forfatter	Stang Lund, Utgård, Bårdsen, Øie, Lund.

-
- (1) Dommer **Stang Lund**: Saken gjelder forståelsen av yrkesskedeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav c. Spørsmålet er om bestemmelsen må forstås slik at den både supplerer bokstav a (om yrkesskade) og bokstav b (om likestilt skade og sykdom) eller bare bokstav b.
 - (2) A arbeidet fra februar 1990 som knuseoperatør i firmaet Nikkel & Olivin AS. Hans arbeidsoppgaver omfattet vedlikehold av en steinknuser annenhver måned. Det periodiske vedlikehold innebar blant annet å feste en ca. to meter lang bolt med påhengende utstyr med vekt ca. 50 kilo til knuseren. Innfestingen skjedde ved at A sammen med en hjelper manuelt løftet bolten og festet denne. Vedlikeholdet tok vanligvis ca. en halv time.
 - (3) I følge tingrettens beskrivelse, som lagmannsretten har gjengitt, sto A den 5. mars 2002 under knuseren på en plattform ca. 1 meter over bakken. Størrelsen på plattformen var ca. 60 x 180 cm. Fjærbolten skulle festes ca. 2 meter over plattformen. A løftet av bolten. Han holdt bolten med høyre hånd mens han tok etter en festeklype med venstre hånd. Han sto med hendene over hodet under utførelsen av arbeidsoperasjonen. Hjelpemannen holdt bolten på plass med et spett. Bolten ble tredd gjennom to hull og festet.

- (4) Da A var ferdig med arbeidsoperasjonen, kjente han en sterk varme i høyre skulder. Smerten kom etter en halv time. Han sa fra til nærmeste leder at han tvilte på om han kom på arbeidet dagen etter, da han trodde han hadde fått senebetennelse.
- (5) Det framgår av tingrettens og lagmannsrettens dommer at løfting nå utføres ved hjelp av maskinelt utstyr.
- (6) A oppsøkte lege og fikk to penicillinkurer. Han ble sykemeldt fra 26. mars 2002 med diagnosen muskel-skjelettsystem/bindevev sykdom. Etter utløpet av sykepengeperioden gikk han over på rehabilitering/attføring.
- (7) I 2004 ble det konstatert at leddbåndet i høyre skulder var revet av. A ble operert i juni 2004 og fikk satt inn et kunstig leddbånd. Operasjonen var ikke vellykket. Han hadde vansker med å løfte armen. A har vært tilbake i arbeid fra 16. mai 2006 som snekker, men har fortsatt problemer med høyre arm.
- (8) Skaden ble meldt til trygdekontoret som yrkesskade i april 2002. Skaden ble ikke godkjent som yrkesskade da hendelsen ikke ble ansett som «arbeidsulykke» etter folketrygdloven § 13-3. Det var ikke omtvistet at årsakssammenheng mellom løftet og skaden forelå, men trygdemyndigheten fant at A ikke hadde stått i en så forkjært eller unaturlig stilling at hendelsen kunne godkjennes som arbeidsulykke. Etter klage stadfestet Trygderetten 17. mars 2006 fylkestyngdekontorets vedtak om å avslå søknaden om godkjenning som yrkesskade. Denne avgjørelse ble ikke brakt inn for domstolene.
- (9) A krevde deretter skaden dekket som yrkesskade av If Skadeforsikring NUF, hvor hans arbeidsgiver hadde tegnet yrkesskadeforsikring. Da selskapet ikke aksepterte ansvar under forsikringen, tok A 20. desember 2006 ut stevning for Asker og Bærum tingrett med krav om at If Skadeforsikring var ansvarlig etter yrkesskadeforsikringsloven for skulderskaden. Tingretten avsa 25. september 2007 dom med slik domsslutning:
- «1. If Skadeforsikring NUF er erstatningsansvarlig etter yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd c) for As skulderskade.
 - 2. I saksumkostninger for tingretten betaler If Skadeforsikring NUF til A kr 56 450 - kronerfemtisekstusenfirehundreogfemti - eks mva innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer.»
- (10) If Skadeforsikring NUF anket tingrettens rettsanvendelse til Borgarting lagmannsrett. Lagmannsretten avsa 5. juni 2008 dom (LB-2007-177112) med slik domsslutning:
- «1. Tingrettens dom stadfestes.
 - 2. I saksumkostninger for lagmannsretten betaler If Skadeforsikring NUF til A 49 600 - førtinitusensekshundre - kroner med tillegg av den alminnelige forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra utløpet av oppfyllelsesfristen til betaling skjer.
- Oppfyllelsesfristen er 2 - to - uker fra dommens forkynnelse.»
- (11) If Skadeforsikring NUF har anket til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen. Saken står for Høyesterett i samme stilling som for tingretten og lagmannsretten.
- (12) Den ankende part, *If Skadeforsikring NUF*, har for Høyesterett i hovedsak anført:
- (13) Partene er enige om de faktiske forhold slik som beskrevet i tingrettens og lagmannsrettens dommer. De er også enige om at skulderskaden skyldes løfteoperasjonen, at ulykkesmomentet etter yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a ikke foreligger, at skaden har medført økonomisk tap, og at skaden ikke er en belastningslidelse.

- (14) Lagmannsretten har feilaktig kommet til at selskapet er ansvarlig for løfteskader etter yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav c. Skade som følge av plutselige eller konkrete tidsbegrensede hendelser er uttømmende regulert i § 11 første ledd bokstav a. Bokstav c er en sikkerhetsventil til supplerings av yrkessykdomslisten gitt i medhold av folketrygdloven § 13-4, som bokstav b refererer til. Denne lovforståelse kan forankres i lovens ord, lovens system, lovforarbeider og praksis. Dom i Rt-2004-261 gjelder spørsmålet om en sykdom kan anses som en yrkessykdom etter bokstav c.
- (15) Lagmannsrettens forståelse av bestemmelsen medfører at ulykkesmomentet etter bokstav a blir underordnet fordi skaden uansett dekkes under bokstav c. Denne lovforståelse strider markant med den oppfatning som har vært rådende og også lagt til grunn i offentlige utredninger etter at loven trådte i kraft. Bestemmelsen har tidligere ikke vært påberopt i de tilfeller ulykkesmomentet mangler. I tillegg kommer at avgrensningen mot belastningsskader blir vanskeligere.
- (16) Lagmannsretten har også lagt til grunn feil lovforståelse når den har kommet til at løft av en tung gjenstand er «arbeidsprosesser» etter § 11 første ledd bokstav c. Påvirkning fra skadelige stoffer eller en arbeidsprosess må skje over tid. Akutte skader omfattes ikke av bestemmelsen. Lagmannsrettens lovforståelse innebærer at tilnærmet alle løfteskader som pådras ved utføring av normale arbeidsoppgaver, vil falle inn under yrkesskadeforsikringen med unntak for belastningsskader.
- (17) Spesielt pekes på at lagmannsrettens lovforståelse ikke er forankret i lovforarbeidene. Bokstav c kom inn i loven etter forslag fra departementet. Departementet mente at en sikkerhetsventil i forhold til folketrygdlovens yrkessykdomsliste var nødvendig fordi man konkret kan stå overfor en sykdom som burde vært med i listen, jf. Ot.prp.nr.44 (1988-1989) side 56. Hadde det vært meningen at bokstav c også skulle omfatte akutte løfteskader under utførelse av normale arbeidsoppgaver, måtte dette kommet klarere fram.
- (18) De generelle hensynene bak yrkesskadeforsikringsloven kan ikke i seg selv begrunne at ordinære løfteskader skal dekkes under bokstav c.
- (19) If Skadeforsikring NUF har nedlagt slik påstand:
«If Skadeforsikring NUF frifinnes.»
- (20) Ankemotparten, A, har for Høyesterett i hovedsak gjort gjeldende:
- (21) Lagmannsretten har bygd på korrekt forståelse av yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav c. Denne lovforståelse underbygges av ordlyd, forarbeider, lovens formål og reelle hensyn. Ordlyden begrenser ikke hvilke skader og sykdommer som skal dekkes. Uttrykket «annen skade og sykdom» framstår som et supplement til både a og b. Bestemmelsen skal dekke visse skader og sykdommer utover det som omfattes av bokstavene a og b og folketrygdloven.
- (22) Det er ikke rettskildemessig grunnlag for en innskrenkende fortolkning av § 11 første ledd bokstav c, slik at den bare blir et supplement til § 11 første ledd bokstav b. Dersom lovgivers mening hadde vært at § 11 første ledd bokstav c skulle fortolkes innskrenkende, måtte dette ha kommet til uttrykk på en klar måte. Det eneste unntak etter lovmotivene er belastningsslidelser. Dom i Rt-2004-261 gir støtte for lagmannsrettens lovforståelse.
- (23) Vilkårene «påvirkning» og skadelige «arbeidsprosesser» er begge oppfylt i denne sak. Påvirke er å virke inn på uten at det stilles noe krav om varighet. Arbeidsprosesser er en framgangsmåte og omfatter en eller flere arbeidsoppgaver. «[S]kadelige» knytter seg til stoffer og arbeidsprosesser.

- (24) Forarbeidene legger stor vekt på at arbeidstaker ikke skal bære byrdene hvis skadelige stoffer eller arbeidsprosesser medfører skade eller sykdom. Den foreliggende skade er nettopp resultatet av en skadelig arbeidsprosess, hvor ankemotparten ble utsatt for stor risiko. Løftingen utføres nå ved hjelp av mekaniske hjelpemidler. Det ville være svært urimelig om ankemotpartens skade ikke dekkes etter § 11 første ledd bokstav c.
- (25) Lagmannsrettens lovforståelse er heller ikke prosessdrivende. Ulykkesmomentet i § 11 første ledd bokstav a har med grunnlag i folketrygdloven § 13 andre ledd andre punktum vært fortolket slik at få skader etter tunge løft faller utenfor. Det er i hovedsak et medisinsk spørsmål å avklare hvorvidt det foreligger en fysisk skade eller en belastningslidelse på grunn av en arbeidsprosess.
- (26) De påberopte «etterarbeider» har begrenset betydning hensett til lovens klare ordbruk, formålet med loven, og herunder formålet med bokstav c, og reelle hensyn.
- (27) A har nedlagt slik påstand:
 «1. Anken forkastes.
 2. A tilkjennes sakens omkostninger for Høyesterett.»
- (28) **Jeg er kommet til** at anken må forkastes.
- (29) Innledningsvis bemerkes at partene er enige i tingrettens og lagmannsrettens beskrivelser av de faktiske forhold. Partene er også enige om at skulderskaden ikke går inn under yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstavene a og b. Det er ubestridt at årsakssammenheng foreligger mellom løfteoperasjonen og skaden, og at den har medført økonomisk tap. Skaden oppsto plutselig og er ikke å anse som en belastningslidelse.
- (30) Spørsmålet blir etter dette om skulderskaden kan dekkes etter § 11 første ledd bokstav c. Denne bestemmelse fastslår at yrkesskadeforsikringen også dekker «annen skade og sykdom, dersom denne skyldes påvirkning fra skadelige stoffer eller arbeidsprosesser». Den ankende part har anført at bestemmelsen bare gjelder yrkessykdommer som kan likestilles med skade og sykdom etter § 11 første ledd bokstav b, jf. folketrygdloven § 13-4. Bokstav c er et supplement til bokstav b og har vært benyttet få ganger. Ankemotparten anfører at bokstav c er et sikkerhetsnett som dekker resttilfellene utenfor § 11 første ledd bokstavene a og b.
- (31) Jeg bemerker at yrkesskadeforsikringen dekker skader og sykdommer som arbeidstakere påføres «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden» med «de unntak som følger av § 11», jf. § 10. Skulderskaden er påført ved utførelse av periodisk vedlikehold i arbeidstiden på arbeidsstedet. Avgjørende for spørsmålet om dekning er om skulderskaden «faller inn under § 11 som regulerer nærmere hvilke skader og sykdommer som dekkes av forsikringen», jf. Rt-2004-261 avsnitt 25.
- (32) Yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a bestemmer at yrkesskadeforsikringen skal dekke skade og sykdom forårsaket av arbeidsulykke. Bestemmelsen skal forstås på samme måte som folketrygdloven § 13-3 andre ledd, jf. Rt-2007-882 avsnitt 32. Etter § 13-3 andre ledd første punktum regnes som arbeidsulykke en plutselig eller uventet ytre hending som medlemmet har vært utsatt for i arbeidet. Også en konkret tidsbegrenset ytre hendelse som medfører en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid, er etter andre punktum en arbeidsulykke. Det siste alternativ har vært forstått slik at ytre hending ikke alltid er et nødvendig vilkår, jf. Rt-2005-1757 avsnitt 51 og Rt-2007-882 avsnitt 37, som jeg kommer tilbake til.
- (33) Paragraf § 11 første ledd bokstav b gjelder skade og sykdom som i medhold av folketrygdloven § 13-4 er likestilt med yrkesskade. Visse skader og sykdommer som skyldes påvirkning i arbeid,

klimasykdommer og epidemiske sykdommer skal likestilles med yrkesskade. Departementet har 11. mars 1997 gitt forskrift nr. 220 om hvilke skader og sykdommer dette gjelder. Det følger av yrkesskadeforsikringsloven § 11 andre ledd at listesykdommene skal anses forårsaket i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden med mindre forsikringsgiver kan bevise at dette åpenbart ikke er tilfellet.

- (34) Yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav c dekker «annen skade og sykdom» når denne skyldes påvirkning fra skadelige stoffer eller arbeidsprosesser. Arbeidstaker må påvise at skaden eller sykdommen er påført «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden», jf. Rt-2004-261 avsnitt 31. Folketrygdloven kapittel 13 inneholder ikke noen tilsvarende bestemmelse.
- (35) Etter ordlyden gjelder bokstav c annen skade og sykdom som ikke er dekket etter bokstavene a eller b. Hovedspørsmålet er om forarbeidene gir grunnlag for en innskrenkende fortolkning, slik at bestemmelsen bare gjelder for skader og sykdommer av samme slag som de som dekkes av bokstav b.
- (36) I NOU 1988:6 om erstatning og forsikring ved yrkesskade side 86 foreslo utvalget at arbeidsgiver skulle være pliktig til å tegne forsikring som skulle dekke tap om arbeidstaker blir skadd eller omkommer «som følge av egenskaper ved arbeidet eller arbeidsstedet». Tilsvarende ordning ble foreslått for sykdom «forårsaket av egenskaper ved arbeidet eller arbeidsstedet» etter nærmere regler gitt av Kongen.
- (37) Departementet fant at forslagene gikk for langt blant annet fordi belastningsskader ville bli dekket av yrkesskadeforsikringen, jf. Ot.prp.nr.44 (1988-1989) side 54 flg. Forsikringen ble derfor knyttet opp mot folketrygdens regler om yrkesskade og yrkessykdom. Det oppsto da behov for å utvide forsikringen til å dekke visse sykdommer som burde vært på listen over yrkessykdommer. Om dette uttales i proposisjonen side 56 første spalte:
- «Selv om forskriften etter ftrl § 11-4 nr 1 i prinsippet kan endres raskt, kan man i et konkret tilfelle stå overfor en sykdom som burde vært tatt med i listen, men som foreløpig ikke er det. Skadelidte bør også i disse tilfellene kunne kreve dekning under yrkesskadeforsikringen. Forutsetningen må imidlertid være at han eller hun påviser at årsaken er påvirkning på arbeidsplassen eller skadelige arbeidsprosesser, jf utkastet § 11 første ledd bokstav c. Gjennom denne avgrensningen er det meningen å få fram at bare typiske yrkessykdommer skal gi rett til erstatning fra forsikringsgiveren. Belastningsslidelsene faller utenfor, se også de spesielle merknadene til § 11 i kapittel VIII.»
- (38) Denne uttalelse må ses i sammenheng med de spesielle merknader i proposisjonen side 89 første spalte:
- «Bokstav c åpner for at også andre skader enn de som er nevnt i bokstav a og b kan gi rett til dekning under yrkesskadeforsikringen. Forutsetningen er at arbeidstakeren beviser at skaden eller sykdommen skyldes påvirkning fra skadelige stoffer eller arbeidsprosesser. De skadelige stoffene må befinne seg på arbeidsplassen, jf utkastet § 10. Sykdommer som skyldes radioaktiv stråling kan f eks gi rett til dekning etter dette alternativet. Det samme gjelder andre sykdommer som etter sin art tilsvarer dem som gir rett til dekning etter bokstav b, men som ennå ikke er tatt med i listen etter ftrl § 11-4 nr 1. Det er ikke meningen at belastningsslidelser skal gi rett til erstatning etter bokstav c.»
- (39) Også uttalelsene i proposisjonen om formålet med yrkesskadeforsikringen kaster lys over forståelsen av bokstav c. Departementet viste til flere hovedhensyn som ligger til grunn for forslaget om å gi full erstatning for yrkesskade og yrkessykdommer på objektivt grunnlag, jf. proposisjonen side 40 andre spalte:
- «Arbeidstakerne bør for det første ut fra et grunnleggende *rettferdssynspunkt* ikke selv bære følgene av arbeidsulykker og skadelig påvirkning i arbeidsforhold. De utsetter seg for en risiko som de bare i liten grad kan kontrollere selv, og bør da holdes skadesløse hvis risikoen

gir seg utslag i skade. Ut fra de risikovurderinger som er vanlige i norsk og internasjonal erstatningsrett, er arbeidsgiverne normalt nærmere til å bære risikoen for yrkesskader og yrkessykdommer enn arbeidstakerne. Videre legger Justisdepartementet vekt på at arbeidsgiverne ved forsikringsordninger kan bære de økonomiske følgene av arbeidsulykker o l som en konstant og beskjedne *produksjonsomkostning*.»

- (40) Etter min mening tilsier disse hensyn at arbeidstakere ikke pålegges risikoen for skader som denne sak gjelder.
- (41) I dom i Rt-2004-261 ble rekkevidden av § 11 første ledd bokstav c behandlet for så vidt angår sykdom som skyldes skadelige arbeidsprosesser. Saken gjaldt blodpropp forårsaket av sitting helt stille i samme vanskelige arbeidsstilling over lengre tid. Tre dommere fant at sykdommen skyldtes påvirkning fra skadelige arbeidsprosesser som ga rett til yrkesskadeforsikring etter § 11 første ledd bokstav c. Flertallet tok utgangspunkt i at bokstav c gjelder annen skade og sykdom som ikke er dekket av tilfellene under bokstav a eller b, jf. avsnitt 32. Selv om det ikke er tilsiktet å gi bestemmelsen et vidt anvendelsesområde, er det likevel ikke et vilkår etter bokstav c at det foreligger en typisk yrkessykdom av samme art som etter bokstav b. Også andre sykdommer kan ha karakteristika som gjør det naturlig å likestille dem med listesykdommene, hensyn tatt til lovens formål og system. Jeg viser til avsnittene 46 til 49. Mindretallet ville frifinne forsikringsselskapet da blodproppen hadde en annen type årsak enn de tilfeller som dekkes etter § 11 første ledd bokstav b.
- (42) Dommen i Rt. 2004 gjaldt sykdom. Spørsmålet om bokstav c også kan supplere bokstav a om yrkesskade ved arbeidsulykke, synes forutsatt, men er ikke nærmere omtalt, jf. avsnitt 32. Selv om forarbeidene bare omtaler yrkessykdommer og supplerer i forhold til listesykdommene, viser de spesielle merknader til § 11 i proposisjonen side 89 som jeg har referert, at også andre skader enn de som er nevnt i bokstavene a og b kan gi rett til dekning under yrkesskadeforsikringen. Etter min mening følger det direkte av lovteksten at bokstav c også supplerer bokstav a. En begrensning av bokstav c til bare å gjelde i forhold til bokstav b, er i strid med lovens klare ordlyd og måtte i tilfelle utrykkelig framgått av lovforarbeidene.
- (43) Som nevnt innledningsvis skyldes skulderskaden tungt løft under utføring av periodisk vedlikehold. Den ankende part har anført at en utvidelse av dekningen til akutt-skader vil medføre betydelige merkostnader. Ankemotparten har til dette anført at løfteskader i det vesentlige allerede er dekket etter bokstav a.
- (44) Jeg bemerker at utviklingen har gått i retning av å utvide dekningen for skader som skyldes spesielt tunge løft. I dom i Rt-2005-1757 avsnitt 51 uttales at folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum må forstås slik at når arbeidstaker på grunn av en vanskelig arbeidsstilling eller av andre grunner blir utsatt for en ekstraordinær belastning eller påkjenning, stilles det ikke noe tilleggskrav om ytre hending. Den vanskelige arbeidssituasjon eller det forhold som har ført til den ekstraordinære påkjenning eller belastning vil i seg selv kunne utgjøre tilstrekkelig ulykkesmoment. Dette følges opp i avgjørelsen i Rt-2007-882, hvor det i avsnitt 37 uttales at det i forhold til folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum «ikke kan stilles noe absolutt krav om ytre hending». Etter å ha gjengitt deler av Rikstrygdeverkets rundskriv om praksis for godkjenning som arbeidsulykke av skader som oppstår ved løft, bæring og lignende hvor løft av spesielt tunge gjenstander er omtalt, uttalte førstvoterende:
- «For at skader ved løft av gjenstander skal være omfattet av det avdempede arbeidsulykkesbegrep, må det være tale om løft av spesielt tunge gjenstander, løft av gjenstander med uventet vekt, løft som ligger utenfor arbeidstakerens normale arbeidsoppgaver, eller løft i en vanskelig arbeidsstilling eller under andre ugunstige omstendigheter.»

- (45) Konkret fant Høyesterett at det ikke var grunnlag for å karakterisere løft av 7-8 paller på mellom 23 og 25 kilo som spesielt tungt.
- (46) Det følger av Rt-2004-261 avsnitt 46 at bokstav c ikke er tilsiktet å ha et vidt anvendelsesområde. Etter nyere trygdepraksis og avgjørelsene i Rt-2005-1757 og Rt-2007-882 kan spesielt tunge løft i seg selv gi grunnlag for yrkesskadedekning etter § 11 første ledd bokstav a. Min konklusjon blir etter dette at § 11 første ledd bokstav c klart dekker et tilfelle som det foreliggende, som ligger helt opp til hva som dekkes etter bokstav a. Merkostnadene for arbeidsgivere for å dekke skader ved spesielt tunge løft kan neppe være vesentlige.
- (47) Ved den konkrete bedømmelse tar jeg utgangspunkt i at skulderskaden er et typisk utslag av en risikofylt arbeidssituasjon under utføring av arbeidsprosesser. Løftet måtte utføres stående på en plattform med bolten i eller over hodehøyde. Det skal lite til for at slik eksponering kan føre til skade på den som løfter og hjelperen. Denne situasjon kan den enkelte arbeidstaker bare i liten grad kontrollere, og arbeidstakeren bør derfor holdes skadesløs når eksponeringen fører til skade. Arbeidsgiver vil normalt være nærmere til å bære risikoen og kan gjennom den tvungne forsikring bære de økonomiske følger. Jeg tilføyer at etter ulykken gjennomføres slike løft ved maskinell hjelp.
- (48) De påberopte «etterarbeider» har etter min mening ingen betydning for løsningen av de spørsmål ankesaken gjelder.
- (49) Anken har ikke ført fram, og ankemotparten må tilkjennes sakskostnader etter tvisteloven § 20-2 første ledd. Disse settes til 93 000 kroner i samsvar med kostnadsoppgaven, jf. § 20-5 første ledd.
- (50) Jeg stemmer for denne dom:
1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler If Skadeforsikring NUF til A 93 000 - nittitretusen - kroner innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom.
- (51) Dommar **Utgård**: Eg er i det hovudsaklege og i resultatet einig med førstvoterande.
- (52) Dommer **Bårdsen**: Likeså.
- (53) Dommer **Øie**: Likeså.
- (54) Dommer **Lund**: Likeså.
- (55) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

1. *Anken forkastes.*
2. *I sakskostnader for Høyesterett betaler If Skadeforsikring NUF til A 93 000 - nittitretusen - kroner innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom.*

Bolteløft (Rt. 2008 s. 1646)

— hovedtrekkene i Høyesteretts argumentasjon

Av professor dr. juris Morten Kjelland

1. Høyesterett tar **utgangspunkt** i selve **ordlyden** i ysfl. § 11 første ledd bokstav c), og uttaler at «[e]tter ordlyden gjelder bokstav c annen skade og sykdom som ikke er dekket etter bokstavene a eller b.» (avsnitt 35). En alminnelig språkforståelse av ordlyden tilsier derfor at bokstav c) også kan supplere bokstav a).

2. Problemstillingen er etter dette avgrenset til om det er **grunnlag for en innskrenkende tolkning** av ordlyden. Førstvoterende stiller spørsmål om det er «grunnlag for en innskrenkende fortolkning, slik at bestemmelsen bare gjelder for skader og sykdommer av samme slag som de som dekkes av bokstav b.» (avsnitt 35). I denne vurderingen går retten rettskildemessig til verks.

3. Høyesterett drøfter deretter hva som kan utledes av **forarbeidene**, og starter med de **generelle** merknadene. Der fremheves særlig tre forhold/hensyn:

- For det første er det et grunnleggende **rettferdssynspunkt** at arbeidstakere ikke bør bære følgene av arbeidsulykker og skadelig påvirkning i arbeidsforhold.
- For det andre at arbeidstakere kan i **liten grad selv kontrollere risikoen**.
- For det tredje at arbeidsgiver kan «bake inn» økonomiske følger som en konstant og **beskjeden produksjonsomkostning** (forsikringsordninger).

Mot denne bakgrunn uttaler førstvoterende: «Etter min mening tilsier disse hensyn at arbeidstakere ikke pålegges risikoen for skader som denne sak gjelder.» (avsnitt 40)

4. Høyesterett drøfter deretter hva som kan utledes av **forarbeidene**, og starter med de **spesielle** merknadene. Der fremheves særlig følgende forhold/hensyn:

- Bokstav c åpner for at **også andre skader enn de som er nevnt i bokstav a** og b kan gi rett til dekning.
- Ikke meningen at **belastningslidelser** skal dekkes etter bokstav c.

Mot denne bakgrunn uttaler førstvoterende: «Selv om forarbeidene bare omtaler yrkessykdommer og supplerer i forhold til listesykdommene, viser de spesielle merknader til § 11 i proposisjonen side 89 som jeg har referert, at også andre skader enn de som er nevnt i bokstavene a og b kan gi rett til dekning under yrkesskadeforsikringen.» (avsnitt 41)

Etter å ha belyst så vel de generelle som de spesielle merknadene i forarbeidene, foretar førstvoterende en deloppsummering: «Etter min mening følger det direkte av lovteksten at bokstav c også supplerer bokstav a. En begrensning av bokstav c til bare å gjelde i forhold til bokstav b, er i strid med lovens klare ordlyd og måtte i tilfelle uttrykkelig framgått av lovforarbeidene.» (avsnitt 41)

5. Videre belyses tidligere **rettspraksis**. *Blodpropp* (Rt. 2004 s. 261) er sentral. Her uttaler Høyesterett at «det [må] legges til grunn at bestemmelsen i § 11 første ledd bokstav c supplerer bestemmelsen i bokstav b og ikke er tilsiktet å ha et vidt anvendelsesområde.» (avsnitt 32 og 46). Det er riktignok bare forholdet mellom bokstav c) og b) som direkte/uttrykkelig omhandles, men Høyesterett synes å ha forutsatt at bokstav c) også supplerer bokstav a). Dette blir presisert i den «etterfølgende tolkningen» Høyesterett foretar i *Bolteløft* (Rt. 2008 s. 1646). Førstvoterende ordlegger seg slik: «Dommen i Rt. 2004 gjaldt sykdom. Spørsmålet om bokstav c også kan supplere bokstav a om yrkesskade ved arbeidsulykke, synes forutsatt, men er ikke nærmere omtalt, jf. avsnitt 32.». Tidligere høyesterettspraksis tilsier gir dermed støtte for at ysfl. § 11 bokstav c) supplerer *både* bokstav a) og b).

6. Til slutt drøfter Høyesterett ulike **reelle hensyn**. Med dette menes hensynet til en generelt god regel og/eller et godt resultat i det enkelte tilfellet. Førstvoterende bemerker at «utviklingen har gått i retning av å utvide dekningen for skader som skyldes spesielt tunge løft» (avsnitt 44). Det vises til *Skygge* (Rt. 2005 s. 1757, avsnitt 51), hvor det ikke ble oppstilt tilleggskrav om ytre hending (til tross for ordlyden). Synspunktet er videreført i *Pall* (Rt. 2007 s. 882), der Høyesterett stadfester at det

«ikke kan stilles noe absolutt krav om ytre hending» (avsnitt 37). Det blir også vist til nyere trygderettspraksis. Etter å ha skissert denne rettsutviklingen, uttaler førstvoterende i Bolteløft- dommen: «Etter nyere trygdepraksis og avgjørelsene i Rt. 2005 s. 1757 og Rt. 2007 s. 882 kan spesielt tunge løft i seg selv gi grunnlag for yrkesskadedekning etter § 11 første ledd bokstav a. ... Merkostnadene for arbeidsgivere for å dekke skader [etter c] ved spesielt tunge løft kan neppe være vesentlige.» (avsnitt 46).

Sammenfatningsvis kommer Høyesterett til at det generelt er grunnlag for å la ysfl. § 11 første ledd bokstav c) supplere (også) bokstav a) om de såkalte «egentlige» yrkesskadene.

Instans	Norges Høyesterett - Kjennelse.
Dato	2007-06-06
Publisert	HR-2007-1004-A - Rt-2007-882
Stikkord	(Pallekjennelsen) Erstatningsrett. Yrkesskadeforsikring.
Sammendrag	En kvinne var blitt arbeidsufør etter å ha stablet paller på arbeidsplassen. Høyesterett kom til at hendelsen som arbeidstakeren var blitt utsatt for, ikke kunne anses som yrkesskade etter yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a, jf. folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum - det avdempede arbeidsulykkesbegrep. Det ble lagt til grunn at selv om stabling av paller i en samlet operasjon ved avslutning av et kveldsskift ikke inngikk i vedkommendes hovedarbeidsoppgaver, var det et for lite avvik fra normale arbeidsprosedyrer til at hendelsen kunne betraktes som arbeidsulykke.
Saksgang	Jæren tingrett - Gulating lagmannsrett LG-2005-59028-2 - Høyesterett HR-2007-1004-A, (sak nr. 2007/82), sivil sak, anke.
Parter	Gjensidige Forsikring (advokat Bård Iversen - til prøve) mot A (advokat Christian Thrane Asserson).
Forfatter	Skoghøy, Falkanger, Endresen, Bruzelius, Coward.

-
- (1) Dommer **Skoghøy**: Saken gjelder krav om erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven. For Høyesterett er saken begrenset til å gjelde spørsmålet om en hendelse som en arbeidstaker er blitt utsatt for, skal anses som yrkesskade etter yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a, jf. folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum - det avdempede arbeidsulykkesbegrep.
 - (2) A er født i 1963. I mars 1995 ble hun ansatt som pakkerimedarbeider ved Tine Norske Meierier BA, Avdeling Klepp, i Rogaland. Etter først å ha vært engasjert som tilkallingsvikar, gikk hun over på tre måneders kontrakter, som hver gang de løp ut, ble fornyet. I juni 1996 var hun stilt i utsikt å få fast ansettelse. Arbeidet bestod i å pakke ost. Hun vekslet mellom å arbeide dagskift og kveldsskift.
 - (3) Arbeidet på pakkeriavdelingen var organisert på den måten at lagermedarbeidere kjørte osten inn på avdelingen på paller. På hver palle var det 64 vakuumpakkede ostestykker à 10 kg. Disse ostestykkene ble pakket ut, lagt på produksjonsbånd, kuttet opp i mindre stykker og vakuumpakket på nytt før de ble lagt i esker for videre forsendelse. Ved produksjonsbåndet var det flere arbeidsoperasjoner, som arbeidstakerne - som hovedsakelig var kvinner - byttet på å utføre. Etter det som er opplyst, stod hver arbeidstaker normalt rundt en halv time på hver arbeidspost. I løpet av en vakt var de vanligvis gjennom alle de forskjellige arbeidsoppgavene.
 - (4) De paller som ble benyttet, var Euro-paller. Disse er laget av tre, og veier normalt mellom 23 og 25 kg. Etter at pallene var tømte, skulle den pakkerimedarbeider som stod først ved produksjonsbåndet, ta den tømte pallen til side og eventuelt stable dem oppå tidligere tømte paller. På dagskiftet ble bortkjøring av oppstablede paller fra pakkeriavdelingen vanligvis foretatt av lagermedarbeidere, men på kveldsskiftet ble arbeidet normalt utført av pakkerimedarbeidere. Mens innkjøring skjedde med større trucker, som bare ble kjørt av lagermedarbeidere, ble bortkjøring foretatt med mindre trucker, som også kunne håndteres av særskilt sertifiserte pakkerimedarbeidere. Det er opplyst at A var sertifisert til å håndtere de mindre truckene som ble benyttet til bortkjøring av paller. I dag foregår stabling av paller maskinelt, men i juni 1996 ble stablingen utført manuelt.

- (5) Den skade denne saken gjelder, inntraff 18. juni 1996. A arbeidet denne dagen på kveldsskiftet. Ved avslutningen av skiftet hadde det hopet seg opp ca. 7-8 paller som var blitt skjøvet til side, og som måtte ryddes bort. Det var en nyansatt medarbeider som stod først ved produksjonsbåndet. Hun fremstod som usikker i forhold til oppgaven med å rydde og stable paller, og A tilbød seg derfor å hjelpe henne med dette. Det som deretter skjedde, har lagmannsretten beskrevet slik:
- « A gikk i gang med å stable pallene. Arbeidet forløp uten problemer inntil hun hadde lagt opp en stabel som rakk henne omtrent til bryst- eller skulderhøyde. I det hun hadde bøyd seg ned - i en god arbeidsstilling - for å skyve ytterligere én palle opp på stabelen, opplevde hun et «smell» i ryggen hvorefter hun kom til å befinne seg nærmest sammensunket på huk i en slags z-lignende posisjon. Hun klarte ikke å rette seg ut. Det klarte heller ikke kolleger som straks kom til for å hjelpe henne. De fikk lagt henne overende på en palle - fortsatt i en slags z-lignende posisjon - og deretter tilkalt ambulanse.»
- (6) Under prosedyren for Høyesterett har A reservert seg noe mot betegnelsen «god arbeidsstilling», men for øvrig er partene enige om å legge dette faktum til grunn.
- (7) Ambulansen brakte A til Klepp og Time legevaktsentral. Det ble ved undersøkelsen ikke gjort spesielle funn. Ifølge journalen fra legevaktsentralen ble hendelsen oppfattet som «akutt lumbago». Hendelsen ble derfor ikke rapportert som arbeidsulykke. Det er heller ikke ved senere undersøkelser blitt påvist noen organisk ryggskade.
- (8) I samsvar med tidligere avtale tok A sommerferie fra 22. juni 1996. Etter hendelsen 18. juni 1996 ble hun sykmeldt de dagene som var igjen frem til ferien. Etter avviklet sommerferie var A i arbeid fra og med 22. juli til og med 16. september 1996. I tiden 17.-29. september 1996 hadde hun sykefravær. Hun var så i arbeid igjen i tidsrommet 30. september-7. oktober 1996. Siden den gang har hun ikke vært i arbeid. Hun hadde sykelønn fra Tine Norske Meierier BA frem til 26. november 1996. Arbeidsforholdet ble da avsluttet. Etter en attføringsperiode ble hun ved vedtak av Fylkestyngdekantoret i Rogaland av 1. mars 1999 innvilget 100 % uførepensjon fra 1. september 1997. I pensjonsvedtaket er uføretidspunktet satt til oktober 1996.
- (9) Den 26. april 2002 fremsatte A krav overfor Tine Norske Meieriers yrkesskadeforsikringsselskap - Gjensidige NOR Forsikring, som senere har endret navn til Gjensidige Forsikring. I skademeldingen til selskapet er hendelsesforløpet beskrevet på følgende måte:
- «Skulle løfte paller opp i en stabel for bortkjøring m. truck. Løftet en palle, sklir med høyre fot, får en kraftig smell i ryggen, klarer deretter ikke å bevege seg. Blir hentet i ambulanse etter ca. 30 min., kan ikke bevege seg.»
- (10) Forsikringsselskapet bestred ansvar, idet A etter selskapets oppfatning ikke hadde vært utsatt for en arbeidsulykke i yrkesskadeforsikringslovens forstand. Dessuten mente selskapet at det ikke forelå årsakssammenheng mellom hendelsen 18. juni 1996 og de ryggplager hun lider av.
- (11) Etter dette anla A 13. februar 2004 søksmål mot Gjensidige Forsikring for Jæren tingrett med påstand om at forsikringsselskapet var erstatningsansvarlig for de ryggplager som har medført at hun er 100 % ufør.
- (12) I dom 22. februar 2005 fant tingretten det ikke sannsynliggjort at A var blitt utsatt for en arbeidsulykke 18. juni 1996. På grunnlag av en samlet vurdering av bevisene fant tingretten at det forelå «tvil med hensyn til om A gled i forbindelse med løftet 18 06 96». Denne tvil måtte etter tingrettens syn gå ut over A, og vilkårene for å konstatere arbeidsulykke etter yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a, jf. folketrygdloven § 13-3 andre ledd første punktum - det markerte arbeidsulykkesbegrep - var da ikke oppfylt. Etter tingrettens oppfatning gikk hendelsen heller ikke inn under folketrygdloven § 13-3 andre ledd

andre punktum - det avdempede arbeidsulykkesbegrep. Løftet lå ikke utenfor As normale arbeidsoppgaver, og tingretten kunne ikke se at hun ved løftet var blitt utsatt for en påkjenning eller belastning som var usedvanlig for henne i hennes arbeid. Det var da ikke nødvendig for tingretten å gå inn på spørsmålet om det forelå årsakssammenheng mellom denne hendelse og de ryggplager hun har. Tingrettens dom har denne domsslutning:

«1. Gjensidige NOR Forsikring frifinnes.

2. A dømmes til innen 14 - fjorten - dager fra dommens forkynnelse å betale Gjensidige NOR Forsikring saksomkostninger med 37 100 - trettisv tusenetthundre - kroner.»

(13) A påanket tingrettens dom til Gulating lagmannsrett, som 28. november 2006 avsa dom (LG-2005-59028-2) med denne domsslutning:

«1. Gjensidig NOR Forsikring ved styrets formann er erstatningsansvarlig for den forverring som oppsto i As ryggglidelse etter uhellet 18. juni 1996 og som har resultert i at A har blitt 100 prosent ervervsmessig ufør.

2. Gjensidig NOR Forsikring tilpliktet å betale det offentlige sakens omkostninger med kr 118.676 - kroner etthundreogattentusensekshundreogsyttiseks - til dekning av salærkrav samt kostnaden til den sakkyndige og gebyr for tingrett og lagmannsrett. Oppfyllelsesfristen er 2 - to - uker fra dommens forkynnelse.»

(14) Lagmannsretten fant at hendelsen på arbeidsplassen 18. juni 1996 representerte en konkret tidsbegrenset ytre handling som medførte en påkjenning eller belastning som var usedvanlig i forhold til det som var normalt i As arbeid, og at den derfor måtte anses som en arbeidsulykke etter yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a, jf. folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum - det avdempede arbeidsulykkesbegrep. Det usedvanlige bestod etter lagmannsrettens syn i at «samtlige paller fra skiftet bare var skjøvet til side og skulle ryddes til slutt», og i at «A i tur og orden skulle løfte *alle* pallene fra skiftet». Etter lagmannsrettens oppfatning var det også årsakssammenheng mellom denne hendelse og de ryggplager A lider av.

(15) Siden lagmannsretten kom til at hendelsen gikk inn under det avdempede arbeidsulykkesbegrep, tok lagmannsretten ikke stilling til As anførsel om at hun hadde sklidd under løftet av den siste pallen, og at hendelsen derfor måtte anses som en arbeidsulykke etter folketrygdloven § 13-3 andre ledd første punktum - det markerte arbeidsulykkesbegrep.

(16) Ytterligere detaljer om saksforholdet finnes i tingrettens og lagmannsrettens dommer.

(17) Gjensidige Forsikring har påanket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken retter seg både mot lagmannsrettens rettsanvendelse og bevisbedømmelse. I anken blir det ikke bare bestridt at det foreligger yrkesskade, men også at det foreligger årsakssammenheng. Ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs beslutning 8. februar 2007 ble anken henvist til Høyesterett. I medhold av tvistemålsloven § 392 tredje ledd ble ankeforhandlingen for Høyesterett foreløpig begrenset til «spørsmålet om det foreligger en yrkesskade som omfattes av yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a jf. folketrygdloven § 13-3 annet ledd annet punktum».

(18) Den del av saken som i samsvar med kjæremålsutvalgets beslutning er blitt behandlet av Høyesterett, står i det vesentlige i samme stilling for Høyesterett som for de lavere instanser.

(19) Den ankende part, *Gjensidige Forsikring*, har i korte trekk anført:

(20) Det er ikke tilstrekkelig for at en hendelse skal kunne karakteriseres som arbeidsulykke etter folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum, at arbeidstakeren er blitt utsatt for en påkjenning. Ulykkesmomentet ligger her i at arbeidstakeren må ha vært utsatt for en uforberedt påkjenning. Det

må være noe uventet som griper inn i arbeidssituasjonen, og som bringer den ut av kontroll, slik at arbeidstakeren mister herredømmet.

- (21) Vurderingen av om det foreligger et ulykkesmoment, må skje i forhold til den aktuelle type arbeid. Dette innebærer at kravet til ulykkeshendelse må relativiseres, jf. Rt-2006-1642 (Fotballspillerdommen). Belastninger som ligger innenfor arbeidets normale ramme, kan ikke karakteriseres som arbeidsulykke. For at en hendelse skal gå inn under det avdempede arbeidsulykkesbegrep, må belastningen atskille seg markert fra det som gjelder under normal arbeidsutførelse.
- (22) Når det gjelder løfteskader, må det skilles mellom løft av personer og løft av ting. For at skader ved løft av ting skal kunne betraktes som arbeidsulykke, må det være tale om løft av spesielt tunge gjenstander, løft av gjenstander med uventet vekt, løft som ligger utenfor normale arbeidsoppgaver eller løft i en vanskelig arbeidsstilling eller under andre ugunstige omstendigheter, for eksempel under sterkt tids- eller arbeidspress, i tvungne arbeidssituasjoner eller av unge arbeidstakere uten særlig opplæring.
- (23) De palleløft som A foretok 18. juni 1996, lå muligens noe i ytterkant av hennes daglige arbeidsoppgaver, men likevel ikke markert utenfor. Vekten av pallene var kjent - normalt mellom 23 og 25 kg. Pallene kan ikke karakteriseres som spesielt tunge gjenstander. Arbeidsstillingen var god, og arbeidsoppgaven kan ikke karakteriseres som risikofylt. A hadde en god løfteteknikk, og var god til å løfte. Det forelå ikke noe tidspress eller noen tvungen arbeidssituasjon. I det hele tatt hadde hun fullt herredømme over situasjonen. Det eneste uventede var at A fikk et «kink» i ryggen. Men etter forsikringsselskapets oppfatning kan dette ikke anses som noe ulykkesmoment i forhold til arbeidsulykkesbegrepet.
- (24) Gjensidige Forsikring har nedlagt slik påstand:
 «1. Lagmannsrettens dom oppheves og hjemvises til fortsatt behandling.
 2. Hver av partene bærer sine egne omkostninger for alle retter.»
- (25) Ankemotparten, A, har i korte trekk anført:
- (26) Lagmannsretten har ved avgjørelsen av saken bygd på den rettsoppfatning Høyesterett gav uttrykk for i Rt-2005-1757 (Skyggekjennelsen). I den saken ble en kneskade som en industrirørlegger ble påført mens han beveget seg på huk under et stillas, godkjent som arbeidsulykke. Skaden oppstod idet han foretok en avverge-manøver fra en stålbjelke som han trodde kom imot ham. Det er ikke noen grunn til å bedømme det foreliggende saksforhold annerledes.
- (27) A var ansatt som pakkerimedarbeider. Hennes arbeidsoppgave var å pakke ost. Det å stable 7-8 Euro-paller oppå hverandre inngår ikke som noe normalt ledd i å pakke ost. De fleste pakkerimedarbeiderne var kvinner. Både innkjøring av fulle paller og utkjøring av tomme paller ble normalt foretatt av lagermedarbeidere. Å stable 7-8 Euro-paller i høyden representerte en stor arbeidsbelastning. Euro-pallene er store, vanskelig håndterbare og tunge, og ved å løfte feil vil arbeidstakerne bli påført en betydelig belastning. I dag utføres dette ikke lenger manuelt, men ved hjelp av maskiner. Etter As oppfatning må den arbeidsbelastning som lå i pallestablingen, i seg selv anses som en ulykkeshendelse.
- (28) Det erkjennes at det kan ligge innenfor rammen av arbeidet for en pakkerimedarbeider å rydde vekk en og annen palle, men noe helt annet er å stable tomme paller fra et helt arbeidsskift. Ved å løfte feil vil risikoen for skade være stor. Det ble arrangert kurs i løfteteknikk, men A hadde ikke deltatt på noe slikt kurs. Den omstendighet at A ikke hadde fått noen spesiell opplæring i løfteteknikk, indikerer at pallestabling ikke ble ansett å inngå som en del av hennes normale arbeid. I alle fall lå dette på siden av hennes hovedarbeidsoppgaver. Dessuten var det ikke As oppgave å rydde vekk pallene den aktuelle kvelden. Hun tilbød seg å hjelpe en nyansatt pakkerimedarbeider. Det usedvanlige ligger i at A uten at

det var hennes tur, måtte stable paller på vegne av alle etter kveldsskiftet. Lagmannsretten har lagt vekt på det usedvanlige i situasjonen. Den vurdering lagmannsretten har foretatt, er gjort på grunnlag av umiddelbar bevisførsel. Når lagmannsretten etter selv å ha hørt parts- og vitneforklaringer er kommet til at den aktuelle hending lå utenfor arbeidets normale ramme, bør Høyesterett være forsiktig med å fravike denne vurderingen.

- (29) A har nedlagt slik påstand:
- «1 Lagmannsrettens dom stadfestes.
 - 2 A tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett i henhold til egen omkostningsoppgave.»
- (30) **Mitt syn på saken**
- (31) Jeg er kommet til at anken må tas til følge.
- (32) Yrkesskadeforsikring skal etter yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a blant annet dekke «skade og sykdom forårsaket av arbeidsulykke (yrkesskade)». Det fremgår av lovforarbeidene at yrkesskadeforsikringslovens arbeidsulykkesbegrep skal forstås på samme måte som i folketrygdloven, se Ot.prp.nr.44 (1988-1989) om lov om yrkesskadeforsikring, side 89. Dette er også lagt til grunn i rettspraksis, se for eksempel Rt-2005-1757 (Skyggekjennelsen).
- (33) I folketrygdloven § 13-3 andre ledd blir «arbeidsulykke» definert slik:
- «Som arbeidsulykke regnes en plutselig eller uventet ytre hending som medlemmet har vært utsatt for i arbeidet. Som arbeidsulykke regnes også en konkret tidsbegrenset ytre hending som medfører en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid.»
- (34) Denne definisjonen blir fulgt opp med følgende negative avgrensning i tredje ledd:
- «Belastningslidelser som over tid har utviklet seg i muskel-/skjelett-systemet, regnes ikke som yrkesskade. Det samme gjelder lidelser som har utviklet seg som følge av psykiske påkjenninger eller belastninger over tid.»
- (35) Bakgrunnen for at yrkesskadeforsikringen ble begrenset til å gjelde yrkesskader, var ønske om å holde belastningslidelser utenfor, se Ot.prp.nr.44 (1988-1989), side 55-56. Siden yrkesskadeforsikringens yrkesskadebegrep er blitt knyttet til folketrygdlovens arbeidsulykkesbegrep, er det imidlertid ikke bare belastningslidelser som faller utenfor. For at en skade som en arbeidstaker er blitt påført under utførelse av arbeidet, skal være dekket under yrkesskadeforsikring, må skaden være omfattet av den positive angivelse av arbeidsulykkesbegrepet i folketrygdloven § 13-3 andre ledd.
- (36) Som tidligere påpekt, er saken for Høyesterett begrenset til å gjelde spørsmålet om den hendelse som A ble utsatt for 18. juni 1996, går inn under folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum - det avdempede arbeidsulykkesbegrep.
- (37) Etter bestemmelsens ordlyd stilles det også for det avdempede arbeidsulykkesbegrep krav om at skaden må skyldes en «ytre hending». I Rt-2005-1757 (Skyggekjennelsen) har imidlertid Høyesterett lagt til grunn at bestemmelsen på dette punkt ikke kan forstås i samsvar med ordlyden. På grunnlag av en gjennomgang av lovgivningshistorikken konkluderte Høyesterett her med at det i forhold til det avdempede arbeidsulykkesbegrep ikke kan stilles noe absolutt krav om ytre hending. Med tilslutning fra de øvrige dommerne uttalte førstvoterende (avsnitt 51):
- «Etter min mening må folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum forstås slik at det i tilfeller hvor arbeidstakeren på grunn av en vanskelig arbeidsstilling eller av andre grunner er blitt utsatt for en ekstraordinær belastning eller påkjenning, ikke stilles noe tilleggskrav om

ytre hending. I slike tilfeller vil den vanskelige arbeidssituasjonen eller det forhold som har ført til den ekstraordinære påkjenning eller belastning, i seg selv kunne utgjøre tilstrekkelig ulykkesmoment.»

- (38) I Rikstrygdeverkets rundskriv til folketrygdloven blir Trygderettens praksis om skader som oppstår i forbindelse med løft, bæring og lignende, oppsummert slik:
- «Skader oppstått i forbindelse med løft, bæring, o.l. vil i alminnelighet ikke godkjennes som yrkesskade med mindre det har inntruffet noe ulykkesartet eller trygdede må anses å ha blitt utsatt for en usedvanlig påkjenning som ligger utenfor arbeidets vanlige ramme. I tilfeller hvor små avvik fra den normale arbeidsrutine lett medfører skade eller ulykke har vi imidlertid en mer liberal godkjennelsespraksis idet det stilles mindre krav til ulykkesmomentet/det ekstraordinære for at hendelsen skal kunne godkjennes. Dette gjelder for:
- løft av hjelpeløse og/eller urolige personer,
 - løft av spesielt tunge gjenstander,
 - løft eller arbeid i vanskelig/forkjært stilling hvor arbeidet utføres under forhold som ligger nær fare/skadegrensen.
- I disse sakene er det tilstrekkelig med et mindre avvik fra den daglige arbeidssituasjon før det anses å foreligge ekstraordinære forhold, og den skadevoldende hendelsen må bare inneholde et ganske lite uventet tilleggselement for at et ulykkesmoment anses å foreligge.»
- (39) Denne praksis er etter min mening i samsvar med den lovforståelse Høyesterett gav uttrykk for i Skyggekjennelsen. For at skader ved løft av gjenstander skal være omfattet av det avdempede arbeidsulykkesbegrep, må det være tale om løft av spesielt tunge gjenstander, løft av gjenstander med uventet vekt, løft som ligger utenfor arbeidstakerens normale arbeidsoppgaver, eller løft i en vanskelig arbeidsstilling eller under andre ugunstige omstendigheter.
- (40) Selv om borttrydding og stabling av tømte paller ikke inngikk i hovedarbeidsoppgavene for pakkerimedarbeiderne ved Tine Norske Meieriers anlegg på Klepp, lå denne arbeidsoperasjonen heller ikke utenfor. Den omstendighet at det normalt var den arbeidstaker som stod ved starten av produksjonslinjen, som skulle rydde bort og eventuelt stable pallene etter hvert som de ble tømt, og det ikke var A som hadde denne posten ved avslutningen av kveldsskiftet 18. juni 1996, kan jeg ikke se har noen betydning. Ut fra det som er opplyst, må det legges til grunn at borttrydding og stabling av paller inngikk som del av pakkerimedarbeidernes normale arbeidsoppgaver, og det lå derfor ikke noe ekstraordinært i at A påtok seg å utføre denne oppgaven den aktuelle kvelden. Pallene er heller ikke så tunge at vekten i seg selv kan kvalifisere til å anse skade ved løft av slike paller som yrkesskade. Som tidligere nevnt, veier de vanligvis mellom 23 og 25 kg. Riktignok må det kunne sies at det - spesielt for kvinnelige arbeidstakere - ikke er noen lett jobb å løfte og stable slike paller. Vekten var imidlertid kjent, og stablingen ble utført under normale arbeidsforhold. For at vekten i seg selv skal kunne anses som ulykkesmoment, må det være tale om løft av særlig tunge gjenstander. Selv om det hovedsakelig er tale om kvinnearbeidsplasser, er det ikke grunnlag for å karakterisere paller på mellom 23 og 25 kg som spesielt tunge gjenstander.
- (41) Når lagmannsretten kom til at hendelsen 18. juni 1996 måtte anses som arbeidsulykke, har den begrunnet dette med at det var ekstraordinært at «samtlige paller fra skiftet bare var skjøvet til side og skulle ryddes til slutt», og i at «A i tur og orden skulle løfte *alle* pallene fra skiftet». Jeg kan imidlertid ikke se at den omstendighet at borttryddingen og stablingen av pallene ikke ble utført suksessivt, men i en samlet operasjon etter at skiftet var avsluttet, er tilstrekkelig til å bringe forholdet inn under arbeidsulykkesbegrepet. Det er ikke uten videre innlysende at en slik oppsamling av arbeidet med å rydde bort og stable pallene påførte arbeidstakerne noen ekstra belastning. Totalt var det bare tale om 7-8 paller. Jeg finner ikke grunn til å gå nærmere inn på dette, da den oppsamling av paller som medførte at de måtte stables i en samlet operasjon ved avslutningen av kveldsskiftet,

uansett må være et for lite avvik fra normal arbeidsprosedyre til at den skal kunne bevirke at hendelsen må betraktes som arbeidsulykke.

- (42) Lagmannsrettens dom er etter dette basert på en uriktig anvendelse av det avdempede arbeidsulykkesbegrep i folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum.
- (43) Både for tingretten og for lagmannsretten har A anført at hun skled idet hun skulle løfte den siste pallen opp på stabelen, og at hendelsen derfor går inn under det markerte arbeidsulykkesbegrep i folketrygdloven § 13-3 andre ledd første punktum. Siden lagmannsretten ikke har tatt stilling til denne anførsel, må lagmannsrettens dom oppheves, og saken hjemvises til lagmannsretten for behandling av dette spørsmålet samt pådømmelse, jf. tvistemålsloven § 392 andre ledd sammenholdt med § 394. Dersom lagmannsretten ved den fortsatte behandling av saken skulle komme til at hendelsen går inn under folketrygdloven § 13-3 andre ledd første punktum, må lagmannsretten også vurdere spørsmålet om årsakssammenheng på nytt, da Gjensidige Forsikring ikke bare har bestridt at hendelsen 18. juni 1996 har karakter av yrkesskade, men også at det foreligger årsakssammenheng mellom hendelsen og de ryggplager A lider av.
- (44) Gjensidige Forsikrings anke har ført frem så langt anken har vært behandlet av Høyesterett. Selskapet har imidlertid ikke krevd saksomkostninger, og omkostninger for Høyesterett tilkjennes derfor ikke. Saksomkostningene for tingretten og lagmannsretten må avgjøres ut fra det utfall saken får etter den fortsatte behandling. Avgjørelsen av saksomkostningene for disse instansene må av denne grunn utstå til den dom eller kjennelse som avslutter saken, jf. tvistemålsloven § 179 første ledd tredje punktum.
- (45) Jeg stemmer for denne kjennelse:
1. Lagmannsrettens dom oppheves, og saken hjemvises til fortsatt behandling ved lagmannsretten.
 2. Saksomkostninger for Høyesterett tilkjennes ikke. Avgjørelsen av saksomkostningene for tingretten og lagmannsretten utstår til den dom eller kjennelse som avslutter saken.
- (46) Kst. dommer **Falkanger**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (47) Dommer **Endresen**: Likeså.
- (48) Dommer **Bruzelius**: Likeså.
- (49) Dommer **Coward**: Likeså.
- (50) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne
- kjennelse:*
1. Lagmannsrettens dom oppheves, og saken hjemvises til fortsatt behandling ved lagmannsretten.
 2. Saksomkostninger for Høyesterett tilkjennes ikke. Avgjørelsen av saksomkostningene for tingretten og lagmannsretten utstår til den dom eller kjennelse som avslutter saken.

Skygge (Rt. 2005 s. 1757)

Instans	Norges Høyesterett – Kjennelse.
Dato	2005-12-21
Publisert	HR-2005-2000-A – Rt-2005-1757
Stikkord	(Skyggekjennelsen) Erstatningsrett. Forsikringsrett. Yrkesskade.
Sammendrag	Saken gjaldt krav om erstatning etter yrkesskedeforsikringsloven. Høyesterett kom til at en kneskade arbeidstaker hadde pådratt seg under arbeidet var forårsaket av en arbeidsulykke og dermed hadde karakter av en yrkesskade etter yrkesskedeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a. I tilfeller hvor arbeidstaker på grunn av vanskelig arbeidsstilling eller av andre grunner utsettes for ekstraordinær belastning eller påkjenning, kan det ikke stilles noe tilleggskrav om ytre hending, jf folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum. Uttalelser om Trygderettens praksis og rettskildemessige betydning.
Saksgang	Ryfylke tingrett – Gulating lagmannsrett LG-2004-41036 – Høyesterett HR-2005-2000-A, (sak nr. 2005/1071), sivil sak, anke.
Parter	A (advokat Lars Olav Skårberg – til prøve) mot If Skadeforsikring NUF (advokat Petter Jespersen – til prøve).
Forfatter	Skoghøy, Bruzelius, Coward, Flock, Gussgard.

-
- (1) Dommer **Skoghøy**: Saken gjelder krav om erstatning etter yrkesskedeforsikringsloven. Spørsmålet er om en kneskade som en arbeidstaker har fått under utførelse av arbeid for arbeidsgiveren, er forårsaket av en «arbeidsulykke» og dermed har karakter av en yrkesskade etter yrkesskedeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a.
 - (2) A – som er født i 1967 – er industrirørlegger. Som ansatt i Bjørgegruppen ASA utførte han 5. april 2000 arbeid på en modul til oljevirkksomhet, som ble bygd ved ABBs verksted i Dusavik i Randaberg. Under arbeidet tok han seg inn under et stillas for å hente noen bolter. Det var så lavt under stillaset at han måtte bevege seg på huk. Da han hadde beveget seg tilbake med boltene i hendene og skulle reise seg opp, oppfattet han det slik at en stålbjelke – som var en del av stillaset – kom mot ham, eller at han var så nær denne at den var i ferd med å treffe hodet. For å unngå å støte hodet mot stålbjelken vred A seg unna mens han fortsatt var i sittende stilling. Ved denne avvergemanøveren oppstod det en vridning i høyre kne. Da han oppsøkte lege dagen etter, ble han sykmeldt og har siden ikke vært i arbeid.
 - (3) Det er på det rene at den stålbjelke A forsøkte å unngå, ikke var i bevegelse. Han var heller ikke så nær den at det var nødvendig å foreta noen manøver for å unngå den. Det var A som feilaktig oppfattet det slik at bjelken enten var i bevegelse, eller at han var så nær den at han kunne stange i den.

- (4) Bjørgegruppen ASA hadde yrkesskadeforsikring i If Skadeforsikring NUF, og A fremsatte krav om yrkesskadeserstatning under denne forsikringen. Selskapet bestred at skaden kunne anses som en yrkesskade etter yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a. Etter selskapets oppfatning var skaden ikke et resultat av en plutselig eller uventet ytre hending og kunne da ikke anses som forårsaket av en «arbeidsulykke».
- (5) Skaden ble også meldt som yrkesskade til folketrygden. Ved trygdekontorets vedtak 5. januar 2001 ble skaden godkjent som yrkesskade i forhold til folketrygdloven.
- (6) Den 11. desember 2001 brakte A saken inn for Forsikringsskadenemnda. I uttalelse 10. desember 2002 (FSN-4469) gav nemnda forsikringsselskapet medhold. Som begrunnelse uttalte nemnda:
- «Nemnda har i sin tidligere praksis lagt til grunn at skader som utelukkende skyldes forkjære kroppsbevegelser uten ytre årsak, ikke kan regnes som ulykkeskader i lovens og vilkårenes forstand. Nemnda har i lys av dette vanskelig for å se det slik at vridningen i denne saken kan regnes som arbeidsulykke og at kneskaden kan regnes som yrkesskade. At vridningen av kneet skyldtes at forsikrede ville unngå å skalle borti en bjelke, kan ikke i seg selv medføre at hendelsen må bedømmes som en arbeidsulykke.»
- (7) Ved stevning 9. desember 2003 gikk A til søksmål mot IF Skadeforsikring NUF ved Ryfylke tingrett med krav om fullbyrdesdom for sitt påståtte krav om yrkesskadeserstatning. Kravet var fordelt med kr 887.580 på lidt inntektstap, kr 113.540 på grunnerstatning og kr 52.881 på ménerstatning.
- (8) Ved beslutning av tingretten 28. januar 2004 ble hovedforhandlingen i medhold av tvistemålsloven § 98 andre ledd delt slik at det først ble forhandlet om hvorvidt skaden skulle anses som yrkesskade i forhold til yrkesskadeforsikringsloven § 11.
- (9) I dom 30. juni 2004 kom tingretten til at skaden ikke kunne anses som yrkesskade. Tingretten la til grunn at det er et vilkår for at en skade skal kunne karakteriseres som en yrkesskade, at den er forårsaket av en «plutselig hendelse som kommer overraskende på arbeidstakeren». Etter tingrettens oppfatning manglet dette momentet i saken, da skaden ikke kunne «tilbakeføres til en ytre hending». Dommen har denne domsslutning:
- «1. If... skadeforsikring NUF frifinnes.
2. Innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse betaler A 15.519 – femtentusenfemhundreogfemten – kroner til If... skadeforsikring NUF.»
- (10) A påanket tingrettens dom til Gulating lagmannsrett, som i dom 1. juni 2005 (LG-2004-41036) kom til samme resultat som tingretten. Da det ikke forelå noe i den ytre situasjon som hadde utviklet seg på en uventet måte, kunne skaden etter lagmannsrettens syn ikke anses som en yrkesskade. Det at A subjektivt hadde trodd at bjelken kom mot ham eller at han var nær denne, gav ikke grunnlag for å karakterisere forholdet som en arbeidsulykke. Hvis skadelidtes subjektive opplevelse skulle være avgjørende, ville det etter lagmannsrettens oppfatning medføre en «drastisk utvidelse av det som kan kreves dekket etter dagens lov om yrkesskadeforsikring». Lagmannsrettens dom har denne domsslutning:
- «1. Tingrettens dom stadfestes.
2. Innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse betaler A kr 18.370,- – attentusentrehundreogsyttikroner – i saksomkostninger til If... Skadeforsikring NUF.»
- (11) A har påanket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens rettsanvendelse.
- (12) Opprinnelig ble det også anket over saksbehandlingen, idet det ble gjort gjeldende at saken også omfatter en nakkeskade, og at lagmannsretten derfor skulle ha opphevd tingrettens dom slik at

saksbehandlingen for tingretten skulle ha fortsatt for så vidt gjelder nakkeskaden. Denne ankegrunnen er senere frafalt. Partene er enige om at dersom kravet vedrørende nakkeskaden er brakt inn for tingretten, står denne del av saken fortsatt for tingretten, og de vil da etter Høyesteretts avgjørelse be tingretten behandle den.

- (13) Saken står i det vesentlige i samme stilling for Høyesterett som for de lavere instanser.
- (14) Den ankende part, A, har i korte trekk anført:
- (15) Yrkesskadebegrepet i yrkesskadesforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a er det samme som i folketrygdloven. Dette innebærer at definisjonen av «arbeidsulykke» i folketrygdloven § 13-3 andre ledd også må legges til grunn i forhold til yrkesskadesforsikringsloven.
- (16) Ved fastleggelsen av innholdet av arbeidsulykkesbegrepet utgjør praksis fra Trygderetten en vesentlig rettskilde. Etter praksis fra Trygderetten stilles det ikke noe ubetinget krav om at det må foreligge en ytre hendelse. Selv om det standpunkt trygdemyndighetene har tatt i den enkelte sak, ikke er bindende i forhold til yrkesskadesforsikringen, er det forutsatt i forarbeidene til yrkesskadesforsikringsloven at dette skal tillegges betydning, jf. Ot.prp.nr.44 (1988–1989) om lov om yrkesskadesforsikring, side 56.
- (17) Etter As oppfatning må den kneskade han ble påført 5. april 2000, anses forårsaket av en arbeidsulykke. Hendelsen var plutselig og uventet. Skaden oppstod da han forsøkte å komme unna en stålbjelke som han oppfattet kom i mot ham, eller som han oppfattet å være nær. Bjelken var noe i den ytre situasjon.
- (18) Ved vurderingen må det tillegges vekt at arbeidet ble utført under vanskelige arbeidsforhold, og at arbeid på eller i nærheten av stillaser innebærer en særlig risiko. Den avvergemanøver A gjennomførte, hørte ikke til hans vanlige arbeidsoperasjoner. Kneskaden er derfor påført ved en belastning utenfor arbeidets alminnelige ramme.
- (19) Endelig må det tillegges vekt at folketrygden har godkjent hendelsen som en arbeidsulykke.
- (20) A har nedlagt slik påstand:
 - «1. Lagmannsrettens dom oppheves og saken hjemvises til ny behandling.
 - 2. A tilkjennes saksomkostninger for lagmannsretten, og det offentlige tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett.»
- (21) Ankemotparten, *If Skadeforsikring NUF*, har i korte trekk anført:
- (22) Arbeidsulykkesbegrepet i yrkesskadesforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a må forstås i samsvar med definisjonen i folketrygdloven § 13-3 andre ledd. § 13-3 andre ledd første punktum omhandler det markerte ulykkesmomentet, mens andre punktum omhandler det neddempede. Felles for begge er at det stilles krav om en «ytre hending». Når det stilles et slikt krav, er det blant annet av bevis hensyn.
- (23) For at det skal foreligge en arbeidsulykke etter det markerte ulykkesmomentet, må man enten bli truffet av noe eller selv treffe noe. Etter praksis fra Trygderetten anses for eksempel fall å være en arbeidsulykke, men ikke en bevegelse for å unngå et fall.
- (24) Etter det neddempede ulykkesmomentet må det foreligge en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid. Dette er imidlertid ikke tilstrekkelig for at forholdet skal kunne anses som en arbeidsulykke. Også etter det neddempede ulykkesmomentet stilles det krav om en «ytre hending».

- (25) A har ikke truffet noe, og det er heller ikke noe som har truffet ham. Skaden oppstod under utførelse av en normal arbeidsoperasjon. Det er As feilbedømmelse av avstanden til stålbejelken eller av om den var i bevegelse, som er skadeårsak. En slik indre opplevelse representerer ikke noe ytre ulykkesmoment.
- (26) Etter forsikringsselskapets syn kan det på denne bakgrunn ikke anses å foreligge noen arbeidsulykke i yrkesskedeforsikringslovens forstand.
- (27) If Skadeforsikring NUF har nedlagt slik påstand:
«1. If Skadeforsikring NUF frifinnes.
2. Hver av partene bærer sine egne omkostninger for alle retter.»
- (28) **Mitt syn på saken.**
- (29) Jeg er kommet til at anken må tas til følge.
- (30) Etter yrkesskedeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a skal yrkesskedeforsikringen blant annet dekke «skade og sykdom forårsaket av arbeidsulykke (yrkesskade)». Spørsmålet i saken er hvordan uttrykket «arbeidsulykke» skal forstås.
- (31) Yrkesskedeforsikringsloven ble forberedt av Yrkesskedeforsikringsutvalget. Etter utvalgets forslag skulle yrkesskadedekningen ikke bare omfatte skader eller sykdom som var forårsaket av arbeidsulykke, men også andre skader «som følge av egenskaper ved arbeidet eller arbeidsstedet», se NOU 1988:6 Erstatning og forsikring ved yrkesskade, side 72-73. Etter Justisdepartementets syn ville en slik formulering også omfatte «skader som skyldes langvarig belastning eller påvirkning – de såkalte belastningslidelser». Departementet hadde ikke prinsipielle motforestillinger mot å la yrkesskedeforsikringen omfatte belastningslidelser, men gikk av administrative og økonomiske grunner inn for at forsikringen ikke burde dekke «tap som skyldes belastningslidelser». På denne bakgrunn ble dekningsområdet for § 11 første ledd bokstav a begrenset til å gjelde skader og sykdom forårsaket av «arbeidsulykke», se Ot.prp.nr.44 (1988–1989) om lov om yrkesskedeforsikring, side 55-56. Om arbeidsulykkesbegrepet uttalte Justisdepartementet (side 89):
«Med arbeidsulykke forstås en plutselig hendelse eller begivenhet. Uttrykket må avgrenses mot skadelig påvirkning som har vart en viss tid. Ordlyden er den samme som i folketrygdloven [av 1966] § 11-4 nr 1 og skal også forstås på samme måte. Trygderettspraksis kan altså gi veiledning ved tolkningen.»
- (32) Folketrygdloven av 1966 inneholdt ingen definisjon av begrepet «arbeidsulykke», men det finnes en rikholdig praksis fra Trygderetten om dette.
- (33) På grunnlag av den praksis som den gang forelå fra Trygderetten, blir det i NOU 1976:16 Yrkesbetingede helseskader og folketrygden, side 78 fremholdt at folketrygdlovens arbeidsulykkesbegrep ikke omfatter «enhver hendelse eller påkjenning som fører til skade». Deretter heter det:
«Som hovedregel kan en slå fast at den skadde må ha vært utsatt for en ytre påkjenning eller belastning som ligger utenfor rammen av en ordinær arbeidsprestasjon. Den skadevoldende hendelse må skje uventet eller uforutsett og ha oppstått med en viss plutselighet. Det må med andre ord ha foreligget et ulykkesmoment. I samsvar med denne avgrensning vil f.eks. «kink» eller forstrekningsoppstått under anstrengende bæring eller ved løft i alminnelighet ikke kunne godkjennes med mindre det er inntruffet noe ulykkesartet eller om det foreligger et belastningspreg som klart ligger utenfor arbeidets normale ramme.»

- (34) Som det fremgår, var det i Trygderettens praksis ikke blitt oppstilt noe absolutt krav om en ytre påkjenning. Trygderetten hadde i en kjennelse 14. november 1968 (ankesak 163/68), som gjaldt en arbeidstaker som under arbeid på en båtslipp hadde fått et kink i ryggen da han hadde løftet og kastet en sten, uttalt at det måtte anses som en arbeidsulykke at føttene under gjennomføringen av kastet uventet var blitt sittende fast. Han ble dermed «utsatt for en plutselig og usedvanlig påkjenning som han ikke var forberedt på og som klart ligger utenfor arbeidets alminnelige ramme». Det ble ansett som et tilstrekkelig ulykkesmoment at den skadede «ikke klarte å komme fri i det øyeblikk det var påkrevd».
- (35) Dette synspunktet ble fulgt opp blant annet i en kjennelse 25. juni 1970 (ankesak 138/68). Denne saken gjaldt en arbeidstaker som under reising av lysstolper slet av en muskel i høyre overarm. Han hadde stått i en uheldig arbeidsstilling da han hadde tatt tak i en lysstolpe for å vri den på plass. Trygderetten kom til at skaden måtte anses forårsaket av en arbeidsulykke. Til forskjell fra avgjørelsen fra 1968 var arbeidstakeren i denne saken ikke blitt sittende fast. Trygderetten uttalte:
- «Retten antar imidlertid at denne forskjell ikke kan være avgjørende for spørsmålet om det foreligger en arbeidsulykke. Når en uheldig arbeidsstilling medfører at kroppen uventet blir utsatt for en sterk og usedvanlig påkjenning som vedkommende ikke er forberedt på, må dette sies å ligge utenfor arbeidets alminnelige ramme, og retten antar at det foreligger en arbeidsulykke i lovens forstand.»
- (36) Praksis fra Trygderetten blir også gjennomgått i Yrkesskadeforsikringsutvalgets innstilling. Trygderettens praksis blir her sammenfattet slik (NOU 1988:6, side 36):
- «I praksis blir den markerte ulykkeshendelsen som at skadede har falt, glidd eller snublet tillagt vesentlig betydning. Dersom den skadevoldende hendelse fremtrer som uventet eller uforutsett med en viss plutselighet, blir skaden som derved voldes godkjent som yrkesskade uten hensyn til om man egentlig kan si at påkjenningen ligger utenfor arbeidets alminnelige ramme, f.eks. når en bygningsarbeider skader seg i forbindelse med at han glir på leire eller sne. Spørsmålet om påkjenningen eller belastningen ligger utenfor den alminnelige ramme, blir først og fremst aktuelt når det ikke har skjedd noe markert ulykkesartet, men hvor ulykkesmomentet ligger i det usedvanlige i forhold til den daglige påkjenning, f.eks. hvor en arbeidstaker må utføre et løft som er langt tyngre enn hva arbeidsforholdet normalt krever.»
- (37) I motsetning til folketrygdloven av 1966 inneholder folketrygdloven av 1997 en definisjon av arbeidsulykkesbegrepet, se folketrygdloven av 1997 § 13-3 andre, jf. tredje ledd. Siden lovgiverne har forutsatt at yrkesskadeforsikringens arbeidsulykkesbegrep skal være det samme som i folketrygdloven, må folketrygdlovens definisjon også legges til grunn i forhold til yrkesskadeforsikringsloven.
- (38) I folketrygdloven § 13-3 andre ledd er det fastsatt:
- «Som arbeidsulykke regnes en plutselig eller uventet ytre hending som medlemmet har vært utsatt for i arbeidet. Som arbeidsulykke regnes også en konkret tidsbegrenset ytre hending som medfører en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid.»
- (39) Denne definisjonen blir fulgt opp med følgende negative avgrensning i tredje ledd:
- «Belastningslidelser som over tid har utviklet seg i muskel-/skjelett-systemet, regnes ikke som yrkesskade. Det samme gjelder lidelser som har utviklet seg som følge av psykiske påkjenninger eller belastninger over tid.»

- (40) Folketrygdlovens definisjon av arbeidsulykke fikk sin endelige utforming i odelstingsproposisjonen, men bygger på forslag fra Trygdlovutvalget. I Trygdlovutvalget innstilling var definisjonen utformet slik (NOU 1990:20 Forenklet folketrygdlov, side 574):
- «Som arbeidsulykke regnes en plutselig eller uventet hendelse i arbeidet. Som arbeidsulykke regnes også en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid. Slitasjelidelser i bevegelsesapparatet regnes ikke som arbeidsulykke.»
- (41) Det fremgår av utvalgsinnstillingen at definisjonen tok sikte på å kodifisere praksis fra Trygderetten. Av informasjonshensyn fant utvalget det «viktig å ta inn definisjonen av begrepet arbeidsulykke i selve lovteksten», se NOU 1990:20 Forenklet folketrygdlov, side 581.
- (42) I Trygdlovutvalgets innstilling blir arbeidsulykkesbegrepet beskrevet slik:
- «Ifølge Rikstrygdeverkets rundskriv foreligger det i utgangspunktet en arbeidsulykke når det i forbindelse med arbeidet har skjedd en ytre påkjenning eller belastning som har voldt skade. Den skadevoldende hendelsen må ha skjedd uventet eller uforutsett og ha oppstått med en viss plutselighet. Dessuten har en i praksis ansett at det foreligger en arbeidsulykke når det kan påvises at den skadde har vært utsatt for «en usedvanlig påkjenning eller belastning som ligger utenfor arbeidets alminnelige ramme eller har oppstått under spesielt vanskelige arbeidsforhold som i seg selv er forbundet med skaderisiko».
- Det presiseres i rundskrivet at det kan sies å foreligge en arbeidsulykke når en skade oppstår som følge av:
- en markert ulykkeshendelse, eller
 - en ekstraordinær belastning eller påkjenning, og/eller
 - spesielt vanskelige/risikofylte arbeidsforhold.»
- (43) Uten at det var tilsiktet noen realitetsendring, ble Trygdlovutvalgets forslag til definisjon av arbeidsulykke noe omformulert i odelstingsproposisjonen. Departementet tilføyde blant annet ordet «ytre» både i første og andre punktum. Denne tilføysen er ikke kommentert i motivene. Det blir i proposisjonen uttalt at § 13-3 andre ledd «svarer til den definisjon som legges til grunn i praksis i dag», se Ot.prp.nr.29 (1995–1996) om ny lov om folketrygd (folketrygdloven), side 130.
- (44) Siden folketrygdlovens arbeidsulykkesdefinisjon tar sikte på å kodifisere Trygderettens praksis, må praksis fra Trygderetten fra tiden før folketrygdloven av 1997 ble vedtatt, tillegges stor vekt ved fastleggelsen av innholdet av definisjonen. Som det fremgår av det jeg har sagt, var det i den praksis som den gang forelå, ikke oppstilt noe absolutt krav om at skaden måtte være forårsaket av en «ytre» begivenhet. Etter min oppfatning blir Trygderettens praksis kort og treffende oppsummert i det jeg nettopp har gjengitt fra Trygdlovutvalgets innstilling.
- (45) Partene har i denne saken i tillegg til avgjørelser av Trygderetten før vedtakelsen av folketrygdloven av 1997, også fremlagt et stort antall senere avgjørelser. Dette reiser spørsmål om hvilken rettskildemessig verdi avgjørelser av Trygderetten skal tillegges. Etter mitt syn må avgjørelser av Trygderetten tillegges vekt i den utstrekning de kan tas som uttrykk for eller har gitt seg utslag i en fast og konsistent praksis. Det som måtte være uttalt i den enkelte avgjørelse, kan derimot ikke tillegges selvstendig rettskildemessig betydning.
- (46) Så vidt jeg kan se, har definisjonen av arbeidsulykke i folketrygdloven § 13-3 ikke ført til noen endring av Trygderettens praksis. De kriterier som var blitt utviklet i praksis under folketrygdloven av 1966, er blitt videreført.

- (47) Det er normalt et kjennetegn ved en ulykke at det foreligger en ytre begivenhet som inntreffer uventet og plutselig. Uttrykket «ytte begivenhet» har således lenge vært benyttet som ledd i definisjonen av «ulykke» i vilkårene for ulykkesforsikring. Med «ytte» siktes i denne forbindelse til at det må ha skjedd noe utenfor den skadedes legeme. Det er likevel ikke noe vilkår at det skal ha inntruffet noe helt uavhengig av den forsikrede person, se Selmer: Forsikringsrett, 2. utgave (1982), side 257. Selmer fremholder at det endog er tilstrekkelig at den skadedes kropp er «det eneste som beveger seg i hendelsesforløpet: Hun snubler i en sten, glir utenfor en skrent, eller faller i vannet og synker».
- (48) Etter å ha påpekt dette uttaler Selmer (side 258):
 «Kriteriet [ytte begivenhet] kan volde betydelige vanskeligheter ved de spontane skader som kan oppstå under normal aktivitet, som f.eks. muskelbrudd og forstrekninger. I prinsippet er grensen klar: Så lenge forholdene utvikler seg slik som den forsikrede ventet at de skulle gjøre, foreligger det ikke noe ulykkestilfelle. Om man ødelegger ryggen under et tungt løft, eller overbelaster kneet slik at menisken løsner under en hard utforkjøring i dumpete løype, er det tale om «indre» skader som ikke gir rett til erstatning. Men det skal svært lite til før man må konstatere at skaden skyldes en ytre, ukontrollert begivenhet: Hvis underlaget gir etter når man løfter, slik at ryggen får en uberegnet sleng, eller en ski skjærer ut og belastningen på kneet blir for stor når man forsøker å gjenvinne balansen, er man over grensen.»
- (49) Som fremholdt av Kjønstad (red.): Folketrygdloven med kommentarer (1998), side 482, er det som hovedregel et vilkår for at det skal foreligge en «arbeidsulykke» i forhold til definisjonen i folketrygdloven § 13-3 andre ledd, at skadelidte «i forbindelse med arbeidet må ha vært utsatt for en ytre påkjenning eller belastning som har voldt skade», og som har skjedd uventet eller uforutsatt og har oppstått med en viss plutselighet. Ulykkesbegrepet omfatter imidlertid ikke bare slike tilfeller. Hos Kjønstad, op.cit. side 482-483 heter det:
 «Ulykkesbegrepet omfatter også tilfeller av ekstraordinær belastning eller påkjenning som ligger utenfor rammen av en normal arbeidsprestasjon i yrket. Her ligger ulykkesmomentet i at skadelidte ikke var forberedt på eller ikke kunne unngå den usedvanlige påkjenningen. Det tas også i betraktning om arbeidsoperasjonen pågikk under spesielt vanskelige eller risikofylte arbeidsforhold, og om selv små avvik fra normal arbeidsrutine lett ville kunne medføre skade eller ulykke. Slike vurderinger kan eksempelvis være aktuelt ved løft av urolige eller hjelpeløse personer, ved spesielt tunge løft eller ved arbeid under vanskelige forhold nær faregrensen. Trygderetten har i flere kjennelser tatt utgangspunkt i om det er naturlig å se hendingen som utslag av en farerisiko ved utførelsen av arbeidet. ... Når det gjelder fallskader, har Trygderetten godkjent flere tilfeller hvor skaden skyldes fall på samme plan, men uten påviselig ytre påkjenning. I samsvar med dette anses i praksis ethvert ufrivillig fall som arbeidsulykke.»
- (50) I den foreliggende sak oppstod skaden da A gjorde en avverge-manøver for å komme unna en stålbjelke som han trodde kom mot ham eller var nærmere enn det den var. Hendelsen skjedde da han skulle reise seg etter å ha beveget seg på huk under et stillas for å hente noen bolter. Han befant seg således i en vanskelig arbeidsstilling, og det å arbeide under slike forhold innebærer særlige risikomomenter. Årsaken til at A feiloppfattet situasjonen, kan ha vært skygge fra stålbjelken.
- (51) Etter min mening må folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum forstås slik at det i tilfeller hvor arbeidstakeren på grunn av en vanskelig arbeidsstilling eller av andre grunner er blitt utsatt for en ekstraordinær belastning eller påkjenning, ikke stilles noe tilleggskrav om ytre hending. I slike tilfeller vil den vanskelige arbeidssituasjonen eller det forhold som har ført til den ekstraordinære påkjenning eller belastning, i seg selv kunne utgjøre tilstrekkelig ulykkesmoment.
- (52) Det er her på det rene at dersom A faktisk hadde støtt hodet mot bjelken, ville det ha vært en arbeidsulykke. I den vanskelige arbeidsstilling han hadde, ble hans høyre kne utsatt for en ekstraordinær belastning da han skulle unngå bjelken. På denne bakgrunn finner jeg at den kneskade

han ble påført, må anses som en skade som er forårsaket av en arbeidsulykke. Hvorvidt avvergemanøveren objektivt sett var nødvendig, må etter min mening være uten betydning.

- (53) Konklusjonen må etter dette bli at den kneskade som A pådro seg 5. april 2000 under arbeid for Bjørgegruppen ASA ved ABBs verksted i Dusavik i Randaberg, må anses som en yrkesskade i forhold til yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a.
- (54) Etter gjeldende tvistemålslov kan det ikke avsies særskilt dom bare for ett eller noen av flere tvistepunkter vedrørende et krav. Høyesterett kan derfor ikke avsi dom for at kneskaden skal anses som en yrkesskade. Da de underordnede retter ikke har tatt standpunkt til de øvrige tvistepunkter i saken, må saken hjemvises til lavere rett for avgjørelse av de øvrige tvistepunkter og pådømmelse, jf. tvistemålsloven § 392 andre ledd sammenholdt med § 394.
- (55) I det foreliggende tilfellet finnes det mest hensiktsmessig at den fortsatte behandling skjer ved tingretten. Etter dette må både tingrettens og lagmannsrettens dommer oppheves og saken hjemvises til fortsatt behandling ved tingretten.
- (56) Den ankende part har fått fullt medhold, og i samsvar med hovedregelen i tvistemålsloven § 180 andre ledd, jf. § 172 finner jeg at If Skadeforsikring NUF må pålegges å betale saksomkostninger både for Høyesterett og lagmannsretten. De saksomkostninger som er påløpt for tingretten, må tingretten ta stilling til etter at de øvrige tvistepunkter i saken er avgjort, jf. tvistemålsloven § 179 første ledd tredje punktum.
- (57) Da A har hatt fri sakførsel for Høyesterett, må saksomkostningene for Høyesterett tilkjennes det offentlige.
- (58) I samsvar med oppgave fra As prosessfullmektig fastsettes saksomkostningene for lagmannsretten til kr 47.930 og saksomkostningene for Høyesterett til kr 79.530. Av disse beløpene utgjør salær til prosessfullmektigen kr 20.000 for lagmannsretten og kr 47.400 for Høyesterett. Resten av saksomkostningsbeløpene er ankegebyrer, utlegg og merverdiavgift.
- (59) Jeg stemmer for denne kjennelse:
1. Lagmannsrettens og tingrettens dommer oppheves, og saken hjemvises til fortsatt behandling ved tingretten.
 2. I saksomkostninger for lagmannsretten betaler If Skadeforsikring NUF til A 47 930 – førtisjutusennihundreogtretti – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne kjennelse.
 3. I saksomkostninger for Høyesterett betaler If Skadeforsikring NUF til det offentlige 79 530 – syttinitusenfemhundreogtretti – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne kjennelse.
- (60) Dommer **Bruzelius**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (61) Dommer **Coward**: Likeså.
- (62) Dommer **Flock**: Likeså.
- (63) Dommer **Gussgard**: Likeså.
- (64) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

kjennelse:

- 1. Lagmannsrettens og tingrettens dommer oppheves, og saken hjemvises til fortsatt behandling ved tingretten.*
- 2. I saksomkostninger for lagmannsretten betaler If Skadeforsikring NUF til A 47 930 – førtisjutusennihundreogtretti – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne kjennelse.*
- 3. I saksomkostninger for Høyesterett betaler If Skadeforsikring NUF til det offentlige 79 530 – syttinitusenfemhundreogtretti – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne kjennelse.*

Passiv røyk II (Rt. 2005 s. 495)

Instans	Norges Høyesterett - Dom.
Dato	2005-04-21
Publisert	HR-2005-634-A - Rt-2005-495
Stikkord	Trygderett. Yrkesskade. Røyking. Ménerstatning.
Sammendrag	En 53 år gammel kvinne hadde fått lungekreft etter i lengre tid både å ha røykt selv og vært utsatt for passiv røyking under arbeidet. Spørsmålet i saken var om sykdommen i sin helhet kunne godkjennes som yrkesskade. Høyesterett forsto folketrygdloven § 13-4 annet ledd bokstav d slik at betingelseslæren i erstatningsretten ikke er innført ved godkjenning av yrkessykdom som yrkesskade. Da den passive røykingen ikke ble ansett å være hovedårsaken til lungekreften, ble yrkessykdommen ikke i sin helhet godkjent som yrkesskade.
Saksgang	Trygderetten TRR-2002-691 - Gulating lagmannsrett LG-2003-301 - Høyesterett HR-2005-634-A, (sak nr. 2004/1536), sivil sak, anke.
Parter	A (advokat Carl Gunnar Sandvold - til prøve) mot Staten v/Rikstrygdeverket (kst. regjeringsadvokat Bård Tønder).
Forfatter	Stang Lund, Øie, Bruzelius, Gussgard, Gjølstad.

-
- (1) Dommer **Stang Lund**: Saken gjelder gyldigheten av Trygderettens kjennelse i sak om menerstatning etter folketrygdloven § 13-17. Spørsmålet er om en kvinne som har fått lungekreft etter i lengre tid både å ha røykt selv og ha vært utsatt for passiv røyking under arbeid, har krav på godkjenning av sykdommen i sin helhet som yrkesskade, jf. folketrygdloven § 13-4 annet ledd.
 - (2) A er 53 år gammel. Hun røykte fra sommeren 1973 fram til vinteren 1992 og har oppgitt et gjennomsnittsförbruk på 10-15 sigaretter pr. dag. I 1977 ble hun ansatt som vertinne/bartender ved Cobra diskotek på Atlantic Hotell i Stavanger. Fra 1987 fram til hun sluttet i 1992 var hun sjef for baren. Cobra var først et vanlig diskotek før det på midten av 1980-tallet ble omgjort til nattklubb. Det er opplyst at det var svært røykfylt i lokalet, men forholdene skal ha blitt noe bedre etter at ventilasjonsanlegg ble installert i 1987.
 - (3) Vinteren 1992 ble det i forbindelse med en helsekontroll utført en skjermbildeundersøkelse som viste at A hadde utviklet kreft i venstre lunge. Lungen og litt av hjerteposen ble fjernet i april 1992. Den medisinske invaliditet er satt til 35 prosent. A ble etter operasjonen 50 prosent uføretrygdet og er senere helt uføretrygdet.
 - (4) Under henvisning til at lungekreften skyldtes passiv røyking under arbeid, krevde A i april 1995 at sykdommen skulle godkjennes som yrkessykdom likestilt med yrkesskade. Trygdekontoret avsto i august 1995 kravet med den begrunnelse at sykdommen mer sannsynlig skyldtes egen røyking enn

påvirkning i arbeidssituasjonen. Arbeidsgiveren hadde tegnet yrkesskadeforsikring i Vesta Forsikring AS. A krevde erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav b. Forsikringsselskapet avsto kravet.

- (5) A reiste i januar 1997 sak for Stavanger byrett mot Vesta Forsikring AS med krav om dom for at hun hadde rett til erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven. I dom 27. oktober 2000, inntatt i Rt-2000-1614, tilkjente Høyesterett A full erstatning i henhold til yrkesskadeforsikringsloven basert på 50 prosent uførhet og 35 prosent medisinsk invaliditet.
- (6) I saken hadde rettsoppnevnte sakkyndige, forskningssjef og professor Tore Sanner og overlege Reidulv Hatlevoll, begge Det Norske Radiumhospital, utarbeidet sakkyndige erklæringer til lagmannsretten. Erklæringene konkluderte med at passiv røyking på arbeidsplassen har bidratt med i størrelsesorden minst 40 prosent ved utvikling av lungekreft hos A, mens hennes egen røyking har bidratt med i størrelsesorden maksimum 60 prosent.
- (7) A sendte i mai 1999 ny søknad til Sola trygdekontor om å få godkjent lungekreften som yrkessykdom likestilt med yrkesskade. Rikstrygdeverket besluttet 9. juli 2001 å godkjenne lungekreften som yrkesskade med en tredel fra mars 1992. Krav om menerstatning etter folketrygdloven § 13-17 ble ikke tatt til følge.
- (8) A anket vedtaket til Trygderetten, som avsa kjennelse 29. november 2002 med slik slutning:
 - «1. Rikstrygdeverkets vedtak av 9. juli 2001 omgjøres slik at lungekreft hos A godkjennes delvis etter en prosentandel på 45 prosent, og slik at hun tilkjennes menerstatning etter gruppe 1 (invaliditetsgrad fra 15 til og med 24 prosent).
 - 2. Rikstrygdeverket pålegges å dekke As nødvendige utgifter i anledning ankesaken med kr 10.000 - titusen kroner.»
- (9) Trygderettens kjennelse ble brakt inn for Gulating lagmannsrett, som 24. august 2004 avsa dom (LG-2003-301) med slik domsslutning:
 - «1. Staten ved Rikstrygdeverket frifinnes.
 - 2. I saksomkostninger for lagmannsretten betaler A til Staten ved Rikstrygdeverket kr 41.354 - kronerførtientusentrehundreogfemtifire - innen 2 - t o - uker fra dommens forkynnelse.»
- (10) Lagmannsretten fant at Trygderetten hadde forstått folketrygdloven § 13-4 annet ledd bokstav d på riktig måte. Ved samvirkende årsaker hadde den trygdede ikke krav på full yrkesskadedekning når den yrkesrelaterte påvirkning var mindre enn 50 prosent.
- (11) A har anket til Høyesterett. Anken gjelder prinsipalt lagmannsrettens rettsanvendelse. Subsidiært gjøres gjeldende at Rikstrygdeverket ikke kan bevise at den yrkesmessige eksponering utgjør mindre enn 50 prosent av årsaken til lungekreften.
- (12) Forskningssjef og professor Tore Sanner og overlege Reidulv Hatlevoll har vært oppnevnt som sakkyndige for Høyesterett. De sakkyndige har avgitt skriftlig redegjørelse og svart skriftlig på spørsmål fra partene. Sanner møtte under ankeforhandlingen og ga forklaring. Det er framlagt enkelte nye dokumenter, som jeg ikke finner grunn til å spesifisere.
- (13) A har i hovedsak anført:
- (14) Trygderettens kjennelse er ugyldig. Retten skulle ha godkjent lungekreften som yrkesskade i sin helhet, med den konsekvens at hun skulle vært tilkjent menerstatning etter gruppe 3.

- (15) Lagmannsretten har feilaktig sluttet seg til Trygderettens syn på folketrygdloven § 13-4 annet ledd bokstav d. Denne bestemmelse gjelder bevisbedømmelsen og løser ikke spørsmålet om årsakssammenheng. Lovens uttrykk «påvirkning» er ikke det samme som årsak, og en samvirkende årsak er ikke «annen sykdom» etter bokstav d, slik lagmannsretten synes å legge til grunn. Bestemmelsen kan heller ikke forstås slik at den hjemler delvis godkjenning av en yrkessykdom i de tilfeller hvor yrkesrelatert påvirkning anses for å være mindre enn en halvpart. Ved samvirkende årsaker må hva som skal anses som årsak, løses etter betingelseslæren i erstatningsretten etter de retningslinjer som framgår av blant annet P-pilledom II i Rt-1992-64. Det er ikke hjemmel for å anvende prinsippet om hovedårsak.
- (16) Det er for Høyesterett ikke omtvistet at vilkårene i § 13-4 annet ledd bokstavene a-c er oppfylt. Den passive røyking som den ankende part ble utsatt for mens hun var i arbeid, har i dette tilfellet vært et nødvendig vilkår for utviklingen av lungekreften fram til den ble diagnostisert i februar 1992. Etter erstatningsrettslige prinsipper om årsakssammenheng vil grunnlaget for godkjenning av yrkessykdommen i sin helhet som yrkesskade være til stede. Den yrkesrelaterte påvirkning har ifølge de sakkyndige vært vesentlig.
- (17) Praksis er ikke entydig. Avgjørelser i senere år fra Trygderetten viser at yrkessykdom har blitt godkjent som yrkesskade i sin helhet også i noen tilfeller når den yrkesrelaterte påvirkning har vært ansett for å utgjøre mindre enn en halvpart. Dette i seg selv, og uttalelser i Trygderettens premisser, viser at yrkesrelatert påvirkning har vært ansett utslagsgivende når denne er et nødvendig vilkår for yrkessykdommen og påvirkningen ikke er uvesentlig.
- (18) Yrkesskadeforsikringen bygger på erstatningsrettslige prinsipper om årsakssammenheng. Det kan ikke være grunn til å ha andre regler for yrkesskadetrygden. I NOU 2004:3 om arbeidsskadeforsikring side 226 annen spalte la utvalget til grunn at kravet til årsakssammenheng stort sett er sammenfallende for yrkesskader etter folketrygdloven og yrkesskadeforsikringsloven. Forenkling av regelverket var et hovedhensyn i forbindelse med ny folketrygdlov i 1997, hvilket tilsier harmonisering. Således bør yrkesskadeforsikringsloven § 11 annet og tredje ledd om de særlige krav til bevis og arbeidstakers særlige mottakelighet for skade eller sykdom, få tilsvarende anvendelse for yrkesskadetrygden.
- (19) Også mer allment tilsier hensynet til forenkling og harmoni at folketrygdlovens bestemmelser om yrkesskade og yrkessykdom bør være basert på erstatningsrettslige prinsipper for årsakssammenheng. Det virker urimelig å gi en forholdsmessig godkjenning for en del av yrkessykdommen når yrkesrelatert påvirkning har vært et nødvendig vilkår for sykdommen, slik at påvirkningen ville vært tilstrekkelig til full erstatning.
- (20) Subsidiært anføres at staten ikke kan bevise at den yrkesmessige eksponering utgjør mindre enn 50 prosent av årsaken til sykdommen. Ut fra de sakkyndiges vurderinger av hennes aktive og passive røyking er det ikke mulig å fordele risikoen. Til underbygging av dette er blant annet vist til at de sakkyndige foretok en vurdering og fordeling av risikoen ut fra statistisk materiale, og at når måling av radon tas med, øker uansett risikoen ved passiv røyking til tilnærmet 50 prosent. Det følger av § 13-4 annet ledd bokstav d at lungekreft skal godkjennes som yrkesskade når yrkesrelatert påvirkning er like sannsynlig som annen sykdom eller påvirkning.
- (21) A har nedlagt slik påstand:
«1 Trygderettens kjennelse av 29. november 2002 anses ugyldig.
2 A tilkjennes saksomkostninger for lagmannsrett og Høyesterett med tillegg av lovbestemt rente til betaling skjer.»
- (22) Staten v/Rikstrygdeverket har i hovedsak anført:

- (23) Hovedspørsmålet i saken er om passiv røyking kan anses som årsak etter folketrygdloven § 13-4 annet ledd bokstav d, slik at lungekreften må likestilles med yrkesskade i sin helhet.
- (24) Annet ledd bokstav d har vært forstått slik at når de kumulative vilkår i bokstavene a, b og c er oppfylt, foreligger det en presumsjon for å godkjenne yrkessykdom som yrkesskade. Staten bestrider ikke lenger at også kravene i folketrygdloven § 13-4 annet ledd bokstav b er oppfylt. Staten har da etter bokstav d bevisbyrden for at en alternativ sykdom eller påvirkning er årsak til yrkessykdommen. Bestemmelsen gir anvisning på en vurdering av sannsynligheten for at en annen sykdom eller påvirkning er årsak til symptomene. Det gjøres gjeldende at staten har sannsynliggjort at den ankende parts aktive røyking fra 1973 til 1992 er hovedårsaken til lungekreften.
- (25) Ordbruken i bokstav d kan vanskelig forenes med erstatningsrettens betingelseslære. Prinsippet om hovedårsak er mer nærliggende ut fra lovens ordlyd. Forarbeidene viser entydig at lovgiver tok sikte på å videreføre tidligere praksis som bygde på yrkesrelatert hovedårsak som vilkår for godkjenning i sin helhet, og fordeling i de tilfeller yrkesrelatert påvirkning var 50 prosent eller mindre. Ankemotparten har vist til Ot.prp.nr.29 (1995-1996) side 131 første spalte og Rikstrygdeverkets rundskriv fra 1993. Et betydelig antall avgjørelser av Trygderetten viser at yrkessykdom bare godkjennes som yrkesskade når yrkesrelatert påvirkning er hovedårsaken til sykdommen.
- (26) Ved samvirkende årsaker vil usikkerhet om den yrkesrelaterte eller andre årsaker har ført til yrkessykdom kunne medføre at staten ikke har oppfylt sin bevisbyrde. Staten trenger imidlertid ikke å føre bevis for at aktiv røyking alene har ført til sykdommen. I de tilfeller retten finner bevist at både aktiv og passiv røyking har ført til yrkessykdom, og den yrkesrelaterte påvirkning er mindre enn 50 prosent, følger det av Rikstrygdeverkets rundskriv og langvarig, omfattende og konsekvent praksis at det skal foretas en forholdsmessig fordeling mellom yrkesrelatert og annen påvirkning. Denne praksis er uforenlig med betingelseslæren.
- (27) Prinsippet om hovedårsak og fordeling ved samvirkende årsaker passer best til formålet med menerstatning etter § 13-17. Yrkesskadetrygden tar sikte på å gi kompensasjon for den særlige risiko det er å være i arbeid. Ved bruk av betingelseslæren ville trygden i større grad også kompensere for andre skader enn yrkesrelaterte. Lovgiver må i tilfelle foreta slik endring for å utvide dekningen. Forskjellene i regelverket underbygger ulik utforming av kravet til årsak, jf. Ole-Erik Øie: Trygderetten og dens rettsanvendelse side 562.
- (28) Yrkesskadeforsikringsloven § 11 annet og tredje ledd kan ikke gis tilsvarende anvendelse for yrkesskadetrygden. Hensynene bak yrkesskadeforsikringsloven er andre, og erstatningsrettslige regler gjelder for ordningen. I trygdellovgivningen har man ikke regler om skadelidtes medvirkning og lemping av ansvar. Invaliditet for påførte men fastsettes i utgangspunktet objektivt uten hensyn til søkers særlige situasjon.
- (29) Staten v/Rikstrygdeverket har nedlagt slik påstand:
«Lagmannsrettens dom stadfestes.»
- (30) **Jeg finner det klart** at anken ikke kan føre fram.
- (31) Anken gjelder prinsipielt rettsanvendelsen, hvor spørsmålet er hvorledes folketrygdloven § 13-4 annet ledd bokstav d om sannsynligheten for at annen sykdom eller påvirkning er årsak til sykdommen, skal forstås. Subsidiært anføres at Trygderettens kjennelse bygger på feil faktisk grunnlag; staten kan ikke bevise at den aktive røyking er mer sannsynlig årsak til hennes lungekreft enn den yrkesrelaterte passive røyking. Jeg bemerker at i tilfelle staten ikke har sannsynliggjort at annen sykdom eller påvirkning må anses som årsak til yrkessykdommen, er det unødvendig å gå inn på lagmannsrettens

lovforståelse. Jeg behandler derfor først den ankende parts subsidiære anførsel, for ved dette også å avklare det faktiske grunnlag for drøftelse av anken over rettsanvendelsen.

- (32) De sakkyndige har for Høyesterett fastholdt at det er
«grunn til å anta at bidraget fra passiv røyking på arbeidsplassen ved utvikling av lungekreft hos A har vært av størrelsesorden minst 40%, mens hennes egen røyking har bidratt til maksimum av størrelsesorden 60% dersom hun selv har røykt 10-15 sigaretter per dag.»
- (33) Ifølge de sakkyndiges konklusjon er bidraget fra den ankende parts egen røyking større enn fra den yrkesrelaterte passive røyking.
- (34) Grunnlaget for fordelingen er en konkret bedømmelse av hennes egen røyking og yrkesrelatert passiv røyking. De sakkyndige legger til grunn at røykbelastningen under arbeidet i baren, og senere i nattklubben, må ha vært meget betydelig. Omfanget av den aktive røyking er basert på hennes egne opplysninger. De sakkyndige kom fram til sin konklusjon ut fra en medisinsk faglig vurdering og statistiske resultater fra flere undersøkelser om aktiv og passiv røyking. De har bygd på at det har vært en synergieffekt, hvilket innebærer at den samlede risiko for å få lungekreft har vært større enn summen av risikoen ved aktiv og passiv røyking.
- (35) Jeg har etter en bedømmelse av bevisene ikke funnet noe grunnlag for å fravike de sakkyndiges konklusjon. Ut fra dette finner jeg at staten har sannsynliggjort at den ankende parts aktive røyking har stått for største delen av påvirkningen som medførte lungekreft. På samme måte som lagmannsretten legger jeg til grunn at det foreligger samvirkende årsaker til sykdommen, og at 55 prosent skyldes egen røyking og 45 prosent yrkesrelatert passiv røyking.
- (36) Jeg går nå over til å behandle anken over lagmannsrettens rettsanvendelse.
- (37) Den ankende parts hovedanførsel er at den yrkesrelaterte passive røyking var en nødvendig og ikke uvesentlig samvirkende årsak til at lungekreften kom allerede i 1992, og at hun dermed har krav på at yrkessykdommen godtas som yrkesskade i sin helhet. Grunnlaget er erstatningsrettens såkalte betingelseslære, slik denne er anvendt av Høyesterett i P-pilledom II i Rt-1992-64 og etterfølgende saker. P-pilledom II gjaldt krav om erstatning ved bruk av p-piller. I saken forelå samvirkende årsaker. Høyesterett sluttet seg til betingelseslæren, hvorefter utgangspunktet er at en handling, unnlattelse eller annet forhold som anses som et nødvendig vilkår for at skaden oppsto, er tilstrekkelig til at rettslig krav til årsakssammenheng foreligger. Det kreves imidlertid at forholdet har vært «så vidt vesentlig i årsaksbildet» at det er naturlig å ilegge ansvar. Høyesterett kom til at bruken av p-pillen var en nødvendig betingelse, og at legemiddelfirmaet var ansvarlig for hele skaden.
- (38) Spørsmålet er om den erstatningsrettslige betingelseslære også skal anvendes ved samvirkende årsaker i saker om godkjenning av yrkessykdom som yrkesskade etter folketrygdloven § 13-4 annet ledd.
- (39) Folketrygdloven § 13-3 første ledd definerer en yrkesskade som «en personskade, en sykdom eller et dødsfall som skyldes en arbeidsulykke». Visse yrkessykdommer som skyldes påvirkning i arbeid, klimasykdommer og epidemiske sykdommer, likestilles etter § 13-4 første ledd med yrkesskade. I forskrift 11. mars 1997 nr. 220 gitt i medhold av første ledd annet punktum, er blant annet sykdommer som skyldes forgiftning eller annen kjemisk påvirkning likestilt med yrkesskade, jf. § 1 bokstav A. Den ankende parts lungekreft er en sykdom som går inn under bokstav A.
- (40) Etter § 13-4 annet ledd skal sykdom som angitt i forskrift, godkjennes som yrkesskade når
«a) sykdomsbildet er karakteristisk og i samsvar med det som den aktuelle påvirkningen kan framkalle,

- b) vedkommende i tid og konsentrasjon har vært utsatt for den aktuelle påvirkningen i en slik grad at det er en rimelig sammenheng mellom påvirkningen og det aktuelle sykdomsbildet,
- c) symptomene har oppstått i rimelig tid etter påvirkningen, og
- d) det ikke er mer sannsynlig at en annen sykdom eller påvirkning er årsak til symptomene.»

- (41) Trygderetten har i kjennelse avsagt 13. februar 2004 i sak 2003/01958 (TRR-2003-1958), hvor retten var satt med fem dommere, uttalt om folketrygdloven § 13-4 annet ledd:
- «... Folketrygdloven § 13-4 legger opp til at det skal foretas en systematisk gjennomgang av bokstavene a, b, c og d. Vesentlig ved denne gjennomgangen er at alternative årsaksforklaringer til et sykdomsbilde ikke er relevant ved vurderingen av bokstavene a, b og c, kun påvirkningen i arbeid. Alternative årsaker er etter loven kun relevant ved vurderingen av lovens bokstav d, og har bare gjennomslagskraft dersom alternativ sykdom eller påvirkning er mer sannsynlig som årsak til symptomene. Under bokstav d kreves det således ikke at årsakssammenhengen mellom yrkespåvirkningen og symptomene må være mest sannsynlig, idet man ved likevekt mellom årsaksforklaringene fullt ut skal godkjenne det sykdomsbildet som fyller vilkårene i bokstav a, b og c. Retten vil også bemerke at selv om det ved vurderingene innen bokstav a, b og c kreves alminnelig sannsynlighetsovervekt, knytter sannsynlighetsvurderingene seg til de kriterier loven angir ...»
- (42) Jeg er i hovedsak enig i den forståelse av kravet til årsak som Trygderetten her gir uttrykk for. I de tilfeller vilkårene i § 13-4 annet ledd bokstavene a-c er oppfylt, skal yrkessykdom godkjennes i sin helhet når det ikke er mer sannsynlig at en annen sykdom eller påvirkning er årsak til denne, jf. bokstav d.
- (43) Partene har lagt fram et større antall avgjørelser av Trygderetten, flere rundskriv fra Rikstrygdeverket og annet materiale om praksis fra 1970-tallet fram til slutten av 2004. Ved vurderingen av det rettslige krav til årsakssammenheng etter § 13-4 annet ledd bokstav d finner jeg det nødvendig først å gå inn på folketrygdloven av 1966 med tilhørende forskrift om yrkessykdommer, forarbeidene til någjeldende lov, Rikstrygdeverkets rundskriv og Trygderettens praksis.
- (44) Ved lov 19. juni 1970 nr. 67 ble lov 12. desember 1958 om yrkesskadetrygd erstattet med kapittel 11 i folketrygdloven om ytelser ved yrkesskade. § 11-4 første ledd definerte yrkesskade som «legemsskade eller sykdom forårsaket av arbeidsulykke». Etter forskrift 11. desember 1970 gitt i medhold av § 11-4 tredje ledd, ble yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer likestilt med yrkesskade. Verken loven eller forskriften inneholdt den gang bestemmelser om godkjenning av yrkessykdom som yrkesskade når den ikke skyldtes arbeidsulykke.
- (45) I NOU 1976:16 om yrkesbetingede helseskader og folketrygden er blant annet krav til årsakssammenheng nærmere omtalt. Under overskriften «Årsakssammenheng. Bevisregler.» sammenfattes på sidene 80-81 de mer generelle krav til årsakssammenheng som var stilt etter praksis. Om dette uttales på side 80 første spalte:
- «Særlig i forbindelse med spørsmålet om langvarige ervervsmessige utslag av yrkesskaden, kan det bli aktuelt med en «ansvarsfordeling» mellom yrkesskaden og andre årsaksfaktorer. Det kan således foreligge annen uforhet enn yrkesskaden, slik at bare en del av den samlede arbeidsuførhet (uføregrad) har sin forklaring i yrkesskaden. Foreligger det ikke holdepunkt for å anta at den øvrige helseskade ville ha medført arbeidsuførhet dersom ikke også yrkesskaden hadde foreligget, vil det imidlertid ikke være aktuelt med «ansvarsfordeling.»
- (46) Deretter gjengis de mer generelle krav til kvalifisert årsakssammenheng, herunder kravet på side 81 første spalte om at det ikke måtte foreligge annen sykdom eller påvirkning som ga «et mer nærliggende eller sannsynlig grunnlag for de aktuelle symptomer». Jeg bemerker at uttalelsene i NOU 1976:16 om kravet til årsakssammenheng og særlig «ansvarsdeling» mellom yrkesskaden og andre

årsaker, må forstås slik at yrkesrelaterte forhold måtte være nærliggende eller sannsynlige for å bli godkjent som yrkesskade.

- (47) Etter at den Internasjonale Arbeidsorganisasjons (ILOs) ekspertkomité ved flere anledninger hadde tatt opp med norske myndigheter spørsmålet om norsk rett inneholdt en presumsjon for årsakssammenheng mellom yrkesrelatert påvirkning og yrkessykdommer, fikk forskriften av 1970 ved kgl. res. 6. februar 1987 et nytt avsnitt III som ifølge foredraget tok sikte på en presisering av det reelle innholdet i kravet til årsakssammenheng. Avsnitt III lød:
- «Vilkårene for godkjenning.
- I den utstrekning vilkårene under punkt 1., 2. og 3. nedenfor er oppfylt, skal en sykdom godkjennes som yrkessykdom, med mindre det foreligger annen sykdom eller påvirkning som gir et mer nærliggende eller sannsynlig grunnlag for de aktuelle symptomer:
- 1) Det skal foreligge et karakteristisk sykdomsbilde i overensstemmelse med hva som kan framkalles av den aktuelle påvirkning.
 - 2) Den trygdede skal i tid og konsentrasjon ha vært tilstrekkelig utsatt for den aktuelle påvirkning, slik at det er rimelig sammenheng mellom faktisk påvirkning og resultatet/sykdomsbildet.
 - 3) Symptomene skal være oppstått i rimelig tid etter påvirkningen.»
- (48) Det er i foredraget blant annet vist til en redegjørelse av februar 1983 fra Rikstrygdeverket om praksis.
- (49) I Ot.prp.nr.29 (1995-1996) om ny folketrygdlov foreslo departementet at loven burde omfatte deler av forskrifter om likestilling av yrkessykdommer og klimatiske og epidemiske sykdommer mv.. Om dette uttales i merknadene til § 13-4 på side 131 første spalte:
- «Paragrafen omhandler yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer. Bestemmelsene svarer til gjeldende lov § 11-4 nr. 1 tredje ledd, men omfatter også deler av forskrifter om likestilling av yrkessykdommer, klimatiske og epidemiske sykdommer med yrkesskade, som er fastsatt ved Kgl. res. den 11. desember 1970.
- ...
- I andre ledd er angitt de generelle vilkårene for godkjenning av en yrkessykdom som yrkesskade. Bestemmelsene i andre ledd svarer til punkt III i nevnte forskrifter av 11. desember 1970.»
- (50) Rikstrygdeverket ga, som nevnt, i februar 1983 en redegjørelse for praktiseringen av kravet til årsakssammenheng i hovedsak svarende til redegjørelsen i NOU 1976:16 sidene 80-81. Rikstrygdeverkets praksis ble også sammenfattet i rundskriv Kom/Sak 11-00 nr. 1 fra 1986 sidene 62 og 63 med tilsvarende innhold. I 1993-utgaven av rundskrivet omtales nærmere samvirkende årsaker. Ifølge rundskrivet kan vektleggingen gi følgende resultater:
- «Full godkjenning.
- Dersom vektskålene blir stående med overvekt på siden for de yrkesbetingede årsaksfaktorer, skal det aktuelle symptombildet godkjennes fullt ut som yrkesbetinget. Det samme gjelder dersom vektskålene blir stående i balanse. I et slikt tilfelle vil de andre mulige årsaksfaktorer ikke gi et mer nærliggende eller sannsynlig grunnlag for de aktuelle symptomer. Det foretas altså ingen ansvarsfordeling i de tilfeller hvor de forskjellige årsaksfaktorens ansvar blir vurdert til å være likeverdige når det gjelder å forklare det aktuelle sykdomsbildet, dvs. når ansvarsforholdet blir vurdert til 50/50%.
- Denne fortolkning av forskriftenes del III er i samsvar med flere kjennelser avsagt av Trykderetten, bl.a. i ankesak nr. 2787/87 [TRR-1987-2787].
- Delvis godkjenning.
- Dersom skålen i balansevekten som inneholder «annen sykdom» eller «annen påvirkning» veier mest (mer enn 50%), vil resultatet bli delvis godkjenning.

Hvor stor del av det totale sykdomsbildet som skal godkjennes vil avhenge av graden av overvekten på de ikke-yrkesbetingede faktorer.»

- (51) Retningslinjene viser at yrkessykdom bare skal godkjennes som yrkesskade i sin helhet når yrkesrelatert påvirkning er hovedårsaken til sykdommen. Hvor yrkesrelatert påvirkning er mindre enn en halvpart, skal en forholdsmessig andel godkjennes.
- (52) Disse retningslinjene er videreført og ytterligere detaljert i gjeldende rundskriv fra Rikstrygdeverket om yrkesskadedekningen, hvor det blant annet finnes uttalelser om synergisme i merknadene til § 13-4 annet ledd bokstav d. Etter å ha pekt på at to eller flere årsaksfaktorer i noen tilfeller vil virke sammen på en slik måte at risikoen for utvikling av sykdommen mangedobles i forhold til summen av risikoen ved hver av faktorene isolert skulle tilsi, uttales:
- «Det blir normalt ikke foretatt årsaksfordeling i synergitilfellene hvor så vel yrkesbetingede som ikke-yrkesbetingede årsaksfaktorer inngår i samspillet som gir synergieffekten. I lungekrefttilfeller med bakgrunn i asbest og tobakksbruk skal således hele lidelsen godkjennes. Dette fordi det i slike tilfeller ikke er mulig å påvise hvor stor del av sykdommen som ikke skyldes yrkesmessig påvirkning.»
- (53) Det framgår også av merknadene i rundskrivet at arvelig disposisjon for sykdom bare tillegges betydning når den er «helt dominerende årsak til sykdomsutviklingen», slik at den vanligvis ikke fører til årsaksfordeling ved godkjenning.
- (54) Det er lagt fram ca. 70 avgjørelser av Trygderetten fra 1987 fram til slutten av 2004 om godkjenning av yrkessykdom som yrkesskade. I alle framlagte saker før ny folketrygdlov er avsnitt III i forskriften fra 1970, som ble tilføyd ved kgl. res. 6. februar 1987, referert og angitt som rettslig grunnlag for godkjenningen. Sakene gjelder samvirkende årsaker til lungekreft, kronisk obstruktiv lungesykdom (KOLS) og enkelte andre lungelidelser. Det gjennomgående spørsmål har vært betydning av egen røyking i forhold til yrkesrelatert påvirkning av asbest, støv, metaller, gass og andre utslipp, rengjøringsmidler brukt i sprøyter og annen forurensning på arbeidssstedet.
- (55) I noe under halvparten av sakene fra 1993 fram til mars 2004 godkjente Trygderetten yrkessykdom som yrkesskade med en forholdsmessig andel fra 30 til 50 prosent i de tilfeller yrkesrelatert påvirkning var 50 prosent eller mindre. Det foreligger tilnærmet fast praksis for at kombinasjonen asbest og egen røyking medfører godkjenning fullt ut på grunn av synergieffekten, jf. også Rikstrygdeverkets rundskriv vedrørende § 13-4 annet ledd bokstav d som er omtalt tidligere. I mange saker finner retten at trygdemyndigheten ikke har bevist at egen røyking er mest sannsynlige årsak. I enkelte avgjørelser godkjennes yrkesrelatert påvirkning med den uttalte begrunnelse at den er hovedårsak. I noen få nyere avgjørelser er yrkesrelatert påvirkning som er mindre enn 50 prosent, blitt ansett som nødvendig for yrkessykdommen, og sykdommen er under henvisning til erstatningsrettslige årsaksprinsipper godkjent som yrkesskade i sin helhet.
- (56) Jeg forstår Trygderettens avgjørelser sett i sammenheng slik at yrkesrelatert påvirkning i utgangspunktet må være hovedårsak til yrkessykdommen for at denne skal godkjennes som yrkesskade fullt ut. Dette følger direkte av den faste praksis med å godkjenne for en andel når påvirkningen anses for å være 50 prosent eller mindre og av begrunnelsen i enkelte avgjørelser. Denne forståelse underbygges ytterligere av Rikstrygdeverkets rundskriv, som også må få betydning når retningslinjene nedfelles i trygdemyndighetenes praksis.
- (57) Den ankende part har anført at § 13-4 annet ledd bokstav d forstått slik staten anfører, ikke hjemler delgodkjenning når den yrkesrelaterte påvirkning er mindre enn 50 prosent. Til dette bemerkes at en lemping av kravet til hovedårsak til fordel for søkeren, ikke krever uttrykkelig hjemmel i lov.

Trygdemyndighetenes praksis er forankret i sterke reelle hensyn og rimelighet. Sett fra søkerens side kan det ikke reises innvendinger mot dette.

- (58) Når jeg skal sammenfatte min forståelse av § 13-4 annet ledd bokstav d legger jeg hovedvekten på følgende:
- (59) Det er naturlig å forstå bokstav d slik at den både gjelder bevisbedømmelsen og årsaken til yrkessykdommen. Ordbruken i bestemmelsen sier ikke noe om kravene til årsakssammenheng. Hvis meningen imidlertid hadde vært å endre den langvarige og konsekvente praksis for så vidt angår spørsmålet om årsak til yrkessykdommen, ville bestemmelsen etter all sannsynlighet ha vært utformet annerledes.
- (60) Forarbeidene viser også at lovgiver tok sikte på å videreføre praksis, som da får stor vekt ved tolkingen av § 13-4 annet ledd bokstav d, jf. Rt-2000-220 på sidene 230-31 og Rt-2000-1028 på side 1033. Videreføringen framgår ved at avsnitt III, som i 1987 ble tilføyd forskriften av 1970, er innarbeidet i folketrygdloven slik at annet ledd «svarer til» avsnitt III i forskriften, jf. sitatet fra Ot.prp.nr.29 (1995-1996), som jeg har gjengitt tidligere. Utformingen av § 13-4 annet ledd og forarbeidene innebærer etter min mening at betingelseslæren i erstatningsretten ikke er innført ved godkjenning av yrkessykdom som yrkesskade. Også folketrygdloven § 12-6 og § 12-8 er utformet etter andre prinsipper enn de som gjelder for årsakssammenheng i erstatningsretten, noe jeg kommer tilbake til.
- (61) Jeg tilføyer at da folketrygdloven av 1997 ble behandlet var yrkesskedeforsikringsloven av 1989 og retningslinjene i P-pilledom II fra 1992 vel kjent. Folketrygdloven fikk ingen bestemmelse svarende til yrkesskedeforsikringsloven § 11 tredje ledd om at det skal ses bort fra arbeidstakers særlige mottakelighet for sykdom, med mindre denne må anses som den helt overveiende årsak. Jeg kan heller ikke se at lovgiver, som anført av den ankende part, hadde noen særlig grunn til å gå inn på kravene til årsakssammenheng i P-pilledom II som gjelder en legemiddelprodusents erstatningsansvar. Erstatningsretten gjelder skade påført av noen som kan holdes ansvarlig. Hensynene bak kravene til årsakssammenheng i erstatningsretten er forskjellige fra de hensyn som ligger til grunn for trygdelovgivningen.
- (62) Det foreligger ikke forhold etter at folketrygdloven av 1997 ble vedtatt som endrer dette. Tidligere praksis er i det alt vesentlige fulgt opp av Trygderetten. Den forståelse av årsakskravet som tidligere og någjeldende lov bygger på, er lagt til grunn i den sentrale trygderettslige teori, jf. særlig Kjønstad: Folketrygdloven med kommentarer 1998 sidene 493-494.
- (63) Den ankende part har påberopt flere avgjørelser om samvirke mellom yrkesrelatert eksponering for asbest og egen røyking og særlig vist til at også i ankesaken er det konstatert synergi mellom passiv og aktiv røyking. Jeg bemerker at Trygderetten i saker om asbest og røyking har funnet at det ikke er mulig å påvise hvor stor del av sykdommen som ikke skyldes yrkesmessig påvirkning, jf. også Rikstrygdeverkets rundskriv som er omtalt tidligere. Det følger da av presumsjonen i § 13-4 annet ledd bokstav d at yrkessykdom skal godkjennes som yrkesskade fullt ut. Dette er imidlertid ikke situasjonen i ankesaken, hvor de sakkyndige har kommet fram til hvor stor andel den yrkesrelaterte passive røyking utgjør. Jeg har, som nevnt, lagt deres konklusjoner til grunn.
- (64) Den ankende part har også vist til enkelte avgjørelser i senere tid, hvor godkjenning er basert på erstatningsrettslige prinsipper om årsakssammenheng. Det er dessuten vist til nyere avgjørelser i Høyesterett om erstatning og yrkeskedeforsikring, hvor kravet til rettslig relevant årsakssammenheng er drøftet. Ankemotparten har vist til andre avgjørelser av Trygderetten, hvor det uttrykkelig er tatt avstand fra anførsler om at erstatningsrettslige prinsipper for årsakssammenheng får anvendelse. Jeg bemerker at mulige avvikende syn i enkelte avgjørelser ikke kan ha særlig vekt sammenlignet med

den langvarige, omfattende og i det alt vesentlige konsekvente praksis med godkjenning for en del når den yrkesrelaterte andel er en halvpart eller mindre.

- (65) Endelig har den ankende part gjort gjeldende at reelle hensyn tilsier at erstatningsrettslige prinsipper om årsakssammenheng bør få anvendelse i saker om trygd for yrkessykdommer som i tilfelle skal likestilles med yrkesskader. Til dette bemerker jeg at formålet med yrkesskadetrygden er å kompensere for den særlige risiko ved å være i arbeid, jf. eksempelvis Rt-2004-487 avsnitt 28. Den yrkesrelaterte andel vil etter erstatningsreglene være årsak i alle tilfeller hvor den er et nødvendig vilkår for at yrkessykdommen inntreffer, forutsatt at den er så vidt vesentlig i årsaksbildet at det er naturlig å gi den virkning. Dette ville innebære at yrkessykdommer måtte godkjennes som yrkesskade i sin helhet også hvor andre påvirkninger eller sykdommer er de dominerende. En slik utvidelse av yrkesskadetrygdens dekningsomfang hører under lovgiver.
- (66) Jeg tilføyer at lovgiver i folketrygdloven § 12-6 tredje ledd om krav til årsakssammenheng for å få tidsbegrenset uførestønad og uførepensjon, har fastslått at den medisinske lidelse må ha medført en varig nedsettelse av funksjon av en slik art og grad at den utgjør «hovedårsaken» til nedsettelsen av inntektsevnen/arbeidsevnen. Etter § 12-18 annet ledd om fastsetting av særskilt uføregrad for den del av uførheten som skyldes yrkesskade eller yrkessykdom, skal det ses bort fra uførhet som skyldes andre forhold enn yrkesskaden, når denne del utgjør under 30 prosent av den totale uførheten. Departementet ønsket her å videreføre og lovfeste trygdeetatens praksis med at man «tilskriver hele uførheten til yrkesskaden, dersom «yrkesskadedelen» utgjør mer enn 70 prosent av den totale uførhet», jf. Ot.prp.nr.46 (1998-1999) side 15.
- (67) Jeg finner etter dette at når den yrkesrelaterte påvirkning, som her er passiv røyking, ikke er hovedårsaken til lungekreften, kan yrkessykdommen ikke i sin helhet godkjennes som yrkesskade.
- (68) Anken har ikke ført fram. Staten har ikke krevd saksomkostninger for Høyesterett. Lagmannsretten tilkjente staten 41 354 kroner i saksomkostninger. Ut fra mitt syn på saken må lagmannsretten omkostningsavgjørelse bli stående, jf. tvistemålsloven § 180 annet ledd jf. § 172 første ledd.
- (69) Jeg stemmer for denne dom:
Lagmannsrettens dom stadfestes.
- (70) Dommer **Øie**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (71) Dommer **Bruzelius**: Likeså.
- (72) Dommer **Gussgard**: Likeså.
- (73) Dommer **Gjølstad**: Likeså.
- (74) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

Lagmannsrettens dom stadfestes.

Elektriker I (Rt. 2000 s. 220)

Instans	Høyesterett – Dom.
Dato	2000-02-14
Publisert	HR-2000-13-A – Rt-2000-220 (58-2000)
Stikkord	Trygderett. Yrkesskadedekning på reise fra hjemmet til første arbeidssted.
Sammendrag	En installasjonsinspektør ved et elverk omkom i en trafikkulykke på vei i egen bil i arbeidstiden fra hjemmet til første besøk hos en kunde. Han hadde ikke vært innom arbeidsgiverens lokaler. Høyesterett fant at folketrygdloven § 13-6 annet og fjerde ledd, jfr. tidligere folketrygdlov § 11-1 nr. 1 bokstav a, må forstås slik at yrkesskadedekningen ikke gjelder på reise til og fra arbeidsstedet selv når reisen finner sted i arbeidstiden, bruk av bil er nødvendig for å komme til forskjellige arbeidssteder og arbeidsgiver betaler en godtgjøring ved bruk av egen bil. Dissens 3-2.
Saksgang	Trygderetten nr. TRR-1997-1694 – Frostating lagmannsrett LF-1998-805 A – Høyesterett HR-2000-13-A, nr. 204/1999.
Parter	A (Advokat Tormod A. Sletten – til prøve) mot Staten v/Rikstrygdeverket (Kst. regjeringsadvokat Bård Tønder).
Forfatter	Stang Lund, Bruzelius, Rieber-Mohn. Mindretall: Lund, Justitiarius Smith.

Dommer Stang Lund: Saken gjelder fortolkning og anvendelse av lov 17. juni 1966 om folketrygd § 11-1 nr. 1 bokstav a annet ledd, jf. nå folketrygdloven § 13-6 annet og fjerde ledd, nærmere bestemt om yrkesskadedekningen gjelder på reise i arbeidstiden fra hjemmet til første arbeidssted.

B, født 0.0.1961, var ansatt som installasjonsinspektør ved Z Elverk. Elektrisitetsverket hadde kontorsted i --- i Z kommune. Arbeidet besto blant annet i å holde informasjonsmøter og å besøke og utføre kontroller hos kunder på vegne av det stedlige elektrisitetstilsyn. B avtalte normalt selv tidspunktet for informasjonsmøter og for besøk og inspeksjon, som også kunne finne sted før eller etter den normale arbeidstid. Det var ikke forutsatt at B skulle møte opp på elektrisitetsverkets kontorsted før møter og besøk.

B benyttet egen bil til elektrisitetsverkets kontorsted, og til de forskjellige oppdragssteder. Han ble ansett for å være i arbeid av arbeidsgiver selv om han kjørte fra bopel direkte til et oppdragssted, og han mottok godtgjørelse for kjøring i forbindelse med slike oppdrag.

Den 7. mars 1994 om morgenen reiste B etter avtale med en kunde i egen bil fra bopel i X kommune for å foreta et kundebesøk på ---. Kjørestrekningen var om lag 20 km langs E-6 forbi kontorstedet og videre til kunden. Det har vært lagt til grunn at B hadde med en arbeidsveske med elektrikerverktøy og måleapparat i bilen, fordi han etter vanlig praksis ville ha reist direkte til kunden uten å dra innom kontoret.

Side 221

På vei mot --- kolliderte B ca kl. 08.10 med et vogntog, og han omkom som følge av sammenstøtet. B etterlot seg samboer A og to barn som da var 5 og 7 år gamle.

Z Elverk sendte nokså umiddelbart etter ulykken melding om yrkesskade og ga 26. april 1994 tilleggsopplysninger. X trygdekontor underrettet 16. august 1994 dødsboet om at ulykken ikke kunne godkjennes som yrkesskade. Dette vedtak ble stadfestet av Fylkestyngdekontoret i Sør-Trøndelag 7. mars 1996. Bs dødsbo anket 30. april 1996 til Trygderetten, som 23. juni 1998 avsa kjennelse med slik slutning:

«Fylkestyngdekontorets kjennelse av 7. mars 1996 stadfestes.»

Trygderetten bemerket at den tidligere lov om folketrygd var avløst av lov 28. februar 1997 nr. 19. Retten la til grunn at den nye loven, som trådte i kraft 1. mai 1997, ikke fikk anvendelse. Et mindretall stemte for at fylkestyngdekontorets vedtak skulle oppheves og saken hjemvises til ny behandling.

A reiste 8. september 1998 sak for Frostating lagmannsrett etter trygderettsloven § 23 og gjorde gjeldende at Trygderettens lovanvendelse var uriktig. Lagmannsretten avsa 18. mars 1999 dom med slik slutning:

«1. Staten ved Rikstrygdeverket frifinnes.

2. A tilpliktes innen 2 – to – uker å erstatte Staten ved Rikstrygdeverket sakens omkostninger med kr 29.012,- – kronertjuenitusenogtolv – med tillegg av 12 – tolv – % rente p a fra forfall og til betaling skjer.»

Lagmannsretten bemerket at det rettslige grunnlag for vurderingen var den tidligere folketrygdlov § 11-1 nr. 1 bokstav a. Retten la til grunn at B ikke hadde påbegynt arbeid hjemme, og at reisen i seg selv ikke medførte noen vesentlig økt risiko for skade. Det forelå etter lagmannsrettens oppfatning heller ikke andre spesielle forhold som gjorde at Bs reise burde betraktes annerledes enn en hvilken som helst reise til arbeid. Ulykken var i det hele ikke knyttet til noen særlig risiko som hadde med hans arbeid å gjøre, men ble ansett som et utslag av den risiko som er knyttet til å kjøre bil. Lagmannsretten fant at det fra første stund hadde vært lovgivers mening at reise til og fra arbeid ikke skal dekkes, og dette utgangspunktet er opprettholdt i de lovrevisjoner som senere har funnet sted. De presiseringer som etter hvert hadde skjedd gjennom forvaltningspraksis, fant lagmannsretten ikke å være i strid med lovens ordlyd eller formålet med yrkesskadereglene.

A har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen.

Til bruk for Høyesterett har partene blant annet framlagt ytterligere opplysninger om forvaltningspraksis, og herunder en rekke avgjørelser av Trygderetten. Saken står i samme stilling som for lagmannsretten.

Den ankende part, A, har i hovedsak anført:

Saken skal avgjøres etter § 11-1 nr. 1 bokstav a i folketrygdloven av 1966. Det avgjørende er om B var «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden» da ulykken skjedde.

Side 222

Lagmannsrettens avgjørelse bygger på uriktig rettsanvendelse. Lagmannsretten har feilaktig lagt til grunn at reise til arbeid ikke skulle være dekket i dette tilfellet, og at de presiseringer av lovens virkeområde som har funnet sted gjennom forvaltningspraksis, ikke er i strid med lovens ordlyd eller formålet med yrkesskadereglene. Den ankende part har til underbygging av sitt syn blant annet vist til forarbeidene til lov 12. desember 1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd og lov 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd og til uttalelser i forarbeidene til § 13-6 i folketrygdloven av 1997. Høyesteretts avgjørelse i Rt-1929-961 og underrettspraksis tilsier også at kjøring mellom bopel og arbeidssted er dekket i et tilfelle som det foreliggende.

Det hevdes at forvaltningspraksis og Trygderettens avgjørelser viser at det er utviklet en «jungel» av prinsipper for så vidt angår yrkesskadedekning på reise til og fra arbeidsstedet. De forskjellige prinsipper som er lagt til grunn, er delvis innbyrdes motstridende, og ytre forhold uten betydning har blitt tillagt avgjørende vekt. Det anføres at praksis i senere år har utviklet seg delvis uavhengig av det som må anses som lovens egentlige skjønnstema. Selv om trygdemyndighetenes praksis kan ha betydning for forståelsen av folketrygdloven § 11-1 nr. 1 bokstav a, kan Høyesterett ikke være bundet av Trygderettens avgjørelser, som her må stilles likt med underordnede domstolars avgjørelser.

Ulykken skjedde på reise fra hjemmet til første oppdragssted under utføring av et tjenesteoppdrag i arbeidstiden. Det er til underbygging av dette blant annet vist til at B var lønnet under reisen og hadde krav på bilgodtgjørelse, at han

transporterte verktøy og måleinstrument, og at han under kjøringen var under arbeidsgivers myndighet og kunne instrueres. Reisen til første oppdragssted må etter dette anses som en nødvendig og naturlig del av arbeidet.

A har nedlagt slik påstand:

- «1. Trygderettens kjennelse av 23. juni 1998 oppheves.
2. A tilkjennes sakens omkostninger for lagmannsrett og Høyesterett.»

Ankemotparten, Staten v/Rikstrygdeverket, har i hovedsak anført:

Lagmannsrettens dom er riktig, og staten kan i det vesentlige slutte seg til lagmannsrettens begrunnelse.

Det avgjørende er om B ved kjøring fra bopel til første oppdragssted må anses for å ha vært «på arbeidsstedet». Lovens uttrykk er en geografisk beskrivelse. Det er fast og entydig forvaltningspraksis for at yrkesskadedekningen ikke gjelder på reise til første og fra siste oppdragssted. Verken lovens ordlyd eller forarbeidene gir grunnlag for å utvide dekningsomfanget utover det som måtte følge av trygdemyndighetens og Trygderettens praksis.

Trygdemyndighetenes praksis er langvarig, omfattende og konsekvent og må i seg selv tillegges betydelig vekt ved fortolkningen, jf. Rt-1995-54 på side 60 til 61. Betydningen av denne praksis forsterkes ved at lovgiver ved vedtakelse av lovgivningen om yrkesskadetrygd tok sikte på å kodifisere forvaltningspraksis.

Det følger av forvaltningspraksis at yrkesskadedekningen gjelder på reise til og fra arbeidsstedet når transporten skjer med arbeidsgivers

Side 223

egne eller leide transportmidler, jf. nå folketrygdloven § 13-6 fjerde ledd. Det har i praksis også vært lagt til grunn at yrkesskadedekningen gjelder til og fra arbeidsstedet når reiseveien er særlig risikofylt, eller arbeidstakeren har utført arbeid hjemme før vedkommende reiser til første arbeidssted.

Reelle hensyn tilsier heller ikke at virkeområdet for yrkesskadetrygden utvides til også å omfatte reise mellom bopel og arbeidssted i et tilfelle som det foreliggende. Dette vil skape nye problemer med å trekke grensen mot de tilfeller hvor yrkesskadedekningen fortsatt ikke gjelder på reise til og fra arbeidsstedet.

Bs kjøring fra bopel til første oppdragssted 7. mars 1994 må anses som en ordinær reise til arbeidsstedet. Det følger av langvarig, omfattende og konsekvent forvaltningspraksis at B ikke kan anses for å ha vært «på arbeidsstedet» når han foretok denne reisen. Det forhold at han av arbeidsgiver ble ansett for å utføre et tjenesteoppdrag i arbeidstiden på reise til første oppdragssted, at han var berettiget til bilgodtgjørelse og at han medbrakte verktøy og måleapparat, har etter trygdemyndighetenes praksis ingen betydning.

Rikstrygdeverket krever ikke saksomkostninger for Høyesterett.

Staten v/Rikstrygdeverket har nedlagt slik påstand:

«Frostating lagmannsretts dom av 18. mars 1999 stadfestes.»

Jeg er kommet til samme resultat som lagmannsretten og er på de vesentlige punkter enig i lagmannsrettens begrunnelse.

Innledningsvis bemerkes at Trygderetten og lagmannsretten avgjorde saken etter § 11-1 nr. 1 bokstav a i lov om folketrygd av 17. juni 1966. Jeg finner grunn til å nevne at någjeldende lovs overgangsbestemmelser fastslår at krav som er satt fram før loven trådte i kraft 1. mai 1997, avgjøres etter den tidligere loven dersom dette er til gunst for vedkommende, jf. § 26-2 første ledd annet punktum. Bestemmelsen antas å gjelde for senere klager og anker til Trygderetten, jf. Karnov Norsk kommentert lovsamling 1999 side 2683 note 1247. Da saken ble avgjort av Trygderetten 23. juni 1998, var ny folketrygdlov trådt i kraft. Trygderetten skulle etter min mening ha anvendt någjeldende folketrygdlov § 13-6. Ut fra min forståelse av § 13-6 annet ledd jf. fjerde ledd og den tidligere § 11-1 nr. 1 bokstav a har dette ingen betydning for resultatet.

Folketrygdloven § 13-6 annet ledd fastslår at yrkesskadedekningen gjelder for yrkesskader som oppstår mens arbeidstakeren er «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden». Samme bestemmelse fjerde ledd første punktum sier at yrkesskadedekningen gjelder på reise til og fra arbeidsstedet dersom transporten «skjer i arbeidsgiverens regi, eller er av

en slik karakter at den medfører vesentlig økt risiko for skade». Den tidligere folketrygdlov § 11-1 nr. 1 bokstav a fastslo at en trygdet som ble rammet av yrkesskade, og som på skadetidspunktet var arbeidstaker med pensjongsgivende inntekt etter § 6-4, hadde rett til yrkesskadetrygd «bare dersom skaden ble påført mens vedkommende var i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden». Det framgår av lovforarbeidene, som jeg kommer tilbake til senere, at bestemmelsene er en videreføring av § 9 nr. 1 bokstav a i lov 12. desember 1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd, som

Side 224

igjen var en videreføring av tidligere lovgivning om ulykkestrygd for industriarbeidere.

Ved lov 23. juli 1894 ble arbeidere i fabrikker mv. forsikret mot følgene av ulykker «i Bedriften» når «Bedriftsulykke» medførte legemsskade eller død for den forsikrede person. Ulykkestrygden ble etter hvert utvidet til andre arbeidstakere, og lovbestemte begrensninger for så vidt angår virksomhetens art ble fjernet. Loven ble erstattet av lov 10. desember 1920 nr. 1 om ulukketrygding for fiskarar og lovene av 24. juni 1931 nr. 6 og nr. 11 om ulykkestrygd for industriarbeidere mv. og sjømenn.

Rikstrygdeverket fikk i januar 1956 i oppdrag å utrede spørsmål i forbindelse med en utvidelse av ulykkestrygden til å omfatte alle arbeidstakere og spesielle grupper av selvstendig næringsdrivende (håndverkere og lignende yrkesgrupper), og å foreslå ny lovgivning. Rikstrygdeverket framla utredningen 15. desember 1956 og foreslo at lovene om ulykkestrygd og reglementsbestemmelsene om ulykkestrygd (Statsbanene og Kongsberg Sølvverk) skulle slås sammen til en felles lov om yrkesskadetrygd, og at dekningsområdet for trygden skulle bli vesentlig utvidet. Etter lovutkastet § 10 skulle yrkesskade blant annet omfatte (utredningen side 56):

«... legemsskade eller sykdom påført den trygdede i og som følge av hans yrke eller næring dersom årsaken er:
a. ulykkestilfelle eller annen bestemt ytre hendelse,»

Om bestemmelsens virkeområde uttalte Rikstrygdeverket (utredningen side 27 spalte 2 og side 31):

«Bestemmelsen svarer til Industri § 10, Sjø § 5 og Fisk § 2.

Punkt 1 og 2. I den någjeldende lov om ulykkestrygd for industriarbeidere § 10 heter det at trygden gir rett til erstatning for *b e d r i f t s u l y k k e* som fører med seg at en trygdet person får legemsskade eller dør. Når loven bruker uttrykket «bedriftsulykke», ligger det i dette blant annet en begrensning av trygdens omfang med omsyn til tid og sted, og et krav om sammenheng mellom bedrift og ulykke.

...

Praksis etter gjeldende lov er at skader som inntreffer underveis til eller fra arbeidet, ikke anses som yrkesskade. Slike skader skyldes ikke bedriften eller dens spesielle risiko. Skadene skyldes vanligvis trafikken, glatt føre eller liknende.

I praksis er det dog utformet visse viktige unntak fra hovedregelen.

Hvis det inntreffer en ulykke mens de trygdede transporteres til eller fra arbeidet med bedriftens egne eller leide transportmidler, anses bedriftsulykke å foreligge. Det samme gjelder hvis den nødvendige veg til/fra arbeidet medfører særlig risiko, som f.eks. i spesielt ulendt terreng eller over usikker is på elv eller vann.

Må den trygdede føre med seg farlig redskap og dette volder skade underveis, anses bedriftsulykke å foreligge.

Ferdsl mellom flere arbeidssteder, eller mellom kontor og arbeidssted betraktes som vanlig arbeid.

Rikstrygdeverket har drøftet om en skulle innføre den svenske regel som

Side 225

går ut på at også skader som skjer under direkte ferdsel mellom bosted og arbeidssted skal anses som yrkesskade, men har ikke funnet tilstrekkelig grunn til det.»

Departementet foreslo at bestemmelsene om yrkesskade skulle deles i § 9 om vilkårene for rett til stønad og § 10 om yrkesskade, hvilket ble lovens ordning. § 9 nr. 1 bokstav a bestemte at stønad skulle ytes for yrkesskade som er påført trygdede mens han var «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden». Forslaget tok sikte på å lovfeste «hovedtrekkene i den praksis som gjennom årene har utviklet seg i ulykkestrygden», jf. Ot.prp.nr.35 for 1958 side 24 spalte 2.

Under høringen foreslo LO, Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund og Norsk Kommuneforbund at skader som inntreffer under direkte ferdsel mellom bosted og arbeidssted, burde omfattes av yrkesskadetrygden. Etter å ha vist til

Rikstrygdeverkets utredning om dette som er gjengitt tidligere, uttalte departementet at det (proposisjonens side 25 spalte 1):

«... slutter seg til det Rikstrygdverket har anført, og finner at en generell regel om at skader som inntreffer underveis til eller fra arbeidet skal anses som yrkesskade, ville gå utover målsettingen for yrkesskadetrygden, nemlig å erstatte skader som skyldes arbeidet eller den spesielle risiko det medfører. En antar at slike tilfelle mer hører hjemme under en alminnelig uføretrygd.»

Stortingets sosialkomité tiltrådte forslaget, jf. Innst.O.XIII for 1958 side 13 spalte 1.

I Ot.prp.nr.62 (1968–1969) framla Sosialdepartementet blant annet forslag om inkorporering av yrkesskadetrygden i lov om folketrygd. Departementet foreslo ingen endring i omfanget av yrkesskadedekningen, jf. proposisjonens side 37 spalte 1. Stortinget rakk ikke å behandle saken våren 1969, og forslaget ble fremmet på ny i Ot.prp.nr.42 (1969–1970), jf. side 1.

Yrkesskadetrygdutvalget hadde tatt opp spørsmålet om å få en klarere avgrensning av yrkesskade mot annen skade og sykdom, idet en ellers ville ha et sviktende grunnlag for de særskilte stønadsregler som foreslås for yrkesskade, jf. proposisjonen side 25 spalte 1. Rikstrygdeverket frarådet at det ved inkorporeringen ble foretatt begrensninger av yrkesskadedekningen gjennom en endring av yrkesskadebegrepet «som etter hvert har fått sitt innhold gjennom praksis», og departementet fant heller ikke grunn til å foreslå prinsipielle endringer på dette punkt, jf. proposisjonen samme sted.

Yrkesskadetrygdutvalget hadde foreslått at praksis som medførte at arbeidstakere var dekket av trygden når transporten skjedde med arbeidsgivers transportmiddel, skulle opphøre fordi det ikke var tilstrekkelig grunnlag for å stille enkelte arbeidstakere i en gunstigere stilling enn andre. Rikstrygdeverket pekte på at denne praksis blant annet tok «sikte på å dekke det ansvar en arbeidsgiver kan bli påført ved å stille skyssmiddel til disposisjon og at trygden derfor fortsatt bør dekke arbeidstakerne under transport som nevnt». Departementet var enig med Rikstrygdeverket, jf. proposisjonen side 25 spalte 2.

Vilkåret i yrkesskadetrygdloven av 1958 § 9 punkt 1 bokstav a om at skaden må være påført «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden» ble

Side 226

etter dette videreført i § 11-1 nr. 1 bokstav a i folketrygdloven av 1966, jf. proposisjonen side 81 spalte 1.

I februar 1975 ble det oppnevnt et utvalg til å utrede visse spørsmål vedrørende ytelse fra folketrygden som følge av skade eller sykdom som har sammenheng med den tryggedes engasjement i arbeidslivet. Utvalgets innstilling er publisert i NOU 1976:16 Yrkesbetingede helseskader og folketrygden. Under gjennomgåelse av gjeldende lovgivning uttalte utvalget blant annet (utredningen side 78):

«At skaden må skje på a r b e i d s s t e d e t for å bli godkjent innebærer i første rekke en avgrensning mot ulykker som inntreffer utenfor bedriftens område. Skade på vei til og fra arbeidsstedet, godkjennes ikke med mindre transporten er organisert av bedriften og utføres med bedriftens egne eller leide befordringsmidler. Unntak kan i praksis også bli gjort når distansen fra eller til arbeidsstedet går gjennom ulendt terreng.

Til arbeidsstedet regnes ikke bare vedkommende arbeidstakers faste arbeidsplass, men hele bedriftsområdet. Når det ikke finnes noe klart avgrenset bedriftsområde f.eks ved anleggsarbeid, fiske, skogsarbeid, transport o.l. anses arbeidsstedet å være der hvor arbeidet til enhver tid foregår.

Dersom arbeidstakeren reiser rundt og utfører arbeid på forskjellige steder anses han som trygdet på veien mellom de ulike oppdragssteder, samt på vei mellom arbeidssted og oppdragssted. Reiser arbeidstakeren rett hjemmefra til oppdragsstedet vil han normalt ikke anses trygdet før han ankommer oppdragsstedet. Annerledes om han må foreta lengre reiser som betinger overnatting hjemmefra. Her vil skader som inntreffer under selve reisen fram og tilbake til oppdragsstedet kunne bli godkjent.»

I april 1981 ble det oppnevnt et utvalg til å foreta en samlet gjennomgåelse av folketrygdloven og andre lover og forskrifter som har tilknytning til folketrygden, og legge fram forslag om et forenklet og mest mulig hensiktsmessig regelverk. Trygdlovutvalgets utredning forelå i oktober 1990 og er inntatt i NOU 1990:20 Forenklet folketrygdlov. Under behandlingen av gjeldende rett uttalte utvalget om forståelsen av «på arbeidsstedet» blant annet (utredningen side 584):

«Vanligvis gjelder ikke yrkesskadedekningen på vegen til og fra arbeidsstedet. Etter fast praksis gjelder likevel yrkesskadedekningen ved transport som skjer i arbeidsgiverens regi med arbeidsgiverens egne eller leide transportmidler. Det anses ikke for å være transport i arbeidsgiverens regi om arbeidsgiveren betaler for reisetiden eller yter kjøregodtgjørelse, hvis det ikke dreier seg om transport organisert med arbeidsgiverens transportmidler.

...

Mange arbeidstakere er i arbeidsforhold hvor virksomheten skifter mellom å være stasjonær og ambulant. En selger vil eksempelvis dele sin arbeidstid mellom arbeid på et fast kontor og kundebesøk. Når han er ute på kundebesøk, er han yrkesskadedekket på vei fra kontoret og til kunden og mellom de forskjellige kundene og tilbake til kontoret. Han vil imidlertid ikke være yrkesskadetrygdet på vei hjem fra siste arbeidssted. Det samme gjelder på vei fra hjemmet og til første arbeidssted. Han regnes da å være i samme situasjon som arbeidstakere med stasjonært arbeidssted.

I en del tilfeller vil vedkommende regnes for å være på arbeidsstedet allerede

Side 227

på veien hjemmefra. Eksempelvis vil en som påbegynner arbeidet i hjemmet eller avslutter arbeidet i hjemmet kunne omfattes av yrkesskadedekningen på veien mellom hjemmet og det faste arbeidsstedet. En arbeidstaker som kan sies å ha bilen som sitt arbeidssted, som for eksempel yrkessjåfør, vil også omfattes av yrkesskadedekningen hjemmefra hvis vedkommende er pålagt å ha bilen parkert hjemme.»

Utvalget foreslo i § 17-3 annet ledd første punktum at yrkesskadedekningen fortsatt skulle gjelde for «yrkesskader som oppstår mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden», jf. side 582. Om denne bestemmelse bemerket trykkelovutvalget (utredningen side 585 spalte 2 flg.):

«Utkastets annet ledd første punktum omhandler de vilkårene som i dag står i lovens § 11-1 nr. 1 bokstav a annet ledd. Uttrykket «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden» synes å være noe snevrere enn gjeldende praksis. Det kan hevdes at gjeldende formulering i prinsippet ikke legger opp til utvidende fortolkninger, da uttrykkene i seg selv egentlig er nokså presise. En er nødt til å ha inngående kjennskap til praksis på dette området for å kunne slå fast hvilket omfang yrkesskadedekningen har for arbeidstakere. Dette gjør at den rettslige situasjonen for denne gruppen ikke kan leses direkte ut av lovteksten, noe som er uheldig.

Utvalget har drøftet om det finnes andre formuleringer som gir bedre uttrykk for det som anses som gjeldende rett. Alternative formuleringer er «under utøvelse av arbeidet» eller «i forbindelse med arbeidet». Den første formuleringen er snevrere enn den andre og er dessuten for snever i forhold til gjeldende praksis. Da begge formuleringene er vagere enn dagens formulering, kan det hevdes at de gir et større rom for skjønn. Uttrykket «i forbindelse med arbeidet» vil klart kunne anses å dekke gjeldende praksis. Men denne formuleringen vil medføre mange tolkningsproblemer. Utvalget har funnet det mest hensiktsmessig å beholde betegnelsen «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden». Utvalget har lagt avgjørende vekt på at dette er en vel innarbeidet formulering som er presisert gjennom en langvarig forvaltningspraksis, en rekke rundskriv, og Trygderettens kjennelser. Utvalget er klar over at formuleringen ikke er helt dekkende, men det er vanskelig å finne en mer presis formulering, uten at den medfører materielle endringer av stønadsvilkårene.»

Utvalget foreslo i samme bestemmelse et nytt annet punktum, hvorefter for reise til og fra arbeidsstedet «gjelder yrkesskadedekningen dersom transporten skjer i arbeidsgiverens regi». Om dette forslag uttalte utvalget (utredningen side 586 spalte 1):

«I utkastets annet ledd andre punktum sies det at arbeidstakere er yrkesskadedekket under transport til og fra arbeidsstedet dersom transporten skjer i arbeidsgiverens regi. Som vist foran, gjelder det i dag svært innfløkte regler om yrkesskadedekningen på reiser. Loven ville bli for uoversiktlig dersom disse bestemmelsene skulle lovfestes. Ut fra informasjonshensyn har utvalget imidlertid valgt å ta med hovedprinsippet.»

Sosialdepartementet hadde ingen merknader til utvalgets forslag til § 17-3 annet ledd første punktum, som ble någjeldende lov § 13-6 annet

Side 228

ledd, jf. Ot.prp.nr.29 (1995–1996) side 131. § 17-3 annet ledd annet punktum ble ny § 13-6 fjerde ledd. Bestemmelsen ble omformulert slik at den også omfatter reise til og fra arbeidsstedet «av en slik karakter at den medfører vesentlig økt risiko for skade». Departementet uttalte om forslaget (proposisjonen side 132 spalte 1):

«Fjerde ledd bygger på Trygdelovutvalgets forslag. Ut fra informasjonshensyn finner departementet i likhet med Trygdelovutvalget det hensiktsmessig å ta med hovedprinsippet om yrkesskadedekning på reise til og fra arbeidsstedet som skjer i arbeidsgivers regi, eller medfører vesentlig økt risiko for skade. Presiseringen tilsvarende gjeldende praksis. I utkastets fjerde ledd siste punktum foreslås at departementet får fullmakt til å gi nærmere bestemmelser om yrkesskadedekning på reise.»

Stortingets sosialkomité hadde ingen merknader til forslagene, jf. Innst.O.nr.46 (1996–1997) side 22 spalte 1.

Jeg tilføyer at lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring også gjelder skade og sykdom som arbeidstakeren påføres «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden», jf. § 10. Bestemmelsen skal forstås på samme måte som den tidligere folketrygdlov § 11-1 nr. 1 bokstav a, jf. Ot.prp.nr.44 (1988–1989) sidene 55 og 89 spalte 1.

Som det framgår av lovforarbeidene har det nærmere innhold av «bedriftsulykker» i tidligere lovgivning, og «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden» fra yrkesskadetrygdlovens ikrafttredelse 1. januar 1960, blitt fastlagt gjennom trygdemyndighetens, og fra 1967 også Trygderettens praksis. Lovgiver har ikke på noe tidspunkt hatt til hensikt å endre denne praksis. Partene har lagt fram 59 avgjørelser av Trygderetten i tidsrommet 1968 til 1998 vedrørende yrkesskadedekning for reiser til og fra arbeidsstedet. Da partene er uenige om betydningen av denne praksis og særlig hva som følger av Trygderettens avgjørelser, finner jeg det nødvendig å gå noe nærmere inn på disse spørsmål.

Jeg nevner først at trygdemyndighetenes praksis i seg selv må tillegges betydelig vekt i de tilfeller den er langvarig, omfattende og konsekvent, jf. Rt-1995-54 på sidene 60-61. Denne avgjørelse gjaldt bortfall av rett til utvidet barnetrygd etter § 2 annet ledd i lov 24. oktober 1946 om barnetrygd ved enslig forsørgers inngåelse av ekteskap med en annen enn barnas far. Trygdemyndighetenes praksis hadde vært helt konsekvent siden lovendringen trådte i kraft 1. januar 1970. Trygderetten hadde i 18 ankesaker avgjort at utvidet barnetrygd falt bort i de tilfeller en enslig forsørger inngikk ekteskap, hvorav ankene i de siste 6 sakene ble nektet fremmet fordi Trygderettens ankeutvalg enstemmig fant at ankene ikke ville føre fram. I vår sak får imidlertid trygdemyndighetenes praksis en særlig betydning, fordi lovgiver ved flere anledninger har vist til forvaltningspraksis ved beskrivelse av gjeldende rett og i merknadene til de senere vedtatte bestemmelser.

Saken om utvidet barnetrygd i Rt-1995-54 gjaldt ett spørsmål, nemlig om retten til utvidet barnetrygd falt bort dersom en enslig forsørger som kan være enke, enkemann, fraskilt eller ugift mor, inngikk ekteskap. Vår sak gjelder tilsynelatende bare ett spørsmål; om en arbeidstaker eller vedkommendes etterlatte har krav på yrkesskadetrygd når en ulykke inntreffer på reise til og fra et arbeidssted. Svaret er imidlertid

Side 229

ikke ja eller nei fordi yrkesskadedekningen etter praksis og nå folketrygdloven § 13-6 fjerde ledd gjelder i enkelte tilfeller for reise til og fra arbeidsstedet.

Den ankende part har anført at bilen i dette tilfellet må anses som arbeidsstedet på reisen 7. mars 1994 fra hjemmet til første oppdragssted. Den ankende part har til støtte for dette blant annet vist til Trygderettens kjennelser i ankesaker 28/68, 1772/82, 1380/83, 1819/83, 615/84, 2628/86 og 659/98.

Jeg bemerker at uttrykket «på arbeidsstedet» i lang tid har vært forstått slik at det gjelder et eller flere steder hvor arbeid foregår, og for reiser mellom flere arbeidssteder. Arbeidsstedet kan eksempelvis være en bygning eller et avgrenset område og ved ambulerende virksomhet de steder arbeidet til enhver tid foregår, jf. NOU 1990:20 side 584. Yrkesskadedekningen gjelder i utgangspunktet ikke på reise til og fra arbeidsstedet, jf. Rt-1962-215, NOU 1990:20 side 584 og forutsetningsvis folketrygdloven § 13-6 fjerde ledd første punktum.

Paragraf § 13-6 fjerde ledd kom inn folketrygdloven av 1997. Bestemmelsen forutsetter at yrkesskadedekningen ikke gjelder på reise til og fra arbeidsstedet med mindre transporten skjer i regi av arbeidsgiver, eller er av en slik karakter at den medfører vesentlig økt risiko for skade. Uttrykket «i arbeidsgiverens regi» kan ut fra en språklig forståelse omfatte mer enn transport med arbeidsgivers egne eller leide transportmidler. Trygdelovutvalget foreslo «ut fra informasjonshensyn» at lovteksten skulle inneholde hovedprinsippet om at yrkesskadedekningen også gjelder transport til og fra arbeidsstedet dersom transporten skjer «i arbeidsgiverens regi», jf. NOU 1990:20 side 586. Departementet sluttet seg til dette og føyde til at yrkesskadedekningen også gjaldt for transport som er av en slik karakter at den medfører økt risiko for skade, jf. Ot.prp.nr.29 (1995–1996) side 132 spalte 1. Departementet uttalte at presiseringen tilsvarende «gjeldende praksis», jf. proposisjonen samme sted. Forarbeidene tydeliggjør at § 13-6 fjerde ledd ikke kan gi grunnlag for å utvide yrkesskadedekningen for reise til og fra arbeidsstedet fordi bestemmelsen bare tar sikte på å kodifisere hovedprinsippene i trygdemyndighetenes praksis.

De trygderettskjennelser som den ankende part har påberopt, gir etter min mening ikke støtte for å anse bilen som et arbeidssted i vår sak. Etter praksis er det bare i de tilfeller arbeidsoppgavene er knyttet til selve bilen, at denne har vært ansett som arbeidssted. Arbeidstakere som har til oppgave å transportere personer eller gods, eller andre som har bilen som arbeidssted (f.eks. ambulansepersonell), vil være dekket av trygden fra bilen tas i bruk til transportoppdrag til den settes bort etter endt arbeidsdag, jf. ankesaker 28/68 og 1772/1982 som gjaldt arbeidstakere som blant annet hadde til oppgave å transportere andre personer til og fra arbeid i arbeidsgivers kjøretøy. I ankesaker 1380/83, 615/84, 2628/86 og 659/98 la Trygderetten etter en konkret vurdering til grunn at tjenesteoppdraget også omfattet reise til og fra arbeidsstedet. Trygderettens flertall fant i ankesak 1819/83 at en lensmannsbetjent med reservetjeneste (hjemmevakt) var berettiget til yrkesskadetrygd for en skade påført under påkledning hjemme i forbindelse med en utrykning fordi hendelsen sto i nær sammenheng med arbeidet.

Trygdemyndighetenes øvrige praksis underbygger imidlertid at yrkesskadedekningen

Side 230

ikke gjelder for reise til og fra arbeidsstedet med mindre særlige forhold foreligger. En arbeidstaker er ikke trygdet på reise mellom hjem og første arbeidssted eller fra siste arbeidssted og hjem selv om reisen finner sted i arbeidstiden og arbeidsgiver betaler godtgjørelse for bruk av egen bil, jf. ankesaker 2846/72, 755/89, 2671/89, 650/90, 678/91 (TRR-1991-678), 2515/92, 2880/92, 1711/93 og 1044/95 (TRR-1995-1044). Ambulansepersonell på hjemmevakt er ikke trygdet på vei til ambulansen når en sykehustransport skjer til på forhånd fastsatte tider, jf. ankesak 829/86. Brannbefal på hjemmevakt er heller ikke dekket av yrkesskadetrygden på vei til brannstasjonen for vaktskifte, jf. ankesak 1502/87. Tilsvarende gjelder hvor en arbeidstaker er avhengig av bil fordi vedkommende når som helst kan bli tilkalt til oppdrag utenfor regulær arbeidstid, jf. ankesak 1050/91 (Tr 1989-93 45, TRR-1991-1050). Bruk av egen eller arbeidsgivers tjenestebil for transport av utstyr som arbeidstakeren benytter under arbeid, eller av arbeidsgivers servicebil, mellom hjem og arbeidssteder anses ikke tilstrekkelig til å bli likestilt med transport i arbeidsgivers regi, jf. ankesaker 1711/93 (anken nektet fremmet), 3652/93, 1669/97 og 89/98 (anket til Høyesterett).

Trygdemyndighetenes forvaltningspraksis over lang tid viser etter min mening at lovens uttrykk «på arbeidsstedet» har vært forstått slik at reise mellom hjem og arbeidssted faller utenfor yrkesskadedekningen selv når reisen finner sted i arbeidstiden, bruk av bil er nødvendig for å komme til forskjellige arbeidssteder og arbeidsgiver betaler en godtgjøring når arbeidstakeren bruker egen bil. Det finnes enkelte eksempler på at Trygderetten etter en konkret vurdering har ansett reisen til og fra arbeidsstedet for å ha en særlig sammenheng med tjenesten, slik som i ankesak 2628/86. Trygdemyndighetene har imidlertid gjennomgående fortolket og anvendt lovens kriterier «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden» uten i hvert enkelt tilfelle å gå inn på om ulykken fant sted i forbindelse med arbeid. Rikstrygdeverkets forslag i 1956 om yrkesskadedekning når legemsskade eller sykdom påført den trygdede «i og som følge av hans yrke eller næring» dersom årsaken er ulykkestilfelle eller annen bestemt ytre hendelse som jeg har referert tidligere, ble ikke tatt inn i lovteksten i 1958. Jeg tilføyer at Trygdlovutvalget ikke fulgte opp sine drøftelser av alternative formuleringer som «under utøvelse av arbeidet» eller «i forbindelse med arbeidet» blant annet fordi formuleringen var vagere enn dagens formulering. Det har derfor etter min mening ikke dekning i lovens ord og forarbeider eller i trygdemyndighetenes praksis å la yrkesskadedekningen generelt omfatte de tilfeller en ulykke finner sted i forbindelse med arbeid. En slik utvidelse ville medføre at yrkesskadedekningen for reiser til og fra arbeid ville bli vesentlig utvidet i forhold til trygdemyndighetenes praksis. Någjeldende § 13-6 fjerde ledd og denne bestemmelses forarbeider gir ikke grunnlag for og kan forutsetningsvis anføres mot en slik utvidelse.

Jeg har etter dette kommet til at lovens hovedregel om at yrkesskadedekningen er begrenset til selve arbeidsstedet og reise mellom flere arbeidssteder, må slå igjennom også i vårt tilfelle. Jeg finner klar støtte for dette standpunkt i lovteksten i § 13-6 annet og fjerde ledd som svarer til den tidligere folketrygdlov § 11-1 nr. 1 bokstav a, og denne forståelse underbygges av lovforarbeidene til någjeldende og tidligere folketrygdlov og 1958-loven om yrkesskadetrygd. Den langvarige, omfattende og

Side 231

konsekvente forvaltningspraksis som her foreligger, må både ut fra forarbeidene og i seg selv tillegges betydelig vekt ved fortolkningen, jf. Rt-1995-54 på sidene 60-61.

Anken har ikke ført fram. Rikstrygdeverket har ikke krevd saksomkostninger for Høyesterett. Saken gjelder forståelsen og anvendelsen av folketrygdloven § 13-6 annet og fjerde ledd og den tidligere folketrygdlov § 11-1 nr.1 bokstav a på et saksforhold som ikke tidligere har vært prøvd for domstolene. Jeg har derfor kommet til at saksomkostninger ikke bør tilkjennes for noen instans.

Jeg stemmer for denne dom:

1. Lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, stadfestes.
2. Saksomkostninger tilkjennes ikke for noen instans.

Dommer Lund: Jeg er kommet til et annet resultat enn førstvoterende.

Sakens faktum er ikke omstridt: Da ulykken skjedde, var B på veg i sin bil for å utføre et oppdrag for elektrisitetsverket. Ulykken skjedde i arbeidstiden, og oppdraget var ledd i den pliktige og lønnede utførelsen av Bs arbeidsoppgaver mens han var undergitt arbeidsgivers styring og kontroll. Bruken av egen bil var et avtalt og nødvendig ledd i arbeidet, som arbeidsgiveren betalte kjøregodtgjørelse for. Spørsmålet er om B, da ulykken inntraff, var «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden» i den forstand loven bruker dette uttrykket. Uttrykket kom inn i lov om yrkesskadetrygd av 1958 § 9 nr. 1 bokstav a og ble siden – ved yrkesskadetrygdens inkorporering i folketrygden – nedfelt i folketrygdloven av 1966 § 11-1 nr. 1 bokstav a. Uttrykket er nå videreført i folketrygdloven av 1997 § 13-6 annet ledd. Jeg er enig med førstvoterende i at uttrykket må antas å ha samme innhold i dag som tidligere.

At B på ulykkestidspunktet var *i arbeid* for sin arbeidsgiver, er ikke tvilsomt. Men fra statens side hevdes det at han ikke var kommet frem til *arbeidsstedet* og derfor faller utenfor trygdens dekningsområde.

Etter ordlyden synes uttrykket å inneholde tre kumulative vilkår. Slik kan det imidlertid ikke uten videre forstås. Jeg finner det således klart at hvis man først er i arbeid for arbeidsgiver på arbeidsstedet, vil kriteriet «i arbeidstiden» knapt kunne ha selvstendig betydning som begrensning. En nærliggende forståelse av begrepet «på arbeidsstedet» er at dette henspiller på det sted man til enhver tid utfører arbeid for arbeidsgiveren. Men etter ordlyden kan begrepet også tenkes å ha en mer begrenset betydning. Det er likevel på det rene at «arbeidsstedet» ikke blir oppfattet slik at det refererer seg til et bestemt og geografisk avgrenset område. Er man i arbeid etter først å ha vært innom sitt kontor- eller oppdragssted, vil man omfattes av trygden på reiser man deretter foretar til ulike arbeidsplasser. Dette gjelder så vidt forstås også hvis man har vakt hjemme og reiser hjem etter første utrykning i vaktperioden; både under hjemreisen og neste utrykning er man yrkesskadetrygdet.

Side 232

Etter min oppfatning taler de beste grunner for å oppfatte lovens uttrykk slik at det tar sikte på å fremheve sammenhengen mellom arbeidet og ulykken, og at det ikke er tale om skarpt adskilte kriterier som skal vurderes isolert, jf. Rikstrygdeverkets trygdeutredning av 15. desember 1956 der ulykkestyrgden ble foreslått utvidet til å omfatte enhver skade «i og som følge av hans yrke». På side 30 heter det at

«den valgte formulering skulle dekke den tanke som på mange måter er selve bakgrunnen for loven, nemlig at den som kommer til skade «i arbeidet», d.v.s. under sin innsats i produksjonslivet, skal ha rett til stønad. Dette er kanskje den eneste retningslinje en kan følge ved praktiseringen av loven. ...»

Så vidt jeg kan se var det ikke uttrykk for et annet syn på dette at lovens ordlyd ble en annen enn etter Rikstrygdeverkets forslag.

Det jeg har gjengitt fra trygdeutredningen synes å samsvare med den oppfatning som kom til uttrykk i dommen i Rt-1929-961, der en skogsarbeider, som ble skadet av spark fra hesten sin på vei fra hjemmet til sitt arbeid i skogen, ble ansett dekket av ulykkestyrgden: I byrettens premisser, som Høyesterett sluttet seg til, bemerkes at arbeidstiden ble regnet fra den tid skogsarbeideren gjorde seg ferdig til å dra i skogen med hesten. Videre heter det:

«For at citanten skulde kunne utføre arbeidet med lunningen var det nødvendig for ham at føre hesten fra sin bopæl til det sted i skogen hvor lunningen foregikk, og han førte hesten med sig ene og alene fordi arbeidet krevde det. Retten antar derfor, at dette maa ansees for at ha hørt til hans arbeide og at ulykken saaledes maa ansees for at være tilstøtt ham «i bedriften». ...»

I NOU 1990:20 om Forenklet folketrygdlov sies det på side 585 flg. at man

«har drøftet om det finnes andre formuleringer som gir bedre uttrykk for det som anses som gjeldende rett. Alternative formuleringer er «under utøvelse av arbeidet» eller «i forbindelse med arbeidet». Den første formuleringen

er snevrere enn den andre og er dessuten for snever i forhold til gjeldende praksis. Da begge formuleringene er vagere enn dagens formulering, kan det hevdes at de gir et større rom for skjønn. Uttrykket «i forbindelse med arbeidet» vil klart kunne anses å dekke gjeldende praksis. Men denne formuleringen vil medføre mange tolkningsproblemer ...»

Det fremgår av dette at det er forbindelsen med arbeidet som er det sentrale. Jeg viser ellers til førstvoterendes mer utførlige gjengivelse av uttalelsene i NOU-en. Av disse fremgår det blant annet at man var opptatt av at det ikke skulle gjøres endringer i gjeldende praksis som på visse punkter går lenger i å innrømme trygdedekning enn lovens uttrykk gir grunnlag for. Eksempelvis gjelder dette når arbeidstakere transporteres i arbeidsgivers regi, eller når veien til arbeidet er særlig risikofylt, jf. någjeldende folketrygdlov § 13-6 fjerde ledd. Også yrkessjåfører, som av arbeidsgiver forutsettes å ha bilen hjemme, omfattes av trygden straks de kjører hjemmefra om morgenen uavhengig av om de er i arbeid eller ikke.

Side 233

Etter min oppfatning gir ikke forarbeidene til de relevante bestemmelsene i lov om yrkesskadetrygd og folketrygdlovene av 1966 og 1997 svar på det foreliggende tolkingsspørsmål. Det fremgår klart at man har ment å holde utenfor ulykker som inntreffer på veg til eller fra arbeidet/arbeidsstedet med de tidligere nevnte reservasjoner, og at meningen samtidig har vært «å erstatte skader som skyldes arbeidet eller den spesielle risiko det medfører», jf. Ot.prp.nr.35 (1958) side 25.

Det forarbeidene til lovbestemmelsene også klart viser, er at man har ment å lovfeste gjeldende forvaltningspraksis i trygdesaker, en praksis som skriver seg allerede fra før forrige århundreskifte, jf. førstvoterendes bemerkninger om utviklingen av lovgrunnlaget for yrkesskadetrygden. I den utstrekning løsningen på det foreliggende tolkingsspørsmål er anvist gjennom en klar, ensartet og langvarig forvaltningspraksis, er jeg enig med førstvoterende i at denne vil måtte legges til grunn. Jeg har imidlertid vanskelig for å se at den omfattende praksis som er lagt frem for Høyesterett, og som omfatter trygderettsavgjørelser fra 1968 og senere år, kan sies å gi anvisning på klar og entydig løsning av spørsmålet. Denne praksis er uoversiktlig, men synes ikke å inneholde avgjørelser som uten videre er sammenlignbare med denne sak. Det foreliggende tolkingsspørsmål synes heller ikke drøftet i noen av avgjørelsene.

Riktignok kan det *samlede materialet* fra Trygderettens praksis i disse årene sies å gi støtte til statens standpunkt. Trygderetten synes nemlig ikke å ha interessert seg for spørsmålet om arbeidstakeren var i arbeid under arbeidsgiverens instruksjon og kontroll så lenge han har befunnet seg på veg fra sitt hjem til kontorstedet eller dagens første oppdragssted da ulykken skjedde. Til grunn for Trygderettens praksis kan det for så vidt sies å ligge en forutsetning om at dette spørsmålet ikke har avgjørende betydning. Men en slik underliggende, ikke uttalt forutsetning kan etter min oppfatning ikke gis rettslig tyngde på linje med en klar, entydig og langvarig praksis. Fra de siste år foreligger avgjørelser som kan sies å gi noe klarere støtte til statens syn. Men enkelte avgjørelser trekker også i favør av Bs standpunkt. En klar og entydig praksis er det således etter min mening ikke tale om.

I forhold til lovens bestemmelse ser jeg det på denne bakgrunn naturlig å spørre om ulykken fant sted i forbindelse med Bs arbeid. Og svaret på dette spørsmål må etter min mening bli ja. Jeg finner det tilstrekkelig å vise til det faktum jeg innledningsvis har beskrevet: B var i arbeid for arbeidsgiveren under dennes instruksjon og kontroll. Han kjørte bilen som et avtalt og nødvendig ledd i utførelsen av sine arbeidsoppgaver.

Når det gjelder saksomkostninger, er jeg enig med førstvoterende.

Dommer Bruzelius: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Stang Lund.

Dommer Rieber-Mohn: Likeså.

Justitiarius *Smith:* Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med annenvoterende, dommer Lund.

Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

1. Lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, stadfestes.
2. Saksomkostninger tilkjennes ikke for noen instans.

Elektriker II (Rt. 2000 s. 1028)

Instans	Høyesterett – Dom.
Dato	2000-06-23
Publisert	HR-2000-60 – Rt-2000-1028 (225-2000)
Stikkord	Erstatningsrett. Trygderett. Yrkesskadedekning for skade på vei fra hjemmet til oppdragsstedet.
Sammendrag	Folketrygdloven av 28. februar 1997 nr. 19 § 13-6 annet ledd hjemlet ikke yrkesskadedekning for skade som oppsto mens forulykkede kjørte sin arbeidsgivers servicebil på vei fra hjemmet om morgenen til et arbeidsoppdrag som var avtalt dagen før. Sml. Rt-2000-220.
Saksgang	Trygderetten TRR-1998-89 – Eidsivating lagmannsrett LE-1998-864 A – Høyesterett HR-2000-60, Sivil anke.
Parter	Staten v/Rikstrygdeverket (Regjeringsadvokaten v/advokat Morten Goller – til prøve) mot A (Advokat Knut Boehlke).
Forfatter	Tjomsland, Bruzelius, Stang Lund, Gjølstad og Holmøy.

Dommer Tjomsland: Saken gjelder spørsmålet om yrkesskadedekningen etter lov om folketrygd av 28. februar 1997 nr. 19 omfatter en

Side 1029

dødsulykke som inntraff mens forulykkede kjørte sin arbeidsgivers servicebil på vei fra hjemmet om morgenen til et arbeidsoppdrag som var avtalt dagen før. Etter folketrygdloven § 13-6 annet ledd gjelder yrkesskadedekningen «for yrkesskader som oppstår mens arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden».

B, født 0.0.1964, var bosatt i Romedal i Stange kommune. Han var ansatt som elektromontør hos Elektro-Installasjon AS i Brumunddal. Bedriften hadde etablert en 24-timers servicevakt. Dette innebar at en i bedriftens ledelse hadde vakttelefon, og at han formidlet oppdragene til den montøren som det var mest hensiktsmessig å benytte. Ordningen omfattet de montører som til enhver tid disponerte en av bedriftens fem servicebiler, samt de som hadde egen innredet servicebil og avtale om å benytte denne. Montørene var ikke forpliktet til å være disponible for utrykning. Det var i alt bare tre til fem utrykninger i året utenom ordinær arbeidstid. I de øvrige tilfeller ble bedriften enig med kunden om at oppdraget skulle utføres neste dag, blant annet fordi kunden da sparte utrykningstillegget. Selv om et oppdrag ble besluttet utført neste dag, ble likevel montøren underrettet kvelden før dersom dette ville spare ham for reisestrekning neste dag.

Den 14. november 1996 var alle ansatte i bedriften samlet på et kurs på Biri. På vei hjem fra kurset fikk en i ledelsen litt før klokken 2000 henvendelse fra handlesenteret CC Mart'n Hamar, hvor en pappkomprimator hadde sluttet å virke. Det ble bestemt at B skulle utføre oppdraget ved arbeidstidens begynnelse neste dag, og at han skulle møte på CC Mart'n klokken 0700 neste dag. Grunnen til at det var B som skulle utføre oppdraget, var at han hadde kjennskap til dette oppdragsstedet, og at han ville kjøre forbi dette på vei fra sitt hjem til sitt faste oppdragssted som på denne tiden var på

Gjøvik. B disponerte på dette tidspunktet en av bedriftens servicebiler, en liten varevogn av type Citroen C 15. Bilen inneholdt nødvendig serviceutstyr, verktøy og reservedeler.

B reiste hjemmefra den påfølgende morgen ca klokken 0630. Før han nådde frem til oppdragsstedet ble han ved Kåterudkrysset på E6 i Stange innblandet i en trafikkulykke der han omkom. Ulykken skjedde klokken 0648.

Bs samboer, A, fremmet krav om at ulykken skulle godkjennes som yrkesskade, men dette ble avslått ved Stange trygdekontors vedtak av 12. februar 1997. Trygdekontoret viste som begrunnelse til at «håndverkere eller andre som har ambulerende arbeidssted, ikke er i arbeid på reisen hjemmefra til første kunde eller oppdragssted eller på reisen hjem fra siste kunde eller oppdragssted». Vedtaket ble stadfestet ved kjennelse av Hedmark fylkestrygdekontor 9. juli 1997. Denne ble påanket til Trygderetten, som 15. oktober 1998 avsa kjennelse med slik slutning:

- «1. Fylkestrygdekontoets kjennelse av 9. juli 1997 stadfestes.
2. Saksomkostninger tilkjennes ikke.»

Ved stevning av 25. november 1998 brakte A saken inn for Eidsivating lagmannsrett etter trygderettsloven § 23. Hun gjorde

Side 1030

gjeldende at Trygderettens lovtolkning var uriktig. Lagmannsretten avsa 22. oktober 1999 dom med slik domsslutning:

- «1. Ulykken som B var utsatt for 15. november 1996 godkjennes som yrkesskade.
2. I saksomkostninger for lagmannsretten betaler Rikstrygdeverket til A 40.000 – førtitusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dommen.»

Partenes anførsler for lagmannsretten fremgår av dommen.

Staten v/Rikstrygdeverket har påanket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder lovanvendelsen og bevisbedømmelsen.

Saken står for Høyesterett på flere punkter i en annen stilling enn for lagmannsretten. Etter lagmannsrettens dom har Høyesterett behandlet en sak som gjaldt de samme rettslige problemstillinger som den foreliggende sak. Forulykkede arbeidet i den saken som installasjonsinspektør, og han omkom mens han kjørte sin egen bil på vei til det første oppdragsstedet om morgenen. Ved Høyesteretts dom av 14. februar 2000, inntatt i Rt-2000-220, fikk staten v/Rikstrygdeverket – under dissens tre mot to – medhold i at skaden ikke var å anse som en yrkesskade. Også når det gjelder de faktiske forhold er saken bedre opplyst enn den var for lagmannsretten. Det er avholdt bevisopptak av daglig leder i Elektro-Installasjon AS, Kristian Storsveen, som også har avgitt en skriftlig erklæring som er fremlagt. Han hadde ikke tidligere avgitt forklaring.

Den ankende part, staten v/Rikstrygdeverket, har for Høyesterett i hovedsak anført:

Lagmannsrettens dom bygger på en uriktig lovforståelse, noe som er blitt bekreftet ved Høyesteretts dom i Rt-2000-220. Lagmannsretten har på sentrale punkter også lagt til grunn et uriktig faktum.

Avgjørende for om ulykken omfattes av yrkesskadedekningen, er om B ved kjøringen fra hjemmet til CC Mart'n kan anses for å ha vært «på arbeidsstedet». De øvrige vilkårene i folketrygdloven § 13-6 annet ledd får ikke selvstendig betydning i dette tilfellet.

Det fremgår av lovforarbeidene at det nærmere innholdet av uttrykket «på arbeidsstedet» er blitt fastlagt gjennom trygdemyndighetenes praksis. Betydningen av denne praksis forsterkes ved at lovgivningen om yrkesskadetrygd har tatt sikte på å kodifisere forvaltningspraksis.

Dommen i Rt-2000-220 som bygger på en meget grundig gjennomgang av lovforarbeider og trygderettspraksis, gjaldt et saksforhold som er meget likt det som foreligger i denne saken. En forskjell er at forulykkede i den saken kjørte sin egen bil. Det er imidlertid ingen holdepunkter i de foreliggende rettskilder for at dette er av betydning. Det er lagt til grunn i trygderettspraksis at den omstendighet at skadelidte bruker bedriftens bil, ikke medfører at skaden anses for å ha skjedd på arbeidsstedet, jf. blant annet ankesak 0096/95 (anke nektet fremmet). Reelle hensyn tilsier også at de

arbeidstakere som benytter egen servicebil, ikke bør stå i en annen stilling enn de som benytter en av bedriftens servicebiler. Bestemmelsen i folketrygdloven § 13-6 fjerde ledd om at yrkesskadedekningen gjelder på reise til og fra arbeidsstedet når transporten

Side 1031

skjer i regi av arbeidsgiveren, er en kodifikasjon av tidligere trygdepraksis, og tar sikte på transport av arbeidstakerne i bedriftens egne eller leide biler.

Lagmannsretten har misforstått innholdet i den såkalte vaktordningen ved bedriften. Ordningen innebærer ingen spesielle forpliktelser for arbeidstakerne. Det er ikke noe ved den som tilsier at dette saksforholdet i denne henseende står i en annen stilling enn det som ble behandlet i saken i Rt-2000-220. Men selv om man her skulle bygge på lagmannsrettens forståelse av faktum, kan resultatet i dommen på bakgrunn av den foreliggende praksis ikke opprettholdes. For B hadde dette arbeidsoppdraget også samme karakter som hans øvrige oppdrag. At bedriften fikk oppdraget gjennom servicevaktordningen, medførte heller ikke noen særskilt risiko.

Lagmannsretten har opptrådt som forvaltningsmyndighet i strid med trygderettsloven § 23 når den har avsagt fastsettelsesdom for at skaden skal anses som en yrkesskade. Da ankemotparten for Høyesterett har nøyet seg med å nedlegge påstand om at Trygderettens vedtak oppheves, er det imidlertid ikke nødvendig for staten å nedlegge noen subsidiær påstand.

Staten v/Rikstrygdeverket har nedlagt slik påstand:

«Staten v/Rikstrygdeverket frifinnes.»

Ankemotparten, A, har for Høyesterett i hovedsak anført:

Lagmannsrettens avgjørelse bygger på en riktig rettsanvendelse, og også bevisbedømmelsen er riktig på de sentrale punkter.

Etter ordlyden synes folketrygdloven § 13-6 annet ledd å inneholde tre kumulative vilkår, men slik kan bestemmelsen ikke uten videre forstås, jf. mindretallets bemerkninger i dommen i Rt-2000-220 på side 231. Det sentrale kriteriet er tilknytningen eller sammenhengen mellom arbeidet og ulykken. Eldre forvaltningspraksis må forstås på bakgrunn av de forhold som da forelå, og begrunnelsene i disse avgjørelser må derfor nå tilpasses samfunnsforholdene i dag. Risikobetraktninger som var meget sentrale ved utformingen av den tidligste lovgivning om yrkesskader, er kommet mer i bakgrunnen etter den samordningen som skjedde ved yrkesskadetrygdloven av 1958 og ved utvidelsen av folketrygden til også å omfatte yrkesskader.

Trygderettspraksis gir etter ankemotpartens mening ikke et så klart og entydig bilde som flertallet la til grunn i avgjørelsen i Rt-2000-220. Det må – slik mindretallet i den saken ga uttrykk for – kunne legges til grunn at praksis har vært noe varierende, og det foreligger flere avgjørelser hvor lovens kriterier ikke kan anses særlig strengt anvendt.

Denne saken står i flere henseender i en annen stilling enn den saken som ble behandlet i Rt-2000-220. Det vises til at B ved ulykken benyttet bedriftens bil med utstyr, at han hadde som pålagt tjenesteplikt å utføre det konkrete arbeidsoppdraget den aktuelle morgenen, og at oppdraget hadde kommet til bedriften som ledd i servicevaktordningen.

Side 1032

Dersom Høyesterett skulle komme til at Trygderettens standpunkt ville være best i samsvar med flertallets premisser i dommen i Rt-2000-220, kan det – etter ankemotpartens mening – likevel være grunn til å foreta en viss nyansering i forhold til enkelte bemerkninger i denne avgjørelsen. Ankemotparten er enig i at skader som skjer på reise mellom hjemmet og et stasjonært arbeidssted som utgangspunkt faller utenfor yrkesskadedekningen, men hun mener at dette utgangspunkt ikke har samme styrke når det er tale om arbeidstakere som har ambulerende arbeidssted. Det hevdes at sterke reelle hensyn taler for at et skadetilfelle som det foreliggende omfattes av dekningen, og det anføres i den forbindelse at det ellers vil oppstå en rekke nokså tilfeldige grensetilfeller. Det må foretas en samlet vurdering av de momenter som viser tilknytningen mellom ulykken og arbeidet, og ikke en enkeltvis bedømmelse av hvert enkelt av de argumenter som ankemotparten har trukket frem.

A har nedlagt slik påstand:

«1. Trygderettens kjennelse av 15.10.1998 oppheves.»

2. Staten v/Rikstrygdeverket tilpliktes å erstatte A sakens omkostninger for Eidsivating Lagmannsrett og for Høyesterett.»

Jeg er kommet til at anken må føre frem. Etter mitt syn er det ikke grunnlag for å bedømme denne ulykken annerledes i forhold til yrkesskadedekningen enn den som ble behandlet i dommen i Rt-2000-220.

Innledningsvis bemerker jeg at Trygderetten og lagmannsretten har avgjort saken på grunnlag av lov om folketrygd av 17. juni 1966 § 11-1 nr. 1 bokstav a. Da saken ble avgjort av Trygderetten 15. oktober 1998, var imidlertid den nye folketrygdloven av 28. februar 1997 nr. 19 trådt i kraft. Trygderetten skulle derfor ha anvendt bestemmelsen i den nye folketrygdlov § 13-6, jf. overgangsreglene i § 26-2 første ledd annet punktum og den mer utførlige redegjørelse for dette spørsmål i dommen i Rt-2000-220 på side 223. Som det der er uttalt, har imidlertid dette lovvalgsspørsmålet ikke betydning for avgjørelsen av saken.

Etter folketrygdloven § 13-6 annet ledd gjelder yrkesskadedekningen for skader som oppstår mens arbeidstakeren er «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden». Samme paragraf fjerde ledd første punktum fastsetter at yrkesskadedekningen gjelder på reise til og fra arbeidsstedet dersom transporten «skjer i arbeidsgiverens regi, eller er av en slik karakter at den medfører vesentlig risiko for skade». Bestemmelsene har samme rettslige innhold som den tidligere folketrygdlov § 11-1 nr. 1 bokstav a. § 13-6 fjerde ledd er således en lovfesting av praksis etter den tidligere lov. Jeg tilføyer at bestemmelsen i den tidligere folketrygdlov § 11-1 nr. 1 bokstav a var en videreføring av § 9 nr. 1 bokstav a i lov av 12. desember 1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd, som igjen var en videreføring av tidligere lovgivning om ulykkestrygd for industriarbeidere. Jeg viser om lovhistorien til den utførlige redegjørelsen i dommen i Rt-2000-220 på side 223-228.

Det fremgår av de lovforarbeider som der er gjengitt, at det nærmere innholdet av uttrykket «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden», er blitt

Side 1033

fastlagt gjennom trygdemyndighetenes, og fra 1967 også Trygderettens praksis. Av lovforarbeidene fremgår videre at det ved de forskjellige lovrevisjoner som er gjennomført, ikke har vært meningen å foreta noen endring i yrkesskadedekningens rekkevidde i forhold til den tidligere praksis. Dette innebærer at praksis – i den utstrekning denne gjennomgående er konsekvent og entydig – på dette området vil ha større vekt enn ellers som rettskilde.

Formålet med yrkesskadelovgivningen er å gi kompensasjon for den særlige risiko som antas forbundet med arbeidet. Skade påført på vei til eller fra arbeidsstedet er en risiko ved reiseveien, og ikke ved arbeidet, og godkjennes som hovedregel ikke som yrkesskade. Dette er ved flere anledninger klart uttalt og forutsatt i lovforarbeidene. Jeg viser spesielt til forarbeidene til yrkesskadetrygdloven av 1958 hvor et forslag om lovendring på dette punkt ikke ble tatt til følge, jf. Ot.prp.nr.35 (1958) side 25 og Innst.O.XIII. (1958) side 13. I någjeldende folketrygdlov fremgår dette forutsetningsvis av bestemmelsen i § 13-6 fjerde ledd.

Det finnes eksempler på at Trygderetten etter en konkret vurdering har ansett reiseveien for å ha slik sammenheng med selve arbeidet at den omfattes av yrkesskadedekningen. Dette gjelder blant annet de tilfeller hvor bilen er blitt ansett som arbeidssted. Som det er redegjort for i dommen i Rt-2000-220 på side 229, er det imidlertid «bare i de tilfeller arbeidsoppgavene er knyttet til selve bilen, at denne har vært ansett som arbeidssted». Dette har ikke vært tilfellet i denne saken. Flere av de tilfeller som ankemotparten har vist til, må ellers sees i sammenheng med prinsippet om at skader som inntreffer på reiser mellom flere arbeidssteder, omfattes av yrkesskadedekningen. Dette vil kunne være situasjonen når skadelidte har hjemmekontor, men også i andre tilfeller kan arbeidet konkret bli ansett påbegynt før vedkommende reiser hjemmefra. I det foreliggende tilfellet ville B imidlertid først ha påbegynt sitt arbeid som elektriker ved ankomsten til CC Martn. Han foretok seg ikke noe hjemme som skulle tilsi at arbeidet var påbegynt allerede der. At han til enhver tid hadde en del utstyr og verktøy i bilen som ble benyttet i arbeidet, medfører ikke at han på dette grunnlag var yrkesskadedekket fra han reiste hjemmefra, jf. også Trygderettens avgjørelser i ankesakene 0678/91 (TRR-1991-678) og 1044/95 (TRR-1995-1044).

Ankemotparten har anført at sterke grunner taler for at yrkesskadedekningen for arbeidstakere med ambulerende arbeid også bør omfatte reisen til første og fra siste arbeidssted og ikke bare reisen mellom arbeidsstedene. Dette spørsmål tok imidlertid Høyesterett uttrykkelig stilling i dommen i Rt-2000-220. Flertallet mente at en slik anvendelse av begrepet «på arbeidsstedet» ville være i strid med den praksis som var etablert og lagt til grunn av lovgiver. Flertallet kom derfor i den saken til at arbeidstakeren ikke var trygdet på reise mellom hjemmet og første arbeidssted eller fra sitt siste arbeidssted til

hjemmet, selv om reisen fant sted i arbeidstiden og arbeidsgiveren betalte godtgjørelse for bruk av arbeidstakerens egen bil.

Jeg legger den rettsoppfatning som flertallsvotumet i dommen i Rt-2000-220 bygger på, til grunn for min vurdering av herværende sak. Det er for Høyesterett fremlagt flere avgjørelser av Trygderetten enn det

Side 1034

var i saken fra februar, men dette endrer ikke bildet av denne praksis. Jeg tilføyer at ankemotpartens anførsel om at det avgjørende for yrkesskadedekningen er om det er sammenheng mellom arbeidet og ulykken, også ble gjort gjeldende i den saken. Etter flertallets oppfatning var det imidlertid «ikke dekning i lovens ord og forarbeider eller i trygdemyndighetenes praksis (for) å la yrkesskadedekningen generelt omfatte de tilfeller en ulykke finner sted i forbindelse med arbeid». Jeg er enig med staten i at det er vanskelig å se at hovedregelen om at skader som skjer på vei fra hjemmet til første arbeidssted ikke omfattes av yrkesskadedekningen, kunne vært opprettholdt dersom bestemmelsen var gitt en slik fortolkning.

Den eneste forskjellen mellom denne saken og saken i Rt-2000-220 er, slik jeg ser det, at det i herværende sak var arbeidsgiveren som eide bilen. Dette kan imidlertid ikke medføre at saken kommer i en annen stilling. En slik sontring vil ikke ha støtte i lovforarbeider eller den foreliggende praksis, noe som direkte fremgår av flertallets votum i dommen i Rt-2000-220 på side 230. Det vises der til ankesak 1711/93 (anke nektet fremmet), 3652/93, 1669/97 i tillegg til herværende sak. Det vil etter mitt syn heller ikke være noen naturlig ordning om eierforholdet til bilen skulle være avgjørende for hva som her er arbeidsstedet. Daglig leder i Elektro-Installasjon AS, Kristian Storsveen, har forklart at enkelte av de ansatte som var omfattet av servicevaktordningen, brukte sine egne servicebiler, mens andre brukte bedriftens servicebiler. Det er vanskelig å se noen grunn til at disse to grupper arbeidstakere på grunn av eierforholdet til bilen de kjører, skal ha forskjellig yrkesskadedekning.

Jeg tilføyer at lagmannsretten kan synes å ha lagt til grunn at B ville hatt krav på lønn fra han reiste hjemmefra klokken 0630 til første arbeidssted på CC Martn. Det er imidlertid, slik saken nå er opplyst, tvilsomt om dette er riktig. Atskillig kan tale for at det bare var i de tilfeller utrykningen under serviceordningen skjedde utenfor ordinær arbeidstid, at montøren hadde krav på i lønn i reisetiden. For yrkesskadedekningen er det imidlertid ikke av avgjørende betydning om det betales lønn i reisetiden, jf. blant annet ankesak 2846/72.

Jeg kan ikke se at den omstendighet at det var bedriften som eide bilen, medfører at bestemmelsen i folketrygdloven § 13-6 fjerde ledd får anvendelse. Bestemmelsen som ble lovfestet ved folketrygdloven av 1997, tok bare sikte på å kodifisere hovedprinsippene i trygdemyndighetenes praksis, jf. NOU 1990:20 Forenklet folketrygdlov side 586 og Ot.prp.nr.29 (1995–1996) side 132. Transport i arbeidsgivers regi innebærer etter praksis at arbeidsgiver bringer de ansatte til og fra arbeidsplassen med eget eller leid transportmiddel – for eksempel med buss m/sjåfør. Det sentrale ved en slik ordning er at arbeidsgiveren derved overtar den risikoen ved reiseveien som arbeidstaker ellers har. Ordinær bruk av arbeidsgivers bil til og fra arbeidsstedet innebærer ikke noen slik forflytting av risiko. – Jeg tilføyer for ordens skyld at det er klart og ubestridt at unntaket i § 13-6 fjerde ledd for reiser til og fra arbeidsstedet som «er av en slik karakter at den medfører vesentlig økt risiko for skade», ikke får anvendelse i dette tilfellet.

Lagmannsretten har lagt betydelig vekt på at det aktuelle arbeidsoppdraget

Side 1035

var et utslag av den såkalte «vaktordning» som bedriften hadde etablert. På dette punkt er saken bedre opplyst for Høyesterett. Det er nå klarlagt at vaktordningen var en serviceordning for publikum, og at den ikke medførte noen tjenesteplikt for den enkelte ansatte til å være disponibel for utrykninger utenom vanlig arbeidstid. B fikk beskjed kvelden før om at han skulle utføre det aktuelle oppdraget fra arbeidstidens begynnelse neste dag. Reisen til dette arbeidsoppdraget ville ikke være av annen karakter enn reisen til Bs øvrige arbeidsoppdrag. Det er etter mitt syn ikke forhold ved serviceordningen som – enkeltvis eller samlet – medfører at dette tilfellet kommer i en annen stilling enn det som Høyesterett tok stilling til i dommen i Rt-2000-220. Det er da ikke nødvendig for meg å gå nærmere inn på hvordan yrkesskadedekningen vil være dersom utføringen av arbeidsoppdraget hadde hatt en mer direkte sammenheng med en etablert vaktordning.

Jeg er etter dette kommet til at anken må tas til følge, og staten v/Rikstrygdeverket må derfor bli å frifinne. Staten har ikke nedlagt påstand om saksomkostninger.

Jeg stemmer for denne dom:

Staten v/Rikstrygdeverket frifinnes.

Dommer **Bruzelius**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

Dommer **Stang Lund**: Likeså.

Dommer **Gjølstad**: Likeså.

Dommer **Holmøy**: Likeså.

Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

Dom:

Staten v/Rikstrygdeverket frifinnes.

ASBJØRN KJØNSTAD, ASLAK SYSE OG MORTEN KJELLAND

VELFERDSRETT I

GRUNNLEGGENDE RETTIGHETER, RETTSSIKKERHET
OG TVANG

Barnetillegg: Til barn som forsørges, ytes et barnetillegg på 40 prosent av grunnbeløpet for hvert barn, se ftrl. § 12-15. Barnetillegget avkortes tilsvarende hvis trygdetiden som legges til grunn for uføretrygden, er kortere enn 40 år.

6.6 Yrkesskadetrygd og særfordeler

Generelt: Arbeidslivet eksponerer i større eller mindre grad arbeiderne for skaderisiko, alt etter hva slags type arbeid en har. Risikoen kan realisere seg i en skade eller en sykdom. En skade kan for eksempel skje som følge av fall fra stillas på arbeidsplassen. Fallskader er den vanligste typen arbeidsulykker (ssb.no). En yrkessykdom kan for eksempel utvikles som følge av løsemidler på arbeidststedet. Ordet *yrkesskade* brukes ofte som et fellesord på denne typen skader og sykdommer, og vil også bli brukt i denne boka.

Som følge av 1800-tallets industrialisering ble arbeidere i fabrikker mv. utsatt for nye typer risikoer, slik som åpne tannhjulsverk og andre usikrede innretninger. På bakgrunn av de mange og alvorlige ulykkene vokste det fram et behov for en økonomisk sikring. Den første trygdeloven var lov om ulykkesforsikring for fabrikkarbeidere m.v. fra 1894, som ga inntektssikring til denne gruppen. Grunnleggende elementer herfra er videreført i dagens folketrygdlov (og yrkesskadeforsikringsloven fra 1989). Reglene om yrkesskader finnes i dag i ftrl. kap. 13, i tillegg til enkeltbestemmelser i andre kapitler om stønad ved sykdom, skade eller død.

Dersom en person utsettes for en yrkesskade, åpner trygden for å tilkjenne vedkommende en rekke *særfordeler* (= yrkesskadefordeler), se ftrl. § 13-2. Det er enklere å oppfylle vilkårene for å få ytelser sammenliknet med reglene i normaltrygden (for eksempel ytes arbeidsavklaringspenger ved uføregrad ned til 30 prosent) og/eller selve ytelsesnivået er høyere enn i den ordinære trygden (for eksempel at det tilstås full ytelse selv om trygdetiden er redusert). Det å bli skadet under arbeid gir et bedre vern enn andre grunner for sykdom og skade.

Dette gjenspeiles i rettspraksis, slik som i *Gravøl* (Rt. 2004 s. 487). Førstvotende presiserte at formålet med yrkesskadedekningen er «å gi kompensasjon for den særlige risiko som antas å følge av det arbeid man utfører» (avsnitt 28). Saksforholdet i dommen beskrives nedenfor. Den som er rammet av en skade eller sykdom, vil derfor ha et incitament til å få denne godkjent som en *yrkesskade*.

Inngangsvilkårene: For å ha rett til yrkesskadefordeler må den som har blitt skadet eller syk, være omfattet av den vernede *personkretsen*. Utgangspunktet er at yrkesskadedekningen gjelder for arbeidstaker, se ftrl. § 13-6 første ledd, jf. definisjonen

av arbeidstakerbegrepet i ftrl. § 1-8. Selvstendig næringsdrivende og frilansere kan mot særskilt premie tegne (frivillig) forsikring etter ftrl. § 13-13, jf. § 23-6. I tillegg finnes det særregler som inkluderer en rekke grupper, slik som fiskere (§ 13-7), militærpersoner (§ 13-8), brannmenn (§ 13-9), elever og studenter (§ 13-10), deltakere i arbeidsrettede tiltak (§ 13-11) og medlemmer som oppholder seg i institusjon eller utfører samfunnsstraff (§ 13-12). I den videre beskrivelsen her har vi arbeidstakere for øye.

Det kreves at skaden eller sykdommen har oppstått mens arbeidstakeren er «i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden», se ftrl. § 13-6 andre ledd. Denne formuleringen uttrykker *bedriftsvilkårene*. De har som funksjon å avgrense mot skader og sykdom pådratt utenfor arbeidsforhold, i samsvar med det beskrevne formålet med yrkesskadetrygden. Det nærmere innholdet i bestemmelsen må fastlegges i lys av andre rettskilder der rettspraksis og trygderettspraksis er sentrale.

At skaden må ha skjedd «i arbeid», innebærer at ikke enhver skade inntruffet på arbeidsplassen anses som en yrkesskade. Dette inkluderer visse gjøremål som utføres i tilknytning til ordinært arbeid. Eksempler her er skader i forbindelse med hvile- og lunsjpauser, toalettbesøk og trimaktiviteter på arbeidsplassen. Utenfor faller rent private gjøremål, som for eksempel at en skilærer på fritiden skades i det samme skianlegget han arbeider for.

Videre kreves det at skaden har skjedd «på arbeidsstedet». Vanligvis er dette enkelt å klarlegge. Arbeidsstedet er oftest geografisk avgrenset, for eksempel ved et gjerde eller ved å være knyttet til bestemte lokaler. Skader skjedd utenfor dette området gir normalt ikke yrkesskadedekning. Hvis skaden har skjedd på reise til og fra arbeidsplassen, anses den i utgangspunktet ikke som en yrkesskade. Høyesterett klargjorde dette i *Installasjonsinspektør* (Rt. 2000 s. 220). Saken gjaldt etterlattets krav på yrkesskadetrygd etter dødsulykke i trafikken. En installasjonsinspektør ved et elverk omkom i arbeidstiden på vei i egen bil fra hjemmet til første besøk hos en kunde. Han hadde ikke vært innom arbeidsgiverens lokaler. Førstvoterende for flertallet på tre dommere la til grunn at en arbeidstaker ikke er yrkesskadedekket på reise mellom hjem og første arbeidssted eller fra siste arbeidssted og hjem selv om reisen finner sted i arbeidstiden og arbeidsgiver betaler godtgjørelse for bruk av egen bil.

Grensespørsmål kan oppstå når arbeidsstedet flyttes, for eksempel i forbindelse med seminarer og andre utflukter i arbeidsgivers regi. Det finnes en rikholdig rettspraksis som bidrar til å trekke grensen for begrepet «i arbeid». En av disse er *Gravøl* (Rt. 2004 s. 487): En kvinne ble ryggskadet da hun ramlet over en høy dørstokk inne på et stabbur etter å ha blitt dyttet av en kollega. Gårdbesøket var en del av en

utflukt arrangert av forsikringsselskapet hun arbeidet i. Hendelsen skjedde tidlig på ettermiddagen, slik at arbeidstidsvilkåret var oppfylt. Spørsmålet var om skaden hadde skjedd «i arbeid». Det ble besvart med nei. Høyesterett foretok en helhetsvurdering, og la vekt på at arbeidsgiveren hadde betalt for utflukten (talte for dekning), og at den var uten faglig innhold (talte mot dekning). Spesielt ble det lagt vekt på at utflukten hadde et tilbakeskuende formål, som ledd i å markere avslutningen av et arbeidsforhold (talte sterkt mot dekning).

Synspunktene ble videreført og presisert i *Akeulykke* (Rt. 2014 s. 513). Her ble en arbeidstaker skadet ved en akeulykke i forbindelse med et faglig seminar i regi av arbeidsgiveren. Akingen var en del av seminarprogrammet. Høyesterett kom til at det forelå yrkesskadedekning. Dommen klargjorde at det i tillegg til de skjønnsmomentene som er beskrevet ovenfor, er relevant å legge vekt på om deltakelsen var obligatorisk eller frivillig. I den aktuelle saken var det en sterk forventning fra arbeidsgiveren om at arbeidstakeren skulle delta. Det tilsa at arbeidsgiveren var den av partene som hadde mulighet til å kontrollere hvilken risiko deltakerne ble utsatt for.

Hvis vedkommende befinner seg utenfor arbeidsstedet, kreves det en viss sammenheng mellom arbeidet og skaden. Dette argumentet illustreres av de to nevnte høyesterettsdommene. Befinner den som er blitt skadet eller syk (skadelidte) seg på arbeidsstedet i arbeidstiden, kreves det ingen tilknytning mellom utførelsen av arbeidsoppgavene og skaden. *Legepågripelse* (Rt. 2006 s. 1129) tjener som eksempel. Saken gjaldt en kommunelege som ble kneskadet i forbindelse med pågripelse som skjedde inne på legekontoret. Høyesterett kom til at det forelå yrkesskadedekning. Som ledd i begrunnelsen ble det uttalt at «skade som inntreffer i arbeidstiden på arbeidsplassen mens arbeidstakeren er i arbeid for arbeidsgiveren i utgangspunktet vil være omfattet av bestemmelsene om yrkesskadetrygd selv om skaden ikke har sammenheng med selve arbeidet» (avsnitt 45). Men det må trekkes en grense mot skader oppstår under utførelse av rent private gjøremål i arbeidstiden, der arbeidstakeren har brakt seg selv over i «den private sfæren».

Arbeidsulykkebegrepet: Ftrl. § 13-3 omhandler arbeidsulykkene. Her framgår det at det foreligger en arbeidsulykke dersom skaden skyldes en «plutselig eller uventet ytre hending», eller hvis den skyldes en «konkret tidsbegrenset ytre hending som medfører en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid». Det første alternativet er hjemlet i ftrl. § 13-3 tredje ledd første punktum og kalles for *det markerte ulykkesbegrepet*, mens bestemmelsens andre punktum hjemler *det avdempede ulykkesbegrepet*. Disse kan brukes

side om side og er ment å fange opp ulike typer hendelser som har medført en yrkesskade.

Det markerte ulykkesbegrepet omfatter skader som har inntruffet «plutselig eller uventet». I begrepet «plutselig» ligger det et tidsmessig krav om at hendelsen må ha skjedd umiddelbart eller akutt, mens «uventet» innebærer at skaden må være uforutsett. Ordlyden er blitt presisert i rettspraksis. Som en generell presisering nevnes at formuleringen skal forstås som om det sto «plutselig og uventet», se eksempelvis *Fotballspiller* (Rt. 2006 s. 1642), hvor en profesjonell fotballspiller ble ryggskadet i forbindelse med en takling bakfra. I den konkrete rettsanvendelsen ble det lagt vekt på at hendelsen atskilte seg markant fra spillets ordinære gang, og at den hadde et betydelig skadepotensial. Ut fra dette forelå det tilstrekkelig ulykkesmoment til at skaden ble ansett som en yrkesskade.

Det avdempede ulykkesbegrepet fanger opp skader skjedd ved en konkret og tidsbegrenset, påkjenning eller belastning av usedvanlig karakter, og som ligger utenfor rammen av hva skadelidte kan eller bør kunne regne med i en normal arbeidssituasjon i sitt yrke. Selve ulykkesmomentet ligger her i den usedvanlige påkjenningen. Det vil si en påkjenning som er utenfor det vedkommende kunne være forberedt på, eller utenfor det som kunne unngås. Begrepet *tidsbegrenset* er tolket slik at påkjenningen ikke kan strekke seg ut over en arbeidsdag eller et skift, se *Sofienbergparken I* (Rt. 2013 s. 645, avsnitt 40). Saken gjaldt en ambulansesjåfør som utviklet posttraumatisk stresslidelse i form av medieoffersyndrom (beskyldninger om rasisme) etter en intens mediefokusering etter en hendelse i forbindelse med et oppdrag. Høyesterett kom til at skaden måtte anses som en belastningsskade som hadde utviklet seg over tid, og at den da falt utenfor yrkesskadebegrepet.

Kravet om at det må foreligge en «ytre» hendelse, er oppstilt både for det markerte og det avdempende ulykkesbegrepet. Dette vilkåret har imidlertid blitt moderert i praksis, se *Skygge* (Rt. 2005 s. 1757) hvor en mann ble kneskadet i forbindelse med en unnamanøver. Unnamanøveren skyldtes at han misoppfattet en skygge som falt mellom noen stillas, og (feilaktig) trodde han var i ferd med å bli truffet av en stålbjelke. Høyesterett avga generelle tolkningsuttalelser og klargjorde at «det i tilfeller hvor arbeidstakeren på grunn av en vanskelig arbeidsstilling eller av andre grunner er blitt utsatt for en ekstraordinær belastning eller påkjenning, ikke stilles noe tilleggskrav om ytre hending» (avsnitt 51).

Utenfor arbeidsulykkebegrepet faller belastningsskader som over tid har utviklet seg i muskel-/skjelett-systemet, se frtl. § 13-3 tredje ledd første punktum. Det samme gjelder for gjelder lidelser som har utviklet seg som følge av psykiske påkjenninger eller belastninger over tid, se bestemmelsens andre punktum. Belast-

ningslidelsene ble holdt utenfor yrkesskadedekningen av administrative og økonomiske grunner (ville bli for dyrt). Det er vurdert om belastningslidelser bør inkluderes i yrkessykdomslisten, se Yrkessykdomsutvalgets utredning i NOU 2008: 11.

Yrkessykdommer: Etter ftrl. § 13-4 skal visse yrkessykdommer som skyldes påvirkning i arbeid, klimasykdommer og epidemiske sykdommer, likestilles med yrkesskade. Hvilke sykdommer dette gjelder, er angitt i to forskrifter. Den ene er forskrift 11. mars 1997 nr. 220 om yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer som skal likestilles med yrkesskade. Her listes det opp en rekke sykdommer, som eksempelvis sykdommer som skyldes forgiftning eller annen kjemisk påvirkning (§ 1 bokstav a), sykdommer som skyldes strålingsenergi (§ 1 bokstav c), sykdommer som skyldes smitte (§ 1 bokstav h) og visse kuldeskader (§ 2 bokstav a). Den andre er forskrift 11. mars 1997 nr. 219 om sykdommer og forgiftninger mv. som skal likestilles med yrkesskade. Også den har en oppregnende liste over medisinske tilstander som skal likestilles med yrkesskade. Har personen en lidelse som omfattes av sykdomslistene, vil vedkommende ha en yrkessykdom som kan gi rett til særfordeler.

Nærmere om særfordelene, med vekt på menerstatning: Forutsatt at personen får hendelsen godkjent som en yrkesskade, har vedkommende rett til særfordeler. Disse er angitt i ftrl. § 13-2, som gir en oversikt. Særfordelene kan som nevnt bestå i enklere vilkår og/eller høyere ytelsesnivå.

Særfordeler i form av mer *lempelige vilkår* finnes for eksempel når det gjelder sykepenger, se ftrl. § 8-55 bokstav a. Den gjør unntak fra kravet om opptjeningsstid. Et annet eksempel på lempeligere vilkår finnes i ftrl. § 11-26 første ledd. I bokstav a framgår det at arbeidsavklaringspenger kan ytes uten forutgående medlemskap (= unntak fra hovedregelen i § 11-2), og etter bokstav b ytes arbeidsavklaringspenger ved reduksjon av arbeidsevnen ned til 30 prosent (= unntak fra hovedregelen i § 11-13). Denne sistnevnte særfordelen har en parallell i ftrl. § 12-17 første ledd bokstav c, som anviser at uføretrygd ved yrkesskader ytes ved uføregrader ned til 30 prosent.

Særfordeler i form av *høyere ytelsesnivå* finnes for eksempel i ftrl. § 5-25 om medisinsk stønad. Etter første ledd ytes det «full dekning» for nødvendige utgifter til legehjelp, tannleggehjelp, fysikalsk behandling mv., det vil si uten at den skadde må betale noen egenandel. Et annet eksempel er ftrl. § 18-11 om barnepensjon etter dødsfall som skyldes yrkesskade.

I tillegg til at yrkesskader kan gjøre vilkårene enklere og ytelsene høyere, finnes det en tredje type særfordel. Den går ut på at det kan tilstås ytelser som overhodet

ikke finnes i normaltrygden. Det siktes her til menerstatning etter ftrl. § 13-17. Ytelsen tar sikte på å kompensere for ikke-økonomisk tap i form av tapt livsutførelse. Det kan for eksempel være at en person som er glad i friluftsliv, får et slikt tap ved ikke lenger å kunne gå turer i skog og mark etter en alvorlig skade eller sykdom. Både vilkårene for ytelsen og utmålingen er temmelig sjablongpreget: For å ha rett til menerstatning kreves det at den yrkesskadde har blitt påført «varig og betydelig skadefølge av medisinsk art», det vil si har blitt 15 prosent medisinsk invalid målt ut fra en invaliditetstabell tatt inn i Menerstatningsforskriften 21. april 1997 nr. 373. Begrepet *medisinsk invaliditet* refererer til den fysiske og/eller psykiske funksjonsnedsettelsen som en bestemt skade eller sykdom erfaringsvis forårsaker, og invaliditetsgraden fastsettes på *objektivt* grunnlag uten hensyn til yrke, nedsatt evne til inntektsgivende arbeid (uføregrad), fritidsinteresser mv. Om det foreligger en «varig» medisinsk invaliditet for en skadefølge, kan først fastsettes når medlemmet har gjennomgått hensiktsmessig behandling/rehabilitering, og tilstanden har stabilisert seg.

Melding om yrkesskade: Etter ftrl. § 13-14 gjelder det en meldeplikt. Bestemmelsen første ledd pålegger arbeidsgivere en plikt til snarest å sende skademelding til Nav når en arbeidstaker, elev, student, militærperson mv. har blitt påført en skade eller sykdom som kan gi rett til yrkesskadedekning. Etter ftrl. § 13-14 andre ledd første punktum *kan* en arbeidstaker alternativt selv melde skaden, mens frilansere og selvstendig næringsdrivende *må* melde skaden selv, se andre punktum. Etter ftrl. § 13-14 fjerde ledd gjelder det en ettårsfrist for å melde yrkesskader til Nav. Formålet med fristen er å unngå at det blir vanskelig å klarlegge de faktiske forholdene, for eksempel fordi vitner kan glemme hendelsesforløp som er vesentlige for å avgjøre om ulykken kvalifiserer som en yrkesskade (NOU 1990: 20 s. 606). Unntak fra meldeplikten er regulert i ftrl. § 13-14 femte ledd, se bokas punkt 6.8.

6.7 Behandling, klage og domstolskontroll

6.7.1 Sentrale aktører og trinn i saksbehandlingen

Det er en rekke hovedgrupper av personer og institusjoner som kan være involvert i behandlingen av saker om sykepenger, arbeidsavklaringspenger og uføretrygd. Disse skal angis summarisk med enkelte merknader:

Den ene hovedgruppen består av *den syke selv*. I sykepengesaker kan han eller hun benytte egenmelding de tre første fraværsdagene.

Den andre hovedgruppen består av *leger*. Fastleger, legevaktsleger mv. avgir skje-

Personskade. Arbeidsulykkesbegrepet i yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a). Skyggekjennelsen (Rt-2005-1757)

Forfatter	Kjelland, Morten
Dato	2006
Publisert	Nytt i privatretten nr. 4/2006 s. 8 – (NIP-2006-4-8)
Utgiver	Cappelen Akademisk Forlag

Morten Kjelland

1. Saksforhold og problemstilling

Saken omhandler krav om erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven. Skadelidte A ble kneskadet i 2000. Ulykken skjedde da han under arbeid som industrirørlegger skulle hente noen bolter under et stillas. Dette var så lavt at han måtte arbeide på huk. Da han beveget seg tilbake med boltene i hendene og skulle reise seg, trodde han at det kom en stålbjelke mot ham, eller at han var så nær denne at han var i ferd med å støte hodet i bjelken. For å unngå sammenstøtet vred skadelidte seg unna mens han fortsatt befant seg i en sittende stilling. Avvergemanøveren medførte en vridning i høyre kne. Det viste seg at det aldri var noen reell fare for sammenstøt med stålbjelken. Skadelidtes forestilling om dette var en *misoppfatning*. Denne kan ha blitt foranlediget av en skygge fra stålbjelken.

Vurderingstemaet er om kneskaden er en «arbeidsulykke» etter yrkesskadeforsikringsloven (ysl. § 11 første ledd bokstav a), og dermed å anse som en yrkesskade.

Skadelidte tok ut søksmål mot yrkesskadeforsikreren If Skadeforsikring NUF (If). Forsikringsselskapet motsatte seg kravet, og påsto seg frifunnet.

Trygdekontoret traff vedtak 5. januar 2001 og godkjente skaden som en yrkesskade etter folketrygdloven.

Skadelidte brakte saken inn for Forsikringsskadenemnda. I uttalelse 10. desember 2002 (FSN-4469) ga nemnda forsikringsselskapet medhold. I begrunnelsen fremheves det bl.a. at «skader som utelukkende skyldes forkjære kroppsbevegelser *uten ytre årsak*, ikke kan regnes som ulykkesskader i lovens og vilkårenes forstand» (sitert i dommens avsn. 6, samtlige kursiveringer er foretatt av meg).

Ryfylke tingrett avsa dom 30. juni 2004. Retten fant at det ikke forelå en «plutselig hendelse som kommer overraskende på arbeidstakeren» (tingrettsdommens s. 8), idet ulykkesmomentet ikke kunne «tilbakeføres til en ytre hending» (s. 9). If ble frifunnet.

Skadelidte påanket dommen. Gulating lagmannsrett avsa dom 1. juni 2005 (LG-2004-41036) og kom til samme resultat som tingretten. Lagmannsretten vektla at det ikke var noe i den ytre situasjonen som hadde utviklet seg uventet. Retten uttalte at skadelidtes subjektive opplevelse ikke var avgjørende, og at en anerkjennelse av dette ville innebære en «drastisk utvidelse» av yrkesskadeforsikringsloven (lagmannsrettsdommen s.6).

Skadelidte påanket dommen til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens rettsanvendelse. Anken var begrenset. Høyesterett underkjenner lagmannsrettens dom, og avgjørelsen er en *kjennelse* (for opphevelse). Den er vanligvis omtalt som *Skyggekjennelsen* (Rt-2005-1757), og jeg anvender denne tilvante betegnelsen.

Saken reiser interessante spørsmål om tolkningen og anvendelsen av begrepet «arbeidsulykke» i ysl. § 11 første ledd bokstav a), jf. folketrygdloven (ftl.) § 13-3 andre ledd.

2. Skadelidtes anførsler

Skadelidte A anførte i hovedtrekk at yrkesskadebegrepet i ysl. § 11 første ledd bokstav a) er det samme

Side 9

som i folketrygdloven. A hevdet derfor at definisjonen av «arbeidsulykke» i ftl. § 13-3 andre ledd må legges til grunn i forhold til yrkesskadeforsikringsloven. Med henvisning til Ot.prp.nr.44 (1988–1989) fremhevet skadelidte trygderettspraksis som en viktig rettskilde. Skadelidte anførte at det i trygderettspraksis ikke opereres med et ubetinget krav om ytre begivenhet.

I den konkrete rettsanvendelsen la skadelidte til grunn at hendelsen kvalifiserte som en arbeidsulykke i lovens forstand. Det ble fremhevet at hendelsen var plutselig og uventet, samt at bjelken var noe i den ytre situasjonen. A vektla videre at den skadevoldende arbeidsoperasjonen var vanskelig og risikofylt, og at belastningen ved avvergemanøveren var utenfor arbeidets alminnelige ramme. Endelig underbygget skadelidte kravet med at folketrygden hadde godkjent hendelsen som en arbeidsulykke, og at dette måtte tillegges betydning.

3. Forsikringsselskapets anførsler

If på sin side hevdet at det ut fra bl.a. bevishensyn kreves en «ytre hending» etter så vel første som andre punktum i ftl. § 13-3 andre ledd. Bestemmelsens første punktum omhandler «tradisjonelle» yrkesskader med et markert ulykkesmoment, mens andre punktum regulerer yrkesskadebegrepet hvor det er et neddempet krav til ulykkesmoment. If hevdet at en markert ulykkeshendelse forutsetter at skadelidte blir truffet av noe eller selv treffer noe (f.eks, ved fall). Videre anførte forsikringsselskapet at også det neddempete ulykkesmomentet fordrer en *ytre* påkjenning eller belastning (som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid).

I subsumsjonsomgangen anførte If at skadelidte A verken selv traff noe eller at noe traff han. Forsikringsselskapet hevdet at As feilbedømmelse av avstanden til bjelken var en indre opplevelse, som ikke oppfyller kravet om ytre ulykkesmoment. På denne bakgrunnen hevdet If at det ikke forelå noen arbeidsulykke i lovens forstand, og påsto seg frifunnet.

4. Hovedstrukturen i dommen

Votumet formuleres av førstvoterende dommer Skoghøy, som gis tilslutning av dommerne Bruzelius. Coward, Flock og Gussgard. Argumentasjonen faller i to deler. Først foretas det en generell tolkning av begrepet «arbeidsulykke» (avsn. 30-51), som deretter anvendes på den konkrete saken (avsn. 52-53).

5. Tolkningssomgangen

I den *generelle tolkningen* tar Høyesterett utgangspunkt i lovteksten. Med grunnlag i denne formuleres problemstillingen slik: «Spørsmålet i saken er hvordan uttrykket «arbeidsulykke» skal forstås» (avsn. 30). Begrepet «arbeidsulykke» er ikke definert i yrkesskadeforsikringsloven, og ordlyden i ysl. § 11 første ledd gir begrenset tolkningshjelp. Arbeidsulykkesbegrepet er imidlertid presisert i ftl. § 13-3 andre ledd. Høyesterett påpeker lovgivers forutsetning om at «yrkesskadeforsikringens arbeidsulykkesbegrep skal være det samme som i folketrygdloven» (avsn. 37). Folketrygdlovens definisjon av arbeidsulykkesbegrepet er dermed sentral. I denne presiseringen går Høyesterett rettskildemessig til verks, og baserer tolkningen på et sammensatt kildemateriale.

En sentral rettskilde er Trygderettens praksis. Under henvisning til ankesak 163/68 (båtslippsaken) og ankesak 138/68 (lysstolpesaken), samt sammenfatningen av trygderettspraksis i NOU 1988:6 s. 36, legger Høyesterett til grunn at Trygderetten ikke har oppstilt noe absolutt tilleggskrav om en ytre hending (avsn. 34-36).

Høyesterett påpeker videre at ordet «ytre» kom inn i både første og andre punktum i ftl. 1997 § 13-3 andre ledd. Dette var en tilføyelse departementet gjorde til Trygdelovutvalgets forslag, og som *ikke* ble kommentert i motivene. Det angis imidlertid i Ot.prp.nr.29 (1995–1996) at ftl. § 13-3 andre ledd «svarer til den definisjon som legges til grunn i praksis i dag» (s. 130, dommens avsn. 43). Også i utvalgsinnstillingen ble det fremhevet at definisjonen tok sikte på å kodifisere Trygderettens praksis, jf. NOU 1990:20 (s. 581, dommens avsn. 41). Det var med andre ord ikke tilsiktet noen realitetsendring. Høyesterett legger derfor stor vekt på den kartlagte trygderettspraksisen fra tiden før folketrygdloven av 1997, hvor det som nevnt ikke var noe absolutt tilleggskrav om ytre hending (avsn. 44).

Etter dette belyser Høyesterett juridisk teori. Retten henviser til Selmers «Forsikringsrett» (avsn. 47-48) og Kjønsdal (red.) «Folketrygdloven med kommentarer» (avsn. 49). Her analyseres ulike sider av arbeidsulykkesbegrepet. Drøftelsene synes å underbygge at det ikke gjelder et spesielt strengt krav om ulykkesmoment i saker som den foreliggende.

Høyesterett sammenfatter slutningene fra de ulike rettskildene, og angir at «folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum [må] forstås slik at det i tilfeller hvor arbeidstakeren på grunn av en vanskelig arbeidsstilling eller av andre grunner er blitt utsatt for en ekstraordinær belastning eller påkjenning, *ikke* stilles noe tilleggskrav om ytre hending» (avsn. 51). Etter denne (negative) klargjøringen, foretar Høyesterett følgende (positive) presisering: «I slike tilfeller vil den vanskelige arbeidssituasjonen eller det forhold som har ført til den ekstraordinære påkjenning eller belastning, *i seg selv* kunne utgjøre tilstrekkelig ulykkesmoment» (avsn. 51).

6. Subsumsjonsomgangen

Etter den generelle tolkningen av arbeidsulykkesbegrepet, går Høyesterett over til den *konkrete rettsanvendelsen*. I subsumsjonen påpeker retten først at «[d]et er her på det rene at dersom A faktisk hadde støtt hodet mot bjelken, ville det ha vært en arbeidsulykke» (avsn. 52). Fra dette enkle (og hypotetiske) utgangspunktet tilnærmer retten seg problemet, og uttaler: «I den vanskelige arbeidsstilling han

Side 10

hadde, ble hans høyre kne utsatt for en ekstraordinær belastning da han skulle unngå bjelken. På denne bakgrunn finner jeg at den kneskade han ble påført, må anses som en skade som er forårsaket av en arbeidsulykke» (avsn. 52). Høyesterett bemerker avslutningsvis at «[h]vorvidt avvergemanøveren objektivt sett var nødvendig, må etter min mening være uten betydning» (avsn. 52).

7. Domsutfallet

Konklusjonen ble etter dette at hendelsen betraktes som en arbeidsulykke. Skadelidte A fikk dermed medhold i at skaden kvalifiserer som en yrkesskade etter ysl. § 11 første ledd bokstav a).

Høyesterett hjemviste saken til tingretten for behandling og pådømmelse av de øvrige tvistepunktene, jf. tvistemålsloven § 392 andre ledd, jf. § 394.

8. Refleksjoner

Dommen gir grunnlag for flere *refleksjoner*. For det første kan det spørres hvorfor Høyesterett løser spørsmålet etter ftl. § 13-3 andre ledd andre punktum. Retten kunne trolig valgt å anvende bestemmelsens *første* punktum, for eksempel ved å *likestille* skyggen (som kan ha medført feiloppfatningen) med en ytre hending. En slik fremgangsmåte ville trolig forenklet rettens fortolknings- og subsumsjonsprosess, samt gjort det lettere å forstå begrunnelsen for resultatet.

For det andre bemerkes at domspremissene gir beskjeden veiledning for hvorfor skadelidte A oppfyller vilkåret om en usedvanlig belastning etter ftl. § 13-3 andre ledd andre punktum. Den konkrete rettsanvendelsen er sparsomt beskrevet (jf. punkt 6 foran). Det hadde vært ønskelig med en noe mer utfyllende og forklarende subsumsjon, hvilket ville gitt

advokater, saksbehandlere mv. flere holdepunkter for å sammenlikne *Skyggekjennelsen* (Rt-2005-1757) med de konkrete sakene det arbeides med i praksis.

For det tredje gir dommen grunnlag for enkelte *rettskildemessige* refleksjoner. *Skyggekjennelsen* viser hvordan et sammensatt rettskildemateriale kan gi et tolkningsresultat som ligger langt fra ordlydens meningsinnhold etter en alminnelig språkforståelse. Videre viser dommen hvordan forvaltningspraksis (her trygderettspraksis) kan tillegges vekt hvor den er «fast og konsistent» (avsn. 45), til forskjell fra enkeltavgjørelser som «ikke [kan] tillegges selvstendig rettskildemessig betydning» (avsn. 45). På trygderettens område har synspunktet linjer tilbake til bl.a. *Passiv Røyk II* (Rt-2005-495, avsn. 64), *Aaserud* (Rt-2004-487, avsn. 28) og *Iversen* (Rt-2000-220, s. 228). Utsagnet i *Skyggekjennelsen* er også anvendt for å klargjøre betydningen av praksis fra Pasientskadenemnda, jf. *Angiografidommen* (HR-2006-1750-A, avsn. 38).

For det fjerde kan det spørres om *Skyggekjennelsen* innebærer en *rettsutvikling*. Høyesterett legger til grunn at det verken er eller har vært et absolutt tilleggskrav om ytre hending, og ut fra dette rettsdogmatiske perspektivet er svaret på spørsmålet nei; *Skyggekjennelsen* representerer kun en *klargjøring* av rettstilstanden. Etter mitt syn er det grunn til å supplere svaret med en betraktning om hvordan reglene har vært *praktisert*. Bakgrunnen er at det i forsikringspraksis ses en del eksempler på at selskapene har oppstilt krav om ytre hending, selv om dette ikke har vært lagt til grunn av trygdemyndighetene. Divergensen i enkeltsaker har imidlertid oftere vært relatert til ulike syn på *innholdet* i arbeidsulykkesbegrepet, enn at dette prinsipielt er forskjellig i trygd og yrkesskadeforsikring. Uenigheten har medført at det rent faktisk har vært en viss forskjell i fortolkningen og anvendelsen av arbeidsulykkesbegrepet på tvers av de to rettsområdene. Synspunktet avspeiles i «Forsikringsklagekontorets årsberetning 2005». Her blir det uttalt at «[Skygge]dommen signaliserer at nemnda her har lagt seg på en praksis som er for streng i forhold til forsikrede. Vi befinner oss på et område hvor det ofte er uenighet – ikke bare mellom partene i saken, men også *ulike oppfatninger hos trygdemyndighetene og i forsikringsnæringen*» (s. 40). Gjennom *Skyggekjennelsen* er det grunn til å tro at vi får et mer enhetlig arbeidsulykkesbegrep, og som innebærer en rettsutvikling i skadelidtes favør – sett i *et faktisk/praktisk* rettsanvendelsesperspektiv.

For det femte gir *Skyggekjennelsen* grunnlag for enkelte (nærmere) konsekvensbetraktninger. En refleksjon er hvor grensene går for skadelidtes subjektive opplevelse som skadeårsak; her kan det tenkes ulike bevisproblemer. Jeg lar spørsmålet stå åpent. *Skyggekjennelsen* viser hvordan Høyesterett kan løse ett rettsspørsmål, men samtidig generere nye.

Skyggekjennelsen (Rt-2005-1757) har videre gitt opphav til debatt og kritiske utspill, jf. bl.a. Svein Jøsangs artikkel «Høyesteretts dom om yrkesskade i «skyggesaken»» i Tidsskrift for Erstatningsrett 2006 s. 97 nr. 1-2 s. 97-99.

Rettstilstanden kan i øyeblikket fortone seg som noe uklar. Arbeidsulykkesbegrepet ble behandlet av Høyesterett 28.-29. november i år. Saken gjelder en fotballspiller som ble skadet under en takling bakfra. Spørsmålet er om skaden er å anse som en yrkesskade etter ftl. § 13-3. Det er å håpe at Høyesterett vil trekke opp ytterligere prinsipper og retningslinjer, slik at vi får noen fortsatt tiltrengte avklaringer innen denne delen av personskadeserstatningsretten.

Personskade. Årsaksbegrepet i folketrygdloven § 5-25. Eide (Rt-2006-735)

Forfatter	Kjelland, Morten
Dato	2006
Publisert	Nytt i privatretten nr. 4/2006 s. 10 – (NIP-2004-4-10)
Utgiver	Cappelen Akademisk Forlag

Morten Kjelland

1. Saksforhold og problemstilling

Saken omhandler krav om dekning av utgifter til legehjelp og legemidler etter folketrygdloven (ftl.) § 5-25. Bestemmelsen regulerer stønad ved yrkesskade, og gir skadelidte (yrkesskade) fordeler sammenliknet med de alminnelige reglene.

Skadelidte Eide fikk et elektrisk

Side 11

støt fra en uisolert ledning med vanlig nettspenning. Støtet medførte at han falt fra en stol og slo hodet i et skap. Etter hendelsen var Eide plaget av hodepine, smerter i en skulder, samt hukommelses- og konsentrasjonsvansker. Skaden skjedde i 1998 da Eide var i arbeid som betjeningsleder i Oslo Sporveier.

Vurderingstemaet er om årsakskravet i ftl. § 5-25 er oppfylt, hvilket er en forutsetning for utgiftsdekning etter bestemmelsen.

Trygdekontoret godkjente skaden som en yrkesskade i 1999, med hjemmel i ftl. § 13-3. I 2001 ble Eide innvilget 100 prosent uførepensjon etter ftl. § 3-30 og § 12-18. Hele uførheten ble ansett å skyldes yrkesskaden. Han søkte videre om ménerstatning etter ftl. § 13-17, men fikk endelig avslag gjennom trygderettens avgjørelse i november 2002.

I februar/mars 2002 krevde Eide stønad til legemidler og behandling etter ftl. § 5-25, jf. § 13-2. Det samlede kravet var på kr 3 500 og fordelte seg på egenandeler til primærlege, spesialistundersøkelser og legemidler, samt kjøregodtgjørelse i forbindelse med legebesøk. Trygdekontoret avsto kravet senere samme år. Begrunnelsen var at «det *ikke* er mest nærliggende eller mest sannsynlig årsakssammenheng mellom den klagende parts nåværende plager og yrkesskaden» (kursiveringene er foretatt av meg, med mindre annet er angitt). Avslaget bygget med andre ord på at det var manglende årsakssammenheng mellom yrkesskaden og behandlingsbehovet. Vedtaket ble stadfestet av fylkestrygdekontoret i 2003, og fastholdt av Trygderetten i november samme år. Kjennelsen ble truffet i medhold av trygderettsloven § 21 tredje ledd, men Trygderetten tilføyer at den hovedsakelig slutter seg til fylkestrygdekontorets begrunnelse.

Eide brakte Trygderettskjennelsen inn for Borgarting lagmannsrett, som avsa dom 7. september 2005 (LB-2004-28944). Lagmannsretten legger til grunn at ftl. § 5-25 anviser en fordelingslære, og at ulykken er en nødvendig betingelse for Eides behandlingsbehov. Etter lagmannsrettens syn hadde Trygderetten bygget på feil forståelse av årsakskravet, og anså kjennelsen som ugyldig.

Staten v/Rikstrygdeverket anket til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen og bevisbedømmelsen.

Saken reiser interessante spørsmål om tolkningen og anvendelsen av årsaksbegrepet i ftl. § 5-25.

2. Statens anførsler

Staten v/Rikstrygdeverket anførte i hovedtrekk at det ikke er grunnlag for å oppstille fordelingslæren som hovedregel om årsakssammenheng i yrkesskadetrygden. Med henvisning til *Passiv Røyk II* (Rt-2005-495) uttalte staten at hovedårsakslæren gjelder som klar hovedregel. Med dette som utgangspunkt, ble problemstillingen om ftl. § 5-25 anviser et *avvikende* årsakskrav. Staten hevdet at lovuttrykket «full dekning» tilsier at ftl. § 5-25 ikke hjemler et fordelingsprinsipp. Etter statens syn ville skadelidte få en tilfeldig fordel hvis stønad innvilges hvor behandlingsbehovet i mindre grad kan tilskrives yrkesskaden; en slik utvidelse er en lovgiveroppgave. Staten underbygget sitt syn med henvisning til trygderettspraksis, og hevdet at Trygderetten har lagt til grunn et hovedårsakskrav så vel før som etter folketrygdloven av 1997.

I den konkrete rettsanvendelsen anførte staten at Eides nåværende behandlingsbehov (og tilhørende behandlingsutgifter) ikke har sin hovedårsak i yrkesskaden, men i sykehistorien hans. Det ble fremhevet at spørsmålet om årsakssammenheng mellom ulykken og behandlingsutgiftene må vurderes selvstendig og på nytt også når det foreligger vedtak om yrkesskadegodkjenning etter ftl. § 13-3. Staten påpekte at dette ikke er bindende for den etterfølgende vurderingen av årsakskravet etter ftl. § 5-25, samt at vedtak etter ftl. § 13-3 er såkalte «massevedtak» som treffes raskt.

På denne bakgrunnen hevdet staten v/Rikstrygdeverket at Eide ikke oppfyller hovedårsakskravet i ftl. § 5-25, og påsto seg dermed frifunnet.

3. Skadelidtes anførsler

Eide på sin side anførte prinsipalt at ftl. § 5-25 ikke anviser et hovedårsakskrav. Han er imidlertid enig med staten i at bestemmelsen ikke hjemler en fordelingslære. Etter Eides syn uttrykker bestemmelsen en årsaksregel, hvor det avgjørende er om det foreligger en konkret årsakssammenheng mellom yrkesskaden og behandlingen/utgiftene. Eide anførte at det i trygderettspraksis ikke opereres med en hovedårsakslære, men en argumentasjon om «tua og lasset» [metaforen brukes undertiden på situasjonen hvor det knyttes ansvar til den utløsende årsaken, min bemerkning]. Videre ble det påpekt at ftl. § 5-25 ikke må tolkes isolert, men i lys av andre yrkesskadebestemmelser. *Passiv Røyk II* (Rt-2005-495) om årsakskravet i ftl. § 13-4 ble anført ikke å ha overføringsverdi til den aktuelle saken. I tillegg fremhevet Eide at en løsning i samsvar med statens argumentasjon vil svekke vernet for yrkesskadete med underliggende sårbarhet, og at dette vil stride mot formålet med yrkesskadebestemmelsene. Videre bemerket Eide at godkjenningsvurderingen ikke skal foretas på nytt/fortløpende, idet godkjenningsspørsmålet er endelig avgjort etter ftl. § 13-3.

I den konkrete rettsanvendelsen anførte Eide at han ikke ville hatt utgiftene uten ulykken, og uttalte at en utløsende faktor alltid er relevant som årsak. Eide påpekte statens erkjennelse av at behandlingsbehovet var utløst av yrkesskaden.

Subsidiært anførte Eide at yrkespåvirkningen er hovedårsak til behandlingen/utgiftene, slik at årsakskravet er oppfylt selv om retten skulle legge til grunn en hovedårsakslære.

Eide hevdet etter dette at han oppfyller vilkårene for rett til stønad etter ftl. § 5-25, og nedla påstand om stadfestelse av lagmannsrettens dom.

4. Hovedstrukturen i dommen

Votumet formuleres av førstvoterende dommer Støle, som gis tilslutning av dommerne Utgard, Tjomsland, Matningsdal og Gjølstad. Argumentasjonen faller i to deler. Først foretas det en generell klargjøring av årsaksbegrepet i ftl. § 5-25 (avsn. 24-47), som deretter anvendes på den konkrete saken (avsn. 48-49).

5. Tolkningssomgangen

I den *generelle tolkningen* tar Høyesterett utgangspunkt i lovteksten. Ftl. § 5-25 første ledd lyder: «Ved en skade eller sykdom som regnes som yrkesskade etter kapittel 13, ytes det full dekning for nødvendige utgifter til legehjelp, tannlegehjelp . . . [mv.] som kan bøte på følgene av skaden» (siteret i dommens avsn. 28). Etter dette *identifiserer* Høyesterett hvilken del av ordlyden som uttrykker årsakskravet. Først blir det avgrenset mot uttrykket «full dekning», som «ikke [sier] noe om hvilket årsaksprinsipp som gjelder» (avsn. 32). Deretter angir retten positivt at det er passusen «kan bøte på *følgene av skaden*» som omhandler årsakskravet, og at det er denne som er gjenstand for fortolkning. Det er derfor i forhold til dette lovuttrykket retten presiserer problemstillingen, og spør om «det [er] erstatningsrettens lære om en samvirkende årsak som en nødvendig betingelse for skadens inntreden som skal anvendes – en modifisert betingelseslære i samsvar med Rt-1992-64 [p-pille-dom II] – eller er det grunnlag for å oppstille et krav om kvalifisert årsakssammenheng – en hovedårsakslære» (avsn. 31).

I besvarelsen av spørsmålet går Høyesterett rettskildemessig til verks, og baserer analysen på et bredt kildegrunnlag.

Ordlyden angir ikke uttrykkelig hvilket årsakskrav som skal anvendes. Derimot fremhever retten forholdet mellom ftl. § 13-3 og § 5-25. Lovens system gjør at det ikke er grunnlag for statens anførsel om fortløpende/fornyete vurderinger av om en (allerede) godkjent yrkesskade skal regnes som yrkesskade.

For klarlegging av selve årsakskravet søker retten tolkningshjelp i andre rettskilder, herunder *forarbeidene*. Under henvisning til Ot.prp.nr.29 (1995–1996) s. 68 blir det fremhevet at ftl. 1997 § 5-25 var ment å avløse ftl. 1966 § 2-7. Verken her eller i NOU 1990:20 løses spørsmålet om innholdet i årsakskravet. Ut fra dette uttaler Høyesterett at «[f]orarbeidene gir begrenset veiledning» (avsn. 35).

Høyesterett belyser deretter *Rikstrygdeverkets rundskriv*. Årsakskravet i ftl. § 5-25 omtales i kommentaren til ftl. § 5-14 om viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr. Heller ikke her avklares hvilken materiell årsaksregel ftl. § 5-25 bygger på. For eksempel tales det om at yrkesskaden/yrkessykdommen må være «den mest sannsynlige årsak til behandlingsbehovet» (avsn. 36). Høyesterett påpeker at det beskrevne årsakskravet «glir nokså uformidlet over i et *beviskrav*» (avsn. 38, kursivering i original). Av den grunn kan det være vanskelig å vite om beskrivelsene i rundskrivet gjelder materielle eller bevismessige sider av årsakskravet.

Etter dette dreies fokuset mot *trygderettspraksis*. Siden ftl. 1997 § 5-25 første ledd første punktum viderefører ftl. 1966 § 2-7 første ledd første punktum, uttaler Høyesterett at «Trygderettspraksis også etter den gamle loven [vil] være relevant» (avsn. 39). Problemet er hvilke *slutninger* som kan trekkes, hvilket skyldes den «*manglende stringens* med hensyn til å sondre mellom årsakskrav og beviskrav» (avsn. 38). Høyesterett skisserer ulike årsaksformuleringer i trygderettspraksis, og påpeker hvordan flere av uttrykksformene kan skape tvil om det er materielle eller bevismessige sider av årsakskravet som beskrives (avsn. 42). Deretter drøftes hvilken materiell årsaksregel som best overensstemmer med den samlede trygderettspraksis. Høyesterett tilnærmer seg problemet fra to kanter. Først angis det (negativt) at «det er svært få eksempler på at Trygderetten eksplisitt har anvendt et fordelingsprinsipp eller en modifisert betingelseslære» (avsn. 42). Deretter uttales det (positivt) at «praksis gjennomgående er *best forenlig* med at Trygderetten bygger på et kvalifisert krav til rettslig årsakssammenheng, eller om man vil, en *hovedårsakslære*» (avsn. 42).

Fra analysen av trygderettspraksis går Høyesterett over til å behandle *rettspraksis*. *Passiv Røyk II* (Rt-2005-495) fremheves som den sentrale avgjørelsen. Den knesetter at ftl. § 13-4 andre ledd bokstav d anviser en hovedårsakslære med et fordelingsprinsipp. Dommen presiserer årsakskravet i en annen trygdebestemmelse, og løser ikke uten videre rettsspørsmålet i nærværende sak. Spørsmålet er derfor om «*premissene* for tolkningen av § 13-4 andre ledd bokstav d har *overføringsverdi* til vår problemstilling knyttet til tolkningen av § 5-25 jf. § 13-3» (avsn. 44). Dette besvares med ja, og retten fremhever «det *fellestrekk* at forarbeidene viser at lovgiver tok sikte på å videreføre praksis – i vår sak fra § 2-7 i folketrygdloven av 1966, samt at rundskriv fra Rikstrygdeverket har vært oppfattet som et uttrykk for en hovedårsakslære» (avsn. 45). Videre påpeker Høyesterett bl.a. at den også i *Passiv Røyk II* (Rt-2005-495) «fremhevet at *hensynene* bak kravet til årsakssammenheng i erstatningsretten er forskjellige fra de hensyn som ligger til grunn for

trygdelovgivningen» (avsn. 45). Høyesterett trekker på denne måten linjer tilbake til *selve argumentasjons- og vurderingsmønsteret* i *Passiv Røyk II* (Rt-2005-495), som underbygger vektleggingen av bl.a. trygderettspraksis i tolkningen av ftl. § 5-25.

Endelig knytter Høyesterett noen bemerkninger til *reelle hensyn*. Retten gjengir skadelidtes anførsel om at en hovedårsakslære vil motvirke lovformålet om å gi yrkesskadete et sterkt vern. Dette synes ikke å bli tillagt særskilt vekt, og retten uttaler at den «ikke [kan] se at reelle hensyn entydig trekker i en bestemt retning i forhold til det som er problemstillingen i saken» (avsn. 46).

Side 13

Etter gjennomgangen av de ulike rettskildene sammenfatter Høyesterett sine synspunkter. I angivelsen av tolkningsresultatet uttaler retten at «folketrygdloven § 5-25 første ledd første punktum må forstås slik at det er et vilkår for å få dekket utgifter at behandlingen hovedsakelig eller i det vesentlige skyldes yrkesskadeplager. Det gjelder med andre ord et *hovedårsaksprinsipp*» (avsn. 47). Til denne generelle klargjøringen tilføyes bl.a. at «Trygderetten i sin alminnelighet ved praktisering av årsakskravet ... synes å ha sett hen til *karakteren av de stønadskrav* som behandles» (avsn. 47).

6. Subsumsjonsomgangen

Etter den generelle presiseringen av årsaksbegrepet, foretar Høyesterett den *konkrete rettsanvendelsen*. I subsumsjonen skiller retten mellom to utgiftsposter.

Den ene gjelder egenandeler og kostnader i forbindelse med undersøkelser hos to spesialister (samt to tilhørende fastlegekonsultasjoner). Yrkesskaden ble ansett som hovedårsak til disse utgiftene, slik at årsakskravet i ftl. § 5-25 er oppfylt. Høyesterett bemerker at det for utgiftene til spesialistene «kunne ... reises spørsmål om dette er utgifter til behandling» (avsn. 48) i bestemmelsens forstand. Staten hadde imidlertid akseptert dette.

Den andre utgiftsposten gjelder dekning av egenandeler til enkelte medisiner. Ut fra de foreliggende opplysningene legger retten til grunn at disse skyldes yrkesskadeplager og andre årsaker, men «uten at yrkesskaden i denne sammenheng kan anses som hovedårsaken» (avsn. 49). Årsakskravet i ftl. § 5-25 var derfor ikke oppfylt for disse omkostningene.

7. Domsutfallet

Konklusjonen ble at Eide fikk medhold i at Trygderettens kjennelse var ugyldig og måtte oppheves. Høyesterett stadfester lagmannsrettens domsslutning om dette, men bygger på et annet rettslig grunnlag.

8. Refleksjoner

Dommen gir grunnlag for flere *refleksjoner*. For det første *klargjør* Høyesterett at ftl. § 5-25 anviser hovedårsakslære, og løser dermed et praktisk viktig tolkningsspørsmål. Selv om *Eide* (Rt-2006-735) knesetter at det gjelder en hovedårsakslære, gir dommen ingen eksplisitt forklaring på *hvilke vurderingskriterier* som skal brukes. Hvordan hovedårsakslæren skal praktiseres reiser flere rettsspørsmål, som må anses uavklart per i dag. Det hadde vært ønskelig om Høyesterett hadde tydeliggjort prinsipper og/eller retningslinjer for den konkrete rettsanvendelsen av hovedårsakslæren i ftl. § 5-25. Dommen ville da fått større rettsavklaringsverdi for de som arbeider med yrkesskadesaker i praksis. Dommens begrensninger her står noe i kontrast til dens øvrige grundighet. Dette leder meg over til neste bemerkning.

For det andre gir *Eide* grunn til refleksjoner om *metodebruken*. Dommen gir et godt eksempel på en *skarp formulering* av problemstillingen, som besvares gjennom en *meget systematisk og åpen, rettskildeorientert analyse*. Argumentasjonsstilen i *Eide* gjør dommen verdt å lese – også for den som ikke arbeider særskilt med yrkesskadesaker. Etter mitt syn er Høyesteretts bruk av egen praksis spesielt interessant. *Eide* anskueliggjør hvordan dommer – her *Passiv Røyk II* (Rt-2005-495) – kan anvendes for å overføre, forankre og legitimere *selve argumentasjonslinjene* (jf. punkt 5).

Videre gir *Eide* grunnlag for en metodebetragtning om yrkesskader spesielt. Dommen klargjør den *generelle fremgangsmåten* rettsanvenderne må bruke for å kartlegge årsakskravet på tvers av de ulike trygdebestemmelsene.

Høyesterett viser at årsakskriteriet må fastlegges ut fra en *konkret tolkning* av den aktuelle bestemmelsen. Som Høyesterett fremhever «[kan] det *ikke* ... oppstilles et rettslig årsakskrav som er *allment* gjeldende, og som er felles for erstatningsretten og for trygderetten» (avsn. 27).

For det tredje foranlediger *Eide* (Rt-2006-735) en bemerkning om *erstatningsrettslige årsaksbegreper*. Før 1992 var det noe uavklart i hvilken grad betingelseslærens (logiske) *condictio sine qua non*-vurdering ble modifisert av en hovedårsakslære. Gjennom *P-pille II* (Rt-1992-64) klargjør Høyesterett at betingelseslæren er hovedregelen om årsakssammenheng i erstatningsretten. Betingelseslæren tilbygges imidlertid med en (alogisk) årsaksregel, som stiller krav til årsaksfaktorens bidrag til skaden. I tillegg til at faktoren må være en nødvendig betingelse, må den utgjøre en så vesentlig faktor i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den. Man sier derfor at norsk erstatningsrett har en neddempet og modifisert hovedårsakslære, jf. bl.a. mindretallsvotumet i *Rossnes* (Rt-1997-1, s. 8), med henvisning til Lødrup: *Lærebok i erstatningsrett* (1995) s. 264. Ettersom det kun er de helt perifere – de uvesentlige – årsaksfaktorene som sjaltes ut, er det etter mitt syn mer dekkende å tale om en *modifisert betingelseslære*. I *Eide* anvender Høyesterett for første gang en slik uttrykksmåte (jf. avsn. 31 og 42, se punkt 5 foran). Terminologien bør videreføres, idet språkbruken *fanger inn realiteten* i årsakskravet slik det er blitt oppfattet i rettspraksis.

For det fjerde gir *Eide* grunnlag for enkelte *konsekvensbetraktninger*. En interessant refleksjon er hvilke virkninger det kan ha at årsakskravet er forskjellig i erstatningsrett og trygderett (her begrenset til ftl. § 5-25). Det kan grovt skilles mellom to situasjoner. Den ene er hvor yrkespåvirkningen er *hovedårsak* etter ftl. § 5-25, som da gir full dekning. Den andre situasjonen er hvor yrkespåvirkningen *ikke* kvalifiserer som hovedårsak etter ftl. § 5-25, men oppfyller det *erstatningsrettslige* årsakskravet (etter yrkesskadeforsikringsloven) ved å utgjøre en *nødvendig betingelse*. Det klare utgangspunktet er her at skadelidte kan kreve full erstatning av yrkesskadeforsikreren for de ytelser som ftl. § 5-25 omhandler.

Side 14

En annen type konsekvensbetraktning er hvilken betydning *Eide* – sammen med øvrige rettskilder som bl.a. *Passiv Røyk II* (Rt-2005-495) – kan ha for tolkningen av andre yrkesskadebestemmelser. Jeg lar spørsmålet stå åpent, og påpeker bare at årsakskravet fortsatt er uavklart for enkelte av disse trygdebestemmelsene.

Høyesterett skal behandle to yrkesskadesaker mot slutten av dette året. Den ene omhandler arbeidsulykkesbegrepet i ftl. § 13-3, og gjelder en fotballspiller som er blitt skadet under en takling. Saken ble behandlet ultimo november. Den andre gjelder tvist om dekningsområdet for ftl. § 5-25. Spørsmålet er om bestemmelsen omfatter alle typer medisiner/behandlinger, eller bare de som er «trygdegodkjent». Saken behandles primo desember.

Pasientskade- ansvar

Lov om erstatning ved pasientskader mv. (pasientskadeloven)

Dato	LOV-2001-06-15-53
Departement	Helse- og omsorgsdepartementet
Sist endret	LOV-2015-12-18-124 fra 01.03.2018
Publisert	I 2001 hefte 7
Ikrafttredelse	01.01.2003, 01.01.2009
Rettsområde	Erstatnings- og forsikringsrett ► Person- og pasientskadeerstatning Helse- og omsorgsrett
Korttittel	Pasientskadeloven – passkl

Jf. tidligere midl. regler av 1 jan 1988 nr. 4458 for ordning med pasientskadeerstatning, jf. lovens § 21.

Kapittel 1. Pasientskadeansvar

§ 1. Pasientskade

Denne loven gjelder skader som er voldt

- i institusjon under spesialisthelsetjenesten og den kommunale helse- og omsorgstjenesten.
- under ambulansetransport, eller
- av helsepersonell som yter helsehjelp i henhold til offentlig autorisasjon eller lisens, personer som opptrer på vegne av disse, personer som har rett til å utøve yrke som helsepersonell midlertidig i Norge uten norsk autorisasjon, lisens eller spesialistgodkjenning eller andre personer som er fastsatt i forskrift. Loven gjelder også skader voldt av helsepersonell i forbindelse med helserelatert behandling etter lov 27. juni 2003 nr. 64 om alternativ behandling av sykdom mv. § 2 tredje ledd, som ytes i tilknytning til ordinær helsehjelp, som en integrert og sammenhengende del av behandlingen.

Slike skader regnes som pasientskader dersom de er voldt under veiledning, undersøkelse, diagnostisering, behandling, ekspedisjon av legemidler fra apotek, pleie, vaksinasjon, prøvetaking, analyse av prøver, røntgen, forebygging av helseskader, medisinsk forsøksvirksomhet samt donasjon av organer, blod og vev.

Kongen kan i forskrift bestemme hva som skal regnes som institusjon under den kommunale helse- og omsorgstjenesten.

0 Endret ved lover 9 mai 2008 nr. 33 (ikr. 1 nov 2008 iflg. res. 17 okt 2008 nr. 1125), 24 juni 2011 nr. 30 (ikr. 1 apr 2014 iflg. res. 21 mars 2014 nr. 305), 21 mars 2014 nr. 7 (ikr. 1 apr 2014 iflg. res. 21 mars 2014 nr. 306), 16 juni 2017 nr. 53 (ikr. 1 juli 2017 iflg. res. 16 juni 2017 nr. 762).

§ 2. Erstatning for pasientskade

Pasienten og andre som har lidt tap på grunn av pasientskade, har krav på erstatning når skaden skyldes

- a) svikt ved ytelsen av helsehjelp, selv om ingen kan lastes,
- b) teknisk svikt ved apparat, redskap eller annet utstyr som er brukt ved ytelsen av helsehjelp,
- c) smitte eller infeksjon, når dette ikke i hovedsak skyldes pasientens tilstand eller sykdom,
- d) vaksinasjon, eller
- e) forhold som medfører ansvar for helse- og omsorgstjenesten eller helsepersonell etter alminnelige erstatningsregler.

Det skal tas hensyn til om de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten eller tjenesten på skadetidspunktet, er tilsidesatt. Utilstrekkelige ressurser skal ikke medføre ansvar dersom ressursfordelingen har vært forsvarlig og virksomheten i alminnelighet holder en forsvarlig standard.

Selv om det ikke foreligger grunnlag for erstatningsansvar etter første og annet ledd, kan det unntaksvis ytes erstatning når det har skjedd en pasientskade som er særlig stor eller særlig uventet, og som ikke kan anses som utslag av en risiko som pasienten må akseptere. Det skal legges vekt på om det er gitt tilstrekkelig informasjon på forhånd.

Kongen kan bestemme at erstatningskrav i henhold til konvensjoner som Norge er forpliktet av, skal behandles som krav etter denne loven.

0 Endret ved lov 24 juni 2011 nr. 30 (ikr. 1 jan 2012 iflg. res. 16 des 2011 nr. 1252).

§ 3. Uoppklarte årsaksforhold

Dersom årsaken til en skade på en pasient ikke kan bringes på det rene, og skaden sannsynligvis skyldes ytre påvirkning på en pasient under behandlingen, skal det normalt antas at skaden skyldes feil eller svikt ved ytelsen av helsehjelp.

Ved erstatning som følge av skade etter anbefalte eller påbudte vaksinasjoner etter lov 5. august 1994 nr. 55 om vern mot smittsomme sykdommer, gjelder retten til erstatning etter § 2 første ledd bokstav d med mindre den ansvarlige godtgjør at en eller flere andre årsaker er mer sannsynlige.

§ 4. Andre erstatningsregler

For tapsutmåling, skadelidtes medvirkning mv. gjelder lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning og alminnelige erstatningsrettslige regler. Erstatning (oppreisning) for skade av ikke-økonomisk art etter skadeserstatningsloven § 3-5 og tap under 10.000 kroner erstattes likevel ikke etter loven her.

Skader som faller inn under dekningsområdet til lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring § 10 kan ikke kreves erstattet etter loven her.

Loven er ikke til hinder for at erstatningskrav gjøres gjeldende overfor andre enn Norsk Pasientskadeerstatning. Krav som kan fremmes etter loven her, kan likevel ikke fremmes mot staten, regionale helseforetak, helseforetak, fylkeskommuner og kommuner. Regress kan bare kreves mot den som selv har voldt skaden forsettlig eller som har unnlatt å betale tilskudd etter § 8.

0 Endret ved lover 29 juni 2007 nr. 78 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 31 okt 2008 nr. 1611), 18 des 2015 nr. 121 (ikr. 1 jan 2016).

§ 5. Foreldelse

Krav etter denne loven foreldes etter lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer. Foreldelsen avbrytes ved at kravet meldes etter § 9. Slik melding avbryter ikke foreldelsesfristen av erstatningskrav mot andre enn Norsk Pasientskadeerstatning.

0 Endret ved lov 29 juni 2007 nr. 78 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 31 okt 2008 nr. 1611).

Kapittel 2. De ansvarlige

§ 6. *Norsk Pasientskadeerstatning*

Norsk Pasientskadeerstatning er ansvarlig for skade som kan kreves erstattet etter loven her.

Kongen organiserer og fastsetter nærmere forskrifter om Norsk Pasientskadeerstatning.

0 Endret ved lov 29 juni 2007 nr. 78 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 31 okt 2008 nr. 1611).

§ 6 a. *Egenandel*

Kongen kan i forskrift bestemme at skadevolderen skal betale en egenandel i de tilfeller der det tilkjennes erstatning.

0 Tilføyd ved lov 29 juni 2007 nr. 78 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 31 okt 2008 nr. 1611).

§ 7. *Plikt til å betale tilskudd til Norsk Pasientskadeerstatning for den offentlige helse- og omsorgstjenesten*

Staten, regionale helseforetak, fylkeskommuner og kommuner yter tilskudd til Norsk Pasientskadeerstatning for å dekke erstatning for pasientskader voldt i den offentlige helse- og omsorgstjenesten, samt bidrag til driften i samsvar med forskrift gitt av Kongen.

Til den offentlige helse- og omsorgstjenesten regnes virksomheten til staten, de regionale helseforetakene, helseforetakene, fylkeskommunene eller kommunene. Det samme gjelder virksomhet som drives på oppdrag av eller med driftstilskudd fra noen av disse. Kongen kan i forskrift presisere hva som skal regnes til den offentlige helse- og omsorgstjenesten, herunder gjøre unntak fra første og annet punktum.

0 Endret ved lover 26 sep 2003 nr. 95 (ikr. 1 jan 2004 iflg. res. 19 des 2003 nr. 1645), 29 juni 2007 nr. 78 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 31 okt 2008 nr. 1611), 24 juni 2011 nr. 30 (ikr. 1 jan 2012 iflg. res. 16 des 2011 nr. 1252).

§ 8. *Plikt for den som yter helsehjelp utenfor den offentlige helse- og omsorgstjenesten til å melde fra og yte tilskudd til Norsk Pasientskadeerstatning*

Den som utenfor den offentlige helse- og omsorgstjenesten yter helsehjelp som nevnt i § 1, skal melde fra og yte tilskudd til Norsk Pasientskadeerstatning for å dekke erstatning for pasientskader voldt utenfor den offentlige helse- og omsorgstjenesten samt bidrag til driften.

Nærmere bestemmelser om melde- og tilskuddsplikten, om registrering av meldingene og om tilskuddsordningen fastsettes av Kongen i forskrift, herunder kan det fastsettes fritak fra plikten etter første ledd.

Den som unnlater å oppfylle plikten til å melde fra eller plikten til å betale tilskudd til Norsk Pasientskadeerstatning, straffes med bøter eller fengsel inntil 3 måneder. Det samme gjelder den som i meldingen gir feil opplysninger slik at det betales for lavt tilskudd. Medvirkning straffes ikke.

0 Endret ved lover 26 sep 2003 nr. 95 (ikr. 1 jan 2004 iflg. res. 19 des 2003 nr. 1645), 29 juni 2007 nr. 78 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 31 okt 2008 nr. 1611), 24 juni 2011 nr. 30 (ikr. 1 jan 2012 iflg. res. 16 des 2011 nr. 1252), 19 juni 2015 nr. 65 (ikr. 1 okt 2015).

§ 8 a. *Forskrift om forsikring av ansvar for pasientskade*

Kongen kan i forskrift fastsette at tjenesteytere eller nærmere angitte grupper av tjenesteytere kan eller skal tegne forsikring til dekning av ansvaret etter loven her i stedet for at Norsk Pasientskadeerstatning er ansvarlig.

Forskriften kan ha nærmere bestemmelser om blant annet:

- a) krav til forsikringsgiver og forsikringsvilkår,
- b) godkjenning av forsikringsgivere og forsikringsvilkår,

- c) mulighet for ansvarsbegrensning i forsikringen og dekning og fordeling av tapet dersom forsikringsplikten ikke er overholdt eller forsikringen viser seg utilstrekkelig, herunder at tapet skal dekkes av de godkjente forsikringsgiverne i fellesskap,
- d) plikt for forsikringsgivere til å bidra til dekning av Pasientskadenemndas driftsutgifter,
- e) bortfall av eller reduksjon i tilskuddsplikt etter § 7 og bortfall av melde- og tilskuddsplikt etter § 8,
- f) hvem som skal behandle krav om erstatning,
- g) fremsetting av krav og saksbehandling, herunder om avgjørelse av erstatningskrav og utbetaling av erstatning,
- h) dekning av advokatutgifter,
- i) mulighet for å anmode Pasientskadenemnda om å overta behandlingen av en sak som ikke er ferdigbehandlet når det er gått to år fra kravet ble meldt,
- j) klagerett og domstolsprøving,
- k) hvem som er ansvarlig ved overgang mellom Norsk Pasientskadeerstatnings ansvar og forsikringsdekning og mellom forsikringsgivere, og
- l) regress.

Den som unnlater å oppfylle forsikringsplikt fastsatt i medhold av første ledd, straffes med bøter eller fengsel inntil 3 måneder. Medvirkning straffes ikke.

0 Tilføyd ved lov 29 juni 2007 nr. 78 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 31 okt 2008 nr. 1611), endret ved lov 19 juni 2015 nr. 65 (ikr. 1 okt 2015).

Kapittel 3. Behandlingen av krav

§ 9. *Fremsetting av krav*

Krav om erstatning for pasientskade meldes skriftlig til Norsk Pasientskadeerstatning. Norsk Pasientskadeerstatning kan i særlige tilfelle tillate at krav om erstatning meldes muntlig. Fremsettes kravet overfor helsepersonell eller helseinstitusjon, skal kravet meldes videre til Norsk Pasientskadeerstatning.

0 Endret ved lover 26 sep 2003 nr. 95 (ikr. 1 jan 2004 iflg. res. 19 des 2003 nr. 1645), 29 juni 2007 nr. 78 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 31 okt 2008 nr. 1611).

§ 10. *Saksbehandlingen*

Norsk Pasientskadeerstatning utreder saken.

Bestemmelsen gjør ikke unntak fra lovbestemt taushetsplikt.

Norsk Pasientskadeerstatning kan kreve bevisopptak etter domstoloven § 43 annet ledd.

0 Endret ved lover 26 sep 2003 nr. 95 (ikr. 1 jan 2004 iflg. res. 19 des 2003 nr. 1645), 29 juni 2007 nr. 78 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 31 okt 2008 nr. 1611).

§ 11. *Advokatbistand*

Pasientens utgifter til advokathjelp dekkes dersom den som utreder saken har truffet vedtak om det, eller utgiftene må regnes som tap som følge av skaden. Pasienten kan kreve forhåndsavgjørelse fra den som utreder saken om hvilke advokatutgifter som vil bli dekket.

Kongen kan i forskrift gi regler som innebærer begrensninger i forhold til bestemmelsen i første ledd første punktum, herunder om at offentlige salærsetser skal benyttes.

Advokaten kan ikke kreve eller motta ytterligere vederlag av pasienten for den del av saken der utgiftene dekkes etter paragrafen her.

0 Endret ved lover 26 sep 2003 nr. 95 (ikr. 1 jan 2004 iflg. res. 19 des 2003 nr. 1645), 29 juni 2007 nr. 78 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 31 okt 2008 nr. 1611), men endringen opphevet igjen ved lov 19 des 2008 nr. 108 (ikr. 1 apr 2009 iflg. res. 27 mars 2009 nr. 356), 19 des 2008 nr. 108 (ikr. 1 apr 2009 iflg. res. 27 mars 2009 nr. 356).

§ 12. Avgjørelsen av erstatningskravet

Når Norsk Pasientskadeerstatning har utredet saken, treffer den vedtak om erstatning skal ytes og om erstatningens størrelse. Vedtaket skal begrunnes og underretning gis partene i samsvar med forvaltningslovens regler. Det skal opplyses at vedtaket kan klages inn for Pasientskadenemnda innen tre uker.

0 Endret ved lover 26 sep 2003 nr. 95 (ikr. 1 jan 2004 iflg. res. 19 des 2003 nr. 1645), 29 juni 2007 nr. 78 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 31 okt 2008 nr. 1611).

§ 13. Utbetaling av erstatningen

Erstatning utbetales så snart som mulig etter at saken er avgjort. Delutbetalinger skal skje så snart det er klart at deler av kravet er uomtvistet eller det av andre grunner er ubetenkelig.

Om renteplikt gjelder reglene i lov 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling m.m., jf. likevel skadeserstatningsloven § 3-2 a ellefte ledd om renter ved inntektstaperstatning til barn.

0 Endret ved lov 18 des 2015 nr. 124 (ikr. 1 mars 2018 iflg. res. 16 feb 2018 nr. 235).

§ 14. Forholdet til forvaltningsloven og offentleglova

Forvaltningsloven og offentleglova gjelder for virksomheten til Norsk Pasientskadeerstatning. Som enkeltvedtak anses avgjørelse om erstatning skal ytes, avgjørelse om erstatningens størrelse, avgjørelse om delutbetaling samt avgjørelse om advokatbistand etter § 11.

0 Endret ved lov 19 mai 2006 nr. 16 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 17 okt 2008 nr. 1118).

Kapittel 4. Klage og domstolsprøving

§ 15. Klage mv.

Enkeltvedtak som nevnt i § 14 annet punktum kan påklages til Pasientskadenemnda av den som krever erstatning etter loven her. Klagefristen er tre uker.

Når en sak ikke er ferdigbehandlet og to år har gått etter at kravet ble meldt, kan Pasientskadenemnda etter anmodning fra den som krever erstatning, beslutte å overta behandlingen av saken.

Andre enkeltvedtak etter denne loven enn de som er nevnt i første ledd, kan påklages til departementet med mindre Kongen fastsetter et annet klageorgan.

Kongen kan i forskrift gi generelle bestemmelser om Pasientskadenemndas vurdering av anmodning etter annet ledd og om gebyr for klage mv. etter denne bestemmelsen.

0 Endret ved lover 26 sep 2003 nr. 95 (ikr. 1 jan 2004 iflg. res. 19 des 2003 nr. 1645), 29 juni 2007 nr. 78 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 31 okt 2008 nr. 1611).

§ 16. Pasientskadenemndas virksomhet og sammensetning m.m.

Departementet oppnevner leder, nestleder og medlemmer med varamedlemmer til Pasientskadenemnda. Lederen skal ha juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap. Funksjonstiden er tre år.

Pasientskadenemnda settes i den enkelte sak som hovedregel med tre medlemmer.

Pasientskadenemndas leder kan bestemme at nemnda i den enkelte sak skal settes med fem medlemmer når sakens vanskelighetsgrad gjør det nødvendig.

Når Pasientskadenemnda settes med tre medlemmer, skal den ledes av et medlem som har juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap. Ett medlem skal være brukerrepresentant og ett medlem skal som hovedregel være medisinsk sakkyndig.

Når Pasientskadenemnda settes med fem medlemmer, skal den ledes av et medlem som har juridisk embetseksamen eller master i rettsvitenskap. Ett medlem skal være brukerrepresentant. Nemnda settes i tillegg med tre medlemmer som er medisinsk sakkyndige eller har juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap.

Pasientskadenemndas leder avgjør sammensetningen av nemnda i den enkelte saken.

Pasientskadenemndas leder kan bestemme at sekretariatet kan treffe avgjørelser på vegne av nemnda.

Kongen kan gi forskrift om nemndas sammensetning og virksomhet.

Utgiftene til Pasientskadenemndas virksomhet dekkes i samsvar med forskrift gitt av Kongen.

0 Endret ved lover 26 sep 2003 nr. 95 (ikr. 1 jan 2004 iflg. res. 19 des 2003 nr. 1645), 29 juni 2007 nr. 78 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 31 okt 2008 nr. 1611), 19 des 2008 nr. 108 (ikr. 1 apr 2009 iflg. res. 27 mars 2009 nr. 356), 18 des 2015 nr. 121 (ikr. 1 jan 2016).

§ 17. Saksbehandlingen i Pasientskadenemnda

Pasientskadenemnda treffer vedtak med alminnelig flertall. Både flertallets og mindretallets syn skal begrunnes.

Saksbehandlingsreglene for Norsk Pasientskadeerstatning i kapittel 3 gjelder tilsvarende for Pasientskadenemnda. Forvaltningsloven § 11 d om muntlige konferanser med saksbehandleren gjelder tilsvarende.

Nasjonalt klageorgan for helsetjenesten er sekretariat for nemnda og forbereder nemndas saker.

Nemndas avgjørelser settes i verk av Norsk Pasientskadeerstatning på samme måte som Norsk Pasientskadeerstatnings egne avgjørelser.

0 Endret ved lover 26 sep 2003 nr. 95 (ikr. 1 jan 2004 iflg. res. 19 des 2003 nr. 1645), 29 juni 2007 nr. 78 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 31 okt 2008 nr. 1611), 18 des 2015 nr. 121 (ikr. 1 jan 2016).

§ 18. Domstolsprøving

Den som krever erstatning etter loven her, kan bringe saken inn for domstolene når endelig vedtak i Pasientskadenemnda foreligger. Søksmål reises mot Pasientskadenemnda. Andre kan ikke bringe saken inn for domstolene.

Søksmål må reises innen seks måneder fra det tidspunkt underretning om endelig vedtak i Pasientskadenemnda er kommet fram til vedkommende. Når denne fristen er ute uten at søksmål er reist, har vedtaket samme virkning som rettskraftig dom, og kan fullbyrdes etter reglene for dommer.

0 Endret ved lover 26 sep 2003 nr. 95 (ikr. 1 jan 2004 iflg. res. 19 des 2003 nr. 1645), 29 juni 2007 nr. 78 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 31 okt 2008 nr. 1611) som endret ved lov 19 des 2008 nr. 108 (ikr. 1 apr 2009 iflg. res. 27 mars 2009 nr. 356). Endres ved lov 18 des 2015 nr. 121 (ikr. 1 juli 2018 iflg. res. 6 apr 2018 nr. 553).

Kapittel 5. Virkeområde, ikrafttredelse og overgangsregler

§ 19. Lovens virkeområde

Loven gjelder skade som voldes i riket med Svalbard. Loven gjelder også skade ved helsetjenester som mottas i utlandet i medhold av pasient- og brukerrettighetsloven § 2-1 b fjerde eller femte ledd eller etter annet oppdrag fra norske

myndigheter, og som det offentlige helt eller delvis bekoster, herunder behandlingsreiser. Kongen kan bestemme at loven ikke skal gjelde når det ytes helsehjelp her i riket med særskilt liten norsk tilknytning.

0 Endret ved lover 19 juni 2009 nr. 72 (ikr. 1 jan 2011 iflg. res. 3 des 2010 nr. 1508), 24 juni 2011 nr. 30 (ikr. 1 jan 2012 iflg. res. 16 des 2011 nr. 1252).

§ 20. Ikrafttredelse

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer. Loven kan settes i kraft særskilt for den offentlige helsetjenesten og for helsehjelp utenfor den offentlige helsetjenesten.

0 Endret ved lov 20 des 2002 nr. 102 (ikr. 1 jan 2003 iflg. res. 20 des 2002 nr. 1624).

§ 21. Overgangsregler

Loven gjelder for skader som er voldt etter lovens ikrafttredelse for henholdsvis offentlig og privat helsetjeneste. Eldre skader behandles etter loven her, men slik at erstatningskravet avgjøres etter

- a) regler for midlertidig ordning med pasientskadeerstatning for somatiske sykehus/poliklinikker,
- b) regler for midlertidig ordning med pasientskadeerstatning for psykiatriske sykehus/poliklinikker,
- c) regler for midlertidig ordning med pasientskadeerstatning for kommunelegetjenesten/kommunal legevakt,
- d) lov 5. august 1994 nr. 55 om vern mot smittsomme sykdommer § 8-2, slik den lød før opphevelsen ved loven her, og
- e) alminnelig erstatningsrett.

0 Endret ved lov 26 sep 2003 nr. 95 (ikr. 1 jan 2004 iflg. res. 19 des 2003 nr. 1645).

§ 22. Endringer i andre lover

Urininkontinens (HR-2017-2270-A)

Instans	Norges Høyesterett – Dom
Dato	2017-11-30
Publisert	HR-2017-2270-A
Stikkord	Erstatningsrett. Pasientskade. Aksept av risiko.
Sammendrag	En kvinne som ble operert for urininkontinens, ble påført skader både ved operasjonen og ved en etterfølgende korrigerende operasjon. Skadene førte til en medisinsk invaliditetsgrad på 20 til 24 prosent. Det var ikke anført for Høyesterett at det forelå svikt ved behandlingen, og Høyesterett kom til at kvinnen heller ikke hadde krav på erstatning etter pasientskadeloven § 2 tredje ledd. Skadene var ikke uforholdsmessige når de ble sammenholdt med sykdomstilstanden før den første operasjonen, og det ble lagt vesentlig vekt på at § 2 tredje ledd er en unntaksbestemmelse som bare skal brukes når det foreligger et markert avvik fra den risiko som pasienter må akseptere når de gjennomgår medisinske inngrep. (Rt-sammendrag)

Saksgang	Kristiansand tingrett TKISA-2015-157275 – Agder lagmannsrett LA-2016-151040 – Høyesterett HR-2017-2270-A, (sak nr. 2017/1010), sivil sak, anke over dom.
Parter	Staten v/Pasientskadenemnda (advokat Bente Åshild Tautra) mot A (advokat Inger Johansen – til prøve).
Forfatter	Dommerne Ringnes, Berglund, Falch, Indreberg, justitiarius Øie.
Sist oppdatert	2017-12-07

- (1) Dommer **Ringnes**: Saken gjelder pasientskadeerstatning og reiser spørsmål om unntaksbestemmelsen i pasientskadeloven § 2 tredje ledd kommer til anvendelse i et tilfelle hvor behandlingen ikke var livsnødvendig.
- (2) A, født 0.0.1947, led av urininkontinens og gjennomgikk en såkalt TVT-operasjon 14. mai 2013. Ved denne operasjonen legges et bånd rundt urinblæren, og under operasjonen føres båndet tett langs skambenet ved hjelp av et instrument.
- (3) Kort tid etter inngrepet fikk hun tiltagende magesmerter, og etter to dager ble hun operert på nytt. Det viste seg da at tynntarmen var blitt perforert på to steder, og tarmen ble midlertidig utlagt. Årsaken kan ha vært at instrumentet – spydet – som førte TVT-båndet, kom ut av kurs som følge av en uvanlig anatomisk form på skambenet.
- (4) Den 17. juli 2013 gjennomgikk A en ny operasjon, denne gangen for å legge tilbake tarmen. Inngrepet ble mer omfattende og langvarig enn først antatt. For å lindre As smerter etter operasjonen forsøkte helsepersonellet to ganger å anvende epidural. Det legges da et kateter inn i epiduralrommet, som er spalten mellom ryggvirvelkanalen og sentralnervesystemets ytterste hinne. Ved første forsøk inntrådte en såkalt duraperforasjon hvor det kom ut spinalvæske. A fikk også smerteutstråling – parestesi – til høyre lår. Også ved andre forsøk kom det ut spinalvæske.
- (5) Forsøkene på å anlegge epiduralkateter har medført at A i dag har varige skader i form av blant annet konstante smerter i høyre ben.
- (6) A meldte 28. november 2013 skadene til Norsk pasientskadeerstatning, som innhentet uttalelse fra overlege Anny Spydsaug, som er spesialist i fødselshjelp og kvinnesykdommer, og overlege Ulf Erik Kongsgaard, som er spesialist i anesthesiologi.
- (7) Norsk pasientskadeerstatning traff vedtak om at A ikke hadde krav på erstatning etter pasientskadeloven. Begrunnelsen var at det ikke forelå svikt ved behandlingen, jf. pasientskadeloven § 2 første ledd bokstav a, og at skadene etter de to første operasjonene ikke var så store eller uventede at det kunne gis erstatning etter § 2 tredje ledd.
- (8) A klaget vedtaket inn for Pasientskadenemnda, som ikke tok klagen til følge.
- (9) A tok deretter ut stevning for Kristiansand tingrett og anførte prinsipalt at det forelå svikt ved helsehjelpen, og subsidiært at det skulle gis erstatning etter § 2 tredje ledd.
- (10) Tingretten oppnevnte som sakkyndige dr. Siri Tau Ursin i anesthesiologi og professor Ole-Bjørn Tysnes i nevrologi.

- (11) Tingretten avsa dom 9. juni 2016 [TKISA-2015-157275] med slik domsslutning:
«1. Staten v/Pasientskadenemnda frifinnes.
2. Partene bærer sine egne saksomkostninger.»
- (12) Tingretten kom til at det ikke var svikt ved den første operasjonen eller ved forsøket på å sette epidural etter den andre operasjonen. Tingretten la videre til grunn at skadene ikke kan anses som særlig store hva gjelder medisinsk invaliditet, at skadefølgene er kjente og typiske komplikasjoner, og at det var klar indikasjon for begge inngrepene. I lys av at § 2 tredje ledd er ment å være en sikkerhetsventil, kom tingretten til at det ikke var grunnlag for erstatning.
- (13) A anket bevisbedømmelsen og rettsanvendelsen til Agder lagmannsrett. Lagmannsretten avsa dom 29. mars 2017 [LA-2016-151040] med slik domsslutning:
«1. Staten v/Pasientskadenemnda dømmes til å betale A slik erstatning innen 2 – to – uker regnet fra forkynnelsen av dommen:
1.1 Menerstatning med 128 131 – etthundreogtjueåttetusenetthundreogtrettien – kroner,
1.2 Påførte behandlingsutgifter og tapt hjemmearbeidsevne med 25 000 – tjuefemtusen – kroner,
1.3 Lidt inntektstap for:
a) 2014 med 217 269 – tohundreogsyttentusentohundreogsekstini – kroner med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra midt i tapsperioden til oppgjør skjer,
b) 2015 med 333 596 – trehundreogtrettitretusenfemhundreog[nittiseks] – kroner med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra midt i tapsperioden til oppgjør skjer,
c) 2016 med 354 918 – trehundreogfemtifiretusennihundreogatten – kroner med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra midt i tapsperioden til oppgjør skjer,
1.4 Tap i fremtidig erverv med 289 901 – tohundreogåttinitusennihundreogen – kroner,
1.5 Fremtidige utgifter og tapt hjemmearbeidsevne med 80 000 – åttitusen – kroner,
1.6 Advokatutgifter frem til stevning med 39 375 – trettinitusentrehundreogsyttifem – kroner.
2. Staten v/Pasientskadenemnda betaler i sakskostnader for lagmannsretten 361 446 – trehundreogsekstientusenfirehundreogførtiseks – kroner til A innen 2 – to – uker regnet fra forkynnelsen av dommen.
3. Staten v/Pasientskadenemnda betaler i sakskostnader for tingretten 335 632 – trehundreogtrettifemtusensekshundreogtrettito – kroner til A innen 2 – to – uker regnet fra forkynnelsen av dommen.»
- (14) Også lagmannsretten konkluderte med at det ikke var svikt ved behandlingen. Lagmannsretten mente imidlertid, under tvil, at det skulle ytes erstatning etter § 2 tredje ledd, og oppsummerte begrunnelsen slik:
«A stod opprinnelig overfor et kurant, rutinemessig og beskjedent inngrep hvor resultatet i dag er at hun er påført en varig betydelig skade som det var ekstremt liten risiko for ville inntreffe. Vurdert også opp mot hennes innledende plager, er dette etter lagmannsrettens syn en risiko hun ikke må akseptere.»
- (15) Staten ved Pasientskadenemnda har anket til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen og bevisbedømmelsen.
- (16) Den ankende part – **staten ved Pasientskadenemnda** – har i hovedsak anført:
- (17) § 2 tredje ledd er en sikkerhetsventil som bare skal anvendes i unntakstilfelle. Pasienten har i utgangspunktet selv risikoen for hendelige uhell som inntreffer ved behandlingen.

- (18) Staten er enig i at den statistiske risikoen for skadene var svært liten og i kombinasjon enda mindre. Men det var god indikasjon for begge behandlingene, og skadene var ikke atypiske.
- (19) A fikk adekvat informasjon om den generelle risikoen ved inngrepene.
- (20) Vilkåret om at skaden må være «særlig stor», er ikke oppfylt. Den medisinske invaliditeten på 20 til 24 prosent er ikke særlig stor, og den står ikke i misforhold til As medisinske invaliditet før behandlingene. Hennes inntektsnivå kan ikke være avgjørende ved vurderingen av skadeomfanget.
- (21) Det foreligger en fast og konsistent praksis fra Pasientskadenemnda som viser at en situasjon som den foreliggende, ikke berettiger til erstatning etter § 2 tredje ledd.
- (22) Staten ved Pasientskadenemnda har nedlagt slik påstand:
«1. Staten ved Pasientskadenemnda frifinnes.
2. Staten ved Pasientskadenemnda tilkjennes sakskostnader for tingrett, lagmannsrett og Høyesterett.»
- (23) Ankemotparten – A – har i hovedsak anført:
- (24) Lagmannsrettens dom er riktig. Hun ble ved de to behandlingene påført en særlig stor eller uventet skade som hun ikke må tåle.
- (25) Det første inngrepet skulle være en enkel og rutinemessig operasjon, utført ved dagkirurgi og med bare én ukes sykemelding. Den andre operasjonen, hvor tarmen ble lagt inn, var et avbøtende tiltak. Risikoen må vurderes i relasjon til grunnsykdommen – inkontinensen, og det ligger utenfor det hun må akseptere at hun ble påført kronisk smerte etter en operasjon som skulle reparere det som gikk galt i den første operasjonen.
- (26) Nerveskaden med påfølgende smerteproblemer er en særlig stor skade. En medisinsk invaliditet på 20 til 24 prosent er høy, og det finnes flere eksempler fra lagmannsrettspraksis hvor det er gitt erstatning ved slikt skadeomfang. Smerteproblemene reduserer hennes livskvalitet betydelig, hun er blitt 100 prosent arbeidsufør og inntektstapet på 1,2 millioner kroner er høyt.
- (27) Skaden hun har fått, står i klart misforhold til hennes sykdomstilstand før operasjonene. Hun har kommet særlig uheldig ut.
- (28) A har nedlagt slik påstand:
«1. Anken forkastes.
2. A tilkjennes sakens omkostninger for Høyesterett.»
- (29) **Jeg er kommet til** at anken må tas til følge.
- (30) Pasientskadeloven § 2 fastsetter vilkårene for krav på erstatning for pasientskade. Hovedregelen er at skaden må skyldes svikt ved helsehjelpen, jf. første ledd bokstav a.
- (31) Lagmannsretten kom til at det ikke forelå svikt ved de behandlingene som A fikk, og dette spørsmålet er ikke tvistetema for Høyesterett. Problemstillingen er om det skal tilkjennes erstatning etter unntaksbestemmelsen i § 2 tredje ledd, som lyder:

«Selv om det ikke foreligger grunnlag for erstatningsansvar etter første og annet ledd, kan det unntaksvis ytes erstatning når det har skjedd en pasientskade som er særlig stor eller særlig uventet, og som ikke kan anses som utslag av en risiko som pasienten må akseptere. Det skal legges vekt på om det er gitt tilstrekkelig informasjon på forhånd.»

- (32) Pasientskadeloven, som trådte i kraft 1. januar 2003, avløste de midlertidige reglene for pasientskadeerstatning fra 1988. Det er forutsatt i forarbeidene at unntaksbestemmelsen ikke skal praktiseres mer liberalt enn det som fulgte av Pasientskadenemndas praksis etter de midlertidige reglene. Videre uttales det «meget sterkt» at regelen er en unntaksregel, og at lovfesting av regelen trolig ikke vil ha særlig stor virkning på utbetalingene totalt sett, eller medføre markerte utgiftsøkninger. Jeg viser til Ot.prp.nr.31 (1998–1999) side 32.
- (33) Høyesterett har oppsummert rettstilstanden i Rt-2013-653 (cellegift). Det følger av avgjørelsen at § 2 tredje ledd ikke er en ren rimelighetsregel. Tvert imot skal det foretas en begrenset rimelighetsvurdering etter de skjønnsmessige vilkårene som følger av ordlyden, jf. avsnitt 20. Bestemmelsen er, slik det er uttalt i avsnitt 33, «en sikkerhetsventil som skal brukes med forsiktighet», og erstatning kan tilkjennes «i noen tilfeller hvor det ville virke støtende ikke å tilkjenne erstatning».
- (34) § 2 tredje ledd tar sikte på å fange opp tilfeller der det er misforhold mellom skaden og den sykdommen pasienten behandles for, jf. cellegiftdommen avsnitt 23. Ved denne vurderingen vil viktigheten av inngrepet – indikasjonsstillingen – skadehyppigheten og skadens omfang være de sentrale momentene, jf. NOU 1992:6 side 39:
- «I en kategori for seg kommer unntaket i § 3 a om 'akseptabel risiko'. For det første må det virke *kumulativt* med unntakene i § 3 d og e, det vil si at det bare kommer til anvendelse dersom den aktuelle behandling eller diagnostisering var adekvat. For det annet inngår både viktigheten av inngrepet (indikasjonsstilling), skadehyppighet og skadens omfang ved vurderingen av om en risiko er akseptabel. Dersom skadeomfanget er uforholdsmessig stort sett i forhold til indikasjonsstilling og skaderisiko, gis det erstatning.»
- (35) Ankemotparten har vist til at ordet «eller» i lovteksten betyr at særlig stor skade og særlig uventet skade er alternative vilkår. Det sentrale er imidlertid, som det fremgår av det jeg har sagt, at begge disse momentene inngår i helhetsvurderingen av om det foreligger et misforhold mellom skaden og pasientens sykdom, som dermed ligger utenfor det pasienten må akseptere.
- (36) Risikoen må altså vurderes opp mot sykdommens alvorlighetsgrad. Er sykdommen livstruende, må man akseptere større risiko enn når den ikke er det. Der behandlingen er adekvat og nødvendig for å redde pasientens liv, vil skade som følge av behandlingen normalt anses som utslag av en risiko som pasienten må akseptere, jf. cellegiftdommen avsnitt 33.
- (37) A led av blandingsinkontinens, som omfattet stressinkontinens, som utløses ved fysiske anstrengelser, hoste, latter med videre, og inkontinens ved sterk trang, såkalt urge. Overlege Anny Spyds laug uttalte at As inkontinensplager uten operasjon var i området 15 til 20 prosent invaliditet. Lidelsen var plagsom, men det var ikke tale om en alvorlig sykdom.
- (38) Når inngrepet er mindre viktig, forutsetter forarbeidene at pasientens tålegrense er lavere, jf. NOU 1992:6 side 77:
- «... Ved de mer alvorlige sykdomstilfelle, må det være slik at det kan tas en risiko, selv om det erfaringsmessig fra tid til annen inntreffer komplikasjoner, uten at pasienten har krav på erstatning. Dette stiller seg dog annerledes ved de mer tradisjonelle forhold. Her kan det føles

lite rimelig at en sjelden komplikasjon/skade som ikke står i noe forhold til pasientens sykdom, ikke skal gi rett til erstatning. ...»

- (39) Dette leder meg over til den konkrete vurderingen av om A skal tilkjennes erstatning etter pasientskadeloven § 2 tredje ledd.
- (40) Vurderingen må ta utgangspunkt i forholdene slik de fremstår på operasjons- eller behandlingstidspunktet, jf. Rt-2011-549 avsnitt 38.
- (41) Lagmannsretten konkluderte med at det var god grunn til å utføre en TVT-operasjon, og uttalte i denne forbindelse:
- «Lagmannsretten er imidlertid ikke i tvil om at det var god indikasjon for å utføre en TVT-operasjon selv om denne ikke ville kunne redusere problemene med urinlekkasje ved trang. Stressinkontinens synes å ha utgjort de største plagene ved urinlekkasjen.»
- (42) Lagmannsretten la videre til grunn, med henvisning til de sakkyndige utredningene fra Ursin og Kongsgaard, at det var god indikasjon for å anlegge epidural etter operasjonen 17. juli 2016. Jeg har ikke grunnlag for å vurdere dette annerledes. Slik jeg forstår disse sakkyndige vurderingene, er det generelt god indikasjon for bruk av epidural smertelindring ved større inngrep i buken. Ettersom det kirurgiske inngrepet hos A ble mer langvarig og mer omfattende, og dermed også mer smertefullt enn ved en rutinemessig tilbakelegging av tarm, forelå det også en spesiell grunn til å lindre smertene hennes etter operasjonen ved bruk av epidural-kateter.
- (43) Sannsynligheten for skaden fra TVT-operasjonen og nerveskaden etter forsøkene på å sette epidural, var for begges vedkommende svært liten – bare noen promille. Når skadetilfellene sees i sammenheng, slik jeg mener de må, utgjorde de en enda mindre risiko. Staten har ikke bestridt dette.
- (44) Ved vurderingen av hvilken risiko pasienten må tåle, står det imidlertid sentralt om skadetilfellet var en kjent og typisk følge av inngrepet, jf. Rt-2006-1217 avsnitt 46 og Rt-2008-218 avsnitt 61.
- (45) Det fremgår av overlege Spydslaugs uttalelse at tarmskade ved TVT-operasjon kan forekomme en sjelden gang, og at dette «er beskrevet hos selv svært erfarne kirurger». Videre fremgår det av dr. Ursins uttalelse at permanente/langvarige nevrologiske skader i forbindelse med anleggelse av epidural er en kjent og typisk komplikasjon, selv om det sjeldent forekommer.
- (46) Jeg må etter dette legge til grunn at skadene som inntrådte lå innenfor den risiko som var påregnelig ved inngrepene, selv om sannsynligheten for at de ville inntreffe, var svært liten.
- (47) På bakgrunn av lagmannsrettens dom og professor Tysnes sakkyndige erklæring legger jeg til grunn at A har fått kronisk smerte i høyre ben. Smerten oppleves som konstant inne i benet helt fra hoften til foten, og den kommer i form av ilinger, prikkinger og verk. Hun tar sovemedisin om natten og bruker paracetamol som smertemedisin. På vristen og noe opp mot tynnleggen har hun et overfølsomt område som er utsatt for sterke smerter ved berøring. Hun har fått redusert kraft i høyre kne og har også problemer med tærne. Hun klarer å gå tur i skog og mark, men med lavere hastighet enn tidligere, og også husarbeid og hagearbeid går saktere enn før operasjonene. Som følge av skadene klarte hun ikke lenger arbeidet i klesbutikken hun drev, og den ble nedlagt.
- (48) Ved vurderingen av skadens omfang tar jeg, som lagmannsretten, utgangspunkt i invaliditetstabellen som gjelder for menerstatning ved yrkesskade.

- (49) Lagmannsretten fant at den medisinske invaliditetsgraden er 20 til 24 prosent, og at den må anses som «skade på nerverot eller plexus» i henhold til tabellens punkt 4.10.2, hvor blant annet graden av smerter inngår. Partene er enige om at denne invaliditetsgraden skal legges til grunn.
- (50) Jeg er ikke i tvil om at de kroniske og konstante smertene som A ble påført ved behandlingen, er tunge å bære i det daglige, og at de virker negativt på hennes livsutfoldelse og livskvalitet. I relasjon til tålegrensen etter § 2 tredje ledd er det likevel, etter mitt syn, vanskelig å se at skadene er uforholdsmessige når de sammenholdes med sykdomstilstanden hun hadde før TVT-operasjonen. Som jeg har nevnt, er invaliditetsgraden for denne anslått til 15 til 20 prosent. Jeg viser videre til at en invaliditetsgrad på 20 til 24 prosent ligger i nedre del av tabellen.
- (51) Jeg legger heller ikke avgjørende vekt på at hun ble 100 prosent arbeidsudyktig i butikkjobben, ettersom dette inntrådte i relativt høy alder.
- (52) Ved den samlede vurderingen av om A ble påført en skade som ligger utenfor en risiko hun må akseptere, legger jeg videre vesentlig vekt på at § 2 tredje ledd, som jeg har redegjort for, er en unntaksbestemmelse – en sikkerhetsventil, som bare skal brukes der det foreligger et markert avvik fra den risiko som pasienter må akseptere når de gjennomgår medisinske inngrep. Dersom erstatning skulle tilkjennes i et tilfelle som dette, vil man etter mitt skjønn gå utenfor de rammer som lovgiver har ment at bestemmelsen skal ha.
- (53) Jeg er etter dette kommet til at tingrettens dom må stadfestes. Tingretten tilkjente ikke sakskostnader, og etter min oppfatning er det klart at staten heller ikke skal tilkjennes sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett, jf. tvisteloven § 20-2 tredje ledd. Jeg tilføyer at A er innvilget fri sakførsel for Høyesterett.
- (54) Jeg stemmer for denne

dom:

1. Tingrettens dom stadfestes.
2. Sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett tilkjennes ikke.

- (55) Dommer **Berglund**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (56) Dommer **Falch**: Likeså.
- (57) Dommer **Indreberg**: Likeså.
- (58) Justitiarius **Øie**: Likeså.
- (59) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

1. Tingrettens dom stadfestes.
2. Sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett tilkjennes ikke.

Informasjonssvikt (HR-2017-687-A)

Instans	Norges Høyesterett – Dom
Dato	2017-03-30
Publisert	HR-2017-687-A
Stikkord	Erstatningsrett. Pasientskade. Informasjonsplikt.
Sammendrag	Ved konsultasjon hos en hjertespesialist hadde en pasient fått opplyst at de aktuelle symptomene ikke skyldtes hjertesykdom, men en myalgilidelse. Han hadde en noe høyere risiko for fremtidig hjerte- og karsykdom enn gjennomsnittet for sin aldergruppe. Han ble ikke informert nærmere om denne risikoen eller om hvordan han skulle forholde seg ved symptomer på hjerteinfarkt. Ca. tre måneder etter fikk han hjerteinfarkt, men oppsøkte lege først dagen etter. Høyesterett kom til at den manglende informasjonen fra legen ikke ga grunnlag for pasientskadeerstatning, jf. pasientskadeloven § 2 første ledd bokstav a. Det ble vist til at ikke enhver skade forårsaket av helsehjelp gir krav på pasientskadeerstatning. Det må foreligge «svikt» ved helsehjelpen. Etter en konkret vurdering kom Høyesterett til at det her ikke forelå svikt. Plikten til å informere om mulige risikofaktorer måtte vurderes i lys av at risikoen for hjertelidelse i den nærmeste tiden etter undersøkelsen var svært liten, ikke i lys av at han faktisk fikk infarkt noen måneder senere. Det lå innenfor det faglig forsvarlige å ikke gi slik informasjon, når undersøkelsen hadde avdekket at han ikke hadde noen hjertelidelse. (Rt-sammendrag)
Saksgang	Haugaland tingrett THAUG-2014-109764 – Gulating lagmannsrett LG-2015-164392 – Høyesterett HR-2017-687-A, (sak nr. 2016/2070), sivil sak, anke over dom.
Parter	Staten v/Pasientskadenemnda (advokat Anita Bergh Ankarstrand – til prøve) mot A (advokat Sigrun Sagedahl).
Forfatter	Dommerne Bull, Webster, Noer, Bergsjø, Endresen.
Sist oppdatert	2017-04-04

-
- (1) Dommer **Bull**: Saken gjelder spørsmålet om manglende informasjon om risiko for fremtidig sykdom utgjør svikt ved ytelse av helsehjelp som gir rett til erstatning etter pasientskadeloven.
- (2) A, som da var 47 år gammel, oppsøkte 24. mars 2011 Haugesund legesenter. Han hadde høyt blodtrykk og var stresset av bekymringer knyttet til jobben. Han kjente et trykk for brystet, muskelsmerter i lår og overarm og var spent i kjeven. Det ble notert i journalen at hjerte- eller karsykdom ikke var kjent i familien, men at en søster nylig hadde fått utvidet og satt inn rør i kransarterier. Legen noterte at det så ut til å dreie seg om en kraftig stressreaksjon, men satte diagnosen «K99 hjerte- karsykdom IKA», der «IKA» betyr «ikke klassifisert annet sted». Han fikk kontrolltime hos fastlegen og 24-timers blodtrykksmåling. Samtidig ble han 100 prosent sykmeldt frem til 7. april 2011 for hjerte- og karsykdom.

- (3) Den 30. mars 2011 var han til konsultasjon hos fastlegen, som stilte diagnosen «K86 hypertensjon essensiell», det vil si forhøyet blodtrykk uten kjent årsak. A ble henvist til doktor B, hjertespesialist ved Haugesund Hjerterpraksis for nærmere undersøkelse.
- (4) I nye journalnotater 7. april 2011 noterte fastlegen også diagnosene «P29 stress IKA» og «P02 psykisk ubalanse situasjonsbetinget». A veide mer enn han burde; hans BMI, body mass index, ble notert til 30,5. Han fikk utskrevet betablokker, som er blodtrykksdempende, og han fikk forlenget sykmeldingen basert på diagnosen «hjerne- karsykdom IKA K99» samt situasjonsbetinget psykisk ubalanse.
- (5) Han kom så til undersøkelse hos doktor B 12. og 13. april 2011. I journalen har doktor B blant annet notert:
- «Pas. ubehag intermitterende precordialt tror jeg ikke er et coronarsymptom, men mer sannsynlig myalgisk betinget. Han er også palpasjonsømt intercostalt. Se siste journal. Han innskjerpes dietten, kontrollerer Kolesterol hos egen lege. Foreløpig startes ikke med statin, men kolesterolverdien bør følges. Han har ellers en fin risikoprofil. Han har litt tremor manum, har begynt med betablokker og det er vel en god grunn til å fortsette med betablokker av den grunn. Ingen endringer. Følges av fastlegen.»
- (6) På grunnlag av journalnotatene har lagmannsretten lagt til grunn at A fikk beskjed om det som fremgår av sitatet: Han hadde ikke hjerne- karsykdom, men en myalgilidelse i form av smerter fra muskulaturen i brystveggen. Han måtte passe på diett og kolesterolnivå, skulle fortsette med betablokker og følges opp av fastlegen. Lagmannsretten har også lagt til grunn at A, som oppga å røyke fem til seks sigaretter om dagen, ble rådet til å slutte å røyke. Ellers hadde han ifølge doktor B en fin risikoprofil.
- (7) A ble ikke informert om sin risikoprofil for å få hjerne- karsykdom i forhold til gjennomsnittet for sin aldersgruppe. Han fikk heller ikke informasjon om hvordan han skulle forholde seg ved symptomer på hjerteinfarkt, og hvordan slike symptomer skiller seg fra de myalgismertene som han hadde.
- (8) As sykmelding ble forlenget av fastlegen ytterligere to ganger, siste gang frem til 7. juli 2011, nå på grunnlag av situasjonsbetinget psykisk ubalanse og stress. Han fikk timer hos psykolog.
- (9) Om ettermiddagen 3. juli 2011 fikk A hjerteinfarkt mens hans kjørte bil. Da han merket smertene, befant han seg i nærheten av Stavanger. Han regnet med at det dreide seg om stress og muskelsmerter og kjørte videre fremfor å oppsøke sykehus eller legevakt i Stavanger-området. Hjemme i Haugesund oppsøkte han dagen etter legevakten, der han ble vist videre til fastlegen på grunn av kapasitetsproblemer. Etter en time ble han undersøkt av fastlegen, som konstaterte hjerteinfarkt. Han ble straks innlagt på Haugesund sykehus. Derfra ble han fløyet videre til Stavanger universitetssykehus, der han ble operert samme dag.
- (10) A har etter dette opplevd hjerterytmeforstyrrelser og har nedsatt arbeidsevne.
- (11) Den 17. juli 2012 sendte A skademelding til Norsk pasientskadeerstatning. Her ble det 19. mars 2013 truffet vedtak om at behandlingen som A hadde fått, var i tråd med behandlingsnormen, og at det ikke forelå svikt ved helsehjelpen. Etter klage ble vedtaket stadfestet av Pasientskadenemnda 17. desember 2013.
- (12) A gikk etter dette til søksmål mot staten v/Pasientskadenemnda. Han hevdet at doktor B ikke hadde foretatt tilstrekkelig grundige undersøkelser. Subsidiært, og som ny anførsel i forhold til den forvaltningsmessige

behandlingen av saken, ble det gjort gjeldende at det forelå informasjonssvikt ved at doktor B ikke hadde opplyst om risikoen for senere hjertelidelse, og om hvordan A skulle forholde seg ved symptomer på hjerteinfarkt. Haugaland tingrett avsa 26. juni 2015 dom [THAUG-2014-109764] med slik domsslutning:

«1. Staten v/Pasientskadenemnda frifinnes.

2. A dømmes til å betale Staten v/Pasientskadenemnda saksomkostninger med 50 000 – femtitusen – kroner. Beløpet forfaller til betaling 14 – fjorten – dager etter forkynnelse av dommen.»

(13) A anket dommen til Gulating lagmannsrett. For lagmannsretten gjaldt saken bare spørsmålet om informasjonssvikt. Lagmannsretten avsa 1. september 2016 dom [LG-2015-164392] med slik domsslutning:

«1. A har krav på skadebot fra staten v/Pasientskadenemnda.

2. I sakskostnader for lagmannsretten betalar staten v/Pasientskadenemnda til A 191 134 – eithundreogtittieintuseneitthundreogtrettifire -kroner innan 2 – to – veker frå forkynning av denne dommen.

3. I sakskostnader for tingretten betalar staten v/Pasientskadenemnda til A 271 280 – tohundreogsyttieintusentohundreogåtti – kroner innan 2 – to – veker frå forkynning av denne dommen.»

(14) Dommen er avsagt under dissens. To dommere kom til at det utgjorde svikt ved den helsehjelpen som A hadde mottatt fra doktor B, at han ikke var blitt uttrykkelig informert om at han hadde forhøyet risiko for hjertesykdom, og om hvordan han skulle forholde seg dersom han opplevde bestemte symptomer på slik lidelse. Flertallet mente videre at det forelå årsakssammenheng mellom mangelen på informasjon og As etterfølgende hjerteproblemer. Ved hjerteinfarkt er det viktig å komme raskt til behandling, og flertallet mente at A ville ha oppsøkt lege raskere med bedre informasjon.

(15) En dommer mente at det ikke utgjorde svikt ved helsehjelpen når A ikke var blitt informert om risikoen for fremtidig hjertelidelse, og om symptomer og handlemåte dersom infarkt oppstod.

(16) **Staten v/Pasientskadenemnda** har anket til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens bevisbedømmelse og rettsanvendelse. Høyesteretts ankeutvalg besluttet 22. november 2016 å henvise anken til behandling.

(17) For Høyesterett er det innhentet skriftlige tilleggserklæringer fra professor dr. med. Rune Wiseth og dr. med. Per Anton Sirnes. De var sakkyndige vitner for lagmannsretten, og professor Wiseth var i tillegg oppnevnt som sakkyndig for tingretten. Også A har avgitt en tilleggserklæring for Høyesterett. Ellers står saken i samme stilling som for lagmannsretten.

(18) Den ankende part – **staten v/Pasientskadenemnda** – har i hovedsak gjort gjeldende:

(19) Mangel på informasjon om risikofaktorer ved sykdom kan utgjøre svikt ved ytelse av helsehjelp som kan utløse krav på erstatning etter pasientskadeloven § 2 bokstav a, men ikke i dette tilfellet.

(20) Forarbeidsuttalelser og rettspraksis om plikt til å informere om risiko, gjelder risiko ved sykdom som pasienten allerede har, og om risiko ved behandling. Disse rettskildene har liten relevans for det som er spørsmålet i denne saken. Som den store hovedregel foreligger det ikke plikt til å informere om risiko for en sykdom som pasienten ikke har.

(21) Normen for når det foreligger svikt, er vanlig god praksis i vedkommende yrkesgruppe, i dette tilfellet hjertespesialister i privat praksis. Normen er ikke optimal behandling.

- (22) Doktor B ga den informasjonen til A som kan forventes i den situasjonen som A befant seg i. Bs oppgave som spesialist var begrenset til å finne ut om As smerter skyldtes en hjertelidelse, og den mistanken ble avkreftet. Det var den sentrale opplysningen som B skulle gi en allerede engstelig A. Det var fastlegens oppgave å følge opp A. B tok likevel opp risikofaktorer for hjerte- karsykdommer som høyt blodtrykk, kolesterolnivå og røyking, og han oppfordret til sunt kosthold. Av dette kunne A slutte at det forelå en forhøyet risiko.
- (23) Det falt utenfor Bs oppgaver i tillegg å informere A om nøyaktig risikoprofil, nemlig en tiårs risiko på 15 prosent for alvorlig hjerte- eller karsykdom – hjertedød, infarkt eller slag – hvorav 5 prosent dødsrisiko, og om symptomer og handlemåte ved et mulig infarkt i fremtiden.
- (24) Tvert om ville det ha vært utilrådelig å gi A slik informasjon når utgangspunktet var at han allerede hadde en stresslidelse knyttet til jobben. Informasjon om forhøyet risiko for død eller annen alvorlig hjertesykdom ville bare ha økt angsten. Risikoprofilen over en tiårsperiode er dessuten ikke lineær. Viktigste risikofaktor er alder, slik at risikoen for A det første året var lavere enn en tiendedel av risikoen for tiårsperioden under ett.
- (25) Subsidiært anføres det at det ikke foreligger årsakssammenheng mellom manglende informasjon og skaden som A fikk. Det er typisk for infarkt at det utløses av anstrengelser, men infarktsmertene kom her mens A kjørte bil, og de lignet på tidligere myalgismerter. Da han kom hjem, ventet han med å gå til lege til dagen etter. Informasjon om risiko for infarkt hadde uansett gått ut på at den var svært liten. As adferd etter infarkt viser dessuten at han har problemer med å innrette seg etter råd fra legen, for eksempel å slutte å røyke. Det er derfor sannsynlig at han selv med grundigere informasjon ville ha handlet akkurat slik han gjorde – han ville ha ventet med å oppsøke lege til dagen etter.
- (26) Staten v/Pasientskadenemnda har nedlagt slik påstand:
- «1. Staten ved Pasientskadenemnda frifinnes.
 2. Staten ved Pasientskadenemnda tilkjennes sakskostnader for tingrett, lagmannsrett og Høyesterett.»
- (27) Ankemotparten – A – har i korte trekk anført:
- (28) Terskelen for når det foreligger svikt ved ytelse av helsehjelp, er lav. Den må ses i lys av forarbeidenes understrekning av at utgangspunktet er pasientens, ikke legens, ståsted. Det må også tas hensyn til at utviklingen i rettspraksis for profesjonsansvar og informasjonsansvar, med utgangspunkt i skadelidtes berettigede forventning, mer generelt går i retning av et strengere ansvar.
- (29) Doktor Bs journal må forstås slik at A fikk beskjed om at han hadde en «fin risikoprofil». A selv har forklart at han oppfattet det slik at faren for hjerte- og karsykdom ble helt avkreftet. Dette var direkte villedende når risikoprofilen for de neste ti årene tilsa 15 prosent risiko for alvorlig hjerte- eller karsykdom, hvorav 5 prosent dødsrisiko. B kunne ikke nøye seg med helt generelle opplysninger om risikofaktorer som kolesterol og blodtrykk. Journalen gir ikke holdepunkter for at A ble informert om røykingens betydning for hjerte- og karsykdom, og det kan ikke legges til grunn at dette var kjent for A. B skulle ha foretatt en totalvurdering av risikoprofilen, og A skulle ha vært opplyst om resultatet. Han skulle også ha blitt informert om mulige symptomer på infarkt i motsetning til myalgismerter, og hva han skulle foreta seg ved mistanke om infarkt.
- (30) Det lå naturlig i forlengelsen av utredningsoppdraget for B som hjertespesialist å informere om dette. B kunne ikke overlate det til fastlegen. Uansett dekker pasientskadeordningen også kumulative feil. Det er derfor uten betydning om det var B eller fastlegen som skulle ha informert.

- (31) As stresslidelse var jobbrelatert og ga ikke grunnlag for å unnlate å informere ham mer inngående om faren for fremtidig hjerte- eller karsykdom. Det var ingen risiko forbundet med å gi A bedre informasjon om dette, mens følgene kunne bli – og ble – store om A ikke kom raskt til lege ved infarkt.
- (32) Det foreligger årsakssammenheng mellom den manglende informasjonen og skaden som A fikk. Hadde han blitt informert om risikoprofil, symptomer på infarkt og at han straks måtte oppsøke lege ved slike symptomer, ville han ha gjort det. Da smertene satte inn, befant han seg 15 minutters kjøretur fra Stavanger universitetssykehus, dit han ble sendt med helikopter fra Haugesund dagen etter.
- (33) A har nedlagt slik påstand:
«1. Anken forkastes.
2. A tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett.»
- (34) **Jeg er kommet til** at anken fører frem.
- (35) Det følger av pasientskadeloven § 2 første ledd bokstav a at den som har lidd tap på grunn av pasientskade, har krav på erstatning når skaden skyldes «svikt ved ytelsen av helsehjelp», selv om ingen er å klandre.
- (36) I NOU 1992:6 Erstatning ved pasientskader er det i spesialmotivene til § 2 – lovforslagets § 3 – uttalt at ansvaret strekker seg videre enn til å være et tradisjonelt ansvar for uaktsom skadeforvoldelse – det er ikke et vilkår at noen kan bebreides for skaden. På den annen side gir ikke enhver skade rett til erstatning. Det må være noe irregulært som har skjedd. Den objektiviserte vurderingen av dette skal knyttes til den faglige standarden som pasienten med rimelighet kan forvente.
- (37) I Ot.prp.nr.31 (1998–1999) side 64 gis det uttrykk for at begrepet «feil eller svikt», som var ordlyden i lovutkastet, skal ligge nær opp til uttrykket «adekvat» i det midlertidige regelverket, og at det er en lavere standard enn «optimal» behandling. Sammenligningsgrunnlaget skal være vanlig god praksis i vedkommende yrkesgruppe. I tilknytning til § 2 annet ledd om at det skal tas hensyn til om de krav som skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten, uttales det på side 90 i proposisjonen at perspektivet er skadelidtes forventninger snarere enn helsepersonellets handlemåte.
- (38) I Innst.O.nr.68 (2000–2001) ble den objektiviserte vurderingen fremhevet og tydeliggjort ved at ordet «feil» ble fjernet fra lovteksten, og § 2 bokstav a fikk et tillegg om at det ikke er et vilkår at noen «kan lastes».
- (39) Samlet sett finner jeg det klart at selv om «svikt» gir uttrykk for en objektiv norm med utgangspunkt i skadelidtes forventninger til behandlingen, ligger det likevel en realitet i at det må foreligge en «svikt» – ikke enhver skade som forårsakes av helsehjelp, gir rett til pasientskadeerstatning. Hva som utgjør en «svikt», må vurderes med utgangspunkt i vanlig god praksis i vedkommende yrkesgruppe, i dette tilfellet hjertespesialister i privat praksis. Det må tas utgangspunkt i den fagkunnskap som var tilgjengelig på det aktuelle tidspunktet.
- (40) Det følger av forarbeidene at også informasjonssvikt kan utløse krav på pasientskadeerstatning. Dette fremgår av spesialmotivene til § 2 – utkastets § 3 – i NOU 1992:6 og av Ot.prp.nr.31 (1998–1999) side 72. Drøftelsene der tar imidlertid sikte på informasjon som forutsetning for et informert samtykke til behandling for en lidelse pasienten har. Manglende informasjon om risikoen for å få en sykdom pasienten ikke lider av, men har en viss forhøyet risiko for å få, drøftes ikke. Det utelukker imidlertid ikke at også mangel på slik informasjon etter omstendighetene kan utgjøre «svikt ved ytelsen av helsehjelp».

- (41) I bemerkningene i NOU 1992:6 om manglende informasjon som mulig «svikt» ved helsehjelp, vises det til at rammene for informasjonsplikten er gitt i daværende legelov § 25 tredje ledd. Her stod det at legen «skal gi hver pasient de opplysninger han bør ha om sin helsetilstand og behandling». Nåværende lov om helsepersonell § 10 viser til bestemmelsen om informasjonsplikt i pasient- og brukerrettighetsloven § 3-2. Der heter det at pasienten «skal ha den informasjon som er nødvendig for å få innsikt i sin helsetilstand og innholdet i helsehjelpen», og at pasienten også «skal ... informeres om mulige risikoer og bivirkninger».
- (42) I forarbeidene til helsepersonelloven, Ot.prp.nr.13 (1998–1999), er det på side 221 uttalt om § 10 at den tar sikte på å kodifisere gjeldende rett etter legeloven § 25. Under punkt 6.2.1 på side 54 kommenteres gjeldende rett med at leger ikke bare skal gi opplysninger om faktiske forhold, men også gi «det man gjerne kaller legeråd». Legen skal gi veiledning «slik som en god lege vil gjøre det på grunnlag av erfaring og omtanke». Men det understrekes også at det nærmere omfanget av informasjonen beror på helsepersonellens skjønn innenfor det som er forsvarlig og nødvendig.
- (43) I forarbeidene til pasient- og brukerrettighetsloven, Ot.prp.nr.12 (1998–1999), finner vi de samme synspunkter som i forarbeidene til helsepersonelloven: På side 67 heter det at det i utgangspunktet vil være opp til legens skjønn å vurdere hvilke opplysninger som det er nødvendig å gi pasienten, og at opplysningene må tilpasses pasientens tilstand og sykdom, vedkommendes kunnskaper og muligheter til å ta til seg og oppfatte informasjonen, samt pasientens livssituasjon.
- (44) Det er imidlertid et gjennomgående trekk ved forarbeidene både til helsepersonelloven og pasient- og brukerrettighetsloven at informasjonsplikten drøftes i tilknytning til sykdomstilstander som pasienten har, og mulige risikofaktorer ved behandlingen av disse. Informasjon om risiko for fremtidig sykdom kommenteres ikke.
- (45) Tilsvarende gjelder for rettspraksis om helsepersonells informasjonsplikt. En dom som særlig har vært trukket frem, er Rt-1998-1538, *cauda equina*. Her kom Høyesterett til at det utgjorde svikt ved ytelsen av helsehjelp at pasienten ikke på forhånd ble informert om en risiko før et operativt inngrep. Høyesterett viste til en uttalelse i Rt-1993-1169 som også gjaldt informasjon i forkant av en operasjon, om at det måtte være rom for skjønn fra legens side, men at et ledende synspunkt måtte være at pasienten måtte få «informasjon som ikke utelater vesentlige risikomomenter». I *cauda equina*-saken ble den aktuelle risikoen anslått til cirka fem prosent, og det var «i seg selv ikke en tilstrekkelig grunn til ikke å gi informasjon om den», heter det på side 1547.
- (46) Etter mitt skjønn må man skille mellom informasjon om sykdomstilstander som en pasient har, og informasjon om risiko for fremtidig sykdom. Det fremgår av de forarbeidene jeg har nevnt, at informasjonsplikten ved sykdommer som pasienten har, særlig er begrunnet i at pasienten skal kunne gi et informert samtykke til den foreslåtte behandlingen, og i at pasienten skal kunne medvirke ved behandlingen. Dette er annerledes ved risiko for fremtidig sykdom. I de sistnevnte tilfellene gjør særlig hensynet til ikke å skape unødig engstelse seg gjeldende på en annen måte enn når sykdommen først har inntruffet. Både hensynet til pasienten selv og til en effektiv utnyttelse av ressursene i helsevesenet tilsier at det ikke foreligger noen generell informasjonsplikt om slik fremtidig risiko.
- (47) Man kan altså ikke slutte fra Rt-1998-1538 at det generelt foreligger en plikt til å informere nærmere om risikoen for en sykdom som pasienten ikke har, straks risikoen for denne lidelsen i den aktuelle aldersgruppen er mer enn fem prosent.
- (48) Spesielt for hjerte- og karsykdommer gjelder at de nasjonale retningslinjene for individuell primærforebygging av hjerte- og karsykdommer som gjaldt i 2009, ikke gir holdepunkter for en plikt

til å informere nærmere på individnivå om risikoprofil og mulige symptomer overfor personer i As situasjon.

- (49) Som nevnt innledningsvis fant lagmannsretten det bevist at doktor B informerte A om at han ikke hadde hjerte- karsykdom på undersøkelsestidspunktet, men en myalgilidelse i form av smerter fra muskulaturen i brystveggen. Det er ikke bestridt for Høyesterett at dette var en riktig diagnose. A har i sin skriftlige forklaring til Høyesterett gitt uttrykk for at han oppfattet det slik at han var «sund og rask». Lagmannsrettens flertall har lagt vekt på at doktor B sa til A at han hadde en «fin risikoprofil». Det er nærliggende å anta at A særlig har bitt seg merke i at mistanken om hjertelidelse ble avkreftet. Men skal det legges vekt på uttrykket «fin risikoprofil» fordi det forekommer i journalen, må uttrykket tolkes i den sammenheng det brukes der. A ble gitt helseråd som nettopp bygget på at han hadde en forhøyet risiko for fremtidig hjerte- eller karsykdom: Han måtte passe på diett og kolesterolnivå, skulle fortsette med betablokker og følges opp av fastlegen. Lagmannsretten fant det videre sannsynliggjort at B rådet A til å slutte å røyke. Det kan da ikke være avgjørende at A fikk opplyst fra doktor B at han «ellers» hadde en fin risikoprofil.
- (50) Det som kan sies å gjøre situasjonen noe spesiell, var at myalgismerter i brystregionen, som var det A hadde, kan minne om symptomene på hjerteinfarkt. Spørsmålet er om B av denne grunn skulle ha informert A mer nøyaktig om hans risikoprofil, hvordan infarktsymptomer arter seg i forhold til de myalgismertene han hadde, og innprentet hvor viktig det var å oppsøke lege raskt ved symptomer på infarkt.
- (51) De to sakkyndige vitnene, Wiseth og Sirnes, har gitt uttrykk for ulike syn på om B skulle ha informert A om dette. Wiseth mener at doktor B ikke hadde noen plikt til det og blant annet pekt på at det kunne føre til ytterligere engstelse og usikkerhet. Jeg oppfatter Sirnes slik at han mener A burde ha vært gitt slik informasjon.
- (52) Det er altså ikke et felles syn på dette hos de sakkyndige vitnene. Jeg vil peke på at risikoen for at A skulle få en hjertelidelse i den nærmeste tiden etter undersøkelsen, var liten. Lagmannsretten har på grunnlag av uttalelser fra Sirnes, som igjen er basert på anerkjente risikokalkulatorer for hjerte- og karsykdom, lagt til grunn at en person i As alder og situasjon hadde en risiko for hjerte- eller karsykdom på 15 prosent i løpet av en tiårsperiode, herunder en dødsrisiko på 5 prosent. Ifølge Wiseth betyr en dødsrisiko på 5 prosent i løpet av en tiårsperiode at dødsrisikoen det første året er lavere enn 0,5 prosent fordi økende alder i seg selv er en viktig risikofaktor. Tilsvarende må da gjelde for risikoen for en ikke dødelig hjerte- eller karsykdom i løpet av det første året i perioden. Det er i dette perspektivet doktor Bs informasjonsplikt må vurderes, ikke i lys av at A faktisk fikk et hjerteinfarkt bare noen måneder etter.
- (53) Hvorvidt det foreligger informasjonsplikt om risikoen for sykdommer som vil kunne inntre, og som har lignende symptomer som dem pasienten allerede har, må vurderes i det enkelte tilfellet ut fra en faglig vurdering av pasienten og hans tilstand. I vår sak mener jeg at det lå innenfor det faglig forsvarlige ikke å gi slik informasjon, når undersøkelsen av A avdekket at han ikke hadde hjertelidelse. Jeg legger da også en viss vekt på at A gikk i stadig jobbrelatert angst, og at det var et poeng i den totalvurderingen av situasjonen som måtte foretas, å unngå enda mer angst, selv på et annet grunnlag.
- (54) A har for Høyesterett anført at om ikke B skulle ha informert nærmere, måtte den plikten i så fall påhvile fastlegen, og han har pekt på at pasientskadeloven også dekker kumulative feil. Dette er en ny anførsel som ligger utenfor saken slik den står for Høyesterett. Innenfor det tidsperspektivet vi her står overfor mellom doktor Bs undersøkelse og infarkt, har jeg uansett vanskelig for å se at dette ville ha stilt saken i et annet lys.

- (55) Jeg er etter dette kommet til at anken fører frem, og at staten må frifinnes.
- (56) A har etter dette tapt saken. Saken har imidlertid reist et prinsipielt spørsmål som staten har en interesse i å få avklart, og det er stor forskjell i styrkeforholdet mellom partene. Jeg mener derfor at det ikke bør tilkjennes sakskostnader for noen instans, jf. tvisteloven § 20-2 tredje ledd.
- (57) Jeg stemmer for denne
- dom:
1. Staten v/Pasientskadenemnda frifinnes.
 2. Sakskostnader tilkjennes ikke for noen instans.
- (58) Dommer **Webster**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (59) Dommer **Noer**: Likeså.
- (60) Dommer **Bergsjø**: Likeså.
- (61) Dommer **Endresen**: Likeså.
- (62) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne
- dom:
1. Staten v/Pasientskadenemnda frifinnes.
 2. Sakskostnader tilkjennes ikke for noen instans.

Sarkom (Rt. 2008 s. 218)

Instans	Norges Høyesterett - Dom.
Dato	2008-02-11
Publisert	HR-2008-272-A - Rt-2008-218
Stikkord	Erstatningsrett. Pasientskadeserstatning. Regler for midlertidig ordning med pasientskadeerstatning for somatiske sykehus/ poliklinikker § 3.
Sammendrag	En pasient som hadde en meget alvorlig kreftsykdom, fikk på grunn av omfattende cellegift- og strålebehandling svært store skader. Saken gjaldt krav om erstatning etter den midlertidige ordningen med pasientskadeserstatning. Høyesterett fant at det ikke var grunnlag for erstatning fordi behandlingen var adekvat, jf reglenes § 3 bokstav d og skadene ble ansett å være utslag av en kjent risiko som var akseptabel, jf reglenes § 3 bokstav a.
Saksgang	Pasientskadenemnda PSN-2003-654 - Oslo tingrett TOSLO-2004-74879 - Borgarting lagmannsrett LB-2006-34508 - Høyesterett HR-2008-272-A, (sak nr. 2007/1113), sivil sak, anke.

Parter Staten v/Pasientskadenemnda (advokat Ivar Holst) mot A (advokat Karoline Henriksen).
Forfatter Tjomsland, Stang Lund, Kaasen, Bruzelius, Lund.

- (1) Dommer **Tjomsland**: Saken gjelder krav om erstatning etter den midlertidige ordningen med pasientskadeserstatning. En pasient som hadde en meget alvorlig kreftsykdom, fikk på grunn av omfattende cellegift- og strålebehandling svært store skader. Spørsmålene i saken er om behandlingen av pasienten var adekvat, jf. reglene § 3 d, og om skadene skyldtes en kjent risiko som var akseptabel, jf. reglene § 3 a.
- (2) Sakens bakgrunn er følgende:
- (3) I mars 1998 fikk A, som den gangen var sytten og et halvt år, konstatert en svulst på høyre side av hode og hals. Han ble henvist til Radiumhospitalet, og fikk der diagnosen rhabdomyosarkom, som er en meget farlig kreftform med dårlig prognose.
- (4) På grunn av svulstens størrelse og plassering var det ikke aktuelt med kirurgisk behandling. A ble derfor først behandlet med cellegift. Cellegiftkurene førte til nærmest fullstendig regresjon av svulsten. Etter sjetten og etter åttende cellegiftkur ble det startet strålebehandling mot området for den opprinnelige tumorutbredelsen. Strålebehandlingen var såkalt hyperfraksjonert, det vil si at det ble gitt stråledoser to ganger daglig. Etter strålebehandlingen fikk A på ny behandling med cellegift. Behandlingen, som fant sted i tidsrommet april 1998 til februar 1999, skjedde med utgangspunkt i Protokoll SSG IX, som er utarbeidet av Den skandinaviske sarkomgruppen til bruk ved behandling av pasienter med såkalt Ewing sarkom.
- (5) A har vært ansett for å være helbredet for kreftlidelsen. Behandlingen har imidlertid påført ham meget alvorlige senskader. Brusken i strupehodet er delvis ødelagt, og det ble nødvendig å gjennomføre en tracheostomi, det vil si å lage en åpning i halsen under strupehodet for å gi lufttilgang. Den nedre delen av svelget lukket seg helt, slik at A får all næring via en kanal inn til magesekken. Han har skade på tyggemuskulaturen, og vanskelig for å gape. Han er blitt blind på høyre øye, og kan ikke snakke, slik at han kommuniserer ved hjelp av en datamaskin. Han er erklært 100 prosent ufør.
- (6) A ble informert om at strålebehandlingen kunne føre til at han ble blind på høyre øye. Det ble ikke gitt informasjon om muligheten for senskader av den karakter og det omfang som A har fått, noe som skyldes at disse var helt uventede.
- (7) A reiste krav om erstatning fra Norsk Pasientskadeserstatning. Nemndas sekretariat traff 25. juli 2001 vedtak om at A ikke hadde krav på erstatning, og dette avslaget ble - under dissens 4-1 - opprettholdt ved nemndas vedtak av 20. september 2002. Avslaget var begrunnet med at A hadde fått adekvat behandling, jf. reglene § 3 d, og at risikoen for skadene måtte aksepteres, jf. reglene § 3 a. - Til bruk for nemnda var det innhentet uttalelse fra nemndas faste rådgivende lege, spesialist i øre-nese-halskirurgi Bertel Kapstad, og en sakkyndig uttalelse fra spesialist i onkologi, professor Olav Dahl. I tillegg til disse og uttalelser fra Radiumhospitalet var det også fremlagt en sakkyndig uttalelse fra professor og overlege Finn Ørnulf Winther ved Rikshospitalets øre-, nese- og halsavdeling.
- (8) Saken ble 27. juni 2003 begjært gjenopptatt. Pasientskadenemnda avslo 30. juni 2004 begjæringen (PSN-2003-654). Avslaget ble begrunnet med at det ikke forelå nye og vesentlige opplysninger som ga grunnlag for gjenopptagelse av nemndas tidligere vedtak, jf. forvaltningsloven § 35 siste ledd. - Til

bruk for nemnda hadde det denne gangen blitt innhentet en sakkyndig uttalelse fra spesialist i onkologi innen øre-nese-hals, Olav Jetlund.

- (9) Ved stevning 3. november 2004 brakte A nemndas vedtak av 30. juni 2004 inn for Oslo tingrett. Under saksforberedelsen ble overlege dr. med Freddi Lewin ved Kreftavdelingen, St. Olavs hospital, oppnevnt som sakkyndig. Tingretten kom til at nemndas vedtak om ikke å gjenoppta saken, var gyldig, og avsa 20. desember 2005 dom (TOSLO-2004-74879) med slik domsslutning:
- «1. Staten v/Pasientskadenemnda frifinnes.
 2. A erstatte staten v/Pasientskadenemnda sine saksomkostninger med 81 475,50 - åttientusenfirehundreogsyttifemfemti - kroner med tillegg av 9 - ni - prosent rente fra dommen er forkynt.»
- (10) A anket dommen til Borgarting lagmannsrett. Som ny sakkyndig for lagmannsretten ble oppnevnt professor og overlege Ingela Turesson, Uppsala Universitet. Også den sakkyndige for tingretten, Freddi Lewin, overlege Finn Winther, og As privat engasjerte sakkyndige, overlege Odd R. Monge, avdeling for kreftbehandling og medisinsk fysikk, Haukeland Universitetssykehus, avga forklaringer. Det ble dessuten blant annet fremlagt en skriftlig erklæring fra Radiumhospitalet ved klinikkssjef Sigbjørn Smeland og sjeffysiker Vidar Jetne hvor det ble redegjort for behandlingen av A.
- (11) Lagmannsretten fant at den, selv om A hadde valgt å reise søksmål om vedtaket av 30. juni 2004, hadde kompetanse til å ta stilling til det materielle erstatningsspørsmålet. Lagmannsretten kom under tvil til at behandlingen av A var adekvat, jf. § 3 d i de midlertidige regler, men at skaden var utslag av en uakseptabel risiko, jf. § 3 a, og at det derfor ikke var grunnlag for å gjøre unntak fra ansvaret etter § 2.
- (12) Lagmannsrettens dom av 18. mai 2007 (LB-2006-34508) har slik domsslutning:
- «1. Staten ved Pasientskadenemnda er erstatningsansvarlig.
 2. I saksomkostning for tingretten betaler staten ved Pasientskadenemnda 131 058,50 - etthundreogtrentientusenogfemtiåtte 50/100 - kroner til A senest to uker etter forkynnelsen av denne dommen, med tillegg av renter etter den rentesatsen som gjelder til enhver tid etter lov om renter ved forsinket betaling § 3 første ledd første punktum fra forfall til beløpet betales.
 3. I saksomkostninger for lagmannsretten betaler staten ved Pasientskadenemnda 452 532 - firehundreogfemtittusenfemhundreogtrentito - kroner til A senest to uker etter forkynnelsen av denne dommen, med tillegg av renter etter den rentesatsen som gjelder til enhver tid etter lov om renter ved forsinket betaling § 3 første ledd første punktum fra forfall til beløpet betales.»
- (13) Staten v/Pasientskadenemnda har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens rettsanvendelse, som anføres å være basert på feil forståelse av § 3 a i de midlertidige regler om pasientskadeserstatning. A har i anketilsvaret opprettholdt anførselen om at behandlingen ikke var adekvat, jf. § 3 d. For Høyesterett har staten frafalt anførselen om at det må foreligge vesentlige nye opplysninger som grunnlag for gjenopptagelse av saken. Dette innebærer at staten aksepterer at saken kan prøves fullt ut etter de midlertidige reglene.
- (14) For Høyesterett har professor Ingela Turesson på ny vært oppnevnt som sakkyndig. Hun har avgitt en skriftlig erklæring som hun har utdypet muntlig for Høyesterett. Overlege Johan Eling Tausjø ved Radiumhospitalet, og klinikkssjef Sigbjørn Smeland har avgitt forklaringer ved bevisopptak. Smeland har dessuten avgitt en skriftlig erklæring. Det er videre fremlagt skriftlige erklæringer fra overlege Freddi Lewin, professor Finn Winther og overlege Odd R. Monge. Det er fremlagt enkelte andre nye dokumenter. Saken står i all hovedsak i samme stilling som for lagmannsretten.
- (15) Staten v/Pasientskadenemnda har for Høyesterett sammenfatningsvis anført:

- (16) Lagmannsretten har bygget på en riktig bevisbedømmelse og rettsanvendelse når den er kommet til at den behandlingen som A har fått, har vært adekvat, jf. de midlertidige regler § 3 d. Den vurdering som foretas i forhold til denne bestemmelsen, skiller seg ikke nevneverdig fra en streng aktsomhetsvurdering.
- (17) As kreftlidelse var svært alvorlig, og prognosen var - også med den behandling som ble gitt - meget dårlig. Den behandlingsmetoden som ble anvendt, omtalt som Protokoll SSG IX, var, selv om den var utviklet med henblikk på en noe annen kreftform, utvilsomt adekvat også i forhold til As lidelse. Denne lidelsen er svært sjelden, og det foreligger ikke noen protokoll som er direkte utarbeidet med sikte på den. Den rettsoppnevnte sakkyndige, professor Ingela Turesson, har både i sin skriftlige erklæring og i sin forklaring for Høyesterett gitt klart uttrykk for at Protokoll SSG IX her var en adekvat behandlingsmetode. Uttalelser i motsatt retning fra enkelte av As privatengasjerte sakkyndige, rokker ikke ved denne vurderingen. Protokoll MMT 95 som overlege Monge mener burde vært benyttet, er i første rekke beregnet på personer som er yngre enn A, og denne metoden gir dårligere resultat med hensyn til overlevelse enn Protokoll SSG IX.
- (18) Behandlingen av A er gjennomført på en adekvat måte. De behandlinger som han fikk, hadde helbredelse som formål. Dersom det gjennom disse behandlingene ikke hadde lyktes fullt ut å helbrede As kreftsykdom, ville risikoen for tilbakefall med dødelig utgang vært meget stor. Behandlingen ble gjennomført på en skånsom måte, og det ble tatt individuelle hensyn. Det kan legges til grunn at det - ved utarbeidelsen av det nærmere behandlingsopplegg - ble søkt råd ved avdelingen for hode- og halskreft ved Radiumhospitalet.
- (19) Karakteren og omfanget av de varige skadevirkninger som A ble påført ved behandlingen, var helt uventet. Det var ikke holdepunkter underveis i behandlingen for å forutse disse. Sammenheng mellom bivirkninger som inntreffer under selve behandlingen, og varige skadevirkninger av behandlingen er beskjedne og ikke forutsigbar. Også på dette punkt støtter den ankende part seg til vurderingene til den rettsoppnevnte sakkyndige. De innvendinger som As privatengasjerte sakkyndige har fremsatt mot gjennomføringen av behandlingen, må anses tilbakevist ved hennes forklaring.
- (20) Lagmannsretten har tatt feil når den er kommet til at skaden i dette tilfellet omfattes av erstatningsordningen fordi den er utslag av en uakseptabel risiko, jf. reglene § 3 a. Det er ikke grunnlag for - slik lagmannsretten har gjort - å ta hensyn til en eventuell tvil om behandlingen har vært adekvat, ved vurderingen av om det er tale om en uakseptabel risiko.
- (21) Det gis etter den midlertidige ordningen erstatning ved omfattende og sjeldne skader som står i misforhold til grunnlidelsen. Derimot skal det ikke gis erstatning ved skader som er en følge av livreddende behandling av dødelige sykdommer av den karakter vi her står overfor. Dette fremgår av forarbeidene til den nye loven om pasientskadeserstatning. Det fremgår videre av en entydig praksis fra Pasientskadenemnda at det ikke gis erstatning ved stråleskader i forbindelse med kreftbehandling.
- (22) Å tilkjenne A erstatning - med den begrunnelsen lagmannsretten har gjort - vil bryte med forutsetningene for erstatningsordningen og den faste praksis som har vært fulgt fra Pasientskadenemndas side.
- (23) Staten v/Pasientskadenemnda har nedlagt slik påstand:
«1. Staten v/Pasientskadenemnda frifinnes.»
- (24) A har for Høyesterett sammenfatningsvis anført:

- (25) Lagmannsretten har tatt feil når den er kommet til at behandlingen har vært adekvat i forhold til reglene § 3 bokstav d. Kravet om «adekvat» behandling er strengere enn den tradisjonelle uaktsomhetsvurderingen i erstatningsretten.
- (26) Det var ikke «adekvat» å anvende Protokoll SSG IX i dette tilfellet. Denne protokollen er utviklet spesifikt for Ewing sarkom i benvev, og den skulle ikke vært anvendt ved rhabdomyosarkom som A hadde. Det var dessuten her tale om en utprøvende behandling som ga anvisning på hyperfraksjonert strålebehandling. Andre svakheter ved protokollen var at den ikke inneholdt toleransegrenser for stråling i de aktuelle områder, og at den ga anvisning på bruk av cellegift som forsterket effekten av strålebehandlingen. Som alternative protokoller som heller burde vært benyttet, har A vist til MMT 95 og CWS 96. Behandling etter disse protokollene innebar en kombinasjon av cellegift og strålebehandling som var mindre intensiv, og dermed innebar en mindre risiko for alvorlige bivirkninger på kort og lang sikt.
- (27) Uansett hvilken protokoll som benyttes, må det skje en konkret tilpasning og justering av behandlingen. Den protokollen som ble anvendt, innebar at behovet for tilpasning ble stort. En slik tilpasning skjedde ikke i dette tilfellet. Sarkomavdelingen ved Radiumhospitalet rådførte seg ikke med avdelingen for hode- og halskreft. Ved den oppfølgende strålebehandlingen ble det ikke tatt hensyn til det gunstige resultatet av cellegiftbehandlingen. Det skjedde ikke en tilpasning av strålebehandlingen i forhold til svulstens lokalisering og kritiske struktur. Behandlingen ble heller ikke tilpasset de bivirkningene A fikk underveis. Behandlingen kunne vært lagt opp slik at risikoen for alvorlige skadevirkninger ble betydelig mindre, uten at dette i nevneverdig grad reduserte muligheten for helbredelse.
- (28) Subsidiært gjøres det gjeldende at det - slik lagmannsretten er kommet til - er grunnlag for erstatningsansvar fordi det er tale om en uakseptabel skaderisiko, jf. § 3 a. A kan på dette punkt slutte seg til lagmannsrettens begrunnelse.
- (29) Konsekvensene for A har vært katastrofale. Skadens størrelse taler klart for ansvar i dette tilfellet. Det er enighet om at det er tale om en skaderisiko som ytterst sjeldent inntreffer.
- (30) Ankemotparten er enig i at en pasient med en svært alvorlig grunnlidelse må akseptere risiko for større skade enn de som har en mindre alvorlig grunnlidelse. Men det går også her en grense, og denne grensen ble overskredet i As tilfelle. Også skader som skyldes bivirkninger av livreddende behandling vil etter en nærmere vurdering kunne erstattes etter dette alternativet. At det kan reises berettiget tvil om hvorvidt behandlingen var adekvat, er - som lagmannsretten uttaler - et argument for å tilkjenne erstatning etter dette alternativet.
- (31) A har nedlagt slik påstand:
- «1. Borgarting lagmannsretts dom av 18.05.07 stadfestes.
 2. Staten v/Pasientskadenemnda dømmes å betale A sine omkostninger for Høyesterett med tillegg av renter etter forsinkelsesrenteloven § 3, første ledd, første punktum, fra 14 dager fra dommens forkynnelse til betaling skjer.»
- (32) **Jeg er kommet til** et annet resultat enn lagmannsretten.
- (33) As skade ble voldt før lov 15. juni 2001 nr. 53 om pasientskader trådte i kraft 1. januar 2003, og reglene for den midlertidige ordning med erstatning for pasientskader, som trådte i kraft 1. januar 1988, gjelder derfor i dette tilfellet, jf. pasientskadeloven § 21. Det følger av denne bestemmelsen at saksbehandlingsreglene i den nye loven også gjelder for eldre skader. Dette innebærer at det er selve erstatningskravet, og ikke vedtaket i Pasientskadenemnda, som skal prøves for domstolene.

- (34) Erstatningsgrunnlaget etter de midlertidige reglene fremgår av § 2 og § 3 lest i sammenheng. Etter hovedregelen i § 2 gis det erstatning «ved fysisk skade forårsaket av undersøkelse, diagnostikk, behandling, pleie eller informasjonssvikt, med mindre tilfellet faller inn under begrensningene i § 3». Det er ikke omtvistet at det i dette tilfellet foreligger en skade som har sammenheng med behandlingen, slik at vilkårene i § 2 er oppfylt. Spørsmålet er om unntakene i § 3 får anvendelse.
- (35) Unntakene i § 3 a og § 3 d, som her er påberopt, lyder slik:
«Erstatning gis likevel ikke
a) når skaden er en følge av en risiko ved undersøkelse, diagnostikk eller behandling som er kjent og som ut fra den medisinske kunnskap på skadetidspunktet må aksepteres,
...
d) når skaden skyldes behandling, og den behandlingsmåte som ble brukt ut fra etterfølgende vurdering fremstår som adekvat,»
- (36) Selv om pasienten har fått adekvat behandling, jf. § 3 d, kan det - som også lagmannsretten har lagt til grunn - gis erstatning dersom skaden er en følge av en risiko som ikke må aksepteres, jf. § 3 a. En slik forståelse av reglene - som innebærer at vilkårene for unntak i denne henseende er kumulative - fremgår ikke av ordlyden, men er lagt til grunn i praksis, jf. NOU 1992:6 Erstatning ved pasientskader side 39 og senere i Rt-1998-1336 på side 1341.
- (37) Jeg behandler først spørsmålet om skaden skyldes en behandling fra sykehusets side som må anses adekvat. Vilåret om adekvat behandling gjelder både den behandlingsmetoden som er benyttet, og den konkrete gjennomføringen av behandlingen. Hva som nærmere ligger i begrepet adekvat, kan - som påpekt i Rt-1998-1336 på side 1343 - synes noe uklart. Det ble der uttalt at det av notatet fra arbeidsgruppen som utarbeidet utkastet til regler, fremgikk at «det skal anvendes en faglig norm som er strengere enn en vanlig uaktsomhetsvurdering». På den annen side ble det uttalt at en behandling kan bli ansett som adekvat «selv om det skulle vise seg at en annen tilgjengelig behandlingsmåte hadde medført et bedre resultat». Det vil ganske ofte kunne være noe ulike oppfatninger blant medisinske eksperter om hvilken behandling som burde vært iverksatt og hvordan behandlingen mer konkret burde vært gjennomført. Det skal etter mitt syn noe særskilt til for at domstolene kan anse noen av disse alternativer for ikke å være adekvate behandlingsformer.
- (38) A har anført at sykehuset brukte en behandlingsmetode, Protokoll SSG IX, som ikke var egnet for hans tilfelle. Han gjør også gjeldende at behandlingen ble gjennomført på en inadekvat måte fordi det ikke ble foretatt nødvendige individuelle tilpasninger før behandlingen ble påbegynt og underveis i denne.
- (39) Jeg vil først si litt om As kreftlidelse. Den kreftsvulsten som A ble behandlet for, var meget omfattende og dekket hele høyre side av hodet. Den tok utgangspunkt i bihulene og gikk opp mot hjernebarken - med en utposing på hodet - og ned mot halsen og strupehodet, og med spredning til lymfekjertlene på halsen. As diagnose var rhabdomyosarkom som er et meget alvorlig bløtvevskreft. Dette er en aggressiv kreftform med stor dødelighet. Hans tilfelle gjaldt en såkalt alveolær undergruppe av rhabdomyosarkomene, som er særlig farlige. Den rettsoppnevnte sakkyndige, professor Turesson, fremhever i sin uttalelse at As svulst var «extremt snabbväxande, hvilket visade sig i den snabba tilväxten av lymfkörtlarne på halsen».
- (40) Rhabdomyosarkom er en undergruppe av sarkomene, som er den ene av de to hovedgrupper av kreftformer. Den andre gruppen er karsinomene. Sarkomene er sjeldne og utgjør til sammen bare én prosent - i Norge ca. 200 tilfeller i året - av det totale antall krefttilfeller. På Radiumhospitalet er det opprettet en egen sarkomavdeling, avdeling 6 A, mens karsinompasientene er fordelt på en rekke poster, hvor pasienter med kreft i hode og hals behandles på avdeling 7 B.

- (41) Det er enighet om at As sykdom gjorde det nødvendig med en umiddelbar og intensiv behandling i form av en kombinasjon av cellegift og strålebehandling. Kirurgi var ikke aktuelt, blant annet fordi svulsten lå nær hjernen. As prognose var svært dårlig. Klinikksjef Smeland og sjeffysiker Jetne uttalte i sin skriftlige erklæring for lagmannsretten at vurderingen «var at sjansen for å helbrede denne pasienten var under 20 % og muligheten for å bli kurert lå i effektiv og intensiv behandling.» Den rettsoppnevnte sakkyndige uttalte i sin skriftlige forklaring for Høyesterett at prognosen for A «var ekstremt dålig, uppskatningsvis mindre enn 10 % att bli botad.»
- (42) Ved vurderingen av om behandlingen av A var adekvat, oppstår først spørsmålet om selve valget av protokoll var adekvat. En protokoll er et komplett behandlingsopplegg som angir retningslinjer for diagnostikk, behandling og oppfølging av en definert gruppe kreftpasienter. Fire ulike internasjonale protokoller - SSG IX, MMT 95, CWS 96 og IRS - har vært trukket frem i saken. Det er betydelig likhet når det gjelder de prinsipper protokollene bygger på, men intensiteten av behandlingen kan variere. Generelt har den amerikanske tradisjon - IRS-protokollene - vært preget av mer intensiv behandling med bedre overlevelse, men også med større risiko for bivirkninger enn den europeiske. Skandinaviska Sarkomgruppen (SSG), hvor den rettsoppnevnte sakkyndige har deltatt, har siden slutten av 1970-tallet utarbeidet retningslinjer for behandling av sarkom. Under behandlingen av A benyttet sykehuset Protokoll SSG IX. Dette er en protokoll som er utarbeidet med sikte på behandling av Ewing sarkom, som er en annen form for høygradlig ondartet sarkom enn den A hadde.
- (43) Ankemotparten har - med støtte av enkelte av de privatengasjerte sakkyndige - kritisert at behandlingen tok utgangspunkt i Protokoll SSG IX. Oppfatningene blant de privatengasjerte sakkyndige er imidlertid ikke entydige, da ikke alle kritiserer at det er tatt utgangspunkt i Protokoll SSG IX. De sakkyndige for Pasientskadenemnda kritiserte ikke valget av protokoll.
- (44) Klinikksjef Smeland ved Radiumhospitalet har i sin skriftlige redegjørelse for Høyesterett forklart hvorfor sykehuset anvendte denne protokollen i As tilfelle:
- «SSG IX protokollen var standardbehandling for pasienter med rabdomyosarkom ved Radiumhospitalet. Begrunnelse for å gi behandling etter SSG IX protokollen var at den var en internasjonalt anerkjent protokoll som vi hadde lang erfaring med. Behandlingsprinsippene som skissert over, de enkelte cellegifter samt strålebehandlingsstrategi var sammenfallende om enn ikke helt like med aktuell amerikanske og europeiske protokoller for rabdomyosarkom. Vi visste basert på betydelig egen erfaring og fra andre sentra i Skandinavia, at behandlingen var gjennomførbar for pasienter med samme diagnose og lokalisasjon samt sammenlignbare pasienter (Ewing sarkom kan oppstå i alle regioner på kroppen inkludert i hode/hals område og gjennomsnittlig alder ved diagnosetidspunkt er 15 år). Den totale stråledosen til 60 Gy var gitt til andre pasienter i samme aldersgruppe uten at det var rapport alvorlige bivirkninger. Et moment er at bivirkninger av strålebehandling er aldersavhengige slik at de mest utsatte er helt små barn (under 3 år).»
- (45) Den rettsoppnevnte sakkyndige har forklart at As tilfelle var ekstremt sjeldent, og at det ikke var noen protokoll som passet direkte. Hun har meget bestemt fremholdt at det var rimelig av sykehuset å anvende denne protokollen, og hun uttaler i den forbindelse blant annet i sin skriftlige redegjørelse for Høyesterett:
- «För A användes ett protokoll framtaget av SSG för behandling av Ewing sarkom (SSG IX). Detta var rimligt i avsaknad av specifikt protokoll för rhabdomyosarkom i SSG. Kemoterapidrogerna i detta protokoll är Vinkristin, Adriamycin, Ifosfamid, Cisplatin, givet totalt under 35 veckor. Cytostatika regimen i SSG IX är av samma intensitet och innehåller samma droger som i ovan diskuterade protokoll. För L. A intensifierades behandlingen med tillägg av 4 behandlingar med enbart Ifosfamid. Detta var också i linje med övriga internationella protokoll för patienter med ogynnsam prognos, t.ex. högrisk och aleolär typ. Under 1999 ersattes SSG IX med intensifierade behandlingsprotokoll framtagna i samarbete med den Italienska sarkomgruppen (ISG/SSG III och ISG/SSG IV).

Valet av hyperfraktionering, 2x1.5 Gy/dag, i SSG IX var helt i linje med internationella trender att intensifiera behandlingen för olika sarkomtyper. Denna typ av fraktionering introducerades redan under 80-talet och gällde även för de vanligaste tumörerna av skivepiteltyp i huvud-halsregionen.»

- (46) Innvendingene mot å anvende denne protokollen har til dels vært av mer formell karakter. Det har vært anført at det fremgår av punkt 4.2 - Conditions for exclusion - at protokollen ikke skal anvendes ved andre kreftformer enn Ewing sarkom. Dette beror imidlertid på en misforståelse. Det som menes er at andre krefttilfeller, som besluttes behandlet etter protokollen, ikke skal inkluderes i studiene etter protokollen. Det er videre, som en innvending mot å benytte protokollen, anført at det er tale om en utprøvende protokoll. Så vidt jeg forstår må imidlertid samtlige protokoller som det kunne vært spørsmål om å anvende, i denne henseende anses som utprøvende. Jeg kan for øvrig ikke se at den omstendighet at protokollen var utprøvende kan medføre at anvendelsen av den innebærer at den behandlingen den forskriver ikke her var adekvat.
- (47) Når det gjelder de mer materielle innvendinger mot anvendelsen av protokollen, er det for det første anført at protokollen ikke i tilstrekkelig grad tar hensyn til den sårbare struktur i strupe, svelg og hals. På bakgrunn av forklaringen fra den rettsoppnevnte sakkyndige må jeg imidlertid legge til grunn at dette - i motsetning til enkelte andre deler av kroppen ikke har vært ansett som et spesielt sårbart område i den forstand at det finnes fastlagte toleransegrenser for dem. I sin skriftlige forklaring for Høyesterett uttaler hun at «stråldosnivået» ikke var usedvanlig høyt i relasjon til «gængse dosnivåer for behandling av vanlige tumörtyper i huvud-hals-regionen».
- (48) I denne sammenheng finner jeg grunn til å fremheve at selv om risikoen for alvorlige bivirkninger var betydelig i dette tilfellet, og at blindhet på det ene øyet var en mulighet man måtte regne med, var risikoen for de omfattende og varige skader A ble påført, meget liten. Det er ikke noen uenighet blant de sakkyndige om at de inntrufne skader var helt uventede. Den rettsoppnevnte sakkyndige har i sin muntlige forklaring for Høyesterett presisert risikoen til å være mindre enn én prosent.
- (49) Som et alternativ som burde vært benyttet i stedet for SSG IX, har det - særlig av overlege Monge - vært vist til protokoll «MMT 95 Study for rhabdomyosarcoma and other malignant soft tissue tumours of childhood.». Denne protokollen - som brukes ved Barneavdelingen ved Radiumhospitalet - skiller seg fra protokoll SSG IX blant annet ved at strålebehandlingen er noe mer begrenset. Det anføres at dette fører til en mindre risiko for stråleskader enn Protokoll SSG IX. Den rettsoppnevnte sakkyndige - som har gitt uttrykk for at det var riktig å behandle A som en voksen - uttaler seg om forskjellen mellom disse protokollene og betydningen av denne. I hennes uttalelse er den protokollen som under saken har vært omtalt som protokoll MMT 95, angitt som SIOP-protokollen. Hun uttaler om dette:
- «Avseende strålvolumen råder konsensus i samtlige protokoll, med undtag av SIOP-protokollen. I protokollen stipuleras att marginalen skall vara 2 cm till den makroskopiska tumörens initiala utbredning. Detta har gjorts för L. A. Detta gäller inoperabla högriskpatienter. Diskussion pågår huruvida man kan reducera strålvolumen om tumören klinisk försvunnit eller blivit klart mindre genom induktionskemoterapi, framför allt vid lågrisktumörer. I SIOP-protokollen har man valt 1 cm marginal, ofta avstått ifrån strålterapi vid komplett kemoterapirespons, eller endast givit strålterapi mot resttumör efter kemoterapi. Som diskuterades inledningsvis har detta lett till hög frekvens lokala tumöråterfall. Nyligen rapporterades från CWS-gruppen vinsten av strålterapi vid lågrisktumörer för lokal tumörkontroll och överlevnad (Schuck et al 2004). I IRS IV där noggrann kvalitetssäkring av strålterapi genomfördes rapporterades 30 % lokala tumöråterfall där strålmarginalen varit för snäv ... »
- (50) Det som her anføres, taler etter mitt syn med tyngde for at den behandlingsmåten som følger av protokoll SSG IX, var adekvat i As tilfelle. Så vidt jeg forstår er det atskillig slektskap mellom Protokoll SSG IX og den amerikanske IRS-protokollen. Det var i denne saken ikke tale om noen

«lågrisiktumör», og det er på det rene at risikoen for dødelig utgang ville være overhengende dersom A fikk tilbakefall. I sin skriftlige uttalelse for lagmannsretten uttalte klinikkssjef Smedal og sjeffysiker Jetne at sjansen for A for å bli helbredet ved et eventuelt tilbakefall var mindre enn fem prosent. «Vi måtte derfor» - heter det - «benytte alle muligheter i første runde».

- (51) Retten skal ikke etter en faglig vurdering i ettertid, ta stilling til hvilken protokoll som samlet sett ville gitt A den beste behandling. Spørsmålet er om den valgte behandlingsmåte var adekvat, slik dette uttrykket forstås i de midlertidige reglene om pasientskadeserstatning. På bakgrunn av den begrunnelsen sykehuset har gitt for valget av behandlingsmåte, og den sterke støtte som dette valget har fått av den rettsoppnevnte sakkyndige, finner jeg det for min del lite tvilsomt at den behandlingsform som sykehuset tok utgangspunkt i, har vært adekvat.
- (52) Spørsmålet er så om behandlingen er gjennomført på en adekvat måte. A har anført at det ikke har vært kontakt om behandlingsopplegget mellom sarkomavdelingen, avdeling A6, og avdelingen for hode- og halskreft, avdeling B7, ved Radiumhospitalet. Det fremgår av et journalnotat at det ved en anledning var en slik kontakt, men forholdene omkring dette er uklare. Jeg går ikke nærmere inn på spørsmålet. Det avgjørende må være en bedømmelse av den behandlingen som A faktisk har fått.
- (53) Hovedinnvendingen mot behandlingen har vært at den ikke ble justert på bakgrunn av den gunstige effekten som cellegiftbehandlingen hadde, og de umiddelbare bivirkninger som A fikk av behandlingen.
- (54) Når det gjelder betydningen av cellegiftbehandlingen, viser jeg til det jeg har sagt i forbindelse med valget av protokoll. Begrunnelsen for at man ikke reduserte omfanget av strålebehandlingen selv om cellegiftbehandlingen syntes å gi god effekt, var risikoen for at det skulle oppstå nye svulster. Årsaken til det er at det kan være igjen kreftceller selv om svulsten er forsvunnet. Det jeg tidligere har gjengitt fra den rettsoppnevnte sakkyndige forklaring, gjelder nettopp denne problemstilling.
- (55) Den kanskje viktigste innvendingen mot gjennomføringen av behandlingen, er at den ikke ble tilstrekkelig justert på bakgrunn av de bivirkninger som A fikk underveis i behandlingen. I følge forklaringen til den rettsoppnevnte sakkyndige, kan imidlertid disse bivirkninger ikke betraktes som uvanlig store. Det er - i følge den sakkyndige - heller ikke noen særlig sammenheng mellom de akutte bivirkninger som inntreffer underveis i behandlingen, og omfanget av senskadene av en slik behandling. De bivirkningene som A fikk under behandlingen, ga derfor - slik jeg forstår den rettsoppnevnte sakkyndige - ikke grunnlag for å redusere intensiteten i den videre behandlingen. Om den strålebehandling som A fikk, uttalte hun:
- «Fysikavdelingen på Radiumhospitalet har en meget hög kompetens. I lagmannsretten 15 och 16 mars 2007 presenterade sjukhusfysiker Jetne stråltekniken och dosfördelningen i detalj. Jag hade då möjlighet att ställa en rad frågor avseende dosen till olika strukturer och organ. Det framkom klart att behandlingen hade givits inom den stipulerade marginalen 60 Gy + 5% som angivet i protokollet. Det förelåg inga områden med överdosering eller underdosering.
- Min bedömning är att man inte behöver betvivla att strålbehandlingen har genomförts på ett mycket omsorgsfullt sätt.»
- (56) Det vil ofte på faglig grunnlag være ulike oppfatninger om den løpende behandling av en pasient. På bakgrunn av de forklaringer som sykehuset har gitt og den rettsoppnevnte sakkyndiges erklæring, kan jeg ikke se det annerledes enn at behandlingen i dette tilfellet har vært gjennomført på en adekvat måte.
- (57) Jeg går så over til å behandle spørsmålet om As skade var utslag av en akseptabel risiko, jf. § 3 bokstav a. Lagmannsretten har - som påpekt av den ankende part - en rekke steder uttrykt seg upresist.

Den har formulert problemstillingen som om spørsmålet er om den «skaden» som A er påført, var akseptabel. Som jeg tidligere har redegjort for, er reglene forstått slik at det kan ytes erstatning selv om pasienten har fått adekvat behandling, dersom skaden er en følge av en risiko som ikke kan aksepteres.

- (58) Fremstillingen i notatet til den arbeidsgruppen som forberedte de midlertidige reglene, gir visse holdepunkter for forståelsen av denne regelen. På side 24 i notatet er følgende uttalt om bakgrunnen for unntaket i § 3 bokstav a:

«Undersøkelse, diagnostikk og behandling innebærer ofte risiko for skade. De mulige skader kan være større og mindre. Likeledes kan risikoen for at de inntreffer, variere. Risiko for skade kan aksepteres enten fordi skadene er uvesentlige eller fordi sjansen for at de skal inntreffe er liten. Ubetydelige skader som med større eller mindre sannsynlighet vil inntreffe, bør falle utenfor ordningen. Er den mulige skaden av større omfang, vil grensene for hva som anses som akseptabel risiko snevres tilsvarende inn. Alvorlige skader vil derfor oftere kunne føre til erstatning p.g.a. uakseptabel risiko.

Men både skadens omfang og sjansen for at den skal inntreffe må ses i sammenheng med sykdommens art. I noen tilfelle må man akseptere en alvorlig skade som ikke er til å unngå ved den undersøkelse eller behandling som foretas f.eks. for å redde pasientens liv eller helse. I disse tilfellene vil situasjonen som regel være den at man ikke har noe valg med hensyn til undersøkelsen eller behandlingen. Pasientene bør da ikke ha rett til erstatning.

Ved sjeldne, men alvorlige skader, som står i sterkt misforhold til størrelsen på inngrepet og sykdommens art, jfr. §3 bokstav a, kan man ikke si at det foreligger en risiko som må aksepteres ut fra den medisinske kunnskap på skadetidspunktet.»

- (59) Utvalget som forberedte pasientskadeloven, omtalte i utredningen NOU 1992:6 Erstatning ved pasientskader de midlertidige reglene på side 39. Om unntaket i § 3 a heter det at både «viktigheten av inngrepet (indikasjonsstilling), skadehyppighet og skadens omfang» inngår i vurderingen av om en risiko er akseptabel. Det er enighet om at disse tre elementer - sett i sammenheng - er de sentrale momenter i vurderingen.
- (60) Den nye loven om erstatning for pasientskader har en annen oppbygging enn den midlertidige ordningen, men det synes å fremgå av forarbeidene at de grunnleggende trekk ved den midlertidige ordning er beholdt. Lovens § 2 tredje ledd inneholder bestemmelsen som svarer til reglenes § 3 a, men fanger også opp noen tilfeller hvor det tidligere ble gitt erstatning på billighetsgrunnlag, jf. Ot.prp.nr.31 (1998-1999) side 67-69 og side 91. Det er derfor av interesse å se nærmere på det som der uttales om den nye ordningen. Den tok ifølge lovutvalget sikte på å fange opp tilfeller hvor det vil virke støtende på rettsfølelsen å ikke tilkjenne erstatning. Proposisjonen omtaler bestemmelsen som en «sikkerhetsventil», og det understrekes at «rimelighetsklausulen er en unntaksbestemmelse som må gis begrenset anvendelse i praksis», jf. Ot.prp.nr.31 (1998-1999) side 68. I tilslutning til dette heter det:

«Er det nødvendig å utsette en pasient for fare for å redde livet, utløses imidlertid ikke erstatningsansvar om faren manifesterer seg. Skaden er i dette tilfelle en kalkulert risiko.»

- (61) Det er velkjent at det er betydelig risiko for alvorlige stråleskader ved den form for kreftbehandling A fikk. At han ville miste synet på det høyre øyet var således en mulighet man måtte regne med. Det er karakteren og omfanget av de varige skadene som her er det ekstraordinære. Risikoen for at behandlingen skulle få disse følger var meget liten. Den sakkyndige har - som tidligere nevnt - angitt sannsynligheten for et slikt skadetilfelle til å være mindre enn én prosent. Men selv om risikoen var svært liten må den etter mitt syn likevel betraktes som «kjent» i forhold til reglenes § 3 a.
- (62) Det var i utpreget grad en livreddende behandling som ble iverksatt i dette tilfellet. Det var helt nødvendig med en rask og meget intensiv behandling for å forsøke å redde pasientens liv. Det

springende punkt i saken er hvilken betydning dette forhold -behandlingsindikasjonen - skal tillegges. Pasientskadenemnda har i vedtaket av 20. september 2002 begrunnet avslaget slik

«Arten av de følger pasienten har fått av behandlingen utgjør en kjent risiko ved kreftbehandling, men har i pasientens tilfelle vært uventet store og invalidiserende. Til tross for at pasientens skader har fått et større og mer alvorlig omfang enn hva man anser som ventet og påregnelig, legger flertallet likevel til grunn at risikoen for de skader som har oppstått må aksepteres. Bakgrunnen for dette er flertallets oppfatning av at når man ved behandling av sykdommer som i seg selv er livstruende, i håp om helbredelse må anvende behandlingsmetoder som i seg selv er risikofylte, må det aksepteres også en relativt høy risiko for alvorlige komplikasjoner. Nemndas flertall kan ikke se at det i pasientens tilfelle forelå alternative behandlingsmetoder.»

- (63) Denne begrunnelsen er i samsvar med det som nemnda har uttalt i en rekke andre saker, som har gjeldt bivirkninger etter strålebehandling. Dette gjelder blant annet sak 2004/0468 (PSN-2004-468) hvor det heter at avgjørelsen er «i tråd med tidligere nemndspraksis». Høyesterett har tidligere uttalt at avgjørelser fra Pasientskadenemnda må tillegges vekt i den utstrekning de kan tas som uttrykk for, eller har gitt seg utslag i en fast og konsistent praksis, jf. Rt-2006-1217.
- (64) Jeg tar ikke stilling til rekkevidden av de synspunkter som Pasientskadenemnda har bygget på i disse avgjørelser. Den må nødvendigvis bero på et konkret skjønn. På bakgrunn av den meget alvorlige diagnosen og dystre prognosen A hadde da behandlingen fant sted, finner jeg i denne saken å måtte slutte meg til nemndas standpunkt. Slik forholdene her var, er jeg blitt stående ved at det ikke kan anses uakseptabelt at A ble utsatt for den risiko for skade som her skjedde.
- (65) Jeg er etter dette kommet til at staten v/Pasientskadenemnda må bli å frifinne. Det er ikke nedlagt påstand om saksomkostninger.
- (66) Jeg stemmer for denne dom:
Staten v/Pasientskadenemnda frifinnes.
- (67) Dommer **Stang Lund**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (68) Kst. dommer **Kaasen**: Likeså.
- (69) Dommer **Bruzeli**: Likeså.
- (70) Dommer **Lund**: Likeså.
- (71) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

Staten v/Pasientskadenemnda frifinnes.

ASLAK SYSE MORTEN KJELLAND ROLF GUNNAR JØRSTAD

PASIENTSKADERETT

PASIENTSKADELOVEN MED KOMMENTARER OG UTVALGTE EMNER

KAPITTEL 2

Pasientskadeloven med kommentarer

Aslak Syse

Lovens kapittel 1 Pasientskadeansvar

§ 1. Pasientskade

Denne loven gjelder skader (1) som er voldt (2)

a) i institusjon under spesialisthelsetjenesten og den kommunale helse- og omsorgstjenesten, (3)

b) under ambulansetransport, (4) eller

c) av helsepersonell (5) som yter helsehjelp (6) i henhold til offentlig autorisasjon eller lisens (7), personer som opptrer på vegne av disse (8), personer som har rett til å utøve yrke som helsepersonell midlertidig i Norge uten norsk autorisasjon, lisens eller spesialistgodkjenning eller andre personer som er fastsatt i forskrift (9).

Slike skader regnes som pasientskader (10) dersom de er voldt under veiledning, undersøkelse, diagnostisering, behandling, ekspedisjon av legemidler fra apotek, pleie, vaksinasjon, prøvetaking, analyse av prøver, røntgen, forebygging av helseskader (11), medisinsk forsøksvirksomhet (12) samt donasjon av organer, blod og vev (13).

Note (1)

Reglene i § 1 avgrenser virkeområdet til tilfeller der lovens regler skal gjelde fra tilfeller der lovens regler ikke skal gjelde. Bestemmelsen gir altså en ytre avgrensing av lovens virkeområde. Første ledd knytter de skader loven gjelder til helsevesenet og/eller helsepersonell, og andre ledd knytter virkeområdet til situasjoner hvor det ytes helsehjelp. Har skaden en slik tilknytning, kan det kreves erstatning om lovens vilkår for øvrig er oppfylt, ikke minst kravet til et ansvarsgrunnlag, se nærmere § 2 og notene til den bestemmelsen.

I tillegg er det gitt viktige bestemmelser om det *geografiske* virkeområdet til pasientskadeloven i § 19. Det vises til notene til den bestemmelsen.

Videre er det klargjort gjennom rettspraksis at dersom et erstatningskrav kan fremmes etter pasientskadeloven, *skal* det fremmes etter lovens regler for de administrative organene (NPE og Nemnda) før kravet kan prøves for domstolene, se Rt. 2010 s. 78 (ank.utv.), omtalt i punkt 1.9.2. Se også note 5 og 6 til § 4, og note 1 til § 18.

Det står ikke stort om selve skadebegrepet i Ot.prp. nr. 31 (1998–99). Det alt vesentlige av drøftingen i punkt 10.6 der begrepet diskuteres, er avgrenset til spørsmålet om også psykiske skader skal omfattes, og om tredjepersons tap skal kunne dekkes, se nedenfor.

Etter alminnelig erstatningsrett kan alle typer skader gi rett til erstatning, forutsatt at vilkårene for erstatningsansvar er oppfylt. Om en erstatningsutløsende handling har påført en personskade, dekkes således både fysiske og psykiske skader, også rent psykiske skader uten samtidig fysisk skade. Alminnelig ubehag erstattes som regel ikke fordi det normalt bare er økonomisk tap som erstattes. Traumer gir derfor ikke rett til erstatning med mindre de har ført til arbeidsuførhet eller har krevd behandlingsutgifter som ikke dekkes av det offentlige, som regel etter folketrygdloven. I praksis er det likevel ikke så ofte at erstatning gis for ikke-fysiske skader uten at det også foreligger en fysisk skade. Skadebegrepet etter pasientskadeloven svarer til det tilsvarende skadebegrep som i personskaderetten for øvrig.

Bestemmelsene i passkl. § 1 om lovens virkeområde løser en rekke grensedragnings-spørsmål. I første ledd brukes ordet «skader» noe upresist fordi første ledd tar sikte på en avgrensning av situasjoner knyttet til helsetjenesten. Videre benyttes ordet «pasient-skader» i andre ledd, som fører til at virkeområdet avgrenses til situasjoner der det ytes helsehjelp eller virksomhet nært knyttet til helsehjelp. Avgrensningen i andre ledd har derfor selvstendig betydning, se note 10 og etterfølgende noter.

Avgrensningskriteriene er knyttet til skadevolder, skadested og skadetype. Kriteriene vil være avgjørende både for om de særskilte pasientskadeerstatningsreglene om ansvarsgrunnlag skal komme til anvendelse og for kravene om en særlig administrativ behandling.

Utgangspunktet er at selve skadebegrepet skal forstås som i erstatningsretten ellers, se Ot.prp. nr. 31 (1998–99) punkt 10.6. Dette innebærer at loven ikke skiller mellom fysiske og psykiske skader slik de midlertidige reglene gjorde. Psykisk skade kan være en følgeskade av den fysiske, eller opptre alene. Se nærmere kapittel 9 her i boka. Også tredjepersonstap kan være vernet. Spørsmålene knyttet til tredjepersonstap er behandlet i kapittel 11 om erstatningsutmåling.

Tingskader er dekket av vernet, både som følgeskade etter annen skade og når den opptrer alene, for eksempel skade på proteser og klær. Rene formuesskader kan også tenkes dekket, selv om det i praksis sjelden er aktuelt fordi slike skader ofte vil vurderes å være for avledete og upåregnelige.

Det er et selvstendig vilkår etter loven at erstatningskravet minst må utgjøre 5 000 kroner, se note 3 til § 4.

Det vises for øvrig til note 10 som gir en nærmere avgrensning av begrepet «pasient-skade».

vil kunne karakteriseres som intervensjonsstudier. Forskning kan også utføres av for eksempel spesialpedagoger, personer med idrettsfaglig utdanning, biologer og lignende. Dersom forskning utført av slike personer heller ikke har nødvendig stedlig tilknytning, vil skader som de forårsaker under forskning, falle utenfor pasientskadeloven.

De mange ulike spørsmål som kan oppstå ved forskning på mennesker, er nærmere behandlet av Sigmund Simonsen «Erstatning for forskningsskader», *TfE* 2010 s. 147 f. I artikkelen utdypes forskjellen mellom «ordinære» pasientskader og forskningsskader, og det påpekes at forskningsskader i erstatningsrettslig sammenheng har mange likhetstrekk med vaksineskader. Etter forfatterens oppfatning bør dette få betydning for tolkningen og anvendelsen av pasientskadeloven og også for skader som faller utenfor pasientskadeloven. I så fall vil forskningsdeltakere som løper skaderisiko primært på andres vegne, være relativt godt sikret.

Note (13)

For å sikre at også en blod- eller organdonor, som ikke alltid omfattes av et pasientbegrep, omfattes av pasientskadelovens erstatningsvern, er dette særskilt lovfestet. Selve reguleringen av slik virksomhet framgår av særlige regler, henholdsvis transplantasjonsloven (lov 9. februar 1973 nr. 6 om transplantasjon, sykehusobduksjon og avgivelse av lik m.m.) med tilhørende forskrifter, og blodforskriften (forskrift 4. februar 2005 nr. 80 om tapping, testing, prosessering, oppbevaring, distribusjon og utlevering av humant blod og blodkomponenter og behandling av helseopplysninger i blodgiverregistre).

§ 2 Erstatning for pasientskade

Pasienten og andre som har lidt tap på grunn av pasientskade (1), har krav på erstatning når skaden skyldes (2)

- a) *svikt ved ytelsen av helsehjelp, selv om ingen kan lastes, (3)*
- b) *teknisk svikt ved apparat, redskap eller annet utstyr som er brukt ved ytelsen av helsehjelp, (4)*
- c) *smitte eller infeksjon, når dette ikke i hovedsak skyldes pasientens tilstand eller sykdom, (5)*
- d) *vaksinasjon, (6) eller*
- e) *forhold som medfører ansvar for helse- og omsorgstjenesten eller helsepersonell etter alminnelige erstatningsregler. (7)*

Det skal tas hensyn til om de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten eller tjenesten på skadetidspunktet, er tilsidesatt. (8) Utilstrekkelige ressurser skal ikke medføre ansvar dersom ressursfordelingen har vært forsvarlig og virksomheten i alminnelighet holder en forsvarlig standard. (9)

Selv om det ikke foreligger grunnlag for erstatningsansvar etter første og annet ledd, kan det unntaksvis ytes erstatning når det har skjedd en pasientskade som er særlig stor eller særlig uventet, og som ikke kan anses som utslag av en risiko som pasienten må akseptere. (10)(11) Det skal legges vekt på om det er gitt tilstrekkelig informasjon på forhånd. (12)

Kongen kan bestemme at erstatningskrav i henhold til konvensjoner som Norge er forpliktet av, skal behandles som krav etter denne loven. (13)

Note (1)

Bestemmelsen i loven § 2 gir reglene om ansvarsgrunnlag. Bare når et slikt ansvarsgrunnlag foreligger, vil en pasientskade utløse rett til erstatning. Har det ikke skjedd svikt ved ytelsen av helsehjelp, og det heller ikke foreligger annet ansvarsgrunnlag, vil en pasient ikke ha krav på erstatning selv om vedkommende er kommet til skade som følge av at det er ytt helsehjelp. I så måte tilfører ikke ordet «pasientskade» i § 2 første ledd noe til lovens virkeområde. Det vises til definisjonen av pasientskade i § 1 tredje ledd, se note 10 til den bestemmelsen.

Første ledd er en alminnelig bestemmelse som fastslår at det kan gis erstatning etter ulike grunnlag. Det viktigste grunnlaget er «svikt», jf. første ledd bokstav a, mens bokstav b er et rent objektivi grunnlag dersom det foreligger teknisk svikt ved apparat mv. Så finnes det en objektivisert mellomform i bokstav c vedrørende smitte eller infeksjon, mens grunnlaget i bokstav d om vaksineskader er rent objektivi. Når det gjelder anbefalte og påbudte vaksiner er det i tillegg en særlig bevisbyrderregel i § 3 andre ledd.

De ulike ansvarsgrunnlagene i første ledd suppleres så av en rimelighetsregel i tredje ledd, se note 10.

Denne tredelingen framgår også av forarbeidene. I Ot.prp. nr. 31 (1998–99) punkt 11.4.1 er dette klargjort på følgende måte:

Utvalgets regler om ansvarsgrunnlag kan deles i tre. For det første foreslår utvalget en feilregel, som er en skjerpelse av uaktsomhetsregelen i gjeldende erstatningsrett. Derne st foreslår utvalget noen helt objektive regler. Og endelig foreslår utvalget en ren rimelighetsregel til bruk når de andre reglene gir et urimelig eller utilsiktet resultat. Etter departementets skjønn kan de fleste hensyn ivaretas innenfor denne rammen.

Det kreves også etter loven at det foreligger «lidt tap». Dette tapsbegrepet må ses i sammenheng med forståelsen av hva som kan erstattes ved henvisningen til skadeserstatningsloven, se § 4, og hvilke skadeposter og utmålingsregler som gjelder i henhold til denne loven. Dette innebærer at varig medisinsk invaliditet kan gi rett til menerstatning selv om det ikke er lidt noe økonomisk tap.

Det er også tydeliggjort at ikke bare pasienten selv har rett til erstatning ved en pasientskade, men også «andre som har lidt tap» på grunn av den aktuelle pasientskaden. I hvilken utstrekning tredjemannstap vil kunne gi rett til erstatning, og hvilke tapsposter som da kan gi rett til erstatning, er nærmere vurdert i kapittel 11 om erstatningsutmåling her i boka.

Note (2)

Selv om det foreligger et ansvarsgrunnlag, for eksempel en svikt i behandlingen, kan det være at en pasient er blitt skadet uavhengig av dette, jf. forståelsen av § 1 ovenfor. I så fall har pasienten ikke krav på erstatning for den aktuelle skaden. I lovteksten er dette kommet til uttrykk ved ordene «når skaden *skyldes*» (min utheving). I formuleringen ligger en henvisning til alminnelige rettslige prinsipper om årsakssammenheng. Dette er tydeliggjort i de spesielle merknadene til § 2 i Ot.prp. nr. 31 (1998–99). Også Sosialkomiteen la dette til grunn når den uttalte at den «vil minne om at denne loven først og fremst skal ivareta pasientens behov når skaden er skjedd. Komiteen legger til grunn at de alminnelige rettslige prinsipper om årsakssammenheng legges til grunn», se Innst. O. nr. 68 (2000–2001) s. 10.

I forhold til alminnelig erstatningsrett er det imidlertid i passkl. § 3 gitt særregler om bevisbyrde ved uklare årsaksforhold, noe som avviker fra regelen om at det er skadelidte som har bevisbyrden for at årsakskravet er oppfylt, se notene til den bestemmelsen.

Kravet til årsakssammenheng fører for eksempel til at manglende informasjon og/eller samtykke som utvilsomt innebærer en svikt ved ytelsen av helsehjelp, ikke nødvendigvis gir rett til erstatning. Dette selv om det foreligger brudd på et lovfestet krav i pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 3. Selv om pasienten gjennom helsehjelpen får komplikasjoner utover det vanlige, er ikke dette i seg selv erstatningsbetingende dersom ikke også årsakskravet finnes oppfylt. Dette er konsekvensen av *Cauda equina* (Rt. 1998 s. 1538), se punkt 1.9.3 der dette prinsippet er nærmere omtalt. Det legges her til grunn at det skal foretas en konkret vurdering av om fyllestgjørende informasjon ville ført til at pasienten hadde motsatt seg inngrepet. Om det vurderes at dette ikke ville vært tilfellet, er ikke årsakskravet oppfylt.

Helsepersonellet kan ansvarliggjøres for regelbrudd etter reaksjonsbestemmelsene i helsepersonelloven kapittel 11, men dette gir ikke i seg selv et krav på erstatning.

På tross av at det i teorien har vært en del kritiske kommentarer til denne hypotetiske tilnærmingen til vurderingen av faktum når det skal vurderes om kravet til årsakssammenheng ved informasjonssvikt er oppfylt eller ikke, er rettsstillingen klar og legges til grunn av Nemnda og domstolene. Det kan vises til både Agder lagmannsrett (10.9.07) og Borgarting lagmannsrett (31.1.08).

I saken for Agder forelå cauda equina-skade etter to ryggoperasjoner, der pasienten endte opp som 100 prosent ervervsufør med blærelammelser, nedsatt følelse rundt kjønnsorganene, angst, depresjon, muskelplager mv. Lagmannsretten fant at det var indikasjon for begge inngrepene og at disse ble teknisk sett korrekt utført. Etter en helsevurdering fant retten for det første at passkl. § 2 tredje ledd ikke kom til anvendelse. Det forelå videre informasjonssvikt, men lagmannsretten fant det «som mest sannsynlig at A ville ha valt å lata seg operera sjøl om ho hadde fått informasjon om risikoen som låg føre ved reoperasjon – også om cauda equina risiko».

I saken for Borgarting ble en 50 år gammel kvinne ved en hofteoperasjon påført en nerveskade som innebar nedsatt gangfunksjon i venstre ben, såkalt droppfot. Journa-

len inneholdt i liten grad opplysninger om informasjon gitt til pasienten på forhånd om risikoer forbundet med operasjonen. Lagmannsretten la til grunn at skadelidte ikke hadde fått informasjon om risikoen for nerveskade. Retten fant imidlertid at hun ville latt seg operere selv om hun på forhånd var gitt korrekt informasjon om risikoen. Det forelå da ikke årsakssammenheng mellom informasjonssvikten og den påførte skaden. Lagmannsretten fant heller ikke at skaden var «særlig stor eller uventet», jf. passkl. § 2 tredje ledd.

Note (3)

Det viktigste ansvarsgrunnlaget i pasientskadeloven finnes i bokstav a som fastslår at det skal ytes erstatning dersom skaden skyldes «svikt ved ytelsen av helsehjelp, selv om ingen kan lastes» (min utheving). Departementet hadde formulert regelen noe annerledes i sitt lovforslag: «... feil eller svikt i helsetjenesten, selv om ...». Sosialkomiteen tok ut ordet «feil», og pekte samtidig på, i tråd med uttalelser knyttet til de midlertidige reglene, NOU 1992: 6 og de mer konkrete forarbeidene til loven, at «terskelen for hvilke handlinger som skal utløse ansvar, skal være lavere enn i den alminnelige erstatningsrett», se Innst. O. nr. 68 s. 10. Komiteen uttalte videre at «... det er skaden og skaderesultatet som skal være avgjørende for om pasienten får erstatning, ikke om det kan påvises at enkeltpersoner har gjort feil eller utvist uaktsomhet, og mener det er behov for å presisere dette i lovteksten».

Komitéuttalelsen om at det er skaderesultatet som skal være avgjørende for om pasienten får erstatning, er ikke riktig. Det kreves etter loven en «svikt» ved ytelsen av helsehjelp, og slik tolkes bestemmelsen. Skadeomfanget kan derimot få betydning for om unntaksbestemmelsen i tredje ledd om objektivt ansvar skal komme til anvendelse, se note 10. Det foreligger altså ikke en hovedregel om objektivt ansvar ved pasientskader etter bokstav a, selv om det i enkelte etterfølgende bokstaver, for eksempel bokstav d, er lovfestet et objektivt ansvar for enkelte pasientskader, se note 6.

Det kreves etter bokstav a at det er skjedd noe avvikende i forhold til vanlig god medisinsk virksomhet, enten dette finner sted under diagnostiseringen, skyldes vurderingen av hvilken helsehjelp som eventuelt bør gis, skjer ved gjennomføringen av helsehjelpen, skjer i oppfølgingen etter at helsehjelpen er gitt eller i flere av de nevnte elementene i helsehjelpen. Men det avvikende trenger ikke å hefte ved noen person som har vært involvert, jf. skyldes «svikt ... selv om ingen kan lastes» (min utheving). Uaktsomhetsansvarets subjektive element er derved ikke relevant ved denne vurderingen. Dette innebærer videre, som ved arbeidsgiveransvaret, at det blir ansvar dersom det foreligger anonyme eller kumulative feil. Mindre avvik kan ha skjedd på ulike stadier i behandlingsforløpet, og uten at hver av disse framstår som en erstatningsbetingende svikt, kan summen fremstå som en svikt ved ytelsen av helsehjelp og gi rett til erstatning.

Avgjørelsen av om det foreligger en svikt ved ytelsen av helsehjelp eller ikke, vil i stor grad avhenge av hva som uttales av medisinsk sakkyndig(e) som får saksforholdet til vur-

Enkelte andre ansvarsgrunnlag

MORTEN KJELLANDS

KOMPENDIUM I ERSTATNINGSRETT

Basert på «erstatningsrett – en lærebok» (2016)

Morten Kjelland

Erstatningsrett - en lærebok

Kapittel 1: Innføring i erstatningsretten

Erstatningsretten er læren om økonomisk kompensasjon for skadeforvoldelse. Læren reiser to hovedspørsmål: Det første spørsmålet er om den som er påført en skade (eller et tap) («skadelidte»), kan kreve erstatning fra den som påførte skaden («skadevolderen»). Hvis skadelidte kan kreve erstatning, blir det andre spørsmålet hvor mye som skal tilkjennes. De to hovedspørsmålene gjelder henholdsvis *ansvarsetableringen* og *erstatningsutmålingen*.

Sentrale spørsmål i erstatningsretten er hvem som anses som skadelidt og skadevolder, hva som er erstatningsrettslig vernet, hvordan erstatning skal utmåles, om skaden har skjedd i arbeid eller på fritiden, innenlands eller utenlands samt når erstatningskrav tidligst og senest kan gjøres gjeldende.

Erstatningsretten dekker et bredt spekter livsområder og har tette forbindelseslinjer til andre rettsområder som forsikringsrett, obligasjonsrett, pengekravsrett, strafferett og velferdsrett. Tvister om erstatning kan oppstå i og utenfor kontraktsforhold. Fremstillingen av erstatningsretten konsentrerer seg om erstatning utenfor kontraktsforhold («deliktserstatningsretten»). Selskapsrettens regler om styremedlemmers erstatningsansvar og profesjonsansvaret som gjelder for enkelte yrkesutøvere (herunder advokater), illustrerer at det ikke er «vanntette skott» mellom erstatning i og utenfor kontraktsforhold.

Norsk erstatningsrett er utviklet i et samspill mellom Høyesterett, rettsvitenskapen (den juridiske teorien) og Stortinget.

Skadeserstatningsloven 13. juni 1969 nr. 26, som utgjør den sentrale loven på rettsområdet, innebar en delvis kodifisering av erstatningsretten. En stor del av skadeserstatningsretten er ulovfestet. Særlover regulerer avgrensede livsområder. Rettsregler som gjelder alle eller tilnærmet alle livsområder, hører til erstatningsrettens *alminnelige del*. Fremstillingen her har hovedfokus på den alminnelige delen. Erstatningsrettens *spesielle del* gjelder den særskilte reguleringen av avgrensede livsområder. Noen sentrale særlover er bilansvarsloven 1961, jernbaneansvarsloven 1977, forurensningsloven 1981, produktansvarsloven 1988, yrkesskadeforsikringsloven 1989, tivoliloven 1991, voldsoffererstatningsloven 2001 og pasientskadeloven 2001. Det er karakteristisk for særlovene at de er spesifikt utformet, og at de først og fremst inneholder regler om ansvarsgrunnlaget. De alminnelige erstatningsrettslige reglene om erstatningsutmåling og skadelidtes medvirkning er ofte utelatt i særlovgivningen. Den enkelte særloven må derfor utfylles av bakgrunnsretten (alminnelige erstatningsrettslige regler). Lovforarbeidene og rettsvitenskapen kan ytterligere kaste lys over hvordan lovene skal forstås.

Høyesteretts praksis har spilt en sentral rolle ved utviklingen og utfyllingen av vilkårene for erstatningsansvar. Studier av høyesterettspraksis utgjør derfor en viktig del av erstatningsretten. Av høyesterettspraksis kan det utledes *tre*

kumulative grunnvilkår for erstatningsansvar som alle må være oppfylt: (1) ansvarsgrunnlag, (2) årsakssammenheng og adekvans og (3) skade eller tap. For at en skade skal kunne kreves erstattet, må den dessuten være erstatningsrettslig relevant. *Sterilisering* (Rt. 1999 s. 203) og *Downs* (Rt. 2013 s. 1689) er eksempler på skader som ikke hadde erstatningsrettslig vern. Skaden må være en *vernet interesse*, og det er derfor naturlig å ta stilling til dette før man drøfter grunnvilkårene.

Ansvarsgrunnlag: Ansvarsgrunnlaget er det første man normalt tar stilling til i en erstatningssak. Skadelidtes krav om erstatning må rettes mot et ansvarssubjekt, og ansvaret må forankres i et hjemmelsgrunnlag. Hvis det ikke står en ansvarlig skadevolder bak en skadehendelse, er det ikke grunnlag for å kreve erstatning. Ansvarssubjektet kan være skadevolderen personlig, et forsikringsselskap, en statlig ordning (som for eksempel ordningen med voldsoffererstatning) eller staten.

Det trekkes et grunnleggende skille mellom *subjektive* og *objektive ansvarsgrunnlag*. Et subjektivt ansvarsgrunnlag forutsetter skyld og benevnes skyldansvar eller culpaansvar (se *NfE* kapittel 4). «Culpa» er latin for «skyld». Skyldansvaret forutsetter at skadevolder er å bebreide for en handling (eller en unnlatelse) som har medført skade. Skyldansvaret er det alminnelige erstatningsgrunnlaget. Men også uten hensyn til skyld kan det bli aktuelt å pådømme erstatningsansvar. Det objektive ansvarsgrunnlaget – ansvar uten hensyn til skyld – kan ha hjemmel i lov (se *NfE* kapittel 6), men kan også følge av ulovfestet rett (se *NfE* kapittel 5). Både skyldansvaret og det objektive erstatningsansvaret er utviklet i et samspill mellom Høyesterett og rettsvitenskapen. Arbeidsgiveransvaret, som er lovfestet i skadeserstatningsloven § 2-1, er et eksempel på en erstatningsregel med både subjektive og objektive elementer.

Årsakssammenheng og adekvans: Utover ansvarsgrunnlaget kreves det en faktisk sammenheng mellom ansvarssubjektets handling og skadeforvoldelsen. Vurderingen av årsakssammenheng er et bevissspørsmål. Erstatningsretten opererer med et rettslig årsaksbegrep (se *NfE* kapittel 8). Det betyr at ikke enhver handling som er årsak til en skade eller et tap, nødvendigvis er erstatningsbetingende. Det er vanlig å ta utgangspunkt i betingelseslæren ved bevisvurderingen, se *P-pille II* (Rt. 1992 s. 64). Spørsmålet man stiller seg, er om skaden likevel ville ha inntrådt hvis ansvarssubjektets handling tenkes bort. Hvis ikke ansvarssubjektets handling var en nødvendig betingelse for at skaden oppstod, er han ikke erstatningsansvarlig. Og selv om det legges til grunn at det er faktisk årsakssammenheng mellom handlingen og skaden, setter *uvesentlighets-* og *adekvanslæren* begrensninger for erstatningsansvaret (se *NfE* kapittel 9). Det må innfortolkes et visst kvalitetskrav til årsakssammenhengen.

Skade eller tap: Det tredje grunnvilkåret er at det har oppstått en skade (eller et tap). Skadene kan sorteres i tre hovedgrupper: (1) personskader, se *NfE* kapittel 12, (2) tingskader, se *NfE* kapittel 11 og (3) formuesskader, se *NfE* kapittel 11. Den siste gruppen omtales som «rene formuestap». Et eksempel på en formuesskade er tap oppstått ved uforsvarlig finansiell rådgivning. Ideelle interesser er erstatningsrettslig vernet i enkelte tilfeller.

Prinsippet om full erstatning er det alminnelige utgangspunktet ved erstatningsutmålingen (se *NfE* kapittel 10). Summen utbetales som hovedregel som et engangsbeløp, jf. skadeserstatningsloven § 3-9. Oppreisningserstatning skal kompensere for tort og svie ved skade på person eller ting (integritetskrenkelsene).

Morten Kjelland

Erstatningsrett - en lærebok

Kapittel 2. Grunnleggende hensyn

Erstatningsinstituttet er begrunnet i to hovedhensyn: hensynet til gjenoppretting av skade (gjenopprettelseshensynet) og hensynet til skadeforebygging (prevensjonshensynet). Men også andre hensyn kan kaste lys over erstatningsordningen. Rimelighets- eller rettferdsbetraktninger, pulveriseringshensyn samt vederlagssynspunkter kan bidra til økt forståelse av instituttets eksistens og utforming. Hensynene gjør seg gjeldende i et samspill med hverandre og kan brukes aktivt ved løsning av rettsspørsmål. De er dynamiske størrelser. En analyse av høyesterettspraksis gir grunn til å anta at skadelidtes erstatningsvern styrkes på bekostning av skadevoldere, fordi gjenopprettelseshensynet får stadig større betydning.

Gjenopprettelseshensynet bygger på en forutsetning om at økonomisk kompensasjon kan tre i stedet for eller svare til en skade (eller et tap). Utmålingsprinsippet om full erstatning tar sikte på å realisere en gjenoppretting. Det er likevel klart at ikke enhver skade, for eksempel personskader og tap av forsørger, fullstendig kan repareres med en pengesum. Erstatningen skal i slike tilfeller bidra til et noe mer normalisert liv for skadelidte.

Prevensjonshensynet hviler på en forutsetning om at erstatningsinstituttets eksistens kan motivere til å avstå fra skadeforvoldelse. Erstatningsplikten kan oppleves tyngende økonomisk og psykisk for den ansvarlige. Erstatningsinstituttet antas dermed å kunne styre menneskers handlemåte på liknende måte som straffelovgivningen. Denne generelle forebyggende virkningen omtales som reglens *allmennpreventive virkning*. Den som tidligere er idømt erstatningsansvar, forventes på samme måte å avstå fra nye skadeforvoldelser – man sier da at reglene har en *individualpreventiv virkning*. I hvilken utstrekning erstatningsreglene faktisk har en forebyggende virkning, er et omdiskutert spørsmål som ikke kommenteres nærmere her.

Rimelig- og rettferdighetsbetraktningene kan inndeles i to underkategorier: Korreksjonsrettferdighet og fordelingsrettferdighet. Essensen i korreksjonsrettferdigheten er at den som har skapt ubalanse ved en skadevoldende handling, bør være ansvarlig for å gjenskape balanse. Det er i alminnelighet enighet om at den som volder en skade, bør stå ansvarlig for å korrigere de ulempene skaden medfører, sml. gjenopprettelseshensynet. Fordelingsrettferdighet gjelder fordelingen av goder og byrder og kan slå ut i skadelidtes favør eller ufavør. Hensynet til fordelingsrettferdighet ligger bak reglene om lemping av erstatningsansvar i skadeserstatningsloven § 5-2. Andre eksempler på rimelighetshensyn er rene verdivalg, se *Sterilisering* (Rt. 1999 s. 203) og *Downs* (Rt. 2013 s. 1689).

Pulveriseringshensyn er en annen gruppe hensyn hvor tanken er at enkelte skader og tap som påføres et mindretall, bør finansieres ved for eksempel forsikringspremier fra et flertall. Et annet eksempel er at tap kan ramme en forbruker

hardt, og at tapet derfor bør pulveriseres, det vil stykkes opp eller overføres, til produsenten kan kalkulere inn mulige skader som en omkostning, se *P-pille II* (Rt. 1992 s. 64).

Andre kompensasjonsformer kan i enkelte sammenhenger begrunnes i *vederlagssynspunkter*. Selv om den krenkede ikke er påført skade eller tap, kan uhjemlet bruk av andres eiendom eller arbeidsresultat begrunne et kompensasjonsansvar. Et eksempel er uhjemlet bruk av fotografier, se *Finch* (Rt. 2009 s. 1568).

Morten Kjelland

Erstatningsrett - en lærebok

Kapittel 3. Internasjonalisering

Norsk erstatningsrett har lenge vært styrt hovedsakelig av nasjonale rettskilder. Rettsområdet har blitt utviklet av Høyesterett, rettsvitenskapen og Stortinget. Den økende internasjonaliseringen har imidlertid fått konsekvenser også på erstatningsrettens område. Fremveksten av internasjonale rettskilder i erstatningsretten medfører at man i dag må anvende en annen metode ved løsning av erstatningsrettslige spørsmål enn tidligere. Dette skyldes særlig arbeidet til EU og Europarådet. EU har utarbeidet regler som gjelder for medlemsstatene, og Europarådet arbeider for å fremme menneskerettigheter, demokrati og rettssikkerhet. Europarådets betydning viser seg sterkest gjennom den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK), men også ved utarbeidelse av andre konvensjoner som har innvirkning på nasjonal erstatningsrett, se for eksempel den sivilrettslige konvensjonen om korrupsjon (ETS nr. 174), jf. skadeserstatningsloven § 1-6.

De internasjonale rettskildene er hovedsakelig traktater, sekundærlovgivning samt tolkningsuttalelser og rettsavgjørelser fra overnasjonale organer. Erstatningsrettens internasjonale kilder kan inndeles i tre hovedgrupper: (1) EU/EØS-regler, (2) menneskerettskonvensjoner og (3) modellover.

EU-reglene gjelder for EUs medlemsstater. *EØS-reglene* gjelder for statene i Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet. Sentrale rettskilder i EU/EØS-retten er traktatene som oppretter EU og EØS, sekundærlovgivning i form av forordninger og direktiver samt rettspraksis og tolkningsuttalelser fra EU- og EFTA-domstolen (European Free Trade Association). I EU-retten er EU-traktaten og Traktaten om Den europeiske unions funksjonsmåte (TEUF) hovedkilder, mens EØS-avtalens hoveddel har en liknende posisjon i EØS-retten. EU-rettsakter har ikke direkte virkning i norsk rett, jf. det *dualistiske prinsippet*. Internasjonale rettsakter, herunder EU-rettsakter, må derfor *gjennomføres i norsk rett* for å få anvendelse, se EØS-avtalen artikkel 7. Gjennomføringen kan skje ved inkorporasjon («som sådan») eller ved transformasjon (aktivt ved omforming eller passivt ved konstatering av rettsharmoni). Gjennomføringsmåten vil avhenge av om rettsakten er en forordning eller et direktiv. Forordningene skal gjennomføres «som sådan», det vil si slik de er utformet. For direktivene er det overlatt til EØS-statene å velge gjennomføringsmåte. Statene kan da gjøre rettsakten til norsk rett slik den foreligger (inkorporasjon), eller omforme regelen til norsk rett på annen måte (transformasjon – uten endring av meningsinnhold). En uriktig gjennomføring av en EØS-forpliktelse i nasjonal rett kan påføre statene erstatningsansvar overfor borgerne, se EFTA-domstolen i *Sveinbjörnsdóttir mot Island* (E-9/97), se *Finanger II* (Rt. 2005 s. 1365), se *Finanger I* (Rt. 2000 s. 1811). Normen har likhetstrekk med den EU-domstolen etablerte i *Francovich mfl.* (C-6/90 og C-9/90), men den er en selvstendig norm som står på egne ben. Det er antatt i rettsvitenskapen at private parter kan kreve erstatning av andre private parter for brudd på EØS-avtalens hoveddel, sml. EU-domstolens i *Courage* (C-453/99).

Menneskerettighetene kan utgjøre ansvarsgrunnlag i erstatningsrettslige tvister eller tjene som tolkningsmomenter ved fastsettelsen av innholdet i nasjonal rett. Flere menneskerettskonvensjoner er gjort til norsk rett ved menneskerettsloven 1999. Blant disse er EMK den mest sentrale. Konvensjonsstatene har ansvar for å sikre og respektere menneskerettighetene, jf. EMK artikkel 1 (se også Grunnloven § 92). Statene er pliktsubjekter etter konvensjonene og kan holdes ansvarlig for konvensjonskrenkelser. Menneskerettighetene forutsettes håndhevet i nasjonal rett. EMK artikkel 13 gir borgerne krav på et effektivt rettsmiddel mot konvensjonskrenkelser. Det klare utgangspunktet er at menneskerettskonvensjonene ikke gir borgerne krav på erstatning for nasjonale domstoler, så fremt krenkelsen *repareres tilstrekkelig* på annen måte. Bare hvis statene ikke reparerer krenkelsen tilstrekkelig, kan den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) tilkjenne borgerne erstatning fra staten, jf. EMK artikkel 35 nr. 1. Utmålingen skjer i så fall skjønnsmessig med hjemmel i EMK artikkel 41. Erstatningsordningen er således tosporet i den forstand at erstatningsretten i menneskerettsdomstolen er subsidiær nasjonale domstoler. Et eksempel på at menneskerettighetene har innvirket som tolkningsmomenter i norsk erstatningsrett, gir *Ambulansesjåfør* (Rt. 2014 s. 152). Høyesterett viste i saken til EMK artikkel 10 for å fastlegge ytringsfrihetens grenser og således vilkårene for erstatningsansvar.

Modellover er arbeider utviklet i fellesskap av fremtredende europeiske erstatningsrettsjurister. Modellovene er ikke bindende for staten, men kan likevel tjene som inspirasjon eller tolkningsmoment ved løsning av nasjonale erstatningstvister. Det er derfor vanlig å omtale dem som «soft law» eller retningslinjer. De mest fremtredende modellovene er Principles of European Tort Law (PETL), Principles of European Law (PEL) og Draft Common Frame of Reference (DCFR). Eksempelvis følger det erstatningsrettslige inngangsvilkåret om at erstatning bare tilkjennes for vernet interesser av PEL.

Europeisk erstatningsrett er ikke harmonisert, men det er grunn til å anta at harmoniseringen vil øke i årene som kommer.

Morten Kjelland

Erstatningsrett - en lærebok

Kapittel 4. Det alminnelige skyldansvaret (culpaansvaret)

Det alminnelige ansvarsgrunnlaget i erstatningsretten er skyldansvaret (culpaansvaret). Ansvarsformen gjelder alle skadevoldere i alle skadesituasjoner, med mindre annet er særskilt bestemt. Skadevolderens handling (eller unnlatelse) sammenholdes med en rolleforventning eller alminnelige handlingsnormer. Man spør hva som kan forventes av en innsiktsfull, normalt forstandig person på samme livsområde og om skadevolderen har handlet annerledes enn denne. Et hovedspørsmål er om han har handlet uaktsomt.

Skyldansvaret deles tradisjonelt inn i tre skyldformer: vanlig eller simpel uaktsomhet, grov uaktsomhet og forsett. Nedad grenser skyldansvaret mot de hendelige uhellene som ikke nyter erstatningsrettslig vern, se eksempelvis *Floris* (Rt. 1966 s. 1532). Culpanormen er relativ. For profesjonsutøvere er det en streng aktsomhetsnorm, se *Forlik* (Rt. 1994 s. 1430). Hvis den skadelidte er uprofesjonell og uten innsikt eller kunnskap på området, kan det skjerpe aktsomhetskravet for profesjonsutøveren, se *Fearnley Fonds* (Rt. 2003 s. 400). Barns ansvar, som følger av skadeserstatningsloven § 1-1, bygger også på en mildere culpanorm.

I aktsomhetsvurderingen inngår subjektive og objektive elementer. De objektive elementene gjelder generelt innenfor samme livsområde, uavhengig av situasjon og aktør. Subjektive elementer (eller «unnskyldningsgrunner») kan frita for ansvar. Det første steget i skyldansvarsvurderingen er en vurdering av objektive elementer. Elementene kan inndeles i fem hovedgrupper som virker i et samspill med hverandre, og kan fremstå både som vilkår for erstatningsansvar eller som momenter i en helhetsvurdering.

Steg 1: Objektive elementer: De objektive elementene kan grupperes slik: handlingsnormer utenfor erstatningsretten, handlingens skadeevne, synbarhet, handlingsalternativer og handlingens nytteverdi.

Eksterne handlingsnormer kan kaste lys over hvilke krav man kan stille til aktsom atferd på livsområdet. De kan komme til uttrykk ved lov, forskrift, instruks, eller være bransjenormer. Normene må ha et sikkerhetstryggende formål, beskytte den skadde interessen, se *Hunden på Norderhov* (Rt. 1966 s. 405), og må først og fremst ta sikte på å beskytte skadelidte, se *Asfaltkant* (Rt. 2000 s. 253). Som utgangspunkt må normen være direkte anvendelig i den konkrete saken, men Høyesterett har etablert et «avdempet subsumsjonskrav», slik at det kan være tilstrekkelig at normen er egnet til å kaste lys over aktsomhetskravet, se *Rulle* (Rt. 1950 s. 1091) og *Alpinbakke* (Rt. 2000 s. 1991). Hvis skadevolderen har overtrådt en ekstern handlingsnorm, er det et argument for erstatningsansvar, se blant annet *Blystad Fabrikker* (Rt. 1958 s. 984). Opptreden i samsvar med normen er et argument mot erstatningsansvar, se *Ulmebrann* (Rt. 2011 s. 991). Fravær av sikkerhetsnormer utelukker derimot ikke erstatningsansvar,

se *Trampett* (Rt. 1997 s. 1081) og *Dam* (Rt. 2002 s. 1283). Domstolene bør prinsipielt vise tilbakeholdenhet med å tilsidesette etablerte handlingsnormer, se *Ulmebrann* (Rt. 2011 s. 991).

Skadeevnen er summen av sannsynligheten for at en skade skal inntreffe, multiplisert med den mulige skadens omfang slik den fremstår for en normalt forstandig person. For å kartlegge sannsynligheten for skadeinntreden tar man, hvis den er identifiserbar, utgangspunkt i skadefrekvensen, se *Stige* (Rt. 1974 s. 41). Hvis det er lite sannsynlig at skade overhodet kan oppstå, er det et argument mot erstatningsansvar. Når skadefrekvensen er vanskelig å påvise, må man i stedet anvende alminnelige erfaringssetninger, se *Sykkel* (Rt. 2003 s. 433). Hvis handlingens mulige skadeomfang er stort, skjerpes aktsomhetskravet, se *Lier* (Rt. 1967 s. 967) og *Struma* (Rt. 1989 s. 674). Generelt er aktsomhetskravet strengere ved fare for personskade enn ved tings- eller formuesskader. Hvis det er liten sannsynlighet for skadeinntreden og skadepotensialet er lite, anses dette vanligvis som hendelige uhell som ikke er erstatningsrettslig vernet, se *Floris* (Rt. 1966 s. 1532), se skyldansvarets nedre grense.

En skaderisiko som er *synbar* for skadevoldere flest, skjerper aktsomhetskravet, se *Verandarekkverk* (Rt. 2005 s. 1714). Tanken er at den som kunne forutsett at skaden inntraff, kunne og burde ha tatt den i betraktning og handlet annerledes. En skaderisiko som *ikke* er synbar for skadevolder, må føre til frifinnelse etter skyldansvaret, se *Ubåt* (Rt. 1973 s. 1364). Og hvis skaderisikoen er særlig fremtredende, skjerpes aktsomhetskravet, se *Trampett* (Rt. 1997 s. 1081).

Den som ikke har *handlingsalternativer*, kan ikke anses å ha utvist skyld. Handlingsalternativer er derfor et vilkår for ansvar etter skyldregelen. Viser det seg at skadevolderen hadde handlingsalternativer som ikke ville voldt skade, men at han likevel valgte å handle med skade til følge, er det et argument for erstatningsansvar. Handlingsalternativet må være egnet til å hindre skaden – det må være «hindringssammenheng», se Nygaard, sml. *Hiv* (Rt. 1990 s. 768) og *Kvige* (Rt. 1984 s. 466). Foreligger det effektive handlingsalternativer, må man som et moment i helhetsvurderingen vurdere om gjennomføringen er enkel eller rimelig, eller komplisert eller ressurskrevende. Tiden skadevolder har til rådighet, se *Ulnarisnerve* (Rt. 1980 s. 1299), *Ulmebrann* (Rt. 2011 s. 991) og *Reservelege* (Rt. 1962 s. 994), kostnader ved handlingsalternativet og hvordan situasjonen fremsto for skadevolderen, inngår også i vurderingen. Faregraden har betydning for hvilke handlingsalternativer som kan forventes iverksatt.

Hvorvidt den skadevoldende handlingen har en *nytteverdi*, er et annet element i helhetsvurderingen. Domstolene aksepterer større faregrad hvis nytteverdien av en handling er stor. Hvis det ikke er alternativer til en risikofylt medisinsk behandling, er det normalt ikke grunnlag for å tilkjenne skadeserstatning, med mindre det er svikt ved selve behandlingen.

Steg 2: Subjektive elementer: De subjektive elementene (unnskyldningsgrunnene) kan foreligge på skadevolderens eller skadelidtes side. Aktsomhetskravet skjerpes normalt hvis den konkrete skadevolderen burde visst bedre eller har spesiell kunnskap, se *Trampett* (Rt. 1997 s. 1081). Hvorvidt skadevolderen måtte handle akkurat slik han gjorde, er et annet moment. Er skadevolderen ufør, alderdomssvekket eller har han andre funksjonsbegrensninger, kan aktsomhetskravet nedjusteres. Det samme gjelder for mindreårige, jf. skadeserstatningsloven § 1-1, se *Sykkel* (Rt. 2003 s. 433). Videre varierer skadeevnen med skadelidtes person, jf. Hjelmeng. Man kan derfor spørre seg hvilke berettigede forventninger skadevolderen har til skadelidtes opptreden, sml. *Dam* (Rt. 2002 s. 1283) og *Hengebro* (Rt. 1964 s. 446).

Nødverge utelukker – til forskjell fra nødrett – erstatningsansvar, jf. skadeserstatningsloven § 1-4. Samtykke innenfor rettsordenens grenser, tjenesteplikter og rettsvillfarelse kan på samme måte være ansvarsfrihetsgrunner (unnskyldningsgrunner). Det gjelder en streng aktsomhetsnorm ved rettsvillfarelse.

Morten Kjelland

Erstatningsrett - en lærebok

Kapittel 5. Det ulovfestede objektive ansvaret

Det ulovfestede objektive erstatningsansvaret – ansvar uten hensyn til skyld – er utviklet i et samspill mellom Høyesterett og rettsvitenskapen. Ansvarsgrunnlaget oppstod gradvis som en skyldfiksjon i andre halvdel av 1800-tallet, før det ved *Vannledning* (Rt. 1905 s. 715) fikk sitt gjennombrudd. Det var blant annet fremveksten av nye tekniske virksomheter, industrialiseringen, som nødvendiggjorde et ansvar for «farlige bedrifter» og en beskyttelse av arbeidere. Ansvarsformen ble fra 1905 videreutviklet og presisert av domstolene. Fordi man i dag har etablert et lovfestet objektivt erstatningsansvar på enkelte områder, har det ulovfestede ansvaret fått svekket praktisk betydning, se *NfE* kapittel 6.

I rettsvitenskapen er det tre hovedtilnærminger til det ulovfestede objektive erstatningsansvaret. Disse kan omtales som en «momentmodell», en «vilkårsmodell» og en «kombinasjonsmodell». Momentmodellfremstillinger gjenfinder man blant annet hos Lødrup og Kjønsstad. Fokuset rettes der mot en rekke skjønnsmomenter, hvor siktemålet er å ta stilling til hvem som er nærmest til å bære risikoen for en skade. Et annet ytterpunkt er Nygaards vilkårsmodell, der utgangspunktet tas i de tre minimumsvilkårene «stadig», «typisk» og «ekstraordinær» risiko. Den tredje tilnærmingsmåten, kombinasjonsmodellen, er fremstilt av Hagstrøm og senere tilsluttet av Hagstrøm og Stenvik samt Kjelland. Modellen består av en toleddet prosess, der man først tar stilling til om inngangsvilkårene, slik de er oppstilt som kumulative vilkår hos Nygaard og i høyesterettspraksis, er til stede. Selv om vilkårene er kumulative, er de ikke tilstrekkelige; forutsatt at vilkårene er oppfylt, må man som steg to i prosessen foreta en helhetsvurdering, se nedenfor. Framgangsmåten er i samsvar med nyere høyesterettspraksis, se *Avløpsnett* (Rt. 2014 s. 656).

Steg 1: Tre kumulative inngangsvilkår

Ekstraordinær risiko: Ikke enhver risiko for skade kan begrunne erstatningsansvar på ulovfestet objektivt grunnlag. Den må være «ekstraordinær», jf. for eksempel *Lund* (Rt. 2003 s. 1546) og *Avløpsnett* (Rt. 2014 s. 656). Hvorvidt risikoen er ekstraordinær, skal vurderes ut fra hvordan den konkret fortoner seg fra skadelidtes ståsted (til forskjell fra «stadig»- og «typisk»-vilkårene, der skadevolderståstedet anvendes), se *Mønepanne* (Rt. 1972 s. 965). «Ekstraordinær»-kravet er forstått slik at risikoen for skade må overstige dagliglivets risiko – den risikoen som er til stede i samfunnet til enhver tid og ikke er erstatningsrettslig vernet. Skadeevnen, det vil si sannsynligheten for skade multiplisert med mulig skadeomfang, må være av en viss størrelse. Skadeevnen var tilstrekkelig til å etablere ansvar i *Knallperle I* (Rt. 1909 s. 851), men utilstrekkelig i *Knallperle II* (Rt. 1917 s. 202). Den aktuelle *skaderisikoen* må i vesentlig grad overstige dagliglivets risiko (merk her at vesentlighetskravet refererer til risikoen for skade, ikke skadens omfang). Skyldes skaden en teknisk svikt eller liknende, er dette et argument, men ikke tilstrekkelig eller nødvendig for å etablere erstatningsansvar. Avgrensningen mot skyldvurderinger kan her bli uskarp, men ved det ulovfestede objektive ansvaret rettes fokuset mot den tekniske ufullkommenheten eller uforsvarlige ordningen i seg selv, og ikke

menneskene bak svikten. Man kan derfor si at det er snakk om en objektivisert risikovurdering av virksomheten eller innretningen.”

Stadig risiko: Vilkårret om «stadig» risiko forstås slik at skaderisikoen må vedvare så lenge virksomheten pågår, se *Vannledning* (Rt. 1905 s. 715), *Lillestrøm* (Rt. 2006 s. 690) og *Nordsjødykker II* (Rt. 2009 s. 1237). Det er snakk om et relativisert og avdempet stadighetskrav, idet det ikke er krav om at skaden er langvarig, så lenge den vedvarer så lenge virksomheten pågår.

Typisk risiko: Risikoen må være karakteristisk for virksomheten. Man må først vurdere om risikoen er typisk for virksomheten eller innretningen, og dernest om skaden i det konkrete tilfellet er utslag av denne risikoen. Det oppstilles således et årsakskrav, se *Acetylen* (Rt. 1964 s. 474), der vilkåret ikke var oppfylt.

Utover de tre inngangsvilkårene må det oppstilles et *tilknytningskrav*. I utgangspunktet er det bare eieren eller innehaveren av den skadevoldende virksomheten eller innretningen som kan holdes erstatningsansvarlig på ulovfestet objektivt grunnlag, «men tilknytning på annet grunnlag kan etter omstendighetene også være tilstrekkelig», se *Nordsjødykker II* (Rt. 2009 s. 1237 avsnitt 66). Det må foretas en helhetsvurdering av den påståtte skadevolderens tilknytning, se *Gol Bygg* (Rt. 1983 s. 1052), som utgjør et særegent eksempel.

Steg 2: Helhetsvurdering

Forutsatt at de tre kumulative vilkårene og tilknytningskravet er oppfylt, skal det etter kombinasjonsmodellen foretas en helhetsvurdering, hvor spørsmålet er om det er naturlig eller rimelig at det ilegges erstatningsansvar, sml. *Lund* (Rt. 2003 s. 1546) og *Nordsjødykker II* (Rt. 2009 s. 1237). I vurderingen inngår en rekke faktorer, se *Selmer* (Rt. 2001 s. 1656). Pulveriseringshensyn er en av disse (se omtale i *NfE* kapittel 2). Hvorvidt det er skadevolderen eller skadelidte som er nærmest til å tegne forsikring (forsikringshensynet), er en annen faktor, se *Klatre I* (Rt. 1940 s. 16) og *Mønepanne* (Rt. 1972 s. 965). Prevensjonshensynet (se *NfE* kapittel 2) gjør seg gjeldende også her, da ansvars plassering maner andre virksomheter til å redusere risiko, sml. *Løftekran* (Rt. 1969 s. 109) og *Mønepanne* (Rt. 1972 s. 965). En annen faktor er hvem, skadevolderen eller skadelidte, som har interesse eller fordel av den skadevoldende virksomheten (interessemomentet). Hvis tiltaket er i skadelidtes interesse, slik som ved pasientbehandling, har skadelidte normalt et svakt vern, se *Røntgenstråle* (Rt. 1978 s. 482). Motsatt er vernet sterkere ved påbudte vaksinasjoner hovedsakelig i det offentliges interesse, se *Vaksine* (Rt. 1960 s. 841). Konkrete risikoer og personskader har vanligvis sterkere vern enn abstrakte skader og skader på ting eller formue. Om det er naturlig og rimelig å ilegge erstatningsansvar i den konkrete saken eller i konkrete typetilfeller (rimelighetsbetraktninger), inngår også i vurderingen, se *Kloakkledning* (Rt. 1975 s. 1081).

Morten Kjelland

Erstatningsrett - en lærebok

Kapittel 6. Det lovfestede objektive ansvaret

Fra midten av 1900-tallet ble det lovfestet objektivt erstatningsansvar på en rekke livsområder. Særlovgivningen er spesifikt tilpasset livsområdene, og må utfylles av bakgrunnsretten (se *NfE* kapittel 1).

Skadefrekvensen på motorferdselens område har nødvendiggjort lovfestede regler om bilansvar. Den første loven som regulerte ansvar for motorvogn, er fra 1912. I dag gjelder bilansvarsloven 1961. Loven er i samsvar med og påvirket av EØS-retten, men det har den ikke alltid vært, se *Finanger II* (Rt. 2005 s. 1365), der staten ble erstatningsansvarlig for uriktig gjennomføring av en EØS-rettsakt, se *Finanger I* (Rt. 2000 s. 1811). Eier av «motorvogn» plikter å tegne trafikksikring, jf. bilansvarsloven § 15.

Bilansvaret gjelder skade som «motorvogn gjer» på mennesker eller ting, jf. bilansvarsloven §§ 1 og 4. Skadelidte kan alltid kreve erstatning hos trafikksikreren sin. Skader på selve motorvognen, eller førerens eiendeler, kan derimot ikke kreves erstattet etter bilansvaret, jf. bilansvarsloven § 5 bokstav a og b. Begrepet «motorvogn» er definert i bilansvarsloven § 3. «Gjer»-kriteriet, som er det sentrale vilkåret, oppstiller et krav om årsakssammenheng. Det er det alminnelige årsakskravet som skal anvendes, se *Politiflukt* (Rt. 2003 s. 557) og *Pseudoanfall* (Rt. 2007 s. 158). Skader som skyldes utforkjøringer, kollisjoner, klemskader og steinsprut, er eksempler på skader som normalt omfattes av bilansvaret (se tabell i læreboken side [214]). Derimot dekkes ikke skader som oppstår fordi motorvognen brukes til annet enn kjøretøy, jf. bilansvarsloven § 2.

Laste- og losseskader holdes også utenfor bilansvaret, se *Lastelem* (Rt. 1986 s. 1293). I læreboken gis det en pedagogisk tredeling av skadetilfeller som klart faller innenfor «gjer»-kriteriet, klart utenfor og tilfeller som er i randsonen (se læreboken s. [213]). Veiledende ved «gjer»-vurderingen er om skaden skyldes «en naturlig realisering av det farekompleks som er lovgrunnen for ansvaret», jf. NUT 1957: 1, sml. *Tankbil* (Rt. 2012 s. 233). Det legges derfor vekt på om skaden skyldes en realisering av risikofaktorer som er typiske for motorvogner.

For kollisjonstilfellene er det en særregel i bilansvarsloven § 8. Bestemmelsen skal fordele ansvaret mellom de involverte trafikksikringselskaper. Hvis bilansvarsloven § 8 anvendes, er dette i så fall i stedet for §§ 4 og 7. Loven har i § 10 regler om uforsikrede motorvogner og i de situasjonene man ikke vet hvilken motorvogn som har voldt skaden. Skadevolderen kan også pålegges personlig erstatningsansvar etter skyldansvaret, jf. bilansvarsloven § 11. Regelen er imidlertid lite praktisk, fordi ansvaret etter bilansvarsloven § 4 er objektivt (beløpsbegrensningen i § 9 kan være en grunn til å påberope seg skyldansvaret hvis tapet er over ti millioner kroner). Trafikksikreren kan på nærmere vilkår ha regressadgang overfor eieren eller brukeren av motorvognen, jf. bilansvarsloven §§ 12 og 13 (uforsikrede motorvogner). Et vilkår for regressadgang etter bilansvarsloven § 12 er at det er utvist grov uaktsomhet eller forsett

etter bilansvarsloven § 12 bokstav a, at bilen er stjålet eller liknende etter bokstav b eller at føreren har vært ruspåvirket, jf. bokstav c.

Erstatningsutmålingen skjer i samsvar med skadeserstatningslovens regler, jf. bilansvarsloven § 6 (se *NfE* kapittel [x]). Skadelidtes medvirkning reguleres i bilansvarsloven § 7. Det er antatt at det lovfestede objektive erstatningsansvaret for motorvognskader ikke kan suppleres av det ulovfestede objektive erstatningsansvaret.

Andre lovfestede objektive erstatningsansvar er yrkesskadeansvaret (jf. yrkesskadeforsikringsloven 1989), pasientskadeansvaret (pasientskadeloven 2001), jernbaneansvaret (jernbaneansvarsloven 1977), luftfartsansvaret (luftfartsloven 1993), produkt- og legemiddelansvaret (produktansvarsloven 1988), smittevernansvaret (smittevernloven 1994) og tivoliansvaret (tivoliloven 1991).

Yrkesskadeansvaret er et objektivt erstatningsansvar for skade som skjer i arbeidslivet (se nærmere om arbeidsgiveransvaret i *NfE* kapittel 7), jf. yrkesskadeforsikringsloven §§ 1, 2, 3, 10 og 11. Arbeidsgivere plikter å tegne yrkesskadeforsikring, jf. yrkesskadeforsikringsloven § 3. De hefter derfor ikke selv på objektivt grunnlag for krav etter loven, jf. yrkesskadeforsikringsloven § 8.

Pasientskadeansvaret er en mellomvariant av skyldansvar og objektivt ansvar, der de subjektive elementene i culpanormen er fraværende – det har derfor vært omtalt som et «culpa-light»-ansvar av Syse. Norsk pasientskadeerstatning (NPE) er ansvarssubjekt etter loven, jf. §§ 6 og 9. NPE vedtar om og eventuelt hvilken erstatningssum som skal ytes. Skadelidte kan påklage vedtaket til Pasientskadenemnda (PSN). Nemdas vedtak kan dernest bringes inn til domstolene for realitetsbehandling.

Morten Kjelland

Erstatningsrett - en lærebok

Kapittel 7. Ansvar for skade voldt av andre

Utgangspunktet i erstatningsretten er at man er ansvarlig for egne handlinger (eller unnlatelser). Erstatningsansvar for andre krever særlig begrunnelse og hjemmel. Ansvar for andre kan etableres på to hovedmåter: Den første måten er at ansvarssubjektet identifiseres med skadevolderen («identifikasjonsansvar»). Den andre måten er at det konstrueres et avledet ansvar.

Arbeidsgiveransvaret er en form for avledet ansvar, og er hjemlet i skadeserstatningsloven § 2-1. Det gjelder i og utenfor kontraktsforhold, og i næringsvirksomhet så vel som offentlig virksomhet. Ansvaret har både subjektive og objektive elementer: Arbeidsgiveren har et objektivt erstatningsansvar for skader arbeidstakeren volder forsettlig eller uaktsomt. «Ansvaret omfatter ikke skade som skyldes at arbeidstakeren går utenfor det som er rimelig å regne med etter arten av virksomheten», jf. skadeserstatningsloven § 2-1 nr. 1 andre punktum. En forutsetning for arbeidsgiveransvar er at det foreligger et arbeidsforhold («arbeidsgiver–arbeidstaker-forhold»). Det avgrenses dermed mot selvstendige oppdragstakere. Bestemmelsen definerer hvem som anses som «arbeidstaker» og «arbeidsgiver». Begrepene er som hovedregel i samsvar med definisjonene i ferieloven § 2 og arbeidsmiljøloven § 1-8.

Hvorvidt det foreligger et arbeidsforhold eller et oppdragsforhold, må vurderes konkret på bakgrunn av momenter utledet fra rettspraksis: Man vurderer om arbeideren plikter å stille *personlig arbeidskraft* til disposisjon, om han må *underordne seg arbeidsgiverens ledelse og kontroll*, hvem som stiller med *verktøy*, hvem som har *risiko for arbeidsresultatet*, hvordan *vederlag* beregnes og utbetales, *stabiliteten* i forholdet mellom partene og hvorvidt arbeideren kan *påta seg annet arbeid*. Momentlisten i praksis illustreres ved *Avlaster* (Rt. 2013 s. 354) og *Beredskapshjem* (Rt. 2013 s. 342). Utover at det må gjelde et arbeidsforhold, må skaden ha skjedd «under arbeidstakers utføring av arbeid eller verv for arbeidsgiveren», jf. skadeserstatningsloven § 2-1 nr. 1 første punktum.

Tilknytningskravet har både en *tidsmessig* og en *saklig* side: Skaden må tidsmessig ha skjedd innenfor arbeidstiden og ikke på arbeidstakerens fritid, se *Erter* (Rt. 1962 s. 89). Enkelte arbeidsgrupper anses for å være kontinuerlig i tjeneste; det gir *Alkejakt* (Rt. 1972 s. 815), som gjaldt sjøloven § 151, et eksempel på. Det må dernest være saklig sammenheng mellom skadeforvoldelsen og arbeidet. Saklighetskravet må vurderes konkret, og vil variere med arten av virksomheten. Man var tidligere svært restriktiv i denne vurderingen, noe *Bruskjører* (Rt. 1898 s. 108) viser. Veiledende i dag er hva som er *påregnelig* i den enkelte bransjen, se *Alkejakt* (Rt. 1972 s. 815), der det ble ilagt arbeidsgiveransvar da det «ikke [var] upåregnelig at det ble drevet alkejakt fra et marinefartøy». Også prevensjonshensynet kan inngå som et moment i saklighetsvurderingen, se *Mobbe I* (Rt. 1997 s. 786).

Spørsmålet om arbeidstakeren har opptrådt «forsettlig eller uaktsomt», må tilnærmes i samsvar med det alminnelige skyldansvaret. Hvorvidt en *forsettlig skadeforvoldelse* omfattes av arbeidsgiveransvaret, må avgjøres konkret. Forarbeidene uttrykte at forsettlige skadeforvoldelser «gjennomgående» bør medføre «at arbeidsgiveren ikke blir ansvarlig», jf. Innst. II 1964 s. 45. I *Algårds Bilutleie* (Rt. 2012 s. 1420 avsnitt 31) ble det uttalt at «forsettlige skadeforvoldelser i vinnings hensikt i strid med arbeidstakers interesser, vil – etter omstendighetene – omfattes». Av *Hjemmehjelp* (Rt. 2008 s. 755) kan det utledes tre momenter til vurderingen: Det første er om skadeforvoldelsen er utslag av *arbeidssituasjonen* eller arbeidstakeren som person, se også *Vekter* (Rt. 2007 s. 1665). Dernest legges det vekt på arbeidsgiverens og skadelidtes mulighet til å *kontrollere risikoen*. Det taler for arbeidsgiveransvar at arbeidsgiveren har høy grad av kontroll, til forskjell fra om det er skadelidte som er nærmest til å dempe risikoen. Det er derimot ikke avgjørende at arbeidsgiverens kontrollmulighet er begrenset, se *Hjemmehjelp* (Rt. 2008 s. 775).

Til slutt foretas det en *helhetsvurdering*, der spørsmålet er hvem som er nærmest til å bære risikoen for skaden. Også *det offentlige* kan pålegges arbeidsgiveransvar. Spørsmålet er om «de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten eller tjenesten, er tilsidesatt», jf. skadeserstatningsloven § 2-1 nr. 1 første punktum. Det offentlige arbeidsgiveransvar er relativt, idet «[a]ktsomhetskravet vil avhenge av hva slags tjenesteområde man befinner seg på», se *Nissegården* (Rt. 2015 s. 257 avsnitt 32). Den såkalte «standardregelen», som gjelder for offentlig kontroll-, bistands- og servicevirksomhet, oppstiller et krav om et *kvalifisert avvik*, se *Tirranna* (Rt. 1970 s. 1154), se *Asfaltkant* (Rt. 2000 s. 253). Det må likevel foretas en konkret vurdering, fordi «standardregelen» ikke gjelder for alle virksomheter som inngår i «offentlig kontroll-, bistands- og servicevirksomhet, se *Asfaltkant* (Rt. 2000 s. 253 s. 265). *Spanor* (Rt. 1991 s. 954), *Furunkulose* (Rt. 1992 s. 453) og *Ulmebrann* (Rt. 2011 s. 991) er eksempler på virksomheter der «standardregelen» gjelder. *Hjelpeverge* (Rt. 1999 s. 1903) er et eksempel på et tilfelle hvor man er utenfor dens virkeområde.

Upersonlige rettssubjekter kan ikke utvise skyld. Men upersonlige rettssubjekter kan derimot bli identifisert med sine organer (*organansvar*). Organansvaret innebærer en identifisering mellom fysiske personer og upersonlige rettssubjekter, slik at ansvaret tilordnes rettssubjektet. Det er hovedsakelig personer i lederstillinger ansvaret omfatter, og det stilles krav om at skaden må være voldt i egenskap av å utføre oppgaver av ledelseskarakter. I *Haavind* (Rt. 2015 s. 475 avsnitt 58) er det uttrykt slik: «[D]et ulovfestede organansvaret [...] inntreffer når skadeforvoldelsen skyldes svikt i lederfunksjoner.» Veiledende er «om vedkommende [...] utøver den øverste myndigheten [...] innen sitt felt», se *Omsorgsovertakelse* (Rt. 1995 s. 209 s. 221), som gjaldt innenfor offentlig sektor (sosialsjefen og klientutvalget). Fra privat sektor gir *Tripp Trapp* (Rt. 2012 s. 1062) et eksempel (innkjøpssjef). Organansvaret har selvstendig betydning ved siden av arbeidsgiveransvaret fordi arbeidsgiveransvaret *ikke* medfører fullstendig identifikasjon mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, slik organansvaret gjør. Arbeidsgiveren identifiseres ikke med arbeidstakerens uaktsomhet ved arbeidsgiveransvaret, slik at det ikke er grunnlag for erstatningstyper som betinger skyld hos skadevolderen, slik som ved oppreisningserstatning, jf. skadeserstatningsloven § 3-5. Oppreisningsansvaret må derfor bygge på organansvaret, se *Omsorgsovertakelse* (Rt. 1995 s. 209).

Statens ansvar for offentlig myndighetsutøvelse er en annen form for ansvar for andre. Grunnlovsstrid *kan* medføre erstatningsansvar – det er brudd på Grunnloven § 105, som gjelder ekspropriasjonserstatning, et eksempel på. Hvis et forvaltningsvedtak kjennes ugyldig, *kan* det medføre erstatningsansvar, se *Vangen* (Rt. 2010 s. 291). Men det gjelder ikke «noen generell regel om objektivt ansvar for ulovhemlet myndighetsutøvelse», se *Vangen* (Rt. 2010 s. 291 avsnitt

33). *Reitgjerdet II* (Rt. 1987 s. 1495) og *Advokatbevilling* (Rt. 2005 s. 416) er eksempler på at erstatningskrav har ført frem. I disse sakene ble objektivt erstatningsansvar begrunnet med at det gjaldt særlig inngripende vedtak. Sen saksbehandling kan etter omstendighetene også begrunne erstatningsansvar for staten, se *Pionérdykker* (Rt. 2006 s. 1519).

Foreldres ansvar for egne barns uaktsomme handlinger, jf. skadeserstatningsloven § 1-2, og eiers eller innehavers ansvar for dyr, jf. skadeserstatningsloven § 1-2, er andre eksempler på ansvar for andre.

Lov om skadeserstatning (skadeserstatningsloven)

Dato	LOV-1969-06-13-26
Departement	Justis- og beredskapsdepartementet
Sist endret	LOV-2015-12-18-124 fra 01.03.2018
Publisert	ISBN 82-504-1198-6
Ikrafttredelse	01.07.1969
Rettsområde	Erstatnings- og forsikringsrett ► Skadeserstatning
Korttittel	Skadeserstatningsloven – skl

Lovens tittel endret ved lover 25 mai 1973 nr. 26, 21 juni 2017 nr. 91 (ikr. 1 juli 2017 iflg. res. 21 juni 2017 nr. 822). – Jf. tidligere NL 3-21-1 og 2, strl.ikrl. §§ 19 til 27.

Kapittel 1. Ansvar i visse særlige forhold.

§ 1-1. (barns ansvar.)

Barn og ungdom under 18 år plikter å erstatte skade som de volder forsettlig eller uaktsomt, for så vidt det finnes rimelig under hensyn til alder, utvikling, utvist adferd, økonomisk evne og forholdene ellers.

§ 1-2. (foreldres ansvar m.v.)

1. Foreldre plikter å erstatte skade voldt av barn og ungdom under 18 år, såfremt de har latt det mangle på tilbørlig tilsyn eller på annen måte ikke har gjort det som etter forholdene er rimelig å kreve av dem for å hindre skadeforvoldelse.

2. Uansett egen skyld svarer foreldre for skade voldt forsettlig eller uaktsomt av deres barn under 18 år som de bor sammen med og har omsorgen for, med inntil 5.000 kroner for hver enkelt skadevolding.

0 Endret ved lover 13 feb 1976 nr. 1, 21 juni 1985 nr. 81, 12 mai 1995 nr. 21.

§ 1-3. (sinnssykes ansvar m.v.)

1. Den som er sinnssyk, åndssvak, bevisstløs eller befinner seg i en lignende forstyrrelse av sinnstilstanden, plikter å erstatte den skade han volder for så vidt det finnes rimelig under hensyn til utvist adferd, økonomisk evne og forholdene ellers. Var skadevolderen selvforskyldt brakt i en forbigående tilstand som nevnt, har han det ansvar som ellers ville følge av alminnelige erstatningsregler.

0 Endret ved lov 21 juni 1985 nr. 81.

§ 1-4. (ansvar for nødhandlinger.)

Skadevolder plikter å erstatte skade han lovlig har voldt for å avverge truende fare. Dette gjelder likevel ikke når skaden er voldt på person eller gjenstand som faren truet fra, med mindre skadevolderen selv er skyld i faren.

§ 1-5. (ansvar for dyr)

1. Eier og innehaver av dyr plikter uansett skyld fra sin side å erstatte skade som dyret volder på person eller på klær eller andre vanlige bruksting mens noen har dem på seg.

2. Eier og innehaver av hund eller ville dyr som holdes i fangenskap, plikter uansett skyld fra sin side å erstatte også tingskade som dyret volder.

3. Ansvar uten skyld for skade på person, klær eller bruksting som nevnt i nr. 1, gjelder ikke så langt skaden er dekket av en motorvogns trafikksikring. Ansvar uten skyld etter nr. 2 gjelder ikke skade som hund volder på annen hund eller motorvogn.

4. Skade som volderes av dyr og som ikke går inn under bestemmelsene om ansvar uten skyld i nr. 1 til 3 ovenfor, plikter eier og innehaver å erstatte dersom han har latt det mangle på tilbørlig tilsyn eller på annen måte ikke har gjort det som er rimelig å kreve for å hindre skade.

5. Bestemmelsene i paragrafen gjør ikke noen endring i de særlige regler om ansvar for dyr som er gitt i annen lov eller det ansvar uten skyld som følger av alminnelige erstatningsregler.

0 Tilføyd ved lov 21 juni 1985 nr. 81.

§ 1-6. (ansvar for skade voldt ved korrupsjon)

1. Den som har lidt skade som følge av korrupsjon, kan kreve erstatning fra den som med forsett eller uaktsomhet svarer for korrupsjonen eller for medvirkning til korrupsjonen. Erstatning kan også kreves fra den ansvarliges arbeidsgiver hvis korrupsjonen er skjedd i tilknytning til utføring av arbeid eller verv for arbeidsgiveren, med mindre denne påviser at det er truffet alle rimelige forholdsregler for å unngå korrupsjon og ansvar heller ikke vil være rimelig etter en samlet vurdering av omstendighetene i saken. Lovens § 2-1 nr. 2 og nr. 3, § 2-2 og § 2-3 gjelder tilsvarende.

2. Erstatning skal dekke den skadelidtes økonomiske tap, jf. kapittel 3 og 4.

3. Med korrupsjon menes atferd som nevnt i straffeloven §§ 387 og 389. Dette gjelder uten hensyn til om noen er straffskyldig. Hører den ansvarlige eller dennes arbeidsgiver hjemme i Norge, gjelder ansvaret også om korrupsjonen skjer i utlandet eller skaden oppstår i utlandet.

0 Tilføyd ved lov 11 jan 2008 nr. 1 (ikr. 1 mars 2008 iflg. res. 11 jan 2008 nr. 3), endret ved lov 19 juni 2015 nr. 65 (ikr. 1 okt 2015).

Kapittel 2. Det offentliges og andre arbeidsgiveres ansvar m.v.

§ 2-1. (arbeidsgivers ansvar for arbeidstaker.)

1. Arbeidsgiver svarer for skade som volderes forsettlig eller uaktsomt under arbeidstakers utføring av arbeid eller verv for arbeidsgiveren, idet hensyn tas til om de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten eller tjenesten, er tilsidesatt. Ansvaret omfatter ikke skade som skyldes at arbeidstakeren går utenfor det som er rimelig å regne med etter arten av virksomheten eller saksområdet og karakteren av arbeidet eller vervet.

2. Med arbeidsgiver menes her det offentlige og enhver annen som i eller utenfor ervervsvirksomhet har noen i sin tjeneste.

3. Med arbeidstaker menes enhver som gjør arbeid eller utfører verv i arbeidsgivers tjeneste, unntatt verv som tillitsvalgt i annet foretak. Like med arbeidstaker regnes ombud i offentlig virksomhet, de som gjør tjeneste i Forsvaret og andre under pålagt tjenestegjøring for det offentlige, samt innsatte, pasienter e.l. som deltar i arbeidsvirksomhet i kriminalomsorgens anstalter, i helseinstitusjoner e.l.

4. Om pasientskadeerstatning gjelder pasientskadeloven.

0 Endret ved lover 13 juni 1997 nr. 44 (ikr. 1 jan 1999 iflg. res. 17 juli 1998 nr. 615), 15 juni 2001 nr. 53 (ikr. 1 jan 2003 for den offentlige helsetjenesten iflg. res. 20 des 2002 nr. 1623), 20 juni 2003 nr. 45 (ikr. 1 juli 2003 iflg. res. 20 juni 2003 nr. 712), 12 aug 2016 nr. 77 (ikr. 1 juli 2017 iflg. res. 16 juni 2017 nr. 778).

§ 2-2. (lemping av arbeidsgiverens ansvar.)

1. Arbeidsgiverens ansvar kan lempes etter § 5-2.

2. Ansvarer kan dessuten lempes dersom skaden beror på vedtak av offentlig myndighet og skadelidte uten rimelig grunn har latt være å forsøke å få endret vedtaket.

0 Endret ved lover 13 feb 1976 nr. 1, 21 juni 1985 nr. 81.

§ 2-3. (lemping av arbeidstakers ansvar.)

1. Den som er blitt ansvarlig for arbeidstaker etter § 2-1, kan kreve dekning av ham for så vidt det finnes rimelig under hensyn til utvist adferd, økonomisk evne, arbeidstakerens stilling og forholdene for øvrig.

2. Arbeidstakers ansvar overfor skadelidte kan lempes når forhold som nevnt i nr. 1 gjør det rimelig, og det finnes forsvarlig også under hensyn til skadelidte. Arbeidstaker som selv erstatter skaden, kan kreve tilbake det arbeidsgiveren bør bære etter nr. 1.

3. Regelen i nr. 1 gjelder tilsvarende dersom arbeidsgiver gjør krav gjeldende mot arbeidstaker som i hans tjeneste har påført ham skade.

Kapittel 3. Erstatning for skade på person, for andre personlige krenkinger m.m. og for tap av forsørger.

0 Tilføyd som nytt kap. 3 ved lov 25 mai 1973 nr. 26.

§ 3-1. (erstatning for skade på person.)

Erstatning for skade på person skal dekke lidt skade, tap i framtidig erverv og utgifter som personskaden antas å påføre skadelidte i framtiden.

Erstatning for tap i inntekt og framtidig erverv fastsettes særskilt og under hensyn til skadelidtes muligheter for å skaffe seg inntekt ved arbeid som med rimelighet kan ventes av ham på bakgrunn av hans evner, utdanning, praksis, alder og muligheter for omskolering. Med inntekt likestilles verdien av arbeid i heimen.

Ved erstatningsutmålingen gjøres fradrag for lønn under sykdom og liknende ytelser, trygdeytelser, ytelser fra pensjonsordning i arbeidsforhold eller yrke og for forsikringsytelser i den utstrekning den erstatningsansvarlige har betalt

premien. Videre kan tas hensyn til forsikringsytelser som ikke går inn under foregående punktum, til annen vesentlig økonomisk støtte som skadelidte har fått eller kommer til å få som følge av skaden og til forholdene ellers.

Har skadelidte på skadevirkningstidspunktet ikke fylt 19 år, utmåles erstatningen for varig tap i erverv etter § 3-2 a.

0 Endret ved lover 25 mai 1973 nr. 26, 13 feb 1976 nr. 1, 21 juni 1985 nr. 81, 18 des 1987 nr. 96, 18 des 2015 nr. 124 (ikr. 1 mars 2018 iflg. res. 16 feb 2018 nr. 235).

§ 3-2. (menerstatning.)

Har skadelidte fått varig og betydelig skade av medisinsk art, svares særskilt menerstatning. Denne erstatning fastsettes under hensyn til menets medisinske art og størrelse og dets betydning for den personlige livsutfoldelse. Prognoser om forkortet levetid som følge av den ansvarsbetingende hendelsen skal ikke vektlegges ved fastsettelsen av erstatningen. Bestemmelsene i § 3-1 tredje ledd gjelder tilsvarende for så vidt ytelsene kan anses å gi kompensasjon for menet.

0 Endret ved lover 25 mai 1973 nr. 26, 18 des 1987 nr. 96, 12 mai 2015 nr. 29 (i kraft 1 jan 2016 iflg. res. 12 mai 2015 nr. 468), 18 des 2015 nr. 124 (ikr. 1 mars 2018 iflg. res. 16 feb 2018 nr. 235).

§ 3-2 a. (inntektstaperstatning til barn)

1. Har den skadelidte på skadevirkningstidspunktet ikke fylt 19 år, ytes erstatning for varig tap i erverv, herunder tap i verdien av arbeid i heimen, etter paragrafen her.

2. Inntektstap frem til og med det året den skadelidte fyller 21 år, erstattes med et antall G etter forskrift gitt av Kongen. Det gis ikke erstatning etter første punktum ved lavere medisinsk invaliditet enn ti prosent.

3. Inntektstap etter det året den skadelidte fyller 21 år, erstattes med 50,8 G og utmåles dette året. Dersom utmålingen likevel først skjer et senere år, fastsettes erstatningen til 51,8 G. Er den skadelidtes ervervsuførhet lavere enn 100 prosent, reduseres erstatningen etter første og annet punktum forholdsmessig. Har den skadelidte en uføregrad som ikke oppfyller kravet for å motta uføretrygd etter folketrygdloven § 12-7, fastsettes erstatningen likevel til en forholdsmessig andel av et antall G etter regler gitt av Kongen i forskrift. Er det åpenbart at den skadelidte er 100 prosent varig ervervsufør, kan erstatningen fastsettes tidligere enn det året den skadelidte fyller 21 år. Skadevolderen eller dennes representant kan også når som helst oppfylle sin betalingsforpliktelse ved å betale en erstatning som om den skadelidte er 100 prosent varig ervervsufør. Utmåles erstatningen tidligere enn det året den skadelidte fyller 21 år, skal erstatningsbeløpet aldersjusteres etter regler fastsatt av Kongen i forskrift. Den erstatningsansvarlige kan pålegges å stille sikkerhet for den skadelidtes krav på erstatning etter dette leddet.

4. Skadevolderen eller dennes representant plikter å gi en skadelidt med kjent adresse særskilt melding om rett til oppgjør etter tredje ledd det året den skadelidte fyller 19 år. Meldingen skal sendes ved rekommandert brev.

5. Hadde den skadelidte de siste to årene før skadevirkningstidspunktet en gjennomsnittlig arbeidsinntekt på 5 G eller mer, kan beløpene som følger av en utmåling etter annet og tredje ledd, forhøyes i det omfang det finnes rimelig.

6. Ved varig medisinsk invaliditet til og med 25 prosent kan den skadelidte, som et alternativ til erstatning etter annet og tredje ledd, kreve at inntektstaperstatningen fastsettes til en engangserstatning etter regler gitt av Kongen i forskrift. Første punktum gjelder ikke ved lavere medisinsk invaliditet enn ti prosent. Kravet må fremmes skriftlig innen det året den skadelidte fyller 16 år, likevel senest fem år fra skadevirkningstidspunktet.

7. I tillegg til erstatning etter annet og tredje ledd eller etter sjette ledd erstattes tap i verdien av arbeid i heimen med

- a) 4 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av tyngre hjemmearbeid, eller
- b) 8 G ved varig tap av evnen til å utføre en vesentlig del av også lettere hjemmearbeid.

8. Ved fastsettingen av erstatning etter paragrafen her skal det gjøres fradrag for forsikringsytelser i den utstrekning den erstatningsansvarlige har betalt premien.

9. Dersom den skadelidte ikke er medlem av folketrygden, jf. folketrygdloven kapittel 2, og bestemmelsene foran leder til et åpenbart urimelig resultat, kan erstatningen forhøyes eller reduseres i det omfang det finnes rimelig.

10. Med «G» menes grunnbeløpet i folketrygden, jf. folketrygdloven § 1-4, med den verdien det har på oppgjørstidspunktet. Med «oppgjørstidspunktet» menes det tidspunktet partene kommer til enighet eller det treffes avgjørelse som blir rettskraftig. Er erstatningen i det vesentlige utbetalt før dette, regnes likevel tidspunktet for utbetalingen som oppgjørstidspunktet.

11. Ved erstatningskrav etter paragrafen her løper renter etter lov 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling m.m. tidligst fra to uker etter oppgjørstidspunktet, jf. tiende ledd annet og tredje punktum.

12. Dersom retten av særlige grunner fastsetter erstatning etter denne bestemmelsen til terminbeløp, jf. § 3-9, skal terminbeløpet fastsettes til et antall G og slik at det tas hensyn til den skadelidtes skattesituasjon.

0 Tilføyd ved lov 18 des 1987 nr. 96, endret ved lover 28 feb 1997 nr. 19 (ikr. 1 mai 1997), 18 des 2015 nr. 124 (ikr. 1 mars 2018 iflg. res. 16 feb 2018 nr. 235).

§ 3-3. (erstatning for visse personlige krenkelser m.m.)

Bestemmelsene i §§ 3-1, 3-2 og 3-2 a gjelder tilsvarende ved erstatning for krenking eller mislig atferd som nevnt i straffeloven §§ 222, 251, 253, 254, 257, 259, 262, 263, 266, 268 første ledd, 271, 282, 291, 294, 295, 296, 299, 302, 304, 312, 313, 314, 327 eller 330.

0 Tilføyd ved lov 25 mai 1973 nr. 26, endret ved lover 18 des 1987 nr. 96, 22 mai 1992 nr. 49, 1 juli 1994 nr. 50 (ikr. 1 jan 1995), 11 aug 2000 nr. 76, 19 juni 2015 nr. 65 (ikr. 1 okt 2015), 18 des 2015 nr. 124 (ikr. 1 mars 2018 iflg. res. 16 feb 2018 nr. 235).

§ 3-4. (erstatning for en persons død.)

Erstatning for tap av forsørger ved dødsfall tilkommer den eller de etterlatte som avdøde ved dødsfallet helt eller delvis forsørget. Erstatning kan etter forholdene tilkjennes selv om den avdøde ikke ved dødsfallet forsørget den etterlatte, forutsatt at denne i nær framtid kunne pårekne forsørging.

Erstatning for tap av forsørger fastsettes under hensyn til forsørgingens omfang og den etterlattes muligheter for selv å bidra til sin forsørging. Erstatningen fastsettes særskilt for hver enkelt erstatningsberettiget. Bestemmelsene i § 3-1 annet ledds siste punktum og tredje ledd gjelder tilsvarende.

Erstatning for dødsfall skal videre dekke vanlige utgifter til gravferden, og for så vidt det finnes rimelig, andre utgifter i anledning av dødsfallet. Bestemmelsen i § 3-1 tredje ledds første punktum gjelder tilsvarende.

0 Tilføyd ved lov 25 mai 1973 nr. 26.

§ 3-5. (erstatning (oppreisning) for skade av ikke økonomisk art.)

Den som forsettlig eller grovt aktløst har

a) voldt skade på person eller

b) tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i § 3-3,

kan – uansett om det ytes menerstatning etter § 3-2 eller standardisert erstatning etter § 3-2a – pålegges å betale den fornærmede en slik engangssum som retten finner rimelig til erstatning (oppreisning) for den voldte tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art. Ved krenking eller mislig atferd som nevnt i straffeloven §§ 299 eller 302, skal det ved utmålingen av oppreisning særlig legges vekt på handlingens art, hvor lang tid forholdet har pågått, om handlingen er et misbruk av slektskapsforhold, omsorgsforhold, avhengighetsforhold eller tillitsforhold, og om handlingen er begått på en særlig smertefull eller krenkende måte.

Har flere i fellesskap voldt skade, tilføyd krenking eller utvist mislig atferd, kan det fastsettes separate krav om oppreisning for den enkelte ansvarlige. I vurderingen etter første punktum skal det særlig legges vekt på den økte belastningen for fornærmede av at flere handlet i fellesskap.

Den som forsettlig eller grovt aktløst har voldt en annens død, kan pålegges å betale avdødes ektefelle, samboer, barn eller foreldre slik oppreisning som nevnt i første ledd.

0 Tilføyd ved lov 25 mai 1973 nr. 26, endret ved lover 18 des 1987 nr. 96, 22 mai 1992 nr. 49, 1 juli 1994 nr. 50 (ikr. 1 jan 1995), 11 aug 2000 nr. 76, 19 juni 2015 nr. 65 (ikr. 1 okt 2015), 21 juni 2017 nr. 91 (ikr. 1 juli 2017 iflg. res. 21 juni 2017 nr. 822).

§ 3-6. (erstatning for krenking av privatlivets fred)

Den som har krenket privatlivets fred, skal, såfremt han har utvist uaktsomhet eller vilkårene for straff er oppfylt, yte erstatning for den lidte skade og slik erstatning for tap i fremtidig erverv som retten under hensyn til den utviste skyld og forholdene ellers finner rimelig. Han kan også pålegges å betale slik erstatning (oppreisning) for skade av ikke-økonomisk art som retten finner rimelig. I dom som går ut på straff, kan retten pålegge domfelte å betale til fornærmede et beløp til kunngjøring av dommen.

Ansvarer etter første ledd omfatter ikke den som bare har deltatt ved teknisk fremstilling eller formidling av ytringen.

Er noen som har handlet i tjenesten til en eier eller utgiver av et massemedium ansvarlig etter første ledd, hefter også eieren eller utgiveren for erstatningen. Det samme gjelder oppreisning, med mindre retten av særlige grunner fritar dem. Eierne eller utgiveren kan også pålegges slik ytterligere oppreisning som retten i forhold til dem finner rimelig.

0 Tilføyd ved lov 25 mai 1973 nr. 26, endret ved lover 13 juni 1980 nr. 36, 19 juni 2015 nr. 65 (ikr. 1 okt 2015).

§ 3-6 a. (erstatning for ærekrenkelser)

Den som uaktsomt har satt frem en ytring som er egnet til å krenke en annens ærefølelse eller omdømme, skal yte erstatning for den lidte skade og slik erstatning for tap i fremtidig erverv som retten ut fra den utviste skyld og forholdene ellers finner rimelig. Han kan også pålegges å betale slik erstatning (oppreisning) for skade av ikke-økonomisk art som retten finner rimelig. Dersom den krenkede døde mindre enn 15 år før krenkelsen etter første ledd fant sted, kan krav om oppreisning settes frem av hans nærmeste.

En ærekrenkende ytring medfører ikke ansvar etter første ledd dersom den anses berettiget etter en avveining av de hensyn som begrunner ytringsfrihet. Ved denne vurderingen skal det særlig legges vekt på om ytringen hviler på et fyldestgjørende faktisk grunnlag, på ytringens grad av krenkelse, og om hensynet til den krenkede er tilfredsstillende ivarettatt ved for eksempel adgang til imøtegåelse, om allmenne interesser eller andre gode grunner tilsa at den ble satt frem, og om ytreren har vært i aktsom god tro med hensyn til de momenter som kan gjøre ytringen berettiget.

Reglene i § 3-6 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende.

0 Tilføyd ved lov 19 juni 2015 nr. 65 (ikr. 1 okt 2015).

§ 3-7. (regress for trygdeytelser, pensjonsytelser, forsikringsytelser og lønn under sykdom o l)

1. Trygden eller en pensjonsinnretning kan ikke kreve regress hos den ansvarlige for trygdens eller pensjonsinnretningens utgifter og ansvar på grunn av skaden, med mindre denne er voldt forsettlig av den erstatningsansvarlige selv. Ved personskadeforsikring gjelder det samme for forsikringsselskapets regress mot den ansvarlige. Regressretten gjelder bare i den utstrekning ytelsene tillegges betydning ved utmålingen av skadevolderens ansvar overfor den skadelidte (jf § 3-1 tredje ledd).

2. Arbeidsgiveren kan kreve regress for lønn under sykdom eller liknende ytelser, så langt tredjemann er erstatningsansvarlig etter ellers gjeldende erstatningsregler. Regressretten omfatter ikke ytelser som arbeidsgiveren kan kreve dekket av trygden.

3. Ved forsikring som en arbeidsgiver har tegnet for en ansatt, kan selskapet forbeholde seg rett til regress mot den ansvarlige skadevolder.

0 Tilføyd ved lov 25 mai 1973 nr. 26, endret ved lov 21 juni 1985 nr. 81.

§ 3-8. (adgang til ny sak)

Et avsluttet oppgjør om menerstatning eller erstatning for tap i framtidig erverv eller utgifter, kan kreves opptatt til ny behandling hvis en forverring av skadelidtes helse rokker ved det som ble lagt til grunn for oppgjøret, og det er klar sannsynlighetsovervekt for at dette vil gi rett til en vesentlig høyere erstatning.

0 Tilføyd ved lov 25 mai 1973 nr. 26, opphevet ved lov 21 juni 1985 nr. 81, tilføyd igjen ved lov 17 juni 2005 nr. 90 (ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 26 jan 2007 nr. 88) som endret ved lov 26 jan 2007 nr. 3.

§ 3-9. (engangserstatning eller terminvise beløp)

Erstatning for personskade og tap av forsørger fastsettes til en engangssum, med mindre retten av særlige grunner finner å burde fastsette erstatningen helt eller delvis til terminbeløp. Ved fastsettelse av menerstatning anses prognoser om forkortet levetid som følge av den ansvarsbetingende hendelsen ikke som en særlig grunn etter første punktum. For betaling av terminbeløp kan den erstatningsansvarlige pålegges å stille sikkerhet. Når det finnes grunn til det, kan tingretten i den rettskrets der skadelidte har alminnelig verneting, etter begjæring av en part ved kjennelse helt eller delvis omgjøre terminbeløp til engangserstatning.

0 Tilføyd ved lov 25 mai 1973 nr. 26, endret ved lover 14 des 2001 nr. 98 (ikr. 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416), 17 juni 2005 nr. 90 (ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 26 jan 2007 nr. 88) som endret ved lov 26 jan 2007 nr. 3, 12 mai 2015 nr. 29 (ikr. 1 jan 2016 iflg. res. 12 mai 2015 nr. 468 for erstatningsbetingende hendelser etter dette tidspunkt, jf. lovens del III nr. 2).

§ 3-10. (rådighetsbegrensning m.m.)

Erstatningskrav etter dette kapitlet kan ikke overdras eller pantsettes så lenge kravet ikke er godkjent eller rettskraftig avgjort. Retten kan likevel samtykke i overdragelse av slikt erstatningskrav etter at kravet er oppstått. Krav på erstatning etter § 3-2 eller oppreisning etter § 3-5 eller § 3-6 kan heller ikke overføres ved arv, så lenge det ikke er godkjent eller gjort gjeldende ved søksmål, eller det er meldt til Norsk Pasientskadeerstatning etter pasientskadeloven § 9.

Når særlige grunner foreligger, kan retten begrense rådigheten over et godkjent eller tilkjent erstatningsbeløp. Reglene i lov om fordringshavernes dekningsrett § 3-9 annet til fjerde ledd får i så fall anvendelse, men slik at også retten i samband med bestemmelse om rådighetsbegrensning kan treffe nærmere bestemmelse om forvaltningen av midlene.

Avgjørelse etter denne paragraf treffes ved kjennelse av tingretten i den rettskrets der skadelidte har sitt alminnelige verneting med mindre spørsmålet bringes inn for den dømmende rett eller Pasientskadenemnda til avgjørelse i samband med avgjørelsen av erstatningskravet eller ved kjennelse forut for dette.

0 Tilføyd ved lov 25 mai 1973 nr. 26, endret ved lover 13 juni 1975 nr. 37, 13 feb 1976 nr. 1, 8 juni 1984 nr. 60, 14 des 2001 nr. 98 (ikr. 1 jan 2002 iflg. res. 14 des 2001 nr. 1416), 15 juni 2001 nr. 53 (ikr. for den offentlige helsetjenesten fra 1 jan 2003 iflg. res. 20 des 2002 nr. 1623) som endret ved lov 14 des 2001 nr. 98, 17 juni 2005 nr. 90 (ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 26 jan 2007 nr. 88) som endret ved lov 26 jan 2007 nr. 3.

Kapittel 4. Erstatning for tingskade og annen formuesskade.

0 Kapitlet endret ved lov 21 juni 1985 nr. 81.

§ 4-1. (erstatningsutmålingen)

Erstatning for tingskade og annen formuesskade skal dekke den skadelidtes økonomiske tap.

0 Tilføyd ved lov 21 juni 1985 nr. 81.

§ 4-2. (skadevolderens stilling når skaden er dekket ved forsikring)

1. I det omfanget det er på det rene at en skade kan kreves dekket av forsikring for tingskade eller annen formuesskade, kan den skadelidte bare gjøre gjeldende sitt erstatningskrav mot den ansvarlige skadevolder dersom skaden er voldt:

- a) ved forsett eller grov uaktsomhet av den ansvarlige selv, eller
- b) i hans yrke, ervervsvirksomhet eller dermed likestilt virksomhet.

2. Dersom skadevolderen har betalt erstatning i større utstrekning enn han plikter etter paragrafen her, kan han kreve det overskytende fra vedkommende forsikringsselskap i det omfang skaden er dekket av forsikringen.

0 Tilføyd ved lov 21 juni 1985 nr. 81.

§ 4-3. (forsikringsselskapets regress for utbetalt erstatning)

I den utstrekning selskapet ved forsikring for tingskade eller annen formuesskade har betalt erstatning til skadelidte, kan det kreve regress hos den ansvarlige skadevolder så langt skadelidte kunne ha krevd erstatning hos skadevolderen etter § 4-2.

0 Tilføyd ved lov 21 juni 1985 nr. 81.

§ 4-4. (særregler om utvidet adgang til å gå på skadevolderen og om utvidet regress)

1. Begrensningene i den skadelidtes krav og forsikringsselskapets regress i § 4-2 jf § 4-3 gjelder ikke ved:

- a) transport-, sjø- og luftfartsforsikring når skaden er voldt i næringsvirksomhet
- b) ved kredittforsikring og garantiforsikring.

2. Ved trafikkforsikring kan forsikringsselskapet kreve regress etter bilansvarslova §§ 8, 12 og 13 uten hensyn til reglene i § 4-3.

0 Tilføyd ved lov 21 juni 1985 nr. 81.

Kapittel 5. Alminnelige bestemmelser

0 Tilføyd ved lov 21 juni 1985 nr. 81.

§ 5-1. (den skadelidtes medvirkning)

1. Dersom den direkte skadelidte eller erstatningssøkeren har medvirket til skaden ved egen skyld, kan erstatningen settes ned eller falle bort for så vidt det er rimelig når en tar hensyn til atferden, og dens betydning for at skaden skjedde, omfanget av skaden og forholdene ellers. Dette gjelder likevel ikke dersom skadelidte på skadetiden ikke hadde fylt 10 år.

2. Som medvirkning reknes det også når den direkte skadelidte eller erstatningssøkeren har latt være i rimelig utstrekning å fjerne eller minske risikoen for skade eller etter evne å begrense skaden.

3. Reglene i nr. 1 og 2 gjelder tilsvarende ved medvirkning av andre personer eller forhold som den direkte skadelidte eller erstatningssøkeren i denne sammenheng hefter for.

0 Tilføyd ved lov 21 juni 1985 nr. 81, endret ved lov 18 des 1987 nr. 96.

§ 5-2. (lemping av erstatningsansvar)

Erstatningsansvaret kan lempes når retten under hensyn til skadens størrelse, den ansvarliges økonomiske bæreevne, foreliggende forsikringer og forsikringsmuligheter, skyldforhold og forholdene ellers finner at ansvaret virker urimelig tyngende for den ansvarlige. Det samme gjelder når det i særlige tilfelle er rimelig at den skadelidte helt eller delvis bærer skaden.

0 Tilføyd ved lov 21 juni 1985 nr. 81.

§ 5-3. (skade voldt av flere)

1. Flere som plikter å betale erstatning for samme skade, svarer en for alle og alle for en. Det samme gjelder flere som plikter å betale oppreisning for samme skade, krenking eller mislige atferd, dersom ikke retten bestemmer annet.

2. I hvilken utstrekning den som har betalt erstatning eller oppreisning kan gjøre krav gjeldende mot andre ansvarlige, avgjøres under hensyn til ansvarsgrunnlaget og forholdene ellers.

0 Tilføyd ved lov 21 juni 1985 nr. 81, endret ved lov 21 juni 2017 nr. 91 (ikr. 1 juli 2017 iflg. res. 21 juni 2017 nr. 822).

§ 5-4. (den skadelidtes krav dekkes foran regresskrav)

Regresskrav kan ikke gjøres gjeldende til fortrensel for den erstatningsberettigetes eller hans etterlattes krav på erstatning eller oppreisning for samme skade.

0 Tilføyd ved lov 21 juni 1985 nr. 81.

§ 5-5. (forholdet til annen lovgivning m v)

Reglene i loven her gjelder ikke i den utstrekning annet følger av lovgivningen eller av internasjonale konvensjoner som Norge er bundet av.

0 Tilføyd ved lov 21 juni 1985 nr. 81.

Kapittel 6. Ikrafttredelse. Oppheving og endring av andre lover.

0 Endret ved lover 25 mai 1973 nr. 26 (tidl. kap. 4 endret til kap. 5), 21 juni 1985 nr. 81 (tidl. kap 5 endret til kap 6).

§ 6-1. (ikrafttredelse.)

Loven trer i kraft fra det tidspunkt Kongen bestemmer.

§ 6-2. (oppheving og endring av andre lover.)

Fra det tidspunkt loven trer i kraft, gjøres følgende endringer i lovgivningen ellers: – – –

Mobbe II (Rt. 2012 s. 146)

Instans	Norges Høyesterett – Dom.
Dato	2012-02-01
Publisert	HR-2012-241-A – Rt-2012-146
Stikkord	Erstatningsrett. Arbeidsgiveransvar. Kumulative feil. Mobbing i grunnskolen. Aktsomhetsnorm.
Sammendrag	Saken gjaldt erstatningskrav mot en kommune for skader som følge av mobbing i barneskolen i årene 1987 til 1993. For Høyesterett var spørsmålet om lagmannsretten hadde anvendt riktig aktsomhetsnorm. Eleven ble over flere år isolert og ertet, uten å ha mulighet til å ta igjen. Plagingen hadde en karakter, en hyppighet og en varighet som måtte karakteriseres som mobbing. Høyesterett kom til at oppfølgingen fra skolen var utilstrekkelig. Virkemidlene som ble tatt i bruk gikk på å forbedre elevens sosiale modenhet. Det var utvist uaktsomhet ved at skolen ikke på et tidligere tidspunkt sørget for en avklaring av situasjonen og satte inn tiltak mot de som mobbet. På grunnlag av læren om ansvar for kumulative feil kom Høyesterett til at de krav som med rimelighet måtte kunne stilles til skolen var tilsidesatt, og at det var grunnlag for å tilkjenne erstatning i medhold av skadeserstatningsloven § 2-1. Anken over lagmannsrettens dom ble forkastet.
Saksgang	Kristiansand tingrett TKISA-2010-85491 – Agder lagmannsrett LA-2010-204975 – Høyesterett HR-2012-241-A, (sak nr. 2011/1163), sivil sak, anke over dom.
Parter	Kristiansand kommune (advokat Gro Hamre – til prøve) mot A (advokat Gisle A. Johnson – til prøve).
Forfatter	Stabel, Bårdsen, Bull, Normann, Tjomsland.

-
- (1) Dommer **Stabel**: Saken gjelder erstatningskrav mot en kommune for skader som følge av mobbing i barneskolen i årene 1987 til 1993. For Høyesterett er spørsmålet om lagmannsretten har anvendt riktig aktsomhetsnorm.
- (2) A, senere ofte bare kalt A, er født i januar 1981. Faren er blind og moren er sterkt svaksynt. A ble født med en arvelig kreftsykdom i øynene. Sykdommen førte til at det venstre øyet ble fjernet og erstattet med glassøye da han var et halvt år gammel. På høyre øye ser han normalt. På grunn av høy intellektuell funksjonsevne begynte han ett år for tidlig på skolen, og startet i første klasse på X skole i Kristiansand kommune høsten 1987. Her ble han mobbet av sine medelever, inntil han etter søknad fra foreldrene kom i ny klasse, ved at han fikk gå sjette klasse om igjen. Han gjennomførte etter dette ungdomsskole og videregående skole uten problemer.

- (3) I 2000 begynte han på sivilingeniørstudiet ved NTNU. Fra 2002 hadde han forsinket studieprogresjon. I løpet av 2007 avbrøt han studiet på grunn av psykiske plager. Det ble avdekket at han, med bakgrunn i plagene på grunnskolen, led av posttraumatisk stresslidelse, sosial fobi og depresjon. Han har nå formell permisjon fra studiet og er, etter å ha mottatt rehabiliteringspenger fra 1. august 2007, innvilget tre års uførepensjon etter reglene for unge uføre.
- (4) A tok i 2009 ut søksmål mot Kristiansand kommune med påstand om erstatning oppad begrenset til vel 1,5 millioner kroner. Kommunen påsto seg frifunnet, og gjorde prinsipalt gjeldende at et eventuelt krav var foreldet. Kristiansand tingrett avsa 11. november 2010 dom med slik domsslutning:
- «1. Kristiansand kommune frifinnes.
 2. Saksomkostninger tilkjennes ikke.
 3. Omkostninger for rettsoppnevnt sakkyndig blir å fordele med en halvpart på hver.»
- (5) Tingretten fant det bevist at A hadde vært utsatt for massiv psykisk mobbing fra medelever. Frifinnelsen var begrunnet med at det ikke var sannsynliggjort at skolens ansatte i den forbindelse hadde utvist uaktsomhet eller klanderverdig adferd. Det var da ikke nødvendig for tingretten å gå inn på foreldesspørsmålet.
- (6) Etter anke fra A avsa Agder lagmannsrett 2. mai 2011 dom (LA-2010-204975) med slik domsslutning:
- «1. Kristiansand kommune dømmes til å betale erstatning til A med kroner 926.925 – nihundreogtjuesekstusenihundreogtjuefem – med forfall 14 – fjorten – dager etter dommens forkynnelse.
 2. Kristiansand kommune dømmes til å betale til A/det offentlige sakens omkostninger for tingretten og lagmannsretten med til sammen kroner 374.122 – trehundreogsyttifiretusenetthundreogtjueto med forfall 14 – fjorten – dager etter dommens forkynnelse.»
- (7) Lagmannsretten fant at kravet ikke var foreldet og kom, som tingretten, til at A hadde blitt utsatt for massiv psykisk mobbing. Lagmannsretten kom videre til at de ansatte i kommunen samlet sett hadde utvist erstatningsbetingende uaktsomhet etter læren om kumulative feil. Den medisinske uførhetsgraden ble satt til 25 prosent. Standardisert erstatning etter skadeserstatningsloven § 3-2a ble satt til 756 410 kroner, utgifter ble erstattet med 10 515 kroner og erstatning for fremtidige utgifter ble skjønnsmessig fastsatt til 160 000 kroner.
- (8) Kristiansand kommune har anket til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen ved aktsomhetsvurderingen. De øvrige spørsmål i lagmannsrettens dom er ikke påanket.
- (9) Det er fremlagt skriftlige erklæringer fra blant annet A og hans foreldre og fra professor i pedagogisk psykologi Erling Georg Roland. Det er også fremlagt enkelte nye dokumenter. Innenfor ankegrunnen står saken i det vesentlige i samme stilling som for lagmannsretten.
- (10) *Kristiansand kommune* har i korte trekk gjort gjeldende:
- (11) Lagmannsrettens aktsomhetsvurdering bygger på uriktig rettsanvendelse. Retten har ikke angitt hvilken norm den har lagt til grunn for vurderingen. Utgangspunktet synes langt på vei å være en objektiv norm, hvor det ikke tas hensyn til om skaderisikoen var synbar eller påregnelig for kommunens ansatte. Omfanget av mobbingen var ikke kjent for verken lærerne, rektorene eller PP-tjenesten. De enkeltstående episoder man faktisk ble informert om, ble det reagert på. Lagmannsretten har heller ikke vurdert hvilke andre tiltak som skulle ha vært iverksatt, og hvorvidt slike tiltak faktisk ville ha hjulpet.

- (12) Kommunen har gjort det A med rimelighet kunne ha krevd av skolen. I det aktuelle tidsrom var det ikke nedfelt noe formelt regelverk om mobbing eller om hvilke prosedyrer som skulle følges i slike saker. De ansatte har opptrådt forsvarlig ut fra hva man på den tiden visste om skadevirkninger av mobbing. Megling og adferdsendrende tiltak rettet mot offeret var den gang et anbefalt og vanlig virkemiddel. Lagmannsretten har feilaktig vurdert aktsomheten ut fra dagens kunnskap. Den har heller ikke tatt hensyn til de vanskelige vurderinger lærere og skolepersonell står overfor i hverdagen, og de uheldige konsekvenser av for strenge krav på dette området.
- (13) Kristiansand kommune har nedlagt slik påstand:
«Kristiansand kommune frifinnes.»
- (14) A har i korte trekk gjort gjeldende:
- (15) Lagmannsrettens aktsomhetsvurdering, som bygger på synspunktet kumulative feil, er korrekt. Lagmannsretten har foretatt sin vurdering ut fra datidens kunnskap. Mobbing som fenomen og de skadevirkninger dette kan medføre var vel kjent, også de særtrekk ved enkelte elever som setter dem i faresonen. De tiltak som ble satt inn, var klart utilstrekkelige ut fra den kunnskap om mobbingen man faktisk hadde. Man unnlot å kartlegge situasjonen, og man unnlot å sette inn tiltak mot mobberne.
- (16) Lagmannsretten har pekt på handlingsalternativer. Det kreves ikke noen drøftelse av effektiviteten og gjennomførbarheten av tiltakene ut over dette. Den nødvendige årsakssammenheng har lagmannsretten funnet var til stede.
- (17) Reelle hensyn taler for en streng aktsomhetsnorm i et tilfelle som dette. Ved pliktig skolegang påtar skolen seg et omfattende omsorgsansvar. Mobbing i skolen har stort skadepotensiale, både for den enkelte og for samfunnet. Mobberne selv kan ikke stilles erstatningsrettslig til ansvar. Både prevensjonshensyn og en interesseavveining tilsier ansvar for kommunen i de tilfeller der skadepotensialet realiserer seg.
- (18) A har nedlagt slik påstand:
«1. Anken forkastes.
2. Staten tilkjennes sakens omkostninger for Høyesterett.»
- (19) **Jeg er kommet til** at anken ikke fører frem.
- (20) Spørsmålet i saken er om lagmannsrettens rettsanvendelse er riktig, når den har funnet at kommunen er erstatningsansvarlig for de skader A ble påført ved mobbing i barneskolen. Slik ankesaken er lagt opp, må jeg i all hovedsak bygge på det faktum lagmannsretten har funnet bevist.
- (21) Lagmannsretten fant det bevist at A ble utsatt for vedvarende psykisk mobbing mens han var elev ved X skole fra første til sjette klasse, i årene 1987 til 1993. Mobbingen skjedde fra medelever i klassen. Lagmannsretten fant det ikke bevist at han ble utsatt for trakassering fra klassestyreren eller andre ved skolen.
- (22) Mobbingen skjedde ved at A gjennom flere år ble isolert av sine medelever og plassert nederst på klassens sosiale rangstige. Hans rolle er av vitner beskrevet som klassens «hakkekylling».
- (23) Lagmannsretten så trakasseringen i sammenheng med at A skilte seg ut. Han begynte ett år for tidlig på skolen og var klassens yngste elev. Han var liten av vekst, tynn og fysisk svak. Glassøyet skilte

ham ut utseendemessig, og gjorde ham dårlig i lek med ball og lignende. Han hadde lett for å gråte når han ble lei seg. Han var veslevoksen med et ordforråd og fremstillingsevne som langt oversteg klassekameratene, og han var faglig svært flink. På den annen side var han sosialt klønete og umoden.

- (24) Ut fra dette mente lagmannsretten at A samlet fremsto som en spesielt sårbar elev, som skolen i utgangspunktet burde ha spesiell oppmerksomhet rettet mot. Deretter sies det i dommen:
- «I dette tilfellet slo det til at A av mange av de andre barna ble oppfattet som en outsider, som ikke ble innlemmet i klassens normale strukturer, men ble stilt utenfor. Han hadde selv ikke de avgjørende ressursene til å nøytralisere og bedre sitt svake utgangspunkt. Han evnet derfor selv ikke å bryte isolasjonen. Han hadde ikke muligheter til å rømme unna problemene.
- Lagmannsretten finner altså bevismessig belegg for at han ble isolert og stilt alene i en grad som var klart merkbart og skadelig for ham. Man finner også bevismessig belegg for at han ble verbalt plaget og ertet i slik utstrekning at det gikk langt utover det som må karakteriseres som vanlig og akseptabelt blant barn i skolesituasjonen. Denne mobbingen skjedde ikke fra alle klassekameratene, men sannsynligvis fra en mindre krets av guttene. Men de øvrige klassekameratene opptrådte ikke som noen støtte for A. Han hadde ingen god kamerat som var til stede som støtte når det var behov for det. En medelev har som vitne forklart at det var mye 'drittslenging' overfor A. Han ble ertet med glassøyet, og han ble trukket inn i ørkesløse diskusjoner uten annet tenkbart formål enn å erte eller plage ham eller stille ham utenfor. Selv om han på sitt vis forsøkte å ta igjen, var det ikke diskusjoner og krangler mellom likemenn. Det var ikke balanse i makt og posisjon mellom partene. A gikk tapende ut av små og store konfrontasjoner. Han var i det store bildet hjelpeløs i sin strategi. Dette var et mønster. Når det ble slik gjennom flere år, ble det svært belastende for ham og det faller samlet inn under definisjonen av 'mobbing' som nevnt innledningsvis.»
- (25) Det dreide seg altså om et mønster, som fortsatte over flere år, der A ble isolert, ertet, plaget og utsatt for verbal «drittslenging», uten å ha mulighet til å ta igjen. Slik dette er beskrevet, er det ingen tvil om at det A ble utsatt for, hadde en karakter, en hyppighet og en varighet som klart må karakteriseres som mobbing. Dette er partene også enige om.
- (26) Spørsmålet er om kommunen kan holdes ansvarlig for de skadene A ble påført ved denne mobbingen. Dette avhenger av om vilkårene for arbeidsgiveransvar i skadeserstatningsloven § 2-1 første ledd er oppfylt. Bestemmelsen lyder slik:
- «Arbeidsgiver svarer for skade som voldes forsettlig eller uaktsomt under arbeidstakers utføring av arbeid eller verv for arbeidsgiveren, idet hensyn tas til om de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten eller tjenesten, er tilsidesatt. ...»
- (27) Jeg ser først på hvilken aktsomhetsnorm som skal gjelde. Det heter i forarbeidene til loven at det ikke vil være rimelig «at det statueres ansvar i ethvert tilfelle der det kan sies at en skade er voldt ved uaktsomhet». Særlig ved service-virksomheter, rednings- og bistandsytelser og rådgivningsvirksomhet, ligger det en begrensning i at det skal tas hensyn til om de krav skadelidte med rimelighet kunne stille til tjenesten, er tilsidesatt, jf. Ot.prp.nr.48 (1965–1966) side 79.
- (28) Det er imidlertid ikke treffende å betrakte grunnskolen som en servicevirksomhet. Barn i Norge har, og hadde også etter tidligere skolelov, rett og plikt til offentlig grunnskoleopplæring, jf. opplæringslova § 2-1 og den tidligere grunnskolelova § 13. Foreldrene har og hadde en straffesanksjonert plikt til å følge opp dette. Det vil derfor være den aktsomhetsnorm som følger av alminnelige regler om arbeidsgiveransvar, som her skal anvendes. Men selv om det er de alminnelige

regler som skal anvendes, følger det av § 2-1 nr. 1 at aktsomhetsnormen må tilpasses de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten eller tjenesten, jf. Rt-2002-654 på side 662. Dette innebærer – som uttalt i nevnte dom – at aktsomhetskravene må variere fra område til område.

- (29) Her vil de spesielle forhold som selve skolesituasjonen innebærer, stå sentralt i aktsomhetsvurderingen. Spørsmålet om hvilke krav som A med rimelighet kunne stille til at skolen skulle forhindre mobbingen, vil derfor bli avgjørende ved vurderingen av kommunens ansvar i denne saken.
- (30) Det er her naturlig å ta utgangspunkt i de krav skolelovgivningen stiller til kommunen når det gjelder mobbing av elever fra medelever. Det er rettstilstanden i det aktuelle tidsrommet som blir avgjørende, noe partene også er enige om. I årene 1987 til 1993 gjaldt grunnskolelova fra 1969. Det het her:
«§ 16. Om arbeidsmiljøet og om rettar og plikter for elevane.
Det skal leggjast vinn på å skape eit triveleg arbeidsmiljø med gode samarbeidsformer for alle som er knytta til skolen som elevar, lærarar eller anna personale.»
- (31) Videre het det:
«§ 22. Plikter for personalet.
1. Personalet har, einskildsvis og samla, ansvar for at skolen blir driven i samsvar med dei mål som er sette for skolen. Personalet skal hjelpe til å skape eit godt skolesamfunn.»
- (32) Det er lagt til grunn at kravene til arbeidsmiljø etter denne loven også omfattet det psykiske arbeidsmiljø, jf. NOU 1995:18 side 175. Dette tilsies også av forskriften til § 16 (FOR-1980-05-06-2) punkt 1.10 nr. 4 og 5, der det het:
«4. Ved vantrivnad, konfliktsituasjonar, dårleg orden eller dårleg samarbeid må skolen sjå etter om årsaka kan vere
- undervisningsopplegget, klasse- eller gruppesituasjonen
- tilhøvet lærar – elev, tilhøvet skole – heim
- tilhøva i elev – eller kameratflokk, tilhøva i heimemiljøet
- den fysiske og mentale tilstanden til eleven.
5. Skolen må vurdere om ein kan endre dei tilhøva som er skuld i vanskane til eleven. Vidare må ein vurdere om dei hjelpemidla og dei ressursane skolen rår over, er brukt fullt ut og på beste måte. Dersom det blir nødvendig å setje i verk særskilde tiltak, skal dei på førehand drøftast med eleven, med dei av personalet som har hatt nær kontakt med eleven, med foreldra/dei føresette og eventuelt med andre sakkunnige.»
- (33) Forskriften ble endret i 1989 (FOR-1989-11-17-1184), der nr. 4 i den tilsvarende bestemmelse – § 2-2 – fikk den tilføyelse at skolens undersøkelser om nødvendig skulle skje i samarbeid med pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT).
- (34) Det fremgår her at elevene i den perioden mobbingen av A fant sted, hadde krav på et godt arbeidsmiljø. Kravet omfattet også det psykiske arbeidsmiljøet. Vernet omfattet dårlig arbeidsmiljø skapt av medelever eller av elevens forhold til klassen, gruppen eller kameratflokk. Skolen skulle, når den ble klar over slike situasjoner, undersøke årsaken, vurdere hva den kunne gjøre for å endre forholdene, og om nødvendig sette inn tiltak.
- (35) Til sammenlikning har opplæringslova fra 1998, etter en lovendring i 2002, et eget kapittel 9a om elevenes skolemiljø. Om det psykososiale miljøet heter det her i § 9a-3:
«Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremje eit godt psykososialt miljø, der den enkelte eleven kan oppleve tryggleik og sosialt tilhør.

Dersom nokon som er tilsett ved skolen, får kunnskap eller mistanke om at ein elev blir utsett for krenkjande ord eller handlingar som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal vedkommande snarast undersøkje saka og varsle skoleleiinga, og dersom det er nødvendig og mogleg, sjølv gripe direkte inn.

Dersom ein elev eller forelder ber om tiltak som vedkjem det psykososiale miljøet, deriblant tiltak mot krenkjande åtferd som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal skolen snarast mogleg behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningslova. Om skolen ikkje innan rimeleg tid har teke stilling til saka, vil det likevel kunne klagast etter føresegnene i forvaltningslova som om det var gjort enkeltvedtak.»

- (36) Jeg kan ikke se at bestemmelsen innholdsmessig stiller strengere krav til elevenes arbeidsmiljø enn det som fulgte av grunnskolelova. Den gir først og fremst, gjennom annet ledd, en skjerping og presisering av de ansattes undersøkelses- og aktivitetsplikt. Dessuten gir tredje ledd elever og foreldre formelle rettigheter til å få behandlet slike saker etter forvaltningslovens regler.
- (37) Det kan ikke være tvilsomt at den vedvarende mobbingen A ble utsatt for, var i strid med de krav daværende skolelovgivning satte. Dette har også lagmannsretten lagt til grunn. Spørsmålet er om skolens håndtering av saken, først og fremst ved at mobbingen fikk fortsette så lenge uten at det ble grepet inn med adekvate tiltak, lå utenfor det han med rimelighet kunne forvente av kommunen, jf. skadeserstatningsloven § 2-1.
- (38) Avgjørende er om kommunens ansatte – lærere, rektorer og PP-tjeneste – kan bebreides at omsorgsplikten overfor A ikke ble tilfredsstillende ivarettatt. Det som er aktuelt i saken er – som lagmannsretten la til grunn – et ansvar for kumulative feil, der det ikke er nødvendig å påvise at hver enkelt feil eller forsømmelse er tilstrekkelig til at vedkommende kan gjøres ansvarlig.
- (39) Ansvarsformen kumulativt ansvar er ikke uttrykkelig nevnt i skadeserstatningsloven § 2-1. Det følger imidlertid av forarbeidene at uttrykket «de krav skadelidte med rimelighet kan stille til tjenesten», også tar sikte på dette. Jeg viser til Innstilling II fra komiteen til å utrede det offentliges og andre arbeidsgiveres erstatningsansvar side 44 og Ot.prp.nr.48 (1965–1966) side 79. Komiteen begrunner regelen med at selv om noen enkelt arbeidstaker ikke kan gjøres ansvarlig, kan forholdet sett i sammenheng virker så vidt urimelig overfor tredjemann at han bør ha et erstatningskrav mot arbeidsgiveren.
- (40) Det følger av lagmannsrettens dom, som på dette punkt ikke er påanket, at mobbingen av A var kjent for klassestyreren, sosiallæreren, begge de involverte rektorene og tilsatte ved PP-tjenesten. Forholdene hadde gjentatte ganger vært tatt opp både av A og hans foreldre, og de var diskutert internt på skolen. Saken var oppe på flere foreldremøter og andre møter.
- (41) Ingen av skolens ansatte – heller ikke klassestyreren – var imidlertid fullt klar over omfanget og hyppigheten av det som skjedde. Om klassestyrerens kunnskap heter det i dommen:
«Videre har klassestyreren selv observert A og medelevene gjennom mer enn 5 år. Selv om klassestyreren for retten benyttet ord som 'verbale konfrontasjoner', 'uenighet' og 'krangler', så viser det at hun observerte og vurderte en del av det som skjedde, selv om ikke alt har kommet til hennes kunnskap. Det var dessuten 'mange små drypp', har en medelev forklart som vitne for lagmannsretten.»
- (42) Noen tiltak ble truffet, i det vesentlige av klassestyreren. Om dette heter det i dommen:
«Klassestyreren har fått meget gode skussmål fra så vel kollegaer som samtlige tidligere elever som har forklart seg som vitner for lagmannsretten. Lagmannsretten finner ingen

grunn til å tvile på at klassestyreren har forsøkt å gjøre sitt beste for at A skulle finne seg til rette i klassen. Hun har grepet tak i forhold hun har oppfattet som uheldig eller skadelig for klassens elever, herunder A. Hun har også hatt separate samtaler med elevene. Hennes målsetting har imidlertid vært at de involverte skulle skvære opp og bli venner. Det fremgår av bevisførselen at angrepsvinkelen i stor grad har vært at A var sosialt umoden og at han måtte utvikle sine sosiale ferdigheter.»

- (43) Når det gjelder de to rektorene som var ansatt i perioden, fremgår det av dommen at de, i samråd med klassestyrer, overlot den konkrete oppfølgingen til henne. Det samme gjaldt sosiallæreren.
- (44) PPT kom inn i saken ved at As mor i begynnelsen av 1991 tok kontakt med skolepsykologen og fortalte at sønnen gjennom lengre tid hadde vært plaget av mobbing fra medelever. De hadde et møte, der det ble avtalt at PPT skulle observere A i situasjoner der mobbing kunne forekomme, og ta en prat med ham for å få hans beskrivelse av problemene. Siden A syntes å ha et klart behov for å utvikle sosiale ferdigheter, skulle PPT også, i samråd med sosiallærer, forsøke å få ham med i en støttekontaktgruppe på skolen.
- (45) Som følge av dette fikk A tilbud om å delta i en gutteklubb med hyggelige aktiviteter, der han deltok noen få ganger. De øvrige tiltakene som ble avtalt, ble ikke fulgt opp.
- (46) Som lagmannsretten har bemerket, fremgår det at skolens ansatte og PPT har hatt som utgangspunkt at As sosiale umodenhet var hovedårsaken til hans problemer i klassesituasjonen, og at det var her det måtte endringer til. Dette har vært styrende for de tiltak som ble satt inn. Lagmannsretten vurderer denne strategien slik:
«Lagmannsretten finner at kommunens, skolens og klassestyrerens strategi i dette tilfellet ikke har vært den rette. For det første er det særdeles vanskelig å justere sosial umodenhet hos en elev i løpet av kort tid. For det annet, og det er ikke minst viktig, kan man erfaringsmessig ikke løse denne type mobbeadferd utelukkende med en meglingsstrategi. Når det mangler balanse mellom partene, nytter det ikke med samtaler og forsøk på forlik mellom partene. Da vil mobbingen fortsette. Det vises til forklaring fra vitnet universitetslektor Svein Bjørn Størksen. Man må rette oppmerksomheten mot den som mobber og markere klart at slik adferd straks må opphøre. Skolen burde ha brukt langt mer tid og energi på å rettlede den sterke parten i konflikten og ikke i så stor grad søkt å justere den svake parten. Dette gjelder særlig når problemet vedvarte gjennom flere år.»
- (47) Lagmannsretten bemerker også at selv om saken ved et par tilfelle ble bragt oppover i systemet til skolens ledelse og PPT, valgte man stort sett å bringe saken tilbake til klassestyrer for den videre håndtering. Her burde skolens ledelse ifølge lagmannsretten ha benyttet sin posisjon og myndighet til selv å gripe inn overfor mobbingen.
- (48) Kommunen har mot dette gjort gjeldende at det som ble observert fra skolens side, ikke var av et slikt omfang og hyppighet, og dermed ikke av en slik alvorlighetsgrad, at det var grunn til å forstå den store skaderisikoen. Det vises til at kjennskapet til mobbingens karakter var mindre utviklet i disse årene, og at det fra det man da visste, ikke var grunn til å sette inn flere tiltak enn det man faktisk gjorde.
- (49) Jeg kan ikke være enig i dette. Det er riktig at man i de aktuelle årene fokuserte noe mer på en samtalemodell, der også offerets adferd skulle forsøkes påvirket. Dette kommer jeg tilbake til. Men fokuset på mobbing som fenomen var sterkt, både gjennom informasjon og kampanjer fra de sentrale skolemyndighetene, i Norsk Skoleblad, og ved forskning og debatter som i stor grad ble gjengitt i disse organene. Hvilke barn som var særlig utsatt for mobbing, var vel kjent.

- (50) Jeg viser til Dan Olweus og Erling Roland, Mobbing – bakgrunn og tiltak, 1983. Kirke- og undervisningsdepartementet sendte dette som et hefte i tre eksemplarer til alle grunnskoler i landet, med fri adgang til videre kopiering. Hftet var et ledd i departementets omfattende aksjon mot mobbing dette året, og både hftet og forskningen som lå til grunn ble utførlig omtalt i Norsk Skoleblad.
- (51) Forfatterne, som begge allerede da var fremtredende mobbeforskere, innleder på side 8 med å bestride myten om at et avvikende utseende «som rødt hår, uvanlig språk, fedme, rare klær eller briller», er en fremtredende årsak til hvem som blir ofre. Ved mer langvarig plaging kan dette likevel spille en rolle. Under overskriften Kjennetegn ved mobbeofferet, sier forfatterne blant annet følgende:
«Det typiske mobbeoffer er mer engstelig og usikker enn elever i alminnelighet. Han eller hun er gjerne følsom, forsiktig og stillferdig. Det er vanlig at han/hun reagerer med gråt og tilbaketrekning på angrep fra andre (i alle fall på lavere klassetrinn). Mobbeofferet føler seg ensom og forlatt på skolen. Han/hun er lite populær blant kameratene, som regel har offeret ikke en eneste god venn i klassen. Den mobbede har en negativ vurdering av seg selv og sin situasjon og føler seg gjerne dum og mislykket, skamfull og lite attraktiv.»
- (52) Det pekes også på at fysisk svakhet kan spille en rolle. Av det jeg tidligere har gjengitt fra lagmannsrettens dom, fremgår at A allerede fra skolestart hadde flere av disse trekkene, og dermed klart var i faresonen. Den generelle kunnskapen om sammenhengen her var vel kjent. Jeg er derfor enig med lagmannsretten når den fant at A samlet sett fremsto som en spesielt sårbar elev, som skolen i utgangspunktet burde ha spesiell oppmerksomhet rettet mot.
- (53) Nå var det ikke slik at skolen ikke rettet oppmerksomhet mot A. De ansatte var klar over at han skilte seg ut, at hans sosiale ferdigheter var svake, og at han ikke hadde kamerater. Problemet var, som jeg har vært inne på, at oppmerksomheten først og fremst ble rettet mot ham, og ikke i særlig grad mot dem som mobbet ham. A skulle utvikle sine sosiale ferdigheter, og han og mobberne skulle skvære opp og bli venner. Det fremgår av professor Rolands skriftlige erklæring for Høyesterett at megling mellom mobber og mobbeoffer som strategi i dag frarådes nasjonalt og internasjonalt av de aller fleste, og også av norske skolemyndigheter.
- (54) Spørsmålet er dernest om strategien, slik den ble praktisert i As tilfelle, var forsvarlig ut fra de retningslinjer og den kunnskap man den gang hadde.
- (55) I Olweus og Roland, Mobbing – bakgrunn og tiltak, Kirke- og undervisningsdepartementet, 1983, omtales hva man bør gjøre når man oppdager mobbing. Innledningsvis i avsnittet Spesielle tiltak på side 21 sies det at målet selvsagt er å få slutt på plagingen, og få offeret inn i fellesskapet. Er man klar over hvem plageåndene er, skal man gjennomføre samtaler med dem, samlet og enkeltvis, der man bestemt gjør det klart at det nå skal være slutt på plagingen.
- (56) Når det gjelder tiltak rettet mot offeret, skilles det på side 25 mellom det passive og det provoserende mobbeofferet. Det passive mobbeofferet skal først og fremst trekkes inn i det sosiale fellesskapet, særlig ved allianser med andre, særlig positive, barn, ved positive fellesopplevelser, og ved å trekkes inn i nye aktiviteter. Det provoserende mobbeofferet vil av og til trenge nærmere personlig veiledning for om mulig å legge om sin væremåte, og må uansett hjelpes til å forstå og praktisere de reglene som generelt gjelder for samvær mellom barn og voksne.
- (57) Jeg kan, slik lagmannsrettens har gjort rede for sakens fakta, ikke legge til grunn at A var et provoserende mobbeoffer. De tiltak som ble gjort for å trekke ham inn i fellesopplevelser og nye

aktiviteter, var derfor riktige så langt de gjaldt. Hvorvidt det var grunnlag for ytterligere tiltak rettet mot hans væremåte og sosiale adferd, er det ikke nødvendig for meg å ta standpunkt til.

- (58) Problemet i saken er det som ikke ble gjort. Tiltakene skulle i langt større grad vært satt inn for å identifisere og iredette mobberne. Jeg viser til Kirke- og undervisningsdepartementets rundskriv 3. september 1985, der departementet gjengir en analyse foretatt av professor Dan Ulweus, av en spørreundersøkelse i samtlige grunnskoler i landet. Den viser at de elevene som blir plaget sier at selv om lærerne gjør en del for å stoppe plaging på skolen, tar de bare i beskjeden grad kontakt for å snakke med de elevene som er innblandet.
- (59) Kommunen har vist til Erling Roland, Mobbingens psykologi, Universitetsforlaget 2007, der han på side 206 under overskriften Hva er mobbing, om ubalansen i styrkeforholdet mellom mobber og mobbeoffer, blant annet sier:
- «...Mange skoler praktiserer nemlig mekling for å løse mobbesaker, noe som er ulogisk og som sender feil signal. Mekling forutsetter nemlig at begge partene skal gi noe, og at de er noenlunde like ressurssterke. Mekling som tiltak mot mobbing blir drøftet og avvist i et senere kapittel.»
- (60) Den meglingen professor Roland her sikter til, er nærmere omtalt på side 150 flg. der det heter at denne ordningen i mange år har vært prøvd i skolen, med elever som meglere. I Norge ble modellen innført på 1990-tallet som et stortilt program i grunnskolen. Myndighetene har støttet opp økonomisk og med kvalifisert personell. Roland konkluderer med at megling kan bidra til å plassere skylden hos mobbeofferet, og at elevmegling, eller en hvilken som helst meglingsmodell, ikke skal anvendes i mobbesaker.
- (61) Jeg må etter dette legge til grunn at megling i noen grad har vært anvendt, med skolemyndighetenes aksept, i hvert fall fra 1990-tallet. Men det er intet som tyder på at det er denne type megling som ble benyttet i vår sak. Jeg kan heller ikke se at det i de anbefalinger som forelå i de aktuelle årene, var grunnlag for å bruke en meglings- eller samtaleform som eneste strategi, når det over flere år viste seg at dette ikke hadde den ønskede effekt.
- (62) Jeg er derfor enig med lagmannsretten når den uttaler:
- «Det er et faktum at mobbingsadferden mot A fortsatte år etter år. Det ble ikke bedre, heller tvert imot når det gjaldt utestenging og erting. Etter hvert som det viste seg at den valgte strategi ikke ført til bedring for A, burde skolen ha iverksatt nye og konkrete tiltak rettet mot de medelevene som iverksatte og stod bak mobbingen. Det var til slutt As foreldre som tok initiativet til klassebytte ved å fremsette en skriftlig søknad. Dette ønsket ble etterkommet fra kommunens side og han gikk 6. klasse om igjen. Da ble det bedre for A.»
- (63) Lagmannsretten kom derfor til at oppfølgingen fra skolen og skolens rådgivere hadde vært utilstrekkelig. Dette gjaldt både skolens ledelse og PPT, klassestyreren og skolens øvrige ansatte. Det var utvist uaktsomhet ved at de ikke på et tidligere tidspunkt sørget for en avklaring av As situasjon og satte inn tiltak som kunne stoppe mobbingen. Det fremgår at det er summen av disse feilene som etter lagmannsrettens syn ledet til ansvar.
- (64) Jeg kan ikke se at lagmannsrettens rettsanvendelse her er uriktig. Selv om skolens ansatte, og særlig klassestyreren, utvilsomt har forsøkt å gjøre sitt beste i en vanskelig sak, skulle de, i en situasjon som vedvarte år etter år uten å bli bedre, gjort mer for å avklare forholdene. Først og fremst skulle de forsøkt å identifisere mobberne, og sette inn tiltak direkte rettet mot dem. Særlig på dette punkt synes det å ha vært en feilvurdering å overlate en så stor del av oppfølgingen til klassestyreren alene. En

samlet vurdering av de forhold jeg har gjennomgått, tilsier etter mitt syn at de krav A med rimelighet kunne stille til skolen, var tilsidesatt, jf. skadeserstatningsloven § 2-1.

- (65) Kommunen har anført at det ikke er gitt at slike tiltak ville vært effektive i den forstand at de ville ha fått mobbingen til å stoppe. Til dette bemerker jeg at lagmannsretten har lagt til grunn at den langvarige mobbingen utgjør hovedårsaken til As aktuelle posttraumatiske symptomer, sosiale fobi og tilbakevendende depressive lidelse. Den fant det videre utvilsomt at det foreligger nødvendig årsakssammenheng mellom de erstatningsbetingende handlinger og unnlatelser og den oppståtte skaden. Det ligger i dette at lagmannsretten mener at det må legges til grunn at skaden ikke ville ha oppstått om kommunens ansatte hadde handlet annerledes, eventuelt ikke hadde unnlatt å handle. Spørsmålet om årsakssammenheng er ikke påanket til Høyesterett. Jeg går derfor ikke nærmere inn på dette spørsmålet.
- (66) Anken må etter dette forkastes.
- (67) A, som har hatt fri saksførsel for Høyesterett, har påstått sakskostnader tilkjent det offentlige med 197 077 kroner, hvorav 167 656 kroner er salær. Kravet tas til følge.
- (68) Jeg stemmer for denne

dom:

1. Anken forkastes.

2. I sakskostnader for Høyesterett betaler Kristiansand kommune til det offentlige 197 077 – etthundreogtittisjutusenogsyttisju – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

- (69) Dommer **Bårdsen**: Jeg er i resultatet enig med førstvoterende, og kan i det vesentlige også tiltre det hun har sagt om de konkrete forholdene i saken. Jeg vil tilføye følgende når det gjelder ansvarsgrunnlaget:
- (70) Det er spørsmål om objektivt erstatningsansvar for Kristiansand kommune som arbeidsgiver, jf. skadeserstatningsloven § 2-1. Grunnlaget er påståtte forsømmelser og feil hos kommunens ansatte ved håndteringen av medelevers mobbing av A gjennom hele barneskoleperioden på X skole. Førstvoterende har gitt en nærmere redegjørelse for mobbingen, og for As situasjon de senere år, med avbrutte studier, posttraumatisk stresslidelse, sosial fobi og depresjon.
- (71) Det er på det rene at skader som følge av mobbing omfattes av arbeidsgiveransvaret. Jeg viser til Rt-1997-786. I vår sak er mobbere og offer ikke ansatte, slik de var det i den avgjørelsen. Men dommen fra 1997 forutsetter, slik jeg leser den, mer generelt at langtidsskader etter mobbing kan medføre ansvar etter skadeserstatningsloven § 2-1. Dette gjelder naturligvis også der mobbere og offer er elever på samme kommunale skole, og hvor det gjøres gjeldende at det foreligger ansvarsbetingende forsømmelser og feil ved skolens håndtering av mobbingen.
- (72) Ansvar etter skadeserstatningsloven § 2-1 knytter seg til de ansatte som var så nær den aktuelle risikoen at de hadde nødvendig oppfordring til å handle annerledes, jf. Nygaard, Skade og ansvar (6. utgave, 2007) side 248. Jeg viser her til førstvoterendes oppsummering for så vidt gjelder klassestyrer, sosiallærer, rektorer og pedagogisk-psykologisk tjeneste. Det er samtidig lovens system at kommunen som arbeidsgiver hefter for ansattes forsømmelser og feil selv om det ikke kan påvises ansvarsbetingende uaktksomhet hos noen enkeltstående ansatt. Det er det samlede bildet som er avgjørende. Dette fremgår direkte av ordlyden i § 2-1 andre alternativ, når ansvaret knyttes til «om de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten eller tjenesten, er tilsidesatt». Hva som ligger i denne uttrykksmåten er nærmere forklart i Innstilling II til lov om det offentlige og andre

arbeidsgiveres erstatningsansvar (1964) side 44 andre spalte. Jeg referer følgende fra denne innstillingen:

«Betydningen av annet alternativ ligger i at arbeidsgiveren etter omstendighetene kan bli ansvarlig, selv om det ikke kan påvises en bestemt erstatningsbetingende feil fra en arbeidstakers side. Forholdet kan være at det er gjort flere mindre feil eller forsømmelser av forskjellige arbeidstakere, uten at noen enkelt av disse feil er så betydelige at de hver for seg betinger ansvar. Noen enkelt arbeidstaker kan således ikke gjøres ansvarlig. Men hele forholdet sett i sammenheng virker så vidt urimelig overfor tredjemann at han bør ha et erstatningskrav mot arbeidsgiveren. Det pålegges her arbeidsgiveren ansvar for såkalte «kumulative feil».»

- (73) Dette innebærer, etter mitt syn, at ansvarsspørsmålet til syvende og sist beror på en bredere, normativ avveining, hvor også prevensjons- og pulveriseringshensyn kan ha vekt. Jeg viser – som illustrasjon – til Rt-1997-786, særlig på side 793. Normen vil måtte avpasses den konkrete virksomheten eller tjenesten, og ses i sammenheng med det rettslige rammeverket som ellers gjelder for angjeldende livsområde.
- (74) Vår sak gjelder drift av en kommunal barneskole. Vurderingen må da ta utgangspunkt i barns alminnelige behov for trygge rammer om hverdagen, for omsorg og beskyttelse. Foreldrene har hovedansvaret her, jf. i denne sammenheng særlig barneloven § 30 tredje ledd. Når barna – basert på en generell, lovbestemt og straffesanksjonert skoleplikt – tilbringer tiden på skolen, forvalter skolen dette ansvaret, innenfor rammen av skoletilbudet. Jeg viser i denne forbindelse til Ot.prp.nr.72 (2001–2002) side 16 andre spalte, hvor det gis uttrykk for det jeg for min del oppfatter som en streng norm: «Elevane har rett og plikt til opplæring, og kan ikkje i same grad som vaksne velje sitt miljø. Når det er i samfunnet si interesse at elevane oppheld seg i skolen, bør det også være samfunnet sitt ansvar å gjere sitt ytterste for å hindre at dette opphaldet blir til skade for dei.»
- (75) Skolen må i så måte ta barna som de er, og sørge for at også særskilte omsorgs- og beskyttelsesbehov blir ivarettatt. Det hører under dette å ha en spesiell oppmerksomhet rettet mot barn som erfaringsmessig kan være mer eksponerte for mobbing, og – ikke minst – ta på alvor henvendelser som gir indikasjoner på at mobbing forekommer. Ved mistanke om mobbing må forholdene undersøkes, og eventuelle tiltak må bygge på et tilstrekkelig avklart grunnlag, jf. – fra et ganske annet livsområde – Rt-1959-666. Utviklingen må følges opp over tid, slik at man – for situasjoner som blir mer låste – kan benytte andre, og eventuelt også mer vidtrekkende, virkemidler.
- (76) Fordringene til skolene er inngående beskrevet blant annet i dagens lovgivning, forskrifter og rundskriv. Utover det materialet førstvoterende har trukket frem, nevner jeg Rundskriv Udir – 2 – 2010 fra Utdanningsdirektoratet til blant annet alle landets kommuner, om retten til et godt psykososialt miljø etter opplæringsloven kapittel 9a. Dette innleder med følgende påpekning: «I Elevundersøkelsen 2010 oppgir 8,5 % av elevene at de har blitt mobbet minst to eller tre ganger den siste måneden. Opplæringsloven § 9a-1 gir eleven en individuell rett til et godt psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring. Kapittel 9a inneholder både krav til skolens arbeid rettet mot enkeltelever og kvar til skolens systematiske arbeid (internkontroll). Kapittel 9a omtales ofte som 'elevenes arbeidsmiljølov' og skal sikre at eleven får et minst like godt vern av sitt miljø som arbeidstakere.»
- (77) Også FNs Barnekonvensjon artikkel 29 (1) stiller krav om et læringsmiljø uten toleranse for mobbing. Jeg viser til Barnekomiteens General Comment No. 1: The Aims of Education (CRC/GC/2001/1) (GC-2001-1-CRC) hvor det i avsnitt 19 fremheves at «A school which allows bullying or other violent and exclusionary practices to occur is not one which meets the requirements of article 29 (1)».

- (78) Det er etter mitt syn et massivt belegg for å si at skolebarn og deres foreldre har en berettiget forventning om at skolen gjør det som står i dens makt for å avdekke, avverge og motarbeide mobbing. Reguleringsens samlede omfang, detaljgrad og rettighetsorientering er en del utviklet siden slutten av 1980-tallet, da A begynte på skolen. Kunnskapen om mobbingens potensielt ødeleggende virkninger er imidlertid ikke ny. Og den grunnleggende forventningen om at skolen drar omsorg for skolebarna må ha vært omtrent den samme den gang som nå.
- (79) Dommer **Bull**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Stabel.
- (80) Dommer **Normann**: Likeså.
- (81) Dommer **Tjomsland**: Likeså.
- (82) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

- 1. Anken forkastes.*
- 2. I sakskostnader for Høyesterett betaler Kristiansand kommune til det offentlige 197 077 – etthundreogtittisjutusenogsyttisju – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.*

Hårføner (HR-2017-1977-A)

Instans	Norges Høyesterett - Dom
Dato	2017-10-18
Publisert	HR-2017-1977-A
Stikkord	Erstatningsrett. Regress. Brann i bygård. Uaktsomhet.
Sammendrag	Under tining av et frosset vannrør i en eldre bygård oppstod brann. Vannrøret lå inne i en lukket sjakt i et kjøkken, og tiningen skjedde ved hjelp av en hårføner som ble stukket inn i et lite hull i sjakten. Høyesteretts flertall kom til at skaden måtte anses som voldt ved grov uaktsomhet, slik at skadevolderens forsikringsselskap måtte dekke utgiftene til utbedring så langt hans ansvarsforsikring rakk, jf. skadeserstatningsloven § 4-3, jf. § 4-2. Ved aktsomhetsvurderingen ble det lagt stor vekt på at skadevolderen ikke hadde kontroll på hva som befant seg innenfor hullet. Når uaktsomheten også ble ansett som grov, ble det særlig pekt på at det forelå et betydelig skadepotensiale ved handlingen, og at dette skjerpet aktsomhetsplikten. Dissens 3-2. (Rt-sammendrag)
Saksgang	Oslo tingrett TOSLO-2014-190068 - Borgarting lagmannsrett LB-2016-24572 - Høyesterett HR-2017-1977-A, (sak nr. 2017/613), sivil sak, anke over dom.
Parter	SpareBank 1 Skadeforsikring AS (advokat Ståle Hovda - til prøve) mot Gjensidige Forsikring ASA (advokat Anette Fjeld - til prøve).
Forfatter	Dommerne Indreberg, Ringnes, Tønder. Dissens: Høgetveit Berg, Falch.
Sist oppdatert	2017-10-30

-
- (1) Dommer **Indreberg**: Saken gjelder et forsikringsselskaps krav om regress for utbetaling etter brannskade, og spørsmålet er om handlingen som utløste brannen, var grovt uaktsom, jf. skadeserstatningsloven § 4-3, jf. § 4-2.
 - (2) Mandag 14. januar 2013 ca. kl. 17.40 oppstod det brann i et hulrom - omtalt som en kanal, innkassing, trekasse eller sjakt - i kjøkkenet i en leilighet i en bygård i Oslo. Brannvesenet og politiet rykket ut, og beboerne ble evakuert. Brannen ble slukket, men det oppstod betydelige brann- og vannskader. Gjensidige Forsikring ASA - Gjensidige - som er forsikringsselskapet til boligaksjeselskapet som eier bygården, har utbetalt nærmere 34 millioner kroner etter skadene.

- (3) Beboerne av leiligheten var C og hennes døtre. Den aktuelle ettermiddagen var Cs kjæreste, A, på besøk. Et vannrør hadde frosset slik at det ikke var vann på kjøkkenet verken hos C eller naboen i etasjen over. Brannen startet i forbindelse med at A forsøkte å tine det frosne vannrøret ved hjelp av en hårføner. Vannrøret lå inne i det nevnte hulrommet, og var ikke synlig. Det var et hull i veggen litt over gulvhøyde som ble brukt for å tine røret med føneren.
- (4) Politiet utferdiget forelegg mot A for brudd på brann- og eksplosjonsvernloven § 42, jf. § 5. Grunnlaget var beskrevet slik:
- «Mandag 14. januar 2013 ca. kl. 17.40 i [adresse] i Oslo, benyttet han en hårføner til å varme opp et frossent vannrør på en slik måte, at trekassen som var bygd rundt røret tok fyr og begynte å brenne.»
- (5) A vedtok ikke forelegget. Det trådte da i stedet for tiltalebeslutning, og Oslo tingrett domfelte ham i samsvar med forelegget til å betale en bot på 30 000 kroner, subsidiært 30 dager fengsel. Etter anke til Borgarting lagmannsrett ble han frifunnet ved dom 12. november 2013. Flertallet i lagmannsretten fant det ikke bevist utover enhver rimelig tvil at A hadde holdt føneren inn i hullet i kanalen, selv om det mente det var klart sannsynlig. Han kunne da ikke straffedømmes for å ha handlet uaktsomt.
- (6) I mellomtiden, den 9. april 2013, hadde Gjensidige sendt A varsel om at selskapet ville kreve tilbakebetaling av sine utlegg, og rådet ham til å ta kontakt med sitt forsikringsselskap. Den 5. september 2013 sendte Gjensidige regressvarselet i kopi til SpareBank 1 Skadeforsikring AS - SpareBank 1 - hvor A var ansvarsforsikret for inntil 5 millioner kroner. SpareBank 1 bestred at det var grunnlag for regress, og Gjensidige tok ut stevning 25. november 2014. Gjensidige hadde da besluttet kun å rette kravet mot SpareBank 1, ikke A personlig. Kravet var begrenset til ansvarssummen på 5 millioner kroner samt renter fra 5. oktober 2013.
- (7) Oslo tingrett avsa 27. november 2015 dom med slik domsslutning:
- «1. Sparebank 1 Skadeforsikring AS dømmes til å betale erstatning til Gjensidige Forsikring ASA med 5 000 000 - femmillioner - kroner, med tillegg av rente etter forsinkelsesrenteloven fra 5.10.2013 til betaling skjer. Beløpet forfaller til betaling 14 - fjorten - dager fra dommens forkynnelse.
2. Sparebank 1 Skadeforsikring AS erstatter Gjensidige Forsikring ASA sine sakskostnader med 282 817 - tohundreogåttitotusenåttehundreogseksten - kroner, innen 14 - fjorten - dager fra dommens forkynnelse.»
- (8) SpareBank 1 anket til Borgarting lagmannsrett, som 9. februar 2017 avsa dom [LB-2016-24572] med slik domsslutning:
- «1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for lagmannsretten betaler Sparebank 1 Skadeforsikring AS 812 260 - åttehundreogtolvtusentohundreogseksti - kroner til Gjensidige Forsikring ASA innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse.»
- (9) SpareBank 1 har anket til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen.
- (10) For Høyesterett har SpareBank 1 lagt fram en ny rapport: «Test av hårføners evne til oppvarming av overflate» utarbeidet av RISE Fire Research. Saken står i det vesentlige i samme stilling for Høyesterett som for de tidligere retter.
- (11) Ankende part - **SpareBank 1 Skadeforsikring AS** - har, kort gjengitt, gjort gjeldende:

- (12) Det er et vilkår for regress at skadevolderen har handlet grovt uaktsomt, jf. skadeserstatningsloven § 4-3, jf. § 4-2, jf. forsikringsavtaleloven § 7-6. Dette vilkåret er ikke oppfylt.
- (13) For Høyesterett aksepterer SpareBank 1 det faktum lagmannsretten har funnet bevist, det vil si at A holdt hårføneren slik at tuppen stakk inn i hullet i rørsjakten. Hullet var stort nok til at det var plass til å følge med ved siden av føneren. A undersøkte hullet med fingeren og med lykt før tiningen.
- (14) Det kan ikke legges til grunn at A forlot hårføneren. Dette er heller ikke anført tidligere av Gjensidige.
- (15) Grov uaktsomhet forutsetter at skadevolderen har opptrådt på en måte som representerer et markert avvik fra vanlig forsvarlig handlemåte. Det må dreie seg om opptreden som er sterkt klanderverdig, og vedkommende må være vesentlig mer å klandre enn hvor det er tale om vanlig uaktsomhet, jf. Rt-1989-1318 og senere dommer som følger opp dette. Lagmannsretten uttrykker seg imidlertid på en måte som kan tyde på at den har lagt terskelen lavere enn dette.
- (16) Ved den konkrete vurderingen av om det foreligger uaktsomhet må det legges vekt på hvilke normer som finnes for atferd på området, handlingens skadeevne, nytteevne og handlingsalternativer, samt skadevolders og skadelidtes situasjon.
- (17) A brøt intet forbud i lov eller forskrift. Tvert imot fulgte han en anbefaling gitt blant annet av forsikringsselskaper om å bruke hårføner til å tine vannrør. Det var etablert praksis i den aktuelle leiligheten, også under tidligere eiere, å tine vannrøret med hårføner. Dette var kjent for styret i boligaksjeselskapet.
- (18) Handlingens skadeevne - produktet av faregrad og omfang av skade - var liten. Skadeomfanget var riktignok stort, men sakkyndige uttalelser og omfattende forsøk i saken viser at det er nærmest umulig å anstifte brann med hårføner. Hårføneren hadde en fungerende varmesikring som ville skru av føneren ved unormalt høy temperatur.
- (19) Handlingen var nyttig. Rask tining av vannrør hindrer at det oppstår større skader.
- (20) Handlingsalternativet ville vært å tilkalle rørlegger. Det ville tatt lengre tid og økt faren for frostspreng. Alt lå til rette for å benytte hårføneren.
- (21) Faren var ikke synbar for A. Hårføneren var brukt tidligere, og hullet i innkassingen hadde nettopp dette formålet. A undersøkte hullet på forhånd.
- (22) I henhold til vedtektene var røret boligaksjeselskapets, ikke den enkelte eiers, ansvar. Praksisen med å tine røret med hårføner var akseptert av selskapet.
- (23) Det følger av disse momentene at det ikke er grunnlag for å bebreide A. Han handlet ikke uaktsomt.
- (24) A handlet iallfall ikke grovt uaktsomt. Det fremheves i den forbindelse særlig at han anvendte en anbefalt metode, at det var fare for skade ved å vente med å tine røret, og at han ble bedt av eieren om å tine røret - noe som erfaringsmessig var trygt. Videre fremheves at hårfønerer avgir begrenset varme, og at føneren var i god stand, at han ikke selv oppfattet fare, at han hadde kontroll med føneren, og at han visste at hullet var utprøvd tidligere. A hadde bakgrunn som tømrer, og oppfattet dette som trygt. Han kjente og lyste i hullet før oppstart. Det fremheves også at ingen av de sakkyndige har kunnet

forklare brannen. Ved en totalvurdering må det også legges vekt på det stigmatiserende ved å anse As atferd som grovt uaktsom, samt at en slik vurdering kan ha store konsekvenser.

- (25) På grunn av det ekstraordinære som må ha inntruffet for at brannen skulle oppstå, gjøres det også gjeldende at det ikke foreligger adekvat årsakssammenheng.
- (26) *SpareBank 1 Skadeforsikring AS* har nedlagt slik påstand:
 - «1. SpareBank 1 Skadeforsikring AS frifinnes.
 - 2. SpareBank 1 Skadeforsikring AS tilkjennes saksomkostninger for tingretten, lagmannsretten og Høyesterett.»
- (27) Ankemotparten - **Gjensidige Forsikring ASA** - har, kort gjengitt, gjort gjeldende:
- (28) Vilkåret om at skadevolderen har handlet grovt uaktsomt, er oppfylt.
- (29) En del faktiske forhold er ikke avklart. Det er ukjent hvilke materialer som befant seg i innkassingen. Vi vet heller ikke hvordan føneren ble brukt, bortsett fra at den var plassert i hullet. Men når lagmannsrettens dom leses i sammenheng, kan det slutes at A forlot føneren i hullet uten tilsyn. Dette har Gjensidige også tidligere gjort gjeldende. Hvorvidt han forlot føneren eller ikke, er imidlertid ikke avgjørende for vurderingen av om han handlet grovt uaktsomt.
- (30) Det er ikke grunnlag for å slutte av lagmannsrettens dom at A undersøkte hullet med fingrene og lykt før han begynte opptiningen.
- (31) Normen for hva som er grov uaktsomhet er utviklet i rettspraksis og synes å ligge relativt fast selv om det er nyanser i formuleringene. Det er enighet om at Rt-1989-1318, som senere er fulgt opp i rettspraksis, danner utgangspunktet. Graden av avvik fra forsvarlig handlemåte er det sentrale. Lagmannsretten har anvendt riktig terskel. Den konkrete aktsomhetsvurderingen er også korrekt.
- (32) Ved bedømmelsen av om det foreligger grov uaktsomhet inngår de samme momentene som i aktsomhetsvurderinger. Sentrale momenter er skaderisiko i samspill med skadeomfang og handlingsalternativer. En handling kan være grovt uaktsom selv om skadeevnen er lav. Er skaden betydelig, veier det tungt. Det veier også tungt om det var klare handlingsalternativer.
- (33) Når det gjelder skaderisiko, presiseres det at det ikke er bruk av føner som sådan, men den måten den her ble brukt på, som representerer risiko. Å tine et ikke synlig rør ved å stikke en hårføner inn i et hull i veggene er ikke anbefalt, verken generelt eller av tidligere beboere av leiligheten. I dette tilfellet gjorde skadevolder ingen forundersøkelser. Han visste ikke hva som befant seg inne i sjakten. Han hadde heller ikke tilstrekkelig mulighet for tilsyn og kontroll med føneren, og hadde ingen mulighet for å avverge eller begrense brann siden det ikke var tilgang til sjakten. Han tok ingen sikkerhetsforanstaltninger. Leiligheten manglet brannslukker.
- (34) I forbindelse med saken er det gjort tekniske undersøkelser og avgitt sakkyndige uttalelser. Det kan ikke av disse slutes at risikoen for brann var liten, all den tid man ikke vet hva som var i innkassingen eller nøyaktig hvordan føneren ble brukt. Skadene på føneren viser imidlertid at temperaturen i tuppen må ha vært minst 150 grader. Cellulose kan antenne på langt lavere temperaturer enn det.
- (35) Oppstår først brann i en eldre bygård, kan den lett få et stort omfang. Liv og helse utsettes for fare, noe som skjerper aktsomhetskravet.

- (36) Risikoen var synbar for A. Det er alminnelig kjent at det er fare for brann dersom en varmekilde plasseres nær brennbart materiale, dekkes til eller på annen måte ikke undergis tilstrekkelig tilsyn. At hårfønerer kan representere brannrisiko, er også kjent. A var tømrer og hadde særlig gode forutsetninger for å forstå at brann i sjakten kunne få fatale konsekvenser.
- (37) Det forelå handlingsalternativer. Den varme luften kunne blåses gjennom hullet ved å holde føneren på utsiden av hullet, eller man kunne tilkalle rørlegger. Det var vann på badet og det var tid til å områ seg. Handlingens nytteverdi kommer dermed i bakgrunnen.
- (38) Samlet tilsier dette at A opptrådte grovt uaktsomt.
- (39) Det er adekvat årsakssammenheng. Det var påregnelig at det oppstod brann, og at brannen fikk stort omfang.
- (40) Gjensidige Forsikring ASA har nedlagt slik påstand:
«1. Anken forkastes.
2. Gjensidige Forsikring ASA tilkjennes omkostninger for Høyesterett.»
- (41) **Jeg er kommet til** at anken ikke fører fram.
- (42) Etter skadeserstatningsloven § 4-3 kan et forsikringsselskap som har betalt erstatning til skadelidte, kreve regress hos den ansvarlige skadevolder så langt skadelidte kunne krevd erstatning. Skadeserstatningsloven § 4-2 nr. 1 bokstav a bestemmer at når tapet kan kreves dekket av forsikring for tingsskade, kan skadelidte bare kreve erstatning av skadevolder der skaden er voldt ved forsett eller grov uaktsomhet. Det aktuelle alternativet her er grov uaktsomhet.
- (43) I vår sak er kravet rettet mot skadevolders, As, forsikringsselskap, jf. forsikringsavtaleloven § 7-6 første ledd. Dette forsikringsselskapet kan gjøre gjeldende de samme innsigelsene som skadevolderen selv, jf. § 7-6 fjerde ledd. For at Gjensidige skal ha et regresskrav mot SpareBank 1, må følgelig handlingen som ledet til brannstiftelsen, ha vært uaktsom, og uaktsomheten må anses som grov.
- (44) Hva som skal til for at en handlemåte er å anse som grovt uaktsom, er - som begge parter har pekt på - formulert slik i Rt-1989-1318 på side 1322:
«For at en oppførsel skal kunne karakteriseres som grovt uaktsom, må den etter mitt syn representere et markert avvik fra vanlig forsvarlig handlemåte. Det må dreie seg om en opptreden som er sterkt klanderverdig, hvor vedkommende altså er vesentlig mer å klandre enn hvor det er tale om alminnelig uaktsomhet.»
- (45) Dette er gjentatt i senere dommer, se for eksempel Rt-1995-486 på side 494 og Rt-2004-499 avsnitt 32. Graden av avvik fra normene for forsvarlig atferd - graden av klanderverdighet - er altså det som avgjør om uaktsomheten er grov.
- (46) Ved den konkrete vurderingen av om det foreligger grov uaktsomhet inngår de samme momentene som gjennom rettspraksis er utkrystallisert for bedømmelsen av om atferden er uaktsom, se for eksempel Rt-2004-1942 avsnitt 33 til 38.
- (47) Sentralt ved vurderingen står handlingens skadeevne. Ved bedømmelsen av skadeevnen inngår både risikoen for skade og omfanget av den potensielle skaden. Jo større sannsynlighet det er for skade -

skaderisikoen - eller jo større den potensielle skaden er, jo større forsiktighet kreves. Dette innebærer at en handling kan være uaktsom selv om skaderisikoen er lav, når skadepotensialet er stort. Videre står det sentralt om skadevolderen hadde handlingsalternativer. Andre relevante momenter må også trekkes inn i en totalvurdering av om det burde vært handlet annerledes, og om det eventuelt er tale om et markert avvik fra vanlig forsvarlig handlemåte.

- (48) Før jeg foretar en slik konkret vurdering, skal jeg gå noe nærmere inn på de faktiske omstendighetene vurderingen må ta utgangspunkt i.
- (49) Leiligheten hvor brannen startet, ligger i fjerde etasje i en eldre bygård. Gården har mansardtak, og sjakten hvor det uisolerte, frosne vannrøret lå, strakte seg opp mot dette og til loftet. Sjakten hadde omtrent én kvadratmeter grunnflate. Hullet som tiningen foregikk gjennom, var plassert om lag 25 cm over gulvet, hadde trehodet fasong og var 11,5 cm i utstrekning på det bredeste. Dette var den eneste åpningen ut mot leiligheten. Føneren hadde en diameter på 5,8 cm i tuppen, og ble brukt med full styrke, 2200 watt.
- (50) Det har tidligere i saken vært et tema om føneren ble holdt utenfor hullet og om brannen i så tilfelle skyldtes en støveksplasjon. Lagmannsretten har konkludert med at brannen ikke oppstod som en følge av en støveksplasjon. Etter å ha pekt på at tuppen av føneren hadde innsmeltede papirrester og skader som er forenlig med at den har sittet fast i hullet, skriver lagmannsretten:
- «Etter en samlet vurdering finner lagmannsretten det klart mest sannsynlig at føneren har blitt holdt inne i hullet. De innsmeltede papirrestene kan, slik vitnet Dyrnes forklarte, skyldes at papir har vært tøylet rundt føneren da den ble plassert i hullet, noe som gjorde at temperaturen i føneren økte. Det legges uansett til grunn som sannsynlig at brann oppstod som følge av at hårføneren kom i for nær kontakt med antennebart materiale som var inne i innkassingen. Selv om A forklarte at han kjente inn i hullet med et par fingre, og at han brukte mobiltelefonen til å lyse med inn i hullet, må det legges til grunn at han ikke visste hva som var inne i innkassingen. Muligheten for å føre tilsyn med føneren var begrenset når den satt i hullet, og han hadde heller ikke muligheter for å komme inn i rommet som skulle oppvarmes dersom det skulle bli behov for det.»
- (51) Lagmannsretten fant det altså bevist at føneren var stukket inn i hullet, og at brannen oppstod som følge av at føneren kom i for nær kontakt med antennebart materiale. Retten tok ikke stilling til om A undersøkte hullet, men la til grunn at han ikke visste hva som var innenfor, hadde begrenset mulighet for kontroll og ikke kunne komme inn i sjakten.
- (52) Hvorvidt A forlot føneren mens den sto i hullet, ble ikke drøftet. Det er ikke grunnlag for å slutte at lagmannsretten har lagt til grunn at han gjorde det, og jeg kan ikke se at Høyesterett kan bygge på at han forlot føneren.
- (53) Jeg går så over til den konkrete vurderingen av handlemåten som ledet til brannstiftelsen.
- (54) Når det gjelder spørsmålet om risiko - sannsynlighet for skade - må det legges til grunn at hårføner normalt ikke representerer noen nevneverdig risiko, for eksempel når de blir brukt til å tine synlige rør i åpne rom. Fønerer har blant annet en varmesikring som slår ut dersom temperaturen blir for høy. Det som blir spørsmålet her, er imidlertid hvilken risiko som er forbundet med å stikke føneren inn i en lukket sjakt i en eldre bygård gjennom et hull litt over gulvet, uten kunnskap om hva som er innenfor hullet, og uten mulighet til å følge med på hva som skjer i sjakten.

- (55) Både KRIPOS og andre har gjort forsøk for å avklare brannårsaken og hvor mye som skal til for at bruk av hårføner skal føre til brann. Jeg anser det ikke nødvendig å gjennomgå disse undersøkelsene i detalj, men vil fremheve noe.
- (56) KRIPOS konkluderer i sin undersøkelse med at temperaturen ved munnstykket til hårføneren vil kunne bli 140-150 grader. Dette er ikke nok til å kunne spontant antenne et vanlig avisblad eller annet lignende materiale. Men gammelt tørt avisblad eller porøst papir kan antenne ved lavere temperatur. Videre vil varmeelementet i hårføneren bli rødglødende under bruk. Brennbart materiale i kontakt med dette, slik som trepinner eller flis, vil kunne antenne.
- (57) Et av de sakkyndige vitnene for lagmannsretten, Reidar Stølen ved SP Fire Research, har i sin rapport pekt på at siden føneren blåser luft ut, og glødetrådene befinner seg et stykke bak utløpet og er tildekket av et gitter, må et materiale som skal komme i kontakt med glødetrådene gjennom utløpet, være langt og tynt nok til å nå inn gjennom gitteret, og stivt nok til ikke å bli blåst vekk av luftstrømmen. For øvrig kan små partikler antenne dersom de blir sugd inn sammen med lufta gjennom hårføneren fra baksiden.
- (58) Det må altså legges til grunn at føneren har potensial til å antenne brennbart materiale.
- (59) Ankende part har pekt på at det ikke er eksempler på sammenlignbare branntilfeller, selv om bruk av hårføner til røtting må antas å være utbredt i lys av at metoden er anbefalt, blant annet av forsikringsselskaper. Det gjøres gjeldende at når handlingsmønsteret ikke tidligere har medført skade, er det unektelig et tegn på at skadeevnen er liten. Argumentasjonen er ikke særlig relevant for vår sak, hvor føneren har vært brukt til å tine et rør som lå inne i en sjakt. Mangel på liknende branntilfeller kan skyldes at det ikke er vanlig å bruke hårføner slik.
- (60) Jeg kan ikke se at de forsøkene som er gjort, viser at den aktuelle bruken av hårføneren kunne anses som trygg. Det var en reell brannrisiko. Men det er på den annen side ikke grunnlag for å konstatere at risikoen var stor.
- (61) Skadepotensialet var derimot stort. Brannen skjedde i en eldre bygård. Det oppstod betydelig skade på gården. Brann i en bygård utgjør også fare for liv og helse.
- (62) Handlingen hadde et fornuftig formål. Det er ønskelig å tine frosne rør, både for å få tilgang til rennende vann, og for å unngå skader som kan føre til lekkasjer. Men situasjonen var ikke akutt. Det var vann på badet i leiligheten. A hadde tid til å tenke seg om, og han hadde handlingsalternativer. Føneren kunne vært holdt utenfor hullet, eller rørlegger kunne vært tilkalt. A hadde også tid til å undersøke om leiligheten hadde brannslukningsutstyr. Det hadde den ikke.
- (63) Jeg kan ikke se at den generelle anbefalingen blant annet fra forsikringsselskaper om å bruke hårføner ved tining av rør, har betydning for vurderingen. Anbefalingen omfatter ikke denne måten å bruke føneren på. Heller ikke kan jeg se at det har betydning for aktsomhetsvurderingen at det har vært vanlig å bruke føner til å tine det aktuelle røret, og at det har vært kjent for styret i gården. Jeg kan for øvrig ut fra faktumbeskrivelsen i lagmannsrettens dom ikke se at vanlig fremgangsmåte har vært å stikke føneren inn i hullet.
- (64) Ved totalvurderingen av handlingen legger jeg stor vekt på at A ikke hadde kontroll på hva som befant seg innenfor hullet.

- (65) I saken er det fremkommet at C pleide å tette igjen hullet ved å bruke en tørkerullholder som hun surret litt papir rundt. Dette var én mulig kilde til papirrester innenfor hullet. Men det var også nærliggende at det var annet brennbart materiale der. Bygningen var gammel, og sjakten gikk opp til loftet. Det må kunne forventes at en person i As situasjon tar i betraktning at det kan finnes lett antennelig materiale innenfor et lavt hull i veggen foran et hulrom i et kjøkken i en eldre bygård, og at en hårføner i nær kontakt med slikt materiale kan forårsake brann.
- (66) Til dette kommer at A ikke kunne følge med på hva som skjedde under opptiningen. Han så ikke fønerens munnstykke, og hva det eventuelt kom i kontakt med. Han hadde dessuten begrenset mulighet for raskt å slukke brannen siden det ikke var noen åpning til hulrommet foruten hullet.
- (67) Jeg mener derfor at A er å bebreide for å ha brukt denne fremgangsmåten - han har handlet uaktsomt.
- (68) Spørsmålet blir så om det er tale om grov uaktsomhet. Er det grunnlag for en sterk bebreidelse?
- (69) Jeg er, riktig nok under en viss tvil, kommet til at det er tilfellet. Tvilen skyldes at sannsynligheten for brann ikke var stor. Når jeg likevel er kommet til at uaktsomheten er grov, er det først og fremst fordi brann i denne bygården, med 10 leiligheter, kan få så fatale konsekvenser. Et slikt skadepotensiale skjerper aktsomhetsplikten. Jeg mener derfor det må anses som sterkt klanderverdig å bruke en hårføner som han visste har glødetråd og som produserer atskillig varme, inne i et lite lukket rom uten å vite hva det inneholdt, og som han ikke hadde oversikt over mens tiningen fant sted. Det er unødvendig skapt en fare for stor skade.
- (70) Det følger av drøftelsen foran at jeg ikke kan se at det er grunnlag for anførselen om at det ikke var adekvat årsakssammenheng mellom den aktuelle bruken av hårføneren og brannen.
- (71) Min konklusjon er etter dette at anken forkastes.
- (72) Ved tingrettens og lagmannsrettens dommer er Gjensidige tilkjent erstatning for sakskostnader. For Høyesterett har Gjensidige krevd erstatning for sakskostnader med 148 200 kroner. Kravet tas til følge, jf. tvisteloven § 20-2 første ledd.
- (73) Jeg stemmer for denne
- dom:
1. Anken forkastes.
 2. I sakskostnader for Høyesterett betaler SpareBank 1 Skadeforsikring AS til Gjensidige Forsikring ASA 148 200 - etthundreogførtiåttetusentohundre - kroner innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelser.
- (74) Dommar **Høgetveit Berg**: Eg er komen til eit anna resultat enn førstvoterande i spørsmålet om det ligg føre grov aktløyse.
- (75) Førstvoterande har gjort greie for innhaldet i den rettslege norma grov aktløyse i skadeserstatningslova § 4-2 nr. 1 bokstav a. Eg er samd i dette. Førstvoterande har også gjort greie for dei faktiske omstenda som lagmannsretten har funne prova. Eg er samd også i dette.
- (76) Grunnen til at eg har kome til eit anna resultat enn førstvoterande, er i hovudsak at eg ser annleis på den skadeevna som vurderinga av aktsemda må knytast til. Som førstvoterande har gjort greie for, er skadeevna eit produkt av faktorane skaderisiko og potensielt skadeomfang. Eg er samd med

førstvoterande i at skadepotensialet, når skaden først materialiserer seg, var stort i denne saka. Men eg har eit anna syn på skaderisikoen - noko som fører med seg eit anna syn på den skadeevna som handlingane skal vurderast opp mot.

- (77) Det er for meg ikkje nødvendig å gå djupt inn i dei sakkunnige vurderingane som ligg føre. Men dei viser at for å starte ein brann med varm luft frå ein hårfønar, må lufta blåsast direkte på eit materiale som er vesentleg lettare å få fyr på enn tørt papir. Kva slags materiale som tok fyr her, er ikkje blitt klårlagt.
- (78) Vurderinga av aktsemda må ta utgangspunkt i korleis skadeevna var på handlingstidspunktet. Den kunnskapen vi no har om den brannen som braut ut, skal det sjåast bort frå. I vurderinga av om den konkrete handlinga var aktlaus, og eventuelt graden av aktløyse, er det naturleg å ta utgangspunkt i kor vanleg eller uvanleg skaden er. Det er ikkje dokumentert liknande branntilfelle, og bruk av hårfønar til opptining av frosne røyr er beint fram tilrådd - også av ankemotparten - føresett at det skjer under tilsyn.
- (79) Som førstvoterande peikar på, har lagmannsretten ikkje lagt til grunn at A ikkje var på kjøkenet og hadde tilsyn med hårfønaren då brannen braut ut. Men han var ikkje samstundes til stades i sjakta på den andre sida av veggen. Han hadde korkje tilsyn med det frosne røyret eller den samla situasjonen. Etter mitt syn kunne og burde A handla på ein annan måte. Han burde, slik omstenda var i denne saka, ikkje ført hårfønaren inn i sjakta der han ikkje hadde full oversikt. Framferda var difor aktlaus.
- (80) Men ut frå skadeevna - særleg risikoen for at brann skulle oppstå - meiner eg likevel at det ikkje er grunnlag for å seie at den aktuelle bruken av hårfønaren utgjorde eit tilstrekkeleg markert avvik frå ein vanleg forsvarleg handlemåte. Eg kan difor ikkje slutte meg til førstvoterande i at A er vesentleg meir å klandre enn det som skal til for å konkludere med vanleg aktløyse.
- (81) Eg røystar etter dette for at anken fører fram, og at SpareBank 1 Skadeforsikring AS blir frifunnen.
- (82) Dommer **Falch**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med andrevoterende, dommer Høgetveit Berg.
- (83) Dommer **Ringnes**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Indreberg.
- (84) Dommer **Tønder**: Likeså.
- (85) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler SpareBank 1 Skadeforsikring AS til Gjensidige Forsikring ASA 148 200 - etthundreogfortiåttetusentohundre - kroner innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse.

Sykkel (Rt. 2003 s. 433)

Instans	Høyesterett - Dom.
Dato	2003-04-04
Publisert	HR-2002-912-A - Rt-2003-433
Stikkord	(Sykkel-dommen) Erstatningsrett. Forsikringsrett. Personskade.
Sammendrag	Saken gjaldt forsikringsoppgjør etter sammenstøt mellom syklist og fotgjenger. Spørsmålet var om en 11-årig skoleelev opptrådte uforsvarlig og ble erstatningsansvarlig etter skadeserstatningsloven § 1-1 da han under sykling til skolen innhentet og støtte sammen med en fotgjenger. Høyesterett fant at gutten ikke hadde opptrådt uaktsomt. Dissens 4-1.
Saksgang	Indre Sogn herredsrett 2000-00180 - Gulating lagmannsrett LG-2001-677 A/02 - Høyesterett HR-2002-912-A, sivil sak, anke.
Parter	Sparebank 1 Skadeforsikring AS (advokat Eivind Kogstad - til prøve) mot A (advokat Erik Johnsrud).
Forfatter	Stang Lund, Coward, Stabel, Justitiarius Schei. Dissens: Rieber-Mohn.

-
- (1) Dommer **Stang Lund**: Saken gjelder forsikringsoppgjør etter sammenstøt mellom syklist og fotgjenger. Spørsmålet er om en 11-årig skoleelev opptrådte uforsvarlig og er erstatningsansvarlig etter skadeserstatningsloven § 1-1 da han under sykling til skolen innhentet og støtte sammen med en fotgjenger.
 - (2) A gikk om morgenen 16. oktober 1997 på venstre side nedover veien Rutlinslid til sitt arbeid i Domus i Sogndal. Det var oppholdsvær, god sikt og tørr veibane. Like før hun kom til en uoversiktlig og krapp venstresving, skrådde hun over til høyre side av den ca. 4 meter brede veibanen. Nokså umiddelbart deretter, og før hun kom inn i venstresvingen, passerte en 11 år gammel gutt på hennes høyre side på sykkel. Straks etter ble hun påkjørt bakfra av B, født 0.0.1986, som forsøkte å passere med sykkel på samme side. Guttene syklet i følge til skolen.
 - (3) Sammenstøtet førte til at A falt framover i veibanen og brakk høyre arms håndledd. Etter at gipsen ble fjernet, hadde hun stadige smerter i høyre hånd med spredning oppover i armen. Bruddskaden viste seg å medføre at hun ikke lenger kunne utføre sitt arbeid. Etter en periode med sykmeldinger ble A uføretrygdet fra 1. september 1999. Hun har fått utbetalt 191.508 kroner medregnet rente under egne ulykkesforsikringer.

- (4) Bs foreldre hadde kollektiv hjemforsikring med ansvarsdekning i daværende Varde Forsikring. A mente at forsikringsselskapet (nå Sparebank 1 Skadeforsikring AS) var ansvarlig etter forsikringsavtaleloven § 7-6 fordi syklisten hadde utvist erstatningsbetingende uaktsomhet i forbindelse med påkjørselen. I medhold av tvistemålsloven § 29 reiste hun 3. oktober 2000 sak for Indre Sogn herredsrett og krevde fastsettelsesdom for at forsikringsselskapet var erstatningsansvarlig etter trafikkulykken. Forsikringsselskapet påsto seg frifunnet, subsidiært at erstatningen skulle avkortes etter rettens skjønn begrenset oppad til 50 prosent. Indre Sogn herredsrett avsa 5. februar 2001 dom med slik domsslutning:
- «Sparebank 1 Skadeforsikring AS v/styreformannen er etter skl § 1-1 jf fal § 7-6 ansvarleg for skade påført A i trafikkulykke 16. oktober 1997.
- Kvar av partane dekkjer kostnadene sine med saka.»
- (5) Retten la avgjørende vekt på at en 11-åring måtte forventes å ha kjennskap til risikoen med å sykle så fort. B var kjent med at det på det på ulykkesstedet var vanlig å gå på høyre side av veien. Han hadde hatt tid nok til å reagere ved å bremse, og dette var et handlingsalternativ som også måtte ha vært klart for ham. Lemping etter skadeserstatningsloven § 1-1 annet alternativ var ikke aktuelt, da han var dekket av ansvarsforsikring. Skadelidte kunne ikke bebreides for at sammenstøtet inntraff, og vilkårene for å lempe erstatningen etter § 5-1 forelå ikke.
- (6) Forsikringsselskapet anket til Gulating lagmannsrett, som 21. mai 2002 avsa dom (LG-2001-677) med slik slutning:
- «1 Herredsrettens dom stadfestes.
- 2 For lagmannsretten bærer hver av partene egne saksomkostninger.»
- (7) Flertallet var i hovedsak enig i tingrettens begrunnelse. En dommer fant at B ikke kunne holdes erstatningsrettslig ansvarlig for ulykken. Mindretallet viste blant annet til at det er dagligdags at voksne syklistene i stor fart og helt overraskende passerer kloss i fotgjengere, og at dette undertiden går galt. Når voksne ikke har større forståelse, kan heller ikke en 11-åring bebreides for at han ikke ser klarere. Under enhver omstendighet må det være avgjørende at det hører til barns natur at de fra tid til annen glemmer seg og opptrer uten tanke for mulige følger.
- (8) Sparebank 1 Skadeforsikring AS har anket til Høyesterett. Anken retter seg først og fremst mot rettsanvendelsen, men også delvis mot bevisbedømmelsen.
- (9) Et sakkyndig vitne for lagmannsretten, spesialist i klinisk psykologi Atle Hugo Mjell har for Høyesterett gitt en skriftlig redegjørelse. Det er framlagt enkelte nye dokumenter som jeg ikke finner grunn til å spesifisere. Saken står i samme stilling for Høyesterett som for lagmannsretten.
- (10) *Den ankende part, Sparebank 1 Skadeforsikring AS, har for Høyesterett i hovedsak anført:*
- (11) Den ankende part er enig i lagmannsrettens beskrivelse av hendelsesforløpet.
- (12) Lagmannsrettens flertall har ved anvendelsen av skadeserstatningsloven § 1-1 lagt til grunn en for streng aktsomhetsnorm. Aktsomhetsnormen for barn med skylddevne må fastsettes etter alder og utvikling. Tilføyselsen i § 5-1 nr. 1 av nytt siste punktum om at erstatning til barn under 10 år ikke kan settes ned eller falle bort på grunn av medvirkning, underbygger at aktsomhetsnormen ikke skal være for streng. Forarbeidene gir støtte for at barn fra 10 til 14 år etter lovendringen bare skal være ansvarlig for forsettlig eller grovt uaktsomt forhold.

- (13) Det følger direkte av skadeserstatningsloven § 1-1, lov om forsikringsavtaler § 7-6 fjerde ledd og forarbeidene til bestemmelsene at aktsomhetsnormen skal fastlegges uten hensyn til om skadevolder har ansvarsforsikring.
- (14) Utgangspunkt for den konkrete bedømmelse må være at B opptrådte typisk, dagligdags og på samme måte som de fleste andre 11-åringer på vei til skolen med sykkel. Han drev ikke noen form for kappsykling, og tilfældigheter medførte at hans kamerat passerte A først. Ut fra hans oppfatning av situasjonen kan han ikke bebreides for å ha prøvd å passere på høyre side. Manøvreringen i forbindelse med passeringen av A var heller ikke annerledes enn det voksne syklistene daglig foretar. Sammenstøtet skyldtes et hendelig uhell. Det vises for øvrig til lagmannsrettens mindretalls begrunnelse, som den ankende part i hovedsak kan slutte seg til.
- (15) As opptreden er av vesentlig betydning. Hun bidro til å skape et uklart trafikkbilde ved at hun på en vei med bredde ca. 4 meter rett foran en meget krapp og uoversiktlig venstresving krysset veien og gikk ca. 1 ½ meter fra veikanten på høyre side uten å følge med på trafikken bakfra. Betydningen av hennes opptreden synes bare i begrenset omfang å være vurdert av flertallet i lagmannsretten.
- (16) Subsidiært gjøres gjeldende at erstatningen må reduseres inntil 50 prosent etter skadeserstatningsloven § 5-1.
- (17) Ankesaken reiser prinsipielle spørsmål om barns erstatningsansvar etter skadeserstatningsloven § 1-1. Den ankende part vil derfor ikke påstå seg tilkjent saksomkostninger for Høyesterett.
- (18) Sparebank 1 Skadeforsikring AS har nedlagt slik påstand:
«1. Sparebank 1 Skadeforsikring AS frifinnes.
2. Saksomkostninger tilkjennes ikke for noen instans»
- (19) *Ankemotparten, A, har for Høyesterett i hovedsak anført:*
- (20) Lagmannsrettens flertalls forståelse av skadeserstatningsloven § 1-1 og rettsanvendelse er korrekt, og ankemotparten kan i hovedsak slutte seg til flertallets begrunnelse.
- (21) I utgangspunktet må aktsomhetsnormen også for barn være objektiv. I den helhetsvurdering som må foretas, er blant annet handlingens skadeevne, risikoen for skade og om risikoen er nærliggende og synbar for skadevolder, vesentlig. Handlingens avvik fra det forsvarlige, handlingsalternativene og tiden til disposisjon for å velge alternative handlinger for om mulig å avverge skade er også sentralt. Barn på 11 år har normalt tilstrekkelig innsikt i trafikk og ferdsel i trafikk, slik at de kan anses for å ha utvist skyld. Flertallet har på riktig måte lagt vekt på at aktsomhetsnormen gjelder et livsområde hvor barn er godt kjent og deltar fra en forholdsvis tidlig alder.
- (22) Innføringen av en særskilt 10 års aldersgrense i 1987 i skadeserstatningsloven § 5-1 for lemping av ansvar på grunn av skadelidtes medvirkning har ikke betydning for barns uaktsomhetsansvar etter § 1-1. Bestemmelsen er begrunnet i rimelighet, risikobetraktninger og gjenoppretting.
- (23) Ansvarsforsikringen må få betydning for fastleggelse av aktsomhetsnormen, slik at den blir noe strengere. Vern av skadelidte er et av formålene med forsikringen, og de fleste husstander har slike forsikringer som også dekker barns erstatningsansvar.
- (24) Ved den konkrete vurdering har flertallet korrekt kommet til at B hadde for høy hastighet etter forholdene, for kort avstand til den som syklet foran, og at selve passeringen var svært risikofylt. Han

hadde fått opplæring i å sykle korrekt og hadde erfaring i å ferdes i trafikken. Faren for sammenstøt og skade var nærliggende og synbar for ham.

- (25) Det mest naturlige handlingsalternativ da B ble oppmerksom på A, var å redusere hastigheten og om nødvendig stanse. Han var kjent med veien, og med at fotgjengere også ferdes på høyre side i hans fartsretning. Sammenstøtet var uunngåelig når hastigheten ikke ble redusert i tide, og A uforvarende reagerte på at første syklist under passeringen kom borti henne.
- (26) Den samlede lagmannsrett har på korrekt måte lagt vekt på ansvarsforsikringen ved vurderingen av om det er rimelig å pålegge erstatningsansvar etter § 1-1 i dette tilfellet.
- (27) As forhold var uten betydning. Hun krysset veien og fortsatte på høyre side i samsvar med den sedvanlige måte for ferdsel til fots på stedet. A hadde ikke mulighet for å avverge sammenstøtet.
- (28) Det bestrides at skadelidtes opptreden har vært slik at en avkortning av erstatningen etter skadeserstatningsloven § 5-1 kan finne sted.
- (29) A har nedlagt slik påstand:
«1. Lagmannsrettens dom punkt 1 stadfestes.
2. A tilkjennes sakens omkostninger for herredsrett, lagmannsrett og Høyesterett.»
- (30) **Jeg er under noen tvil kommet til** at anken fører fram, og at Sparebank 1 Skadeforsikring AS må frifinnes.
- (31) Lov om skadeserstatning § 1-1 om erstatningsansvar for barn og ungdom lyder slik:
«Barn og ungdom under 18 år plikter å erstatte skade som de volder forsettlig eller uaktsomt, for så vidt det finnes rimelig under hensyn til alder, utvikling, utvist adferd, økonomisk evne og forholdene ellers.»
- (32) Bestemmelsen avløste § 22 i straffelovens ikrafttredelseslov, hvorefter barn under 14 år ikke var erstatningsansvarlige for voldt skade. Dersom barnet hadde «Midler», kunne imidlertid retten om det var rimelig, bestemme at skaden helt eller delvis skulle erstattes av disse midler. Forutsetningen var at barnet ble ansett for å ha skyld evne, og at skade var påført forsettlig eller uaktsomt, jf. Innstilling I fra komiteen til å utrede spørsmål om barns og foreldres og arbeidsgiveres ansvar, avgitt i 1964, side 8 annen spalte med videre henvisninger.
- (33) Det framgår av innstillingen at § 1-1 tok sikte på et skyldansvar for alle under 18 år. Utvalget pekte på at det ville gi liten mening å ilegge ganske små barn slikt ansvar, men foreslo ikke en minstealder for skyldansvar. Forslaget overlot til domstolene å vurdere hvor langt ned i alder det ville være rimelig å pålegge ansvar. Utvalget ga imidlertid uttrykk for at barn under skolepliktig alder bare i klart ekstraordinære tilfeller burde ilegges ansvar. Jeg viser til innstillingen sidene 9 til 10.
- (34) Om normen for aktsomhet uttalte utvalget i innstillingen side 10 annen spalte:
«Hva som er forsvarlig og hva som er uforsvarlig, vil avhenge av den aktsomhetsnorm handlingen vurderes mot. Det er nokså selvsagt at en ikke kan legge den samme aktsomhetsnorm til grunn for alle de aldersgrupper som omfattes av utkastet. En kan ikke forlange den samme forstand og evne til å vurdere en handlings faremuligheter av en 10-åring som av en 17-åring. Aktsomhetsnormen må tilpasses de enkelte aldersgrupper. En 10-års handling må vurderes ut fra det en med rimelighet kan kreve av 10-åringer. Tilsvarende gjelder for andre aldersgrupper.»

- (35) Om betydningen av individuelle forhold uttales samme sted:
- «Det er i erstatningsretten i alminnelighet en «objektiv» aktsomhetsnorm som legges til grunn, men dette gjennomføres ikke alltid. Og iallfall når det gjelder barn, kan det etter utvalgets oppfatning være en særlig grunn til å gjennomføre en mer individuell («subjektiv») bedømmelse. Det bør være adgang til å ta et visst hensyn ikke bare til den aldersgruppe barnet tilhører, men også det modenhetstrinn barnet står på. Det kan f.eks. være rimelig å legge til grunn en strengere aktsomhetsnorm overfor en 12-årig skadevolder som står på 15-års trinnet i sin intellektuelle utvikling, enn ovenfor en jevnaldrende som i utvikling står på 9-årstrinnet.»
- (36) Enkelte av høringsinstansene hadde innvendinger mot utformingen av lovutkastet. Departementet endret § 1-1 og uttalte i Ot.prp.nr.48 (1965-1966) sidene 27 til 28:
- «Departementet er enig med Advokatforeningen i at det i prinsippet må sondres mellom vilkårene for ansvar og vilkårene for å begrense dette. Når det skal avgjøres hvor stort ansvar barnet i tilfelle skal ilegges, må det derfor først klarlegges om vilkårene for å pålegge det erstatningsansvar overhodet er til stede. Det må således avgjøres om barnet har voldt skaden med forsett eller uaktsomhet, og om barnet har nådd en slik grad av modenhet at det i det hele kan bli tale om å holde det ansvarlig etter en regel som bygger på skyld. Først når dette er klarlagt, kan det avgjøres hvilket omfang ansvaret skal ha under hensyn til de omstendigheter som etter loven er relevante for dette spørsmålet. Departementet vil i denne sammenheng understreke at avgjørelsen av om det fra barnets side er utvist erstatningsbetingende uaktsomhet, skal avgjøres helt uavhengig av om de øvrige omstendigheter trekker i retning av at barnet bør erstatte skaden eller ikke.»
- (37) Flertallet i Stortingets justiskomite var enig med departementet i at også barn under 14 år «... og et godt stykke nedover kan forstå når de handler uforsvarlig, og de vil kunne ha en viss evne til å erstatte skaden, selv om de ikke har formue», jf. Innst. O. VIII for 1967-68 side 17.
- (38) § 1-1 må etter dette forstås slik at også barn kan bli erstatningspliktige for skade som de volder forsettlig eller uaktsomt såframt barnet må anses for å ha skyldene. Barn under skolepliktig alder kan imidlertid bare i klart ekstraordinære tilfelle pålegges ansvar, jf. Innstilling I side 9. Det følger av § 1-1 og uttalelsene i forarbeidene at spørsmålet om barn eller ungdom under 18 år har utvist forsett eller uaktsomhet, skal avgjøres uavhengig av om tilkjennelse av erstatning konkret er rimelig etter § 1-1, jf. særlig proposisjonen sidene 27-28, som jeg tidligere har gjengitt. Dette innebærer etter min mening at økonomisk evne og forholdene ellers ikke skal trekkes inn ved vurdering av om barn og ungdom har utvist forsett eller opptrådt uaktsomt. Betydningen av ansvarsforsikringen kommer jeg tilbake til.
- (39) Selv om lovteksten uten nærmere kvalifikasjoner krever forsett eller uaktsomhet, kan ikke samme aktsomhetsnorm anvendes for alle under 18 år. Sentralt vil være om noen under 18 år har handlet annerledes enn barn eller ungdom i samme aldersgruppe vanligvis handler eller ville ha handlet i samme situasjon.
- (40) Utgangspunktet er at aktsomhetsnormen er objektivisert. Normen må imidlertid tilpasses krav og forventninger ut fra alder og utvikling. Barns naturlige begrensninger i forhold til å ferdes i trafikken går på synsevne, impulsivitet, samordning av flere informasjoner, og at oppmerksomheten lett avledes. De mangler erfaring i å skille mellom vesentlige og uvesentlige forhold i trafikkbildet. Særlig er beregning og vurdering av avstand og fart spesielt vanskelig for barn.
- (41) I tillegg kommer at krav og forventninger til barn må stilles under hensyn til at barn skal kunne leke og lære seg atferd utenfor hjemmet blant barn og voksne. Ferdsel til fots og på sykkel i trafikken kan være vanskelig, og det er viktig at barn blir fortrolige med dette. Fastlegging av normen for aktsomhet

må i nødvendig grad ta hensyn til barns spesielle stilling og behov, og ikke hindre en naturlig utvikling.

- (42) Skadeserstatningsloven § 5-1 første ledd fikk ved lov 18. desember 1987 nr. 96 et nytt siste punktum om at lemping på grunn av skadelidtes medvirkning ikke skal finne sted når skadelidte på skadetiden ikke har fylt 10 år. Den ankende part har gjort gjeldende at lovendringen i 1987 også må få konsekvenser for barns skylddevne når det er spørsmål om å idømme erstatning: Erstatningsansvar for barn under 10 år kan blant annet av hensyn til sammenhengen mellom skylddevne og selvskylddevne ikke pålegges etter lovendringen, og må for barn fra 10 til 14 år begrenses til forsettlige og grovt uaktsomme forhold.
- (43) Jeg kan ikke se at endringen av bestemmelsene om skadelidtes medvirkning kan få betydning for forståelsen av § 1-1. Innføringen av en aldersgrense på 10 år for avkortning av erstatningen var ikke begrunnet i manglende selvskylddevne, men i rimelighet og oppgjørstekniske hensyn, jf. NOU 1987:4 side 31 annen spalte og Ot.prp.nr.81 (1986-1987) sidene 42-43. En utvidet anvendelse av bestemmelsen ville innebære at barn under 10 år ble helt fri for ansvar, hvilket ville være direkte i strid med § 1-1, som ifølge forarbeidene var forutsatt å få anvendelse også for barn under 10 år.
- (44) Jeg tilføyer at det ikke er en nødvendig sammenheng mellom skylddevne for erstatningsplikt og avkortning av erstatningen på grunn av egenskyld. Eksempelvis kan tenkes at erstatning bør idømmes også for skadevoldere under 10 år ved hærverk eller annen forsettlig påført skade, eller når barn under 10 år påfører andre barn skade, jf. for det siste alternativ Nygaard: Skade og ansvar 5. utgave side 419.
- (45) Ankemotparten har også anført at kravet til aktsomhet må skjerpes i de tilfeller barnet er dekket av ansvarsforsikring som i denne sak. I alle tilfelle må dette gjelde når det kan være tvilsomt om barnet har opptrådt uaktsomt.
- (46) Som før nevnt er § 1-1 utformet slik at retten først må avgjøre om barnet med forsett eller ved uaktsomhet har voldt skade, og deretter ta stilling til om det er rimelig å tilkjenne erstatning under hensyn til de omstendigheter som etter loven er relevante for dette spørsmål, jf. Ot.prp.nr.48 (1965-1966) sidene 27-28, som jeg tidligere har gjengitt. Barnets økonomiske evne er etter lovteksten en av de relevante omstendigheter ved vurderingen av rimelighet, og hører ikke hjemme i den forutgående vurdering av skyldvilkåret. Dette underbygges av forsikringsavtaleloven § 7-6 fjerde ledd første punktum, hvor det framgår at forsikringsselskapet kan gjøre gjeldende de innsigelser som sikrede har i forhold til skadelidte. Dersom barnet og forsikringsselskapet sammen ble saksøkt, ville forskjellig norm for aktsomhet kunne føre til frifinnelse av barnet og ansvar for selskapet i strid med § 7-6. Ifølge forarbeidene til forsikringsavtaleloven skal skadelidte ikke få bedre erstatningsrettslig posisjon ved å holde seg til selskapet i stedet for til sikrede, jf. NOU 1987:24 side 160 første spalte. Jeg finner det klart at en ansvarsforsikring ikke kan tillegges betydning ved fastleggelse av skyldnormen etter skadeserstatningsloven § 1-1.
- (47) Jeg går nå over til å behandle spørsmålet om B var uaktsom da han støtte sammen med A.
- (48) Lagmannsrettens flertall og mindretall var enige om selve hendelsesforløpet. Like før sammenstøtet hadde A, som hun pleide, krysset Rutlinslid fra venstre mot høyre fordi det like nedenfor kom en uoversiktlig venstresving med en mur rett utenfor venstre veiskulder i hennes gangretning. Kort etter at hun var kommet over i den høyre del av veibanen i en avstand av om lag halvannen meter fra høyre veikant eller autovernet, kjørte først Bs kamerat forbi henne på høyre side. Han fulgte etter i en avstand av om lag fem meter og tok også sikte på å passere henne på høyre side. Lagmannsretten la til grunn som mest sannsynlig at avstanden mellom A og veikanten/autovernet var blitt ytterligere redusert, fordi hun hadde beveget seg enda noe mot høyre etter at den første syklisten hadde passert. B

støtte sammen med henne, slik at hun falt og brakk høyre håndledd. Ifølge lagmannsretten holdt han en hastighet på om lag 25 km/t ved påkjørselen. Flertallet fant at guttene var om lag 25 meter bak A da de ble klar over at hun befant seg i veibanen. Partene er i hovedsak enige i lagmannsrettens beskrivelse av hendelsesforløpet. Jeg legger lagmannsrettens og flertallets bevisbedømmelse til grunn.

- (49) Spørsmålet er om B under hensyn til sin alder og utvikling har opptrådt uaktsomt.
- (50) Voksne syklistar som bakfra og helt overraskende i stor fart prøver å passere nær fotgjengere på fortau eller i veibanen, må i utgangspunktet anses for å ha opptrådt uaktsomt. Fotgjengere kan plutselig endre retning eller snu seg og dermed uforvarende komme foran syklisten. Denne må til enhver tid avpasse farten etter forholdene og være forberedt på å måtte stanse. Dersom sammenstøt finner sted, vil syklisten normalt bli ansvarlig for påregnelig skade. Det samme krav til aktsomhet kan ikke uten videre anvendes i forhold til en 11 år gammel syklist.
- (51) Spesialist i klinisk psykologi Atle Hugo Mjell har i sin skriftlige erklæring for Høyesterett redegjort for hvilke forventninger som generelt kan stilles til en 11-åring i en trafikksituasjon som i denne sak, og hvorfor B valgte å passere fotgjengeren på høyre side. Han peker først på barnets kognitive funksjonsnivå og opplyser at man generelt kan regne med at barn kan hanskas med inntil tre informasjonsenheter når de skal oppfatte og tolke informasjon i den aktuelle trafikksituasjon. Om dette konkluderer Mjell:
- «Fra en 11-åring i vår trafikksituasjon vil vi forvente en som behersker sykkelatferd fin- og grovmotorisk tilnærmet som voksne. Vi vil forvente en som har et tilfredsstillende utviklet sanseapparat, tilnærmet som voksne. Samtidig vil vi forvente en som viser økt impulsivitet sammenlignet med voksne, samt en redusert evne til, eller ferdighet i, å vurdere en trafikksituasjon.»
- (52) Deretter viser Mjell til at kognitiv- og sosialpsykologi kan gi en pekepinn om hvorfor en 11-åring velger akkurat det handlingsalternativ B valgte. Etter å ha konstatert at 11-12-åringer vet at farer eksisterer langs skoleveien, og at de ønsker å unngå ulykker og komme seg trygt til skolen, blir spørsmålet hva som fanger barnets oppmerksomhet umiddelbart før uhell skjer. Om dette uttales:
- «I vårt trafikktilfelle vil både sykkelkameraten og fotgjengeren ha vært personer å rette oppmerksomheten mot. Det er sannsynlig at sykkelkameraten ble et viktig oppmerksomhetsobjekt. Det vil være naturlig å imitere personen som sykler foran fordi de to syklende utfører samme handling, men også fordi kameraten faktisk løser et trafikalt problem gjennom sin atferd. En orientering mot kameratens problemløsning gjør at alternative løsninger blir valgt bort hos 11-åringen fordi han vil ha mindre kapasitet til å hanskas med alternativ informasjon rent tankemessig (kognitivt).
- Det er ikke tvil om at guttens motivasjon for handlingen var å unngå ulykke. Min hovedkonklusjon er imidlertid at situasjonelle forhold: sosial gruppeatferd (det å imitere andre) i øyeblikket før ulykken var avgjørende for hvilken trafikkhandling som ble valgt. I dette ligger redusert evne til å ta inn, bearbeide og velge alternative løsninger i den korte tiden som gikk før ulykken var et faktum.»
- (53) Ved den konkrete bedømmelse av Bs forhold tar jeg utgangspunkt i at han ut fra alder og utvikling var i stand til å mestre sykling i trafikk, og at han hadde foreldrenes og skolens tillatelse til å sykle til og fra skolen. Slik sykling hadde foregått fra skolestart i august samme år ulykken fant sted. Han brukte en sykkel av normal god kvalitet og hadde sykkelhjelm. Guttene kappsyklet ikke før ulykken, og hastigheten da guttene ble oppmerksom på A, var ikke uforsvarlig høy. Da kameraten valgte å passere på høyre side av A, fulgte B impulsivt etter. Grunnen til dette var ifølge Mjell en form for sosial gruppeatferd, som i dette tilfellet medførte en redusert evne til å ta inn, bearbeide og velge alternative løsninger i den korte tid som gikk før sammenstøtet. På dette grunnlag kan jeg ikke se annet enn at

han valgte samme løsning som mange 11-åringer ville ha valgt. Valget må antas å ha vært en konsekvens av hans identifikasjon med den som syklet først. Dette blir for meg avgjørende i forhold til spørsmålet om han har opptrådt uaktsomt etter § 1-1. Det foreligger ikke opplysninger i saken om individuelle forhold som tilsier en annen norm for aktsomhet.

- (54) Ut fra mitt resultat er det ikke nødvendig å komme inn på om tilkjennelse av erstatning ville vært rimelig i dette tilfelle, og den ankende parts subsidiære anførsel om nedsettelse av erstatningen med inntil 50 prosent etter § 5-1.
- (55) Anken har ført fram. Den ankende part har ikke krevd saksomkostninger. Omkostninger skal etter dette ikke tilkjennes for noen instans.
- (56) Jeg stemmer for denne dom:
1. Sparebank 1 Skadeforsikring AS frifinnes.
 2. Saksomkostninger tilkjennes ikke for noen instans.
- (57) Dommer **Rieber-Mohn**: Jeg er enig med førstvoterende i sakens generelle rettslige utgangspunkter. I den konkrete aktsomhetsvurdering er jeg imidlertid kommet til samme resultat som begge de tidligere instanser. Spørsmålet er om en 11-åring som syklet en fotgjenger over ende, har handlet uaktsomt. Den unge syklisten hadde gjennomgått trafikkopplæring på sykkel, og han syklet daglig til skolen. Om Bs erfaring som syklist skriver herredsretten:
- «Såleis hadde han sykla til skulen i om lag to månader då ulukka skjedde. Han lærte å sykla då han var om lag 7 år gamal. Han hadde sykla på lite trafikkerte stader fram til han flytte til Sogndal to år før ulukka. I Sogndal hadde han sykla i grannelaget og til trening, før han fekk lov til å sykla til skulen. Han hadde delteke i sykkelkarusell i alle fall ein sommar før ulukka, og han hadde hatt noko opplæring på skulen. Foreldra hadde òg hatt han med på sykkelturnar.»
- (58) Han var kjent på strekningen der ulykken skjedde. Det er intet å legge fotgjengeren til last. Da syklistene oppdaget henne, gikk hun på høyre side av veien ca. 25 meter foran, rett før inngangen til en uoversiktlig venstresving.
- (59) For meg blir dette tidspunkt, da syklistene oppdaget fotgjengeren, avgjørende for aktsomhetsvurderingen. Det var da, fra guttenes synsvinkel, en relativt trang passasje på fotgjengerens høyre side. Det må videre ha virket utrygt å passere på hennes venstre side på den smale veien med svingen forut. Jeg har vanskelig for å se at en 11-åring, med trafikkopplæring og en viss erfaring, ikke er i stand til å se at det iallfall forelå en noe utrygg situasjon. Guttene syklet med forholdsvis høy hastighet, «fortere enn det foreldra ville ha likt», som B ifølge herredsretten forklarte. Det må etter mitt skjønn kunne forventes at en 11-åring, som er konfrontert med et usikkert trafikkbilde, anser det å bremse som et aktuelt alternativ, eventuelt å bruke ringeklokken slik at fotgjengeren blir oppmerksom på syklistene så tidlig at hun kan innrette sin atferd deretter. Dette ville være et selvfølgelig krav til en voksen syklist i denne situasjon. Jeg kan vanskelig se at ikke et så elementært krav må gjelde 11-åringer som jevnlig ferdes i trafikken på sykkel. Jeg kan heller ikke se at B, da han oppdaget fotgjengeren, må anses for å ha vært ute av stand til selvstendig å vurdere egen atferd i de sekundene som stod til rådighet før kameraten først passerte fotgjengeren på innsiden. At det i situasjonen vil foreligge en tilbøyelighet eller impuls til å imitere kameratens trafikkatferd, er ikke det samme som at B ikke kunne og burde handlet annerledes da han ble oppmerksom på fotgjengeren.
- (60) Dommer **Coward**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Stang Lund.

(61) Dommer **Stabel:** Likeså.

(62) Justitiarius **Schei:** Likeså.

(63) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

- 1. Sparebank 1 Skadeforsikring AS frifinnes.*
- 2. Saksomkostninger tilkjennes ikke for noen instans.*

Lov om jernbaneansvar (jernbaneansvarsloven)

Dato	LOV-1977-06-10-73
Departement	Justis- og beredskapsdepartementet
Sist endret	LOV-2016-04-22-3
Publisert	ISBN 82-504-1281-8
Rettsområde	Erstatnings- og forsikringsrett ► Skadeserstatning EU/EØS-rett ► Transport Transport og kommunikasjoner ► Jernbane
Korttittel	Jernbaneansvarsloven – jbensvl

Jf. lov 10 des 2004 nr. 82. Lovens tittel endret ved lov 21 mai 1999 nr. 31.

Kap. I. Innledende bestemmelser

0 Overskriften tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31.

§ 1. Bestemmelsene i loven her gjelder jernbanens erstatningsansvar ved personskade og skade på reisegods m.v. Med jernbane forstås innretning for motordrevet transport på skinner, således også tunnelbane, forstadsbane, kabelbane og sporveg.

Krav på erstatning etter loven her kan bare rettes mot den som driver trafikkvirksomheten, se jernbaneloven § 3.

Kongen kan ved forskrift bestemme at loven helt eller delvis ikke skal gjelde i visse høve. Han kan også gi forskrift om at loven helt eller delvis skal gjelde ved personbefordring med taubane, herunder skitrekk.

0 Endret ved lover 12 juni 1987 nr. 65, 21 mai 1999 nr. 31.

§ 2. Bestemmelsene i denne lov gjelder ikke skade som går inn under lov 12. mai 1972 nr. 28 om atomenergivirksomhet.

Fra lovens regler kap. II, jf. kap. IV, unntas befordring som jernbanen svarer for etter lov 10. desember 2004 nr. 82 om internasjonal jernbanetrafikk og om samtykke til at Norge tiltrer Protokoll av 3. juni 1999 om endring av Overenskomst om internasjonal jernbanetrafikk (COTIF) av 9. mai 1980 (COTIF-loven).

Fra lovens regler om ansvaret i kapittel II jf. kapittel IV unntas også befordring som er omfattet av Europaparlaments- og rådsforordning (EF) 1371/2007 av 23. oktober 2007 om jernbanepassasjerers rettigheter og forpliktelser, jf. jernbaneloven § 7 c. Første punktum omfatter bare jernbanevirksomhet som trafikkerer det nasjonale jernbanenettet, jf. jernbaneloven § 8.

Der det gjelder unntak fra transportørens ansvar etter reglene i Bilag I artikkel 26 nr. 2 bokstav a og c i nevnte forordning, jf. også artikkel 33 nr. 1, skal det likevel svares erstatning etter reglene om ansvarsgrunnlaget i §§ 3 og 4 jf. § 12 annet ledd i loven her. Begrensningsbeløpet for skade på reisegods som nevnt i Bilag I artikkel 33 nr. 1 i nevnte forordning, jf. Bilag 1 artikkel 34, skal følge reglene i § 5 første ledd. For ansvaret etter første og annet punktum gjelder ellers reglene i forordningen.

0 Endret ved lover 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette), 10 des 2004 nr. 82 (ikr. 1 juli 2006 iflg. res. 5 mai 2006 nr. 479), 19 juni 2009 nr. 107 (ikr. 3 sep 2010 iflg. res. 3 sep 2010 nr. 1239, 22 apr 2016 nr. 3 (ikr. 22 apr 2016 iflg. res. 22 apr 2016 nr. 407)).

Kap. II. Skade på reisende og deres håndbagasje ved innenriks befordring

0 Overskriften tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31.

§ 3. Jernbanen plikter å erstatte personskade som driften av jernbanen volder og som rammer en reisende under hans opphold i jernbanevognene eller under på- eller avstiging. Dette gjelder selv om skaden ikke kan legges jernbanen til last.

0 Endret ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette).

§ 4. Går håndbagasje eller ting som den reisende bærer på seg, helt eller delvis tapt, eller blir slike gjenstander skadd under reisen, plikter jernbanen å erstatte tapet eller skaden såframt det ved samme hending oppstår personskade som jernbanen hefter for etter § 3, eller tapet eller skaden skyldes feil eller forsømmelse på jernbanens side (jf. § 13).

Reisen omfatter her det tidsrom da gjenstanden er i jernbanevognene eller bringes inn eller ut av dem.

0 Endret ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette).

§ 5. Jernbanens ansvar for håndbagasje (eller ting den reisende bærer på seg) som er gått tapt eller blitt skadd, begrenses til halve grunnbeløpet i folketrygden for hver reisende.

Retten til begrensnings etter første ledd tapes for så vidt skaden er voldt forsettlig eller grovt uaktsomt av noen på jernbanens side (jf. § 13).

0 Endret ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette).

§ 6. Krav på erstatning faller bort dersom skaden eller tapet ikke er meldt til eller registrert av jernbanen innen 1 år etter reisens avslutning.

0 Endret ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (tidligere § 8, ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette).

§ 7. Søksmål kan reises i rettskrets hvor det er verneting etter tvisteloven kapittel 4 II, og dessuten i rettskrets på avreise- eller bestemmelsesstedet.

0 Endret ved lover 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette), endret paragrafnummer fra § 10, 17 juni 2005 nr. 90 (ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 26 jan 2007 nr. 88) som endret ved lov 26 jan 2007 nr. 3.

§ 8. Reglene i kapitlet her kan ikke fravikes ved avtale til skade for den reisende.

0 Endret ved lov 21 mai 1999 nr. 31.

Kap. III. Annen skade på person og ting

0 Overskriften tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31.

§ 9. Jernbanen plikter uten hensyn til skyld å erstatte annen personskade enn nevnt i § 3 som kjøringen volder. Var skadelidte på skadetidspunktet 15 år eller eldre, gjelder dette likevel bare når vedkommende befant seg utenfor jernbanens kjørevei eller på et sted åpent for allmenn ferdsel da skaden inntraff.

Første ledd gjelder ikke for skader som rammer

a) personer i motorvogner eller jernbanevogner, eller

b) ansatte ved jernbanen når skaden omfattes av lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring.

0 Tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette).

§ 10. Jernbanen plikter uten hensyn til skyld å erstatte tingskade som kjøringen volder utenfor jernbanens kjørevei eller på et sted åpent for allmenn ferdsel.

Første ledd gjelder ikke for skade på

a) motorvogner, jernbanevogner eller gods i slike vogner, eller

b) dyr som går løse på jernbanens kjørevei.

0 Tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette).

§ 11. Bestemmelsene i § 9 og § 10 begrenser ikke den skadelidtes rett til erstatning på annet rettsgrunnlag.

0 Tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31.

Kap. IV. Fellesbestemmelser

0 Overskriften tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31.

§ 12. Jernbanens ansvar kan settes ned eller falle bort i medhold av skadeserstatningsloven § 5-1 når skadelidte har medvirket til skaden. Dette gjelder likevel ikke dersom skadelidte bare kan legges lite til last.

Dersom det godtgjøres at en uavvendelig naturhending, sabotasjehandling, krigshandling eller liknende handling under væpnet konflikt eller opprør i betydelig grad har bidratt til skaden eller dennes omfang under forhold som er utenfor

jernbanens kontroll, kan dennes ansvar settes ned forholdsmessig, idet man særlig legger vekt på den innflytelse jernbanen har hatt på skaden og dens omfang.

0 Endret ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette), endret paragrafnummer fra § 5 og § 3 (2).

§ 13. Jernbanen svarer for skade som er voldt i tjenesten av noen som er ansatt hos jernbanen eller som den nytter til befordringen.

0 Tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette), endret paragrafnummer fra § 7.

§ 14. Reglene om jernbanens innsigelser og om grensen for ansvar gjelder tilsvarende når erstatningskrav gjøres gjeldende mot noen på jernbanens side (jf. § 13) og kravet kunne vært grunnet på denne loven.

0 Tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette), endret paragrafnummer fra § 9.

§ 15. Loven tar til å gjelde fra det tidspunkt Kongen bestemmer.

0 Tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31, endret paragrafnummer fra § 12.

Jernbaneansvarsloven - med enkelte uthevninger

Dato	LOV-1977-06-10-73
Departement	Justis- og beredskapsdepartementet
Sist endret	LOV-2016-04-22-3
Publisert	ISBN 82-504-1281-8
Rettsområde	Erstatnings- og forsikringsrett ► Skadeserstatning EU/EØS-rett ► Transport Transport og kommunikasjoner ► Jernbane
Korttittel	Jernbaneansvarsloven – jbensvl

Jf. lov 10 des 2004 nr. 82. Lovens tittel endret ved lov 21 mai 1999 nr. 31.

Kap. I. Innledende bestemmelser

0 Overskriften tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31.

§ 1. Bestemmelsene i loven her gjelder jernbanens erstatningsansvar ved personskade og skade på reisegods m.v. Med jernbane forstås innretning for motordrevet transport **på skinner**, således også tunnelbane, forstadsbane, kabelbane og sporveg.

Krav på erstatning etter loven her kan bare rettes mot den som driver trafikkvirksomheten, se jernbaneloven § 3.

Kongen kan ved forskrift bestemme at loven helt eller delvis ikke skal gjelde i visse høve. Han kan også gi forskrift om at loven helt eller delvis skal gjelde ved personbefordring med taubane, herunder skitrekk.

0 Endret ved lover 12 juni 1987 nr. 65, 21 mai 1999 nr. 31.

§ 2. Bestemmelsene i denne lov gjelder ikke skade som går inn under lov 12. mai 1972 nr. 28 om atomenergivirksomhet.

Fra lovens regler kap. II, jf. kap. IV, unntas befordring som jernbanen svarer for etter lov 10. desember 2004 nr. 82 om internasjonal jernbanetrafikk og om samtykke til at Norge tiltrer Protokoll av 3. juni 1999 om endring av Overenskomst om internasjonal jernbanetrafikk (COTIF) av 9. mai 1980 (COTIF-loven).

Fra lovens regler om ansvaret i kapittel II jf. kapittel IV unntas også befordring som er omfattet av Europaparlaments- og rådsforordning (EF) 1371/2007 av 23. oktober 2007 om jernbanepassasjerers rettigheter og forpliktelser, jf. jernbaneloven § 7 c. Første punktum omfatter bare jernbanevirksomhet som trafikkerer det nasjonale jernbanenettet, jf. jernbaneloven § 8.

Der det gjelder unntak fra transportørens ansvar etter reglene i Bilag I artikkel 26 nr. 2 bokstav a og c i nevnte forordning, jf. også artikkel 33 nr. 1, skal det likevel svares erstatning etter reglene om ansvarsgrunnlaget i §§ 3 og 4 jf. § 12 annet ledd i loven her. Begrensningsbeløpet for skade på reisegods som nevnt i Bilag I artikkel 33 nr. 1 i nevnte forordning, jf. Bilag 1 artikkel 34, skal følge reglene i § 5 første ledd. For ansvaret etter første og annet punktum gjelder ellers reglene i forordningen.

0 Endret ved lover 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette), 10 des 2004 nr. 82 (ikr. 1 juli 2006 iflg. res. 5 mai 2006 nr. 479), 19 juni 2009 nr. 107 (ikr. 3 sep 2010 iflg. res. 3 sep 2010 nr. 1239, 22 apr 2016 nr. 3 (ikr. 22 apr 2016 iflg. res. 22 apr 2016 nr. 407)).

Kap. II. Skade på reisende og deres håndbagasje ved innenriks befordring

0 Overskriften tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31.

§ 3. Jernbanen plikter å erstatte **personskade** som driften av jernbanen volder og som rammer en reisende under hans opphold i jernbanevognene eller under på- eller avstiging. Dette gjelder **selv om skaden ikke kan legges jernbanen til last.**

0 Endret ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette).

§ 4. Går **håndbagasje eller ting** som den reisende bærer på seg, helt eller delvis tapt, eller blir slike gjenstander skadd under reisen, plikter jernbanen å erstatte tapet eller skaden såframt det ved samme hending oppstår personskade som jernbanen hefter for etter § 3, eller tapet eller skaden skyldes **feil eller forsømmelse** på jernbanens side (jf. § 13).

Reisen omfatter her det tidsrom da gjenstanden er i jernbanevognene eller bringes inn eller ut av dem.

0 Endret ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette).

§ 5. Jernbanens ansvar for håndbagasje (eller ting den reisende bærer på seg) som er gått tapt eller blitt skadd, **begrenses til halve grunnbeløpet** i folketrygden for hver reisende.

Retten til begrensnings etter første ledd tapes for så vidt skaden er voldt forsettlig eller grovt uaktsomt av noen på jernbanens side (jf. § 13).

0 Endret ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette).

§ 6. Krav på erstatning faller bort dersom skaden eller tapet ikke er **meldt** til eller registrert av jernbanen innen 1 år etter reisens avslutning.

0 Endret ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (tidligere § 8, ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette).

§ 7. Søksmål kan reises i rettskrets hvor det er verneting etter tvisteloven kapittel 4 II, og dessuten i rettskrets på avreise- eller bestemmelsesstedet.

0 Endret ved lover 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette), endret paragrafnummer fra § 10, 17 juni 2005 nr. 90 (ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 26 jan 2007 nr. 88) som endret ved lov 26 jan 2007 nr. 3.

§ 8. Reglene i kapitlet her kan ikke fravikes ved avtale til skade for den reisende.

0 Endret ved lov 21 mai 1999 nr. 31.

Kap. III. Annen skade på person og ting

0 Overskriften tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31.

§ 9. Jernbanen plikter **uten hensyn til skyld** å erstatte annen **persons**skade enn nevnt i § 3 som kjøringen volder. Var skadelidte på skadetidspunktet 15 år eller eldre, gjelder dette likevel bare når vedkommende befant seg **utenfor jernbanens kjørevei eller på et sted åpent for allmenn ferdsel** da skaden inntraff.

Første ledd gjelder ikke for skader som rammer

- a) personer i motorvogner eller jernbanevogner, eller
- b) ansatte ved jernbanen når skaden omfattes av lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring.

0 Tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette).

§ 10. Jernbanen plikter **uten hensyn til skyld** å erstatte tingskade som kjøringen volder utenfor jernbanens kjørevei eller på et sted åpent for allmenn ferdsel.

Første ledd gjelder ikke for skade på

- a) motorvogner, jernbanevogner eller gods i slike vogner, eller
- b) dyr som går løse på jernbanens kjørevei.

0 Tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette).

§ 11. Bestemmelsene i § 9 og § 10 begrenser ikke den skadelidtes rett til erstatning på annet rettsgrunnlag.

0 Tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31.

Kap. IV. Fellesbestemmelser

0 Overskriften tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31.

§ 12. Jernbanens ansvar kan settes ned eller falle bort i medhold av skadeserstatningsloven § 5-1 når skadelidte har **medvirket til skaden**. Dette gjelder likevel ikke dersom skadelidte bare kan legges lite til last.

Dersom det godtgjøres at en uavvendelig naturhending, sabotasjehandling, krigshandling eller liknende handling under væpnet konflikt eller opprør i betydelig grad har bidratt til skaden eller dennes omfang under forhold som er utenfor

jernbanens kontroll, kan dennes ansvar settes ned forholdsmessig, idet man særlig legger vekt på den innflytelse jernbanen har hatt på skaden og dens omfang.

0 Endret ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette), endret paragrafnummer fra § 5 og § 3 (2).

§ 13. Jernbanen svarer for skade som er voldt i tjenesten av noen som er ansatt hos jernbanen eller som den nytter til befordringen.

0 Tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette), endret paragrafnummer fra § 7.

§ 14. Reglene om jernbanens innsigelser og om grensen for ansvar gjelder tilsvarende når erstatningskrav gjøres gjeldende mot noen på jernbanens side (jf. § 13) og kravet kunne vært grunnet på denne loven.

0 Tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31 (ikr. 21 mai 1999 med virkning bare for skader voldt etter dette), endret paragrafnummer fra § 9.

§ 15. Loven tar til å gjelde fra det tidspunkt Kongen bestemmer.

0 Tilføyd ved lov 21 mai 1999 nr. 31, endret paragrafnummer fra § 12.

Nationaltheatret stasjon (HR-2016-1464-A)

Instans	Norges Høyesterett – Dom
Dato	2016-06-29
Publisert	HR-2016-1464-A
Stikkord	Erstatningsrett. Personskade. Skadelidtes medvirkning.
Sammendrag	En kvinne var blitt påkjørt av en trikk når hun krysset trikkelinjen mot rødt lys i en fotgjengerovergang. Høyesterett kom som de tidligere instanser til at erstatningen fra trikkeeierens forsikringsselskap skulle avkortes med 50 % på grunn av skadelidtes medvirkning, jf. jernbaneansvarsloven § 9, jf. § 12 første ledd, jf. skadeserstatningsloven § 5-1. Det ble lagt til grunn at normen for vurderingen av skadelidtes forhold er den samme etter jernbaneansvarsloven som etter bilansvarsloven. Skadelidte hadde opptrådt klart uaktsomt, men det ble ikke ansett nødvendig å ta standpunkt til om uaktsomheten hadde vært grov. (Rt-sammendrag)
Saksgang	Finansklagenemnda Person FinKN-2014-81 – Oslo tingrett TOSLO-2014-63032 – Borgarting lagmannsrett LB-2015-15652 – Høyesterett HR-2016-1464-A, (sak nr. 2016/17), sivil sak, anke over dom.
Parter	Oslo Forsikring AS (advokat Ståle Hovda – til prøve) mot A (advokat Faruk Resulovic – til prøve).
Forfatter	Kst. dommer Sæbø, dommerne Kallerud, Endresen, Bull, Tønder.
Sist oppdatert	2016-07-04

-
- (1) Kst. dommer **Sæbø**: Saken gjelder hvor stor avkortning som skal foretas i erstatning for personskade etter jernbaneansvarsloven på grunn av skadelidtes medvirkning.
 - (2) Skadelidte, A – heretter A – ble fredag 6. april 2012 ca. kl. 15.20 påkjørt av en trikk ved Nationaltheatret stasjon i Oslo. Hun sto utenfor nedgangen til t-banen da hun fikk telefon fra en hun skulle møte om at vedkommende var forsinket. Hun bestemte seg da for å krysse Stortingsgaten for å vente i en kiosk på den andre siden.
 - (3) I Stortingsgaten er det på dette stedet en lysregulert fotgjengerovergang. Det er et kjørefelt for biler og busser, så en trafikkøy, så en trikkelinje i hver retning, en trafikkøy til og så et kjørefelt for biler og busser. Det er vanligvis svært mange busser og trikker som passerer her, og mange mennesker som

krysser gaten. Fredag 6. april 2012 var langfredag i påskeuken, og det var derfor mindre trafikk enn vanlig.

- (4) A gikk eller løp ut i trikkelinjen mens det var rødt lys for fotgjengere. Hun ble da påkjørt av en trikk som kom fra hennes venstre side og var på vei til Nationaltheatret holdeplass. Hun ble truffet av fronten på trikken og kastet noen meter oppover i sporet, hvor hun ble liggende på skinnene foran trikken som fikk stoppet. Hun ble fraktet i ambulanse til Ullevål sykehus hvor det ble konstatert blant annet brudd i bekkenet, brudd i kjeven og kuttskade på haken.
- (5) Hun ble operert i hofte og kjeve på Ullevål sykehus, og overført til Sunnaas sykehus den 25. april 2012. Hun var der til rehabilitering til 13. juli 2012. Hun har etter dette gått til fysioterapibehandling og brukt smertestillende på grunn av smerter i hofte. Hun har også hatt omfattende tannbehandling, blant annet flytting av ben i kjeven.
- (6) Trikkens ferdsskriver viste at trikken holdt en hastighet på ca. 25 kilometer per time inn mot fotgjengerovergangen. Ferdsskriveren viste også at trikkens farebremse var aktivert de siste meterne.
- (7) Partene er enige om at trikkførereren ikke er noe å bebreide for påkjørselen. Han ringte to ganger med trikkens klokke da han nærmet seg holdeplassen på Nationaltheatret fordi det sto mye folk ved overgangen. Det sto flere personer på trafikkøyen og ventet på grønt lys da A gikk eller løp rett forbi dem ut i trikkesporet. Partene er enige om at hun ikke kan ha hørt trikkens klokke, og at hun må ha gått i egne tanker.
- (8) Trikken tilhørte Oslotrikken AS, som er forsikret i Oslo Forsikring AS – heretter Oslo Forsikring. Oslo Forsikring erkjente erstatningsansvar overfor A etter jernbaneansvarsloven § 9, men mente erstatningen måtte avkortes med 100 prosent etter samme lov § 12 fordi hun hadde medvirket til skaden.
- (9) A klaget avgjørelsen inn for Finansklagenemnda, hvor hun fikk delvis medhold [FinKN-2014-81]. Finansklagenemnda fant at A hadde vært mer enn lite å laste for skaden, men at hun ikke hadde opptrådt grovt uaktsomt. Nemnda kom til at avkortning på 30 prosent «etter omstendighetene [kunne] aksepteres i forhold til de pådratte utgiftene, men prosentsatsen bør revurderes hvis skadebeløpet skulle bli større enn hva som nå er kjent». Oslo Forsikring aksepterte ikke Finansklagenemndas avgjørelse.
- (10) A tok 8. april 2014 ut stevning mot Oslo Forsikring med påstand om at Oslo Forsikring er erstatningsansvarlig for skadene A ble påført. Påstanden ble senere endret til at ansvaret fastsettes etter rettens skjønn. Oslo Forsikring la i tilsvaret ned påstand om at selskapets ansvar overfor A ble redusert etter rettens skjønn, idet man uttalte at ut fra faktum i saken, herunder den informasjon man da hadde om skadene A pådro seg, burde avkortningen settes til 75 prosent.
- (11) Oslo tingrett [TOSLO-2014-63032] avsa 21. oktober 2014 dom med slik domsslutning:

«Oslo Forsikring AS erstatning overfor A etter ulykken 6. april 2012 reduseres med 50 % på grunn av medvirkning.»
- (12) Tingretten fant at As opptreden var uaktsom, mot grensen til grovt uaktsom. Etter en helhetsvurdering kom tingretten til at avkortning med 50 prosent var passende.
- (13) Oslo Forsikring anket direkte til Høyesterett. Høyesteretts ankeutvalg ga ikke tillatelse til direkte anke og sendte saken til Borgarting lagmannsrett.

- (14) Lagmannsretten avsa 6. november 2015 dom [LB-2015-15652] med slik domsslutning:
«1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for lagmannsretten betaler Oslo Forsikring AS til A 90 000 – nittitusen – kroner innen to uker fra forkynnelse av dommen.»
- (15) Lagmannsretten kom i likhet med tingretten til at As atferd ikke kunne anses som grovt uaktsom, men at det likevel var «klart at hennes klare uaktsomhet veier tungt som argument for en vesentlig avkortning av hennes erstatningskrav». Blant annet under henvisning til nyere rettspraksis om avkortning i erstatning etter bilansvarslova kom lagmannsretten til samme resultat som tingretten.
- (16) Oslo Forsikring har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen, nærmere bestemt størrelsen på avkortningen av erstatningen etter jernbaneansvarsloven § 12.
- (17) Den ankende part – **Oslo Forsikring AS** – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (18) Lovgiver ønsket en strengere norm for vurderingen av skadelidtes forhold etter jernbaneansvarsloven enn etter bilansvarslova. Dette må bety at avkortning etter skade ved påkjørsel av trikk skal bedømmes strengere enn et teoretisk tenkt likt tilfelle med skade ved påkjørsel av motorvogn.
- (19) Avkortning bør i dette tilfellet skje med 75 prosent og i alle fall med mer enn 50 prosent. Skadelidtes uaktsomhet er sentral ved avkortningsvurderingen. Hun må anses å ha utvist grov uaktsomhet.
- (20) Oslo Forsikring AS har lagt ned slik påstand:
«Oslo Forsikring AS erstatning overfor A etter ulykken 6. april 2012 reduseres på grunn av medvirkning med 75 prosent.»
- (21) Ankemotparten – **A** – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (22) Aktsomhetsnormen ved avkortning etter jernbaneansvarsloven § 12 ved påkjørsel av trikk er ikke strengere enn tilsvarende norm i bilansvarslova § 7.
- (23) Selv om det skulle gjelde et skjerpet krav til aktsomhet ved påkjørsel av trikk, skal dette ikke ha generell betydning for vurderingen av om og eventuelt hvor stor avkortning som skal foretas.
- (24) A erkjenner å være mer enn bare lite å legge til last for skaden. Hennes handlemåte kan imidlertid ikke anses å være grovt uaktsom.
- (25) Lagmannsrettens avkortning med 50 prosent er for høyt i denne saken, men av prosessøkonomiske årsaker aksepteres avkortning på maksimalt 50 prosent.
- (26) A har lagt ned slik påstand:
«1. Anken forkastes.
2. A tilkjennes sakens omkostninger for Høyesterett.»
- (27) **Jeg er kommet til** at anken må forkastes.

- (28) Ved lovendring 21. mai 1999 ble det innført objektivt ansvar i § 9 i jernbaneansvarsloven av 1977 for skader på person som ikke var omfattet av det objektive ansvaret som allerede gjaldt for skader på reisende og håndbagasje, jf. loven § 3. Bestemmelsen i § 9 første ledd lyder:

«Jernbanen plikter uten hensyn til skyld å erstatte annen personskafe enn nevnt i § 3 som kjøringen volder. Var skadelidte på skadetidspunktet 15 år eller eldre, gjelder dette likevel bare når vedkommende befant seg utenfor jernbanens kjørevei eller på et sted åpent for allmenn ferdsel da skaden inntraff.»

- (29) Ansvaret etter § 9 første ledd er undergitt visse begrensninger. I vår sak er det begrensningen i § 12 første ledd som har betydning. Bestemmelsen lyder:

«Jernbanens ansvar kan settes ned eller falle bort i medhold av skadeserstatningsloven § 5-1 når skadelidte har medvirket til skaden. Dette gjelder likevel ikke dersom skadelidte bare kan legges lite til last.»

- (30) Skadeserstatningsloven § 5-1 nr. 1 første setning – som er den delen av § 5-1 som har interesse i vår sak – lyder:

«Dersom den direkte skadelidte eller erstatningssøkeren har medvirket til skaden ved egen skyld, kan erstatningen settes ned eller falle bort for så vidt det er rimelig når en tar hensyn til atferden, og dens betydning for at skaden skjedde, omfanget av skaden og forholdene ellers.»

- (31) Bestemmelsen om objektivt ansvar i jernbaneansvarsloven § 9 ble innført etter at Stortinget 15. juni 1998 enstemmig bifalt en tilråding fra Justiskomiteen om å be Regjeringen fremme forslag om erstatningsansvar ved skade forårsaket av sporvogn. Justiskomiteens tilråding hadde bakgrunn i et forslag fremmet av tre stortingsrepresentanter 12. mars 1998 om endring av bilansvarslova og jernbaneansvarsloven, Dok.nr. 8:90 (1997–1998). Om den faktiske bakgrunnen for forslaget heter det:

«Transportøkonomisk institutt fremla i september 1997 en rapport om trafikksikkerhet for sporvogn i Oslo ... Denne rapporten konkluderer med at det årlig skjer 25-30 ulykker i Oslo hvor fotgjengere eller syklistar blir påkjørt av trikk, ca 60 uhell med passasjerer på trikken, og nesten 600 kollisjoner mellom trikk og bil. Sporvogn har 3,5 ganger høyere risiko enn buss på samme strekning for kollisjon med bil og 4 ganger høyere risiko for kollisjon med fotgjenger eller syklist. Trikken er dessuten vesentlig hyppigere involvert i alvorlige fotgjengerulykker og dødsulykker enn bussen. Årsaken til den høyere ulykkesrisikoen er blant annet at trikken har minst dobbelt så dårlig bremseevne som bussen, samt at trikken ikke har mulighet for å foreta unnamanøvreringer i nødsituasjoner.»

- (32) På denne bakgrunn uttalte forslagsstillerne:

«Disse tallene viser at sporvognen faktisk er farligere for tredjemann enn de andre kjøretøyer den ferdes sammen med. Dette taler sterkt for at sporvogn i det minste bør være underlagt det samme erstatningsansvar som andre kjøretøyer. Det foreslås derfor en lovendring som innebærer at sporvogn vil bli omfattet av det samme erstatningsansvar som andre kjøretøyer.»

- (33) I Ot.prp.nr.28 (1998-99) ble det fremmet forslag om den objektive ansvarsregelen i jernbaneansvarsloven § 9 og om endring av lovens medvirkningsregel, jf. § 12 første ledd. Om medvirkning uttaler departementet på side 8 at skadeserstatningsloven § 5-1 etter departementets vurdering gir «slik fleksibilitet at det er lite betenkelig å la den alminnelige regelen om skadelidtes medvirkning gjelde». Videre heter det på side 8-9:

«Departementet foreslår ... at det objektive erstatningsansvaret bare skal gjelde i forhold til personer over 15 år dersom disse befinner seg utenfor jernbanens kjørevei eller der kjøreveien går på et sted som også er åpent for allmenn ferdsel. Ut fra dette siste mener departementet at

det er nærliggende å ha en begrensning etter mønster av bilansvarsloven § 7 første ledd i jernbaneansvarsloven. Omtrent de samme rettspolitiske hensyn gjør seg gjeldende hva enten skaden skyldes påkjørsel fra en bil/buss eller en trikk. ...»

- (34) Det fremgår av dette at bestemmelsen om medvirkning i § 12 første ledd er utformet etter mønster av bilansvarslova § 7 første ledd, som lyder:
- «Har skadelidaren medverka til skaden med vilje eller i aktløyse, kan retten minka skadebotkravet eller lata det falla heilt bort, så nær som når skadelidaren kan leggjast berre lite til last. Avgjerda skal retta seg etter åtferda på kvar side og tilhøva elles.»
- (35) Medvirkningsbestemmelsen i jernbaneansvarsloven § 12 første ledd innebærer da, i likhet med bilansvarslova § 7 første ledd, at avkortning i erstatning ved medvirkning etter skadeserstatningsloven § 5-1 bare kan skje i tilfeller hvor skadelidte kan legges mer enn «lite til last» for skaden. I Rt-2005-887 er «lite til last» omtalt som «liten uaktsomhet», jf. avsnitt 24.
- (36) Før jeg går nærmere inn på As subjektive forhold og hvilken betydning det bør få for avkortningsspørsmålet, vil jeg drøfte hvilken betydning det kan ha at hun ble påkjørt av en trikk, og ikke av en motorvogn.
- (37) Ot.prp.nr.28 (1998–1999) uttaler på side 9:
- «Forslaget [om medvirkningsbestemmelse etter mønster av bilansvarslova § 7 første ledd] innebærer ikke at vurderingen av skadelidtes forhold i det konkrete tilfellet vil bli den samme etter bilansvarsloven og jernbaneansvarsloven. Fotgjengere har etter trafikkreglene §§ 2 nr 5 og 9 nr 2 vikeplikt for sporvogner også i gangfelt. ... I tillegg vil rent faktiske forhold gjøre at en skadet fotgjenger eller syklist ofte kan sies å ha opptrådt mer enn lite uaktsomt der det skjer en ulykke ved påkjørsel. Sporvogner går i faste traseer, slik at det lett kan forutberegnes hvor de vil kjøre, og de har lang bremselengde. Av de ovennevnte grunner må en fotgjenger eller syklist som kolliderer med en sporvogn ofte bedømmes strengere enn hva som normalt er tilfellet ved kollisjoner med motorvogner.»
- (38) Jeg oppfatter departementets uttalelser slik at de særlige faremomenter sporvogner representerer, og de spesielle trafikkreglene som gjelder for dem, vil måtte inngå i aktsomhetsvurderingen.
- (39) Departementet gir i sine uttalelser neppe uttrykk for annet enn de erstatningsrettslige forventninger som mer generelt kan stilles til skadelidte om å reagere adekvat på skaderisiko, og som kommer til uttrykk i skadeserstatningsloven § 5-1. Både størrelsen på risiko for skade og risikoen for stor skade kan få betydning for denne vurderingen. Denne risikovurderingen må nødvendigvis bli konkret i den enkelte sak. Departementet gir uttrykk for det samme når det tales om vurderingen av skadelidtes forhold «i det konkrete tilfellet» og at skadelidte «ofte» kan sies å ha opptrådt mer enn lite uaktsomt ved påkjørsel av trikk.
- (40) Utover dette kan jeg ikke se at det har betydning for vurderingen av avkortning etter skadeserstatningsloven § 5-1 om påkjørselen skjer av trikk eller motorvogn. Jeg er derfor ikke enig med lagmannsretten når den oppfatter departementet slik at det «generelt» skal gjelde en strengere norm for vurdering av skadelidtes forhold etter jernbaneansvarsloven enn etter bilansvarslova. I fortsettelsen vil jeg i betydelig grad vise til rettskilder som knytter seg til bilansvarslova.
- (41) Jeg går så over til å vurdere As subjektive forhold og hvilken betydning det bør få.

- (42) Det fremgår av det faktum jeg legger til grunn, at hun på rødt lys krysset et kjørefelt for biler og busser før hun kom til en trafikkøy hvor det sto andre fotgjengere og ventet på grønt lys før de passerte gaten med trikkelinjer i hver retning. På tross av at det var rødt lys og andre fotgjengere sto og ventet, gikk eller løp hun ut i gaten og ble påkjørt av trikken som kom fra hennes venstre side. Jeg legger til grunn at hun har gått i egne tanker.
- (43) Fotografi fra skadestedet viser at det fra fortauets ved Nationaltheatret kan ses seks røde lys, to ved trafikkøyen før trikkelinjene, to etter trikkelinjene og to på fortauets på andre siden av gaten.
- (44) Om vilkåret i bilansvarslova § 7 første ledd om «lite til last» heter det i NUT 1957:1 side 43 at det skal sees bort fra «den mer dagligdagse og uskyldige aktløyse».
- (45) Jeg nevner videre at flertallet i Erstatningslovutvalget – som i mandatet blant annet ble bedt om å vurdere om «man for trafikkskader i større utstrekning bør se bort fra feil eller forsømmelser fra skadelidtes side» – i NOU 1977:33 foreslo å endre bilansvarslova § 7 første ledd slik at skadelidtes krav på erstatning ikke skulle kunne reduseres med mindre medvirkningen hadde vært forsettlig eller grovt uaktsom. Flertallet uttalte blant annet i utredningen på side 40 at
- «den store og stadig stigende trafikk stiller såvidt store krav til den enkelte som opptre i trafikken at selv forsiktige trafikanter kan komme til å opptre på en måte som blir karakterisert som uaktsom. Et øyeblikks tankeløshet eller uoppmerksomhet bør derfor, selv om det må karakteriseres som uaktsom opptreden, ikke medføre reduksjon av erstatningen.»
- (46) Departementet fulgte ikke opp flertallets forslag, men uttalte i Ot.prp.nr.75 (1983-84) side 40 at «det som utvalget karakteriserer som 'et øyeblikks tankeløshet eller uoppmerksomhet', som regel vil bli bedømt som liten aktløyse».
- (47) As opptreden i vår sak kan ikke anses som slik mer «dagligdags uaktsomhet» som er ment ikke å skulle gi grunnlag for avkortning i erstatningsansvaret. Dette er partene også enige om. Når hun krysset gaten på rødt lys, hadde hun en klar oppfordring til å se seg for. Hun hadde allerede gått et stykke på rødt lys da hun kom til trafikkøyen hvor andre fotgjengere ventet. Like fullt gikk eller løp hun ut i gaten der det er trikkeskiner på rødt lys uten å se seg for. Dette er etter mitt syn et godt stykke utenom det en kan kalle «et øyeblikks uoppmerksomhet». Jeg kan ikke legge vekt på at det er vanlig at fotgjengere går på rødt lys. Det er intet som tyder på at det hadde vært vanskelig for henne å oppdage trikken.
- (48) På den annen side kan jeg – i likhet med lagmannsretten – ikke se at hennes handlemåte kan anses som bevisst uaktsom, noe som i så fall ville gjort uaktsomheten hennes enda mer uttalt. Vårt tilfelle har visse likhetstrekk med Rt-1972-1241. Flertallet i den saken – hvor det heller ikke var skyld på skadevoldersiden, og hvor resultatet ble avkortet erstatning – uttaler at skadelidte «i ganske høy grad selv har skylden for at han ble påkjørt», men at det ikke var «noen bevisst uaktsomhet han utviste», idet handlingen ble beskrevet som utslag av «ren tankeløshet eller distraksjon».
- (49) Etter mitt syn opptrådte altså A klart uaktsomt da hun ble påkjørt. Det er tale om en slik grad av klander som etter omstendighetene kan medføre merkbar avkortning i erstatningen etter skadeserstatningsloven § 5-1.
- (50) Oslo Forsikring har anført at A opptrådte grovt uaktsomt. A har bestridt dette.
- (51) Det uttales i Ot.prp.nr.24 (1959–1960) på side 29 at man går ut fra at domstolene etter bilansvarslova «bare unntaksvis vil finne grunn til å innrømme erstatning til skadelidte som har vist grov aktløyse».

Uttalelsen er i sin form en antagelse om hva domstolene vil gjøre, og kommer i forlengelsen av uttalelser om at det kan «forekomme tilfelle hvor skadelidte har utvist grov aktløyse, men hvor det likevel er støtende og sosialt uforsvarlig at han overhodet ikke skal få noen som helst erstatning», og at det er ønskelig at domstolene står fritt ved vurderingen av om og i hvilken utstrekning avkortning i erstatningen bør skje når skadelidte har vært mer enn lite uaktsom. Om det sistnevnte uttaler departementet blant annet:

«Departementet vil ... understreke ... at lovteksten vil stille domstolene fritt når det gjelder måten å fastsette en mulig skadefordeling eller erstatningsreduksjon på. I mange tilfelle kan det være rimelig å nedsette erstatningen med en nærmere avpasset, bestemt sum, istedenfor å fastsette en fordelingsbrøk for skadefordelingen. Dette kan være formålstjenlig i tilfelle hvor man av preventive grunner ønsker å markere at skadelidte har opptrådt uforsiktig og klanderverdig, men hvor man likevel – f.eks. ved store og alvorlige personskader – finner det urimelig å redusere erstatningen sterkere enn at han sikres et noenlunde forsvarlig, levelig grunnlag. Den nye regel behøver derfor ikke å praktiseres slik at uforsiktige skadelidte ved skjematiske brøker bare tildeles åpenbart utilstrekkelige erstatninger for alvorlige skader og altså stilles mer eller mindre uforsikret mot trafikkskader. Dette ville i mange tilfelle være sosialt uforsvarlig og som oftest upåkrevd i preventivt øyemed.»

- (52) Departementet gir med dette uttrykk for at domstolene står fritt i vurderingen av om og i tilfelle hvor mye erstatningen bør avkortes når vilkårene for avkortning er oppfylt. Jeg nevner i denne forbindelse at Høyesterett i Rt-2008-453 i avsnitt 41 uttaler – etter å ha gjengitt de samme forarbeidsuttalelsene – at det går «en grense for hvor langt bestemmelsen [om avkortning på grunn av medvirkning] kan benyttes med preventivt formål: Selv om skadelidte har opptrådt grovt uaktsomt, må han sikres en erstatning som oppfattes som sosialt rettferdig.» Ved den konkrete vurderingen må blant annet utvikling i synet på skadelidtes vern mot personskade etter regler om objektivt ansvar få betydning. Domstolene kan ikke være avskåret fra å anlegge det syn at stadig økende trafikk med store krav til den enkelte trafikant og sosiale hensyn tilsier at det bare ved grovere skyld på skadelidtes side bør gjøres fradrag i erstatning etter bilansvarslova, slik flertallet i Erstatningslovutvalget altså foreslo.
- (53) Når departementet ikke fulgte flertallets forslag, var det blant annet fordi formålet med bilansvarslovas medvirkningsregel var å få «en mer elastisk regel som kunne gi domstolene adgang til en rimelig utmåling av erstatningen i alle tilfelle hvor skadelidte har medvirket med kvalifisert egen skyld», jf. Ot.prp.nr.75 (1983–1984) side 39–40. Deretter uttales om skyldgraden:
- «Hvor stor forskjellen blir mellom 'grov' og mer enn 'liten' aktløyse vil bero på domstolenes skjønn og vil aldri behøve å bli avgjørende for utmålingen, siden det alltid er valgfrihet (fakultativt) for domstolen om skadelidtes medvirkning skal tillegges vekt og i tilfelle hvor stor. Dersom lovgiveren begrenser domstolenes adgang til fri utmåling etter rimelighet ved å innføre nye skjønnsmessige kriterier, slik som 'grov aktløyse', vil det i praksis lett kunne utvikle seg et rettslig sirkelresonnement der medvirkningen blir karakterisert som 'grov' i tilfelle hvor retten finner det rimelig å sette erstatningen ned, men mindre enn grov hvor det ikke finnes rimelig. Dette er imidlertid i realiteten nettopp hva den valgfrie regel også i dag går ut på, selv om begrunnelsen for resultatet vil bli forskjellig formulert.»
- (54) Når jernbaneansvarsloven § 12 første ledd, i likhet med bilansvarslova § 7 første ledd, ikke oppstiller grov uaktsomhet hos skadelidte som et kriterium, kan jeg ikke se at det er nødvendig å ta særskilt stilling til om skadelidte har vært grovt uaktsom. Dette hadde vært nødvendig dersom det hadde vært et vilkår for å få erstatning at skadelidte ikke har vært grovt uaktsom, eller et vilkår for avkortning at skadelidte har vært grovt uaktsom. Men slik er det altså ikke. Det hadde også vært nødvendig å ta stilling til om skadelidte var grovt uaktsom dersom departementets uttalelser i forarbeidene til bilansvarslova om bedømmelse av tilfeller med grov uaktsomhet har klar normativ karakter. Men slik er det etter mitt syn ikke. Jeg er enig med dommer Leivestad – som fikk tilslutning fra dommer

Heiberg – i Rt-1972-1241, når han uttaler at meningen med bilansvarslova § 7 er helt å overlate til domstolens frie skjønn å avgjøre om og i tilfelle hvor mye erstatningen skal nedsettes. Han tilføyer:

«Hvorvidt [skadelidtes] uaktsomhet etter den tidligere lov ville bli å karakterisere som grov, finner jeg ikke grunn til å drøfte. Slik loven i dag lyder, finner jeg på samme måte som førstvoterende at [skadelidtes] uaktsomhet ikke er av den art og tyngde at han overhodet ikke bør tilkjennes noen erstatning, men den veier dog så tungt at erstatningen bør settes ned.»

- (55) Etter mitt syn passer det som her er sagt, også på vår sak.
- (56) Jeg går så over til å drøfte hvor stor avkortning som bør gjøres. I den rimelighetsvurderingen som skadeserstatningsloven § 5-1 gir anvisning på, skal det foruten skadelidtes atferd, tas hensyn til dens «betydning for at skaden skjedde, omfanget av skaden og forholdene ellers».
- (57) Slik saken er opplyst for Høyesterett, har jeg ikke grunnlag for å trekke inn omfanget av skaden som et moment som kunne tenkes å redusere avkortningen.
- (58) Det avgjørende for avkortningen i vår sak er vektingen av As klart uaktsomme, nødvendige bidrag til påkjørselen og de forhold som begrunner objektivt ansvar for trikk etter jernbaneansvarsloven § 9. Jeg bemerker at trikkførereren ikke kan bebreides, og at det ikke var tekniske feil ved trikken.
- (59) Det følger av det jeg har sitert om bakgrunnen for jernbaneansvarsloven § 9 at det ble lagt til grunn at trikk har fire ganger høyere risiko enn buss for kollisjon med fotgjenger eller syklist, at det årlig er 25-30 slike ulykker i Oslo, og at trikken er vesentlig hyppigere involvert i alvorlige fotgjengerulykker og dødsulykker enn buss. Forslagsstillerne tilrådte at trikken «minst» bør være underlagt samme skadeansvar som andre kjøretøyer.
- (60) Den legislative begrunnelsen for objektivt ansvar både her og for bilansvaret tilsier at dette ansvaret har stor egenvekt ved avkortningsvurderingen. Skadefrekvens og skadealvor begrunner et ansvar som gir skadelidte et sterkt vern, noe som gjenspeiles allerede i unntaket for avkortning når skadelidte er lite å legge til last, jf. jernbaneansvarsloven § 12 første ledd. Det ville harmonere dårlig med begrunnelsen for objektivt ansvar på dette området dersom det at skadelidte er mer enn lite å legge til last, nærmest uten videre eller «som hovedregel» skulle møtes med stor avkortning i erstatningen. Det vil bare være gradsforskjeller mellom den etter loven irrelevante «dagligdagse uaktsomhet» og den relevante, mer kvalifiserte uaktsomhet, uten at skillet bør gi seg betydelige utslag i den erstatningsmessige bedømmelsen. Særlig når skadekonsekvensene er omfattende, mener jeg domstolene bør utvise stor varsomhet med å foreta betydelig avkortning i erstatningsansvaret på dette området, også når skadelidtes forhold er grovt klanderverdig. Jeg viser her til Rt-2008-453, hvor avkortningen i et tilfelle der en skadelidt ble ansett for grovt uaktsomt å ha medvirket til de meget betydelige skader han pådro seg i en trafikkulykke, ble satt til 40 prosent.
- (61) Jeg er, som de tidligere instanser, kommet til at det er riktig å avkorte As erstatning med 50 prosent. Anken må dermed forkastes.
- (62) A har krevd sakskostnader for Høyesterett. I samsvar med hovedregelen i tvisteloven § 20-2 finner jeg at kravet må gis medhold. Det er innlevert en sakskostnadsoppgave på 293 625 kroner inkludert merverdiavgift. Jeg finner kostnadene nødvendige.
- (63) Jeg stemmer for denne

dom:

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler Oslo Forsikring AS til A 293 625 – tohundreogtrettusensekshundreogtjuefem – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

(64) Dommer **Kallerud**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(65) Dommer **Endresen**: Likeså.

(66) Dommer **Bull**: Likeså.

(67) Dommer **Tønder**: Likeså.

(68) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler Oslo Forsikring AS til A 293 625 – tohundreogtrettusensekshundreogtjuefem – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

Togklatrer (Rt. 2015 s. 606)

Instans	Norges Høyesterett – Dom.
Dato	2015-05-21
Publisert	HR-2015-1110-A – Rt-2015-606
Stikkord	Erstatningsrett. Skadelidtes medvirkning. Psykotisk tilstand.
Sammendrag	En psykotisk person hadde kommet alvorlig til skade som følge av et elektrisk støt etter å ha kommet seg inn på Jernbaneverkets område for togparkering og klatret opp på taket på en parkert togvogn. Til spørsmålet om reduksjon i erstatningen som følge av skadelidtes medvirkning, jf. skadeserstatningsloven § 5-1 nr. 1, uttalte Høyesterett at kravet til «egen skyld» ikke ville være tilfredsstilt dersom det er på det rene at skadelidte var psykotisk på handlingstidspunktet og det samtidig var godtgjort at det var årsakssammenheng mellom psykosen og skaden. Da disse vilkårene var oppfylt, var det ikke grunnlag for å redusere erstatningen på grunn av skadelidtes medvirkning.
Saksgang	Oslo tingrett TOSLO-2012-28072 – Borgarting lagmannsrett LB-2013-20955 – Høyesterett HR-2015-1110-A, (sak nr. 2014/1802), sivil sak, anke over dom.
Parter	A (advokat Sven Knagenhjelm – til prøve) mot Staten v/Samferdselsdepartementet (Regjeringsadvokaten v/advokat Per Sigvald Wang – til prøve).
Forfatter	Matheson, kst. dommer Sæbø, Kallerud, Stabel, Tjomsland.

- (1) Dommer **Matheson**: Saken gjelder nedsettelse av erstatningsansvar grunnet medvirkning fra en skadelidt som var psykotisk på skadetidspunktet.
- (2) Den 10. juni 2009 tok A seg inn på Jernbaneverkets område i Lodalen i Oslo der togvognen står midlertidig parkert. Han kom seg inn på anlegget ved å gå gjennom et nedtråkket gjerde. A klatret opp på taket på en av de parkerte togvognene, fikk strøm i seg, tok fyr og falt ned på bakken. Ved ulykken fikk han store forbrenningsskader og måtte senere blant annet amputere begge bena over knærne.
- (3) På ulykkestidspunktet var A uføretrygdet grunnet en psykisk lidelse; i lagmannsrettens dom også beskrevet som et «svingende psykotisk sykdomsbilde».
- (4) A fremsatte krav om erstatning mot Jernbaneverket. Partene kom ikke til enighet. I søksmål som ble reist 8. februar 2012, gjorde A gjeldende at Jernbaneverket var ansvarlig for skadene han var blitt påført, både på grunnlag av arbeidsgiveransvaret og på ulovfestet objektivt grunnlag.

- (5) Oslo tingrett avsa 26. november 2012 dom [TOSLO-2012-28072] med slik domsslutning:
- «1. Staten v/Samferdselsdepartementet dømmes til å betale erstatning til A med 10 466 254 kroner med tillegg av lovens forsinkelsesrenter fra forfall til betaling skjer.
 2. Staten v/Samferdselsdepartementet dømmes til å betale A sakskostnader med 464 279 kroner.»
- (6) Dommen ble avsagt under dissens. Flertallet, meddommerne, mente at staten var ansvarlig etter reglene om arbeidsgiveransvar i skadeserstatningsloven § 2-1, mens mindretallet, fagdommeren, mente det ikke forelå ansvarsgrunnlag etter noen av de alternativene som var gjort gjeldende.
- (7) Staten v/Samferdselsdepartementet anket til Borgarting lagmannsrett som den 12. juni 2014 avsa dom [LB-2013-20955] med slik domsslutning:
- «1. Staten v/Samferdselsdepartementet betaler til A 628 215 – sekshundreogtjueåttetusentohundreogfemten – kroner i menerstatning og 4 768 000 – firemillionersjuhundreogsekstiåttetusen – kroner i erstatning for påført og fremtidige tap innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dommen.
 2. I sakskostnader for lagmannsretten betaler staten v/Samferdselsdepartementet til A 205 444 – tohundreogfemtusenfirehundreogførtifire – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dommen.
 3. Det gjøres ingen endring i tingrettens sakskostnadsavgjørelse.»
- (8) Lagmannsretten kom – i likhet med tingrettens flertall – til at staten var ansvarlig etter reglene om arbeidsgiveransvar, men satte erstatningen ned til en halvpart på grunn av skadelidtes medvirkning, jf. skadeserstatningsloven § 5-1 nr. 1. I dommen heter det at bestemmelsen også kommer til anvendelse «hvor skadelidte var i en psykotisk tilstand og medvirkningshandlingen i noen grad var forårsaket av sykdommen».
- (9) A har anket til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens rettsanvendelse knyttet til skadelidtes medvirkning.
- (10) Den ankende part – A – har i det vesentlige gjort gjeldende:
- (11) For at skadeserstatningsloven § 5-1 nr. 1 skal komme til anvendelse, må skadelidte ha medvirket ved «egen skyld». I dette ligger et krav om at skadelidte kan bebreides. Dersom psykosen er en nødvendig betingelse for skadelidtes medvirkningshandling og psykosens bidrag ikke er uvesentlig, er kravet til egen skyld – eller til «selvskyldevne» – ikke oppfylt.
- (12) Ettersom lagmannsretten har konstatert at As sinnslidelse var en av «flere vesentlige, samvirkende årsaksfaktorer» til ulykken, kommer medvirkningsbestemmelsen i § 5-1 ikke til anvendelse.
- (13) Sinnssyke har i likhet med små barn, manglende mental kapasitet, modenhet og innsikt til å innse farer og forstå konsekvensene av sine handlinger. For de yngste barna er dette kommet til uttrykk ved en særskilt bestemmelse i § 5-1 nr. 1 siste punktum om at medvirkningsansvar ikke gjelder dersom skadelidte på skadetiden ikke hadde fylt 10 år.
- (14) Et tilsvarende prinsipp må gjelde der en psykotisk skadelidt har medvirket til skaden. Kravet til egen skyld vil da ikke være oppfylt dersom det er årsakssammenheng mellom psykosen og medvirkningshandlingen.

- (15) Hensynene bak medvirkningsbestemmelsen i § 5-1 nr. 1, særlig prevensjons- og rettferdighetshensynet, slår ikke til når skadelidte ikke forstår konsekvensene av sine handlinger.
- (16) Det har for tolkingen av § 5-1 ikke betydning at en sinnssyk kan ilegges erstatningsansvar som skadevolder etter den særlige bestemmelsen i skadeserstatningsloven § 1-3 om sinnssykes ansvar. Ansvar etter § 1-3 krever i motsetning til § 5-1 nr. 1, ikke skyld og er begrunnet i hensynet til skadelidtes behov for reparasjon.
- (17) Selv om A hadde innsikt i at kryssende tog kunne utgjøre en fare for ham inne på Jernbaneverkets område, hadde han ikke evne og innsikt til å vurdere faren ved å klatre opp på taket på en jernbanevogn. Det er derfor ikke tilstrekkelig årsakssammenheng mellom handlingen han eventuelt kan bebreides for, og ulykken.
- (18) Subsidiært gjøres gjeldende at det ut fra rettsutviklingen, og de sosiale hensyn erstatningsretten bygger på, må kreves høy grad av skyld før det vil være rimelig å foreta avkortning. Det er ikke situasjonen i denne saken.
- (19) Avkortning må være utelukket dersom det – som her – bare er «lite» å legge skadelidte til last. Et slikt prinsipp gjelder både etter bilansvarsloven § 7 første ledd og jernbaneansvarsloven § 12 første ledd. Jernbaneverket er ut fra de forhold som fører til at arbeidsgiveransvaret kommer til anvendelse, langt mer å bebreide. Det er da ikke rimelig å foreta avkortning.
- (20) Selv om man skulle komme til at det er grunnlag for å nedsette ansvaret med grunnlag i § 5-1, er lagmannsrettens reduksjon for stor.
- (21) A har nedlagt slik påstand:
«1. Staten v/Samferdselsdepartementet betaler til A kr 1.256.430 i ménerstatning og kr 9.536.000 i erstatning for påført og fremtidig tap. Til fradrag kommer allerede utbetalt beløp med til sammen kr 5.396.215. I tillegg svares forsinkelsesrenter fra oppfyllestidspunktet for lagmannsrettens dom.
2. A tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett.»
- (22) Ankemotparten – *staten v/Samferdselsdepartementet* – har i det vesentlige gjort gjeldende:
- (23) Skadeserstatningsloven § 5-1 nr. 1 kan også anvendes der skadelidte var psykotisk på skadetidspunktet og medvirkningen til skaden i noen grad var forårsaket av sykdommen. Vilåret om at medvirkningen må være foretatt ved «egen skyld» utelukker ikke medvirkeransvar for skadelidte som er psykotisk. Spørsmålet må avgjøres konkret.
- (24) Lovgiver har i § 5-1 nr. 1 uttrykkelig unntatt barn under 10 år fra medvirkningsregelen. Noe tilsvarende unntak er ikke gjort for sinnslidende. Dette ville vært nærliggende dersom lovgiver hadde ment at psykotisk skadelidte ikke har skyld og i bestemmelsens forstand.
- (25) Uttalelser i Erstatningslovkomiteen innstilling må forstås slik at den mente utilregnelige som skadelidte kan utvise skyld på linje med barn etter modenhet og utvikling. Departementet tok i lovproposisjonen ikke avstand fra dette, men bemerket at det avgjørende må være om skadelidtes opptreden er av en slik karakter at den bør kunne få betydning for erstatningskravet.
- (26) Skadeserstatningsloven § 1-3 utelukker ikke ansvar for psykotisk skadevolder, heller ikke der psykosen er årsaken til den skadevoldende handlingen. Psykose utelukker etter dette ikke

erstatningsrettslig skylddevne som skadevolder. Rettssystematiske hensyn tilsier at en psykotisk skadevolder og en psykotisk skadelidt behandles likt hva gjelder skylddevne. Har en sinnslidende skylddevne som skadevolder, må han også kunne ha selvskylddevne som skadelidt.

- (27) Skylddevnen til skadelidt som har medvirket til skaden og som er psykotisk, må bedømmes etter de samme prinsipper som gjelder for barn som selv har medvirket til den skaden de er påført. Selvskylddevne hos mindreårige skadelidte og psykotisk skadelidte bør altså prinsipielt behandles likt. Evnen til å forstå risiko står her sentralt. Barn har i utstrakt grad blitt ansett for å ha selvskylddevne etter alder og utvikling, riktignok slik at loven etter en endring i 1987 har etablert en fast 10-års grense. Variasjonene i psykosene og deres innvirkning på skadelidtes handlemåte, tilsier at avkortning vurderes konkret. En slik løsning er også godt begrunnet i rettferdighets-, rimelighets- og risikoplasseringshensyn.
- (28) Det er tilstrekkelig årsakssammenheng mellom den opptreden A kan bebreides for og den konkrete skaden. Selv om han bare hadde innsikt i den fare som kryssende tog utgjorde, og ikke var seg bevisst den konkrete risikoen som knyttet seg til klatring på taket av jernbanevognen, må han kunne klandres for ikke å ha tatt en slik risiko i betraktning.
- (29) Hva gjelder selve avkortningen gir loven anvisning på en konkret helhetsvurdering. Bestemmelsen gir ikke grunnlag for at avkortning ikke skal foretas der skadelidte bare er «lite» å legge til last. Bilansvarslovens og jernbaneansvarslovens bestemmelser om dette er begrunnet i de ekstraordinære farene i samferdselen.
- (30) Lagmannsretten har kommet til at A, tross psykosen, hadde evne til å vurdere konsekvensen av egne handlinger og til å handle ut fra konsekvensbetraktninger. Hans handlemåte stod helt sentralt i skadeforløpet. En avkortning med 50 prosent reflekter det samlede skadeforløpet og så vel Jernbaneverkets som As forhold.
- (31) Staten v/Samferdselsdepartementet har nedlagt slik påstand:
«Anken forkastes.»
- (32) **Jeg er kommet til** at anken fører frem.
- (33) Saken gjelder forståelsen og anvendelsen av skadeserstatningsloven § 5-1 nr. 1 som lyder:
«Dersom den direkte skadelidte eller erstatningssøkeren har medvirket til skaden ved egen skyld, kan erstatningen settes ned eller falle bort for så vidt det er rimelig når en tar hensyn til atferden, og dens betydning for at skaden skjedde, omfanget av skaden og forholdene ellers. Dette gjelder likevel ikke dersom skadelidte på skadetiden ikke hadde fylt 10 år.»
- (34) Det springende punkt i foreliggende sak er om en psykotisk skadelidt kan «medvirke til skaden ved egen skyld» i bestemmelsens forstand. Om dette uttalte lagmannsretten:
«Det er i prinsippet adgang til nedsettelse av erstatningen etter skadeserstatningsloven § 5-1 også i tilfelle hvor skadelidte var i en psykotisk tilstand og medvirkningshandlingen i noen grad var forårsaket av sykdommen, jf LB-2011-9732.»
- (35) Standpunktet er ikke nærmere begrunnet. Det er det heller ikke i den tidligere avgjørelsen som det er vist til. Borgarting lagmannsrett uttalte der at § 5-1 første ledd «gir adgang til å redusere erstatningen, endog til null, selv om skadelidte var psykotisk og medvirkningshandlingen var forårsaket av sykdommen».

- (36) Innledningsvis nevner jeg at det sentrale kjennetegn for om en psykotisk tilstand foreligger, er om gjerningspersonen «mangler evne til realistisk vurdering av sitt forhold til omverdenen», jf. NOU 2014:10 side 47 med ytterligere henvisninger.
- (37) Jeg skal nå se nærmere på tolkningen av vilkåret for avkortning i § 5-1 nr. 1, nemlig at skadelidte har «medvirket til skaden ved egen skyld».
- (38) Passusen om at skadelidte ved «egen skyld» har «medvirket» til skaden, innebærer – som ellers i erstatningsretten – et krav om årsakssammenheng mellom skyld og skade. Det kan ikke være tvilsomt at uttrykket «skyld» refererer til det tradisjonelle erstatningsrettslige skyldbegrep som stiller krav om bebreidelse. En slik forståelse lå til grunn for medvirkningsregelen i straffelovens ikrafttredelseslov § 25, som ble videreført i skadeserstatningsloven § 5-1. Erstatningslovutvalget som forberedte bestemmelsen, uttaler i så måte, jf. NOU 1977:33 side 37:
- «Hvorvidt ansvarsnedsettelse eller ansvarsbortfall for skadevolderen på grunn av skadelidtes medvirkning skal finne sted, bør hovedsakelig bero på i hvilken grad man kan bebreide eller klandre skadelidte for skadens inntreden og omfang.»
- (39) Utvalget la i sitt utkast til § 5-1 opp til en bestemmelse om forsettlig og uaktsom medvirkning på skadelidtesiden. I utredningen på side 49 heter det:
- «Første ledd fastslår at skadelidte ikke kan kreve erstatning når han har medvirket til skaden med forsett. Regelen er i samsvar med gjeldende rett (strl.ikrl. § 25 første ledd). Den gjelder også om det er et barn eller en utilregnelig person som har medvirket, men her må det fortsatt avgjøres konkret om skadelidte hadde selvskylddevne under hensyn til alder og utvikling, ...»
- (40) I denne uttalelsen sies det direkte at krav på erstatning kan falle bort også der den skadelidte medvirkeren er en utilregnelig person. Følgelig har man tenkt seg at også den utilregnelige vil kunne bebreides og dermed ha skyld som skadelidt. Vilket er imidlertid at «skadelidte hadde selvskylddevne». Det gis anvisning på at barns selvskylddevne bestemmes «under hensyn til alder og utvikling». Men ut over dette har utvalget ikke forklart hva som menes med «selvskylddevne» – som jeg oppfatter som synonymt med kravet om «egen skyld». Utvalget har heller ikke uttalt noe om hvordan kravet skal forstås der den skadelidte medvirkeren er utilregnelig.
- (41) I proposisjonen begrenser departementet seg til å si seg enig med Erstatningslovutvalget i at «et sentralt moment i vurderingen av skadelidtes medvirkning må være graden av skyld som er utvist fra hans side», jf. Ot.prp.nr.75 (1983–1984) side 35. Ut over dette gir heller ikke proposisjonen veiledning for vårt spørsmål.
- (42) Etter det jeg kan se, har man i rettspraksis bare benyttet «selvskylddevne» i saker der barn har vært skadelidt. Men det er ikke gitt noen nærmere definisjon av begrepet eller foretatt en drøftelse av innholdet i kravet til «egen skyld». I Rt-1965-1115 (Klatredom II) sies kun at alder er av betydning «når det gjelder spørsmål om barns selvskylddevne».
- (43) Nygaard har imidlertid definert begrepet som «slik mental evne at han [dvs. skadelidte] forut for skadehendinga burde innsett at han skulle ha handla annleis enn han gjorde», jf. «Skade og ansvar», 6. utgave på side 388. Etter min oppfatning danner denne formuleringen et godt utgangspunkt for forståelsen av selvskylddevne, og dermed av lovens krav til «egen skyld».
- (44) Nygaard har til illustrasjon av hva som må være løsningen for «mentalt svekka personar, dvs. sinnssjuka, evneveike og medvitslause», vist til underrettsavgjørelser etter avkortingsregelen i

bilansvarsloven § 7. Han peker på at disse dommene «går konkret til verks i spørsmålet om sinnssjukdom m.v. var årsak til medverknaden» og slår fast at de bygger på «eit *relativt* system». Videre uttaler han:

«Dei beste reelle grunnar talar såleis etter mitt syn for å fokusera på om sjukdomen var årsak til medverknaden.»

- (45) Her trekkes altså spørsmålet om lidelsen har vært årsak til medvirkningshandlingen frem som et sentralt element i vurderingen av om det foreligger selvskylddevne.
- (46) Et tilsvarende synspunkt er lagt til grunn av Askeland, Norsk lovkommentar, note 303 til lov om skadeserstatning der det fremgår at ved sinnssykdom kan det være skyld på skadelidtesiden «dersom handlinga ikkje er motivert av sjukdomen». Synspunktet innebærer at det ikke vil foreligge skyld dersom handlingen nettopp har sin årsak i sykdommen. Se slik også Ryel, Jussens Venner 1985 side 214 flg. som mener at skadelidte bør gå fri medvirkningsansvar der medvirkningen høyst sannsynlig er en følge av sykdommen.
- (47) Den konkrete vurderingen av om en psykotisk person på handlingstidspunktet hadde selvskylddevne kan være svært komplisert og by på stor usikkerhet. Til illustrasjon kan nevnes at det i NOU 2014:10 side 111 heter at det ikke kan utelukkes at en symptomtung psykotisk person har adekvate «lommer» hvor vedkommende har en tilnærmet normal adferd. Videre uttales at selv om psykosen rammer hele personligheten «er det ikke gitt at det alltid er en forbindelse mellom sykdommen og de utførte handlinger».
- (48) Selv om disse uttalelsene er avgitt i en strafferettslig sammenheng, er den usikkerheten det pekes på også relevant ved bedømmelsen av den sivilrettslige skylddevnen hos psykotiske personer.
- (49) Det følger imidlertid av hva jeg har sitert fra de autoritative, offentlige utredningene der skylddevne er drøftet at «egen skyld» ikke vil foreligge der det er en forbindelse mellom sykdommen og de utførte handlingene. Dersom det er på det rene at skadelidte var psykotisk på handlingstidspunktet og det samtidig er godtgjort at det var årsakssammenheng mellom psykosen og skaden, vil følgelig kravet til «egen skyld» etter § 5-1 nr. 1 ikke være oppfylt. Det er for løsningen av forliggende sak, som jeg straks kommer til, tilstrekkelig for meg å peke på dette.
- (50) Staten har anført at når en psykose ikke utelukker erstatningsrettslig skylddevne etter § 1-3, kan en psykose ut fra rettssystematiske hensyn heller ikke utelukke skylddevne etter § 5-1 nr. 1. Dette er jeg ikke enig i. Etter § 1-3 avgjøres den sinnssykes erstatningsansvar ut fra en bredt sammensatt rimelighetsvurdering, og ikke ut fra skylddevne. Bestemmelsen fikk sin utforming i justiskomiteen hvor et flertall uttalte at det skal gjelde for «enhver sinnssyk at skaden bare skal erstattes hvis det finnes rimelig, dvs. uansett om skaden er voldt under innflytelse av sykdommen eller ikke», jf. Innst. O. VIII (1967-68) side 18. I motsetning til det uttrykkelige vilkåret i § 5-1 stiller ikke § 1-3 noe krav om «egen skyld». Bestemmelsens utforming viser dessuten at den ikke har noen overføringsverdi i tilfeller av skadelidtes medvirkning etter § 5-1.
- (51) Jeg ser så på lagmannsrettens begrunnelse for å foreta avkortning i erstatningen til A.
- (52) Etter lagmannsrettens bevisvurdering var A «psykotisk den aktuelle natta» og «hans psykotiske tilstand gjorde at han ikke var i stand til fullt ut å bedømme risikoen ved å bevege seg inn på jernbanens område og i særdeleshet å forstå farene ved å klatre opp på taket på jernbanevogna». Videre er det funnet bevist at As sinnslidelse var en av «flere vesentlige, samvirkende årsaksfaktorer til ulykken».

- (53) Dette kan etter min oppfatning ikke forstås på annen måte enn at lagmannsretten har funnet det bevist at A var psykotisk på handlingstidspunktet, og at det var årsakssammenheng mellom hans sinnstilstand og skaden. Ulykken ville med andre ord ikke ha inntrådt dersom A ikke hadde vært psykotisk. Det følger av min generelle gjennomgang av hvordan lovens krav til selvskylddevne etter § 5-1 nr. 1 skal forstås, at A da ikke oppfyller vilkåret om «egen skyld» i bestemmelsens forstand.
- (54) Lagmannsretten har likevel kommet til at A, til tross for sin psykotiske tilstand, hadde innsikt blant annet i hvor han var og i enkelte farer. Den mente han derfor «i noen grad» kunne bebreides for hendelsen. Jeg kan imidlertid ikke se at det i en situasjon som her, der «egen skyld» ikke foreligger, vil være forenlig med det grunnleggende prinsippet i avkortningsbestemmelsen å foreta noen vurdering av om A likevel kan bebreides.
- (55) Jeg er etter dette kommet til at lagmannsrettens avgjørelse bygger på en uriktig tolkning av skadeserstatningsloven § 5-1. Lovens vilkår for å kunne foreta avkortning foreligger derfor ikke.
- (56) Anken har etter dette ført frem. Ettersom det ut fra den rettsoppfatning Høyesterett legger til grunn er klart hva realitetsavgjørelsen i saken må gå ut på, avsies dom i samsvar med påstanden, jf. tvisteloven § 30-14. Dette omfatter også kravet om forsinkelsesrenter, som ikke er bestridt.
- (57) Sakskostnader skal tilkjennes A i samsvar med hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd. Det er inngitt kostnadsoppgave på til sammen 242 283 kroner inklusive merverdiavgift. Staten har ikke hatt innsigelser, og jeg legger oppgaven til grunn. I tillegg kommer rettsgebyr med 20 640 kroner.
- (58) Jeg stemmer for denne
- dom:
1. Staten v/Samferdselsdepartementet betaler til A 1 256 430 – enmilliontohundreogfemtisekstusenfirehundreogtretti – kroner i ménerstatning og 9 536 000 – nio millioner femhundreogtrettisekstusen – kroner i erstatning for påført og fremtidig tap med tillegg av den alminnelige forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra oppfyllelsesfristen for lagmannsrettens dom. Til fradrag i erstatningen kommer allerede utbetalt beløp med til sammen 5 396 215 – femmillionertrehundreogtrettisekstusentohundreogfemten – kroner.
 2. I sakskostnader for Høyesterett betaler staten v/Samferdselsdepartementet til A 262 923 – tohundreogsekstis tusen nio hundreogtjuetre – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.
- (59) Kst. dommer **Sæbø**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (60) Dommer **Kallerud**: Likeså.
- (61) Dommer **Stabel**: Likeså.
- (62) Dommer **Tjomsland**: Likeså.
- (63) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne
- dom:
1. Staten v/Samferdselsdepartementet betaler til A 1 256 430 – enmilliontohundreogfemtisekstusenfirehundreogtretti – kroner i ménerstatning og 9 536 000 –

nimillionerfemhundreogtrettisekstusen – kroner i erstatning for påført og fremtidig tap med tillegg av den alminnelige forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra oppfyllelsesfristen for lagmannsrettens dom. Til fradrag i erstatningen kommer allerede utbetalt beløp med til sammen 5 396 215 – femmillionertrehundreognittisekstusentohundreogfemten – kroner.

- 2. I sakskostnader for Høyesterett betaler staten v/Samferdselsdepartementet til A 262 923 – tohundreogsekstisettusenihundreogtjuetre – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.*

Helsfyr stasjon (RG 2008 s. 1089)

Instans	Borgarting lagmannsrett - Dom.
Dato	2008-04-14
Publisert	LB-2007-87476 - RG-2008-1089
Stikkord	Erstatning. Personskade. Jernbaneansvar. Objektivt ansvar for T-bane. Påkjørsel.
Sammendrag	En mann ble påkjørt av T-banevogn og måtte amputere begge beina. Han oppholdt seg perrongen med ryggen mot skinnegangen idet toget kom inn på stasjonen. Han tok et par steg bakover uten å se seg for og falt ned i skinnegangen der han ble truffet av togets front. Toget stoppet etter 11 meter. Tingretten og lagmannsretten fant at det objektive ansvaret for skader på andre enn passasjerer i jernbaneansvarsloven § 9 ikke omfattet ulykken. Skadelidte befant seg i jernbanens kjørevei som ikke var åpen for allmenn ferdsel da ulykken skjedde. At skadelidte uten vilje hadde falt ned i sporet var uten betydning.
Saksgang	Oslo tingrett TOSLO-2006-170087 - Borgarting lagmannsrett LB-2007-87476 (07-087476ASI-BORG/01). Anke til Høyesterett nektet fremmet, HR-2008-1243-U.
Parter	Partsrepresentant A (Advokat Katrine Hellum Øren) mot Kollektivtransportproduksjon AS (Advokat Knut Riisa).
Forfatter	Lagdommer Dag A. Minsaas, lagmann Jan Martin Flod, lagdommer Harald G. Nyhus.

Saken gjelder krav om erstatning for personskade etter jernbaneansvarsloven § 9.

A ble 1. desember 2000 påkjørt av en T-banevogn på Helsfyr stasjon i Oslo. Han befant seg på perrongen kort tid før toget kom, hvor han stod sammen med sin hund, som var i bånd, og samtalte med en bekjent. Han hadde ryggen mot skinnegangen. Idet toget kjørte inn på stasjonen, gikk han bakover noen få skritt uten å se seg for og falt bakover ned mot skinnegangen. Han ble truffet av togets front enten i fallet eller idet han nådde underlaget. Toget hadde relativt lav fart inn på stasjonsområdet og føreren rakk også å koble til nødbremsen rett før sammenstøtet, men toget fortsatte vel 11 meter før det stanset.

A fikk store knusningsskader i begge bein og de ble samme dag amputert nedenfor knærne. Han har en tid brukt proteser, men sitter nå i rullestol. Han håper imidlertid å kunne trene seg opp slik at han igjen kan bruke proteser.

I 2004 tok A kontakt med Oslo Sporvogn drift AS, nå Kollektivtransportproduksjon AS, og tok opp spørsmålet om erstatning. Henvendelsen ga ikke noe resultat og A påstevnet 16. november 2006 saken til Oslo tingrett med krav om fastsettelse av ansvar.

Oslo tingrett avsa 28. mars 2007 dom i saken med slik domsslutning:

Kollektivtransportproduksjon AS frifinnes.

A dømmes til innen 2 - to uker å betale til Kollektivtransportproduksjon AS sakens omkostninger med 93 750 - nittitretusensyvhundreogfemti - kroner med tillegg av lovens rente fra forfall til betaling skjer.

A har rettidig påanket dommen til Borgarting lagmannsrett. Ankeforhandling ble holdt i lagmannsrettens hus i Oslo 3. og 4. april 2008. A møtte med prosessfullmektig og for Kollektivtransportproduksjon AS møtte skadekonsulent Mai-Britt Støa og prosessfullmektig. Det ble avhørt fire vitner og foretatt befarings.

A nedla slik påstand:

1. Kollektivtransportproduksjon AS v/styrets formann er erstatningsansvarlig inntil 100 % overfor A etter ulykke den 1. desember 2000.
2. Kollektivtransportproduksjon AS v/styrets formann dømmes til å betale saksomkostninger for Oslo tingrett og Borgarting lagmannsrett med tillegg av lovens rente fra to uker etter dommens forkynnelse.

Kollektivtransportproduksjon AS nedla slik påstand:

1. Oslo tingretts dom av 28.03.07 stadfestes.
2. A dømmes til å betale Kollektivtransportproduksjon AS sakens omkostninger for lagmannsretten tillagt lovens forsinkelsesrente.

A har til støtte for sin påstand anført:

Vilkårene for erstatning etter jernbaneansvarsloven § 9 om T-banens objektive ansvar for personskader på tredjeperson er oppfylt. A har krav på full erstatning etter påkjørselen.

Utgangspunktet i jernbaneansvarsloven § 9 er at jernbanen, herunder T-banen, er objektivt ansvarlig for skader som kjøringen volder på tredjemann. Dette gjelder likevel bare «når vedkommende befant seg utenfor jernbanens kjørevei eller på et sted åpent for allmenn ferdsel da skaden inntraff».

A befant seg på perrongen og falt ufrivillig ned i skinnegangen. Skadene A er påført skyldes et hendelsesforløp som begynte på perrongen ved at A tok noen få skritt bakover. Perrongen er et sted som ubestridt er åpent for allmenn ferdsel. Et fall er heller ikke et ulovlig opphold i skinnegangen, jf. også Ot.prp.nr.28 (1998-1999) side 5, høyre spalte, der det bl.a. heter at jernbanen bør ha ansvar på objektivt grunnlag «dersom skadelidte uten å ville det kom ned i skinnegangen». Det samme følger av rettspraksis, jf. uttalelser i RG-2004-337 og RG-2004-212. Sistnevnte avgjørelse gjelder fall mot tog i fart, men det er helt urimelig om en slik ulykke skal bedømmes motsatt enn den ulykken saken gjelder. Hensynene bak den objektive ansvarsformen tilsier det samme. Det kan lett tenkes situasjoner hvor rene uhell leder til at personer befinner seg i skinnegangen og jernbanedrift er en risikovirksomhet også for andre enn passasjerer.

Det er uten betydning om A har opptrådt uaktsomt eller om han var påvirket da ulykken skjedde. Det er forhold som eventuelt kan komme inn i en medvirkningsvurdering.

A kan imidlertid ikke anses å ha medvirket til skaden. Han har derfor krav på full erstatning, jf. jernbaneansvarsloven § 12, jf. skl § 5-1. For medvirkningsansvar kreves skyld som ligger et sted mellom grov og simpel uaktsomhet, og As opptreden oppfyller ikke dette skyldkravet. Det skal ses bort fra en eventuelle påvirkning av alkohol eller stoff, jf. Peter Lødrup: Lærebok i erstatningsrett side 315. Det er Kollektivtransportproduksjon AS som har bevisbyrden for at det foreligger medvirkning.

Subsidiært anføres at om retten skulle anse at A har medvirket til skaden, skal erstatningen, ut fra en rimelighetsvurdering og fordi han bare kan legges lite til last, ikke settes ned. Medvirkningsbestemmelsen er en «kan»-regel. Det må her spesielt ses hen til de alvorlige skadene A har pådratt seg som følge av påkjørselen.

Atter subsidiært anføres at dersom retten finner at erstatningen skal settes ned på grunn av medvirkning, skal den bare settes lite ned.

Det bør uansett ikke ilegges saksomkostninger pga sakens prinsipielle karakter. Det foreligger ingen rettslig avklaring av jernbaneansvarsloven § 9's rekkevidde.

Kollektivtransportproduksjon AS har til støtte for sin påstand anført:

Ulykken skjedde ved at A ble truffet av en T-banevogn i fart. Han hadde da falt ned fra perrongen og befant seg i eller på vei ned mot skinnegangen. Det bestrides ikke at perrongen er et sted som er åpent for allmenn ferdsel, men ettersom A ikke lenger var der, får ikke det objektive ansvaret i jernbaneansvarsloven § 9 anvendelse. Skinnegangen og rommet ovenfor er det som i lovbestemmelsen er betegnet som «jernbanens kjørevei» og personer som befinner seg her, er ikke omfattet av det objektive ansvaret for voksne personer. Lovteksten er klar og forståelsen følger også av Ot.prp.nr.28 (1998-1999) side 5. Det fremgår her at det bare er barn som er dekket av et uavgrenset objektivt ansvar.

Avgrensningen av det objektive ansvaret i jernbaneansvarsloven § 9 må ses i sammenheng med påkjørsler av fotgjengere med trikk i Oslo. Det var slike ulykker som var bakgrunnen for lovbestemmelsen, jf. proposisjonen side 2. At det objektive ansvaret ikke gjelder personer som befinner seg utenfor bygatene eller andre steder der det ikke er åpent for allmenn ferdsel, er naturlig. Der må man falle tilbake på det alminnelige skyldansvaret. Risikoen for påkjørsler av T-bane, som har lukket skinnegang, er vesentlig mindre enn for trikken. Det vises også til RG-2004-337, RG-2004-212 og Oslo tingretts dom i sak TOSLO-2006-119371 TVI-OTIR/07,

Det erkjennes at en setning i odelstingsproposisjonen, også på side 5, høyre spalte - om at personer som «uten å ville det» har kommet ned i skinnegangen skal være dekket - er vanskelig å harmonisere med lovens ordlyd og det som for øvrig fremgår av forarbeidene. En slik enkeltstående uheldig uttalelse må det imidlertid ses bort fra når lovteksten og forarbeidene ellers er så klare og entydige som de er. Selv om det innfortolkes et vilkår om egen skyld for at skadelidte befant seg i skinnegangen, vil ikke det medføre at T-banen i denne saken hefter på objektivt grunnlag.

Subsidiært må et eventuelt ansvar bortfall pga skadelidtes egen skyld, jf. jernbaneansvarsloven § 12, jf. skadeserstatningsloven § 5-1. Hans klanderverdige opptreden og markante avvik fra det forsvarlige er årsak til ulykken, jf. RG-1992-884. Opphold på perrong krever oppmerksomhet og varsomhet. På T-banestasjonene, også på den aktuelle, er det dessuten ved skilt og markering i perrongunderlaget gjort oppmerksom på faren. A har for øvrig erkjent at han hadde inntatt metadon og i tillegg er det bevismessig grunnlag for å fastslå at han også var påvirket av andre rusmidler.

Lagmannsretten har kommet til samme resultat som tingretten og kan i det alt vesentlige tiltre tingrettens begrunnelse.

Ved lovendring av 21. mai 1999 ble det innført et objektivt ansvar i § 9 i jernbaneansvarsloven av 1977 for skader på person og ting som ikke var omfattet av det objektive ansvaret som allerede gjaldt for skader på reisende og håndbagasje, jf. loven § 3. Dette tidligere ansvaret var avgrenset til skader som oppstod under opphold i vognene samt ved av- og påstigning, jf. Ot.prp.nr.78 (1967-1977) side 30. Det er også presisert at skadeforvoldelse på passasjer under opphold på en perrong, faller utenfor.

Når jernbanens objektive ansvar ble utvidet i 1999, hadde det sin bakgrunn i flere ulykker med trikk i Oslo og den skaderisiko som derved kunne fastslås, jf. Ot.prp.nr.28 (1998-1999) side 2. I motsetning til trikk, som i vid utstrekning går i bygater som er åpne for allmenn ferdsel, har imidlertid vanlig jernbane og T-bane i det alt vesentlige lukket skinnegang der publikum ikke har anledning til å ferdes. Denne forskjell er av betydning for skaderisikoen og som utformingen av lovteksten må ses i sammenheng med. For skadelidte over 15 år er det således bestemt at det objektive ansvaret i § 9 bare får anvendelse dersom vedkommende «befant seg utenfor jernbanens kjørevei eller på et sted åpent for allmenn ferdsel» da ulykke inntraff. Det er ubestridt at en perrong er et slikt sted og at skinnegangen på en T-banestasjon, dvs. området utenfor perrongkanten, ikke er det.

Etter lagmannsrettens oppfatning må det legges til grunn at ulykken inntraff da A befant seg i skinnegangen eller i et fall ned mot denne. Dermed var han i «jernbanens kjørevei». Hans anførsel om at ulykken ble påbegynt mens han stod på perrongen, som ubestridt er «et sted åpent for allmenn ferdsel», og at han av den grunn er omfattet av det objektive ansvaret, kan ikke føre frem.

Det er intet i lovteksten som åpner for at det objektive ansvaret i jernbaneansvarsloven § 9 kan utvides i forhold til ordlyden. Loven selv bestemmer at påkjørsler i jernbanens kjørevei bare omfattes dersom barn skades og for øvrige skadelidte bare der ulykksstedet er åpent for allmenn ferdsel. At loven har en slik detaljert regulering, taler mot at ytterligere utvidelser i forhold til ulykker i jernbanens kjørevei kan innfortolkes. Legges dette til grunn, spiller det ingen rolle hvorvidt skadelidte er å bebreide for at han befant seg i kjøreveien. I samme retning peker lovens forhistorie, de

alminnelige hensyn bak den objektive ansvarsformen, også sett i forhold til ulike former for jernbanedrift, og, i hvert fall i det alt vesentlige, det som fremkommer av lovens forarbeider.

Hva gjelder forarbeidene er imidlertid lagmannsretten enig med tingretten i at det på dette punkt er en innbyrdes motstrid i departementets merknader på side 5 i odelstingsproposisjonen. Det vises til at det nederst i høyre spalte er gitt uttrykk for at ansvaret også omfatter tilfeller der skadelidte «uten å ville det» har kommet ned i skinnegangen. Etter lagmannsrettens vurdering kan likevel en slik enkeltstående uttalelse ikke tillegges noen avgjørende vekt ved lovtolkingen. Ettersom dette under ingen omstendighet vil kunne ha betydning for avgjørelsen i nærværende sak, er det imidlertid her ikke grunn til å gå dypere inn på spørsmålet.

Etter dette finner lagmannsretten at ulykken saken gjelder, faller utenfor anvendelsesområdet for det objektive ansvaret i jernbaneansvarsloven § 9, og at Kollektivtransportproduksjon AS derfor ikke er erstatningsansvarlig.

Tingrettens dom blir å stadfeste. Det gjelder også saksomkostningsavgjørelsen med den begrunnelse tingretten har gitt.

Anken har vært forgjeves og i medhold av hovedregelen tvistemålsloven § 180 første ledd tilpliktes den ankende part å erstatte motpartens saksomkostninger idet det ikke foreligger «særlige omstendigheter» for unntak. Lagmannsretten er ikke enig med den ankende part i at det lovtolkingsspørsmålet som er tatt opp av ham og at det ikke finnes annen rettspraksis enn underrettsavgjørelser om rekkevidden av jernbaneansvarsloven § 9, er forhold som gir grunn til fritak for omkostningsansvaret.

Ankemotpartens prosessfullmektig har inngitt oppgave på kr 75 000 inkl. mva. hvorav salær med kr 59 250, utlegg kr 750 og mva kr 15 000. Oppgaven legges til grunn.

Dommen er enstemmig.

Domsslutning:

- 1. Tingrettens dom stadfestes.*
- 2. A betaler innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom saksomkostninger for lagmannsretten til Kollektivtransportproduksjon AS med 75.000 - syttifemtusen - kroner, tillagt lovens forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.*

Rideulykke (HR-2018-403-A)

Instans	Norges Høyesterett – Dom
Dato	2018-03-01
Publisert	HR-2018-403-A
Stikkord	Erstatningsrett. Objektivt ansvar for dyr. Aksept av risiko. Rideulykke.
Sammendrag	En kvinne som ble varig skadet da hun ble kastet av en hest hun hadde leid på et hestesenter, fikk medhold i at senteret var erstatningsansvarlig for skaden etter den objektive erstatningsregelen i skadeserstatningsloven § 1-5 nr. 1. Høyesterett kom i utgangspunktet til at det var plass for synspunktet aksept av risiko ved anvendelsen av § 1-5 nr. 1, men at det bør utvises stor tilbakeholdenhet ved å godta dette som bortfallsgrunn ved siden av lovens § 5-1. I praksis var det begrenset plass for synspunktet ved utleie av vanlige rideskolehester. Ved den konkrete vurderingen kom Høyesterett til at kvinnen ikke kunne anses for å ha akseptert risikoen for å bli kastet av hesten på den måten dette skjedde. (Rt-sammendrag)
Saksgang	Gjøvik tingrett TGJOV-2015-110289 – Eidsivating lagmannsrett LE-2016-170119 – Høyesterett HR-2018-403-A, (sak nr. 2017/1252), sivil sak, anke over dom.
Parter	A (advokat Tom Eivind Haug – til prøve) mot Gjensidige Forsikring ASA (advokat Merete Anita Utgård – til prøve).
Forfatter	Dommerne Bull, Bergh, Arntzen, Bårdsen, Tønder.

-
- (1) Dommer **Bull**: Saken gjelder krav om erstatning etter en rideulykke. Spørsmålet er om det foreligger aksept av risiko fra rytterens side slik at eieren av hesten ikke er erstatningsansvarlig.
 - (2) A leide søndag 20. september 2009 den 19 år gamle vallaken Faxe ved X Hestesenter på Y for å ri en søndagstur sammen med sin 9 år gamle datter og hennes 11 år gamle venninne. De to venninnene hadde begge disponible hester ved senteret. A, som var en nokså erfaren rytter, hadde opprinnelig bedt om å få leie en annen hest den dagen ulykken skjedde, men den hesten var skadet. Valget falt da på Faxe, som hun hadde ridd ved et par anledninger tidligere, og som hun visste ble brukt i hestesenterets rideskolevirksomhet.
 - (3) De red på en opparbeidet kjøre- og ridevei da A, som red i midten, fikk Faxe opp i galopp. Hun snudde seg for å se om datteren, som lå bak, også hadde fått hesten over i galopp. Da bukket Faxe, og A ble kastet av hesten. Hun pådro seg brudd i nakke-, bryst- og ryggvirvler og er i en

spesialisterklæring vurdert til å være 21 prosent medisinsk invalid. A er i dag 50 prosent ufør og arbeider 50 prosent som fostermor.

- (4) Med «bukking» menes normalt at bakparten på hesten er høyere enn manken. Det finnes en rekke varianter, blant annet avhengig av hvordan hesten samtidig vrir seg.
- (5) A slo seg først til ro med at hun hadde vært utsatt for et hendelig uhell. Da hun fikk høre fra en venninne at Faxe hadde rykte på seg for å bukke, og at hestesenteret hadde vært kjent med dette da hun fikk leie hesten, tok A likevel opp spørsmålet om erstatning.
- (6) X Hestesenter var ansvarsforsikret i Gjensidige Forsikring ASA (Gjensidige). Da A i mars 2013 fremsatte krav om erstatning i medhold av skadeserstatningsloven § 1-5 nr. 1 om objektivt erstatningsansvar for eier og innehaver for skade voldt av dyr, ble kravet ikke akseptert av Gjensidige. Forsikringsselskapet mente at A hadde akseptert risikoen, og at det derfor ikke forelå ansvarsgrunnlag.
- (7) Gjensidiges avslag ble bragt inn for Finansklagenemnda, som i sak FinKN-2015-181 avga uttalelse 11. mai 2015. Med seks mot én stemme kom nemnda til at det ikke forelå aksept av risiko, og at Gjensidige var ansvarlig. Flertallet kom under tvil til at ordinær rideskolevirksomhet ikke representerte en slik særlig risiko at det var plass til en aksept av risiko-tankegang. Flertallet fremholdt at selv om man også ved rideskoler må regne med å falle av hesten, er det lite naturlig å si at man aksepterer risikoen for en alvorlig personskade i en slik situasjon.
- (8) A tok etter dette ut stevning mot Gjensidige. Saksanlegget var avgrenset til å gjelde ansvarsgrunnlaget. De øvrige villkår for erstatning er ikke en del av saken. Gjøvik tingrett avsa 29. juni 2016 dom [TGJOV-2015-110289] med slik domsslutning:
 - «1. Gjensidige Forsikring ASA er erstatningsansvarlig for de personskader A ble påført i ulykken 20. september 2009.
 2. Gjensidige Forsikring ASA dømmes til å betale As saksomkostninger med 265 962 – tohundreogsekstifemtusennihundreogsekstito – kroner innen 14 – fjorten – dager fra forkynnelse av dommen.»
- (9) Tingretten la til grunn at den som driver med ridning, må anses å ha akseptert den risiko som ordinært følger med hestestell og ridning. Den mente imidlertid at Faxes hang til bukking på en litt spesiell måte måtte fremstå for A som ekstraordinær og upåregnelig når hun ikke var blitt informert på forhånd. Hun kunne derfor ikke anses å ha akseptert risikoen.
- (10) Gjensidige anket til Eidsivating lagmannsrett, som 24. april 2017 avsa dom [LE-2016-170119] med slik domsslutning:
 - «1. Gjensidige Forsikring ASA frifinnes.
 2. Gjensidige Forsikring ASA dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å erstatte As sakskostnader for lagmannsretten med 191.376 – etthundreognittientusentrehundreogsoåttiseks – kroner.»
- (11) Lagmannsretten kom til at Faxe ikke representerte en større risiko enn en normal hest. Ved å sette seg på hesten og overta ansvaret for den på en ridetur uten tilsyn fra hestesenteret, lå det implisitt en aksept av den normale risikoen for å bli kastet av hesten, mente lagmannsretten. Gjensidige hadde akseptert å dekke As sakskostnader for lagmannsretten.
- (12) A har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens rettsanvendelse og bevisbedømmelse. For Høyesterett er det fremsatt en ny anførsel, nemlig at skadeserstatningsloven §

1-5 nr. 1 om objektivt ansvar for dyr overhodet ikke åpner for å nekte erstatning basert på aksept av risiko. Begge parter har innhentet skriftlige erklæringer fra sakkyndige vitner. For øvrig står saken i det vesentlige i samme stilling for Høyesterett som den gjorde for lagmannsretten.

- (13) Den ankende part – A – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (14) Skadeserstatningsloven § 1-5 nr. 1 om objektivt ansvar for dyr gir ikke anledning til å nekte en skadelidt erstatning fordi vedkommende «har akseptert risikoen». Ordlyden åpner ikke for det, i motsetning til bestemmelsen som gjaldt tidligere, nemlig Kong Christian Den Femtis Norske Lov (NL) 6-10-2. Den bestemmelsen gjorde unntak for skader som den skadelidte «selv forårsagede», og dette ble forstått slik at det også omfattet skadelidtes aksept av risiko. Forarbeidene til § 1-5 underbygger en slik konklusjon. De gir uttrykk for at man med den nye bestemmelsen ønsket opprydding og forenkling, og forholdet til aksept av risiko nevnes overhodet ikke. De hensyn som bærer en regel om objektivt ansvar – prevensjon, pulverisering av ansvar gjennom forsikring, hvem som har hovedinteressen i bruk av dyret og står nærmest til å minimalisere risikoen – taler mot å forstå § 1-5 slik at det åpnes for aksept av risiko.
- (15) Forarbeidene til skadeserstatningsloven § 5-1 om nedsettelse av erstatningsansvar ved medvirkning taler også mot å forstå § 1-5, som ble vedtatt samtidig, på denne måten. Formuleringer om aksept av risiko ble tatt ut av bestemmelsen i løpet av vedtakelsesprosessen.
- (16) Rettspraksis om aksept av risiko som grunnlag for å la erstatningsansvar etter NL 6-10-2 bortfalle, er ikke klar. Det har snarere vært tale om medvirkning gjennom egen uaktsomhet.
- (17) Medvirkningsregelen og muligheten for uttrykkelig samtykke til å utsette seg for risiko gir en rimelig løsning på de tilfellene der det objektive ansvaret for dyr bør falle bort på grunn av forhold på skadelidtes side.
- (18) Dersom Høyesterett likevel kommer til at § 1-5 åpner for aksept av risiko som bortfallsgrunn, gjøres det gjeldende at det uansett ikke er grunnlag for å la erstatningsansvaret falle bort i denne saken. Lagmannsretten strekker det påregnelige for langt og lar for mye være omfattet av «aksepten». A leide en ordinær rideskolehest. Hester med tendens til buking må forventes å bli fjernet fra rideskolevirksomhet. Selv om også rideskolehester kan bukke, er det ikke påregnelig, særlig ikke med slike skadefølger. Relevant «ordinær» adferd er i denne saken ikke ordinær adferd hos hester mer generelt – til rideskolehester er forventningene helt andre enn til privateide hester og hester som brukes til hestesport. Statistikk om buking som ikke skiller mellom hestene på denne måten, er derfor lite verdt.
- (19) Lagmannsretten har dessuten tatt feil når den har kommet til at Faxe ikke hadde en unormal tendens til buking. Den som red Faxe, utsatte seg for en forhøyet fare for buking. Dette var A ikke blitt gjort oppmerksom på fordi ridesenteret feilaktig trodde at hun kjente til dette. Det må føre til at risikoen ligger utenfor det A kan anses å ha akseptert, selv om man skulle mene at leie av en rideskolehest i utgangspunktet innebærer aksept av en – svært liten – «normalrisiko» for at også rideskolehester kan bukke.
- (20) A har nedlagt slik påstand:
 - «1. Gjensidige Forsikring ASA er erstatningsansvarlig for de personskader A ble påført i ulykken 20. september 2009.
 - 2. Gjensidige Forsikring ASA dømmes til å betale As sakskostnader.»

- (21) Ankemotparten – **Gjensidige Forsikring ASA** – har i det vesentlige anført:
- (22) Også etter skadeserstatningsloven § 1-5 nr. 1 kan ansvar falle bort på grunnlag av at skadelidte har akseptert risikoen. Dette var slått fast i rettspraksis om NL 6-10-2. Forarbeidene kan ikke forstås slik at det var meningen at denne bortfallsgrunnen, som bygger på grunnleggende erstatningsrettslig tankegang, skulle falle bort fordi den gamle regelen i NL 6-10-2 om bortfall på grunn av medvirkning ble erstattet av en mer moderne og generell regel i skadeserstatningsloven § 5-1. De legislative hensyn for å godta aksept av risiko som grunnlag for ansvarsbortfall ved anvendelsen av § 1-5, står vel så sterkt i dag som tidligere. Objektivt ansvar for dyr er historisk begrunnet i de farer i dagliglivet som den omfattende bruken av dyr i næringsvirksomhet utsatte tilfeldige tredjepersoner for i tidligere tider. Dette hensynet gjelder ikke for den som frivillig innlater seg med dyr som en fritidsaktivitet.
- (23) At formuleringer om aksept av risiko ble tatt ut av medvirkningsregelen i § 5-1, viser ikke at det var meningen å avskaffe aksept av risiko som bortfallsgrunn.
- (24) Det er ikke bare hestesentre som kan forsikre seg. Ryttere kan tegne ulykkesforsikring. Forsikringsadgangen er dermed ikke et argument mot å la prinsippet om aksept av risiko gjelde også for ansvar etter skadeserstatningsloven § 1-5.
- (25) I denne saken må aksept av risiko føre til at det ikke foreligger ansvar for X Hestesenter for de skadene A ble påført da hun ble kastet av Faxe fordi han bukket. Selv den mest veltrente rideskolehest kan gjøre uventede ting, som å bukke. Bukking skyldes instinkter som ikke kan «trenes vekk». Dette er kunnskap alle som har drevet noe med hest, har. A var en nokså erfaren rytter. Risikoen for bukking var altså både påregnelig og synbar for henne.
- (26) Alle som driver med ridning som hobby, må regne med å falle av hesten noen ganger. Som regel går det bra, men alvorlige skader kan aldri utelukkes – også det er innenfor det påregnelige. A aksepterte dermed risikoen også for den alvorlige skaden hun fikk. Det gjelder selv om hun ikke hadde fått særskilt informasjon om Faxes tendens til bukking. Risikoen for alvorlig skade økte for øvrig, og det måtte hun forstå, ved at hun valgte å ri ute i terrenget, og ved at hun lot Faxe galoppere.
- (27) Faxe hadde for øvrig ingen særlig tendens til bukking – lagmannsrettens bevisbedømmelse er riktig. Han hadde bukket fem ganger i løpet av to til tre år, og det må regnes som normalt for en rideskolehest som ham. Faxe var ingen «problemhest». Det var ikke uforsvarlig å la A ri på Faxe etter at hun hadde avvist et par andre forslag til hester for rideturen. Hun var ikke en nybegynner på hesteryggen. Det var slik sett intet særskilt å informere henne om.
- (28) Gjensidige Forsikring ASA har nedlagt slik påstand:
«Anken forkastast.»
- (29) **Mitt syn på saken**
- (30) A ble skadet etter å ha blitt kastet av en hest hun hadde leid av X Hestesenter. Når det foreligger en leieavtale, kan det, slik lagmannsretten påpeker, diskuteres om saken like gjerne kan ses som et spørsmål om ansvar i kontraktsforhold. Den har imidlertid vært prosedert som en sak om ansvar basert på skadeserstatningsloven § 1-5 nr. 1, og jeg legger dette til grunn.
- (31) Skadeserstatningsloven § 1-5 nr. 1 lyder slik:
«1. Eier og innehaver av dyr plikter uansett skyld fra sin side å erstatte skade som dyret volder på person eller på klær eller andre vanlige bruksting mens noen har dem på seg.»

- (32) Det er ikke anført at skaden som A fikk da hun ble kastet av hesteryggen, kan tilskrives uaktsomhet fra hestesenterets side. Spørsmålet blir dermed om det objektive ansvaret som § 1-5 nr. 1 oppstiller, kommer til anvendelse på X Hestesenter som eier av hesten Faxe, og videre på senterets ansvarsforsikrer, Gjensidige.
- (33) Det er heller ikke anført at Faxes bukking skyldtes noen form for uaktsomhet fra As side. Saken gjelder dermed ikke eventuell nedsettelse av erstatningsansvar etter regelen om skadelidtes medvirkning i skadeserstatningsloven § 5-1. Spørsmålet i saken er om § 1-5 nr. 1 åpner for ansvarsbortfall basert på aksept av risiko, og om A må anses å ha akseptert risikoen for den skaden hun ble påført.
- (34) Hvorvidt ansvaret etter § 1-5 nr. 1 kan falle bort fordi skadelidte må anses å ha akseptert risikoen, beror på en tolkning av lovbestemmelsen. Bestemmelsen selv inneholder ikke noe forbehold for dette. Spørsmålet blir da hvilket lys rettspraksis, forarbeidsuttalelser og mer allmenne erstatningsrettslige prinsipper som åpner for aksept av risiko som bortfallsgrunn, kan kaste lys over spørsmålet.
- (35) Det er hensiktsmessig først å se på rettspraksis. Det finnes ikke høyesterettsdommer om spørsmålet knyttet til skadeserstatningsloven § 1-5 nr. 1. Derimot finnes det noen dommer knyttet til NL 6-10-2, som gjaldt inntil skadeserstatningsloven § 1-5 ble vedtatt i 1985. NL 6-10-2 inneholdt et uttrykkelig unntak fra det objektive ansvaret når skadelidte «selv forårsagede» skaden. Bestemmelsen ble etter hvert oppfattet slik at også aksept av risiko kunne føre til bortfall av ansvar – men da snarere som en selvstendig bortfallsgrunn enn som en utvidende tolkning av den uttrykkelige medvirkningsbestemmelsen. Klarest kommer dette til uttrykk i Rt-1988-1272, som også gjaldt en rideulykke: En fjortenårig jente som i et par års tid frivillig hadde hjulpet til i en stall, falt av en hingst som slo seg vrang i følge med en annen hingst. Hun fikk varig skade i den ene underarmen. Her heter det på side 1277:
- « ... Dette [det vil si unntaket for skader som skadelidte selv hadde forårsaket] innebærer at ikke bare en forsettlig, men også en uaktsom medvirkning fra skadelidtes side medfører at det objektive ansvar helt bortfaller. Det følger videre av rettspraksis at det objektive ansvar også vil bortfalle i tilfelle hvor skadelidte må anses for å ha akseptert risikoen, jfr. Rt-1957-25.»
- (36) Fordi hun med foreldrenes samtykke hadde jobbet i stallen, ble hun, og de, ansett å ha akseptert «den risiko som ordinært følger med hestestell og ridning». Dette ble imidlertid ikke utslagsgivende i saken, og Høyesterett tok heller ikke stilling til en anførsel om at jenta var blitt utsatt for en ekstraordinær risiko hun ikke kunne anses å ha akseptert, ved at det var to hingster i samme følge. Høyesterett kom nemlig til at det var uaktsomt av eieren å la to jenter ri sammen på hver sin hingst. Men det ligger vel implisitt i at eieren ble ansett å ha opptrådt uaktsomt, at Høyesterett mente risikoen gikk utover det ordinære, i alle fall for en så ung jente.
- (37) I dommen viste Høyesterett til Rt-1957-25. Den saken gjaldt en fjørørøker som var blitt skadet av avlsoksen på gården. Høyesterett mente at skaden var utslag av en «regulær og typisk yrkesrisiko som nøyte knyttet seg til hans arbeid og som han således måtte være forberedt på å ta».
- (38) Rt-1954-710 gjaldt en lastebileier som ble skadet av en hoppe da han leverte sagflis til et ridehus og skulle strø sagflis i spiltauet til hoppen. Han ble ikke ansett å ha akseptert risikoen for skade fordi «[h]ans befattning med hesten og hesteholdet var for så vidt av tilfeldig art og kan ikke sammenlignes med en arbeiders stilling i en bedrift».

- (39) Den siste dommen som gjerne blir trukket frem som eksempel på aksept av risiko for skade av dyr, er Rt-1966-1485, men her ble eieren frifunnet for ansvar fordi skadelidte «ikke viste den aktsomhet som etter forholdene var nødvendig». Han hadde begitt seg inn i en oksehavn uten å få oksene fjernet først, til tross for advarsler. Dommen viser vel at grensen mellom medvirkning i vanlig forstand og det å utsette seg selv for fare, kan være flytende.
- (40) Rettspraksis om NL 6-10-2 og aksept av risiko er altså nokså sparsom og har kretset om aksept knyttet til yrkesutøvelse og lignende nær tilknytning til dyrene. Sakene er til dels avgjort på annet grunnlag.
- (41) Synspunktet aksept av risiko finnes også i enkelte dommer som ikke gjelder ansvar for skade voldt av dyr, men andre ansvarsgrunnlag. I Rt-2003-1546 – røykedommen – førte et erstatningskrav mot en tobakksprodusent basert på det ulovfestede objektive erstatningsansvaret ikke frem. For perioden etter 1964 la Høyesterett avgjørende vekt på at det forelå alminnelig kunnskap om risikoen ved røyking, og at røyking dermed skjedde for egen risiko, se dommens avsnitt 56. Synspunktet var også fremme i Rt-2009-1237, dommen om nordsjødykkerne, der Høyesterett i avsnitt 63 kom til at risikoen for nordsjødykkerne oversteg det de måtte være forberedt på. Når kravet ikke førte frem, hadde det andre grunner.
- (42) Av dette må man kunne slutte at det nokså allment har vært lagt til grunn i rettspraksis, både ved skade voldt av dyr og ellers, at aksept av risiko fra skadelidtes side kan føre til at skadevolder ikke er ansvarlig.
- (43) At det dreier seg om et synspunkt med generell rekkevidde, har betydning for spørsmålet om ansvar etter skadeserstatningsloven § 1-5 nr. 1 kan falle bort på grunn av aksept av risiko, til tross for ordlyden ikke gjør noe unntak for dette.
- (44) I forarbeidene, Ot.prp.nr.75 (1983–1984) side 56-57, forutsettes det om gjeldende rett før lovendringen at aksept av risiko kunne medføre at ansvar bortfalt. Dette innebar at ansvaret falt helt bort, uten mulighet for forholdsvis fordeling slik medvirkningsbestemmelsen i skadeserstatningsloven § 5-1, som det ble fremmet forslag om i samme proposisjon, åpner for. Det finnes ingen uttalelser om at den nye bestemmelsen skulle anvendes annerledes – hvilket hadde vært naturlig om det hadde vært meningen. Aksept av risiko ble i denne forbindelse oppfattet som noe annet enn medvirkningsregelen i NL 6-10-2. Jeg viser til min gjennomgang av rettspraksis. Også i proposisjonen tales det om «reglene» om medvirkning til egen skade og aksept av risiko, ikke om «regelen», se side 56. Man kan altså ikke slutte fra at medvirkningsregelen i NL 6-10-2 ikke ble videreført i skadeserstatningsloven § 1-5 nr. 1, men erstattet av den generelle og mer fleksible medvirkningsregelen i § 5-1, til at heller ikke synspunktet aksept av risiko skulle kunne anvendes lenger. Snarere er det naturlig å forstå det slik at det ikke var meningen å gjøre noen endring på dette punkt.
- (45) Denne konklusjonen støttes av det som skjedde med et forslag om å ta inn en formulering i § 5-1 om at det også skulle regnes som medvirkning dersom skadelidte «selv har brakt seg i en situasjon som han visste eller burde forstå innebar en særlig risiko for skade». I Ot.prp.nr.75 (1983–1984) side 37 ble dette presentert som en egentlig overflødig presisering av gjeldende rett om medvirkning, og det ble uttalt at det ikke var meningen å gjøre noen endring i gjeldende rett om at ansvar helt kunne bortfalle dersom skadelidte måtte anses å ha avfunnet seg med risikoen. Drøftelsen er ikke helt klar, men ved siden av å vise at det kan være en flytende overgang mellom aksept av risiko og medvirkning, viser den i alle fall at det ikke var tilsiktet å endre gjeldende rett.
- (46) Under stortingsbehandlingen ble formuleringen tatt ut av § 5-1. Begrunnelsen var at den kunne bli forstått som lovfesting av en eldre rettspraksis om «aksept av yrkesrisiko», som komiteen mente neppe var i overensstemmelse med «nåtidens rettsoppfatning», se Innst.O.nr.92 (1984–1985) side 6.

Men det er ikke grunnlag for å oppfatte dette som et ønske om å avskaffe læren om aksept av risiko på generelt grunnlag. I rettspraksis er uttalelsen oppfattet bare som et ønske om en forsiktigere praktisering av læren på yrkesskadenes område. Jeg viser til nordsjødykkerdommen i Rt-2009-1237 avsnitt 64 og mer generelt Hagstrøm og Stenvik, Erstatningsrett side 449-452.

- (47) En uttalelse i proposisjonen på side 10 om at reglene om ansvar for dyr innebærer en viss skjerpelse av erstatningsansvaret, må forstås slik at de tar sikte på andre sider av forslaget. Blant annet ble NL 6-10-2 antatt bare å gjelde de dyreartene som bestemmelsen selv nevnte, ikke for dyr generelt, se proposisjonen side 56-57. Dette ble nå endret.
- (48) A kan altså ikke gis medhold i sin prinsipale anførsel om at det ikke er plass for synspunktet aksept av risiko ved anvendelsen av skadeserstatningsloven § 1-5 nr. 1.
- (49) Det neste spørsmålet blir da hvordan dette synspunktet skal anvendes ved personskader voldt av dyr.
- (50) Et vesentlig hensyn, som har et videre nedslagsfelt enn bare objektivt ansvar for dyr, er da etter mitt syn forholdet til medvirkningsregelen i § 5-1. Mens aksept av risiko fører til at det ikke foreligger erstatningsansvar overhodet, fører medvirkning ikke nødvendigvis til bortfall. Det beror på en vurdering i det enkelte tilfellet om medvirkningen skal føre til bortfall eller nedsettelse av erstatningen, eller ikke få følger. Som jeg har vært inne på, er grensen mellom medvirkning og aksept av risiko ikke skarp – aksept av en åpenbar risiko er til dels blitt betraktet som en form for medvirkning. Det tilsier etter min mening stor tilbakeholdenhet med å godta aksept av risiko som bortfallsgrunn ved siden av § 5-1. Det kan altså langt fra være slik at dersom man kjenner til risikoen og skadepotensialet, har man dermed også akseptert enhver skade som aktiviteten kan føre til, uten hensyn til hvor liten risikoen er for denne skaden. Det gir ikke god sammenheng med § 5-1.
- (51) Slik jeg ser det, må også de hensyn som bærer det aktuelle ansvarsgrunnlaget, få betydning for hvilket rom synspunktet aksept av risiko kan få. Jeg viser her til Frøseth, Skadelidtes egeneksponering for risiko i erstatningsretten side 162-163, der det heter at diskusjonene i skandinavisk teori viser at betegnelsen aksept av risiko ofte har vært en merkelapp på resultatet av bredere helhetsvurderinger, og ikke et selvstendig rettslig vurderingstema isolert fra ansvarsvurderingen.
- (52) Gjensidige har anført at begrunnelsen for objektivt ansvar for eiere av dyr ikke står like sterkt i dag som da Christian Den Femtis Norske Lov ble vedtatt i 1687 – den gang gjaldt det å verne tilfeldige tredjepersoner mot de mange nyttedyrene som folk møtte i sin hverdag. Nå kommer folk flest i kontakt med dyr som ledd i fritidsaktiviteter, ofte slik at man frivillig har innlatt seg med dyret. Følgelig burde det være større rom for ansvarsbortfall på grunn av aksept av risiko i dag enn tidligere, hevdes det.
- (53) I proposisjonen der forslaget til § 1-5 ble fremmet, er det ingen egentlig begrunnelse for hvorfor man vil beholde det objektive ansvaret, utover en påpekning av at høringsinstansene støtter dette, se Ot.prp.nr.75 (1983–1984) side 58. Forarbeidene etterlater samtidig et inntrykk av at det man særlig har hatt i tankene, er skade som forvoldes på utenforstående, ikke på den som selv bruker eller har kontroll på dyret. At den ansvarlige etter bestemmelsen kan være både eieren og innehaveren av dyret, kan også synes å bygge på en slik tankegang.
- (54) Likevel kommer man ikke utenom at lovgiver så sent som i 1985 bevisst valgte å beholde det objektive ansvaret. Med den ordlyden som ble valgt, er det heller ikke mulig å forstå bestemmelsen slik at den inneholder noe unntak fra ansvaret for skade på den som selv bruker eller har kontroll på dyret.

- (55) Jeg kan etter dette ikke se at man kan legge til grunn at det objektive ansvaret bygger på en foreldet tankegang. Det jeg har påpekt, støtter likevel at det fortsatt må være en viss åpning for ansvarsbortfall basert på aksept av risiko.
- (56) Vurderingen av om det foreligger aksept av risiko, må som påpekt bygge på en helhetsvurdering. De forventninger skadelidte med rimelighet kan stille til aktiviteten, må da stå sentralt. I denne sammenheng har det etter mitt syn betydning at ridesentre driver kommersiell virksomhet. Den tradisjonelle tanken bak objektivt erstatningsansvar, nemlig at den som har økonomisk nytte av en virksomhet som innebærer risiko, også er nærmest til å betale for risikoen, gjør seg dermed gjeldende. Rett nok er det i denne saken kundenes risiko det er tale om, ikke om tilfeldige tredjepersoner. For ridesentre er det likevel slik at personskader fremstår som en påregnelig og typisk følge av virksomhet som drives i egen interesse. Dette skiller rideskolevirksomhet fra en hesteeier som låner ut en hest som en vennetjeneste, der det må være større rom for synspunktet aksept av risiko dersom rytteren skulle bli utsatt for en skade.
- (57) Dette leder meg frem til følgende:
- (58) Det er ingen garanti mot at også en søndagstur på en rolig rideskolehest, slik det er tale om her, kan ende i en ulykke, i verste fall til og med dødsulykke. Selv om alle som har noe erfaring med hester må vite det, betyr ikke det at enhver skade dermed må anses akseptert. Det gjelder selv om man frivillig har innlatt seg med dyret.
- (59) De sakkyndige vitnene er alle enige om at rideskolehester skal være spesielt rolige og tolerante overfor ulike ryttere, selv om det finnes en viss forskjell på svært rolige «nybegynnerhester» og hester som mer trenede ryttere finner glede i å bruke. Selv om den som regelmessig tar seg en tur på rideskolehester, før eller siden må regne med å falle av hesten, leder dette, sett fra den enkelte rytters side, som oftest ikke til skader som er så alvorlige at de medfører økonomisk tap.
- (60) Slik jeg ser det, kan risikoen for personskader som fører til økonomisk tap, normalt ikke anses for akseptert sett fra rytterens side. Det må enn mer gjelde for skader som skyldes at rytteren bukkes av en rideskolehest. Dette er uønsket adferd hos slike hester.
- (61) For rideskolen må det imidlertid som nevnt anlegges et bredere perspektiv – for rideskolen er personskader som påfører de skadelidte kundene økonomisk tap, innenfor det typiske og påregnelige. Dette tilsier for øvrig også at rideskolen står nærmere til å forsikre seg mot dette enn den enkelte rytter.
- (62) Dette leder frem til at det i praksis er begrenset plass for synspunktet aksept av risiko ved utleie av vanlige rideskolehester.
- (63) Dermed er det ikke sagt at et ridesenter blir fullt ansvarlig for enhver skade en rytter pådrar seg. For det første er det neppe alle rytterskader, heller ikke alle fallskader, som vil ha sin årsak i dyrets adferd eller egenskaper. De kan altså ikke anses som skader som dyret «volder», og faller av den grunn utenfor skadeserstatningsloven § 1-5 nr. 1. For det andre kan det også være at en feil som rytteren ut fra sine forutsetninger burde ha unngått, har fått dyret til å reagere slik at rytteren ble skadet. Da kommer medvirkningsregelen i § 5-1 til anvendelse. Som tidligere nevnt, er imidlertid det ikke problemstillingen i denne sak.

- (64) Videre har vi utleie av hester til aktiviteter som innebærer en særskilt risiko med hensyn til farefrekvens eller skadeomfang. Her er det gjerne tale om erfarne ryttere som kjenner risikofaktorene godt. Da er det nærliggende å anse dem for å ha akseptert en særlig risiko på en slik måte at man er utenfor det som omfattes av den generelle regelen om objektivt ansvar for skade voldt av dyr.
- (65) Slik ligger det imidlertid ikke an i denne saken. Jeg viser til det jeg innledningsvis har sagt om omstendighetene rundt rideturen. Etter mitt syn kan A ikke anses å ha akseptert risikoen for å bli bukket av hesten.
- (66) Anken har etter dette ført frem. A har krevd sine sakskostnader for Høyesterett erstattet, og jeg finner ikke grunnlag for å gjøre unntak fra hovedregelen i tvisteloven § 20-2 om at den som har vunnet saken, har krav på erstatning for sakskostnadene. Det er lagt frem en kostnadsoppgave på 290 707 kroner, som legges til grunn. I tillegg kommer rettsgebyret for anke til Høyesterett på 28 323 kroner. Beløpet blir da totalt 319 030 kroner
- (67) Jeg stemmer etter dette for denne
- DOM:
1. Gjensidige Forsikring ASA er erstatningsansvarlig for de personskader A ble påført i ulykken 20. september 2009.
 2. I sakskostnader for Høyesterett betaler Gjensidige Forsikring ASA til A 319 030 – trehundreogtrentusenogtretti – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.
- (68) Dommer **Bergh**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (69) Dommer **Arntzen**: Likeså.
- (70) Dommer **Bårdsen**: Likeså.
- (71) Dommer **Tønder**: Likeså.
- (72) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

- DOM:
1. Gjensidige Forsikring ASA er erstatningsansvarlig for de personskader A ble påført i ulykken 20. september 2009.
 2. I sakskostnader for Høyesterett betaler Gjensidige Forsikring ASA til A 319 030 – trehundreogtrentusenogtretti – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

Lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven)

Dato	LOV-2001-04-20-13
Departement	Justis- og beredskapsdepartementet
Sist endret	LOV-2015-12-18-124 fra 01.03.2018
Publisert	I 2001 hefte 4
Ikrafttredelse	01.07.2001
Rettsområde	Erstatnings- og forsikringsrett ► Person- og pasientskadeerstatning Erstatnings- og forsikringsrett ► Skadeserstatning
Korttittel	Voldsoffererstatningsloven – voerstl

Kapittel 1. Lovens virkeområde og nærmere vilkår for erstatning

§ 1. Lovens saklige virkeområde

Den som har lidd personskade som følge av en straffbar handling som krenker livet, helsen eller friheten, eller dennes etterlatte, har rett til voldsoffererstatning fra staten etter reglene i loven her. Hvis et barn har opplevd vold mot en nærstående person, og dette er egnet til å skade barnets trygghet og tillit, har barnet rett til oppreisning utmålt etter § 6. Barnet kan også kreve erstatning etter §§ 4 og 5. Voldsoffererstatning ytes selv om gjerningspersonen ikke kan straffes fordi vedkommende var utilregnelig som nevnt i straffeloven § 20 første ledd, eller det foreligger overskridelse av nødverge som kan føre til straffritak etter straffeloven § 81 bokstav b nr. 2.

Voldsoffererstatning kan dessuten ytes ved personskade som har oppstått

- i forbindelse med hjelp til politiet eller andre med politimyndighet under arrestasjon, i forbindelse med avverging eller forsøk på avverging av en straffbar handling eller i forbindelse med lovlig pågripelse eller forsøk på dette, eller
- i forbindelse med hjelp til ofre for en straffbar handling som krenker liv, helse eller frihet, eller for å avverge eller begrense skadefølgene av den straffbare handlingen.

Erstatning etter loven her ytes ikke for skader som går inn under lov 3. februar 1961 om ansvar for skade som motorvogner gjer (bilansvarslova).

0 Endret ved lover 21 des 2007 nr. 125 (ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 21 des 2007 nr. 1576), se dens II, 30 mars 2012 nr. 14 (med virkning for handlinger som har funnet sted 1 jan 2011 eller senere), 19 juni 2015 nr. 65 (ikr. 1 okt 2015).

§ 2. Lovens geografiske virkeområde

Voldsoffererstatning ytes når den skadevoldende handling har funnet sted her i riket, herunder Svalbard, om bord på norsk fartøy, boreplattform eller luftfartøy eller på innretning eller anlegg for utforskning eller utnytting av undersjøiske naturforekomster på den norske del av kontinentalsokkelen.

Dersom den skadelidte eller vedkommendes etterlatte hadde bopel i riket på skadetidspunktet, kan det ytes voldsoffererstatning i andre tilfeller enn nevnt i første ledd når særlige grunner tilsier det.

0 Endret ved lov 21 des 2007 nr. 125 (ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 21 des 2007 nr. 1576), se dens II.

§ 3. Nærmere vilkår for erstatning

Voldsoffererstatning tilkjennes etter søknad. Søknaden fremsettes for Kontoret for voldsoffererstatning på skjema fastsatt av departementet. Departementet kan fastsette nærmere regler om søknadens innhold.

Søknaden må være fremsatt for Kontoret for voldsoffererstatning før erstatningskravet mot skadevolderen er foreldet etter reglene i foreldelsesloven. Det er likevel tilstrekkelig at søknaden fremsettes før skadevolderens eventuelle straffansvar er foreldet etter reglene i straffeloven eller før skadelidte fyller 21 år.

Erstatning ytes bare når den straffbare handlingen er anmeldt til politiet. Dessuten må søkeren ha krevd at erstatningskravet tas med i en eventuell straffesak mot skadevolderen. I særlige tilfeller kan erstatning ytes selv om vilkårene i leddet her ikke er oppfylt.

Voldsoffererstatning tilkjennes bare når det foreligger klar sannsynlighetsovervekt for at skadelidte har vært utsatt for en handling som nevnt i § 1.

0 Endret ved lover 4 juli 2003 nr. 76 (ikr. 1 sep 2003 iflg. res. 4 juli 2003 nr. 877), 21 des 2007 nr. 125 (ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 21 des 2007 nr. 1576), se dens II.

Kapittel 2. Utmåling av voldsoffererstatningen m.m.

§ 4. Erstatning for skade på person

Voldsoffererstatningen skal dekke lidt skade, tap i fremtidig erverv og utgifter som personskaden antas å påføre skadelidte i fremtiden. Erstatning for tap i inntekt og fremtidig erverv fastsettes særskilt og utmåles etter reglene i skadeserstatningsloven § 3-1 annet ledd.

Har skadelidte på skadevirkningstidspunktet ikke fylt 19 år, utmåles erstatning for varig tap i erverv etter reglene om standardisert erstatning til barn i skadeserstatningsloven § 3-2 a.

0 Endret ved lov 18 des 2015 nr. 124 (ikr. 1 mars 2018 iflg. res. 16 feb 2018 nr. 235).

§ 5. Menerstatning

Har skadelidte fått varig og betydelig skade av medisinsk art, svares særskilt menerstatning. Erstatningen fastsettes under hensyn til menets medisinske art og størrelse og dets betydning for den personlige livsutfoldelse. Prognoser om forkortet levetid som følge av den ansvarsbetingende hendelsen skal ikke vektlegges ved fastsettelsen av erstatningen. Det gis ikke menerstatning ved lavere uførhetsgrad enn 15 %.

0 Endret ved lover 12 mai 2015 nr. 29 (i kraft 1 jan 2016 iflg. res. 12 mai 2015 nr. 468 for erstatningsbetingende hendelser etter dette tidspunkt, jf. lovens del III nr. 2), 18 des 2015 nr. 124 (ikr. 1 mars 2018 iflg. res. 16 feb 2018 nr. 235).

§ 6. Oppreisning

Uansett om det ytes menerstatning etter reglene i § 5, kan den skadelidte tilkjennes en slik engangssum som finnes rimelig til erstatning (oppreisning) for den voldte tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art. Ved krenking eller mislig adferd som nevnt i straffeloven §§ 299, 302 og 304 skal det ved utmålingen av oppreisningen særlig legges vekt på handlingens art, hvor lang tid forholdet har pågått, om handlingen er misbruk av slektskapsforhold, omsorgsforhold, avhengighetsforhold eller tillitsforhold, og om handlingen er begått på en særlig smertefull eller krenkende måte. Har flere i fellesskap voldt skade, tilføyd krenking eller utvist mislig adferd, skal det ved utmålingen særlig legges vekt på den økte belastningen for fornærmede av at flere har handlet i fellesskap.

0 Endret ved lover 19 juni 2015 nr. 65 (ikr. 1 okt 2015), 21 juni 2017 nr. 91 (ikr. 1 juli 2017 iflg. res. 21 juni 2017 nr. 822).

§ 7. Erstatning til etterlatte

Voldsoffererstatning for tap av forsørger ved dødsfall tilkommer den eller de etterlatte som avdøde ved dødsfallet helt eller delvis forsørget. Erstatning kan etter forholdene tilkjennes selv om avdøde ikke ved dødsfallet forsørget den etterlatte, forutsatt at denne i nær fremtid kunne påregne forsørging. Erstatningen fastsettes under hensyn til forsørgingens omfang og den etterlattes mulighet for selv å bidra til sin forsørging.

Erstatning for dødsfall skal videre dekke vanlige utgifter til gravferden, og for så vidt det finnes rimelig, andre utgifter i anledning av dødsfallet.

Ved dødsfall har avdødes ektefelle, samboer, barn eller foreldre rett til erstatning for personskade etter reglene i § 4. Uten krav om personskade kan disse tilkjennes oppreisning etter reglene i § 6. I særlige tilfeller kan søsken tilkjennes erstatning og oppreisning som nevnt i leddet her.

For erstatning etter bestemmelsen her anses dødsfallet som ett skadetilfelle etter § 11.

0 Endret ved lov 21 des 2007 nr. 125 (ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 21 des 2007 nr. 1576), se dens II.

§ 8. Erstatning for tingsskade

Sammen med erstatning for personskade yter staten erstatning for skade på vanlige klær, proteser og andre personlige bruksting som den skadelidte hadde på seg da skaden ble voldt.

§ 9. Fradrag i utmålingen

Ved utmålingen av voldsoffererstatningen gjøres det fullt fradrag for lønn under sykdom og liknende ytelser, trygdeytelser og ytelser fra pensjonsordning i arbeidsforhold eller yrke. Videre gjøres det fullt fradrag for forsikringsytelser og annen økonomisk støtte som skadelidte er berettiget til som følge av skaden.

§ 10. Nedsettelse, lempning og reduksjon

Om nedsettelse eller bortfall av voldsoffererstatning på grunn av skadelidtes medvirkning m.v. gjelder skadeserstatningsloven § 5-1 tilsvarende.

Det skal ikke lempes eller reduseres som angitt i skadeserstatningsloven § 1-1, § 1-3 og § 5-2.

0 Endret ved lov 21 des 2007 nr. 125 (ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 21 des 2007 nr. 1576), se dens II.

§ 11. Voldsoffererstatningens øvre og nedre grense

For hvert enkelt skadetilfelle ytes det ikke høyere voldsoffererstatning enn 60 ganger grunnbeløpet i folketrygden, jf. folketrygdloven § 1-4. I særlige tilfeller kan den øvre grensen fravikes.

Voldsoffererstatning ytes ikke når det tap som ville kunne kreves erstattet av staten, er mindre enn kr 1.000.

0 Endret ved lover 19 des 2008 nr. 115 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 19 des 2008 nr. 1482, med virkning for handlingar e.l. som har funnet sted etter 1 jan 2009), 30 mars 2012 nr. 14 (med virkning for handlinger som har funnet sted 1 jan 2011 eller senere).

§ 12. Overdragelse og rådighetsbegrensning m.m.

Om overdragelse og overføring ved arv av krav på voldsoffererstatning og rådighetsbegrensninger over voldsoffererstatninger gjelder skadeserstatningsloven § 3-10 tilsvarende.

Kapittel 3. Saksbehandling m.m.

§ 13. Avgjørelsesmyndighet

Søknader om voldsoffererstatning avgjøres av Kontoret for voldsoffererstatning.

Erstatningsnemnda for voldsofre er klageinstans for vedtak fattet av Kontoret for voldsoffererstatning etter loven her. Nemnda har en leder og en varaleder og to medlemmer med personlige varamedlemmer oppnevnt av departementet for 4 år av gangen. Lederen og varalederen skal ha juridisk embetseksamen.

Saker som ikke byr på vesentlige tvilsspørsmål, kan avgjøres av nemndas leder alene. I slike saker kan nemnda også delegere vedtaksmyndighet til nemndas sekretariat.

0 Endret ved lover 4 juli 2003 nr. 76 (ikr. 1 sep 2003 iflg. res. 4 juli 2003 nr. 877), 21 des 2007 nr. 125 (ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 21 des 2007 nr. 1576), se dens II.

§ 14. Saksbehandlingsregler

Forvaltningsloven gjelder når ikke annet fremgår av loven her.

Skadevolderen anses ikke som part i saken om det skal ytes erstatning til søkeren.

Avgjørelsen av saken utsettes inntil en eventuell straffesak mot skadevolderen er endelig avgjort. Det samme gjelder dersom det er reist sivil sak med krav om erstatning fra skadevolderen. Unntak fra dette kan gjøres i særlige tilfelle.

Erstatningen utbetales når det er truffet vedtak om at erstatning skal ytes. Dersom søknaden foreløpig ikke kan avgjøres av grunner som ikke skyldes søkeren, kan det utbetales forskudd i den utstrekning det finnes rimelig.

Det kan i særlige tilfelle bestemmes at en part skal få dekket utgifter til innhenting av erklæringer fra lege, tannlege, psykolog og lignende.

Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om saksbehandlingen.

0 Endret ved lover 21 des 2007 nr. 125 (ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 21 des 2007 nr. 1576), se dens II, 30 mars 2012 nr. 14.

§ 15. Statens regresskrav

Søkerens krav mot skadevolderen eller andre som svarer for skaden går over på staten i den utstrekning det utbetales erstatning etter loven her.

Statens krav etter første ledd kan helt eller delvis ettergis dersom utvist skyld, skadevolderens økonomi eller forholdene ellers tilsier det.

Kontoret for voldsoffererstatning avgjør om det skal søkes regress og treffer i tilfelle vedtak om det.

0 Endret ved lov 4 juli 2003 nr. 76 (ikr. 1 sep 2003 iflg. res. 4 juli 2003 nr. 877).

§ 16. Tilbakebetaling av voldsoffererstatning

Utbetalt voldsoffererstatning eller forskudd på voldsoffererstatning kan kreves tilbake dersom søkeren har gitt uriktige opplysninger eller fortiet forhold av betydning for utbetalingen. Det samme gjelder dersom søkeren senere får dekket tapet på annen måte.

Kontoret for voldsoffererstatning avgjør om det skal kreves tilbakebetaling og treffer i tilfelle vedtak om det.

0 Endret ved lov 4 juli 2003 nr. 76 (ikr. 1 sep 2003 iflg. res. 4 juli 2003 nr. 877).

§ 17. Tvangsinndrivelse

Vedtak om regress eller tilbakebetaling etter §§ 15 eller 16 er tvangsgrunnlag for utlegg.

Krav som nevnt i første ledd innkreves av Statens innkrevingssentral med mindre departementet bestemmer annet.

0 Endret ved lov 11 jan 2013 nr. 3 (ikr. 1 juni 2013 iflg. res. 24 mai 2013 nr. 533).

§ 17 a. Domstolsprøving av oppreisningskrav

Når Erstatningsnemnda for voldsofres vedtak om voldsoffererstatning bringes inn for domstolene for overprøving, avsier domstolen dom for oppreisningserstatningen dersom det er nedlagt påstand om det. Dette gjelder likevel bare dersom det er gjennomført straffesak mot skadevolder uten at oppreisningskravet er blitt avgjort.

0 Tilføyd ved lov 30 mars 2012 nr. 14 (ikr. der søksmålet reises etter ikrafttreddelsen).

Kapittel 4. Sluttbestemmelser

§ 18. Ikrafttredelse

Loven trer i kraft fra det tidspunkt Kongen bestemmer.

§ 19. Overgangsregler

Bestemmelsene i §§ 1, 2 og 3 annet ledd og kapittel 2 kommer ikke til anvendelse i tilfeller der det søkes om voldsoffererstatning på grunn av straffbare handlinger e.l. som har funnet sted før lovens ikrafttredelse.

For øvrig kommer loven til anvendelse i tilfeller der det etter lovens ikrafttredelse fremsettes søknad om voldsoffererstatning.